81

על אבי רעה, ובעצתו נעשו רעות לאלפים על ידי קהל חסידיו ואל בית האיש הזה שמתי פני לבקש עצה ולקחת עזרה מידו. ולבבי בקש גם חשבונות להצדיקו ואבקש לפתות את נפשי להאמין גם בנפלאותיו אחרי כי רב אדם יאמין בהם. אעשה כאשר יעשו כל בני האדם, לא אתאוה להיות נפרד, בדרך כל העם אלך ולא אמוט.

זאת התורה הביאו לי חמש השנים אשר כליתי בעמל ופגע, רק זאת התורה הביאו במחיר ימי הנוער אשר עברו כצל מבלי מצוא דרך ותכלית־החיים ומה הביאה לי זאת התורה בכנפיה? האם נחת ובטחה? האם דעת נכוחה ודרכי יושר? זאת לא זאת! ממר לא יצא מתוק, ומעמק עכור, ממערת פריצים לא תצא תורת־ישע, מחברת תועי לבב יצאתי ואל חברת נלוזי דרך, משחיתי אמונה, שונאי אמת, מורדי אור באתי. לכן גם מידי התורה הזאת יצאתי וידי על ראשי, גם ממנה לא לקחתי יותר מאשר לקחתי מהחולפות לפניה ומהבאות אחריה. רק זאת הראתני כי בין תועים התהלכתי, תועים הוליכוני, תועים רדפוני, תועים עזרוני, תועים יעצוני ואני כמוהם תועה הייתי בדרכי החיים.

תם החלק השני.

ימי גם אז... אז עת צרה היתה ליעקב! צרה מבית ורעה מחוץ; אויביו ראו רעתו וישישו על משבתו, ואיש את אחיו צד חרם בעתותי המבוכה האלה, מבוכה בכל בית, מהומה בכל משפחה, כצאן אובדות איש לעברו תעו מבלי דעת, וגם הבנים היושבים בטח בבתי הוריהם לא ידעו מה טוב ולא הבינו עשות נכוחה, גם אלה אשר מורים קורות נתיבות החיים לא הבינו במה יזכו את ארחם, ואיכה ימצא איש אובד עשק ורצון נרדף ונענה מבלי מורה ומנהל את דרכו בדור תהפוכות ההוא? על כן אבדו רבים דרך, רבים תעו ויתעו, וגם אני נדפתי ונהדפתי כמוץ לפני רוח, רגע האמנתי בחיים ותענוגיו ועד ארגיעה ראיתי כי איד מתעה היא, וכל אשר הראתני התקוה שוא נתעה הוא, וכל חזיונותי ומאויי לבי אשר אמרתי מצאתים שוא היתה תמורתם, את בקשתי לא מצאתי ואשר מצאתי עזבתי וכרגע שבתי והקרבתיו ועד ארגיעה החלפתיו, אלה היו דרכי ואלה מחשבותי; כפרי עץ הדעת שלחתי יד לאחוז ואסוג אחור בבהלה בראותי את הנחשים אשר יעטרים, אהבתי ושנאתי לעמי חלפו ועברו אחת אחר אחת, בעת אפפוני בלהות מידו נתתי אותו כלו כעם סורר ובראותי צרותיו הצדקתיו, וכה הייתי משחק אני ומחשבותי וחפצי לבי בידי הפגעים ילידי הרגעים, את החכמה דרשתי ויגרשוני האוחזים את להט החרב המתהפכת בידם, מנוחה בקשתי והיא רחקה ממני, בית לשבת אויתי והזמן אחז בערפי ויטלטלני וישליכני החוצה: הרחק נדוד! — קרא קול נורא באזני.

כצחה צמא השותה בחזיון לילה אשר הוא יוסיף ישתה וצמאונו ירבה כח, כן נרחקתי ממאויי לבי כפי אשר הוספתי אומץ לקרב אליהם, עד כי נתתי יד גם לזועמי נפשי, גם לאלה אשר היו עשן באפי עד הנה וזכרם העלה מוקדי אש בלבי גם לאלה חשתי מפלט אולי: אִבָּנֶה מהם: דרך בית הצדיק בצבועאל בקשתי, הצדיק בצבועאל! אשר כמלאך משחית היה בעיני מיום דעתי שמי, כי בעצתו המיט הודי

יאמרו בלבם אלה המרעים: הלא בנו היה האשם, אנחנו השחתנו מאדם תארו ומבן אנוש לבו, ידינו שלחו בני רשף בלבו להוביש ממנו חנינה וחמלה, אהבת אחים ואהבת אדם? היחשב לחטאת לאב זקן אשר בעודו בחיים לקחו בניו כל ביתו וקנינו וישימו עליו משמר, יענוהו וירעיבוהו, אם האב האמלל הזה יקלל את יומו ואת יום פרי בטנו אשר הוליד לרע לו? הנשים אשם את נפש הבן הבכיר אשר אחיו הקטנים ממנו קמו עליו ויגזלו חלק ירושתו מידו ובמחשכים הושיבוהו, אם האח האובד הזה יהפך לאכזר להם ולבבו יהגה איבה ונקמה לגוזלי נפשו ונחלת אבותיו? ולמה יבקשו גוזלי העם אהבה ממנו? למה יזכירו את עונותיו — אשר מידם לו — בבקר בבקר ויקראו אחריו מלא: עם משחת המראה ורע הלב העם הזה! ומדוע ידכאוהו? יען כי גוי מעולם היא, יען כי ממנו תורה לכלם יצאה! אמנם כל מאשמיו יאשמו ומקלליו יקללו בדור אחרון, בדור אשר האמת תצא לחפשי מבתי הכלא אשר בם כלאיה איביה לבל תצא ותכזיב מליצים אשר ידברו בשמה, ביום אשר פור יתפוררו אשיות שקר ומרמה, ביום אשר יזועו והתמוטטו אלה אשר ישאו שם אליה על שפתם שקר למען חלל כל קדש, לדכא ישרים ולהכחיד צדקה וחסד מן הארץ, ביום אשר ירעשו הכסים בבתי המקלט לזדונים אשר להאפיפיור, אשר שמה יתגודדו לנאץ כל קשט ויכל דת אמת ולחבל מזמות חמס ושוד, ביום אשר חומת אמונת שקר ערער תתערערנה ותפולנה תחתיהן ולקברות עולם תהיינה להחוסים בצלם, ביום אשר יצא אור ומשפט יראה לפני כם האמת, ביום ההוא יראו כי מחמס אחים ומגזל משפט השחית העם הזה את דרכו, גם השחית רחמיו מאחיו במצור ובמצוק עת איש בשר זרעו אבלו ואז ישוב ונחם גם העם האמלל הזה מכל מעלליו הרעים...

אמנם הה! היום הטוב ההוא עוד ירחק, עוד יפערו רבים פיהם לבלעם חיים, עוד לא השיבו מגדיהם ציר חרבם אל נדנה, עוד יתעודדו שוטני נפשם לנבל שמם גם עתה,

לא.

אָרְחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת.

בחשבת ליל אפל וצלמות גם איש כביר כח ההולך בצעדי און יעשה מדחה, יְדַהֶה וידית רעיו הנמשכים אחריו וההולכים לפניו, שבע יפול וגם את אחיו יהדוף, את רעיו ידפוק ויכשיל, אכן האם נקריבהו למשפט? האם יתנני לבבי ליסרו על עשותו כאלה אחרי כי על עפעפיו צלמות ולא ראה ולא הבין את הרעה אשר הדיח על קרוביו? ומה גם אם מידינו זאת לו? אם אנחנו נטינו ידינו על האמלל ונחשיך אור שמש באהלו, אם אנחנו בידינו נתנו רשת ליד מעגלו יבה כשל נפל ויכשיל ויפיל גם אחרים בעבטי ארחותיו, הלא חטאת רצח תהיה לנו אם נקריב אחרי כן את האמלל למשפט, הלא ישמו ישרים על זאת ויתעורר להשמיע מעל מעלנו בקהל כל בר לבב יודע משפט! ולמה זה לא במשפט כל האדם ישפט הגוי הזה? העם הזה, עם ישראל המגשש באפלות על מעקשים ותחתים פרושים על כל מצעדי רגליו זה אלפי שנים, העם אשר על אבותיו ואבות אבותיו עד מאת דור עבר כלה בחסר—משפט ואי—רחמים, העם אשר לא ראה אור החיים ולא שמח בו, כי מצור שמו עליו שונאיו לבל יראה אור שמש ולא ישאף רוח טהור, העם אשר בכל הארצות ובכל הגוים, בים וביבשה, בערים ובכפרים כלוא הנהו, לא יצא חפשי, לא ילך חפשי, לא ילבש חפשי, לא עבד עבודתו חפשי, לא יתפלל לאל חפשי. הה! גם לא מת חפשי! העם אשר יעשה עושר ואחר יאכל, העם אשר ידע משפט ומשפטו נגזל, העם אשר ידע חנינה וחנינה לא נתנה לו, העם אשר ממנו יצאה אמונה לכל הארץ וכבן לא אמון בו התחשב — העם הזה אם יכשל ויכשיל יהי לחרפה, עליו יריעו, כחשי בפניו יענו ועוד יוסיפו עליו כהנה וכהנה אלה אשר בידם שמו מועקה במתניו ואשר מידם יצאה הרעה לכל העם! ומדוע לא

הנה בתי לזכרון מפרי ידיה – אמרה עוד הפעם ותושט מטפחת צמר עשויה בטוב טעם מעשי ידי בתה. עיני מלאו דמעות בקחתי את המתנות ואקרא: במה אשלם לכם בכל חסדכם עלי? –

– בקחתך את הדברים האלה לזכרון ותזכור אותנו ותכתוב לנו כאשר ייטב לך, עתה לך לשלום וה׳ יצליח דרכך – ענתה האשה ודמעות נראו על עפעפיה, גם עיני הנערה נזלו דמע באמרה אלי: לך לשלום וה׳ יצליח דרכך –

– הוי נשים! מדוע תבכינה? – קרא המלמד בקול שמח בחפצו להסתיר את הדמעות אשר נראו בעפעפיו – בטחנה בה׳ ובצדיק אשר לדרוש לו ילך עתה החולך הזה מעמנו, כי יצא בשלום ויבוא בשלום, כי שלוחי מצוה אינן נזוקין, ומי יודע אם לא עוד נחזה בשמחה איש את פני אחיו כאשר יחננו ה׳. הן זה שלש שנים אבקש ללכת לראות את פני הצדיק ואולי יצלח בידי להפיק זממי בעוד ימים אחרים ואז נשיש משוש על כוס יין מלא, האין זאת ראובן? –

– מי יתן ויאמנו דבריך, – עניתי ברגש.

– אך אם כה ואם כה – אמרה האשה – זכור כי אוהבים נאמנים לך בעיר נצב, ואם כי לא חננו ה׳ בעושר אך בלב מלא אהבה לך יזכירו שמך תמיד, זכר זאת ואל תשכח אותנו ואם באמת ובתמים יהגה רוחך תודה לנו, אף כי לא הגדלנו חסדנו אתך, יהי זה חסדך אתנו כי תשמיענו במכתב עד מהרה, כי באת בשלום עד עיר מושב הצדיק ומה דבר בך וכאשר יבואו דבריך נזכיר שמך וגם אתה תזכור אותנו בבוא דברינו אליך, אך לא אעצרך עוד, לך בשם ה׳ והוא יגן עליך ויצליחך בכל דרכיך –

– עד עולם לא אשכח חסדכם! – קראתי ברגש בצאתי את האיש מהבית. הוא הביאני אל בית אחד ממכיריו בעיר צקלה וישב הביתה וביום המחרת בבקר שמתי פעמי לעיר צבועאל –

הקרובה לעיר נצב במהלך שעה אחת ברגל ולשבב שם הלילה ואחרי כן להרחיק נדוד והמלמד אמר: עצתי אמונה לך כי תשים פניך לעיר צבועאל והצדיק יורך את אשר תעשה —

— והוא גם יגן עליך ותצליח בדרכך אחרי כי תבורך מפיו — אמרה האשה —

— אך איך אלך בדרך? ומה אעשה כי אפול בכף רודפי נפשי? —

— הנה כן תעשה ולא יקרך רע, הנה לך מכתב תעודה, היא תעודת בני והיא תצילך מידי השפטים —

— האם גם שם בנך כשמי? — שאלתיה.

— מה הועילה לך תעודתי אם שמו היה כשמך? הלא בעבור זאת אתן לך את התעודה למען תשנה שמך ותהיה לאיש אחר —

— אם כן אין חפץ לי בתעודתך כי תעודה בידי וגם בה לא נכתב שמי כי אם שם אחר ואחשבה כבלי אין חפץ בה, אך עתה תהיה תשעתי — עניתיה בשמחה בראותי כי עצתה טובה מאד, ובזכרי כי התעודה אשר קנה גדעון למעני עודנה בידי.

— טוב הדבר במאד מאד — קרא האיש והאשה בקול אחד.

— ומה שם האיש הכתיב בתעודתך? — הוסיף האיש לשאל.

— ראובן —

— טוב הדבר, הנה מעתה ראובן תקרא, רעיתי הביני לראובן צדה לדרך — היא מהרה ותקח את בגדי ולחם ודגים מלוחים ותשם בשק ותאמר אל אישה: מהרו אל תעמודו כי לא פה המנוחה, וכאשר קמני ללכת, כי גם האיש הלך אתי ללות אותי אמרה אלי האשה: הא לך חמשה שקלים כסף אשר נתנה לי למענך אשת הרב וזה יהיה לך לזכרון — ובדברה נתנה לי את הכסף וכתונת חדשה — וזאת תתן לך

אותה נפשי ! בקר אף אם יביא כל פגעי התבל אתו, אך יבוא; שלחתי ידי כמו השתפכה נפשי אל המאחר פעמיו, אך הוא לא חש לרוחתי לישועתי. כימים כירחים כשנים כימי חיי אנוש ארכו לי הרגעים. אך בימי החושך יחיה האדם שנים הרבה, שנות אושר תחלופנה כצל; אך רגעי עמל יאריכו כאלפי דור. בנפשי נשבעתי כי אם יבואו כל חרשי צירים לציר במעשה ידי אמן, ואם יקימו גם מליצים אשר ניב אלהים להם להשמיע ענות נפש בענות נפשי בלילה ההיא קצרה ידם להשמיע אף אחת מני אלף, אני אני ידעתי אז מצרי שאול בלי קרח־עולמים ושלהבתיה.

הבקר בא ויביא את אשת המלמד אלי. בראותי את פניה בביתי מרוב שמחתי כמו מלאך מושיע ראו עיני והיא נבעתה מאד בראותה פני ותשאלני בקול חמלה: מה לך? האם נחלית כי כה שנו פניך? —

— לא רק החלי יכאיב, ודי כח הפגע אשר קרני לדכאני הרבה יתר מחלי ומדוה —

— אמנם מדוע תאמר נואש? קוה אל ה׳ כי יושיעך בצר —

— את אשר אחזה לי לא תדעי את הרעה כמוני —

— ומי השמיעך יותר? — אני ספרתי לה ככל הדבר אשר שמעתי והיא נאנחה ותאמר: אכן אמת הוא הדבר כי אויבינו יתנקשו בנפשנו ואתמול בערב הכו שני יהודים מכה אכזריה ברחוב, אך שר העיר הבטיח להגן עלינו ומשאתו לא יוכלו צוררינו לקום עלינו —

— אך מה תהי אחריתי? האם אשב פה לאורך ימים ומי יודע אם לא אתפש בידי המרעים? —

— לדבר הזה שתי עצות בנפשי ובלילה הזה נוציאך למרחב —

— מלאך מושיע את — קראתי בכל נפשי בשמעי את התשועה הגדולה ולא הוספתי לדבר, כי לשוני לחכי דבקה מרוב שרעפי בקרבי. האשה הקימה את דבריה ובלילה ההוא לקחתני אל ביתה ותשמיעני עצתה כי אלך אל העיר הקטנה

– חדל לך מדבר על לבו, הן תדעהו כי אם יגזור אומר לא ישוב ממנו – קראה האשה. ואחרי רגעים החרישו כלם ורק קול משק הכוסית אשר לקחו בידיהם נשמע ואחרי שעה עזבו את הבית וישבתו מריב כי לשונם לחכם דבקה מרוב היין אשר שתו.

ל.

פַּח יוֹקְשִׁים.

שיחת שותי השכר דכאה נפשי עד לעפר בשמעי כי טפלו עלי ועל כל העדה חטאת שקר ובחפצם להכרית זכר לנו מבלי עון: לרגעים פחדתי פן יבירוני ונתפשתי, בליל אתמול נדדה שנה מעיני כי אימת שעירי ליל נפלה עלי ובלילה הזה יראתי מבני אדם אשר כזאבי ערבות צמאו לדם נקיים. כל הנמצאים בבית נמו שנתם וקול נחרם אימה, בלהות צלמות הפיל עלי הקול, רגע דמיתי לשמוע קול שועת בני עמי הנהרגים, וכרגע היה לקול ענות גבורה בקול ההירגים אשר בקשו נפשם לקחתה. אם רב כח הדמיון לברוא יצורי מתעים והזון רוחות עוד ירב כחו בהציגו לפנינו דמית אנשים משחרי לטרף. הלילה השני הרע לי מהראשון, הוא השח רוחי, דכא נפשי הביא מרך בלבי והזיונות נוראים במקיר מחשבותי עד כמעט הכתתרה בינתי. בשממון אחזתי בראשי בשתי ידי בעלות פתאם זכרון בת המלמד על לבי, האם בינתי נסרחה כי בעת צרה כזאת יעלו עשתנות כאלה על לבי! – אמרתי לנפשי ופלצות בעתתני בחשבי כי הנני משוגע. אגלי יזע הקיר בשרי במקיר מים, שערות בשרי סמרו, עצמותי רחפו ועוד מעט הרימותי קול וזעקה: חושו לעזרתי! לולא זכרתי פתאם איפו אנכי, אז שבו דברי המדברים וכל החזיון לענות את נפשי. הה! אז ידעתי מה עזה המארה: בערב תאמר מי יתן בקר. בקר

— שחוק תעשה לי, האתה תמצאנו? הלא בעצמת כשפיו נבלים מידי השוטרים, ומי יודע אם לא ישב בתוכנו ויתחתר? —

— לוא לעצתי הקשבת כי אז קנית בלבי באחד חברים להכרית להם שם ושאר מעירנו —

— אני אתן ידי לך —

— גם אנחנו — קראו אחדים פה אחד.

— ומדוע תחריש אתה? — שאל קול אשה.

— אני לא אתן ידי למרצחים — ענה בעל הבית — וגם אתכם אזהיר מעשות כדבר הזה, כי תשאו עונכם —

— הטרם תדעו כי אוהב הוא להיהודים, הן אשת הגלבני לבדה אתי ברשת בשפה הרבים — קראה האשה.

— הס — קרא בעל הבית ויך בכפו על השלחן עד אשר נעו אמות הספים והשלחן והצלחות המלאה ירקון וכל הכוסות אשר עמדו עליו נפלו ונשברו, וקול תלונה נשמע מפתחי פי רבים כהמית מים, ויגע לרגע גבר הקול ויהי רעשון והמולה, חרפות וקללות נשמעו מכל עברים להיהודים אמונתם ואבותיהם ואבות אבותיהם, אך קול בעל הבית השביח שאון קולם בקראו בקול חזק: אני היא בעל הבית ואם יעיז איש פניו לדבר דבר אשר לא כלבי אשים אחרי הדלת והמזוזה מקומו, וגם את אשתי אל תרימי קולך הן תדעי נחת זרועי — כלם החרישו ואחד אמר אל בעל הבית: אך שים אל לבך, הן איש ישר אתה ותלך בכל דרכי אמונתך ואיך לא תבוש בושת להצדיק את היהודים מתעב גוי אשר ישנאו אותנו ויארבו לקחת נפש עוללינו? —

— נפש עוללי לא לקחו גם לא נפש עולליך ומה לי ולך לריב עמהם? —

— המעט ממך כי ישנאו אותנו ואת אמונתנו וקדושנו, כי עוד תבקש חשבונות? —

— אני לא אשמע בקולכם, אף אם תרבו כחול מלים, האנשים האלה לא עשו לי רעה מעודי וחלילה לי מעשות רעה להם —

– יען כי אשנא תבלית שנאה את המשפחה הרעה הזאת –

– בן סוסי צדק מאד – קרא קול שלישי כקול אשה – לוא מצאתי אין לי כי אז הכריתי אותם מן הארץ –

– ולי אחת היא אם יהודי או אין, אני אתן את סחורתי לכל המרבה במחיר – ענה בעל הבית.

– אם כה תעשה תחטא מאד לאלהים – קרא קול רביעי.

– אני לא אדע בנפשי עון – ענה בעל הבית – הלא במיטב כספם ישלמו –

– המה כלם רעים וחטאים גוזלים וחומסים –

– המה יאכלו דם בנינו בחג הפסח ויגנבו עוללי טפוחים בעצמת כשפיהם – קראו שני קולות יחדיו.

– המעט ממך את אשר עשו אתמול? – קרא קול אחר.

– ומה עשו? – שאל בעל הבית.

– האם לא תדע כי רצחו נפש איש אסיר על אשר חפץ להמיר דתו –

– לא כן הדבר, הוא המיר כבר דתו ועל כן המיתוהו בבית המלון –

– לא כי בבית התפלה המיתוהו ואני ראיתי נחל דם על פתח בית תפלתם –

– המה בקשו לשחוט גם ראש השומרים וכל השומרים –

– נער גר אשר היה בבית הרב שחט את האסיר בבית התפלה בעת אשר שרו שירי תפלותיהם ועל כן לא נשמע הקול החוצה –

– והנער הזה נמלט ולא נודע מקומו איה –

– בלי ספק יסתתר למען תמצא עוד ידו לשחוט בנינו –

– אני שמעתי מפי רעי אשר שמע מפי אחד השומרים כי הנער הזה יסע מעיר לעיר לשחוט בני אמונתנו וישים דמם בכלי למשמרת לחג המצות –

– לוא מצאתיו כי אז לקחתי דמו תחת דם אחינו –

– ואני אקרעהו לגזרים כאשר יפול בידי ואני אדע נאמנה כי אבירנו –

על אשר בא לידו להקדיש אמינתו. בלב מלא מעשתנות כאלה ישבתי על מושבי ותפלות בן ישי עברו על דל שפתי מבלי משים עד אשר אתא לילה ותביא אשת המלמד ובידה ספרים וארוחת הערב. התבוננתי בה ופניה נפלו מאד, אך בטרם פציתי פי לשאול מפיה פשר דבר שאלתני: מהוע נפלו פניך? הלא בבקר ראיתי עוז על פניך ועתה תתראה כנואש מתקוה! —

— אם פני נפלו הלא צרה באתני, אך מדוע נפלו כה פניך? — שאלתיה. היא באה במבוכה ותאמר: אין דבר, בטח בה' והיא יצילך, בעוד יום או יומים אושיע לך להמלט מן העיר — בעודנו מדברים בא אדון הבית ויאמר: הנה אתן לך מקום בחדרי, כי קניתי פשתי עץ ואשטחם על הגג ואירא פן יראוך העבדים ונתפשת לכן בוא אתי ואני אביאך אל חדרי — אני לא עניתיו דבר למען יחשוב כי לא אבין שפתו, והאשה אמרה לו: הוא לא יבין דבר בשפת הארץ, אך הטיב בעיניך עשה — ואלי אמרה: השקט אל תירא כי האיש הזה היה אוהב לאבי כל ימיו ויגן עליך למעני — הלכתי אחרי האיש והאשה שבה הביתה. העליתי נר בחדרי ואקח ספר להגות בו למען הסיר דאגה מלבי, אך עשתנותי נשאוני הלאה הלאה מן הספר ומן הבית ויביאוני אל בית האסור אשר בו כלה אבי פגעי חיו, אל העיר הקטנה אשר בה גועה אמי לעיני ואני לא הבינותי עד מה, אל אשדות, אל בית הזקן והילדה, אל בית האסורים, בית החולים, בית המלמד, בית המלון, ומשם שבו אחור וישובו עוד הפעם על עקבותיהם. חשבתי מבלי דעת כי חישב אני, הגיתי מבלי שומע את אשר אהגה בגרוני. פתאם העירני קול בחדר השני, קול אנשים רבים מדברים יחד. הטיתי אוזן לשמוע דבריהם, כי אמרתי המה השומרים ונפשי יבקשו —

— האמין לי — קרא אחד — כי שמעון היהודי הרבה במחיר הפשתה הרבה יתר אך לא הפצתי לתתה לו —

— ומדוע לא נתת לו אחרי אשר הרבה במחירה? — שאל קול אחר, אשר הכרתיו כי קול בעל הבית הוא.

בערב. דבריה חזקו לבי ואזכור כי מגלה נתן לי ההרוג. בתחלה רחפו כל עצמותי בזכרי אותו ואירא מנגוע במגלה, אך חפץ לבי לדעת הכתוב עליה גבר על פחדי ואוצא את המגלה ובקראי בה שתים שלש מלים סמר בשרי וקרסולי מעדו עד כי נפלתי ארצה כהלום רעם ולא ידעתי מה היה לי. אחרי עבור זמן כביר שב רוחי אלי וארים את המגלה ואקרא בה שנית כדברים האלה: יוסף! אני הכרתיך כרגע ואתה לא הכרתני, ואיך תכיר את רעך את דן, אשר מעת עזב איתך שלחה העת את כל תחלואיה אל לבו. לא עת דברים לי, אך דע כי בעיר הזאת אשר בה החלו פגעי לסול עלי ארחות אידם, בעיר הזאת אשים קץ להם. משפטי להאסר כל ימי חיי בבית האסורים בארץ רחוקה, על כי חטאתי בלשוני בעת צר לי בשבתי בבית האסור באשדות ששמה הובאתי להמכר לעבודת הצבא, וכבר נסיתי לחלץ נפשי מן המצר, אך לא עלתה בידי, אך המחשבה הזאת לא עזבתני רגע, ומה גם אחרי רואי אתמול בעיר מאפליה את אחותי... עתה אנה המקרה לידי להפיק זממי, זה עתה שמתי סכין בצלחתי למען אטרוף נפשי לפנית יום הכפורים כאשר אשיב מבית התפלה. אם תראה את ידידיה וגדעון הגד להם כי לא ינודו עוד לי אחרי כי יצאתי מבאר צרה ולא אראה חיים ונגע ופגע, וגם אתה אל תנוד לי ואל תעצב. בעת אשר תקרא את המגלה הנני במתים ואחרי אשר תקראה קרעה לבל תהי לך למכשול, ובעבור זאת לא דברתי אתך דבר לבל יחשדוך הרואים. אמות במנוחה אחרי כי אזכור את שלשת הרעים אשר לי ובטרם תסגרנה שפתי לעד תבענה ידידיה גדעון ויוסף –. לא עצרתי כח להקים דברי המת, לא קרעתי את המגלה אחרי קראי בה כי אם קראתי וקראתי גם לא שמעתי בקולו לבלי נוד לו, כי בשתי עינית מים הזילו עיני המין דמעות על שברו, על שברי וגם על שבר אחי בני אמנתי... עתה זכרתי דברי האסיר אשר דבר לי בצדקו אחיו. צדקת אחי! – קראתי כמו את דברתי – צדקת אחי, נבחר המות! – וכמעט קנאתי בו

היום ואחרי המראה הנורא אשר עכר רוחי ואחרי הפחד אשר בא פתאם ויהממני וידכאני, קצרה ידי מהשמיע נאמר ודברים. מרך לב ורפיון רוח ופחד נורא קראני ואחזה הזיונות בהקיץ – איש גדול כענק שחור משחיר וחרב איש אוכלה בידו נראה לעיני ועוד מעט הרימותי קול זעקה לולא גבר בעת ההיא פחד האנשים על פחד הרוחות בלבי. כל חיה נוראה ראו עיני, כל קול מרגיז לב קרא באזני, הדמיון שלח ידו בגלומי עץ ויתן בהם רוח ויפתח פיהם; העמוד אשר הגג נשען עליו היה כענק שחור וקו מקוי הירח אשר התגנב בפרצה כחרב איש אוכלה, תבת עץ כדוב שכול, וקול הצלצל כקול ארי טורף, ויותר מהמה ענה נפשי מחזה השחוט, צוארו הנגזר, נחל הדם וקול נחרו לא סרו מנגד עיני אף כי עצמתין אולי תביא השנה ותסתיר עמל מעיני, אך גם היא כתקוה וככל תעניגי בני חלוף, אך בחיק מאושרים תאהב לנוח... מה נתאונן על בני האדם יצורי המר, אשר משחק המה לתאותיהם ונגעיהם, על כי יסתירו פנים מאמלל ובן עוני, אם גם אלה בנות אלהים תמאנה התרועע את נגועי הזמן בצר להם?... רק אחד הוא בתבל אשר לא ישא פנים ויאר פניו למאשר ואמלל, למושל ולעבד, הוא השמש; הוא יאיר לכל ויחזק לב כל מבלי הכיר שוע לפני דל. היום בא ויגרש את הלילה הנורא וחזיונותיו האיומים ויתן אומץ בלבי בהראותו לי כי פחדתי ללא פחד – אולי יעבור גם פחד השומרים כחזיון לילה – אמרתי אל נפשי ואחזק רוחי.

אשת המלמד באה ותביא לי ארוחה ותנחמני כי בעוד ימים אחדים אצא לחפשי אחרי אשר יקרא דרור להרב ולראש העדה כי כסף רב אספו לשחד בעדם, אך הזהירתני לבלי צאת ממחבואי ולבלי דבר את איש מבני הבית הזה עד יעבר זעם.

– אך מה אעשה אם ישאלני איש בבית הזה דבר? –

– התנכר להם כמו לא הבין שפתם ואז לא יוסיפו דבר אתך דבר – ענתה ותצא אחרי אשר הבטיחה לבוא עוד הפעם

אניסה לעיר מאפליה הלא אירא פן יפגעו בי השומרים ונפלתי בידם ולעיר אחרת הלא רב הדרך ואיכה אלך בלילה לבדי? — בעודני מדבר נשמע קול שעטת פרסות סיסים בחוץ. הנה אנשי חיל מזוינים באים! — קרא המלמד ויספוק כפיו, ואני אמרתי נגזרתי כי דמיתי כי איתי יבקשו, אך כעבור רגעים אחדים שבה הסערה לדממה ותאמר האשה אל המלמד: ברוך, הן נפשך חפה ולא תירא רע, לך נא וראה מה נהיתה שם — המלמד עזב בלי חמדה את הבית כי ירא מאד, אך לא מרה את פי אשתו כי בוש להתראות כמוג-לב, ואחרי אשר יצא אמרה אלי האשה: הנה כליותי הורוני עצה איך להציל את נפשך, מהר והתחפש בבגדי ואני אובילך אל בית אחד מעם הארץ אשר אתו אעשה מקנה וקנין והיא יסתירך בביתו עד יעבור זעם ואז תשים לדרך פעמיך — מהרתי לעשות כדברה ואלבש שמלותיה וכה נהפך מראה פני בבגדי האשה עד כי שחקה בראותה איתי ותאמר: אבטח כי איש לא יכירך ואף אם יבואו הנה מחפשים לא ימצאוך ובכל זאת אובילך אל האיש כאשר ישוב אישי הביתה.

הוא שב ויספר בלב נשבר כי הרב וראש העדה אֻסְרוּ באזיקים את יתר האסירים ובלילה הזה יובלו לעיר מאפליה — ברגע בואו לא התבונן בי אך כאשר כלה דברו שאל: ואיה יוסף? — וכאשר ראני שאל בתמהון: מי זאת הנערה? —

— הלא זה הוא דברי — אמרה האשה אלי בשמחה — כי אף יודעיך לא יכירוך, לכן בטח בה' ואל תפחד — רוחי שב כמעט אלי בשמעי הדברים והמלמד השתאה השתומם על חכמת אשתו והיא הובילתני אל האיש ותבקשהו כי יחביא בביתו את הנערה ימים אחדים. האיש הבטיח לה לעשות חפצה ולא שאלני גם אחרי צאתה מדוע אחבא כי דמה כי בורח הנני מעבודת הצבא, כאשר כבר הסכינו באלה להסתיר נערים מתחפשים בשמלת אשה מפני המחפשים ויתן לי מקום על פנת גג לשבת שם.

מחשבותי ורגשותי בלילה ההוא אחרי עניתי נפשי כל

הבינותי כי דבר לאט עמו ואבליג על חפץ לבי עד אשר אשוב לבית התפלה אחרי ארוחת הערב. בעודנו יושבים אל השלחן פרץ פתאם השמש אל הבית ופניו כפני מת ויקרא בקול מר: אויה לנו! רעה נהיתה בעיר, רעה נוראה באה עלינו! — הרב ואשתו נבעתה מאד עד כי נפל המזלג עם הבשר מידם, ויתבוננו במבשר הרעה מבלי שאול פשר דבר, גם אני נבהלתי מאד ואשב על מושבי והמבשר הוסיף לדבר: יקום נא הרב כי לא עת שבת היא — קרא ויחזיק ביד הרב למשכהו אחריו, ואנחנו קמנו כלנו ללכת אתו, אך השמש פגע באשת הרב כי תשאר בבית. היא היבילנו אל בית המלון ששם האסירים ומחזה נורא ואיום, מחזה מרגיז לב ומדאיב נפש נראה לעינינו: האסיר השלישי שכב על הארץ ויפרפר בידיו ורגליו ונחל דם אשר פרץ מצואריו השחוט כסה את הרצפה. קול נחרו כקול פר שחוט ובלשונו מלל דברים אשר לא הבין שומע, וראש השומרים צועק ומחרף את הרב ואת ראש העדה ואת כל עדת ישראל כי המה היו בעוכריו, כי לולא פתוהו בלשונם להשאר בעיר לא באה אליו הרעה. עתה אשא עיני — קרא בקול וירקע ברגליו ופלצות אחזה את כל הנאספים אשר מלאו את הבית מפה לפה — אבל אל תדמי כי אני לבדי אשא ואסבול, כי גם אתם עמי תאבדו, ידכם היתה במעל הזה — ויתן צו על שני שומרים כי ישימו כבלי ברזל ברגלי הרב וראש העדה ולשומר אחד נתן צו כי ימהר לרכב על סוס קל להודיע בעיר מאפליה את כל הנעשה. כשמעי כזאת אמרתי אל לבי: הן גם אותי לא ינקו כי אני דברתי בתחלה את ראש השומרים ואני קראתי את הרב, לכן נמלטתי מהבית בתוך יתר הנאספים אשר מהרו לברוח בשמעם את קול ראש השומרים ואבוא בית המלמד ואספר לו את כל הנעשה. המלמד היה כאיש אובד עצות בשמעו דברי וגם אשתו נבהלה מאד אך אחרי רגעים אחדים שב רוחה אליה ותאמר לי: המלט על נפשך, פן תלכד גם אתה —

— אך אנה אנוסה? איפו אמצא מפלט לי? אם אמרתי

האם מארה וקללה רובצת לפתחי פי האמללים ? האם יאורו במארת אלהים את רודפי נפשם ? לא ! אך סליחה ומחילה ישמע על פיהם ובכל לבם יסלחו לפשע צורריהם לוא אך ידעו נאמנה כי כלה זעמם ולא יוסיפו בני עולה לענותם —

ישראל ! לוא גם כים רבו חטאתיך , אם גם מעפר הארץ הרבית אשמות , הנה נסלח לך , כי קרבניתיך אשר העלית על מזבח אלהיך רבו ממספר חטאתיך , ולא שה ושור הבאת לעולה , רק בניך היו קרבניך לכן יסלח לך , ויאשמו רודפיך ! —

כט.

מָגוֹר מִסָּבִיב.

פנה היום יום ענות ישראל בי נפשו , ובעת הזאת יֵרַךְ עוד הרבה יתר לב כל המתפללים . בתפלת נעילה עיניהם מצפות לגמר הדין מה ידבר בם יושב למשפט , ורגש נעלה ירומם אז נפשות כלם . גם קול הרב החזן אשר כל היום לא אבה עבוד עבודתו התעורר וירעם נפלאות כמו על השטן אויבו יתגבר ויכול לו . האסירים הרימו במרום קולם בבכי בזכרם כי בעוד רגעים אחדים יעזבו מקום השלום וישובו לתת לאוסריהם ידיהם ולב כל השומעים נשבר בקרבם , בשמעם את הקול , רק האסיר השלישי ישב דומם ולא השמיע קולו .

אחרי תפלת הערב מהרו כל המתפללים לצאת לקדש הלבנה והאסירים בתיכם . ברקדי לקראת הלבנה נגעה פתאם יד איש בידי , הבטתי לאחורי והנה האסיר השלישי אשר עמד על ידי נותן מגלה קטנה על כפי ובחפצי לפתוח פי לשאלהו פשר דבר נתן אצבעו על פיו לאות כי אחריש . כל עצמותי רחפי בקחתי המגלה בידי , ואף כי בכליון עינים צפיתי לראות את הכתיב במגלה , בכל זאת יראתי להוציאה מחיקי בבואי הביתה פן יראה הרב או אשתי וישאלוני מה זאת ? כי

היום הזה יגיד ליעקב צדקתו כי לא יירא מחוסר וכפן, כי לבבי לא יפיל עליו גם אם על אבני נגף יתנגפו רגליו בלכתו ערום ויחף, דאגה לא תשבר לבו בנודדו בציה ומדבר שממה ונפשו צחה צמא, לא ישוב אחור מהסתר ביערים ובצירים ויגף בעפר, טיט היון יכסהו ובמים לא יבא בשרו – לא יאכל, לא ישתה, לא ילבש מנעלים, לא ירחץ בשרו, כל אלה כאין בעיניו אם אך תורת אבותיו בידו וחקותיה בלבו, היא תשביעהו, תרוה צמאונו, תנעילהו, תטהרהו כאם רחמניה ותתן לו עטרת חן אשר אף כי לא תֵּרָאֶה לעין שוטניו בכל זאת תזרח, תזרח ותפיץ אור יקרית, עד כי יבא יום וינוסו מפניה ענני רמיה, ענני עושק אשר נתנו עליה מנדיה ותהי לאור עמים. זה העם היכול כל יהיה כל, ואם לא תאמינו זדונים, בואו ביום הזה והתבוננו אל העם הזה, איך יחסר נפשו מכל יום תמים למען טהר נפשו, ונפשו תגבר חילים בענות גויתו –

היום הזה הוא כמגן וצנה לבית יעקב מדורות קדם עד היום לבל יהי עדי אובד; עת רבו צורריו ומצמיתיו הדריכוהו, עת גזלו מחמדי נפשו, עת הורידו לארץ כבודו וחייו לשאול הגיעו, עת עיפה נפשו להורגים אשר כהני אל נקראו ואל השטן התפללו ובשמו עשקו עישק והצליחו, עת אפפוהו בלהות אז לא שקר באמינתו כי זכר את היום אשר בו תחדל הגויה מדרוך בחקי חיים ובכל זאת תגבר נשמתו ותעלה על. וגם אלה אשר כמעט נטיו רגלם, אשר רגע שֻׁפְּכָה אשורם בדרכי חשך למען יראו חיים, גם אלה הצאן האובדות שבו ביום הזה, ויבקשו מחילה מאל סלח לשבים בכל לב ––

הנה ביום הזה עת יאספו הבנים אל אביהם, אב רחמן לגלות כל הגיוני לבם לו, הנה ביום הזה תפתחנה ארבות עיניהם ותזרמנה כמים עבות, הנה ביום הזה יתעוררו גם זכרונות נוראים ותיצבו לנגד עיניהם: מלאכי בלהות ליבשי מלבוש שחור אשר סערו ימים רבים להפיצם, מלאכי עברה בצלם כהני אָון אשר שלחו בהם חצי לשינם זה אלפים שנה. אמנם

מעבירים עון יגש איש ישראל להודות על עונותיו, לא בבצע כסף יקנה לו שטר מחילה וכפרה על עונותיו, כי אם עם אלהיו, עם יוצרו, עם אביו ידבר, ישפוך לפניו שיחו, צרותיו לפניו יגיד. ואיזה עם בתבל כלה אשר צרותיו התגברו כצרות העם הזה, או מי עם בתבל שָׁתָה מצה קבעת כוס החמה על השמיעו משפט אלהים ברחובות קריה? צרותיו רבו מגלי הים, מכוכבי השמים, מעפר הארץ, בכל אלה אין די ערך לערוך להם פגעי העם הזה, רק כעדים נאמנים יהיו ויגידו לדור ודור מה סבל ישראל; גלי הים יעידו כי לתוכם הָשְׁלְכוּ אלפי בניו, כוכבי השמים ישמיעו כי אָכְמוּ מתמרות העשן שעלו ממוקדי עולם אשר הוכנו לבניו, עפר הארץ אם יפתח פיו יַרְאֶה לכל כי מגואל היא בדם יעקב, דם עולל ויונק, דם ישיש ומלא ימים, דם צדיקים אשר בחרו במות, דם משמיעי אמת בשערים — —

וביום הזה בהתאסף העם יחדיו, לעמוד לפני כס שופט רמים בהשליכו אחרי גיו כל תאות התבל והעניני בשרים, וכמלאכי מרום אשר כל שנאה וקנאה, כל חמדה ותאיה זרו להם, יעמוד ויצוק לחש, ביום הזה ירום ונשא וגבה מאד וחילים יגבר לבו, יוסיף כח, ירב עצמה ללחום ולחיות, ללחים ולהורות, ללחום ולמות כגבור משכיל — —

מה גדול היום לישראל; יום יטהר אותו מעונותיו, ואם לא יטהר אחרי כי כח בו לחסר נפשו מכל טוב החיים כיום תמים ורוחו ינשא על למשכן בורא כל היצור ואדון כל הארץ מקור האהבה והחסד? האם לא יטהר וימצא סליחה, אחרי כי גם הוא סלח ביום אתמול לכל עושי רעה לו? האם לא יטהר אחרי כי יבוא להטהר, לחזק מוסדות אמונתו אשר רוחות רבות ורעות ניססו בהם להתיקם ממקומם? —

היום הזה הוא אות הברית כי עוד יקום ישראל וגבר בארץ, עד עולמי עד יקום, לנצח יחיה; תסערנה הסערות, תנחנה הסופות מחדרי תוהו להרגיז ארץ, לשבור ארזי עולם, להמיט הררי עד, אך את השמש לא תשבתנה מטהרו, בימי עולם יכון ואורו לא ידעך — —

התרע״ה ח״ב

הערב לבית התפלה לתפלת הערב, גם האסירים באו ושומר אחד על ידם לבית התפלה. הרב והפרוש ואני נגשנו שלשתנו אל העמוד לשיר בקול שיר כל נדרי; השיר אשר יעורר רגשות נעלות ותפלה ותחנונים בבתי נפש כל איש ישראל, השיר אשר לא באמריו כי נעמו ירעיש מורשי לבבנו, כי אם הזמרה המלאה לה יגון ואנחה גם עז וגבורה; השיר אשר רגע ישמיע כאנחת נפש גועת ועד ארגיעה ינשא עד שחקים כאיש מלחמה יעיר גבורה ויתגבר על אויביו, השיר אשר דברי ימי עם ישראל ישמיענו מיום אשר גירש מארץ משושו והיה למשיסה: בקול הנפשות המוצאות להרג לחנק ולשרפה בעת עיפה נפשם להורגיהם, המה הכהנים אשר בשם אלהי הרחמים הרגו ולא חמלו תשמענה אזנינו, וכרגע ירעם נפלאות בקול שדי, בקול העם כלו יקרא ברעו: כל כלי יוצר עלי לא יצלח!

כח.

יום הַכִּפּוּרִים.

קדוש היום לישראל, יום סליחה ומחילה, יום רגשות נעלות, יום חסד ורחמים, יום יאחד לבב כל איש ישראל מקצה העולם עד קצהו! זה היום עשה האלהים אשר יצר לו עם יודע שמו ומשמיע כבודו בעמים למענו, למען יזכרו וישובו אליו שלוי עולם אשר בגבהות רוחם שכחו מטוב לב יוצרם עמם ואמונתם, והנדחים בארצות איביהם הנותנים כעפר גים לדורכים עליהם ברגל גאוה ובצרתם ישכחו אל מושיעם גם המה ישובו ביום הזה ושחרו אל.

ביום הזה ידע ישראל כי כל אחיו בארצות פזוריהם, כמוהו יעמדו, לשמים עיניהם כעיניו צופיות, בשפה אחת ודברים אחדים ישפכו שיח לאלהים אלהי ישראל, אלהי החסד והרחמים, אלה שוכן את דכא, אלה אשר מפי המתפלל לו יקבל תפלה, לא לכהנים

מאה מרצחים בבית הכלא נחרוץ כרגע משפט כי כל העם מרצחים המה ? הלא מודעת זאת כי בני האדם לא מלאכי מרום המה, כי בלב כלם תמשלנה התאות ויצר לבם רק רע יבקש ויעשה לולא נתנו חקים ומשפטים אשר ישימו מתג ורסן לבל תשטופנה התאות כסוס שוטף, ועל כן הפקדו שומרים לשים עין על המעקשים דרכיהם, למען יגבר את הזדונים ולתת חתית בלבב אלה אשר עוד לא מעדה רגלם לבל יעקשו דרכם מיראת המשפט ולולא פחד המשפט הלא אז רבו המרצחים בחיצות, כי לא כל איש, יצדק מצדקת לבו רק מיראת המשפט –

דברי האיש נגעו עד לבי, כי בפעם הראשנה שמעתי כי יצדיק איש אובד את עמו במשפט הזה, גם ראיתי כי הוא צדק מאד בדבריו, לכן קראתי ברגש: לך הצדקה ונפשי תברכך מאד על התורה אשר הורתני –

– ואתה הורה את התורה הזאת לכל שומע לבל יחטאו במוצא שפתותיהם ולבל ירשיעו את עמם חנם –. בכל עת אשר דבר אתי ישב המלמד ובכה והאסיר השלישי ישב דומם כמת מבלי נוע, ואחרי אשר החרשנו רגעים אחדים שאלתי את הדובר בי אילי נודע לו עון האסיר השלישי.

– עונו לא אדע, כי הוא לא ידבר את איש דבר, אך אדמה כי גם היא חטא ואשם כמוני, פשע המלמד היה כי הורה להלמידים, עוני גדל כי התפללתי לאלקים בעד נפש אבי ובלי ספק היתה חטאתו על אהבתו את אמו אחיו או אחותו –. האסיר השלישי התעורר בשמעו דבריו וכל עצמותיו רחפו בשמעו או אחותו ויפתח פיו רגע כמו חפץ לענות דבר אך עד ארגיעה שב ויורד לארץ ראשו וידום.

בלב מלא יגון עזבתי את האסירים ללכת לבית התפלה להתפלל תפלת המנחה ובלב שלם התפללתי, ובעת אשר איש איש בקש מחילה מרעהו כי יסלח לו על עונותיו אשר חטא לו בשנה שעברה בקשתי אני בלבי מחילה מעמי על אשר הרשעתיו חנם. ובלב מלא רגשית נעלות שבתי אחרי ארוחת

אבי ובפעם הזאת נחליתי ולא עצרתי כח ללכת לבית התפלה, לכן שלחתי ואקרא למאהבי עשרה אנשים להתפלל בביתי בית, והמשפט הלא נחרץ מאת הממשלה כי ענוש יענש האיש אשר יזיד להתפלל בביתו במנין, כי רק בבית אשר בנתה העדה והממשלה נתנה רשיון להתפלל בו שם יאספו ושם יתפללו. אני ידעתי זאת אך אמרתי בלבי מי יגלה על עוני? אבל סוף דבר הכל נשמע וגם עוני הגדול נודע בקהל והשופטים מהרו לשים אסורים בידי הפושע המפר חקי הממשלה –

– אמנם מי גלה על עונך? הלא האנשים אשר קראת כלם מבני ישראל היו ואיך נודע הדבר בקהל?

– אחד מאחינו עשה זאת בתקותו למצא שכר פעולתו –

– הנה כי כן! – קראתי בקול עז – הנה כן יעשו אחינו בכל עת, מקרבנו יצאו מחריבינו ולמה נתאונן על משפטי הממשלה? לולא קמו אנשי בליעל מקרב אחינו להכות את אחיהם בלשון כי אז שלום היה לנו, ידי מי היו במעל כי נתפשו נערים יתומים ואין עוזר להם להמכר בעד בצע כסף? הלא אחינו; ומי היה בכל רעותנו? הלא אחינו אנשי גאולתנו; המה יתנונו בידי שובים והממשלה מה כי נלין עליה? –

האיש הניע ראשו ויאמר: שמעתי כאלה רבות מפי אנשים רבים אשר ישימו אשם נפש אחיהם, אך אתה תשגה וכל אלה אשר כפיך ידברו ישגו מאד, וגם אנכי כזאת מלפנים השבתי אך עתה אחרת אדבר, ולא אאשים את אחי הנם. הן אמנם לא אכחד כי נמצאו בעמי רשעים, רודפי בצע מעשקות, אשר למען מלא אוצרותיהם כסף יביאו רעה על עמם בזדון לב, אמת הדבר כי זדונים נמצאו בהם אשר לא יחוסו ולא יחמלו על עמם בצרתם ורק לבצעם לבם הולך, אך איה איפו עם בתבל אשר כלו יהיה צדיק? בקש בכל העמים אם לא תמצא מרצחים, גנבים וחומסים אשר מספרם יגדל ממספר הזדונים בעמי, הלא הרשעים בעמי הארץ נפשם ידעת מאד כי עין המשפט צופיה עליהם ובכל זאת ירבו ויעצמו, והאם נרשיע את כל העם בעבורם? האם בראותנו

אשא נפשי כי יסלח לי, כי היא אל חנון ומרבה לסלוח...

– אבל השמיעני דבר ברור מה עול מצאו בך השופטים? האם תחשב זאת לחטאה כי ילמוד איש בגמרא? –

– הלא השמעתיך כי רק התלמוד היה מכשול עוני! הה! ימח שם הארורים אשר לא יתנונו להכתפח בנחלת ה', האפיקורסים המבקשים להכרית שם ישראל בקשו מאת המלך כי יתן צו לבל ילמדו בגמרא, אויה לנו ואוי לנפשנו! את הים הגדול, ים התלמוד יאמרו לגזול ממנו, למען נהיה כדגים ביבשה ונמית כלנו, אך המה ילכו ויכשלו וה' יעננו בעת צרה ישגבנו שם אלהי יעקב... כל מורשי לבבי נתקו בשמעי כי התמים הזה אשר זה כל עונו כי דרש תורת אבותיו יאסר יחד את מרצחים ושופכי דם. כרצח בעצמותי היה הדבר הנורא הזה ולא יכולתי עוד הוציא הגה מפי ואחפוץ לצאת, אך האסיר השני קרא אלי: ומדוע לא תדרוש לעוני? –

– אם יש את נפשך להשמיעני, ספר ואשמעה – עניתיו כי לא חפצתי הכלימו אף כי דברי הראשון דקרו עוד כמדקרות חרב בלבי.

– עוני גדול מנשוא! – ענה האיש – עלי ישומו שמים והארץ תחוג ותנוע תחת כפות רגלי פושע כמיני, עלי ישמו אחרונים וכל יודעי יאחז שער בראותם איש כבד עון כמיני –

– ומה עשית? – שאלתי ברעדה אחרי שמעי כי בפיו יאשים נפשו עד מאד.

– שמע והשתומם; שלשלת עונות נוראים תראה על כל מצעדי רגלי; ועל כלם יגדל החטא כי את אבי אשר נולדתי על ברכיו אהבתי בחיים וגם אחרי מותו נשאר זכרונו חרות על לוח לבי ומדי אזכרנו יהגה לבי לו אהבה וכבוד, והעון הזה היה למוקש לנפשי וישם בסד רגלי –

– לא אבין למליך –

– לא אדע מדוע יקשה הדבר ממך? אהבת אבי היתה לי לפח ולמוקש כאשר השמעתיך. את יום הששי לירח זיו אזכיר בכל שנה ושנה בצום ותפלה, כי הוא יום הזכרון למות

מושיענו לעתות בצרה –. כמשגע היה האיש בעיני מרוב שיחו ואומר: הנה את נפשי לשוב הביתה ואם תחפוץ להשמיע בדברים מעטים אשמע ואם אין אשיב הביתה –

– הנני להשמיע כרגע; מלמד הייתי... לא עצרתי כח התאפק משחוק ואקרא: הנה זאת ארע! –

– זאת ידעת? – קרא האיש בשמחה וימחה כף – האם תדעני? האם הייתי בעירי? מהלל שם ה'! דַבֵּר אתה ולא אני, האם לא נשאוני כל בני עירי על כפים? ונפשי יודעת מאד כי עתה יבכו כלם להולך באזיקים לפני צר, כלם ינודו לי על כי הלכתי בגילה גלות שלמה...

– אבל תשגה מאד, מעודי לא ראיתיך, אך במו פיך השמעתני זה שלש פעמים כי מלמד היית – עניתיו ואקים לצאת כי לא חפצתי עוד שאול את פיו אחרי רואי כי יסבבני ברוב דברים ולא אציל מפיו דבר אמת, אך הוא קרא בקול תחנונים: הלא אתה מלאך מושיעי, בידך נתן ה' תשועה לנו כאשר נתן לישראל על ידי גדעון יפתח וברק, ומדוע תעזבני ולא תשמע את כל דברי? –

– כי תבוא ברוב דברים ולא אבין דבר –

– לכן שמע; מלמד הייתי והורותי לתלמידי תלמוד ופוסקים.

– אך הלא גם זאת שמעתי כבר מפיך – קראתי ברגז כי ארכה לי העת ותקצר נפשי בדברו עד כי שכחתי כי זר הוא לי מתמול שלשים ואדבר אתי כאת מכיר ורע, אך הוא הניח רוחי באמרו: לא ארבה עוד מלים, וכרגע אשמיעך עוני; אחרי כי לנערים גדולים הוריתי לכן למדתי אתם תלמוד ופוסקים וַיִוָּדַע הדבר לשופט העיר וישם אזיקים על ידי...

– האם תלעיג לי? – קראתי משתומם – האם בעבור זאת שמו כבלים ברגליך כמו על רגלי הרוצחים האלה? –

– חי ה' וחי נפשך וכה אזכה לשוב בשלום הביתה לראות את פני אשתי ופרי בטני כאשר אך אמת יהגה חכי כי לא חטאתי לאיש מעודי, ואם לה' חטאתי אליו

בעונותינו אנחנו נמוגים . מתי תרחם אלהי יעקב , שה פזורה שה נדחה , חוסה ורחם עלינו כי רק לך עינינו מיחלות – קרא ויחל לקרוא בקול בוכים : אלי אלי למה עזבתני עד תום כל הקינה לדוד וככלותו את הקריאה מחה דמעה מעל פניו ויאמר : שובה אלי ואשיבה עליכם , יום דין , יום תשיבה מחר לנו , נשוב בכל לב ונדרוש את אלהים והוא ישלח פדות לנפשנו –

– אבל הלא גם היא ידע כמוך כי מחר יום תשובה – קרא האסיר השני – והוא הלא לפשעך דרש ומדוע תענהו ברוב דברים ? הכזה יהיה תגמולך לו על כי היטיב עמך ? –

– צדקת צדקת – ענה הראשון ויוסף לספר – מלמד הייתי כאשר השמעתיך ואלמד לנערים תלמיד ופוסקים גם כתבי הקדש וכתיב עברית כי סיפר מהיר הנני , שאל את כל בני עירי ויגידוך כי ספרא רבא זה שמי אשר יקראו לי , וכל התנאים והכתובות להלמידי , או לאלה אשר על ידי נקשרו במעדנות החתונה , כי גם שדכן הנני , והרבה משפחות רמות בישראל התחתנו על ידי וכלם יודוני עד היום כי בר מזל הנני ברוך ה׳ ולא רמיה בפי כאשר יעשו כל השדכנים , ואם נמלט מפי לפעמים דבר אשר לא כן יסלח לי ה׳ כי למען השלום עשיתי זאת , ואתן תהלה ושבח לאל יוצרי כי לא חסר לי מאומה , ביום מועד ושבת ערכו לפני שלחן כמשפט היהודים , דגים ובשר ויין לא חסר כדת , יתברך שמו ויתעלה ויהי כן עמי גם בימים הבאים כאשר היה עד הנה וגם . . . פתאם עצר במלים ואחרי חשבו מחשבות רגעים מעטים קרא : הן לעוני תדרוש ? צדקת צדקת , אך איך לא אבכה בזכרי כי בני ביתי ישבו אל השלחן ויאכלו וישתו , כי מצוה היא להרבות היום בסעודה וכל המרבה בסעודה בערב יום הכפורים יחשב לו כמו התענה שני ימים ועתה בני ביתי אוכלים בביתם ואני בגולה ואיך לא אבכה ? בגולה אויה לי , כה הוליכו שובי בבל את אבותינו משבי ירושלים , על נהרות בבל שם ישבנו – החל לשיר בקול ביכים וככלותי קרא בלב מלא תקוה : גם לנו יחיש פדות , אל תעצבו אחי נקוה אל ה׳

חללתי שבת והפרתי חק מחקי התורה בזדון כי אבוש מחטאתי? הה! מי גבר יחיה ולא יחטא? וגם אני כאדם חטאתי ועל כן פקד עלי אלהי המשפט את אפו ויסרני, אך לא רק בי נחתה ידו כי אם בכל המלמדים אשר היו בעיר ולא אני האחד, ומדוע אבוש להשמיע זאת על דל שפתי? האם כלמה תכסה פני כי אתן תודה כי מלמד הייתי? הה! אמנם כן מלמד הייתי — הוסיף לקרוא בקול בוכים — ולא מלמד דרדקי כי אם מלמד לנערים גדולים בעיר ארוה, גם לחתנים למדתי הבין בגמרא ופוסקים וגם ר' שמריה העשיר והנכבד בעירני, אשר נתן את בניו לנשים מגדולי משפחות ישראל, והתנים לקח לבנותיו כלם בני רבנים, גם ר' שמריה, ה' יאריך ימיו ושנותיו, נתן את בני החתן על ידי. אך האני אשמתי כי טפש לב בנו הצעיר מהבין עד מה בגמרא, וכי היא הרע בכל בניו, ורבים אומרים כי באשתו העין, כי היא פנקה את הנער מעודו כי בן זקנים הוא לה, אך ה' אלהי השמים יודע כי בכל כחי עבדתי עבודתי וגם רבי שמריה ידע זאת, ועל כן הייתי נכבד בעיניו ויתן לי מתנה טובה ביום חתונת תלמידי. הה! עוד זכור אזכרה את היום ההוא ואת כל הכבוד אשר פזרה אשת ר' שמריה נדיבת הלב לאשתי ולבתי הבתולה היפה כשמש בצהרים אשר עתה באה עת דודים לה, כי בעוד שני שבועות ימלאו לה ימיה ארבע עשרה שנה, ה' יחיני לראות בשמחת חתונתה, אך בתי הקטנה ממנה עוד נעלה ממנה להכמה וליופי, אמנם בתי הקטנה משתיהן אשר עתה היא כבת שתי שנים, היא טובה משתיהן והכמה כמוה אין בכל הארץ, כי היא תקרא אבי ואמי ותרוץ ברגליה. הה! מי יודע מתי אשיב ואראה פני אהובי נפשי אלה? — התם בדבריו ויורד לארץ ראשו כי עצמו מכאוביו. אני החרשתי כי ראיתי כי חזק עליו יגוני ולא יעצור כח להשמיע צרותיו ולא אביתי להוסיף עוד יגון על יגונו, אך היא אחרי אשר בכה בכי תמרורים רגעים אחדים התעורר ויאמר: אבל הלא תחפוץ לדעת מה עול פעלתי? הה על עוני ועון אחינו בית ישראל, כי

אשר לא מבני ישראל היו אכלו וישבעו, כי גם להם נתנו המביאים חלק מהמטעמים, והמה שרו ויהללו את שם ישראל, ואחד מהם איש אשר חסנו כאלון ועיניו מפיקות אש רצח קרא בלעגי שפה: צר לי כי לא נולדתי על ברכי היהודים אחרי ראי כי אנשי חסד המה, ועל כן אכבד גם את חברי אלה ואתרועע אתם אף כי לא אנשים כערכי המה — קרא ויניע ראשו כמי רוחו בתוכו השתומם על בינת לבו וישלח אצבע אל האסירים היהודים. אם אמנם לא עת שחוק היתה בכל זאת לא יכולתי התאפק משחוק בשמעי כי האסיר, אשר בלי תפונה איש כבד עון הנהו, כי על כן היבא באזיקים, יתנשא על רעיו האסירים כמיהו ויאמר כי לא אנשים כערכו המה. ואשים פני אל האיש אשר קרא לעזרה ואשאלהו על מה זה אסיר בזיקים?

— ה' מצא את עון עבדו — ענה האסיר באנחה — יסר יסרני יה כי חטאתי לו, אם ראה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו, ומי יאמר נקי אנכי? אין יסורין בלא חטא, ה' הוא הצדיק, לא יסורין של אהבה המה, כי יש בהם בטול תורה ותפלה ואם כן בפשעי נגע לי, אלהי המשפט ייסרנו בעולם הזה כדי שנזכה לעולם הבא ולא אחשב רעה חלילה לשופט הארץ כי הוא יכאיב והוא יחבש, אצק לחש לו עת מיסרו לי ואיחל לחסדו ואצפה לישועתו —

— אבל מה עול מצאו בך השופטים? שאלתיו שנית בראותי כי לא ישיב על שאלתי.

— מה עול מצאו בי השופטים? ה' הסתיר פניו ממנו ויתננו בידי צרים, אך ה' צדיק לא יעשה עול, נתפלל לו ונחכה לישועתו...

— כפי אשר אחזה לי תמאן השמיעני על מה שמו השופטים בסד רגלך ולא אוסיף שאל אותך — עניתיו מבלי תת אותו לכלות דבריו כי אמרתי הוא ירבה דברים למען סבב פני הדבר, כי כלמה תכסה פניו לשאת את עונו על שפתיו.

— מדוע אסתיר עיני? — קרא האסיר כי נכלם מדברי — האם גזלתי עשקתי רצותי גנבתי? אי בא בפי בשר פגול או

גם אותי ויתנוהו ללכת לבית התפלה ? הוא הרים ראשו ויבל קרבי התחלחלו בראותי פני הדלים מאד ולחייו הרזות כלחיי מת, כי חזות פניו לא מוזרה היתה לי אף כי לא זכרתי איפו ראיתיו, גם הראש והרב השתאו איש אל רעהו בראותם פניו ויניעו ויעמדו מרחוק כמו פחדתי אליהם. והאסיר הוריד עוד הפעם ראשו אחרי אשר התבונן בי רגעים אחדים מבלי דבר דבר.

— הוא לא ידבר ולא ישיב לאיש דבר, אך זאת ראיתי כי לא יתגאל בבשר טרפה — אמר האסיר אשר קרא אלי בראשונה אל הראש בקול דממה בהניחו אצבעו על מצחו לאות כי משוגע הוא.

הראש הרבה את ראש השומרים דברים ואחרי כן נאות ראש השומרים להשאר את האסירים עד מחרת יום הכפורים, ונצא ללכת לארוחת הבקר שבעי שמחות על המצוה אשר זקרה ה׳ לפנינו בערב יום הכפורים וברכות עד בלי די התמלטו מפתחי פי האסיר אשר קרא אלי בראשונה, גם האסיר השני הגיש ברכתו לנו, אך היא כאשר לא העתיר עלינו דבריו בבקשתו כן לא הרבה דברים בברכתו.

אשת הרב בשמעה כי אסירים באו מהרה ותקח תרנגול מבושל ושליש חלות לחם ודגים ומרק בשר ותתן על יד המשרתת לשאת אל האסירים וגם אני מהרתי לשוב אליהם אחרי אשר כלינו לאכול הארוחה. ומה השתוממתי בבאי שמה בראותי כי השלחן הגדול מכוסה בקערות וסירים וכפות ובשר ודגים ויין לרוב כמו משתה התנים היה בבית, כי כל בני העיר נתנו חלק להאסירים אשר אחד מהם ישב דומם כמת והשני, היא אשר קרא לי להפדות, ישב ויבך בדמעות שליש בקול גדול, והשלישי נגע אך מעט בהמטעמים כי לא עת אכול ושתו היתה להם העת ההיא בזכרם, כי עולליהם יגועו ברעב וצרה וחסר כל, אחרי כי אביהם משענתם ומעוזם לֻקח מעל ראשם, אך השומרים לא שמו לבם לכל אלה ויאכלו וישתו ולא שמו גם אלי לבם בבואי את האסירים בדברים, גם האסיר ש

להתמהמה פה עד עבור יום הכפורים – קרא אלי אסיר שני האסור בידו אל יד הראשון בכבלי ברזל.

– רוץ מהר וקרא בגרון בכל העיר, מהר ועשה ואלהי השמים יאריך ימיך ויתן לך עושר וכבוד ויכתבך ויחתמך, אותך ואת אשתך ואת זרעך בכתיבה וחתימה טובה – מלא הראשון את דברי השני.

– אבל איפו תִּמְצָאוּ? מי יודע אם ימצאו אתכם הרב וראש העדה בבואם הנה? –

– אבל זכור את בוראך – החל הראשון עוד הפעם לקונן והשני אמר אלי: התדע דבר בשפת הארץ? –

– כדבריך –

– טוב מאד, אמור לראש השימרים כי יש את נפשך להודיע להרב כי אסירים באו הנה ויגדך את המקום אשר תמצאנו – עשיתי כדברו וראש השומרים ענני כי יחכה בבית המלון כשעה תמימה ואם לא יבוא הרב עד עבור שעה, ישים את האסירים לדרך פעמיו. מהרתי להשמיע באזני הרב את אשר שמעתי והוא מהר ויקרא לראש העדה ונלך שלשתנו אל בית המלון. ראש העדה שאל את ראש השומרים במה יתרצה אל העדה למען יחכה עד למחרת יום הכפורים ויתן את שני האסירים היהודים ללכת אל בית התפלה –

– שלשה המה יהודים ולא שנים – ענה השר בגאון למען הראות מה רב הכח אשר עתה בידו להטיב להעדה כלה, הן זאת מודעת כי היהודים לא יתנו את אחיהם לעבור ברגל ביום הכפורים.

– ואיפו הוא השלישי? – שאל ראש העדה – הלא רק שנים אראה –

– השלישי הוא היושב בצד הכותל –. הבטנו שמה ונראה איש לובש מלבוש נכרי לא כמלבושי היהודים, יושב אל הכסא וראשו נשען על שתי כפות ידיו, לא נשא עין לראות בבאים הביתה ולא שעה לקול הדוברים, ישב וידום. ראש העדה נגש אליו וישאלהו: אם יש את נפשו כי יפדוהו

בני אדם רבים המה אשר ירבו לפשע ויסירו פשעיהם מעליהם למען שימם על ראשי כפרותיהם וידעו לענות מענה בזה להמבקשים מהם חשבונות רבים...

לא ידעתי מדוע עלו עשתנות יגון על לבי בבקר ההיא, אם מאשר כי השכמתי קום אך הלא נסיתי כזאת פעמים רבות, או החרפה אשר הרפני האיש אתמול, אמנם הלא גם דברים כאלה יקרו בבקר בבקר ומי ישים עוד לבו אליהן? וגם אני שמעתי כאלה רבות ואהי כלא שומע, או אולי אימת יום הדין בעתתני, כי אמנם רבה יראתי את אלהים בימים ההם בשבתי את אנשים יראי אלהים אשר נשאו שמו על שפתיהם תמיד, אך בכל זאת הלא שמח וטוב לב עליתי על ערשי ולא שמתי לבי לכל אלה ומדוע ידוה לבי עתה? אין זאת כי אם דבר מר ינבא לי לבי מראשית אשר יקרה – תוגתי גדלה מאד, וכל עמלי שעמלתי להשלות נפשי עלה בתהו. כאבן מעמסה לחץ היגון את לבבי בחוזקה בכל עת התפלה ולא אבה הרפה ממני, וגם אחרי אשר כל המתפללים עזבו את בית התפלה ישבתי עוד לבדי על מקומי שקוע ביון מחשבות נוגות, עד אשר העירני הרעב ויעמידני על רגלי ללכת לארוחת הבקר.

בצאתי מבית התפלה הגיע לאזני קול מר קורע לב: מי מאחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים, זרע אברהם יצחק ויעקב! – קרא הקול מאחרי בשפת היהודים. הבטתי אחרי ואראה כעשרה אנשים אסירים בזיקים ושומרים מזוינים עליהם ואחד מהם קורא את הקריאה, אף כי יראתי מהשומרים בכל זאת הרהבתי עוז בנפשי לגשת אל המדבר לשמוע מה בפיו והוא קרא שנית בקול בוכים: אנא חוס נא עלינו כי בן בריתנו אתה, זכור כי מחר יהיה יום סליחה ומחילה ומי האיש אשר יחיה ולא יחטא לכן זכור את בוראך והושיע לנו –

– אבל מה אעשה ובמה אוכל הועיל לך? – שאלתי משתומם.

– אנא רוץ והודיע להרב אשר בעיר או לראש העדה כי יהודים אסורים באו הנה למען יפגעו בשומרים כי יתנוגו

אשר חטאו שנה תמימה, — בעת ההיא התעוררתי גם אני לבקש כ פ ר ה על עונותי ונפשי ידעה מאד, כי לא קל יהיה הסבל אשר אעמיס על שכם האמללה אשר בלי פשע תהיה לברות לשני הפשע. ובהחזיקי ברגלי התרנגול הלבן כשלג ובשמעי קילו הנורא אשר נתן כקול הרב–החזן בתפלת הנני. עלה פתאם רעיון על לבי מבלי משים: מדוע ישא הנקי הזה את עוני? אני חטאתי ואיתו אוריד לשחת בפשעי? ומי יודע אם לא יזעק חמס על המעשה הרע הזה וישאל גם הוא את אשר ישאלני לבי? אמנם הלא כן הוא דרך התבל: החלש ישא עון החזק ממנו! ואם נשאל כל הנעשה תחת השמש הלא אך מ ד ו ע תבענה שפתיני תמיד? מדוע יֻשְׁלחו נערים חסרי אונים לעבוד בצבא בפשע הרשעים אשר מכרום בבצע כסף? מדוע ישב איש כבד עון כמנשה על גפי ההצלחה בעת אשר ישרי לב יגועו מעיצר רעה ורעב? מדוע חרפני אתמול אחד מעם הארץ בצאתי לשיח, חרף ויקלל אותי ואת עמי ואמונתי וידה אבן בי בקראו אחרי מלא: יהודי נמבזה! ואני לא עשיתי לו רעה מעידי? מדוע ישאלו כל בני חלוף מ ד ו ע מבלי אשר יבקשו להיטיב דרכיהם? מדוע ומדוע ועוד אלף פעמים מדוע עלו על לבי מבלי מצוא מענה.

התרנגול שם עיניו בספר אשר עליו כתוב: ב נ י א ד ם י ו ש ב י ח ו ש ך ו צ ל מ ו ת ויחשה ולא הוסיף לצעוק עוד — בלי ספק מצא מענה לכל שאלותיו הרבות — אמרתי בלבי — וגם כל שאלות רוחי חלפו כמוץ עובר בשאתי על שפתי: ב נ י א ד ם י ו ש ב י ח ש ך ו צ ל מ ו ת. עוף כנף למְּדַנִי כי המענה הזה יספיק להשיב על השאלות האלה ועוד על שאלות רבות כהנה וכהנה עד לאין חקר... התידיתי במו פי ואסובב את התרנגול שלש פעמים סביב לראשי כמשפט ואשליכהו תחת השלחן והוא זעק עוד הפעם בקול גדול, כי בלי ספק עלו שאלות חדשות על לבו, עד אשר נגעה המאכלת עד נפשו ויאלם. המַענה האחרון הזה אשר ענתה המאכלת על שאלותיו הצליח לשום מחסום למו פיו עד עולמי עד... גם

מחשבות על לבי, מחשבות תקוה להיות בקרב ימים א י ש. בכל לבבי חפצתי היות איש והנערה מצאה חן בעיני מאד, אחרי אשר הראתה לי לדעת כי גם אני אמצא חן בעיניה. בימים האלה הייתי נכון לאהוב את כל נערה אשר הטיבה פנים לי, ואהגה כל הלילה בה, ואף כי זכרון ה י ל ד ה עלה מרגע לרגע על לבי ואשים רגע כל מעיני בה, אך נלחום נלחמתי את זכרוני לבל יזכירני את ה ע ב ר למען אתענג על אשר לפני, אך פתאם התעוררו כליותי ליסרני על העון הגדול אשר עשיתי לחשוב בדברים כאלה בליל ערב יום הכפורים, כי אף אמנם כבר קראתי ספורי אהבה, והאהבה לא כדבר פשע נחשבה בעיני ואף כי קראתי ושמעתי גם דברי הַשָּׁמים באלהי מרום תפלה ולא חשבתי זאת למכשול עון, בכל זאת היתה כעון נורא בעיני בפעם הזאת לחשוב אהבה בערב יום הכפורים כי הייתי לאיש אחר בימים ההם והחילותי לדאוג מחטאתי. אך המלאך המליץ אשר יעמוד לימין כל האדם להצדיקנו הלא הוא ל ב ו הוא התעורר גם לעזרתי: לבי הגיד לי ישרי כי מישרים מחשבותי, וגם נחמני כי בעוד שעות אחדות ישא התרנגול ההולך למיתה על עונותי גם את העון הזה על כנפיו ושלום יהיה לי.

כז.

עֲוֹן יַעֲקֹב.

בערב יום הכפורים בטרם בקר עת לקול השמש הסובב בחוצות לדפוק על כל חלון יקומו משנתם החרדים לדבר ה׳ להתודות על ה כ פ ר ה והנשים תעזובנה ערשותיהן למען הכין הלביבות הממלאות בבשר עם שלשת קצותיהן, אשר אך שלש פעמים בשנה תראינה על שלחן איש ישראל, ועת אשר ה כ פ ר ו ת תתנה קילן בראיתן כי ב נ י א ד ם י ו ש ב י חשך ו צ ל מ ו ת יעטרו אותן וישלחי אותן למות בעונותיהם

בכל העיר, כי מושלם הנני בכל המעלות, והמלמד שש מאד בשמעו כזאת ואשתו הרבתה להללני בכל פה, וגם עיני בתם אשר נִסו בכל עת בשמר׳תיהן עת הבטתי בפניה, העידו הפעם כי לבבה יגיל לשמוע תהלתי והנה הגידו לי מעלות רוחה הרבה יתר מאמרי פי המהללים. מאשר וצולח הייתי בימים ההם, על כפים נשאיני ויהללוני ותתברכנה בי כל הנשים אשר אוו לחב״ק בן כמוני, ומי יודע אם לא גם הבתולות, אחרי אשר שמעו כמעט מפי כל בני העדה כי לעון גדול יחשב לכל העדה אם יתנו נער כמוני לעזוב את העיר. וכאשר נאנחה אשת המלמד בהללה אותי בפני ובעלה לא גער בה ידעה נפשי מאד כי נפשה ירעה לה על כי תקצר ידה מתת נדה לבתה כיד העשירים, והיא לא ידעה אשר בחרתי בה מבלי דבר דבר, לוא דבר אלי איש בדבר הזה, כי למצוא בית ומנוחה כלתה נפשי; אך איש לא ערב לבו לגשת אלי, אל המושלם בכל המעלות לדבר על לבו לבחר בבת עני. אמנם אשת המלמד לא חדלה מקרבני באהבה כמקדם והנערה החלט לאט לאט גם להביט בפני וגם – לא יְאֻמַּן כי יְסֻפַּר – וגם דברה אתי שתים שלש מלים, אך הדברים המעטים אשר עברו על דל שפתיה לא יסולאו באלפי אלפים דברי אהבה וחן אשר תרבינה הבנות החכמות אשר אהבה על שפתותיהן תמיד ולא תבדלנה בין אוהב לאוהב וכל השומע ישמע כי לבם מלא אהבה על כל גדותיו. הדברים המעטים אשר דברה לא מעל דל שפתיה עברו כענן בקר, כי אם ממקור לבה, כי כאשר חפצתי לעזוב את הבית אחרי שבתי שם כשעה תמימה אמרה אלי: חבוש מטפחת על צוארך פן יבולע לך – וכאשר עניתיה בשחוק כי לא אירא רע והאות כי לא לקחתי את מטפחתי אתי הסירה מטפחתה מעל צוארה והתננה לי מבלי דבר דבר ועיני אמה מלאו דמעות. בראשונה מאנתי קחת אותה אך בהתבוננני בפניה לא הרהבתי עוז בנפשי למרות פיה ואשלח ידי ואוחז במטפחת ולבבי חם בקרבי עד כי שכחתי גם מהגיש תודה לה. בשובי לבית התפלה עלו

– איפו הוא ? –
– הנהו לפניך –
– לא אבין למליך –
– אני הנצב עמך בזה – עניתי בגאון לב.
– אתה תשיר בשירים ? וקולך ערב ? – שאלני בתמהון ושמחה יחד – השמעתיו קולי והיא השתאה השתומם מרוב שמחתי ויקרא: ה׳ שלחך הנה! גדולים מעשי ה׳! ובלי ספק יש אתך גם מנגינות חדשות, למדני נא ואכבד את ה׳ מגרוני –. שרתי לפניו שירה חדשה ובתחלה לא מצאה חן בעיניו אך כאשר שמע פעמים ושליש שש מאד עליה –. לשמחת לבבו לא היה קצה ויספר לכל איש אשר פגע ביום ההוא את התשועה הגדולה אשר עשה אלהים לו בתתו לי קול ערב, ומן היום ההוא החילני שלשתנו יחד לעריך המנגינות לימים הנוראים, וגם הפרוש הודה במו פיו כי קולי ערב אף כי שנא אותי בלבו.

בא היום שקוינו לו יום ראש השנה. תפלת השחרית התפלל איש אחר ולתפלת המוסף נגשנו אל העמוד ונחל תפלת הנני. הרימותי קולי למען ישמעו ותהום כל העדה לקולי, אך הבוטח בתקיה כבוטח במים זדונים; רגע ישאוהו על גליהם ועד ארגיעה הנהו טובע במצולות; הרב בטח בעוזריו ובמים החמים אשר שתה מבקר עד ערב ובמעטפות אשר חבש לצוארו למען שמור קולו מכל משמר, אך כל אלה בגדו בו בבגד בוגדים ויהי אך התפלל תפלת הנני והקדיש נחבא קולו ויאסף ויהי כקול כנור נשבר לעיז, יכקול השופר לנועם. אך בכל זאת כלינו מלאכתנו והרב הוסיף משמר כל היום וכל הלילה על צוארו למען ייטיב ביום השני אך ביום השני נשחת קולו עוד בטרם פתח פיו. אין זאת כי אם השטן אשר ירא מאד פן ימצאו שיריו חן בעיני אלהי המשפט וישא פניו, התנכל לו ויגנוב את קולו לבל ישמעו דבריו. אם הצליח חפץ השטן בידו לא אדע אך זאת ידעתי כי איש לא שמע בבית התפלה אף דבר מהתפלות, אך שמי יצא לתהלה

אם אלף פעמים ישמעו שיר אחד יהיה בעיניהם כדבר חדש – ענה בתום לבב כי לא הבין כי התולים עמדי.

– היש לך עוזרים, או בגפך תתפלל? – שאלתיו.

– רק עוזר אחד לי בשנה הזאת והוא הפרוש –

– האם גם הוא ישיר בשירים? – קראתי בשחוק גדול – הלא קולו כקיל החתול מרגיז אוזן שומעו בדברו ואף כי בשירו –

– האמת אגיד לך כי קולו לא ערב, אך איך אתפלל מבלעדי כל עוזר, לוא הקרה ה׳ עוד עוזר אחד לפני שמחתי מאוד כי חזן בלי עוזרים כמו . . . כמו . . – הוא לא כלה את דברו כי לא ידע את מי יערוך לחזן בלי עוזרים.

– כחתול בלי זנב וכרב בלי תורה – אמרתי בלבי, אך לא השמעתי זאת ואומר: חזן בלי עוזרים בעיני כחיט בלי מחט –

– טוב מאוד, לך לב חכם למשל משלים –

– ולא רק ממשל משלים הנני כי אם גם יועץ טוב – עניתיו בלב שמח, על כי אנה המקרה לידי להראות את כל כבודי כי גם לשיר בשירים ידי רב לי, תאות נפשי להתהדר גברה על תבונתי אשר יסרתני מהשמיע זאת פן יודע הדבר כי משורר עוזר על יד חזן הייתי, ואמרתי לנפשי אחרי כי הרב הוא החזן ועוזרו האחד הוא הפרוש לא עוד לכלמה תהיה לי לעזור על ידו.

– ומה היא העצה אשר תאמר להשמיעני? – שאל הרב.

– למצוא עוד משורר אשר יעזור לך –

– עצתך טובה ונכונה אך איפו אמצאנו? אם אבקש לי עוזר מעיר מאפליה הלא עלי להרבות במחיר עמלו, וגם אשנא תכלית שנאה את העוזרים על יד החזנים כי המה סוררים ובנים שובבים –

– אבל בעיר הזאת ימצא נער אשר ידע לשיר –

– ומי היא? אני לא אדע איש בעיר הזאת אשר ידע שיר –

– אבל אני אדע –

הצדיק שיחו, ונפלאותיו אשר כבר השמיע אלפי פעמים הוסיף להגיד בקהל וימצא אזנים קשובות, אמנם הוא לא רק לשומעיו ספר כי אם גם לנפשו, כי גם הוא האמין אמונה אומן בכל אשר ספר ויתענג על מוצא שפתיו. אם האמין בדבריו בתחלה או החל להאמין בהם אחרי אשר כבר שנה וישלש אותם זאת לא ארע. אך התבוננתי בו כי בדברו להטה נפשו וכל מעיניו ורגשותיו היו בנפלאות הצדיק. המלאכה הזאת יחרשת העץ היתה כל מלאכתו אשר עשה כיום תמים בכל השנה, אכן בימים האלה החל לעבוד עבודה חדשה: לערוך מנגינות לימים הנוראים כי הוא היה גם החזן בעיר, ויזכר כי בעוד ימים אחדים יבואו הימים הנוראים, על כן ישב כל היום וינגן וישתה מים חמים למכביר ויעטף צוארו במעטפות לבל יַכֵּהוּ הקור ויחבא קולו. בפעם הראשונה כאשר שבתי מבית התפלה ואשמע אחרי הדלת את קולו דמיתי כי קול אשה אשר נהפכו עליה ציריה תשמענה אזני וכרגע הרעים באזני קול כקול עורב בודד על גג, וכפתחי הדלת ראיתי כי הוא עומד הכן וילחוץ בחזקה בבהן ידו הימנית את גרונו ופניו אדמו כבשר ארנבת ועיניו יצאו מחוריהן, בראותי את המראה נשארתי על מעמדי ואתאמץ בכל עוז לבל אתן קול שחוק, אך הוא נתן אות בידו השמאלית כי אמהר לסגור הדלת. אם מיראה פן יברח קולו, או כי מֵאֵן להשמיע מנגינותיו הנעימות לאזני בני העיר בטרם בא מועד זאת לא ארע, אך מהרתי לעשות כאשר בקש והוא הרים והשפיל קולו אשר קרע לב וכאשר כלה מלאכתו ישב על הכסא וישאלני: אם נשמע הקול בחוץ –

– קולך הולך למרחוק – עניתיו – אך לוא הייתי אחד מהמחקקים כי אז אסרתי איסר לבל ישמיעו החזנים את קולם בטרם בא מועד כאשר אסרו איסר לבל יאכלו מצות בט"ם התקדש חג הפסח וכאשר הזהרו לבלי תקיע בשופר בער"ב ראש השנה פן ישבעו ולא יתענגו עוד –

– האנשים האלה לא ידעו עד מה בחכמה השיר וגם

שואל „טרפה" ! ולפעמים לא שמע גם את אשר שאלוהו ויען : טרפה ! גם לאחת מהשכנות אשר באה להשמיעהו כי מחר יהיה יום חתונת בתה ותבקש ממנו כי יביא לסדר הקדושין , והדבר הזה היה למלה בפי יושבי העיר ויחדלו משאיל עוד את פיו . וספר כריתות לא נִתַּן בעיר נצב אשר לא על נהרות תשב , גם תורה לא בקשה עדתו מפיו ביום שבת תשובה ושבת הגדול כי כל העדה היו חסידים והמה לא ישמעו בקול דורש ומטיף , אך בכל זאת נקרא בשם רב , אם מאשר כי כנו לאשתו בשם חצי–רב על כן נתנו לו שם רב , או אולי כנוהו בשם רב למען יצדקו בכנותם לאשתו בשם חצי–רב , אך לא חוקר ודורש וגם לא כותב שאלות ותשובות הייתי לכן לא שמתי לבי לשמו אם בצדק או אין נקרא בשם הזה , כאשר לא שם לבו הצדיק בצבועאל אשר הרימהו על כסא הרבנות לדעת אם ידע משפטי ישראל וחקותיהם , וכאשר לא הרבו חקור בני עדתו אם צדק הצדיק בהקימו אותם אלוף לראשם , כי כל קהלות החסידים לא יבחרו להם רב ומורה רק את אשר יבחר בו הצדיק הוא הנבחר , ואיש לא ירהיב עוז בנפשו לבקש חשבונות מדוע בחר בו הצדיק אם על רוב תורתו או על חסידותו ? ולוא גם ערב איש את לבו , האם ישמעו בני עדתו בקולו ? הלא יחרם מקהלם אחרי כי יספיק בדברי הצדיק , ולוא גם נמצא איש כביר כח לב אך הימצא בהם יודע תורה אשר כח בידו לשפוט בין יודע תורה לאשר לא ידענה ? הלא כלם אך בנסתרות נפשם חפצה , ובנסתרות הלא יש לאל יד איש ואיש לעשות לו יד ושם , כי מה הנה הנסתרות ? הדברים אשר ידבר איש ושומעיו לא יבינו , ואם גם המדבר לא יבין את אשר ידבר הלא יודע נסתרות מעל נסתרות וגבוה מעל נביה יאמר לו , ובכן יש לאל יד הצדיק לבחר באשר יבחר , באנשים הסרים למשמעתו ומשמיעים נפלאותיו ורוב קדושתו ואשר יקבצו על יד כסף כפורים למענו ואשר יבואו כפעם בפעם אל היכל כבודו לבקש פניו . ואת כל העבודות האלה עבד הרב בעיר נצב באמונה לא הפיל דבר ארצה , כל היום היה

לעשות בזאת ואתן נקמות בהפריש אשר גוע כמעט מקנאה ויקרא בקול בשמעו זאת: ראו תראו! עוד גנוב יגנוב כל אשר להרב ויברח — אך אני לא שמתי עוד לבי לא לו ולא לשמעיו אשר הגיעו בראשם, וכעבור ימים אחדים הסכנתי את חצי־הרב ואת המשרתת טובת החן ורבת ההדר ואת כל בני הבית יאכל לכל אות נפשי כי ממיטב הבשר נתן בכל עת להרב אשר היא היה גם טובח הטבח ואלמד את בנו אשר לא ידע אף קרוא בגמרא, ואשמע נפלאות צדיקים ומעשי אנשי שם תמיד מפיו ומפי אשתו אשר הרבתה לכפר, ואשר פעם אחת ראתה גם בעיניה אותות ומופתים אשר לא נשמעו בכל הארצית בבית הצדיק מצבוּעאל. אני שמעתי והאזנתי ולא עניתי דבר כי יראתי פן תפקחנה עיניהם ויראו כי לא אאמין בקדושת צדיקים ולדבר הזה לא יאבו סלוח החסידים ומה גם נשיתיהם אשר תאהבנה את הצדיקים הרבה יותר מבעליהן בתקותן כי בשכר זה יוָשׁע מהם להוליד כמהם. בימים הראשונים בזותי צלמה אך אחרי אשר שמעתי תהלתה מפי אשת המלמד, אשר ענתה בה כי היא אשה יראת ה׳ וטובת לב מאין כמוה, וכי תפליא חסדיה כל היום לעניים ואביונים ובמקום חולה שם היא, ואף כי מריב יראתה את ה׳ תדבר לפעמים תועה על האנשים אשר לא יעשו הצדק בעיניה, בכל זאת יסלחו לה כלם לדבר הזה יען כי לא רבה חכמת לבה ויען כי תרבה עשות חסד — אחרי שמעי כאלה נהפכו פניה המשחיתים להוד ולשינה הרע לטוב בעיני ואכבדה בלבי.

הרב ישב כמעט כל היום בביתי, אף כי כִּהֵן בשלש כהונות, ויעשה ביד חרוצים בתים למזוזות, כי אמן היה לפסול בעץ ארז פרחים וחיות ועופות אשר על טיבם ויפים השתוממו כל בני עיר נצב, כי לטבוח טבח נקרא רק שתי פעמים בשבוע, ומדוע נקרא בשם רב לא אדע עד הנה, כי השאלות הגדולות שאלו בעיר מאפליה הקרובה לנצב, ושאלות קטנות בבשר וחלב וכהנה ידעו כל בני העיר מראשית את התשובה אשר ישיב, כי תשובה אחת השיב לכל

אכלנו ראיתי כי אף כי המכסה אשר כסה את השלחן טהור היה בכל זאת לא שכחה את ההרבן כי עשתה כמשפט ולא כסתה את כל השלחן, ולא עוד יקרנה עון –

– האם בזאת תצדיקנה, כי לא עברה על דינים המפורשים בשלחן ערוך? הלא אלה חקים כתובים המה על שלחן הערוך ולוא הפרה אותם היא אז יצאה מכלל ישראל, אך עלינו המצוה לגדור גדר כאשר אמרו החכמים עשו משמרת למשמרת, והיא לא תעשה כזאת ובמה תצדיקנה איפו? –

– רק חסידים ואנשי מעשה צוו בזאת ולא כל הרוצה ליטול את השם חסיד יבוא ויטול –

– טוב מאד! בחכמה דבר! – קרא הרב, והאשה אשר לא מצאה מענה נכון ענתה ואמרה: אכן מליץ יושר אתה, זאת לא אכחד ועל כן לא אוסיף הלחם אתך, וגם אתה אל תשמיע דברינו באזני אשת המלמד –

– חלילה לי מעשות כדבר הזה, בטחי בי כי לא אלך רכיל – ברכנו את ה׳ כמשפט ואשוב אל בית התפלה לשכב הלילה. אם מצאתי אני חן בעיני חצי־הרב לא ידעתי אך זאת ידעתי נאמנה כי היא לא מצאה חן בעיני, כי לא לבד כי כאשת פתיות ומשחת המראה נראתה לי, כי אם גם כרעת לב היתה בעיני אחרי אשר דברה סרה על אשת המלמד אשר ראיתי חכמתה וכשרון ידיה, ומאד אותה נפשי לשמוע מה תדבר אשת המלמד בה, אכן הרב לקח לבי בתם לבו ואמרי יושר אשר דבר אף כי גם הוא כסיל אדם היה. ביום המחרת בבקר נגש אלי הרב ויאמר: ראה נא ראה כי מצאת חן בעיני אשתי, אף כי לא כרוחה דברת ובלילה הזה גמרנו אומר לקחת איתך לביתנו וארוחתך ארוחת תמיד תנתן לך בביתי ותחת זאת תלמוד יחד את בני, גם ערך בגדיך אתן לך בשכרך –. אף כי לא לרצון היה לי לאכול ארוחת תמיד בביתו בכל זאת נאותי לו, כי טוב היה בעיני לאכול בשברי מצפות ללחם חסד וגם המלמד אשר היה לאיש סודי יעצני

– ילך איש איש בדרכו ואנחנו בדרכנו נלך – ענה האיש – אני איהב את כל בני ישראל ולא אשים לבי לדרכיהם כי רק היודע מחשבות יבוא במשפט את ברואיו לשלם לאיש כדרכיו, ואנחנו מה כי נביא מעשי רעינו במשפט ? יבקש איש איש נגעי לבבו ולא יחטא –

– אבל שכחת אישי כי כל ישראל ערבים זה בזה ואם איש אחד יחטא יהיה החטא על כל העם ! – האיש לא מצא מענה ואני הרהבתי עז בנפשי לענות אף אני חלקי ואימר : אמנם לא אזכור בכל דברי התורה והחכמים כי זאת תחשב לחטאה לאשה כי תכין ביד חרוצים מלאכתה בבית, הלא שלמה המלך הרבה להלל את אשת החיל אשר כפיה תתמכנה פלך ותצפה הליכות ביתה ושש וארגמן לבושה, וכאשר אחזה לי תעשה אשת המלמד כתורה וכמצוה כי רק זאת תעודת הנשים בהלך להכין בבית מלאכתם –

– חי נפשי כי צדק מאד בדבריו, כחכם לב ידבר ! – קרא האיש בשמחה בראותו כי חשתי לעזרתו, אבל האשה התקצפה ותקרא : האם גם אתה בדרכי הבוערים תבחר אשר יאמרו כי דברי התורה והנביאים כ פ ש ו ט ם ה ם ? הטרם תדע כי צפונית רבות נסתרות בהם וכל השיר אשת חיל רק על ה ת ו ר ה נאמר כאשר כבר הוכיחו חכמינו –

– אמנם סלחי נא לי אשה כבודה אם אזכירך כי כבר אמרו חכמינו כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ואם אמנם אודה לך כי נסתרות בהם, אך הנכתרות לה' אלהינו והנגלות לנו המה –

– לוא גם צדקת בזאת, אך הלא עלינו לזכור בכל עת את חרבן בית מקדשנו – בזכרה בית מקדשנו נאנח הרב וגם היא נאנחה – וכאשר נתקשט ונצהיל פנים ונרבה לפאר את ביתנו הלא אז נשכח כי ב ג ל ו ת הננו –

– אמנם הלא ראיתי כי היא לא תשכח זאת, כי אף כי קירות הבית משוחות בסיד לבן, אך חלקה קטנה נשארה על הפתח בלי משוחה בסיד ועליה כתובה „זכר להורבן" ובעת

כי היא תרבה לפאר ביתה ולטהר כליה ומלבושיה כאחת מבנות הארץ ולא כבת ישראל. לא לבת ישראל לבלות ימיה רק במלאכת הבית ולהתהדר כבת נדיבים, הן עתה בשבתה באוהל דל וידה תקצר מהכין מלבושים יקרים לה תחריש כל היום להתהדר, ואף כי לוא מצאה ידה כביר הלא אז מחלצות לבשה כבנות האצילים, לא! לא נאוה לבת ישראל להתהדר, וגם את בתה תדריך בנתיבותיה, חי נפשי כי לוא גם מצאה ידה לתת מאת אלפים שקל נדה לבתה כי לא נתתי את מאיר בני לקחת אותה לעזר כנגדו, אחת דברתי ולא אשנה כי לא לבת ישראל דרכיה – קראה ברוח עז כמו לחמה את איש אשר אמר להכביד עליה אכפו כי התן את מאיר בנה לקחת את בת המלמד לאשה. פני הנער אשר כסו בחורת מות אדמו בשמעו דברי אמו, ובעל הבית אמר: אל נא רעיתי אל תתני את פיך לחטוא, הן כלנו ביד ה׳ ומי יאמר בזאת חפצתי ובזאת מאסתי, הן הוא יבחר והיא ימאס ואנחנו בידיו כחומר ביד היוצר –

– אך אני לא מגודל לבב דברתי עד הנה כי אם מיראת אלהים – ענתה בנשאה למרום עיניה.

– אבל בכל זאת אדמה כי לא תצדקי בדבריך, כי דברים כאלה ל ל ש ו ן ה ר ע יחשבו –

– הלא כזאת השמעתי גם באזניה פעמים רבות וכאשר מתה בתה הגדולה גליתי למוסר אזניה ואומר לה כי דרכיה לא ימצאו חן בעיני ה׳ והיא הקשתה את ערפה ותאמר: לא אאמין כי אלהי הרחמים יפקוד אפו על האיש אשר יטהר מעשי ידיו מחלאה, הנה כלנו מעשי ידיו אנחנו וגם גויתנו לו היא ומדוע ישים אשם נפשנו על כי נשים עינינו על פעל כפיו לבל יהיה לדראון? הנה כזאת ענתני בעת אשר כאבה היה חדש עמה ותמאן קחת מוסר ואישה הכסיל יאמר לכל מעשיה: טוב! ולא אחטא בלשוני כאשר אדבר כאלה אחרי אשר גם על פניה הגדתי לה דרכיה, כי חכמינו אמרו: מילתא דמתאמרי באפי מרא לית בה משום לישנא בישא – חתמה בדבריה ותבט בי כמנצחת.

הצופיה הליכות ביתה בטוב טעם, הוספתי לבזות את השלחן אשר לפני. ואמשיך ידי מן המטעמים עד כי לא נגעתי בהם כמעט. אל השלחן ישב הרב וחצי–הרב ובנם הבכיר נער כבן שש עשרה שנה אשר כרגע ראו בו כי בן אביו היא לחכמה, ובתם כבת עשר אשר כרגע הכירו בה כי בת אמה היא לטהר, ושני הילדים הקטנים אכלו על הארץ. בעלת הבית התבוננה כי לא אגע במטעמים ותאמר: אכול ושתה כבן בית ושכח כי אורח אתה, כי בכל לבבנו נתן לחמנו, וחוה תדע להכין מטעמים וממבחר הזבח ינתן לנו –

– אבל שבע אנכי כי אכלתי לשובע נפשי בצהרים ולא ארעב עוד –

– איפו אכלת בצהרים? –

– בבית ברוך המלמד –

– האם נחת שלחנו כה מלא דשן, כי תשבע כל היום מארוחתו? – שאלה בעלת הבית ותעקם שפתיה.

– אני לא אשים לבי למאכל תאוה רק אל זה אביט אם הנותן אותו בלבב שלם יתננו –

– צדקת מאד, טוב פת חרבה ושלוה בה אמר החכם, אך גם אנחנו בעין טובה נתן מלחמנו לכל רעב –

– זאת אראה בעיני וידעתי נאמנה כי לולא אכלתי בצהרים למלא בטני כי אז אכלתי עתה בתאות נפש –

– טוב מאד! – קרא הרב וימחא כפיו – בחכמה דבר ויוכל לך –. אני לא קויתי כי לחכמה יחשב לי המענה אשר עניתי בתם לב, אך מי זה לא ישמח בשמעו תהלתו? לכן שמחתי גם אני על התהלה, אך בעלת הבית לא ששה, כי בלי ספק לא לרצון היה לה כי יכלתי לה לפי דברת אישה ותדום רגעים אחדים, אך אשת חיל כמוה אשר לא הסכינה בעמל כפים כי אם בדבר שפתים לא תדע שבת דומם ותפתח פיה ותאמר: אמנם כן אשת המלמד אשת חיל היא ותדע להכין הכל במעט הכסף אשר ימצא בעלה שכר פעולתו וגם אשה טובת לב היא, אך בכל זאת לא ישרו דרכיה בעיני.

עקבות אבעבועות נראו עליו אדום מרוב שמחתה, ויהי מראהו כמראיה שֵנִיָה אשר הראתה בשחקה מטיב לב ותאמר: אמנם כן היא, לא כחלק הנשים השאננות הרודפות תענוגות בשרים ותעזבנה לאנשיהן חלק אלוה ממעל הלקי, אני אבקש להכין לי מקום מנוחה כאשר ימלאו ימי מאה ועשרים שנה ולא אחכה לנהמא דכיסופא — פי האשה היה כמעין המתגבר ומי יודע אם לא הוסיפה להראות רב כחה בדעת התורה לולא אמר אישה: שם נהמא הזכירני כי עת האכל הגיעה —

— חיה שימי לחם! — קראה בעלת הבית. האשה אשר ישבה על הארץ ותשתק את הילדים קמה ממקומה לערוך את השלחן. האשה הזה היתה כבת עשרים ושלש שנים ופניה כפני שד יער, ראשה היה מכוסה במטפחת גדולה מלאה עפר וקיא צואה ופתילים ארוכים ירדו ממנה ויכסו פניה אשר לא רחצה בבורית מיום הולדה וישתרעו עד רקתה המכוסה בבגד מלא חלאה וקרוע ככל בגדיה אשר לבשה מכף רגלה ועד קדקדה. ידיה מגואלות בטיט כי עשתה מנורות טיט להכין לבית התפלה למען שמחת התורה, כי ביום ההוא ירבו אורה ימחוסר מנורות נחשת וברזל יעשו מנורות מטיט היון, וזה מעשה המנורות: טיט ועפר יתבוללו יחד ומהם יעשו כדורים ובכדור יקבו חור באצבע ואחרי כן יציגו את הכדורים לפני השמש עד כי ייבשו והיו למנורות, ועל מי המצוה להכין כלי הקדש האלה אם לא על חצי־הרב? וידי מי תעשינה אותן אם לא המשרתת בביתה אחרי כי היא תהגה בתורת ה' כל היום? ואחרי כי לרחוץ כפים בבורית כדבר חטא הוא לבת יעקב, הנה יבין כל קורא מה רב נקיון כפיה בערכה השלחן, אך אדני הבית לא שמו לבם לדבר קל כזה וישבו לאכול בתאות נפש, אמנם בעיני היה כלחם מגואל ונפשי זהמתו אף כי בבית הישיבה לא הסכנתי גם אנכי לנקיון וטוהר, אבל לאכול הסכנתי על שלחן טהור וכאשר זכרתי את בית המלמד אשר בביתו אכלתי בצהרים ואת אשתו

היום בא הנער הנה ולא תדעהו, ואיך תעיז פנים לאמר כי גרש מישיבת מנחם, ומי השמיעך כי בישיבת מנחם למד ומי הגיד לך כי גרש משם ? –

– הלא זאת יבין כל איש כי גרש, כי לולא זאת מדוע עזב את הישיבה ? והוא בפיו ספר לי כי למד בישיבה ההיא – רוחי שב אלי בשמעי כי לא ידע מה עמדי ורק למען העטות עלי בושה דבר עד כה, אך בכל זאת לא ערב לבי לדבר אתו משפטים ואחריש ויחשב לי הרב זאת לצדקה ויקראני ללכת אתו לארוחת הערב, ומאחרי שמעתי קול הפרוש קורא: אני אשבע כי גורש מהישיבה לא אשקוט ולא אנוח עדי אדע דבר ברור –

הרב הציגני לפני אשתו באמרו: מרים הנה לפניך נער מלא תורת ה' כאחד הזקנים ! – האשה אשר ישבה אל השלחן ותקרא בספר ר א ש י ת ח כ מ ה קמה ממקומה ותביט בי בעיניה הקטנות מאד היושבות בסתר עפעפים צהובות, אשר הפיצו זיקי שמחה ותאמר: ברוך בואך, בכל נפשי אוהב את למודי ה' הדבקים בתורתו, הנני אשה ובכל זאת דבקה נפשי אחרי תורת ה' ואהגה יומם ולילה, כי רק זאת תעודת האדם בחלד, כל יקר וסגילה, כל מעדני מלך ובגדי חפש לא ישוו בעיני מול תורת ה', אך היא תשיב נפשי ואברך שבע ביום את אלוה עושי כי חנני בבינה – אני השתוממתי בשמעי דבריה, כי מעודי לא שמעתי כזאת מפי אשה, אך בהתבונני בה ראיתי כי לא שקר מליה, כי בגדיה וכל כלי הבית ושני הילדים אשר ישבו על הרצפה העידו כלם בפה אחד כי בעלת הבית תהגה יומם ולילה בתורת ה', וגם אישה התעורר למלאות דבריה ויאמר: ידע תדע כי לרעיתי לב להבין דברי החכמים והיא תדע דינים רבים בשלחן ערוך, וזה שמה אשר יקראו לה בכל העיר חצי־רב – פני חצי–הרב נהרו בשמעה תהלתה מפי ה ר ב–ה ש ל ם, ותגיע בראשה הקטן אשר הגיע לטבור אישה (אולי גם בעבור זאת קראו לה בני העיר חצי–רב כי רק עד חצי גויתו הגיעה) וחוטמה העגול אשר

המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא ועל כן מאנתי לבוא בדברים את האיש הזה אשר בלי ספק לא ראה מעודו דברי החכמים, כי לולא זאת לא ערב לבו לחטוא בשפתיו נגדה נא לכל העם, אך על זאת אתפלא כי איש אשר לא ראה דברי החכמים מעודו יעיז מצח לתת לבו כלב אחד החכמים – פני הפרוש אדמו מקצף, וגם בעיני העומדים לא מצאו דִבְרֵי חן, כי המה דמו כי לחכמת לב הפרוש אין חקר, אך הרב הצדיקני באמרו: הן הוא לא קרא לריב והצדק אתו לעמוד על נפשי, אמנם יָבִין נא ואם לא יבין את אשר יקרא אז יצדק איש ריבו –

– טוב הדבר ואם קצרה בינתי מהבין את אשר לפניו יגורש מזה, כי לא נתן מלחמנו לבוערים וחסרי דעת – קָראו אחדים אשר כרגע הכרתים כי מדלת העם המה, כי על כן ישמרו מועד התפלה.

גם יַמְטֵב לחי על עזות מצחו – קרא הפרוש וינף ידו כמו כבר נחרץ משפטי. הרב לא ענה על דבריהם ויבוא אתי בדברים וישאלני ואני עניתיו כאשר ידעתי והיא הוסיף לשאול ואני הוספתי לענות והעתרתי עליו דברי עד כי לא מצא מענה לאשר שאלתיו, ובראותי כי אין דרך לנטות קרא בעליצות נפשי: מובטחני בו שיהיה מורה הוראה בישראל, הן רבה חכמתו כאחד מהגדולים – העומדים תמהו איש אל אחיו והפרוש קרא: הלא זה הוא דברי כי נער משלח הוא, כי לולא זאת מדוע בקש לו עיר קטנה בנצב. הלא בכל הערים הגדולות ימצא מחסה, אות היא כי משחתו בו ומי יודע מדוע גירש מישיבת מנחם? – כחץ רעל ירדו דבריו ללבי ויהממוני ולא ערב עוד לבי להשיב חרפה אל חיקו – הוא ידע כי גרשתי מישיבת מנחם! ולא פה עוד המנוחה לי, אשים כרגע לדרך פעמי מבלי הבט אחרי – גמרתי אומר ואביט במבוכה סביב כי יראתי מהביט בפני האנשים, אך כרגע ראיתי כי שגיתי, כי הרב נתן בקול נגיד על הפרוש ויקרא: איך מלאך לבך להוציא דבה על איש זר לך מתמול שלשום?

כו.

שִׁירָה חֲדָשָׁה.

האנשים מצאו חן בעיני מאד יאחפוץ בכל לב להיתר ולשבת אתם, אך יראתי פן לא תצלח בידי האיש להושיבני בעיר וכאשר שב הפרוש לבית התפלה אחרי ארוחת הצהרים יתבונן כי דקרו מבטי עיני כחצים שנונים ללבי ויהי בעיני כמלאך משחית אשר יקום לגרשני מבית תענוגי, אך פחדתי ללא פחד כי האיש הקים את דבריו וידבר טובות עלי באזני הרב אשר בעיר, ולעת תפלת המנחה בא הרב לבית התפלה ויגש אלי וישאלני לשלום במאיר פנים. האיש הזה היה רם קומה ובריא בשר וזקנו הגדול נתן לו הדרת פנים אף כי לא טוב תאר היה, כי חוטמו השתרע לארכו ולרחבו יתאר גבולו עד הזקן משלשת עבריו, ועיניו השחורות והקטנות מאד הביטו נוכחן כמו אין כל רוח חיים בהן. במלבושיו נכר כי לא ידע מחסור וכי רב הוא, כי בגדים שלמים אך לא נקיים לבש. פניו הפיקו תום יאולת יחדיו ושפתיו העידו כי פניו לא ענו בו שקר. אחרי אשר השיבותי לו שלום ענה יאמר: הנה רבי ברוך המלמד דבר טוב עליך ואם תאבה לשבת אתנו הנני נכון לדבר עליך באזני עשירי העיר ויתנו ערך מחיתך ותלמיד פה לכל אות נפשך באין מפריע — ולמען כבדני נגד הנאספים להתפלל הביט בגמרא אשר לפני, אך בראותו כי מסכת נדרים היא השתומם ויקרא: האתה תהגה במסכת כזאת? האם תבין בה עד מה? — אבל כרגע נחם על דברו בראותו כי מלא פני קלון תחת כבוד ויחפוץ להצטדק, אך הפרוש אשר עמד לימיני קרא בשמחה: הלא מראשית כזאת אמרתי כי הנער הזה לא ידע בין ימינו לשמאלו עד כי לא יבין כי לא לנערים להגות במסכת כזאת — הרב הוכיחו על פניו על כי יכלימני בפני הנאספים, וזאת נתנה אומץ בלבי לענות לחורפי דבר יאקרא: גם אני מראשית כזאת ידעתי כי

— מה זאת ? — קרא האיש — האם תשעה באב או יום הכפורים היום כי תאנחי ? —

— צדקת אישי לא אשוב לכסלה — . הנערה שבה ותכין מאכל ונשב אל השלחן. בשמחה אכלנו ונטב לבנו בדברים טובים ובלבי אמרתי מי יתן והיו גם גדעין ודן אתנו, יראה הראשון כי צדק בדבריו והשני כי שגה במשפטו באמרו כי ישר וצלח באדם אין. אך נקל הדבר להביא אורחים אל בית רעהו, לוא חשבתי הביאם אל ביתי כי אז ראיתי כי רק כסא אחד עוד ניתר ריק ולוא באו שניהם יחד כי אז לא היה מקום לאחד ממנו, ובלי ספק עזבה אז הנערה אשר ישבה למולי את מקומה ובזאת לא חפצתי, כי אם אמנם לא רבת יפי היתה אך רבת חן והדר לבושה ותום עיניה משכו עיני אחריה הרבה יתר מיפי הפנים. אמנם האורחים לא באו והנערה נותרה על מקומה ואוכל בטוב לב ואדבר את האנשים ואשיב על שאלותיהם כמו כבר הסכנתי לשבת אתם ימים רבים. וגם אדון הבית ורעיתו הרבו שיח וירבו לשאול רק הנערה לא פתחה פיה וכאשר הבטתי בה הורידה לארץ עיניה ולחייה כסו בארגמן, מבלי דעת מה רב הין ערך הצבע הזה אשר בטחירו נתנו בנות העשירים הון עתק לוא נתן במחיר, כאשר גם היריה התענגו על רוב שלום מבלי הבין כי רוזני ארץ הרבו במחירו לוא ידעו איפוא ימצא. גם אני לא ידעתי אז כל ערכו, אף כי כמים קרים בחים קציר השיב רוחי אשר שבע נדודים ואי— שלום, ואשר נלאה נשא תלאות ופגע ושמוע ריבות שפתי האנשים אשר חייהם היו עליהם למשא, אבל עתה, עתה אחרי אשר גם יתר שנותי עברו כענן אשר רוח סערה נוססה בי ותסערהו ממקומו, עתה אחרי כי השגתי את אשר בקשתי ועוד הרבה יתר מאשר בקשתי, עתה עת אוצרות זהב בידי והמה לא יעצרו כח לתת לי ימי מנוחה וחיי שלום כאשר לא יצילו ארונות זהב ומצבות שיש את גוית המת הטמונה בקרבם מהיות לברית לשני תולעה, עתה אבין ואדע מה יקר השלום אשר ימצא משכנות בבית העניים הישרים בלבותם אשר לא ראו עושר ולא דרשוהו.

התועה ח״ב

בעלת הבית אל הנערה אשר ישבה בקצה הבית בצד התנור ותתמך פלך ואשר על כן לא ראיתי אותה עד כה. הנערה קמה ממקומה כרגע ותצא ובעל הבית הוסיף לדבר: נשבה נא כלנו ואתה היה השופט, הגד בלי משוא פנים: את מי הצדק? – רוח מלא משמחתם בא גם לי לכן דברתי גם אני ברוחם ואומר: לרעיתך אתן צדק –

– התשמע התשמע? – קראה האשה ותמחא כף.

– האם תרשיעני ולא תודיעני על מה? –

– אני אשמיעך, כי קראת להבית הזה נוה שאנן והיכל עונג ותחטא בשפתיך, כי אמנם עדן גנים או גן אלהים זה שמו אשר תקרא לו –

– הנה כי כן! שאי את רעיתי כלמתך כי לי הצדקה ולך בושת הפנים –

– כל הגברים יחליקו לשון – ענתה האשה.

– אל נא אשה כבודה, אל תגידי כזאת – עניתי ברוח נכון – לא אחליק לשון ולא אדע חנף רק אשר עם לבבי לא אכחד, כי משנה שמחות אשמח בראותי, כי לא רק בצל הכסף צל האושר, וכי בידי האדם לעשות לו עדן גנים באדמה אם לא ישחית בידו את חלקו. עד הנה שמעתי כאלה רבות אך לא האמנתי למשמע אזני אחרי כי ראיתי כי לא כן יעשו כאשר ידברו, כי ירדפו להשיג עושר בעת אשר ירוממו חין ערך העוני תחת לשונם, אכן עתה ראיתי כי ביד האדם טיבו והתורה הזאת תיקר בעיני מכל חפץ –

– כמה שני חייך? – קראה האשה בתמהון. בעל הבית הביט בה כמשתאה כי לא הבין אל מה ירזמון מליה.

– עוד מעט ימלאו לי שבע עשרה שנה –

– שבע עשרה שנה? וכאיש בא בשנים תדבר? –

– לא רוב שנים יודיעו חכמה – עניתי באנחה.

– אמת הדבר, הנסיון יורנו הרבה יתר מהורים ומורים עם אלפי שנים גם יחד – ענתה האשה וגם היא נאנחה.

אשר מורטו למען היות להם ברק ונוצצו כזהב טהיר מעל התנור אשר שם מקומם. השתוממתי מאד בצעדי צעד על מפתן הבית כי את אשר לא פללתי ראיתי. בעלת הבית אשר מַרְאֶהָ היה כמראה הבית מבית קדמה פנינו ותקבלנו בשמחה באמרה בקול נעים: ברוך בואך אורח! – ותסב פניה אל אישה ותאמר: על זה אודך מקרב לבי כי הבאת אורח אתך כאשר לא עשית זה זמן כביר ואקצף עליך, אך עתה אסלח לך בראותי כי תבקש להיטיב דרכך –. כחולם הייתי, רגע הבטתי בכלי הבית ורגע בפני אדוניהם עלזי הלב, כי לא שערתי בנפשי מעודי כי בית צר כזה יהיה מעון שלום וברכה, ששון ואהבה.

– מה תחזה שם על התנור כי כה תתבונן? – שאל האיש בשחוק כי הבין לְבָבִי – האם בפעם הראשונה תראה עשר רב כזה? –

– האמת אגיד לך כי לא פללתי ראות את אשר תראינה עיני, ומשנה תודות אשיב לך על טוב לבך כי הבאתני הנה לראות נצורות לא חשבתי –

– ואתה אמרת בלבבך כי אל אוהל דל אובילך ואני הבאתיך להיכל עונג, האין זאת? – קרא האיש מטוב לב – אך אני לא רמיתיך ולא בי האשם, כי אם זאת הנצבת בזה אשר כל בני העיר בשם א ש ת ח י ל יכנוה ופי בשם ה ק ו ס מ ת יקבנה, היא היתה בכל זאת, ידה תשלח לקסום קסם ותהפוך מאוהל צר לנוה שאנן –

– רב לך רב דבר חלקות, מחליק לשון – קראה האשה בשומה בידה מחסום לפיו ופניה אדמו כפני נערה – הלא זה הוא חלקי לעשות סדרים בבית ומדוע תרחיב פה לאמר: היכל ענג, נוה שאנן? מַהֲלֵל שם ה׳ כי נתן לנו בית ומחיה ואל נבקש לנו גדולות –

– יהי האורח לשופט בינינו ואת אשר יצדיק בריבו יהיה הצדיק – קרא בשחוק.

– חנה בתי, רוצי והביאי דג מלוח ושמן וחומץ – אמרה

הלכתי אחרי האיש ובדרך הראה לי את בית הגביר, בית בנוי מעצים חזקים, שלשה חלונות לו מזה ומזה ובתוך רפת לבקר וארוה לסוסים, ואת השוק: חלקה בלי כל בית ואיהל ועליו יתהלכו אוזות לשוח, ותרנגולים עם תרנגולות יתנו בשיר קולם באין מפריע. תרנגול אדום כדם וגדול מכל רעיו נשא ראשו בגאון ויניע בעטרתו וירם קול גדול כהמגיד בעיר מקלה בעת אשר הוכיח לבנות יעקב חטאתם על כי תלבשנה כתנות עם גלגלים מתחת כבנות האצילים ועל כי תעשינה שערת ראשן ביום השבת ואחריו ענתה כל האספה בקול המולה כהנשים אשר התודו על פשען בעזרת הנשים.

— הבית הגדול הזה — אמר אלי מוליכי — בנה איש רשע עריץ ומלשין, אשר ארח לחברה את פושעים ומורדים ובנותיו השחיתו דרכן, בכסף אשר אסף בפשע, כי מיכס היין היה וירבה מכס ומהל סבאו במים, אך הרשע יבין ואחר ינחל. הוא מת בעד פשעו והבית נפל לחבל לאיש אחר אשר אף כי גם הוא לא בין צדיקים יתחשב אבל הוא אחד מאנשי שלומנו, הנה כי כן אחרית כל המלעיבים בקדוש ה' בהצדיק משוש תפארתנו —. לא ידעתי מדוע הטיף עלי את המוסר הזה, אם הבין כי לבי לא ילך אחרי החסידים, או רק מאשר כי חפץ לדבר, אמנם לא בשמן ששון היו לי דבריו, כי הבינותי מי הוא הרשע ואזכור את דן ואת כל הרעה אשר מצאה את בית אביו, על כן לא עניתיו דבר ואלך אחריו במי מדמנה עד הברכים עד באנו אל ביתו, בית קטן וצר בנוי מעצים דקים ובעד שתי חלונות יפלג השמש אשר הופיע ברגע ההוא לקרניו תעלה לבוא בו. מראה הבית מחוץ העיד כי אדוניו לא עשה עושר, אך מבית נראה כי ביד חרוצים תכין אשתו מלאכתה; קירותיו היו טחים ומשיחים בסיד לבן כשלג, בתֹּוֶך עמד שלחן עץ ועליו מכסה לבן וזך, כסאות עץ סביב לו וכלם טהורים מחלאה והרצפה משוחה בטיט יסיד אדים. מבעד החלונות הקטנים אשר מורקו ושֻׁטפו במים ואחת מהנה לא נשברה יבוא אור כהה, ויֵרָאֶה בכלי הנחושת

מצאי מסלות בלבבי ואומר: אודך מאד על טוב לבך ואם בוא יבואו דבריך אשאר פה –

– אם כה תעשה ייטב לך. עתה הגיעה עת ארוחת הצהרים הנני הולך לביתי ואנה תלך אתה? לוא ידעתי זאת מראש כי אז צויתי לאשתי כי תכין מאכל גם למענך, אך עתה ארוחתי דלה ולא תמצא בה חפץ, אך אם תאבה ללכת אתי בוא ושולחני נכון לפניך –. הבטתי בפני האיש הדובר בי ובמלבושיו ואבין כי נחת שלחנו לא מלא דשן על כן באתי במבוכה, כי אף כי נבחר בעיני פת חרבה מידי נותן בתם לבב מזבחי איש אשר לבו לא ילך אחרי פיו ובכל לבבי חפצתי ללכת אתו, אך יראתי פן אגזול מחלק העני הזה ולא יהי למלא בטנו ובטן בני ביתו – אשר רבים המה ברוב בתי העניים – תחסר, ואומר: לוא ידעתי כי גם לב אשתך טוב כלבבך ולא אהיה עליה למשא, כי אז אויתי בכל לבי ללכת אתך, אך אירא פן לא לרצון אהיה לה –

– אם רק זאת יעצרך, אל יפול לבך עלי כי אשתי תשמח עוד הרבה יתר ממני בבוא אורח לאכול אתנו לחם – קרא בשמחה. התבוננתי בפני האיש אשר כלו אומר עוני איך ישיש לעשות צדקה ויהי בעיני כאיש המעלה, גם שפתו הנלעגה כשפת נדיב היתה בעיני.

אשריך ישראל! אך בך נמצאו אנשי חסד כמו אלה! ואם כי מספרם ילך הלוך וחסור מעת אשר על שרשי רגלי העמים יתחקו וכל טוב כל יקר אשר נחלו מאבותיהם יזרו הלאה יחד את הדרכים הלא־טובים אשר הנחילום, אך בכל זאת עוד לא תמו נכרתו כלם והמה יהיו לנס עמים ולכבוד לגוי כלו בימים הבאים עת תפקחנה עיני שתומי העינים החכמים בעיניהם ויראו כי גם אבני קדש שפכו באשפתות יחד את ערמית העפר אשר כמשא כבד הכבידו מהם בטהרם ביתם לרוח העת. ביום ההוא יראו כי כאשר אזלת יד צריו סביביו להשבית זכרו כן תקצר לשון מדיחיו בקרבו להדיח לבבו מאחרי החנינה החסד והרחמים משוש דרכו מדורות עולמים! . . .

הפרוש ? – אני ספרתי לו ככל הדבר ואצטדק על בואי בריב עמו , כי הוא לא קרא לי לשלום כאשר יעשה לאורח כי אם קרא לריב .

– אל תצטדק – ענה המלמד – כי ידעתי כי הוא איש מדנים וכעס , גם יראה באה בלבי פן תשאר פה ויגרע מחלקו בהיות עוד שני לו , אך אל תשים לבך אליו ולדבריו כי קצרה ידו מעשות לך רעה ואם תאבה לשבת פה ייטב לך מאד –

– זאת לא עלתה על לבי , כי אל עיר יובך אשים פעמי , ואסור הנה רק לשכב הלילה כי ירט הדרך לנגדי מהמון הגשם –

– ואם לעצתי תקשיב תשאר פה וייטב לך הרבה יתר מבעיר יובך , כי שמה רבים האוכלים ופה תשב במנוחה ותלמד לכל אות נפשך ומעשיך לא יובאו במשפט אם מעט ואם הרבה תהגה , לא כן שם יביטו שבע עינים על כל מעשיך וצעדיך יספירו , ואחרי כל אלה תמצא שמה רק ארוחה דלה , זאת ידעתי נאמנה , כי גם בני למד שם –. מדבריו הכרתיו כי חסיד הוא אשר נבחר בעיניו מאכל תאוה ומדה אחת יין מכל שלש עשרה המדות שהתורה נדרשת בהן , אמנם מאור פניו וטיב לבו לקחו לבי ואענהו : אילי צדקת ממני , אך איך אשב את הנחש הזה יחד ? הן נפשי קצה בריב ומדנים והוא הן לא ירפה ממני –

– שלים לך אל תירא , הרב אשר בעיר הזאת הוא איש ישר מאד והיא יקרבך באהבה , כי יאהב מאד תופשי התורה ויתענג בדברו אתם , וגם את זה הפרוש יקרב לעין כל , אף כי ישנאהו בלבו על גאותו ורום עיניו , לבל יְחֻלַּל כבוד התורה בעיני העם אשר לא ידע בתורה עד מה , כי כל בני העיר חסרי דעת התורה המה , וגם הפרוש יעשה שלום לך כאשר יראה כי אזלת ידו מעשות לך רעה , או יבקש לו מקום אחר ואתה תשאר פה לבדך וידוע תדע כי על כפים ישאוך אחרי אשר תמצא חן בעיני הרב האהיב מאד לכל העדה , ואני אשיש מאד כי אמצא איש להתרועע אתו –. דבריו אשר יצאו מלבי

– אני אבין כי טפש כחלב לבך מהבין עד מה, כי על כן לקחת לך מסכת אשר לא לנערים היא, אמנם אם תאבה לדעת מה רבה בינתי שאל את כל יושבי העיר ויגידו לך כי המשנה הנני להרב ותדע את מי חרפת! –

– על פי רוב עדים יקים משפט ורוב בני העיר מעם הארץ המה לכן אעשה כדבריך ואסובב בשוקים וברחובות ואשאל את פיהם, ואם המה יתנו לדבריך צדק אאמין בם ואתן כבוד לתורתך –

– הנך עז מצח מאין כמוך! –

– רק במקום אשר לא תמצא אתה –

– עזות מצח כזאת לא ראיתי מעודי, הנער הזה יאמר להדמות אלי! –

– לא כן הדבר כי לך אתן משפט הבכורה –

– ואיך תענני עזות אם תתן תודה כי גדול אני ממך?

– בעזות מצח! –

– אני אמוד לך פעולתך אל חיקך נער שובב, והיום הזה תגורש מזה בחרפה ובוז – קרא בחמת אפו. מתנועת גויתו נפל המכסה מעל ראשו ואראה את כל כבודו, כי נזר ציץ על ראשו, ואם כי לא נזר אבנים יקרות רק זר פ ר ח י ם ענדהו עטרות, בכל זאת הלא נזר היא ואבין כי לכן התגאה. אכן מי יתכן רוח בני האדם? אני אמרתי כי איש גאה וגאון האיש הזה וישמח בלבו כי ראיתי כי עליו יציץ נזרו, וכרגע ראיתי כי טפלתי עליו שקר, כי היא מאן להתגאות בגאון תפארתו וימהר ויכסה את ראשו ויתקצף עוד הרבה יתר כמו מידי היתה זאת לו כי נגלה כבודו למרות רצונו ויעזבני וילך לו אל מקומו. לעת הצהרים קם וילך ולא הביט בפני והמלמד ירד מעזרת הנשים ויגש אלי וישאלני לשלום במאור פנים. האיש הזה היה כבן חמשים שנה איש תואר אך נלעג לשון ובגדיו לא ענו בו עשרו אף כי לא קרעים לבש כי פעל יד חרוצים נראה עליהם אך פניו העידו כי לב טוב לו על כן עניתיו גם אני שלום במאיר פנים אז שאלני: מה נדברת את

איש כי בלי ספק קצף עלי על כי לא נגשתי בתחלה להודע אליו, הביט הנה והנה, רגע קם ורגע ישב, אך לאחרונה לא משל ברוחו ויגש אלי בעינים רמות וברגל גאוה וישאל בקול נגיד: מי אתה? — עזות מצחו לא מצא חן בעיני, על כן לא שעיתי אליו ולשאלתו ואוסיף הגות. היטיב חרה לו על כי הקלותיו עד לבלי לענות על שאלתו, אך התשוקה לדעת מי אני, או החפץ ליסרני על קשי ערפי הסיתו לנסות דבר אלי עוד הפעם וישאלני שנית, אך לא עוד בקול מושל כבראשונה. בשמעי כי השפיל קולו עניתיו: בן ישיבה הנני —

— ובאיזה ישיבה למדת? —

— בישיבת מנחם בעיר שכולה —

— ומדוע עזבת את הישיבה הזאת? —

— כי אחפוץ ללכת לעיר יובך כי שם ישיבה גדולה —

— המעט ממך התורה אשר יטיפו בישיבת מנחם כי תבקש לך גדולות ממנה?! אדמה כי תורת המורה בישיבת מנחם תספיק לך לימים ולשנים, הלא דבר הוא! — חתם דבריו במניד ראש. בשמעי כי שב לדבר עזות החרשתי ולא עניתיו דבר, כי לא חפצתי לבוא אתו בריב, אף כי רק לילה אחד חפצתי להשאר אתו, אכן כרגע נחמתי ואומר בלבי: אשלם לו עזות מצחו בראשו ושבעתים אוסיף עליה ואקרא: ומאין תדע את הישיבה הזאת ואיפת תורת המורה מה היא? —

— מאין אדע? אני? את ישיבת מנחם? — קרא בשחוק גאון לב —, הלא חמש שנים הייתי בה ואדע אותה לכל משפטיה —

— פליאה דעת ממני — עניתיו בנחת למען הרגיזו — מדוע עזבת את הישיבה הזאת, האם לא תספיק לך תורת המורה בה לכל ימי חייך, כי תבקש לך גדולות מאלה בעיר גדולה כעיר נצב? — פניו אדמו מקצף בשמעו את תשובתי ויקרא בעזוז אפו: הוי, מה עז מצחך! אתה תאמר להדמות אלי? התדע את ערך בינתי? —

— ואיזה בעל כנפים השמיעך מדת בינתי מה היא? —

מהנערה כי אמרתי אך זאת היא אחות דן, כי נראה לי כי תואר פניה ותואר פני דן אחד הוא. בהתבונני בה שאלני האיש היושב לימינה ברגז: מדוע תלטוש עיניך לנו? —

— לא בך כי בפני הנערה התבוננתי — עניתיו בתם לב, והוא התנשא ממקומו ויכני לחי בכל כחו. אני נבהלתי רגע כי לא פללתי למצוא מענה כזה, אך עד מהרה התעוררתי אומר להשיב לו שבעתים, אבל היא הניף מטהו ויאחז בערפי וישליכני החוצה וכל הנאספים נתנו קול שחוק גדול וכרגע ראיתי כי גם מלתחתי מֶשֶׁרֶכֶת אחרי החוצה. הרימותיה במבוכה מעל הארץ וכלמה כסתה פני לשוב הביתה ולדבר אתו משפטים ועל כן שמתי לדרך פעמי מבלי הבט אחרי. מדוע הכני? מה עשיתי לו? או מה עול פעלתי לו כי הבטתי בפני הנערה — שאלתי את נפשי — הלא נורא הוא הדבר הזה! איש יקום על רעהו ויכהו לעין השמש ולעין רואים, והמה לא יקומו לעזרתו כי אם ימלאו שחוק פיהם! אכן גם הוא יצדק כי כחו אתו — השיבותי לנפשי ואגמר אומר לבלי סור עוד אל בית מלון אורחים רק אל בתי התפלה.

לעיר נצב הקרובה למאפליה סרתי, אף כי שם העיר הזאת העיר בלהה וזועה בלבי בזכרי את אשר עשו יושביה לאבי דן, כי גשם שוטף נתך ארצה ויסך את דרכי. בעיר הקטנה הזאת היו רוב יושביה מעם הארץ ורק כחמשים משפחות מבני ישראל גרו בה, וכלם על עדת החסידים התחשבו, זאת ידעתי מראשית ועל כן לא התפלאתי בראותי כי בית התפלה שמם בחצי היום מבלי באי ללמוד בו, רק איש אחד כבן שלשים שנה ישב והגה. האיש הזה היה קצר קומה ודל בשר, הוטמו ארוך ועיניו השחורות מעופפות בחוריהן מבלי נוח, הוא הביט בי מרגע לרגע כמו עוין אותי. ובעליה ששם עזרת הנשים ישב איש וילמד לנערים לקרוא בתורה. אני ישבתי ואקח לי ספר להגות בו, הספר אשר לקחתי היה מסכת נדרים אשר כבר שניתי ושלשתי בה, כי באור הר"ן מצא חן בעיני מאד. הלומד ישב כעל גחלי

משפט וגזל יושר אשר נעשה בעיר ההיא ובערים סביבותיה.
הזדונים האלה אחיך המה בני אמונתך! — הדברים האלה נשמעו באזני תמיד מדי עלה זכרון העשוקים על רוחי. המה אומרים כי ייסרו פושעים ונלוזי דרך? אך מי שמם לשופטים? מי יגיד להם צדקתם כי לא יפשעו המה? ואם לאמונה יגברו בארץ מדוע לא יהפכו ידם על כבדי עון כמנשה? גם לזאב מלים להצדיק נפשו עת יגזור ברצח כבשה תמה, גם לנמר אכזרי יהיה הצדקה אם יפתח שפתיו המגואלות בדמי נקיים להביא חשבון מעשיו במשפט, ואלה אחיך המה!! — השיבני בכל עת רוח מבינתי בחפצי להצדיקם למען אוחז באשורם גם אני. ומעשיהם עברו על פני לאחד אחד ואזכור את אשר דמו לעשות לי ובשרי סמר, רק זכרון אחד עוד האיר מול עיני ככוכב מזהיר באישון ליל, וזכרון הזקן משה בן-צבי מטיבי אשר הרבה צדקות ואשר גם הוא עמד מנגד לדרשי חכמה, אך גם הוא בצדקתו הראה לי לדעת כי ישרה נפש ידידיה ודן בם, כי גם היא בכה לאחיו בכי תמרורים, גם הוא בקש לעשות חסד את גדעון ולא זכר כי דורשים המה מעל ספרים טמאים, ומדוע לא רדף גם הוא אותי ואת גדעון באף כאשר עשו הזדונים? האם לא ירא את אלהיו מרבים? לא! רק יען כי הוא לאמונה גבר בארץ, יען כי היא דרש משפט ויבקש צדקה, ואלה אבירי לב הרחוקים מחסד המה לא לאמונה רק לכבודם, לכספם, להית נפשם יגברו בארץ. כאלה וכאלה חשבתי בעברי ברגלי עד מאפליה, אך לאחרונה הבלגתי על עשתונותי ואגזור אומר לבלי חשוב עוד כדברים האלה ולשכוח את שבולה ידידיה, גדעון ודן וכל אשר הורוני למען אמצא מנוחה בבואי אל עיר יובך. לעיר מאפליה סרתי לנוח מעמל הדרך ובלכתי ברחוב התבוננתי בפני כל נערה אשר עברה על פני, כי אמרתי: אך זאת היא אחות דן, ובבאי לבית מלון האורחים ואשב אל השלחן ראיתי נערה יושבת על יד איש צעיר לימים ואוכלים ושותים בטוב לב. אני ישבתי למולם ולא גרעתי עיני

קחת אותי אתו, וגם יאמר ללכת בתחלה אל עיר אשדות אשר זכרה כעשן באפי. אמנם מי הסב בכל צרותי פה? הלא נכבד ונאהב הייתי בתחלה, ומי יודע אם לא מצאתי כבר מניחה בבית איש עשיר לולא נבערתי לקרוא בספרי חכמה ולהתרועע את המחזיקים בם, שנואי נפש כל היהודים? מה יתנו לי אלה? אך צרה ופגע! האחד הוא גדעון אשר משך לבי אחריהם, וגם היא עשוק ורצוץ כל היום, מטרה לכל חצי משטמה ומה יוכל הועיל לי. אהיה ככל אחי אשר רק התורה ידרשו ובכבודה יתימרו, אשים לעיר יובך פעמי ששם הישיבה הגדולה, אבקש לקח בכל לב ואמצא עז וכביד וחיים – כה אמרתי אומר ולא הוספתי עוד ביום השני להתחנן אל גדעון כי יקחני אתי – ילך הוא בדרכיו ואני אלך בדרך אשר בחרתי – אמרתי בלבי בהפרדו מעלי וביום ההוא אחרי אשר עזב את העיר שמתי גם אני לדרך פעמי ללכת אל עיר יובך.

כה.

אַנְשֵׁי חֶסֶד.

עזבתי את העיר אשר בה ראיתי חיים כשתי שנים וחצי, חיי שמחה גם חיי צרה ראיתי בה, חזיונות ותקות רבות לקחו לבבי בימים ההם וכלם יחד כצל עברו ואבד כל זכר למו. בה מצאתי דעת התורה אשר שמחה את לבבי ודעת דרכי בני אדם אשר אתם התהלכתי והיא הביאה שבר בעצמותי. אף כי גמרתי אומר לעזוב את גדעון ודרכיו, אף כי החלטתי להסיר כליל מלבי את הרוח אשר יצק עלי ולבחר בדרכי יתר האנשים אשר בוז יבוזו לרוח ודעת, אף כי בקשתי חשבונות רבים להצדיקם מאשר כי המה ר ב י ם, בכל זאת הגה לבי אהבה וכבוד רק לגדעון ולידידיה אשר אף כי רק רגעי מספר ראיתי פניו בכל זאת נשאר זכרונו חרות על לוח לבי לזכרון עולמים אשר לא ימוש, ובזכרי כל אלה התחמץ לבבי ורוחי השתומם בתכי על החמס והרשע אי–

עקבותיו. וכל אלה עשה בעצת אויבי אבי דן, ודן אשר נלאה נשוא חרפת בית אביו עזב את העיר ומעת ההיא יגיע לבקש את הפושע לתת נקמתו בו. אך הפושע הזה אחרי אשר עזב את העיר אשר בה הרבה שוד ורצח, ואחרי אשר פתה איתך לגנוב ויובילך אתו מבית דודך, ואחרי אשר הכה חרם בית אבינדב הצליח לעשות עושר ועתה מרומים ישכון והנהו ראש ומנהל לעדה כלה, והנהו נורא על כל סביביו ואזלת יד דן לנקום נקמתו ממנו –

– נורא הדבר הזה! – קראתי בשממון – ולא יאמן כי יְסֻפַּר, כי איש מלא הלאה ועון כמנשה ימצא מנוחה בביתי ומוסר כליותיו לא ימיתנו! –

– גם יומו יבוא! יבוא יום ויהיה למשיסה, כל עונותיו הרבים ישובו בראשו וישביתו מאנוש זכרו, כי לא לאורך ימים יצליח הרשע ברשעו. עונותיו ילכדונו ויפילוהו למשואות –

אך מה היתה אחרית האמללה? –

אחריתה? – – מה תהי אחרית נערה עבריה אשר חרפתה נודעה בקהל? אחריתה לחרפה ולדראון לכל בשר. אחרי כי בקהל אנשים ישרים לא מצאה עוד מניח. בקשה לה להתרועע את בנות שיבבות... ואתן תמצא כיום עיר מאפליה.

צרית דן ובית אביו נגעו עד לבבי ולא מצאתי מנוחה כל הלילה בשכבי על משכבי. אביו התלוי על עץ ואחותו האמללה התיצבו כמו חיים לנגדי ולרגלם באו גם פגעי אני. כל אשר נעשה אתי בעיר הזאת עלה על לבי ואמלא גם אני חימה ונקם על הזדונים אשר בקשו הצמיתי, עכבור והמחפשים, ראש הישיבה, המשגיח וכל בני הישיבה קמו כמלאכי זעם למולי, כל רעתם זכרתי ואתנודד: אברח מעיר הדמים הזאת, אחישה מפלט לי מן המקום אשר כמשטח חרמים היא לאיש ישר הולך, על שבכה אתהלך פה יפחים טמונים לרגלי על כל מצעדי. אברח! אך אנה אשים פעמי? מי זה לידי יתקע אם לא גם במקום אשר שמה יובילוני רגלי תשב רשעה ראש ותדכה עניים? אלך אחרי גדעון? אך היא ימא:

אני ראיתי כבוד אחותי בשבתה בבית מלא כל טוב פנימה וחרפתה... ובקראו אחרי כן: לא אשתגע! גם זכרתי במכתבו אל ידידיה הזכיר עוד הפעם את שם אחיתו וחרפתה והבליעל אשר חלל כבודה, אך בכל זאת לא ידעתי אל נכון מה קרה אז את אחותו? ומדוע זכר בכל עת רק אחות אחת הלא שתים היו לו? ובראותי כי גדעון חדל מקרוא שאלתיו פשר דבר והוא ענני באנחה: דברי המגלה תמו כאשר הגדתי לך בתחלה כי הוא לא עצר כח להשמיע את כל צרותיו, אך אני אשמיעך בדברים מעטים את כל הרעה: מנשה זה אשר כאוהב נאמן בצרתה בא לביתם היה מלאך אכזרי שלוח מאת מצמיתי בית דן. המרצחים מעיר נצב יצאו להפשי כי כל בני העיר הגידו צדקתם ויכזיבו דברי העבד אשר ענה בם ויתנו את המכה אותם בלשון כפושע ועול. ומאת צאתם לחפשי דמו לו כל היום להצמיתו עדי עלתה בידם לתת אותו כמורד במלך, כי אז ההל המרד בארץ, אותו ואת בתו ויובאו בית הכלא כאשר שמעת ובעת אשר עזב דן את הבית לבקש את אביו ואחותו, קם מנשה על אחותי הקטנה אשר היתה כבת שש עשרה שנה ואשר התעלפה ויחלל את כבודה... ובשוב דן הביתה לא ידע עד מה, כי הנערה בושה להשמיע זאת באזניו, גם הצליח בידי מנשה לדבר על לבה ולהבטיחה כי יאהבנה אהבה עזה וכי נכון הנהו לקחת אותה לעזר כנגדו, והנערה האמינה בדבריו ולא מאסה בו... כששה ירחים עברו ויצא המשפט כי יתלה אבי דן על עץ, כי אמנם נמצא בו קשר כי משך ידו את המורדים למען מצוא מוצא לכספי להחיות נפשות ביתו אשר לא ידעו עד מה וכאשר נתפש בכפו נמצאו המכתבים אשר כתבו לו המורדים בצלחתו והמה העידו מרדו בפניו, ואחותו הגדולה מתה בבית האסורים, אז מצא הבליעל מנשה ידים לכלות כל חצי פשעו בהאמללה אחות דן הקטנה כי הודיע לשופטי העיר, כי היא הרתה לזנונים ותחבול מזמות לשחת פרי בטנה. השופטים שמו עליה משמר עד אשר מלאו ימיה ללדת ומנשה עזב את העיר ולא נודעו

כל מלה ומלה תשיד לשד חיתי, כל אית ואית כקוץ מכאיב ידקור עמוק עמוק תוך חדרי לבי, יקרעהו ויגזרהו לגזרים ! — ומדוע אכתוב ? למה אטרוף נפשי בכפי ? ומדוע אחדל ? מדוע לא אקרב קצי ? מה לי בחיים ? האם אמצא עוד חפץ בחיים המרים האלה ? האם אדע שלו בעצמי ? האם תנחמני ערשי ? האם אדע חיים מהיום הנורא ?! הנורא ? האם בתואר הנורא אתאר את אשר קרנו ביום ההוא ? — אבי אבי ! התמונתך עוד נגד פני, היא תעודדני לראות חיום, חיי—נקם ! הנך כיום את יורדי בור, קץ התלאות לכל בשר בא גם לך, ואם לא בשלום על ערשך מַתָּ אחת היא לך היום, אך אחותי אחותי ! אחותי התמימה והישרה היא. . . לא ! לא אעצור כח להשמיע הדבר בשפתי, זרועי לא מישלה לי לכתוב אותו על הגליון. דמי לבבי יתקצפו ויתגעשו, דמי עורקי כברקים ירוצצו. אחותי אחותי, לא אמית עד אשר אקים מזמות לבי, דברי אבי ירושת פלטה לי היום. במיתו לא השאיר לי רק לב דַּוָּי ומלא נקמת עולמים. הנקמה הנקמה ! גם אני נקם אקח ! אחותי בדם הבוגד אכסה דם חרפתך, לא אמות, לא אשתגע עד אם נקמתי נקמתך !! —

הנני כותב חרפת ביתי ובושת משפחתי על ספר למען דור אחרון, כי חרפתי היא חרפת התבל ואדם עליה ! צדיק היה אבי ככל האדם, ברת לב היתה אחותי הרבה יתר מכל אלה הנשים השאננות החוסות בצל בעליהן וכבודן חדש עמהן, ובאחת נבערו ונכסלו, ומדוע ? יען כי גם המה היו ככל האדם, גם המה האמינו ברעיהם אשר כרו שיחה ללכדם, גם המה בקשו לראות חיים. לוא היתה חנינה בלבב בני האדם כי אז איש את רעהו חיים בלעו והאחרון על עפר יקום יטרוף נפשו בכפו וסרו עמל ויגון, כי באין בית אין קבר, באין כבוד אין חרפה; ובאין חיים גם עמל אין !! —

קיל גדעין שנה בקראו הדברים האחרונים ובקיל בוכים נשמע בדברו יאני לא הבינותי בדברים האחרונים עד מה, אף כי כבר שמעתי גם מפי דן כדברו אתי בשדה ובקראו אז :

ומאין בא הנה, בכל זאת ישר הדבר בעיני אבי בשמעו העצה מפי אחד השדכנים אשר יעצהו לתת את אחותי למנשה לאשה, גם אני שמחתי מאד על הדבר הזה, כי לא נער הייתי עוד ואבין כי חרפה היא לבת ישראל אם לא תנשא לאיש בטרם עברו לה שמונה עשרה שנה ולאחותי כבר עברו תשע עשרה שנים והיא לא כחדה מספר שנותיה, ונחכה ליום אשר ישלח מנשה לדבר בעדו את אבי במשפט כי יתן את בתו לו, אך פתאם ההפך עלינו בלהות נוראות, נוראות מאלה אשר עברו עלינו עד הנה, בא היום הנורא וישית קציר לבית אבי: בשבתנו יחד בביתנו פרצו פתאם ארבעה אנשי חיל מזוינים אל תוך הבית ופקיד בראשם וישימו כבלי ברזל על ידי אבי ואחותי מבלי דבר דבר ויוליכום אתם. מרוב הפחד אשר אפפני דבקה לשוני לחכי ולא יכולתי הוציא הגה מפי לשאול: מה עול מצאו בהם ואנה יוליכום, ואחותי הקטנה ממני התעלפה ותפול באין אונים ארצה ומנשה חש לעזרתה להשיב לה רוח חיים, ועל כן לא פגע גם הוא בפקיד לשאול על אודות אבי ואחותי. אך אחרי אשר עברו רגעים אחדים זכרתי כל הנעשה עמנו ואפרץ לצאת לדלוק ולהשיג את האסירים אולי אמצא פשר דבר, כצבי מידח רצתי אל כל רחוב ופנה ולא מצאתים, עד חצי הלילה רצתי בכל רחובות אך לשוא! וכה שבתי הביתה מבלי דעת מה קרה אותם. ימים עברו ושבו, ירחי עמל חלפו ופני אבי ואחותי לא ראיתי ולא ידעתי אנה הובאו, ואני אמרתי אך זה מוסר אלוה, אך זאת היא צרה מאין כמוה, אך לא! עוד צרה נוראה מזאת ומכל אלה אשר באו על ביתנו באה לנו; בביתנו קם האורב האכזרי לכלות כל חציו בנו! האורב האכזר אשר הרבה הרע מכל פגעי בני האדם, הבליעל אשר נתן לגדופים למשל ולשנינה שם אחותי התמימה אשר לא ידעה רע, אחותי אשר לבה היה טהור כלב מלאך אלהים נפלה ברשתו ותהי לחרפת עולמים!! —

הנני כותב הדברים לא בדיו ועופרת רק בדם לבבי,

קשורה בנפש פרי בטני, יתנם עתה לחרפה ומנוד ראש, לצרה וחסר כל, לא אאריך נפשי! — קראה וקול מליה נחבא כמו הושם מחנק לצוארה ונחל דם פרץ מאפה. שמה החזיקתנו בראותנו זאת וגם אבי התעודד ויפול על צוארה ויחבקה ויבך בדבריו על לבה ובהבטיחו איתה, כי לא ישיב לעשות כזאת יכי לא נשא חרפת רעב ולא נחסר כל. ומן העת ההיא בא כפעם בפעם הביתה ופניו לא רעמו וידבר אתנו באהבה, ואחותי דלה מיום ליום, כי מחלת לב באה לה. מחלה אנושה אשר תמאן הרפא, ואף כי לא נפלה למשכב, גם הבליגה לבל יכירו בה כי חולה היא ותעבוד עבודתה בבית כקדם, בכל זאת ראינו כי אנושה היא וכח ידיה אין עוד אתה. אבי החל לשלוח במסחר ידיו ואף כי לא ידענו מה הוא משלח ידיו, אך זאת ראינו כי הביא כסף ויתן לאחותי למען נהל את הבית. כמעט שבה המנוחה אלינו, אני החילותי לדרוש בלמידים בכל לבבי ואורה גם את אחותי הקטנה ממני, ואחותי הגדולה למדה את שניני לשיר ולפרוט על פי הנבל, ואבינו ישב כמעט כל הלילה אתנו, ובימים ההם הביא לביתנו איש צעיר לימים ורב תבונות אשר מצא חן בעיניו מאד לחיה אתנו. האיש הזה מנשה שמו מצא חן בעיני כלנו ובעבור ימים אחדים היה כאחד מבני הבית. הה! ארור היום אשר בו הציג הנחש את כף רגלו על מפתן ביתנו להכות אתו חרם! הנחש הזה לקח לבב כלנו בחלקת לשונו, כבן מקשיב היה לאבי, כאח נאמן היה לי, כרע אהוב לאחותי ובמתק שפתיו שמח כלנו יחד ונשמח בו עד כי העתרנו כלנו עליו דברינו כי ישב אתנו בביתנו, ונחשב לו זאת לצדקה כאשר נעתר לבקשתנו. כמעט שכחנו את כל התלאות אשר מצאונו; אבי שב להיות ככל האדם, פני אחותי הגדולה שבו לטוב ותתענג מאד לשמוע ניב שפתי מנשה, ותשב ותשיח עמו כחצי הלילה, כי היא לא יצאה פתח ולא דברה את איש דבר, אף כי חכמות ושפות זרות היו למנשה בכל זאת שבל פיו בדברו וימצא חן בעיני שומעיו. ואף כי לא ידענו מי היה

ביום המחרת קראני מעל מכתב החדשות כדברים האלה: זמרי בן חבל ובנו ועוד עשרה יהודים מעיר נצב הובאו הנה בכבלי ברזל, כי בהם נמצא עון הגזלה והרצח; עבד השר מידיהם נגזר, המה המיתוהו ויחלקו את הכסף ביניהם חלק כחלק –

– מאין ידעת זאת אתמול? – שאלה אחותי את אבי במבוכה.

– כי מידי זאת להם, אני גליתי שוליהם על פניהם, אני הייתי מטה זעם להרשעים האלה, בכל אות נפשי חקרתי דרשתי עדי מצאתי את אשר בקשתי. עבדי אשר היה נאמן לי ואשר יעבוד היום בבית זמרי גלה את אזני, כי הוא ראה בעיניו את אשר המרצחים שלחו יד בנפש עבד השר, המיתוהו ויקברוהו בגן זמרי. כמוצא שלל רב שמחתי בהודע לי אשמת החוטאים הזדונים האלה, כמרפא ללבבי הנגוע מחצי זעמם היה לי פשעם אשר יורידם בדם וחרפה שאולה, נקם לקחתי ועוד נקם אקח! מה מתיקה הנקמה! כל מנעמי התבל כאין נגדה! השיבותי נקם לצרי ועוד ידי נטויה להכרית גם עולל לביתם, לא אשיב ידי מבלע עד אם אראה דמיהם מוגרים לפני כמי מדמנה, דמיהם ודם נשיהם וטפיהם, ורגלי ארחץ בם –. פלצות אחזה את אחותי בשמעה את הדברים הנוראים האלה ותקרא בלב נשבר: אויה אויה לנו כי כזאת תשמענה אזנינו! – היא לא שעה לקול יללתה ויחפוץ לצאת אך היא התעוררה ותקרא במר נפשה: האם תשחת רחמיך ולא תחוס על פרי בטנך? הכזאת תשלם לאמנו תחת אהבתה אותך אהבה בלי מצרים? הלא תמיט עלינו רעות נוראות! הלא לחרפה ולשנינה נהיה בעיר! הלא בני המלשין יקראו אחרינו מלא! זכור למי עוללת כה? לבניך! ראה תראה כי המה יצאו לחפשי, ועלינו יהיה אף כל בני העיר, לא יחוסו ולא יחמלו עלינו, אחי! אחותי! נטרוף נפשנו בכפנו ונשים קץ לחיי צרה כאלה, מחיות עוד ויראות כי אבינו אשר שש לעשות צדק, ישיש להרע, אבינו אשר נפשנו היה־

לפעמים את פנינו. אחותי הגדולה לא נתנה פוגת לבת עינה, ואנחנו הגינו כיונים אחריה ותהי תאניה כל היום, ואבינו לא ראה ולא שמע כל זאת, כי רק לעתים רחוקות פקד נוהו ובבואו הבלגנו על תוגתנו לבל יראה פנינו זועפים.

כשנה תמימה עברה מיום המועד הנורא אשר בו נעקר ביתנו משרש. ויהי היום יום שבת הגדול ויבוא אבי הביתה וישב על מקומו ויבט אלינו במאיר פנים וישאלני: אם אשים לבי ללמודים וישאל גם לשלום אחותי כמו שב מדרך רחוקה. אחותי ששה מאד בראותה כי פניו לא ירעמו כמקדם, ותאמר: היש את לבבך אבי לשמוע חדשות? האקרא את המכתבים המשמיעים חדשות באזניך?

— היש חדשות? ריב ממלכות? או מה?—

— יש ויש — ענתה אחותי — ה' שלם לעושי רעה כרשעתם —

— גם לעושי הטוב ישלם כזאת — אמר בקול דממה לנפשו ולאחותי אמר: קראי מה נהיתה? — היא לקחה את המכתב עתי ותקרא: ביום י"ד לירח . . . יצא עבד שר העיר ובידו שנים עשר אלפים שקל, אשר נתן אדוניו בידו לשאת אותם לעיר יובך וזה בירח ימים עבר ועקבותיו לא נודעו, ולפי דברת רבים בא אל העיר נצב וילן שם ואיש לא ראהו בצאתו מהעיר ואנשי העיר נודעים מאז לחומסים ומרצחים —

— התמו הדברים? — שאל אבי בחפזון.

— כדבריך אבי! —

— ואיה איפו היא המשפט אשר עשה אל זועם את הרשעים?

— כי שמם היה לגדופים והמה נקראים חומסים ומרצחים לעין כל — אבי עקם שפתיו ויתנשא ממקומו יצא החוצה. חמשה ימים עברו ולא שב הביתה ופחדנו גדל מיום ליום וביום הששי כאשר שב אמר לאחותי במנוחה: עתה הכוני לשמוע נצורות מאלה אשר השמעתיני לפני ימים אחדים, מחר תשמעי חדשות לא פללת.

תחתיך, חיי תחיי, לא תמותי, לא אתנך למות, היי אם לילדיך, חיה תהיי! – קרא בקול קורע לב ויפול על מטתה כמשתגע.

– שובה למנוחתך, אור עיני! – השיבה אמי בקול דק מאד – הנעשה אין להשיב, לבי יאמר לי כי קרב קצי. שובה למנוחתך ואל תנסה את ה׳ –

– לבל אנסה את ה׳! – קרא אבי בקימו פתאים בקול מוזר מאד – בל אנסה את ה׳? – קרא שנית ועוד דברים נמלטו מפתחי פיו, אך לא הגיעו לאזנינו. פתאם התעירר ויקרא: מהרו וקראו להרופא! לכל הרופאים אשר בעיר, מהרו! מדוע תעמדו? מהרו! הנה אמכם גועת, ואם חדשה לא תמצאו, מהרו! – קרא עוד הפעם בקול גדול. שתי אחיותי ואני, שלשתנו מהרנו ללכת לבקש רופאים וכעבור רגעים בא הרופא אשר רִפָּא את אמי ועוד שני רופאים, אך אמי לא דברה עוד דבר.

– השיבו לה רוח חיים – קרא אבי בראותו את הרופאים – כל אשר לי וגם נפשי אתן במחירה! – הרופאים נגשו אליה הביטו בה ויניעו ראשיהם.

– מדוע תעמדו? – קרא אבי בקול זעם – החישו ארוכה לה; מדוע תעמדו כאלילים אלמים?! –

– אין עוד מזור לה, כי מתה – ענה הרופא הזקן בקול חמלה.

– היא מתה? שקר הדבר! – נתן בקולו ויחזיק בידה – היא מתה! – אמר אחרי רגעים מעטים, הנה כי כן שמע אלהים לקול נדרי וכן אקים גם נדרי כאשר שמע בקולי –. אמי מתה והיבל לקברות ואבי אשר לפני רגע חפץ בכל לב לתת את נפשו תחת נפשה לא בכה ולא הוריד דמעה במות רעיתו אשר כבבת עינו היתה לו עשרים שנה, ולא שעה אל צעקת בניה אשר הולידה לו, לא ישב על הארץ ולא ספד לה גם לא דבר את איש דבר. ומן העת ההיא הוקר רגליו כפעם בפעם מבוא הביתה, וגם יומים ושלשה ימים לא ראה

לב אל הנעשה ואל האיתית אשר תקרינה. נקם חשב בלבו, כל היום חבל מזמות להשיב נקם לאנשי עברתו. ימים עברו, ירחים חלפו וצרור הכסף הלוך וחסיר מיום ליום. לשוא בכתה אמי בכי תמרורים באזניו לשלוח במסחר ידיו ולבקש מחית נפשות ביתו, שומע לא היה לה. גם עלי לא שם עוד עין פקיחה לראות אם אעשה חיל בלמודים אשר זאת היתה מבחר שעשעיו ויפזר כסף רב להמורים, כמו התאכזר לכלנו בדאגה ושממון ראינו את פני אבינו. אשר לפנים היו מלאים שמחה, הולכים ודלים, עצבת נוראה שרה על מרום מצחו, לא דבר אתנו ולא חבק אותנו, וכאשר שמע אנקת אמללים, יללת עשוקים לא נתן למו חנינה, כי הה! השנאה למין האדם מצאה בלבו קן לה וכל מזמותיו היו אך למצוא דרך לקחת נקם מצוררי נפשו. נפש אמי אשר דבקה אחרי אבי באהבה עזה עיפה להצרות הנוראות האלה ותכרע תחת עול צרותיה כי התגברו ותפול למשכב. בימי חלותה ראינו כי אבינו שנה דרכו כמעט וישב למטת אמי החולה כל היום וכל הלילה וידבר אתנו דברים נהומים בראותו אותנו כיונים הימיות סביב לערש דותה, וידור נדר באזנינו כי יסלח לכל רודפיו ויתיצב על דרך כל האדם אם ישלח אלהים עזרתו מקדש לה, יכבלותו דבריו ראינו כי התעודד ורוח תקוה חיה נפשו ויהפך משכבה ולא נתן שנת לעפעפיו ששה ימים. השמחה אשר שמחנו לראות את אבינו מדבר אלינו כבראשינה השביתה כמעט מלבנו את הדאגה אשר דאגנו לאמנו. אמנם הימים האלה לא ארכו; ביום השביעי לחלות אמי גברו עליה תחלואיה מאד ובקול כחילה אמרה אל אבינו: אישי מחמל נפשי! אל תשכח את נדרך אשר נדרת, הסר כעס מלבך, למענך, למעני ולמען פרי בטננו, בבת עיני זכור אהבתי ואל תשכח את פרי אהבתנו, שים עינך עליהם ונהלם כאב ואם גם יחד, אוי לי כי עוד מעט ויהיו יתומים ורק לך עיניהם תלויות —

— לא תמיתי! לא תמותי! חיה תחיי אני אמות

לכל איש ישר, והנני משיב לך את סוסך ורתים אותו בעגלה —
— יהי לך אשר לך — ענה אבי — אך נשוב ונקח סוס אחר כי עוד לי סוסים בביתי —
— לא אוכל עשו כדבר הזה, כי יראתי מחמת שר בית המשפט העליון אשר צוה עלי להביאך עד מהרה, אך זאת אעשה לך, אסיר ממך את הכבלים עד בואנו לבית המשפט ושם אשימם עליך ואת הסים רתום להעגלה, ונמהר דרכינו —.

בבית האסורים אשר בעיר מאפליה מצאו אבי אמי ואחותי הגדולה משכנית למו, ואותי ואחותי שלחה אמי אל אחד מקרוביה, אכן לשוא קותה אמי להפדות עד מהרה בעזרת השוחד, כי לא מלבם הוציאו הפקידים בבית המשפט דבה על אבי למען בצוע בצע כי אם רוב גני העיר נצב ענו באבי, כי ידו היתה את השדד והמה קמו בבקר בבקר למצוא עליו תנואות וגם עד שר הפלך הגישו עצומותיהם לכן לא הצליח עוד הכסף להוציאם ממסגר, ובבקר בבקר נקראו לפני השופטים לשמוע ריבות שפתם, וכה עברו ששה ירחים מיום בואם לבית הכלא עד אשר יצא כנוגה צדקם כי נקיים המה מפשע, אך בשובם הביתה לא מצאו עוד אשר הניחו, כי נגנבו כל הכלים וכל הנמצא שם. דבר שלח הבליעל זמרי בעדת חסידיו וישימו קץ לכל עושר בית אבי. אבי בראותו כי אין עוד מנוח, וכי גם חייו תלואים לו מנגד בשבתו אתם, גמר אומר לתת את כל הנשאר בבית ואת הבית בכסף ולשוב אל עיר מאפליה.

הכסף אשר נִתַּן לאבי מחיר הבית וכליו היה די להחיות נפש ביתי בכבוד לוא בקש לו למצוא שכר במסחר או במלאכה, ורבים המה אשר כשלוי עולם נחשבו לוא מצאה ידם העושר הזה, לא כן אבי אשר הסכין בעושר רב, בעיניו לא נחשב יתר הפלטה למאומה, וגם הנקמה אשר מצאה קן בלבבו גם היא קמה לשים אסורים על ידיו ותגזול מניחתו ותדד שנתו ויתהלך כל היום כאיש אשר אין ברוחו נבינה, מבלי שים

כי מעידו לא עלה על לבו לתת את הסוס היקר בעיניו לאייש, אך זמרי ענה בעזות מצח: האם תאמר לשוב ולקחת את אשר נתת כבר להעדה? חלילה לך מעשות כדבר הזה! הן כל הנאספים פה עדים המה, כי נתת את הסוס להעדה, ובידינו הכח לעשות בו ככל העולה על רוחנו. האין זאת אחי?! –

– כדבריך כן היא – ענו כל הנאספים בשמחה. אבי ראה ויוכח כי קצרה ידו מהלחם את עדת מרעים אשר כתריהו מסביב, לכן שם לפיו מחסום והסוס היה כפרת החסיד אשר שב למלאכתו למשתה היין. אמי בקשה מאת השר לסגיר הבית על מסגר ולשים עליו חותם צר, לבל יבואו מחבלים וחבלו את אשר בתוכו, ואנחנו כלנו ישבנו בעגלתנו הרתומה לסוס אביר לביא אל עיר מאפליה. כל הנערים אשר בעיר קראו אחרינו מלא: גוים! ערלים! המה יסעו בעגלה ביום המועד! – ויהי אך יצאנו מהעיר עוד לא הרחקנו ללכת נפל הסוס האסור לעגלה ארצה ויפרוש את רגליו. אחותי ירדה מהעגלה לראות דבר מה קרהו: הנה היא מת קראה בקול בוכים –

– מה לך בתי? – קרא אבי – האם תבכי על אבדת הסוס?

– לא אבי! – קראה בינון – רק כי צרות על צרות סבונו כתומם ביום אחד – אבי הביט מהעגלה על הסוס, כי כבדו עליו כבליו ולא יכול לרדת ממקומו, ויאמר: סם רעל השקוהו כי בטנו צבתה –. השר אשר רכב על הסוס האביר אשר הקריבה לו העדה אשבר וירחיק ללכת קדימה הסב פניו לראות אם נוסע אחריו ובראותו כי העגלה עומדת והסוס שוכב על הארץ מהר לשוב, וכשמעו מפי אבי כי הבוגדים המיתו את הסוס על ידי סם רעל אשר השקוהו, הניע בראשו, ויאמר: אבן אל עקרבים ישבת, והנני רואה כי גם ידם היתה בהמעל לטפול עליך חטאת אשר אולי לא חטאת, אך דע נא כי לב ישר לי, אף כי אקח שוחד, ולבבי לא יחרפני על המעשה הזה כי בלעדו אגוע ברעב אני וביתי אתי יחד כי אב לחמשה בנים הנני, אך אוהב אני

פתאם בקול מושל. כל החסידים נבהלו. תמהו מגערתו ומרוח הגבורה אשר בו לדבר כמו אלה בפני שר, ואנשי החיל התקצפו מאד, ויאמרו לשלוח בו יד, אך השר עצר בעדם ויאמר במניחה: האם תקשר על שר בית המשפט ועל אנשי צבאו קשר ותאמר להציל ביד רמה את הפושע אשר עשה עול לעיני השמש, האין זאת? —

— לא! לא קושרים אנחנו, רק אנשים ישרים וגם האיש הזה אשר פושע תכנהו רוחו נאמנת בקרבו למלך למשפט ולאנשים, ומעודו לא עשה לאיש רעה, זאת נעיד כלנו ונשבע בשם ה׳ בבוא יום הפקידה בבית המשפט —

— אך אני אעיד כי בעיני ראיתי פשעו — קרא השר בקצף.

— ואנחנו נעיד כי הוא מצא בך עון אשר חטא — ענה זמרי בקול.

— איך תעיז פניך לדבר אלי כדברים האלה! — קרא השר בחמה נוראה בגשתו אל זמרי. אך זמרי לא חת מפניו ויענה: אני יעצתיך כאוהב נאמן לשלח את האיש לנפשו, ואם תאטם אזנך משמוע בקולי ידע תדע כי גחלים אתה חותה על ראשך, כי הוא יעיד בך כי לקחת שוחד מידי בעלת הבית, וגם ידנו תכון עמו — דבריו לא שבו ריקם כי השר התחלחל ועז פניו יְשֻׁנֶּה, אך הבליג על פחדו ויאמר: אכן יועץ בליעל אתה, זאת לא אכחד, ובדבר הזה מצאת חן בעיני, אך הגד אתה, הנכון הדבר הזה להוציא בלעי מפי כאשר בא בו ומאומה לא יותר שמה, מעשה רע כזה לא יחפוץ לבך עשות —

— אם כה תדבר מצאת חן בעיני, והנני נכון להושיעך למען תמצא שלומים, הידעת את הסים השחור אשר לשלמה, מוכם היין?

— ידעתי — ענה השר — אך מה לי ולסוסו? —

— הסוס לא לו הוא עוד כי נתן אותו מתנה להעדה, להיציא ולהביא בו צרכי בית ה׳, ואת הסוס הזה נִתֵּן לך אנחנו ראשי העדה למתנה —. אבי הוכיח על פניו כי שקר בימינו,

להנבל פה? אמרה בלבה, וכבואה אל החצר עלה ריח היין באפה וכרגע נגלה לעיניה פלג יין יוצא מבין הכדים הגדולות, כי החסיד נקב חור בשולי אחת מהן.

– מרצח! – קראה אמי בקל מר. השר מהר לבוא אל החצר לקול הקריאה הזאת וכראותו את אשר נעשה צוה על אחד מאנשי החיל לרדוף אחרי המשחית ועד ארגיעה הביאוהו אל הבית וישימו כבלים ברגליו. הנבל בכה והתחנן. ואנשי החיל בזו לעגו לו, האחד מרט פאת ראשו והשני הכה באגרוף על כובע השועלים אשר בראשו.

– נקומה וגשים דרכנו לעיר מאפליה! – אמר השר – החסיד נתן בקול מר צורח: יום טוב יום טוב! – כי לא ידע דבר בשפת הארץ.

– יונטאך יונטאך! – ענה השר בלעג – מדוע עשית מלאכה ביום יונטאך? הלא חסיד אתה?! – טרם כלה השר לדבר דבריו ועדת הסידים פרצה אל תוך הבית וזמרי בן חבל המקנא לאבי בראשם. זמרי בן חבל אשר מהר לדבר צחות בשפת המדינה נגש אל השר וישאלהו בשפת הארץ: מדוע שמת משמר על השה התמים הזה? –

– שגית מאד – ענה השר – לא שה תמים רק דוב אורב הנהו, כי הוא נקב חור בכד למען הוציא את היין החוצה וכאשר יקום איש על רעהו לרצחו כן הדבר הזה, הידעת זאת זמרי? –

– ידעתי – ענה זמרי – אך הוא שכור ולא ידע כי מעשה רע עשה –

– אם היין הוליכהו תועה, מדוע לא נקב חור בראשו? מדוע ידע להזהר, להתגנב ולצאת? אני אעיד עליו כי מזדון לב עשה זאת –

– עשה זאת למעני – הוסיף זמרי לבקש והניחה להכסיל הזה אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו –

– לא אניחהו רק אל בית המשפט אביאהו –

– ואני אשמיעך כי תעזבהו לנפשי כרגע! – קרא זמרי

בתינו, ובשמעם את הצעקה אשר בבית סרו לראות, וכראותם כי ידי אבי ורגליו אסורות מחאו כפים בשמחה ויאמרו: אכן הגיע יום החלל הרשע הזה. אלוה יאריך אפו אך לא לעד צדיק הוא ה׳ כי ישלם לעושי הרע כרשעתם – ובלי ספק היה את לבם להשאר עוד בבית ולהצדיק הדין על אבי, לולא נתן השר עליהם פתאם בקילו: מה לכם פה? סוררים, סובאים יהודים נמבזים! – כשמעם אל הקול הנורא מהרו להמלט אל בית אחד מאנשי סודם למלאות את מספר הברכות, והשר אמר אל אחד מאנשי החיל: הראיתם את היהידים הנמבזים האלה? איך שתו לשכרה והמה יתהללו, כי לא כעם הארץ אשר סבאו יהיה לו לחרפה ביום מועד הגמי –

– לוא מצאתי און לי כי אז הִכֵּתִי את המשפחה הרעה הזאת מקרב הארץ – השר שחק ויאמר: ואיפא תמצא יין, אם תכרית את כל היהודים? – אבי לא בקש על נפשו ולא השיב להחירפים דבר רק נחם איתנו בדברים נחומים לבל נדאג עליו כי עד מהרה ישוב אלינו, כי לא ידע בנפשו עון אשר חטא –. הוא שכח כי ספו תמי ישרים לאלפים ולרבבות מן הארץ בלי עון, כי מידי רשעים נגזרו. גם אמי שבה לאט לאט למנוחתה ותחל לנסות דברים אל השר ולדעת מה עול נמצא באבי כי ישימו עליו משמר, אך היא היה כלא שומע וכאשר הפצירה בו מאד ללכת אחריה הצדה. הצליחה למצוא פשר דבר כי אחד מהאסירים אשר ברח מעבודת הצבא וירבה שוד ורצח, הודה עלי פשעו כי ידי אבי היו אתו בפשעו ובביתנו מצא מנוחה ימים רבים, לכן יצא משפט חרוץ גם עליו ועל אמי ואחותי הגדולה לבוא בית האסורים. אמי לא ענתה דבר בשמעה כזאת כי חשבה בלבה: הלא דברים כאלה יקרו בבקר בבקר כי שרי המשפט יפתו את החוטאים לענות סרה בעשירי־עם למען ימצאו מוצא לכסף, לכן מהרה ותקח כסף רב אתה למען יהיה נכון בידה לעת מצוא. כהפנותה שכמה לצאת מחדרה ראתה בעד החלון כי אחד מעדת החסידים התגנב לצאת מהחצר: אסורה וראה מה

צואריהם, אך בכל אלה לא קנה לב החסידים אשר מאנו סלוח לו על כי לא בא בברית עמם ולא שלח כסף כפורים מדי שנה בשנה להקדוש. גם צדקתו אשר הרבה לכל עני והכסף הרב אשר פזר לפאר את בית התפלה ולקנות שני ספרי תורה לא עמדה לו להשיב חמתם ממנו, ואף כי השלמו אתו ביום אשר הביא את הספרים אל היכל ה׳, כי אז פתח נבלי היין ויתן להם כשאלתם מבלי כל מחיר, והמה ברכו וירוממו את שמו עד אשר דבקה לשונם לחכם מרוב היין אשר שתו, אך כל אלה נשכחו כעבור יום ואיש לא זכר את חסדיו אחרי אשר יצא היין ממעיו. לוא חדש בריתו מיום ליום בהביאו ספר, או גם מבלי הביא ספר כי אז היתה בריתם נאמנת אתו, אך הוא משך ידו מעשות כזאת, לכן מוט התמוטטה בריתם ולא יספה לקום. ואיש אחד מהחסידים חרש מאז על אבי רעה, כי עושר אבי והצלחתו גדלו מיום ליום, ויקנא בו עד להשחית, ושנאתי לו גדלה במאד מאד מעת אשר שלח שלוחים אל אבי כי יתן את בתו לבנו לאשה, ואבי מאס בו בדעתו כי נובל ואיש חמסים הוא האיש הזה וגם בנו בדרכיו בחר, מן העת ההיא חרש על אבי רק רע ויחבל מזמית להפיל אותו למשואות נצח ולקחת את המדהבה, את מכס היין מידו ולעשות עושר.

לסובא ימצא היין, ולאיש מזמית – התחבלה; ביום מועד היא יום הראשון לחג המצות בשבתנו אל השלחן סביב לארוחת הצהרים, פרצו פתאם ארבעה אנשי חיל מזוינים ושר המשפט בראשם אל תוך הבית.

– ישימו כבלי ברזל ברגלי הבוגד! – נתן השר צו לאנשי החיל אשר מהרו לעשית כדברו. אימת מות נפלה על כלנו, אמי התעלפה ותפול מעל הכסא, אחותי הגדולה אשר היתה אז כבת שמונה עשרה שנה בכתה ותתנפל על ברכיה לפני השר למען מצוא פשר דבר, אני ואחותי הקטנה ממני בכינו בבי תמרורים ושומע לא היה לני. עדת שותי שכר אשר ילכו בימי מועד מבית לבית למלא כרסם עברו על פני

אשר השחיתו את דרכם מאד מאד בסתר ובגלוי ובכל זאת נחלו כבוד והדר, בארחם לחברה את עדת החסידים, ובמה יזכו אלה את דרכם בעיני אנשי חברתם ? הלא ברדפם באף את כל הולך מנגד להם למען הראות לכל כי חסידים המה. לא כאלה המתנגדים, המה בוז יבוזו להקדוש, ישחקו בשאט נפש להבליו ודרכיו, ובעיניהם לא יתקדש איש בעודנו בחיים, רק האיש אשר כבר ירד נשיה והניח זכרו אחריו בספר כתוב, היא הקדוש וספרו קדוש, ולכל ספר קדוש יאמרו גם אם הבל יסודו ואפע בקרבו. המה לא ישיתו לבם לאגודת החברה, להיות איש לעזור לרעהו, רק כל איש בדרכו ילך בבקר בבקר לבית התפלה, ביום יצא לפעלו (אם אשתו חולה **או** לא תצלח למלאכה, כי בלעדי זאת תשלחנה הנשים במסחר ידיהן ובעליהן ישבו בבית המדרש), בערב ישוב לבית התפלה להגות בגמרא, במשניות, בעין יעקב או שלחן ערוך. המה יחפשו חפש מחפש אחרי כל דבר חוק ומשפט הנכתב בשלחן הערוך ועוד יוסיפו עליהם כהנה וכהנה מלבם, לכן ישנאו תכלית שנאה את החסידים אשר לא ישימו לבם לדבר חוק ומשפט, והחסידים ישנאום על כי לא יתנו אומן בקדושיהם, והשנאה הזאת תשים שמות בשתי המחלקות, כי תאכל כאש לא נפח בכל עת, ומחרהרי ריב, אשר לא אלמן ישראל מהם, יקיפו יסובבו עיר להגדיל המדורה, אך כמעט בכל עת תעל יד החסידים על מנגדיהם, כי המה איש את רעהו יעזורו, ואם גמרו אומר לעשית מעשה לא ירפו ממנו עדי יקימו מזמות לבבם, לא כן מנגדיהם המה ילוני בסתר אהלם, ובקהל קול מליהם נחבא על כן לא יצליחו. אך השנאה תשלח שרשיה מיום ליום ועל כן שנאו גם אנשי העיר נצב אשר כלם היו חסידים את אבי המתנגד האחד, ואף כי אבי גם בדרך המתנגדים לא בחר, כי הוא התהלך את העם יושב הארץ וילבש בגדים קצרים תועבת נפש המתנגדים, אשר לא אבו סלוח לו לעון הגדול הזה, כי כן דרך הרופאים והמוכסים לפרוק את עול המשפטים הרבים הקשה מעל

אשר יושת עליהם מאת הממשלה ועוד הרבה יתר נטל עליהם להרים תרומה להפקידים לבל יחפשו עון וימצאו תואנות, כי לא בכל עת שמר המיכם את החק לתת יין טיב כאשר הושת עליו, ולוא גם מהל סבאו במים גם אז לא נקה מפשע, כי הפקידים לא אחרי הפשע דרשו כי אם לסלוח בקשו, לכן יבקשו חשבונות רבים מאת אלה אשר לא יפשעו ואשר על כן יקפצו ידיהם, לא כן אלה הפירשים כפיהם ימצאו כרגע מחילה וסליחה על כל החטאים אשר חטאו וגם על אלה אשר לא חטאו עוד למען יחטאו, וגם אבי היה ככל המוכסים או ככל האדם. גם הוא ראה ראשית לו, ולא שת לבו פן לא תמצא יד השוחט בעיר הזאת להשלים מאה ברכות על הכוס בכל יום ויום. כה עשה אבי בשנים אחדות, וכל יושבי העיר כבדוהו אף כי לא אהבוהו, כי המה כלם היו חסידים מאמינים בהקדוש מעיר צבועאל והוא האחד אשר לא נתן אמון בו כי היא היה מהמתנגדים וזאת לא נעלמה מעיני כל איש אשר ראה מנהגי ארצנו מה עזה השנאה בין שתי המחלקות האלה: החסידים יאמינו בקדושיהם ויבוזו לבל חכמה ומדע, גם ילעיבו בכתבי הקדש ובהגמרא ישימו תהלה, כי קצר כח כל אלה, לפי דבריהם, להעלות את הנשמה על למשכן בוראה, רק הזוהר וספרי המקובלים להם קדוש יאמר, וההוגים במו אף אם לא יבינו עד מה יזכו לעלות למרומי שחקים תחת כסא הכבוד. אך גם בספרים האלה לא ירבו הגות כי לא המדרש עקר אלא המעשה, לכן יאכלו וישבעו וישישו בדי גיל כל היום, ישתו לשכרה בבית התפלה, יסבאו שכר בביתם ולא יחסר המזג גם ביום צום אם רק ימצאו סעודת מצוה, רק דבר טיב אחד נמצא בהם, כי המה איש את רעהו יעזורו, ואם בתגרתם ימנה אז יהיו עליו סתרה ולא יתנוהו לנפול ביום רע גם לא ישימו את לבם לדרכיו ומפעליו, אף אם יעבור תורות, יחלוף חק הדת לישראל, יפיר ברית אחים, כל אלה לא יחשבו לו לחטאה, אך אם לא יסיר אמונתו מהקדוש, ולא יפר בריתו את חסידיו, ורבים המה

כל הדברים על המגלה למעני, אך לזאת נאות לי לשבת אתי עוד יום אחד ולקרא את כל הדברים באזני, ובלילה ההוא בשכבנו לנוח בבית מאיר זרחי הוציא את המגלה מחיקו ויאמר: הנה אקרא באזניך את הדברים אשר כתב דן בידו על הספר, לא אוסיף ולא אגרע דבר וידוע תדע כי לא נצורות רבית תשמע כי הוא לא עצר כח לכלות את אשר החל, אמנם תראה ותדע כי אמלל היה מעת היותו ועל כן יתעה בדרכיו וישגה במעשיו, הנה אלה המה דבריו הכבת ושמע.

כד.

דִּבְרֵי אֻמְלָל.

ימי אובד אשר אלוה ממעל סך בעדו ובני האדם עוו נתיבותיו וימיטו עליו רעות כתיבים על המגלה הזאת בידי האובד למען ישארו עד דור אחרון ויקומו ויקראו חמס על המרעים המשחיתים דרך וישמעו כי דור תהפוכות היה הדור הזה, דור על עמו הביא קללה ובני אמונתו השיב עד דכא; למופת לרבים אדבר דברתי וידעו כי כמוני לאלפים נגזרו מידי המשחיתים האלה, אך המה דברי ספר לא ידעו וקול מליהם נחבא כי על כן לא נודעו בקהל, ואני בספרי תולדותי אשמיע דברי ימי אלפי אמללים כמוני, בצעקי חָמָס חָמָס רבבות אשמיע, כי כמוני כן נלכדו רבים בלי פשע ובבית אבי כן שתו בתים רבים בישראל את כוס החמה מידי הרשעים אשר היו בעמי, אמנם אעזבה עלי שיחי בעת כתבי, למען אכתוב בעט אמת וצדק את כל אשר אתי. . .

בעיר המולה נולדתי אך העיר ההיא לא אזכור עוד כי בעודני נער קטן יצא אבי וביתו ממנה לגור בעיר נצב הקרובה אליה, כי שכר מאת הממשלה את מס היין בעיר הזאת ובכפרים סביבותיה, מכס יין־דגן יעשה פרי תנובה בארצנו, לוקחי המס יעשו עושר ויצליחו אף כי רב הכופר

יודיעני דבר במכתב ולא ביד איש פן יִוָדַע הדבר ותופר העצה, כי אם יִתָּוַר בעיר מאפליה עד אשר יביאוני שמה ואז יבוא למקים המשפט ותעודתי בידו ויאמר: כי אני נתתי לו את תעודתי לפקדין מיראתי את הזדונים ויוציאני להפשי, וכן עשה. אמנם כאשר שמע כי בא יום גאולה לכל האסירים מהר לביא אליני לשיש אתנו משוש בטרם הפרדו מעלינו.

עוד ביום ההוא הלכתי אל הזקן מטיבי לתת לו את מכתב אחיו כי כן אמר גדעון כי לו הוא ואולי ימצא בו חפץ. פני הזקן שנו מאד בירחים האחרונים מעת אשר ראיתי פניו ואותות צרה ויגון נראו עליהם, ובקראו במכתב אחיו בכה בכי תמרורים ולא בוש לבכות בפני.

— צדק ממני! ישרה נפשו בו ואני העקשתי הישרה, היא לא הסיר אהבת אחים מלבו גם בעת צר ומצוק לו, ואני שתתי רחמי מעצמי ובשרי, אך יסור יסרני יה! — התמלט מפתחי פיו בקראו ואחרי אשר שנה וישלש שם פניו אלי וישאלני: ואיה הוא האיש אשר בעבירו התחנן אחי? האם יצא לחפשי אתכם, או רעה מצאתהו בטרם באה הישעה? — אני ספרתי לו ככל הקורית אותו והוא קרא ברגש: מהלל שם ה׳! — ואחרי כן אמר אלי: עשה נא אתי חסד וקרא את האיש אלי כי נכספה נפשי לראותו —

— הזקן שש מאד בדברו את גדעון ויקרבנו באהבה וידבר על לבו כי יקח עזרה מידו, אך גדעון מאן קחת מידו מאום ויודה לו על חסדו וישמיעהו כי עד מהרה יעזוב את העיר וכשובו הביתה החל להכין הכל למען שים לדרך פעמיו. אני נסיתי לדבר על לבו כי יקחני גם אותי אתו, אך הוא מאן באמרו כי עוד לא באה העת ומה גם כי יחפוץ ללכת בתחלה אל עיר אשדות לבקש את דן כי אולי יצא גם הוא לחפשי. בנשאו את שם דן על שפתיו זכרתי כי תולדותיו עוד לא נודע לי ואבקשהו כי יתן את המגלה על ידי, אך הוא מאן למלאות שאלתי באמרו כי יש לו חפץ במגלה ההיא כי מידי אוהבו הנאמן נכתבה ועתותיו אין עוד בידו לכתוב את

מבסגר. בראשונה נדמה לי כל החזיון הזה כחזיון לילה ויאומר אך התולים עמדי, אך לאט לאט ראיתי ונוכחתי כי באה ישועתי ומרוב שמחתי לא הוצאתי הגה מפי ודמעותי הוסיפו לפרוץ חוק ואעמוד על עמדי, התפלין בראשי ובזרעי עד נגש אלי אחד מהנאספים ויאמר: ומדוע לא תשתה גם אתה? — מרוב הגייני לבי לא עצרתי כח לענות אותו ויתר הנאספים עטרוני ויהללוני על כי אתן תודה לאל מושיעי.

— ברוב כרעפי בקרבי צלח עלי הרוח ואקרא: הזורעים בדמעה ברנה יקצורו! אחי בצרה! התזכרו את הלילה אשר בו שפכנו יחד שיח לאלהים בתפלות בן ישי? נתן לו גם עתה תודה בזמרות ההן אחרי כי קרא גאלה לנפשנו: קחו ספרי התהלים! — כל הנערים מהרו לעשות כדברי ויקראו בחזקה ויבכו בקול והנאספים גם הם בכו הרבה בכי, ובפעם הזאת בכה גם הנמכר בלב נשבר באמת, כי הגאולה אשר באה לכל האסירים לא לו היתה אחרי אשר מכר את נפשו, אמנם זאת הושיעה לו לחלץ גם נפשו, כי נחומי הנאספים נכמרו עליו ויאמרו פה אחד לחלץ גם נפשו מן המצר, אך בי הביטו כלם באהבה וכבוד כמו פלאות עשיתי ויהללוני בכל פה.

השמחות בהדאגות לא גלמידות תבאנה; בעת צרה יראה האדם רק רע, ובעת ששון אך שמחות ימצאהו; גם אני שבעתי משנה שמחות ביום ההוא תחת אבלי בלילה, בעודני שש בשמחת הפדות בא לי גיל חדש אשר לא קויתי לו כאשר לא חכיתי להפדות; גדעון ומאיר זרחי באו הביתה ופניהם נהרו. כראותי אותו נפלתי על צוארו ואבך עוד הפעם באין אומר ודברים מרוב עליצות נפשי, ומה רחב לבי בשמעי מפי גדעון כי לא בגד בי רק חרש מזמות יום ולילה להחיש פדות לנפשי וזה הדבר אשר לא הודיעני מאומה עד הנה, יען כי מאיר זרחי אשר שלח לו את הכסף למען קנית מכתב תעודה למעני, הזהירו במכתבו לבל ישוב לעיר שבילה, פן תצלח בידי המרעים לעשות לו רעה, גם לבל

כי לא ישנתי, אך גם עד לא הייתי כי לא ידעתי מה עמדי. פעמים רבות נדמה לי כי קול גדעון שמעה אזני, התעוררתי ויאטה אוזן ואין קול ואין תמונה. בבקר בעמדי להתפלל נפתחו פתאם ארבות עיני כמו יד נעלמה נגעה בהן ואבך מרה באין הפוגות, בכיתי ובכיתי ואבקש לבכות עוד ומרגע לרגע נָוֶה לי וַיְהִי תקוה טובה דתגנב לבוא אל חדרי לבי, אימץ לב ירוח באו לי פתאם ואהי נכון ללכת אל אשר יובילוני. בעודני מתפלל נשמע קול גדול ברחוב, אך לא בקול אשר הסכנתי לשמוע יום יום, רק קול שמחה וכלי שיר הולך וקרב.

– מה זאת? – שאלתי את נפשי – האם משגע הנני ממשמע אזני? – אימה חשכה נפלה עלי בעלות הרעיון על לבי, אך כרגע שב ויעזבני בראותי כי כל הנערים השתאו השתומממו כמוני ובעוד רגע נשברו הדלתות והמון חוגג התפרץ אל תוך הבית בתפים וכלי שיר ויין וכוסית בידיהם וקוראים בשמחה: לחיים לשנה הבאה בירושלים! –

– שמעו תשועת ה'! – קרא אחד מהבאים – אלהי ישראל שלח לכם עזרתו מקדש, כי נתן בלב המלך להסיר את הגזרה הרעה, ועתה תצאו לחפשי, שתו שכרו והללו את ה'! –

– ואני נתתי נקמתי בבעל המחפש – קרא איש גבן עמדו על השלחן מעל לעם וימסוך כוס יין.

– אתה נתת נקמתך בו? – קראו כלה בקול שחוק גדול – הלא אם באחד מאצבעותיו יחזיקך תמולל כקש יבש! –

– ובכל זאת נתתי נקמתי בו כי הכיתי את בני מכה רבה – ענה הגבן כמנצח.

– אבל אני נתתי נקמתי בו, כי הכיתי אותו מכה רבה – קרא איש רם הקומה אליעזר העגלון שמו הנודע לאיש זרוע בעיר.

– ה' יוסיף ימים על ימיך! – קראו אנשים. לשמחת הנאספים לא היה קצה, כשמחה אשר שמחו האסורים היוצאים

האמונה והתקוה יחד נגזרו, תמו נכרתו מלבי; האמונה ביושר לב האדם אשר הלכה הלוך וחסיר מלבי מימי ילדותי ועד הנה ורק הוא בקש לְהַחֲיוֹתָהּ, התקוה אשר עזבתני מיום הצגתי כף רגלי על מפתן בית צרה הזה ואשר הוא רק הוא נפח בה רוח חיים להחיות את נפשי, שתיהן יחד פנו לי ערף בבגדו בי. הוא בגד בי! הוא אשר על יושר לב האדם הגדיל, הוא אשר לפני ימים אחדים נשבע ללכת בדרכי ידידיה: להצמיח ישועה לאדם רב, הוא פתגי בלשונו ויכזב לי, ומה אוחיל עוד?! — איך קנאתי בהנער אשר ישב ויקרא בספר תהלים עד חצי הלילה ויקוה בתום לבי כי דמעותיו אשר רבו ממספר האותית הכתובים על הספר תעלינה לרצון לפני אלהי המשפט וברגע האחרון יקרא דרור לו. מֵאֲשֶׁר הוא כי הוריו למדוהו לשפוך שיח! אבדה האמונה ביושר לב האדם מלבי והאמינה באלהי החסד לא נשרשה על תלמיו, אזני הסכינו לשמוע קול קורע לב הַשָּׂם באלהים תפלה, רבים עשוקים ישועו מזרוע רבים: איה אלהי המשפט? ומאלה הששים בדי גיל והניתנים זמרות בלילה מטוב לב לא ראיתי אף אחד כי יזכור מטיבו ויקרא בלב מלא: איה אלהי עושי הפותח ידו להשביעני שפע טוב. את המהללים את שם אלהים ראיתי כעושי מלאכה על הָאָבְנָיִם, המחכים לקץ להתם מלאכתם וגם אותי כזאת למדו לקרוא התפלות מעל הספר ככתוב מבלי הבין וחשוב, לכן בצר לי לא מצאתי תנחומים לנפשי, ואם כי לא שמתי באלהים תִּפְלָה אך גם תְּפִלָּה לא ערכתי לו, ואדום. הנער בכה בקראו בקול מר: אלי אלי למה עזבתני וירוח לו, הנמכר שתה לשכרה ויצא במחול ויגרש עצב מלבו ואני ישבתי ואדום. והדומיה הזאת נוראה היא מכל חבלי צרה ומכאובים, הדומיה הזאת אשר לא לנערים היא כי אם לזקנים המחכים למית, הדומיה הזאת באה בלבי בעודי באבי ותגרש כל רגש חיים מלבי ובכל זאת יראתי ממות...

כל הנמצאים בבית נמו שנתם, גם הנער המתפלל והנמכר שכבו איש איש על מקומו וירדמו ואני ער, אני ע־

חמתה; כל דברי גדעון באו כאשר אמר: אותו הובילו ביום השלישי לעיר מאפליה, אני התחלתי וערמתי עמדה לי להשאר תחתי אך את דבריו לא הקים, עברו עשרה ימים ואין כל שמיעה ממנו ובעוד ארבעה ימים איבל למקום המשפט וממקום המשפט לארץ רחוקה...

אף כי לא רבו השמחות אשר שבעתי בעיר הזאת, אף כי רבו צהרי ומיודעי מחשך, אף כי גם רעי האחרון בגד בי ולא הקים את דברו, אף כי גם בצאתי להפשי לא היה לי דרך לנטות בלתי אם להרחיק נדוד מבלי דעת מה יֵעָשֶׂה בי בימים הבאים, אחרי כל אלה רחפו עצמותי בשימי נגד עיני גורלי הנורא, הנורא מאד כמות הנסתר מעין כל חי, מעת לעת ומרגע לרגע גבר יגוני חיל וידכא רוחי ונפשי. יראתי מחשוב מחשבות פן יעלה על לבי הרעיון אשר עלה על לבי בחלומי, והרעיון הזה לא הרפה ממני למרות חפצי ומחזה החלום הנורא לא סר מנגד עיני ואין איש אשר אגיד לפניו צרתי ואין עצה ואין תקוה! נפוגותי ונדכיתי מאד ואשב משמים וכל חושי עזבוני וכמעט הסתתרה בינתי...

יום השני בא וביום המחרת יום הפקידה! אנה אניסה לעזרה? אטרוף נפשי בכפי? אירא מאד מהמות! אתן ידי לעם אחר? והחלום הה! הוא נורא גם ממות!

אם אמרי אספרה עתה רגשותי ביום ההוא ובלילה הבא אחריו לא אעצור כח, כי אין שפה בתבל אשר די מלים לה לבאר את רגשותי, גם לא אחוש עתה בעת כתבי את אשר חשתי ואיך אתאר בשרד אמת את הגיוני לבי אז? גם אבני לצרה לא הקלו עוד מעלי. בראשונה מצאתי נוחם בראותי כי לא רק אותי מצא רע, אך עתה לא מצאתי עוד מכאוב כמכאובי, עתה אחרי אשר נבזבה תוחלתי מרֵעַ האחד אשר כמלאך אלהים היה בעיני ובו שמתי כל תקותי? ואשר רק למען הציל כבודו באתי עד הנה, כי לולא חסתי על כבודו ולא רבתי ריבי כי אז לא גורשתי מהישיבה ולא שמוני בבית, ועתה בגד בי גם הוא כבוגד וָעָוֶל!

– אמנם איפו תאמר למצוא מכתב תעודה למעני ? –

– בעיר מאפליה אשיגנו במחיר עשרה שקלים, זאת אדע נאמנה –

– ואיפו תקח כסף, הלא בידינו אין מאום ? –

– בצאתי לחפשי אכתוב אל מאיר זרחי והוא ישלח לי את הכסף בחפץ לב, לכן אל העצב עוד כי ישועתך קרובה לבוא –

מלאך מושיעי אתה ! קראתי ממעמקי לבי ואחפוץ לפול על צוארו, אך הוא מנעני מעשות זאת באמרו הזהר ברוחך לבל תַּרְאֶה רגשי לבבך לעין איש, הן אלה השימרים אף כי בני נכר המה ולא יבינו שפתנו בכל זאת יארבו לנו וכל אשר יראו יגידו, עתה שב על מקומך במנוחה כי בעוד רגעים מספר ישובו מבית הרחצה ואל תשכח להתחלות ביום השבת ואל תוסף דבר אלי בדבר הזה פן יגלו מצפוננו –. התקוה שבה ללבי ולרגלה גם המחשבות לימים יבואו אשר כלה גרשתיו מלבי ביום בואי בית האסורים וכל תקוה עזבתני, אכן מדי חשבי בימים יבואו זכרתי את הזקן והילדה ותשב התוגה למצוא מסלות בלבבי, כי גורשתי מאת הישיבה כגנב ונבאשתי בכל העיר, מיודעי רחקו ממני ואויבי ישובו ויכתירוני, ואיך אשא פני אל הזקן והילדה אחרי כי כגנב אהיה בעיניהם ? – להרחיק נדוד ! זאת היא התקוה האחת אשר נשארה לי, אלך אחרי גדעון באשר יהיה רוחו ללכת – גמרתי אומר ואחכה בכליון עינים ליום ישועה.

כג.

יום יְשׁוּעָה.

לא בפעם הראשונה רמתני התקוה ותבגיד בי בבגד בוגדים וכבר הסכנתי לקחת מכאיבים מידה כפלים בכל שמחתי, אך בפעם הזאת אמרתי כי כלתה בי כל חצי

– מה זה תביע לשינך ? – קרא בשממון .
– לא אדע נפשי כי ריחי בקרבי נבקה – עניתיו במבוכה .
– אל תפחד ואל תעצב , כי קרובה ישיעתנו לבוא – ענה בהשקט ובטחה .

– השמיעני דבריך – עניתי בחפזון ולבי היה כהולם פעם , כי מחזה החלום הנורא התיצב נגד עיני .

– שמע במנוחה ואל תפריעני , ידוע תדע כי בעוד ימים מספר אצא לחפשי ולא אירא רע כי תעודתי מעיר מולדתי בידי .

– ומדוע לא הגדת זאת להמרעים ? – שאלתי בתמהון – הלא בשמעם כזאת עזבוך לנפשך כרגע ולמה בחרת שבת בבית צרה הזה ? –

– אני סבבתים בכחש ואמרתי להם כי תעודה אין בידי מדאגה מדבר פן יגזלו אותה מידי כאשר המסו נפשי ואז אבדתי באין תקוה , אך עתה כאשר ידמו כי אין כל תעודה בידי לא ישימו אלי לבם והיה כי יביאוני למקום המשפט אז אוציא תעודתי מחיקי ויראו ויבושו ותקצר ידם מהרע לי עוד , וכאשר אצא להפשי לא אשקוט ולא אנוח עדי אשיג גם למענך מכתב תעודה ואוציא גם אותך למרחב . שים הדברים בלבך ואל תעצב עוד , אך גם אל תשמח הרבה פן יכירו בך כי דבר לאט עמך –

– רוח אלהים ינוח בקרבך ויורך לכלכל דבר במשפט – קראתי שבע שמחות ומשתומם בשמעי את אשר לא פללתי לשמוע – אמנם מי יודע אם יצלח חפצך בידך לפדות גם אותי ? מי יודע אם לא יחד בפעם אחת יובילוני למקום המשפט ואז תושיה נדחה ממני –

– גם לזאת שמתי לבי , אך אדע נאמנה כי אותי יובילו בתחלה כי כן הוא המשפט להוביל עשרה עשרה נערים פעמים בחדש וכבר קדמוך יותר מעשרה נערים לבוא בטרם בואך הנה ועליהם יפול הגורל לראשונה , אך בכל זאת שבב ביום השבת והתהל עד יום השלישי , הוא יום הפקידה ויעזבוך לנפשך עד אשר תשיב לאיתנך ואני אמלא מוצא שפתי –

הקולות האלה התבוללו יחד ויהיו פתאם לתמונות מרגיזות אשר לא הכרתי מראיהן.

עצמותי רחפו, שערות בשרי סמרו מפחד, והנה יד שלוחה אלי ותגע במצחי. הבטתי בפני האיש השולח את היד והנה הוא גדעון. חפצתי לנגוע בידו והנה כמו יד נעלמה היציאה את הסכין הקטן מצלחתי ותתנהו בידי ותדחפנה להביא את הלהב בצואר גדעון, וקול מוזר, קול נורא מאד קורא מתחתית האדמה: הפר את האחוה, הפר את הברית! — ובטרם הניפותי את ידי ראיתי כי ראש גדעון הוסר מעל שכמו ויתגלגל לרגלי ועיניו יבריקו וזרם דם שחור יפרץ מצוארו. ברכי כשלו והרצפה מוט התמוטטה מתחתי ותרד עמוק עמוק עד שאול תחתית. נשאתי למרום עיני והנה הפעמון היסר מהשרשרת, עף ברוח ויפול עלי וידכאני.

— אויה! — קראתי בקול מר ואיקץ, אך הפחד אפפוני וישם בסד לבי. רגעים אחדים חשבתי מה נעשה בי, וגם כשוב דעתי אלי לא האמנתי כי בבית האסורים הנני ואקום, וגם אחרי רואי כי רק חלום חזיון לילה בעתני לא שבה המנוחה ללבי ואהי ער עד הבקר. סר וזעף קמתי ממשכבי ואירא להביט בפני גדעון כמי יראתי פן אשלח יד בנפשו. אחרי ארוחת הבקר באו שנים מהמחפשים וישאו את חנינה בן דודי במטתו אל בית החולים וישאלו: מי ומי המה החפצים ללכת אל בית הרחצה. כל האסירים קמו עמדו על רגליהם ללכת לבית הרחצה וגם אני חפצתי ללכת אתם אך גדעון נגש אלי ויאחז בידי ויאמר בקול דממה: היותר פה אתי ואשמיעך נצורות. רוחי התפעם ולבי פחד מאד בהותרי אותו לבדי, אך גמרתי אמר בלבי לבלי תת לו אוזן קשבת אם יאמר לפתות אותי לעזוב אמונתי, לא אובה ולא אשמע לו, יעשה כהעולה על רוחי ואני באמונתו אחזיק. הוא התבונן בי וישאלני: מדוע זה נפלו פניך, ומה הנה המחשבות אשר יהגה לבך? —

— לא אשמע בקולך — קראתי בכל עוז — לא אעזוב אמונת אבותי! —

למה לא יצא מקהל האנשים החטאים אשר ישלחו בעולתה ידיהם להתנפל על אחירם בני אמונתם כזאבי ערבות בעד בצע כסף? הן אם יפעיל עול על ראש הרשעים האלה יהיל, כי המה הסבו בנפשי הטהרה. ועליהם תנוח יד ה'. הן לא נבחר מהם כי אם ימיר איש את דתו או יצא להפשי ובכל זאת לא ימשכו ידיהם מהחמס הזה. הלא באזני שמעתי מוסר המוכיחים בשער אשר יקרע גם סגור לב אבן והמה לא ישיבו מדרכיהם, להדיח את בני ישראל מאמונתם, הן גם אם לא ימיר דתו האם כישראל יתחשב אחרי אשר יבוא בצבא וינאץ שבת ומועד ויאכל כל טומאה ובקרב בני ישראל לא יבוא. ולמה לו כל התלאה הזאת להיות נבזה ונמאס מכה ומענה, אם ברגע אחד ימצא הרוחה? אך יאמר לא לישראל אני ימצא כבוד ועוז ושלום, אין זאת כי אם גמר אומר לעזוב אמונתו הצדק אתו וגם איתי יאמר למשוך אחריו... אמנם האעזוב אמונתי וכל החכמה אשר הבאתי בלבי בדעת התורה תעלה בתהו, את אחי לא אכיר והמה לא יכירוני ואהי לשמצה וקלסה בעיני כל רואי? אך מי המה אחי ומי רעי? האם אלה אשר שמו מועקה בנפשי? לא לא! אם בעיני גדעון היודע הרבה יתר ממני יישר הדבר מדוע אתחכם יותר ממנו? כאשר יעשה הוא כן אעשה גם אני — חשב לבי עד אשר נפלה שנה על עיני ואישן.

זה זמן כביר לא היתה תמונת אמי נוכח פני בחלום הלילה. אך עתה התעוררה ותעמוד לפני פתאם ותתבונן בי בעינים נוזלות דמע מבלי דבר דבר. חפצתי לגשת אליה, אך היא נסוגה אחור אחור מפני ושני אנשים אחזו בידי ויובילוני בקול המון אל בית התפלה הגדול אשר לעם הארץ. הפעמונים יתנו קול גדול והרגזו הארץ, כל הבית מלא מפה לפה אנשים ונשים ונרות בידיהם ובכל זאת עלטה נראה בכל קצות הבית, הכהן לקח אחד מהאגנות ויזרוק עלי יקולית מקולות שונים צללו באזני, בקול גבירים מנצחים מבריעים אויביהם לטבח ובקול נאנקים אשר עיפה נפשם להורגים.

-- איך נחכה לתשועה ? האם בזריע רמה נשים פדית לנפשנו ? הלא בעוד ימים נובל כצאן לטבח ונבוא אל ארץ אשר לא ישוב עוד איש ממנה ומה נוחיל עוד ? —

— ואני אומר לך כי התשועה לא רחוקה היא כאשר תדמה. האם יאמר לבך, כי מצאתי מנוחה בבית האסיר הזה, לולא קויתי ליום פדות ? התדמה כי בחרתי בחיים לולא אמר לי לבי כי אצא חפשי, דע לך כי בחרתי מחנק לנפשי מעבוד עבודת הצבא ללכת לקראת נשק וללחום בעת אשר למראה דם ארגז תחתי. לא אחי ! רב כח לבי לשים קץ לחיי, לא אירא את המות, ושמץ הקבר לא יפיל עלי בלהות צלמות, ולוא ידעתי כי אין דרך אחרת כי אז כבר הוציאה ידי אותי למרחב, אך תקותי היא תאמצני, כי אשיב אל לבי, הן הברזל לא יסיג אחור וימלא בכל עת חפצי, אהכה ! ואם יבוא יום זעם אז אקרא לנפשי דרור, אך תקותי חזקה כי היום ההוא לא יבוא ולא יהיה —

— אולי תדע נצורות לא אדע אני ועל כן תבטח —

— כדבריך כן הוא, נצורות בלבי וגם אגלה את אזנך ותדען אך חכה נא כי עוד לא בא מועד —

— ומדוע לא תשמיעני עתה ? — שאלתי בתאות נפש כי כלתה נפשי לשמוע מה עמו.

— כי יראתי פן תקח אזן איש שמץ מנהן ותעלה עצתי בתוהו, חכה עד אשר נמצא עת לדבר יחד ואין איש אתנו, אז תדע כי נצורות עמדי —. זאת ידעתי כי בדברים לא אפתנו לגלות לי הסוד הכמוס עמו בטרם באה העת, לכן לא הוספתי לשאול ולבבי העמיק חשוב למצוא פשר דבר. מחשבות רבות עלו על לבי אך בכלן לא מצאתי נחת רק במחשבה אחת אחז ולא הרפה ממנה — כי גדעון יאמר להמיר דתו, כי רק בזאת יש לאל ידו לצאת חפשי. ואף כי בראשונה נבהלתי ממחשבה כזאת בדעתי אהבתי לאמונתו, אך כאשר הרביתי חשוב וכאשר עלו דברי דן על לבי כן החזקתי בהרעיון הזה. ומדוע לא ימיר אמונתו ? שאלתי את נפשי —

— אחירע אחירע ! ! — קרא עוד הפעם בכל כחי ונחל דם פרץ מפיו — קרב קצי בא יומי, מהולל שם ה׳ כי הגדיל חסדו עמדי ויקחני אל גבולו — סלח לי אלהי הרחמים אם ע״ל פעלתי ואם העקשתי הישרה כי לא בזדון לבי עשיתי — קרא בכל עוז ויפול אחיר. אנחנו השכבנו אותו על משכבו. ובלב נשבר הלכנו לנוח איש איש על משכבו. גדעון לא דבר אתי דבר זמן רב כי גם עד נפשו נגעו דברי האמלל אשר לא עזב אמונתו באל שופט צדיק, גם בעת אשר אפפוהו צרות נוראות, אך כאשר שכב על משכבו ושנה נדדה מעיניו אמר אלי: ראה נא ראה מי יתכן רוח בני האדם ? רוח האחד עילה למעלה רק בעתותי שלום ובעת צר יְדַכָּא וישים במכאו תפלה, ורוח השני יבעט באלה עושהו מטוב לב ובצר לו ישוע וישפוך לאלהים שיחו ! דן מאהבנו יראה רק רע כל היום, כי הזמן הרע לו, היא יחפש הפש מחפש להפיך את הטוב לרע ולהגדיל על המעשים הרעים הנעשים תחת השמש. זה הנמכר אמר מי אלה כי אכל וישבע ויפש בעגל מרבק וזה האמלל אשר יומו הרמהו, והיריו התיו לפניו דרך רשע, ובכל זאת באמונתו יחזיק גם עתה אחרי אשר רק רגעי עמל עוד ספירים לו, כי לא יחיה עוד —. נחומי נכמרו על האמלל בן אחי אבי ואשאל את גדעון: הַאֻגַּע לו כי אני היא הילד אשר במתים נחשב ? —

— ומה יועיל לו אם ידע זאת עתה ? הן רק יום או יומים יחיה והישמח לראות בטרם מותו כי טפל על אמו חטאת חנם ? —

— מי יודע אם לא ישוב לאיתנו ? וזאת תהיה מרפא למכאוביו בדעתו כי עצמי ובשרו אתו ימצא. לוא היתה עוד יראת פני דודתי מול עיני כי אז אמרתי אחריש פן יְבֻלַּע לי. אך עתה קצרה יד איש מהרע לי עוד יותר —

— שגית מאד, לו הועיל לא תוכל רק תוסיף יגון על מכאובו ופן תרע לנפשך, מי יודע ? הן האדם קצר עינים היא ולא יראה את אשר בידי העתיד, מי יודע אם לא תבא פתאם ישועה לנו ? —

תירד, האם ערלה אזנך ולא תשמע קול דמי אחיך צועקים מן האדמה?! – רוחי השתומם בתוכי בשמעי השערוריה הזאת, כי ידעתי כי בעצתה עשה דבר בליעל ולבו נכון עמו. והוא נלאה נשיא את דבריה ויקרא במר נפשו, דומי כי אשתגע! – והיא תחת תת לו חנינה הוסיפה שמן לאש להגדיל מדורת לבו ותקרא בשאט נפש: הן משגע אתה ממראה עיניך וממשמע אזניך, פני אחיך ירדפו אותך באף ולא יתנו לך חנינה –

– יחד נרד שאיה – שמעתי קול אבי מר צורח – גם את תלויני אל שאול תחתית! ואזני שמעה קול מתאבקים וקול אבי נחבא בגרונו כמו הושם מחנק לצוארו. היא תרצחנו נפש – קראה נפשי בתוכי ואפרוץ אל החדר. כראותה אותי התנפלה עלי ותקרא בחימה שפוכה: מה לך פה, בן בליעל?! – עשתנותי נבוכו ונדמה לי כי היא מנפת עלי סכין. מרוב מבוכתי לא ידעתי מה עמדי ואחזיק בסכין אשר היה על השלחן ואכנה מכה רבה ואתעלף. מי יתן ולא שב רוחי אלי אך להאבון נפשי שב רוחי אלי ואראה כי אבי הֻכה בשגעון יפני אמי יראתי לראות ואחבא לברוח מן בית הדמים ומן העיר אשר בה נולדתי לבהלה –. היא נדמה כמו כלו כליותיו בחיקו ולא יעצור כח לדבר עוד, ולבבי היה כהולם פעם, כי לבי אמר לי כי בן אחי אבי הוא. זמן כביר ישב במכה בתמהון על מקומו ולא הוציא הגה מפיו ונפשי אותה לדעת דבר ברור, אם במרצח אבי נחתה יד ה׳ ותהפוך מישריש ביתי או על בליעל אחר אשר השחית רחמיו כמוהו. נגשתי אליו ואשאל: ומה שם אביך? – הוא נבהל ויקרא: אחירע! – הקול היה מוזר מאד וכמו איש אחר דבר מתוך גרונו.

– אחירע!! – קראתי בקול, אך הבלגתי להסתיר רגשות נפשי לבל יכירו בי כי ארעהו, ואשוב אל מקומי במפח נפש ונפשי ירעה לי על האמלל הזה אשר יאהבני ואשר פשע אבותיו ישא מבלי אשר עשה רעה.

התועה ה״ב

באה לי, אך אמי צותה עלי במפגיע לבל איסיף התרועע את אסופי, וגם על העבדים והשפחות צותה לבל יאירו פנים אליו למען יצר לו המקום ויעזבנו, אך לאחרונה עשתה מעשה נורא, לפי דברת בני אדם כִּפֵּר בן בליעל חיתו וישא כופר מאת אמי על רוע מעללו. מני אז נדמתה לי תמונת אמי כפני בת תפת ואירא מפניה, לא שלותי ולא שקטתי בהקיץ ובחלום, כי נדמה לי כי היא מבקשת גם את נפשי לקחתה. ומיום ליום גדלה פחדתי ושנאתי לאמי, כמים הפנים לפנים אמר החכם וכן הלב. גם לב אמי לא דבק אחרי מימי ילדותי, ומיום ליום הוסיפה לרחק מעלי ולבזות צלמי. את אחי הקטן ממני חבקה בכל עת באהבה ואותי הדפה באכזריות. גם אחי זה אהוב נפשה קם בי כממטה זהון להכעיסני כל היום ואמי ראתה ותצהל אליו. פעמים רבות ראו עיניה בעשותו לי דבר בליעל ותשחק ותהללהו כי רבה חכמת לבו. גם נטפי מים כי יאספו אספה לאחד אחד אל מקום אחד יהיו לנחל שוטף, גם חיל ימים כי יתקבץ יחד יהיה לסלע כבד, כן גם שנאתי לאמי היתה למשטמה נוראה יוקדת כמיקדי עולם, אך שנאה ואיבה היו הגיוני כל היום. לב אחותי אשר היתה עוד ילדה קטנה בימים ההם נטה אחרי, אבל אמי גערה בה בקצף בראותה כי תקרבני באהבה, גם היא פחדה ותשב אחור. בלב מלא עשתנות נוראות כאלה הלכתי קדורנית כל הימים ואמי קראה לי המשגע אך איש לא ידע מה בלבי, עדי בא היום, יום נורא מאד, יום אשר לזכרו תרחפנה כל עצמותי ושערות בשרי כמסמרות תסמרנה... גם אבי הלך קדורנית כל היום מפשעו אשר הכביד עליו כנטל החול וידכא לעפר חיתו מעת אשר שמע כי הילד נאבד ואיננו. רוחו סרה, סר וזעף ישב כל היום בחדרו ואמי הוסיפה כל היום יגון על יגונו, כי שתקה לעגה לו בשאט נפש ובוז, ויהי היום בשבתם בחדרם ואני יושב בחדרי הנשען לו, שמעתי כי היא תדבר באזניו דברים נוראים ותפל עליו בלהות נוראות, בלהות צלמות באמרה אליו: הן מרצח אתה ובדו שאול

כמלאך אכזרי לקחת ממנו נקם, נקם נורא מאד. אני לא אנהם אחרי אשר אקרא למקרי הימים החולפים, אף כי המה יחדרו כחצים שנונים ללבי כי זאת תאותי, פעמים רבות קראתי למות אך הוא יכסה פניו ולא יראה לעין מבקשי, על בן אקרא למלאכיו: לצרה, יגון, מפח נפש ומכשול לב והמה ימהרו ביא כעבדים נאמנים לקול קריאתי. לא מפשעי נגע לי, אני לא חטאתי ולא ידעתי עון בנפשי, אך חטאת הורי דבקה אחרי ותצעידני לפחת ופח. אבי... אך אבליגה על מר נפשי ואספרה כמו; בבית מלא כל טוב נולדתי אני ואח יאחית. ראיני בטובה בימי ילדותני אך לא ידעני כי חטאת נוראה כבת תפת באופל תתהלך באוצרות אבינו. אבינו הדיח רעה נוראה על אחיו ויצמית בבור חייו למען יירש הונו בעצת אמי אשר משלה ברוחו. אשת אחי אבי ירדה בדמי ימיה ברעה ויגון שאולה ותניח יתרה אחריה בן פירת לרעב ורעה. אבינו אשר נחם על רעתו הביא את הילד אל ביתנו ונפשי דבקה אחריו ברגע הראשון כאשר ראיתי פניו, כמו לבי נבא לי כי מטוב אביו נאכל ונשבע, אבל לאמי היה כסמל הקנאה, כמזכיר עון בבית ותציק להילד ותתנכל לו כל היום. כבן שתים עשר שנים הייתי אז ולא ידעתי עוד בין טוב לרע נפשי היתה זכה וריחי ברה, את אמי לא אהבתי מיום ידעתי קרוא בשמה, אף כי לא ידעתי מדוע, אבל אחרי אבי דבקה נפשי בעבותות אהבה. ימים אחדים אחרי אשר בא הילד בן אחי אבי המומת אל בית אבינו שמעתי את קול אבי ואמי, כי המה נצים על דבר הילד ואזני הקשיבה דבר מר. כי הבית והעושר לאבי הילד ורק בחטא מצאה אותם יד אבי. אך אבי נחם בכל לב על הרעה ויאמר להיטיב להבן את אשר הרע לאביו, ואמי החזיקה בדרכה, מאנה לשוב. קנף התלקח אז בחבי על אמי בשמעי קולה, אף כי נער הייתי, ואהבתי להילד גדלה שבעתים. אך לא ארכו הימים ויעזב אבי את ביתו לרגלי מסחרו, אז כלתה אמי את חצי חמתה בהילד וזעם נפשה. בתחלה חפצתי לקרב את הילד

קרובה ישועתנו לבוא! קרבה ישועתנו! – המספר התעורר ויצא במחולות בשירו שירי עגבים, אך על זאת התפלאתי בראותי כי כל הנאספים אשר בזו אותו בכל לב תרפוהו בשמעם כל הנבלות מפיו ונהפך הדבר כמו אותית חמלה נראו על פניהם וינידו לו. רגעים אחדים החרישו כלם, ואחרי כן קרא אחד מהם: מי יספר עתה?! –

– הגדול בתוכנו – ענה גדעון.

כב.

בֶּן רְשָׁעִים.

הגדול אחרי הנמכר היה כבן שלש ועשרים שנה, דל בשר וגבה קימה ופניו העידו כי רבו מצוקות לבו.

– ספר אתה חנינה את קורות ימי חייך – קראו אחדים.

– הנני נכון למלא משאלתכם, אף כי לא איש דברים אנכי כי תקצר רוחי – ענה הבחור הנקרא בשם חנינה בכבדות ובשברון מתנים – מארת ה׳ רובצת על בית אבי, הוא חטא ואשם ועתה ישא עונו, וגם אנחנו עונותיו נשא ונסבול; אבי שחת רחמיו מאחיו, יונק שדי אמו וה׳ השבית חסד ורחמים, אהבה ואחוה מביתו. אל צדיק ה׳ לא יעשה עול, רק רשע עריץ רק אויל משריש ישים במשפטיו תִּפְלָה, אבל אני אצדיקנו ונפשי אליו תשוע, באלפי קולות איומים קולית מרגיזי לב כקולית הנפשות אשר אשן לא תכבה בשאול תחתית כן תהמה ותזעק נפשי מרוב מצוקותיה. נפשי לאבי, נפשי לנפשי תריע ומר תצרח. אמלל היא האיש אשר לא השתעשע על ברכי אם, אשר לא ראה רחמי אב, אך מי אמלל כהאיש אשר ידע כי אביו מרצח ואמו לביאה! בן עשיר גדול הנני, אבי מלא ביתו כל טוב אך לא במשפט, מפשעי עשרו לו על כן לא הצליח. אמי תלבש עדי, גאה ואכזריות כמדה, היא צוד צדתהו לעשות דבר בליעל והיא שָׁלְלָה בו

בעינים דולפות דמע התחננתי לה כי תשמיעני מדוע ירחקו כלם מעלי והיא נאותה ותספר לי כי נמצאו הכלים בחוץ לפני בית שמריה הצורף ויקרא לפני הצדיק ויספר לו כי באת שיתה שכור לביתו ותדבר דברי נבלה באזני בתו והוציא את כלי הכסף מחיקך. בשמעו זאת הכך לחי וישליכך כפגר מובס החוצה ולא אבה הבט אחריך. שני אנשים אשר עברו ברחוב ההוא מצאוך שוכב על הארץ ויביאוך הביתה ואת הכלים אל הצדיק ועל כן סרו כלם מאחריך –. לא כגהה למחץ מכתי היו דבריה ובכל זאת אמרתי אתעודד ואלך אל הצדיק ואבקש סליחה ממנו ואספר לו ככל אשר עשיתי לבל יצדק הצורף אשר גם ידו תכון עמי ולמען יעביר עוני ואתיצב על דרך טוב, אך סָגְרוּ דלתות הבית מבוא. קראתי בחזקה ואמרתי כי לא אעזוב את מקומי אף אם אמות כי דבר לי אל הצדיק. השומר הלך אל חדרו ויגיד לו ככל דברי והוא ענהו: הוצא את הנבל בזרוע רמה – כל עצמותי רחפו בשמעי דבריו ואקרא בחימה שפוכה: ישמח האב בבנו, הצדיק אבי הוא ואם נבל אני בדרכי אבי החזקתי – השומר שם בכף ידו מחסום למו פי וישליכני החוצה ושני אנשים נגשו אלי ויחזיקו בידי ויביאוני אל בית האסורים. משם ברחתי בלילה כי לא שמרו אותי ובראותי כי שני האבות יעלימו עיניהם ממני וגם האב השלישי לא יצא לעזרתי שבתי ממחשבתי להיטיב דרכי ועזבתי את העיר, אך למלאכה לא הסכנתי ותורה לא ידעתי לכן התגלגלתי גם מעיר לעיר גם מבית אסורים לבית אסורים אחר כי רק מלאכה אחת למדתי והיא מלאכת הגנבה וגם בה לא עשיתי חיל כי נתפשתי פעמים רבות בכף עדי נפלתי עתה בידי המחפשים ואמכר להם בעד חמשים שקל. מאז יצאתי מעירי שכחתי כל שלשת האבות גם יחד ועד היום הזה לא זכרתים, אך עתה לא אדע מה היה לי כי זכרתי את האב השלישי בפעם הראשונה, אך לא אחכה לתשועה –. כל הנערים התמהו איש אל אחיו והנער החדש קרא כמתעורר מיין: ה׳ יחיש פדות לנפשני,

הפשתי את דרכי מבלי זכור את הכלים אשר התגוללו לרגלי באשפית ובעזרת עוברי ארח הובאתי הביתה ואפיל למשכב ימים אחדים. בימי חליי החלותי להתבונן לדרכי, תמונת אמי התעוררה כמלאך אכזרי ותעמד לנגד עיני, גם בלילה נדמה לי כמו את קולה שמעתי מתחתיות ארץ קוראה אלי: אתה הורדתני שאולה. החוט ובתי, עלמות רבות עברו לאחת אחת על פני ותבטנה בי בעינים מזרות זועה כמו תעידנה אתי למשפט. העבר התיצב כמלך בלהות לקראתי להרגיז רוחי והעתיד כסה פני ויעבור ולא הכרתי מראהו ויביא שבר בעצמותי. אשוב מדרכי — השיבותי אל לבי — אשוב ואהיה ככל האדם, אשוב — זאת השיבותי אל לבי בכל עת אשר קמו עשתנות נוראים להחרידני ואמצא ניחם ותקוה. כאשר נרפאתי ממכאובי אמרתי אלכה אל בית התפלה אשר להצדיק ושם אשפוך שיח ושם אשב כיום תמים יחד את יתר הבחורים האוכלים על שלחן הצדיק ואהיה כאחד מהם, אך כבואי שמה נזורו כלם ממני, נסיתי לדבר את איש דבר והוא לא ענני. במפח נפש שבתי הביתה ואומר אגיד את כל לבי לאבי אך לא ראיתי פניו. המבשלת הביאה לי ארוחת הבקר ותצא. אחרי אכלי שבתי אל בית התפלה כי אמרתי יעבור עלי מה אתיצב על דרך טוב ולא אשוב לכסלה. שבתי ואקח ספר בידי להגות בו וכרגע נגש השמש ויאמר: לא יכירך מקומך פה, לך לך באשר התהלכת עד הנה — קצף נורא קצפתי בשמעי דבריו ואומר לדבר אתו משפטים אך הוא ענה בקול מושל: הצדיק צוה לבל נתן לך מהלכים בבית הזה, כי מדוע נשא אנחנו את עונך? אתה הגנוב ועלינו יהיה הקצף! — דבריו פצעו לבי ואאלם דומיה ואצא מחרפה. כל היום ישבתי בחדרי ואחשב מחשבות: אנה אניסה לעזרה ואיפה אבקש עצה, גם חפצתי לדעת איך נודע הדבר כי אני הוא הגנב, אך איש לא בא אל ביתי ואני יראתי לצאת פתח פן אשמע מוסר כלמתי. לעת הצהרים הביאה המבשלת את הארוחה, ארוחה דלה מאד ותצג לפני,

לא בא מועד, אך מצאתי נחומים לנפשי בהשיבי אל לבי, כי נפש כל הנשים תכלה לחבוק בן והיה כי תראה כי נוחלה אבדה תקותה תקרא לי לעזרתה. בלכתי ברחובות עלה על לבי זכרון בת איש בריתי הקונה את ירושת פלטת אבי הצדיק מידי ואומר אפקיד את נוהו, אך איך אלך אליו ובידי אין כל מאום? לכן גמרתי אומר לבקר בראשונה את בית הצדיק, אף כי עוד היה בידי כסף רק למען אמצא נתיבות איש בריתי, גם בפעם השלישית עלתה בידי להוציא זממי, אף כי כבר נודע הדבר כי כלים רבים נגנבו וישמרו את כלי הכסף ואני ידעתי זאת, ועל כן לא באתי עוד אל חדר האוכל כי אם לחדר התפלה אשר שם היו מנורות ועטרות כסף וזהב ואקח מכל הבא בידי ואשים אל איש בריתי פני. בבואי לבדי קבלני באהבה כי רעי היה כקין מונד בעיניו ויהללני באמרו, כי רק בין שני אנשים יהיה הסוד כמוס לא כן כאשר יבוא שלישי ביניהם. הוא הציג לפני יין ונשת יחד ואחרי כן בקש כי אראה לו את אשר אתי. ובהראותי אמר כי נכון הנהו לתת לי מאה שקלים, אבל אני הקשיתי אליו באמרי כי לא אוזיל ממחיר שלש מאות שקלים אף גרה אחת.

– אבל זכור את בוראך – קרא בקול תחנונים – הן אשה ובנים לי ואתה בגפך ומדוע תצר עינך אם אמצא שבר להחיות את ביתי –

– את בוראי לא אזכור – עניתיו כטוב לבי ביין – אך את בורא ילדיך אזכור לטובה כי היא ברא בריאה יפה עד מאד היא רחל בתך, ואם תתנני להתבונן על הדר הבריאה הזאת בחדרה לבדנו אז אתן כל אלה לך בלי כל מחיר – הדבר יצא מפי ואיש בריתי התנשא כארי ויחזק במנורה אשר הצגתי על השלחן ויכני מכה רבה על ראשי בקראו: נבל! ובטרם מצאתי ידי לעמוד על נפשי אחז בשערות ראשי ביד אחת ובכלים בהאחרת וישליכני יחד את הכלים החוצה. וזאת הברכה אשר ברך אותי איש בריתי בנשף חשקי זכרתי ימים רבים, כי נאמנים היו פצעי האוהב הזה. ברב כחי

כי לא נדע מחיר כל חפץ ? שגית מאד אם לא תתן על כפינו שלש מאות שקל לא תמצא את הכלים –

– האם לשחק בי באת הנה ? ומי יתן לך אף חמשים שקל מחירם ? –

– טוב הדבר – עניתיו – אנסה לדבר את איש אחר ואם לא יתן יותר אז אתנם לך –

– אני אמרתי כי את אנשים ישרים אעשה מקנה וקנין אשר ישמרו אמונתם לאיש בריתם, ועתה אראה כי אין אמונה בכם ובעד שקלים אחדים תאמרו להחליף את אנשי בריתכם –

– שחוק תעשה לי, כל איש יבקש את הטוב לנפשי ואם לא תתן את שאלתי אבקש לי איש כלבבי –. הקונה בא במבוכה, כי חס להוציא כסף רב מכיסו גם ירא מאד פן נמלא את דברינו ואחרי אשר הרבה אתנו דברים נתן לנו מאה שקלים באמרו כי הכלים לא ישוו את המחיר הזה, אך לבל נבקש ארחות קונים אחרים יעשה זאת.

כל עוד אשר לא אזל הכסף מכלי הייתי שמח ואשבח תבל ומלואה, וגם אבותי – שלשתם יחד. אבי לקח את בת אחות הצדיק לאשה וכראותי אותה בבית אבי קצפתי קצף גם שמחתי בלבי להיות אתה בבית אחד, ולא אחרתי המועד להשמיע באזניה כי יפה היא עד מאד וכי לקחה לבבי בחן עיניה וכי נכון הנני להיות לבן מקשיב לה, אך היא אשר הסכינה לשבת בבית צדיקים לא הטתה אזנה לדברי ותצו עלי במפגיע לשום מחסום לפי, וגם תשובתי אשר השיבותי לה כי יפה כח הבן מכח האב נשארה מעל, כי היא לא הסכינה בבית הצדיק – אשר בא בשנים – לבוא בסיד בחורים ורוח זקנים לא זרה לה, וכאשר היספתי לדבר באזניה ולהשמיעה כי אבי כביר ממני ימים קראה בקצפה : דום, כי אם תוסיף דבר כאלה באזני, אשמיע כל הדברים לאביך. בפעם הראשונה אסלח לך ולא אוסיף –

– כיפעתך כן חסדך – עניתי ואצא בראותי כי עוד

שקל בעד הכלים אשר מחירם היה כשתי מאות שקל ולרעי אשר הובילני אל ביתו ועל כן חלק אתי חלק כחלק, אחרי עבור שני ירחים אחרי מות אמי אמר הצדיק לאבי כי לא טוב היות האדם לבדו ויפקח עיניו כי בת אחותו אשר בביתו היתה נכונה לפניו. אבי לא שנה אחרי דברי הצדיק ולי חרה עד מות על הדבר הזה כי הנערה מצאה חן בעיני מאד ואתברך בלבבי כי לי תפול חבל. בחרות אפי על הצדיק על הגזלה אשר גזל ממני גמרתי אומר ליסרו על חטאתו ולקחת מידו כפר ואתגנב עוד הפעם אל חדר הכלים ואניח את כל חמתי בי, כי מלאתי כל בגדי כלי זהב ויצאתי כאשר באתי באין רואה, כי כל מיצאי ומובאי הבית היו נודעים לי והמשרתים ידעו נאמנה כי ה' ישמור את הצדיק, ועל כן לא שמו עין פקוחה על הכלים ויודו לאל מושיעם על כוס יין מלא על עבדו עבודתם לשמור על הצדיק. שבתי אל רעי להועץ אתו מה לעשית את הזהב, כי ידעתי כי בפעם הראשונה שלם לי הקונה רק חמישית המחיר ותחס עיני לתת מחיל אבי לזרים חנם, ועל כן נמלכתי בו אילי נמצא קונה אחר אשר ירבה במחירו, אך הוא יסרני מעשית זאת באמרו כי אם יודע הדבר להקונה אז יגלה על עוני, ותהי עצתי לתת עוד הפעם את הכלים לו, אך נרבה במחירם ולמען יסרהו על אשר הונה אותנו בפעם הראשונה נשים בחלקות לבתו, כי יפה היתה עד להפליא והיא היתה כבת ארבע עשרה שנה. עצתו ישרה בעיני כעצת שיפט צדק ונשים אל הקונה פנינו. בבואנו אליו שאלנו: מה עמנו —

— יש ויש — עניתי בשמחה.

— תן הנה — קרא בחפזון.

— כמה תרבה במחיר הכלים האלה? — שאלתי אותו.

— כפי המחיר אשר שלמתי בפעם הראשונה — ענה במנוחה בראותו את הכלים, כי ירא להיות מהיר בדבריו פן נבין כי רב ערכם.

— האם תשחק לי? — קראתי בבוז — האם תאמר בלבך

– ידעתי כי שקל נתתי לך, ועל כן נתתי לך שקל לבל תוסיף במהרה בקש עוד כסף כי אחת היא לי אם אתן לך אגורות אחדות יום יום או שקל בפעם אחת ואתה הזהר לבל תפזר כסף הנם, כי לא מבאר נובע אשאב כסף – כל מורשי נביכו מכעס ושאט נפש בשמעי את התורה אשר נתן לי חנם ואשליך את השקל לפניו על הארץ ואקים ממושבי. היא השח ראשו וירם את השקל ויתנהו אל כיסו מבלי דבר דבר ואני יצאתי בלב סוער כים החוצה. זמן כביר שוטטתי ברחובות קריה כאיש איבד עצות כי לא ידעתי מוצא לכסף יראתי פן אחלל מוצא שפתי אשר הבטחתי לנערה עניה לתת לה, כי בדבר הכסף היה מוצא שפתי קדוש לי עד הנה. פתאם עלתה מחשבה על לבי ותחי רוחי.

– אלך לי אל אבי השני אולי ימלא חפצי. מה מְאֻשָּׁר הוא הבן אשר לו אבות שנים, ומה רע לב האנשים אשר לא ידאגו לבניהם אחריהם להצליחם בחיים. לוא היו לכל איש שנים שלשה ארבעה עשרה הורים כי אז שפר גורלו בחיים, עת כי יקצר יד האחד, כי תצר עין השני יחיש מפלט לו אל השלישי, אך אב אחד רעה חולה. אכן מְאֻשָּׁר הנני מכל בני גילי כי שנים לי – כה אמרתי בלבי ואשחק על התורה החדשה אשר הגה לבי, ובעודני חושב המחשבות באתי עד בית הצדיק. באתי לחדר הראשון ואין איש, לחדר השני גם שם אין איש, אך השלחנות ערוכים ועליהם כלי כסף וזהב למכביר. חפצתי לפתוח הדלת ולבוא אל החדר השלישי והנה קול אבי – אשר נתן שקל אחד לי – עולה באזני, נסוגותי אחור ובעודני חושב מחשבות נמשכו עיני על הכבודה אשר על השלחן, ידי מהרה מבלי שאול את פי ותקח כאשר יכלה שאת ורגלי עזרו לה להרחיק לכת – ה׳ נתן לי מטמון – אמרתי בלבי בלכתי אל העלמה – עוד אב שלישי לי, הוא ה׳ והוא נתן לי היום את שאלתי. האב הזה אשר לא רק אבי היה הושיע גם לאחרים בהושיעו לי: להקנות את הכלים מידי אשר אף כי מאס באלה בכל זאת מאהבתו אותי נתן לי שלשים

עיני עליך, אך זכור ואל תשכח כי אמך לֻקָּחָה מעל ראשך ואם תסלף דרכיך – מי יגין עליך? –

– אבל אבי חי ובו אשים מבטחי כי יסף עלי – המענה הזה לא מצא חן בעיניו אשר נשא למרום ויען ויאמר: האב החי והקים לעולם ועד הוא מרומים ישכון והוא אבינו והיא מושיענו בעת צרה, אך לא ישא לפשענו עת נסלף דרכינו, שים אמרי בלבבך וחכם, אם בקולי תשמע ותישר לכת תהיה מרואי פני תמיד ובכבודי תתימר ואם אין אעלים עיני ממך והיית לשמצה ומידך תהיה זאת לך –

– פקודתך רבי תשמור רוחי ואתחקה על שרשי רגליך לצעד בנתיבותיך ותראה כי לא שקר מלי –. הבטחתי וקימתי, בדרכי הצדיק אחזתי, עשיתי מעשי במחשך, סלחתי לעונות ופשעים כהצדיק ועוד יתרה עשיתי כי הוא העביר עון ואני השבתי כל חטאת באמרי: כל עושה חפץ־לבי טוב היא בעיני ה׳ ולא יקרני עון. אך בזאת נפליתי ממנו כי הוא קבץ כסף בהעבירו עון ואני פזרתי אותו בהשביתי חטאת, ובעבור ירח ימים אחרי מות אמי אזל הכסף מצלחתי. באתי במבוכה ולא ידעתי אנה אפנה לעזרה, שתי עצות בנפשי ואגמר אומר לבקש כסף מאת אבי. באתי לעת ערב הביתה והשמעתי חפצי באזניו והוא שמע והחריש. שניתי את שאלתי, אף כי היטיב חרה לי בלבי בפעם הזאת על כי החריש ואמרתי כי הכסף דרוש לי מאד –

– הכסף דרוש לך? – שאלני בתמהון – למה לך כסף? האם תשלח במקנה וקנין ידיך? אך לא אמנע מחפצך בפעם הזאת הא לך שאלתך – ובדברו הוציא מכיסו שקל כסף ויתן לי. דמי לבבי יְתַּחוּ כסיר מצולה ויצופו אל ארבות עיני בראותי את השקל – שקל נתן לי? – אמרתי בלבי – שקל אחד נתן לי, אשר הסכנתי לפזר עשר פעמים יותר בכל יום, שקל כסף?! – אך כרגע נחמתי ואמרתי בלבי אולי משגה היא אתו כי דמה שקל זהב הוא ואומר: ראה נא אבי כי שקל כסף נתת לי –

להן: אל תשתאו נשים עדינות כי רבה אהבתה לבנה יחידה ועל כן לא תתפוץ כי אראה פניה פן תכאיב את לבבי וערב מששי — וככלותי דברי יצאתי החוצה ובעבור שבעת ימים היה לי מלאך מליץ בשמים. כל יודעי השתאו בשמעם תפלת הקדיש מפי כי לשוני מהרה להתפלל התפלה הזאת כמו כבר הסכינה לזאת. מות אמי הביא יגון בלבי כי נאלצתי לשבת שבעה ימים על הארץ מבלי צאת פתח, וזאת היתה כרקב בעצמותי לשמוע נחומים כל היום ותהלת אמי תצא מפי האנשים — ומה גם הנשים — אשר נתנו שמה לשמצה וקלסת בעודה בחיים.

— עתה ידעתי מי הוא רודף שלום באמת בתבל — אמרתי לרעי אשר ארח בכל עת לחברה אתי בדרכי תעתועי בבואו לבקרני — המות הוא יעשה שלום בין אויבים ושונאים —

— וגם לנו ישיב לב האבות אשר יקצפו עלינו על כי נקרב באהבה את בנותיהם — ענני בשחוק.

— לך לעזאזל — עניתיו — אם תחפוץ שלומו תן ירך לו ואני אבחר בריב ומצה, אני אבקש בכל עת להרבות שונאים כאלה לי, אם אך בנותיהם תעשינה שלום לי —

— במה נדברתם? — שאל הצדיק בצעדו צעד על המפתן לנחם את אבי אשר התנשא מעל הארץ בראות הכבוד לקראת בואו — במה נדברתם? הטרם תדעו כי האבל ישב וידם וחלילה לו להרבות שיח? —

— אנחנו נדברנו במות ופעולותיו —

— אם כן טוב עשית, לך אחרי וגם אתה בוא עמנו — אמר לאבי. קמני ונלך אחריו. כבואנו החדרה ישב הצדיק על הכסא ואנחנו עמדנו על עמדנו ויפתח פיו ויאמר אלי: אליך ובדי אשים דברתי, הנה נגעה בך יד ה' ויקח מעל ראשך את אמך אשר היתה תפארת נשים אהובה לאלהים ורציה לאישה וטובה לבנה. עד הנה התהלכת בדרכך כעגלה על רוחך, אך מעתה שים לבך על דרכך כי באה העת. עד הנה נער היית ועתה היה לאיש ואני הנני נכון לשים

השמיעיני נא כי נפשי נכספה לדעת את כל כ ב ו ד י – תחת השיב אמרים לי קראה בקול מר: איה! ותצנח מעל הכסא. אני דמיתי כי התעלפה לכן חפצתי ללכת לקרוא להשפחה, אך היא קמה עמדה כרגע על רגליה, פניה הפיצו זעם ועיניה אימה ותקרה בקול נורא: בן גדלתי לפצעי, בן שובב לחבורתי, להביא שבר בעצמותי לכן כה יעשה לך, הנני ואסתיר פני ממך והיית עדי אובד לא אחוס ולא אחמול עליך – דבריה לא הביאו מרך בלבי כי אמרתי יעבר זעם ותשכח את כל דברי ולמען הראות לה כי מדבריה לא נִחַתִּי עניתי בלעג: חי נפשי כי לא אדע מדוע תקצפי עלי, מה עול פעלתי? האמיני לי כי לולא היית אמי כי אז מצאת חן גם בעיני וגם אהבתיך כי מאד יפיפית – אכן דרכי הנשים נפלאות מאד, לוא דברתי כזאת באזני אשה אחרת ששה בלבה אף אם הצניעה לכת, כי כל הנשים מן הקטנות עד אשר תמלאנה להן שבעים שנה תאהבנה מאד לשמוע כי יפות תאר הנה, אך אמי הצניעה לכת יתר מכל הנשים ובשמעה דברי לא ענתני דברי אהבה כי אם עצמה עיניה ותפול מעל הכסא ותתעלף. אני והשפחה הקימנו אותה על רגליה ונביא אותה אל חדרה ונשכיבה על ערשה ולא הוספתי עוד לדבר חלקות באזניה, כי היכחה במכאוב על משכבה ובנפלה ארצה נאלמה ולא יספה דבר דבר. בראשונה אמרתי אך חלי היא ועוד מעט תשוב לאיתנה על כן לא שמתי לבי אליה ואצא ואבוא כדרכי כאשר עלה על רוחי. ביום השלישי לחלותה בשובי מעבודתי, משוט ברחובות, שמעתי קול שתי נשים משיחות בחדר אמי, האחת אומרת לרעותה: אך זה הוא בן שובב, בעת אשר אמי גועת ישוח בגנות לארוב אל מצעדי עלמות. והשנית השיבה אמריה: אצבע אלהים הוא! אל צדיק לא יעשה עול... פתחתי הדלת ואבוא החדרה ולקול מצעדי התעוררה אמי ותביט בי וכראותה אותי הפיצו עיניה כאש פלדות ותשלח אצבע בזעם לאות כי אצא. הנשים השתוממו ותתמהנה אשה אל רעותה ואני אמרתי

אשר ממנו לחמם נמצא, כי לרגלי האורחים הרבים אשר באו לשאול לו בדבר האלהים באה הברכה אל העיר, וגם לא לקחו מוסר מאלפי האנשים אשר מרחוק באו לשמי ויעריציהו ויקדישהו, המה הכבידו לבבם וידברו אליו תועה בסתר אהלם ולא האמינו בנפלאותיו וצדקותיו אשר נשמעו עד קצות ארצנו, ויכבד בעיניהם החוט אשר הטיף להם תורתמה, אשר לא בשמים היא, מהצדיק אשר דבר גבהה גבהה ממרומי שחקים, ויהגו בסתר אהלם כי הצדיק עשה דבר בליעל וכי שקר הדבר ממרום אשר אמר כי מן השמים לא יתנוני לקחת את בת החוט ועוד העמיקו סרה לאמר: הצדיק אבי היא ועל כן לא מרה את פי אמי. דברים כאלה וכאלה עלו על שפת לשון בני עירי בסתר אהלם כי יראו להשמיע דבריהם בקהל פן יפקיד עליהם הצדיק את עינם. אך אזני לקחה שמץ מהדברים האלה, כי זה אהבתי מאז להתחבא אחרי הדלת והמזוזה ולשמוע מה ידברו אנשים בביתם. העלמות אשר בעיר חרדו מפני כמפני מלך בלהות וכאשר פגעו בי מהרו להימין או להשמאיל לבל תראינה פני הפותות האלה דמו כי לרגלי כלן מורה הרשת ואארוב ללכדן בפח, וגם אלה אשר לא תאר ולא הדר להן ולא עלת על לבי לשום עיני בהן גם הנה שמרו רגלן מלבד. כאשר לקחה אזני את אשר דברו בצדיק ובאמי מהרתי להשמיע זאת באזניה למען תשמח בשמעה את כל הכבוד אשר יעטרוה, אך היא לא שמחה ותהי להפך, כי קצפה עלי קצף גדול, בפעם הראשונה לימי חיה, על כי השמעתי בזאת. בראותי כי היטיב חרה לה שניתי ושלשתי דברי, כי התענגתי לראות חליפות הצבעים אשר עברו על פניה. קצף נורא התלקח בקרבה בשמעה אמרי כי לא נעמו לה, כי היא דמתה כי לבעבור הרעימה עשיתי זאת וזאת לא עלתה על לבי כי אם להתענג חפצתי, ובריב קצפה קראה! הס בן פריץ! —

— האם בשם פ ר י ץ יקרא הצדיק, הלא כלם בשם דוד יכנוהו! אי אילו עוד אב שלישי לי אשר יקרא בשם פריץ?

הדברים מאחרי הכותל כי שם ישבתי ואומר בלבי: עתה לא ירהיב עוד עוז בנפשו למרות פי הצדיק, אך שגיתי מאד הוא לא ידע בושת ויכבד את לבו ולא אבה שמוע בקול הצדיק ומצח נחושה היה לו לענות: אם כתורה וכמצוה יעשה הלא המצוה כי יקח את בתי לאשה, ואם לא ישים לב לדברי התורה יוכל לשלחה מעל פניו –

– דבּר דבר – קרא הצדיק בקול עוז – התשמע בקולי לקחת כסף או תחדל? –

– לא איבה ולא אשמע! –

– עתה דע לך כי אתי תדבר משפטים ולא אתו, אני לא אתנהו לקחת את בתך, כי מן השמים לא יתנוהו לעשות כדבר הזה –

– כ ל א ב י ע ש ה א ת פ ר י ב ט נ ו כטוב בעיניו וגם אני אב אני! –

– מה זה אמרת בליעל?! – קרא הצדיק בקצף נורא והחיט מהר ויעזוב את הבית. לא הבינותי מדוע קצף הצדיק קצף גדול בשמעו מפי החיט „כל אב יעשה את פרי בטנו" וכאשר שאלתי את פי אמי שרש דבר אדמו פניה כתולע ותאמר: דרכי הצדיק ומעשיו נסתרים מנגד עיניני. אודם פניה הגיד לי יתר מאמרי פיה, כי לא נער הייתי ואבין דבר לאשרו, כי דרכי הצדיק ומעשיו נסתרים וגם אני צדיק ובן צדיק אני – אמרתי בלבי – ואשא ראש. החיט לא יסף להרגיזנו כי ביום השלישי שֻׁלַּח בפקידת השופטים מן העיר, כי כן משפט המלשינים על שקר, אמי ששה בדי גיל כי נמלטתי מפח, אבי שמע והחריש, ואני שבתי לדרכי ומעשי הראשונים, כל אנשי העיר דברו בי ובחיט, כי הוא היה אהיב בעיני כל הכסילים המכבדים את התורה, כי הקשיבו ללקחו אשר הטיף ביום שבת ומועד בבית התפלה אשר להחיטים והיטיב חרה להם על מעשי הצדיק, כי כל בני עירי כבדי לב וחזקי מצח היו ובעת אשר למאות ולאלפים נהרו מכל עבר לשמי המהלל בפי כל לא אבו המה תת אמון בהצדיק

תחדל אדרוש כבודה מידך – אמי נלאתה נשיא עזות מצחו ותאחז מטה בידה ותקרא: צא בוז משפחות ואם אין ארוצץ את גלגלתך – החיט יצא ואחרי שתי שעות בא שוטר מבית המשפט לקרוא לי, אך לא מצא אותי בביתי כי יצאתי למלאכתי יום יום: לשיח ביערות ולהתבונן על הדר השושנות ועל הבנות הבוטחות היוצאות ללקוט אותן. כראות אמי את השוטר נבהלה ותתן על ידו מתנת יד למען ישוב ויאמר כי שמתי להרך פעמי ולא אשוב ימים אחדים, ובצאתו מהרה לבקשני ותמצאני ותובילני אל בית הצדיק להחבא, ותבך ותתחנן באזני הצדיק כי יושיע לה. הצדיק אמר לה לתת שאלתה וישלח ויקרא את החיט וידבר על לבו כי יקח מאמי מתנת כסף, אך הכסיל הקשה את ערפו ואף כי אמר בראשונה כי כמוני כאין בעיניו בכל זאת בחר בי מכסף ויקשה גם להצדיק ויאמר: אחת דברתי יקחנה לאשה, או כבוד בתי אדרוש ממנו במשפט –

– אם כן תחפוץ להיות מלשין, להכות את איש ישראל לפני השרים הנכרים ולהבאיש ריח כל היהודים באזני הגוים! – קרא הצדיק ויבט בו בעיני זעם.

– לא כן רבי, לא אחפוץ בזאת כי אם אבקש כי יקח את בתי לאשה כי כבוד בתי יקר בעיני מכל יקר בתבל, יקחנה וישלחנה לנפשה אחרי יום או ימים, אחת היא לי, אך יארשנה כדת משה וישראל – הצדיק קרץ בעיניו אל החיט כי יצא וישאר את אמי לבדו וידבר על לבה כי תתן אותי לקחת אותה לאשה ולגרשה אחרי כן, אך אמי מאנה שמוע לדבר הזה כי אמרה: חרפתי תורידני דומה אם אקרא לבת החיט בתי אף יום אחד, ומי יתן אחרי כן את בתו לבני? הה אויה לי – קראה ותבך בבכי גדול. נחומי הצדיק אשר לב בשר לו נכמרו בשמעו קול בכיה ויקרא להחיט ויאמר: שמע נא, על פי התורה והמצוה אם יקח את בתך לא יוכל שלחה כל ימיו והדבר הזה הוא לא תהיה, על כן איעצך קח כסף מידה ואני אתן לך חתן טוב כאשר תשאל – אני שמעתי כל

יגדל יהיה לאיש, ותתברך בלבבה כי איש עשיר ונכבד יקחני אחר כבוד לביתו לחתן לו. ואיך חרה לה בשמעה כי ירחמיאל החיט אשר גר בסביבותנו ואשר לו היתה בת יפת עינים יאמר, כי לו משפט הגאולה לקחת אותי לחתן לבתו. שַׁמָּה החזיקתה בשמעה דברים נוראים כמו אלה ותאמר לדבר אתו משפטים כדרכה ברוח פיה. אך הוא באחת ולא שב, כי לו המשפט ואם תמאן לשמוע בקילו ידבר אתי משפטים בשער באמרו כי כבר ארשתי את בתו לי. פלצות אחזה את אמי בשמעה דבריו ותשאל את פי: האמת הדבר בני כי ארשת לך את בת החיט לאשה כדת משה וישראל? אם אמת הדבר הסכלת עשו אך הועיל לא אוכל! —

שקר הדבר! — עניתי בבטחה — ואיך יעלה על לבך כי אאריש לי בת חיט נמבזה כזה? — החיט אשר נואל להאמין כי הצדק אתי, כי דמה כי שבועתי אשר נשבעתי לו בעת אהבה תשים עלי עבותות לקשר איתי את בתו במעדנות, התקצף מאד ויקרא בעזוז אפו: הוי בן בליעל, הרצחת וגם ירשת? לכדת את בתי התמה בפח זנוניך ועתה כי באה העת אשר מעשיך אשר עשית במחשך יודעו בקהל תתכחש ותאמר לא ידעתיה, אך אני לא אחריש אתאפק, כבוד בתי וביתי אדרוש מידך ונתפשת כמרצח ובן עולה! —

— דם נבל — קראה אמי בעברות אפה בשמעה שם בנה יחידה מנואץ.

— דומי את ולא אני — ענה החיט בעזות מצח — בתי נודעת לתמה בכל העיר והיא קם לפשוט כבודה מעליה בזרוע רמה, כי ארב לה ואני אמרתי אגישנו כרגע למשפט ויוסר כמרצח אשר יקום על איש לרצחו נפש, אך הבליעל מהר לבוא לביתי ויתחנן אלי וישבע בשם אלהים כי יקחנה לו לאשה ובזה יכפר עונו, ואלהים הבוחן כליות יודע כי לולא חלל כבודה כי אז לא נתתי את בתי התמה לבן פריץ ושובב כמוהו, אך מה אעשה עתה לבתי? עתה ברצח בעצמותי אאות לתת אותה לו. לכן הגד כרגע אם תקחנה לך לאשה, ואם

לילא באה אמי הביתה. כראותה את המעשה נבהלה מאד ותכני בידה על ראשי בקראה: בן בליעל! אני השתוממתי מאד על עוות מצחה, כי ערבה את לבבה לדבר אתי משפטים, אתי! את הבן האהוב לאמו אשת המשרת אשר הצדיק נשען על ידו ואשר מהלכים היו לה בבית הצדיק והיא עִטְרָה חסד, ואמהר להשיב לחורפי דבר ואוחז בצלוחית גדולה ואשליך אותה אל ראשה בקראי בקול: אשת זנונים! ואמלט. בבואי הביתה ספרתי בקול בוכים לאמי כי אשת המורה הכתני מכת בלתי סרה. כשמוע אמי את הנבלה אשר עשתה אשת המורה מהרה אל ביתו לדבר אתו משפטים, אך המורה אשר מצא את אשתו בבואו הביתה שוכבת על הארץ מתבוססת ברמיה והילד ערום ובשמעו כי מידי היו כל אלה, היה כאיש נדהם ובבוא אמי שפך כאש חמתו עלי ויאמר כי נכון הנני להיות מרצח בימים יבואו. אמי השיבה חרפתו שבעתים אל חיקו ותשב בקצף גדול הביתה, ותנחמני כי לא אשוב עוד לראות את פני האנשים הרעים, ואבי – שמע והחריש. כה גָדַלְתִּי והוספתי להראות חכמתי כי רבה היא וכאשר התאוננו אנשים באזני אמי כי עשיתי דבר בליעל לבניהם או בנותיהם נלאו למצוא הפתח ואבי – שמע והחריש.

אף כי געלה נפשי בלמודים ולא שמתי לבי אל הספרים אשר הורוני, בכל זאת ידעתי חקים רבים בהלכות אשות, מפתה, ואונס ודומיהן אשר כל הנערים אשר כגילי עוד לא ראו אותן בעיניהן ולא שמעו שמען, וגם אני לא רק ב ע י נ י הכם הייתי, אך אמי לא האמינה בקול מוציאי דבה עלי ואבי – שמע והחריש. כל השפחות רעות המראה והזקנות אשר בעיר יראו להציג כף רגלן על מפתן בית אבי, כי ידעו כי נכונו להן מידי ימי חשך, אך השפחות הצעירות לימים יצאו בכלות ימי עבודתן ברכוש גדול, ואמי התפארה בצדק כי שפחות רבות יצאו מביתה ותהיינה לאנשים וכביר מצאה ידן. הכסף לא חסר לי ואעש ככל אשר שאלו עיני, ואמי לא שתה לבה לדרכי כי אמרה: הן נער הוא וכאשר

מפיקות תודה לגדעון על הכבוד אשר אמר לו ויאמר: הנני נכון למלאות שאלתכם ברגע הזה:

כא.

בֶּן צַדִּיקִים.

אבי היה איש חסיד וצדיק בעיני כל בני העיר כי הוא היה המשרת להצדיק בעיר לוטן. גורלו היה טוב בחיים כי כל באי בית הצדיק הרימו גם לו מכספם תרומה, על כן שמן עשת ופניו כסו בחלבם. אמי התברכה בו ובכבודו התימרה ומברכות ידיו ראתה טוב ואותי פנקה מנוער ולא אצלה ממני כל אשר שאלו עיני. בבוא עתי ללכת לבית הספר דאגה מאד פן יכביד המורה עלי את אכפו ופן ידפקני ומדעתה כי אחד מהמלמדים הנודעים בעיר יעשה כישר בעיניו מבלי שאול את פיה, על כן האיצה באבי לתת אותי על יד מלמד בן בלי שם למען יהיה כחומר היתם בידה ועליו צותה במפגיע באזני לבל יזיד להניף ידו עלי ואם אין לא תתנני ראות פניו. המורה שש מאד כי שמוהו למורה לי כי לרגלי ישלחו גם אנשים נכבדים רבים את בניהם אליו, וגם קיה ישכר טוב לעמלו על כן נשבע לאמי לבל ימרה את פיה וגם מלא את דברו, אף כי עשיתי מעשים אשר לא יעשו לו ולאשתו ולבניו וליתר הנערים הנמצאים אתי. בכל יום ויום חדשתי חדשות ואחכם להרע, אך הוא סבל במנוחה מיראת אמי. כה עברו שתי שנים ואבי ראה ולא התבונן, כי היא לא מרה את פי אמי היפיפיה כי ידע כי תארו נבזה מאד, אך לאחרונה לא מישל עוד המורה ברוהו כי עשיתי לו דבר בליעל מאין כמיהו. כל הנערים הלכו לביתם לאכול ארוחת הצהרים וגם הוא ובתו הלכו אל אשתו אל בית מסחרה ואני נשארתי את בנו, נער קטן כבן שתי שנים להשתעשע עמו, אז לקחתי את הילד ואפשיט בגדיו מעליו ואושיבהו בכד מלאה מים. הילד צעק ואני שחקתי ואתענג על המראה ועוד מעט באו המים עד נפשו

הזה עת תבאנה כתמם ותדבאנה לעפר נפשי או תשפל גאותו ושח רום עיניו, ירבה ישוח ומקירות לבי ישוע אולי יש תקוה. . . בעתותי אישר ירדוף איש רק למצוא חדשות וכל אשר נחל מאבותיו ואשר עשה בידו כאין נחשבו בעיניו רק לחדשות תכסוף נפשו. אך בעת רעה ישוב ויחזיק באשר נשאר בידיו, באשר לא עלתה בידי המקרים לגזול ממנו, ואמונתי היא תמצא לו בכל עת אשר ידרשנה, ואף כי בעת אשר כל מאויי לבו יעלו בתוהו ורק היא לבדה תשאר בלבו. . .

כשתי שעות ישבנו אל השלחן ונשוחח, איש איש ספר את נגעי לבבו בקול דממה ובלב מלא אהבה לרעיו. כעבותות אהבה לקשר מעדנות לבות אנשים אשר עד כה היתה רוח איש זרה לרעהו היו תפלות בן ישי, כיודע כאשר איננו יודע מצא לו מקור ישע, וכיונקים שדה אם אחת היו ברגע אחד. עת הערב הגיעה ונתפלל כלנו יחד בלב שלם, גם הנמכר אשר בו עד הנה לכל קדיש נלוה אתנו וגם בעת ארוחת הערב ישב באחד מאתנו. אחרי הארוחה לא הרים איש את רגלו ללכת לשכב כמו צר לו להפרד מאחוות מרעיו. כלם הביטו רגע בגדעון ורגע בהנער החדש אולי יקשיבו עוד דבר מה. רק נר אחד קטן האיר את החדר ולא יכולני לשוב ולקרוא מכתבי דן. בראות גדעון כי כלם יחלו למוצא שפתיו ענה ואמר: אחי אם תשמעו לדברי הנה אחות לכם דעי את אשר נעשה עד אשר תבוא השנה לנו –

– השמיענו ונעשה? – קראו כלם פה אחד.

– עצתי כי נספר איש לרעהו קורות ימי חייו עד בואו אל הבית הזה –

– טוב הדבר! טוב הדבר! –

– אך מי יחל לספר? –

– אתה! אתה! –

אבל אני אדמה כי להגדול משפט הבכורה, והיא יחל לראשנה – הגדיל בני היה הנמכר יהיא הביט בעינים

תוסיף ראית פני ושם בשמים נראה פנים שם ילוה גם אבי אלינו, אמות! —

— בטח בה' — אמר גדעון אליו בקול דממה — והוא לא יעזוב ישרי לב בידי מרעים — הנער התעורר כמו מתרדמה ויביט בפני גדעון כמשתאה ויאמר; אכן צדקת ואיך שכחתי רגע את אל מישיע. הה! מי ילך ויגיד זאת לאמי לבל תבכה ותבטח בה' — הוסיף הנער לקרוא בשמחה כצולל במים אדירים עת ימצא פתאם שבר אניה ויחזיק בו ויקרא: נצלתי נצלתי! — צדקת בדבריך אבטח בה' וכן הורני אבי, עתה זכרתי כי ישועתי קרובה לבוא, בידינו עזרתנו, בידינו למצוא פדות לנפשנו, אבי הורני עצה איך להנצל מפח יקוש והתשועה הזאת לא רחוקה היא — נערים רבים הטו אזנם ויקשיבו וגדעון שאלהו; ומה היא העצה? השמיענו נא! —

— כי נקרא מעל ספר תהלים ואלהינו יקשב וישמע ויקרא לנו דרור! — קרא הנער ברגשות נפשו. נערים אחדים השמיעו קול שחוק וגם בפני גדעון הכרתי כי ישחק בקרבו אך הבליג ויאמר: אל נא אחי, אל תשחקו, הן לא קצרה יד ה' מהושיע נקרא אליו בצר לנו והוא יושיענו. מי לה' אלי קחו בידכם ספרי תהלים ונקרא — כל הנערים לקחו כרגע ספרי תהלים בידיהם ויקראו יחד בקול גדול ומדי הוסיפם לקרוא כן הם לבם ותדעך נפשם. אחד נתן קולו בבכי ורעיו אחריו ותהי תאניה גדולה בבית, גם המכבר נלוה אתנו ויקרא בחזקה וכרגע נשמע קול נהי גם מאחרי כתלינו: הנשים אשר התקבצו לראות בשבר האם חשבולה עוד לא עזבו מקומן ובשמען קול בכי בבית והורידו גם הנה כנחל דמעה, גם עיני הורידו דמעה מאין הפוגות ועפעפי גדעון גם הנה נזלו מים, וככלותנו את הקריאה הבטנו איש אל פני רעהו באהבה ותחנונים וכאבן מעמסה הורד מעל לבנו.

אך בעתותי שלום עת ישתעשע איש על ברכי האושר כיונק בחיק אמו אז יתחכם ויאריך לשון לבקש חשבונות רבים לשים באל מושיע תפלה, לא כן בבוא עליו צרה, הוה על

ואחרת תשפוט; בהודע הדבר לחמיר כי נפלת בידי המחפשים הם עליך ויאמר לשלם כסף בפדך וישלח לקרוא לראש המחפשים ויאמר לו כי יתן כפר נפשך מאתים שקל כסף, וראש המחפשים נאות לו, אז סביהו אחיו וביתו וכל משפחתו ויאיצו בו לבל יעשה כדבר הזה, ואף כי הגיד לך צדקתך ויאמר כי ידע נאמנה כי לא תכחש בה', כי בכל עת שמע כי תטיף לבניו דברי אמונה כאיש אמונים, בכל זאת לא נתנוהו לעשות חפצו וכלם יחד שפטו משפטיך לרעה. הנה זאת היא צדקתם וזה חסדם לבן בריתם! —

— אך לשוא מלים תכביר כי לא תצלח להטות את לבי —

— לטוב לך כל הימים יעצתיך, ואם תאטם אזנך משמוע אמרי יושר, דמך בראשך, אך לבי יאמר לי כי אחרי אשר תשקול דברי בפלס הדעת אז אחרת תדבר, מהר אשוב אליך ותשמיעני מה בפיך — היא יצא ועשתניתי שאלוני, מדוע לא אשמע בקולו? האם לא צדק בדבריו, האם לא עשו רבים בדבר הזה ויצלחו? ומדוע אמאס בחיים? אמאס בהמואסים בי, אתן חרפה על הסידרים האלה ועל ראשם תחול האשמה... מה הוא החבל המרתק אותי לצוררי נפשי?...

בעודנו קוראים דברי דן נשמע פתאם קול בכי באולם הבית, קול יללת נער וצעקת שבר אשה, הדלת נפתחה שני מחפשים הביאו עלם יפה תואר כבן ארבע עשרה שנה הביתה ויסגרו בעדו הדלת ויצאו. הנער בכה בכי תמרורים ויגז את ראשו, נחומי נכמרו עליו ואומר לגשת אליו לנחמהו אך גדעון לא נתנני באמרו: אך לשוא תנחמנו בעת אשר כאבו חדש עמו, יעברו ימים אחדים וינחם כאשר נחמת אתה ואני — הנער בכה עד אשר לא היה בו כח לבכות וידום, אז נגש גדעון אליו ואני אחריו, הוא הביט בו זמן כביר, אך הנער לא שעה אליו. השומר בא ויביא בידו מאכל ויציג לפני הנער ויאמר: קום אכול ואל תעצב כי הנעשה אין להשיב —

— הניחו לי ואמות תחתי — קרא הנער משבר רוח — אמות, פה אמות ואקבר וגם אמי תמית אחרי אשר לא

התעורר היה לאיש, אמור בלה ומותרותיך ינתקו בפשתה כהה, אמור לרודפיך לא עמי אתה ותצא למרחב, תצא לאור באור החיים בשלום ומנוחה. התאוששׁ, אל תקשה ערפך כבית המרי הזה, זכור כי באחת תתן נקמות באויביך ותיטיב לך, השמיעני את אשר בלבך ואם תשמע לעצתי הישרה תצא למרחב בעוד רגע – מבלי חשוב מחשבות התעוררתי ואקרא בקצף: לא אובה ולא אשמע לך, יקר בעיני המותה מתת לזרים כבוד עמי! –

– עמך! – קרא האיש בלעגי שפה ובשאט נפש – עמך עם סורר, הרודף בצע מעשקות, אשר בכלבים עזי נפש איש בשר רעהו יטרוף, אכן בן עמך גם אתה, כי כמוהם תקשה ערפך לבלי שמוע בקול מגיד משרים –

– אחת דברתי ולא אשנה כי אבחר במות מחלל אמונת אבותי –

– האם איש אמונים אתה? הלא כבן לא אמון בו תחשב, הלא מכחש בה' יאמרו לך כל אלה העוטרים עליך מסביב, ואשר על כן שמו מועקה בנפשך! רב לך רב כי תהיה איש אמונים לרעיך, איש ישר הולך לא כבית המרי, ותמצא חן בעיני אלהי הרחמים, אלהי החסד השונא זדים יסוררים העושים רק רע בעד בצע כסף, ראה נא ראה כי מפתח שפתי מישרים ולמה תאטם אזנך? –

– צדקת צדקת מאוד בדבריך, כי כמכחש באלהי אבותי הייתי עד הנה, ימודו לי כל הרעה ורודפי לא יאשמו. אני סלפתי דרכי ואני אשא עוני, אך חלילה לי מהוסיף חטא על פשע –

– את אשר אחזה לי עוד תקותך בך, כי אם תיטיב דרכך ותבקש דרך אמונה אז יקראו לנפשך דרור, שגית מאד, גם אם תרבה תפלה ותענה בצום נפשך, גם אם תצדק הרבה יתר מכל צדיקי עמך גם אז לא יוציאו בלעם מפיהם, כי לא צדקתך רק נפשך יבקשו, כל הפצם הוא הכסף אשר יקחו במחירך, ורק תנואות עליך ימצאו למען הצטדק. שמע את אשר נדברו בך אתמול בבית המיר אשר היית מורה לבניו

כיום תמיד ישבתי גלמיד ואהבה מרגע לרגע לעת תסתתר בינתי, אך גם היא קמה לצחק בי, למורת רוחי לא עזבתני. לעת ערב בא אלי איש מעם הארץ ויתבונן בי רגעים אחדים ויאמר אלי בשפת הארץ: אם תבטיחני כי לא תוסיף דכות כל הקרב אלך אצוה כי יסירו את הכבלים מעל רגליך –

– את נפשי לטרוף אחפוץ, ובאיש אחר לא אוסיף שלוח יד –

– ומדוע תבקש את המות? הלא עודך צעיר לימים ועוד יש לאל ידך לראות חיים טובים – ענני במנוחה.

– חיים טובים? ארורים המה החיים האלה, חיים טובים בארץ רחוקה היות סבל עול שרים רבים, הה יקר בעיני המות! –

– אמנם הלא בידך לקרוא לנפשך דרור ולצאת מהבית הזה ואם תחפוץ בזאת הנני להושיעך –

– לועג לרש! הטוב לך כי תלעיג לאומלל בעת צרתי? –

– אני לא אשחק ולא אלעיג כי דברי אמת אשמיעך, והנני מגיד לך עוד הפעם, כי אם תחפוץ להנצל מפח, אז הנני נבון להושיעך –

– האמנם ימצא אדם ישר בתבל?! –

– שמע במנוחה דברי, ואם גם לא יישרו בעיניך בתחלה אל תמהר לגור אומר בטרם שקלת אותם בפלס הדעת. שים אל לבך כי הכבלים אשר נתנו על ידיך מידי זדים אבירי לב באו לך, רשעים אשר ישחקו לכל צדק ויושר ואשר בעד בצע כסף יעשו כל דבר בליעל, וזכור כי הזדים האלה המיטו עליך ועל בית אביך רעה בעודך ילד. הזדים האלה רדפוך על צואר בהיותך לאיש, הרעים האלה המיטו עליך עתה רעה והמרעים האלה ישיבו להתנקש בנפשך-גם אם זרועך או זרוע אחר תושיע לך להוציאך מן המצר בפעם הזאת, ומי המה אלה? בני עמך ואמונתך המה! מי נתן בידם הכח להפליא מכותך חנם? הלא רק אמונתכם! היא תקשר אתכם בעבותות האחוה ומידה באו לך כבלי העוני אשר בם נוקשת.

לשוח, הצפור הנופלת בפח, הדג אשר בחכה העלה, השה התמה תחת מאכלת מרצחה, העץ תחת הגרזן, כלם אתי יהימו ואין שומע. ערלה אזן בעלי הכח ואין שיפט שומע אנקת אמללים. כצפור נפלתי בפח, ועוד מעט יאכלו את בשרי, בצע כסף יקחו גוזלי נפשי במחירי ויתענגו עליו, ולמען זאת הייתי עד הנה? ! לא שמתי מחנק לנפשי למען יפילו עלי גורל. אויה! למצער האמנתי בְּרֵעַ אחד, בהיין, וברגע ראיתי מעלו אשר מעל בי, בעת אשר השקני כים תנחומים, בעת אשר שם מסיה על צרותי ההולפית לבל תעכרנה רוחי ונפשי נתנני בידי זדים. פקחתי עיני כעביר התרדמה אשר נסך עלי והנה הנני בבית האסירים. בלילה היבאתי שמה למען אמכר לעבודת הצבא!

— מה פשעי? — קראתי בקול מר בראותי כי צמתו בבור חיי.

— כי אין בידך מכתב תעודה מעיר מולדתך — ענני השומר במנוחה — והחוק יצא מאת המלך כי כל אלה אשר אין בידם מכתב תעודה ישלחו לעבוד בצבא.

— שקר אתה דובר! תעודתי בידי — קראתי בעוז אפי ואשיב ידי בצלחתי להוציא את התעודה, אך לשוא כי איננה. לשוא צעקתי, לחנם הרפתי וקללתי את גוזלי נפשי —, המה לא שמו לבם לקול זעקתי.

— תנו לו כוס יין — אמר אחד מהשומרים והשני הגיש אלי כוס מלאה, אך כראותי פני זה הבוגד אשר התהלך אתי במישרים עד הנה נבוכו עשתנותי מקצף, החזקתי בכים אשליכנה אל ראש השומר והמה כתרוני וישימו עבותות על ידי. זעקתי, רקעתי ברגלי, הכיתי ראשי בקיר למען אנפצהו אל הסלע והמה סחבוני אל חדר אחר ויכבידו נחושתי עד כי עיפה נפשי וכחי סר מעלי.

המות המות! מי יביאנו אלי? גם הנחם הזה נסתר מנגד עיני עתה, גם לשים קץ לחיי קצרה ידי הה! מר לי מר! והמחשבות הנוראות הנה לא תתנה דמי לי...

כמשגע הייתי בעיניכם עת נאנקתי מרה, תשׁבו תתפלאו בי כי אשתה ואשכח רישי! אשתה אשתה ואשתה עדי יבוא המות ויבלום פי ויוביש דאגה מלבי לנצח...

היין בוגד? במי בגד? הלא הוא לא יבגוד באנשי שלומו ובכל עת ידרשהו יעניק להם שפע שמחות ושכחה. השכחה! האושר הנעלה מכל טוב התבל. רעיה יקרה את לי, חבקיני בזרועתיך, נשקיני מנשיקות פיך והסתירי העבר והנעשה מנגד עיני!...

היין ישנא תכלית שנאה את המלאכה; אך הוא לבדו יתהלך במישרים, רק דרכיו טובות ונכוחות, את הנהו למרי נפש, לאובדים וגרחים בתבל ומה להם ולמלאכה? המלאכה היא החיים והחיים עליהם למשא. ישלחו במלאכה ידיהם שלוי עולם השׂשׂים בפעל ידיהם והשמחים בחיים, ירבו עמל ועבודה למען ירבו ישבעו חיים, אך לא לָמוֹ הזמן מלאכה, להם תנו יין יין!....

— הוי רעי לב בלי כסף לא יתנו לי יין ואיה איפוא אקח כסף? האם אראה שכר? הלא האבות הדלו מתת בניהם על ידי ואיה אקח כסף גם להם? גם בגדי גם כספי נפל בידיהם, ועתה ישימו אחרי הדלת והמזוזה משכבי, האם אחדל...

היין בוגד!! בבגד בוגדים בגד בי! מבשרי אחזה עתה לא נביא עד תכלית דברי החכמים בטרם נכשל בהם. אני אמרתי כבר שתיתי מציתי קבעת כוס הפגעים, אך לא! עוד לאל זעם נקמות, עוד לא כלה כל חציו כי עד היום הזה, אך עתה השלים חקו זה! ומדוע? האם הרביתי הרע מכל האדם? הכגמול ידי השיב לי? לא לא לא! אין צדק בשמים כאשר אין יושר בארץ, שבתי והפשתי דרכי וזה כל עוני כי לא חטאתי! עוני גדול מנשוא כי לא הרעיתי ככל האדם.

אלפי קולות נוראים תשמענה אזני, כלם מר ישיעו' נפש כלם תזעק מזרוע רבים, הרמש הנרמס תחת רגלי ההולך

אמנם מדוע לא אקרא לעזרה להאחד אשר בידו לגהות ממני מזור עד נצח? למה לא אשים בידי קץ לכל אלה הפגעים ואהיה שותה שכור עדי עד? האם אירא מהמות? האם ימר לי יותר מהחיים? האם אאמין בחיי התבל, או אצפה לחיי עד? בחיי עד? האין די לנו בהחיים המרים האלה? בהחיים אשר בידינו לשים קץ ותכלית להם, ומה לנו עוד חיי עד, אשר אולת ידינו מהנצל מהם? מה לנו? ואם המה יבואו למרות רצוננו? ואם ישוב הרוח ויעמידני על רגלי אחרי רדתי שאולה? ואם יקומו כל אלה המחזות אשר אראה ואירא מהם ויתיצבו כמו חיים שם?... לא אאמין! ואם לא אאמין האם תם הספק מקרב לבי? ואם גם רגעי מספר יעמדו נוכח פני, הלא בחלום חזיון ליל יראו רגעי מספר כירחים ושנים, ואם יקומו ויאריכו כאלפי דור? מי יתן לי יין? יין עולמים! אשתה ואשכח כל אשר השב לבי ואשר ראו עיני! היין הזה מי יתן לי? — —

אמלל אני! זאת הגדתי והשמעתי, זאת חקותי על ספר לזכרון, אמלל אני כי אבחר במות, אמלל אני כי אפחד ממנו. רעי שמעון אמלל הוא כי יפחד ממות ויבחר בחיים, הוא יפחד לקול עלה נדף פן קול המות דובר בו, אך אמלל ממנו הנני כי אפחד ממות ואירא מחיים, הה! מי ישבית מקור עשתנותי! עשתנותי המה בעוכרי נפשי. אשיב אל רעי אל כוס היין, הוא ישים עשתנות חדשים בכליותי — — —

שמעון רעי התאונן היום באזני, כי אין לו כל בחיים רק מקור עשתנותיו. הוי כסיל! הוא ימצא נחמה באוצר היגון הזה. הן כל אשר לי וגם נפשי נתתי, לוא היה לאל ידי להוביש מקור מהשבותי... אך באין כח להסירם כליל מלבי אבקש להמירן בטובות מהן, אקח את כוס היין והיא יצהיל פניהן —

גם היום גם שלשום גם זה ירח ימים אשתה ואשכח יגוני. ועים המה בני האדם, המה ילעיגו לי גם יבקשו לשבר מטה לחמי, לכלה הייתי בפיהם, שותה שכור הנני בעיניהם. הוי רשעים, כסילים! הטרם תדעו מרת נפשי?

הדברים האלה עשה ותצלח, ברח מן הישרים באמת, פן תדבק בך הרעה. אל תעשה לאיש חסד לבל יְשַׁלֶם לך רעה, אל תריב את אדם במי פיך, רק מצודות שים לרגליו. פיך יסתיר מחשבותיך, שחוק שפתיך יסתיר רוע לבך, וכספך יהי אלהיך. אם כה תעשה בכל עת תצלח, ואם קצרה ידך מעשית זאת בחר מחנק לנפשך משבת את אנשים.

שַׂמָּה אחזה את השומעים דברי, הן דברי אמת דברתי ואיך לא יחילו?...

גם תמול גם שלשים גם היום שתיתי יין לרויה, כאוהב נאמן מנחם בעת צרה נראה לי. לא אבין מדוע כנה אותו החכם בשם בוגד? הלא הוא יִמָּצֵא בכל עת ללב מלא יגון לנחמהו, ואם אין כסף, הלא הכים היא הבוגד ולא היין, אך אדמה כי גם החכם כנה אותו בשם בוגד אחרי אשר היא בגד בהיין, כי כן דרך האדם לטפיל חטאת נפשו על אנשי חסדו — —

המנחם הנאמן האחד והישר אשר לא אפחד מפניו הוא היין.

כל אלה אשר ישתו יין לא משגעים המה, ואם כן לא משגע הנני גם אני.

שיתה שכור כמת יחשב — יאמרו בני האדם, ואם גם המות יביא חזיונות נעימים כהיין יקר בעיני המות. אך מי יגיד לי זאת? על דברת בני האדם לא אאמין...

בבקר שבתי וקראתי את אשר כתבתי אתמול ולבי דוה מאד בראותי — כי רק בעת אשר אחדל מהיות אדם אז הנני מְאֻשָּׁר, רק בעת אשר הנני שכור אז יסופו נגעי לבבי ולא יזילו רעל בבליתי, כי אז מחשבות לבי נאספו ולא אדע מכאוב. אך בעת אשר תשוב דעתי אלי אז אמלל הנני, אמלל! דעתי דעתי היא תביא שבר בעצמותי, היא לא התן מחץ מכת לבי להרפא. רק היין ישים מסוה על עיני והתבושת על פצעי לבבי, היא ימית כל חושי בי ולא אראה רעה, אך לא לעולם רק לשעות מספר...

את התורה הזאת אשר בדמי לבבי קניתי לי, שמתי היום בבית היין לפני שמעון רעי אשר התאונן באזני כי דרכי התבל נפלאו ממנו:

כי תדבר את רעך הללוהו בפניו כאשר תוכל, גם השמיעהו כי רעיך הלליהו ותמצא חן, גם את נפשך זכיר, יהללך פיך ותמצא כבוד.

כי תחפוץ להמנות את חכמים ונפשך רקה מחכמה ודעת, הרבה לפאר שם חכם בדברך אתו ויקרבך כמי אוהב, חלל שם חכם שנוא נפשו וחכם תחשב.

כי תאבה להיות איש אמונים עשה כל אשר בכחך למצא כסף, אם בצדק אם בעול אל תשית לב ואמונתך רבה סביבותיך.

מדבר אמת תרחק, שקר ורמיה לבש כמדך כל ימי חייך למען תצלח ותהיה לאיש.

אם ישאלך איש אם קראת בספר אשר גם שמו לא ידעת ענה: כן! ואם לא תדע את הכתוב בו תענה, כי מרוב הגיונך לא תזכור כל אשר ראו עיניך, ועל רוב חכמתך ישתוממו רבים.

את חסידים תתחסד ואת רשעים תרשיע אל תאמן לאיש על דברתי ואל תתן אמין לשבועתו, כי כזב יסוד עולם ומחסה לבני האדם.

אמור לחכמה אחותי, ליראת אלהים אמי ולרמיה אהובתי אשת חיקי ותהיה לברכה בקרב הארץ.

אמת, צדק ויושר שמות המקרה המה כי במקרה יבואו על הארץ, לכן אל תשים בהם מבטחך.

העני יחשיב כל איש לעשיר, והרשעים יחשבו את התמימים לאנשי אמת.

הנשים לא תצלחנה לעשית מקנה וקנין, לעשות ספרים ולשבת את ריוני ארץ כי מרוב שיחן יתמלט לפעמים — מבלי משים — דבר אמת מפיהן, לכן אל תהיה כאשה.

הרוח הוא כבן ממר להוריו, הוא ישחית את הגויה אשר תתן לו מעון וארוחה וישים בה שמות, יביא עליה חלי ומדוות בפרצו חק, לכן אל תתן ידך למורדים.

ששה ירחים ונשא את עונו בצום ותפלה, יראו ויבשו המתקדשים מקדושיהם, יראו כי ישימו בהבל אמונתם, והצדיקים וההסידים מלאו כרסם בשר נבלה וטרפה, כן יעשה להם! — אמרתי בלבי בשמחה ומרוב שמחתי נפתה לבי לשתות כוס יין אשר כה לא עשיתי זה ימים רבים — —

— הנה המה כלו כל חצי חמתם בהפושע אך לא לנצח יטרו עברתם, זאת היא דרך בני יעקב — אמר אלי בשמחה האיש אשר שתה אתי כוס יין.

— ומדוע כלו כל חצי חמתם בו? האם מיראת אלהים? אך לא! המה התנפלו עליו ככלבים עזי נפש למלא הות נפשם, אשר תשאף להכות ולנשך איש את אחיו ככלבים, רק כי בני האדם יבקשו תואנות והכלבים יעשו בעת אשר יעלה על רוחם. לולא היה פחד אלהים לנגד עיניהם, כי אז חדלו מתת אמונתם בו עדי עד ולא נגעו אל עצמו ובשרו לרעה, כי האם יטהר הבשר אשר במעיהם אחרי הכותם את הנובל, אך הנה לא כן עשו, כי רק ששה ירחים מנו לו ואחרי כן ישוב למפעלו הראשון ויוסיף להאכיל טמאה וכאשר יתפש בכף — יוסיפו להפליא מכותיו, כי רק זאת יבקשו. לוא נודע בעיר כי יונתן הכופר, אשר יתחשב כמכחש באלוה ועובר ברית, יען כי קרא בספרים חצונים ועל כן שברו מטה לחמו, לוא נודע כי הוא יזהר מכל טמאה ויתפלל אל אלהיו כאחד מהצדיקים אשר בארץ, האם מהרו לשאת אותו על כפים בכל החוצות קריה ולקרוא לפניו: צדיק! לא זאת! וכאשר נגלה עון מתקדש הכוהו בעברה, אות הוא כי רע לב כל בני האדם וכי אך להכות ולנשוך כל מגמתם —

— עתה אראה כי גם אתה צדיק גדול אתה — ענה האיש.

— ומה היא הצדקה אשר עשה? — שאל איש אחר אשר ישב גם הוא אל השלחן.

— כי הוא יעשה מצוה אחת אשר לא יעשו אף הצדיקים, היא מצות: והיית משגע ממראה עיניך! — קרא יונתן קול שחוק וגם רעהו שחק ואני בקשתי לי כוס יין ואשתה עוד...

לך בו ? — האב החריש כי הוא הסכין מעודו לעשות את ההפך מאשר יעצוהו, ולולא קמה הבת לשטן לי אולי גרשני למען הפר עצת אשתי, אך כאשר שמע דברי בתי אשר הדבר בלבי שב ממחשבתו למען הפר עצתה ויקרא ! לא לך לאלפני חכמה, אני ארע יותר ממך מה לקרב ומה לרחק —

— אם תקרב או תרחק את המשגע הזה אחת היא לי —

המשגע ! אם כן משגע הנני ? כל יודעי יגידו כי משגע הנני ! אזכרה ימים מקדם עת עלה על לבי הרעיון, כי אולי משגע הנני, או פן אשתגע אז רחפו כל עצמותי ותאחזני שער, ועתה אשמע כי משגע הנני ולא אשים לבי: ימדוע ? האם אחכם יותר מאז, או כבר הסתתרה בינתי ? אבל למה זה אשים לבי ? מה מני יהלוך אם אשתגע ? הלא טוב טוב לי להשתגע ולשכוח כל צרה ויגון. אמנם לא משגע הנני כי אזכור ימים עברו, כי אבין את אשר עמדי, ואם אעשה מעשה זרים ליתר בני האדם ואם משגע אני בעיניהם הלא המה משגעים בעיני, ולוא הייתי את עשירי עם כי אז נחשבו לי מעשי הזרים לחכמה ועתה כמשגע אתחשב, אולם לוא משגע הייתי, כי אז לא פקדה עלי עון על כי לא אצמיד חנף . . .

יום . . . היום ששתי משוש, לא אזכור עוד היום אשר בו ששתי בדי גיל כביום הזה ; היום נגלה עון מתקדש צבוע ונראה קלונו בקהל. איש מתמם ונושא שם אלהיו תמיד על שפתיו אשר נתן חתיתו על כל המשכילים ונחת זרעו על צעירי הצאן, היא נתפש ביום הזה כעושי עולה : שמריה הטבח אשר נחשב בין יראי אלהים ומבשר זבחי אכלו לרויה כל המתקדשים בעיר הזאת נתפש כנובל ערים ומפר תורה, כי עתה נודע הדבר כי זה כעשר שנים מכר בשר נבלה וטרפה ליראי ה׳ כבשר השחוטה. בהודע הדבר קראו עליו קהל גדול אנשים ונשים וטף ויסחבוהו בחרפה בכל קצות העיר וראש בשר טרפה על צווארו וכל העם עפרו בעפר לעמתו, ואחרי כן חרצו משפט לכל יזיד למכור עוד בשר עד אשר יישא עוני

– הן אני עמל ומבלה עתי ומאין אמצא טרף לנפשי אם לא יְשֻׁלַם לי כפי עמלי ? אך חלילה לי מדבר שקר ומבהבטיחך על שוא, כי אביא דעת בלבו אשר טפש כחלב – לדבר הזה רעמו פני האב ויאמר בקצף גלוי : רב לך רב לשפוך בוז על בני לעיני, מעודי לא שמעתי מפי מורה כי טפש כחלב לבו רק כי לא יקשיב וישמע כי כן יעשו כל בני העשירים –

– אם כן דברו כלם שקר ואני לא אעשה שקר בנפשי –

– טוב הדבר ! אבקש לי מורה אשר יבטיחני להביא חכמה בלב בני – ענה בגאון.

– בידך למצוא מורה אשר יבטיחך, אך אולת יד איש מעשות זאת –

– האם רק אתה איש אמת וכל ריעיך משקרים המה ? –

– זאת לא אדע, כי רק אשר לפני אדע, ואני אמרתי אעשה כל אשר בכחי לעשות, ואם אף מעט חכמה אבינהו די לו, כי כסף רב לאביו והכסף יענה את הכל – פני האב מלאו זעם בשמעו דברי אשר דברתי מקרב לבי, כי עד לבו נגעו דברי ויצא, ומאחרי הדלת שמעתי את קול בעל הבית אשר ישפוך עזוז אפו עלי, וקול בעלת הבית אשר הגידה לי ישרי ותצדיקני באמרה כי בכל כחי אעבוד עבודתי לא כהמורה אשר היה לפני אשר בלה בהבל עתו, ודברי האמן בבית מסחרו אשר חסיד היה וישנאני תכלית שנאה, ובמצאו עתה תואנה הרבה לשפוך עלי בוז, ואמרי המבשלת הזקנה אשר הגידה לי ישרי כי לא אתבונן אל השפחת כהמורה אשר היה לפני, וקול הבת אשר שנאה אותי תכלית שנאה על כי לא דברתי אתה בדברי המורה אשר היה לפני, כי הוא שת בחלקות לה ויהלל יפעתה בפניה והיא האמינה בדבריו אף כי התבוננה בראי מלימים תמיד, כי עיניה הכהות לא נתנוה לראות כי שקר כזב המורה, ועל כן פקדה עלי אפה על כי לא נתנני לבי לדבר שקרים, והיא גם היא קמה באמה לדבר על לב אביה לשלחני מהבית ולתת פקודתי לאיש אחר ותאמר : הלא תראה אבי כי משגע הוא וכל יודעיו יאמרו כי משגע הוא ומה חפץ

גם בחייו ובבודו ישלח ידו, לא ירפהו בלתי כרע תחת עול אולתו, או תחת הרוגיו יפול...

יום ב׳ לירח האתנים...

בלב רגז באתי אל בית חמור ואגש אל המלאכה, ללמד את בניו. הבן הבכור בא מאחרי הכלבים אשר בהם השתעשע וישב בפנים נזעמים לפני כי היטיב חרה לו על כי גרשתיו ממקום תענוגיו וידבר דברים כגבר עברו יין. לב הנער הזה טפש כחלב וישנא תכלית שנאה את הלקח ומורהו, כי נבחר לו לשמוע קול יללת הכלבים בהחזיקו באזניהם מאלפי שירי דוד. להבן השני היה לב מבין אך גם הוא אחז בדרכי אחיו הגדול ממנו, אני נסיתי לדבר על לב הגדול ולמשוך לבו אחרי הלקח, אך היא בז לעג לי ולדברי. בעודני מדבר בא אביהם הביתה וירגזו הנערים לקראת בואו. היא נשך שפתו העליונה לאות כי לבו מלא זעם ויאמר אלי: לא בדברים רכים תביא חכמה בלב הבן הסורר הזה, הנף ידך עליו והראהו גבורת ימינך, או אז יטה אוזן לשמוע בלמודים. המורה אשר היה לפניך הכהו מכת בלתי סרה וחפצו בידו הצליח, ואם כה תעשה גם אתה תצליח בדרכך —

— ואיפו היא החכמה אשר הביא המורה אשר היה לפני בזרוע נטויה אל לבו? האם הסתתרה לקראת בואי, אני מצאתי את לבו רק מכל חכמה —

— כה יגידו כל המורים, המה יבקשו לשים תָּהֳלָה בהמורים אשר היו לפניהם למען יתהללו אחרי כן, כי מידם כל החכמה להנערים — ענה האב, אשר ראה חכמה כבנו הבכור, בגאון כאיש יודע ומבין מרמת ערומים.

— משגה הוא אתך — עניתיו במנוחה — אני לא אקוה להביא חכמה בלבו כאשר לא הצליח המורה אשר היה לפני, ולא ישקר מלי אשר השמעתיך, כי לב הנער רק מכל דעת — פני האב אשר כָּסוּ והלבם אדמו כדם בשמעו דברי ויאמר בחמה מסתרת: אם כן למה זה הבל איגע ואפזר כספי חנם, ומדוע תבקש שכר לעמלך, אם תדע מראש כי לא תצלח? —

– ובכל זאת מי יתן והיו כל בני ישראל כמיהו ! –

– הלא אז תגועי ברעב –

– לוא הלכנו בדרכיו כי אז לא באה אלינו הרעה הזאת, אך אנחנו פשענו ומרינו לכן פקד עלינו אל וזעם את אפו. ראה נא ראה, הן הרבינו צדקות בכל עת, אישי פרש מלחמו בכל עת לדל בשמחה, ובכל זאת נגעה בנו יד ה׳ ועל השכן הקרוב הוא רבי צדקיאל הגין, אות הוא כי נבחר לאלהי מרום תפלת מצדקתו וצום מחסד – אני חפצתי להשיב לה, אך ראיתי כי נואלתי להרבות שיח את אשה קשת רוח בעת אשר בטן עולליה תחסר, נתתי לה מתנת ידי ותלך לה, ובכל זאת קצפתי עליה קצף על הצדיקה את רבי צדקיאל מהעושים צדקה, על נקלה יקנו למו החנפים כבוד ושם, לא בחכמה, לא באמת ולא בצדקה כי אם בשפת חנף בקראם בשם ה׳ בלשון רמיה. ומי יודע אם לא הצית הצדיק הזה אש בביתה למען ירחיב את גבול ביתו.

מה רע ומר גורל המשתגע, אשר התפיכות בלבו, אשר עיניו פקוחות ולא יראה נכוחות: כי הזונות הבלימהות שוא על פניו יעבורו, כברקים ירוצו, כחלומות יעופו ועיניו בם, אזניו קשובות ולא ישמע משרים כי תצלנה מרעם ברקים, מתרועת שרים אשר וליבותו שלל, יהגה בגרונו, יביע בלשונו לברואי דמיונו, עיניו יראו זרות ולשונו ידבר אתם תהפוכות, תושיה נדחה ממנו כי לא יטה אזן לריפא חולים אשר יאמר לרפאהו ממכאוביו. בריא אולם הוא בעיני, הה! זה הוא חלק יעקב; נכוחות לא יחזה רק מחזות שוא ימדוחים, לא יצדיק את הצדיק העושה טוב לאדם רב, רק יעריץ את הנישא למרום עיניו וירבה תפלה, אמונתו זאת היא תפליא מכותיו! האולת הנושנה הזאת קשורה בלבו והוא יחזיק בה לא ירפנה. היא תעביר על פניו רבבות צבאות התפתה וילידי שחת ואליהם ישתחוה, אחריהם ילך, היא תשמיעהו נוראות, תגידהו נפלאות להתעותו בתהו, גם תשים בפיו דברי הבל ורשע כסל ואותם ישמור לדבר, ואוי להאיש אשר יתעורר לרפאהו משבר, להשמיעהו כי הבל בימינו, עליו יריע כגנב,

מי זה האמין זאת כי רוב טיבה כרעה תחשב ? הלא כל חי, כל יצור ישאף אור שמש, ובעת יגלה בכל הדרו ינוסו ויברחו בהחבא מפניו כמו מלאך אכזרי שֻׁלַּח בהם. היום יצאתי בשעה הראשונה אחרי חצות היום למלאכתי והשמש הכני על ראשי מכת בלתי סרה, אשה עניה פרשה כפה אלי ותבקש ממני נדבת יד.

– איך תעצרי כח ללכת ברחובות קריה בעת אשר השמש יחתה גחלים על ראשך ? – שאלתי אותה.

– יצורי עוד קפאו מקיר וקרח אשר אפפים בעת קרה, והם השמש לא יציק לי כאשר יציקו לי שלשת ילדי בביתי – ענתה.

– בלי ספק היית למשסות לאיש בליעל אשר חמס הונך ? – שאלתיה.

– לא איש רק יד ה׳ הויה בי. כי שלח איש ממרום ותצת בביתי ואלוף נעורי היה לברות לשניה –

– ה׳ לא ישלח איש ממרום ואני ארמה כי בני בליעל שלחו באש ביתך –

– חלילה לי מזאת מחשוב רעה לאיש, כי אני לא עשיתי לאיש רעה ואיך יעשה איש רעה לי ? ממרום שלח ה׳ אש. וכה הגיד לי גם רבי צדקיאל, כי כאשר המזוזות לא כדת אז תצא איש מן השמים ותאכל את הבית ויושביו, אך חסדי ה׳ לא תמו כי הציל אותי ואת ילדי מהיות למאכולת איש –

– מי הוא רבי צדקיאל ? –

– הוא יגור על יד ביתי, כי לו הבית הגדול אשר אתה רואה –

– ומדוע לא יושיע לך אם כה יצטדק ? –

– הוא איש ירא אלהים מאין כמהו, הוא ירב שיח לפני אל ייצים ביום צים, אבל זאת נודעה כבר כי לא בעל צדקה הוא –

– הלא תראי רוע לב האנשים האלה, הוא יצטדק וירבה תפלה יען אנוש בקרבו יעלים עיניו –

יתלכדו ולא יתפרדו ויהיו לאחד. התעלה תשכח רהם, תעזוב בשמחה מקור חצבה ותלך את בחירה אל אשר יהיה רוחו ללכת. אכן לא לעולם שמחתם, למחולות יבוא מהר הקץ; שני סלעי מגור יתיצבו בפניהם לשטן להם, בעמל וקצף יפלסו נתיב להם ויעברו הלאה, לא עוד להשתעשע ולשמוח ירוצו גליהם, כי אם לעבוד עבודתם, על גביהם עצים מישא לעיפה, אניות וציים עליהם ינשאו, יעבדו, יעמלו מבלי להם. כן הוא האדם אחרי אשר יעמיס החיים על צוארו...

אך בעיר קיטיר במקום מלב הנהר יתנשאו סלעי מגור וישאו ראשיהם בשיא חסן, על עמדם יעמדו הבן גדודי בלהות אלה כמהלך יום, כבנים מורדים באבותיהם, ולא יאבו תת לו מעבר. שם תתלקח מלחמה איומה ונוראה, הגלים ירומו וקמו, ידלגו שור כמו יחפצו לפרוץ דרך מעל ראשי שיניהם, יגעו עדיהם ויתפרדו לרסיסים וירדו מצולה וברגע יחגרו שארית חמתם בקצף נורא עדי יפלגו לשטף תעלה, יעברו בנגבים בפרצים, עדי יצאו לרוחה אז ילכו בדרכם במנוחה שאננה אין עוד שטן ופגע רע, גליו לא עוד יתנשאו כמו עיפה נפשם מעמלם. כה יוסיפו ויסיפו ללכת עדי יבואו — עדי יביאו אל שפת ים השחור, יפלו בו יאספו ואבד כל זכר למו... זה הוא האדם! אחרי כל העמל אחרי כל מפח הנפש אשר ישבע בבקר בבקר מעקת צרים ואחרי אשר זרועו מישלה לו להדוך מתקוממיו תהתיו יביא — אל גבולו, יעלה בים הנצח ויאבד... ולמי הוא עמל? איה איפו אהבתו וקנאתו? — ולמה זה אני עמל?... האם לא יפתח ים הנצח את פיו לבלעני, גם אם אעזבה את דרכי ואשבח נקמתי? האם לא יהיה גם הוא, הבליעל טרף לשניו אם גם ידי לא תהיה בו? אך לא! לא אשיב מדרכי! אלך בחקות החיים ככל האדם ולא אשיב!...

אשדות יום ה׳ לירח השמיני....

חום נורא ישתרר גם בעיר, העפר והחול מתחת רגלינו כגחלים בוערות, השמים מעל ראשינו כלהבת שלהבת, גם זה הנותן חיים ואיר יכאיב עת יפתח ידו וישביענו הרבה...

יראו כל אלה האומרים כי הבנים בעקבות האבות ילכו וכי מירים טובים יביאו רוח טהור בלב חניכיהם, יראו את הארורה הזאת אשר תום ויושר יעטרו את הוריה ואשר גדלוה בתום והסד, יראו את לבה הנחוש ויוכחו לדעת כי שקר בפיהם. אמנם שה תמימה לא תמלט גור אריות ויונה לא תבקע ביצי צפעוני, אבל בני האדם, הרעים בכל היתו טרף לא כן המה, גם תמימים ילידו מרעים, גם על ברכי אנשי הסד יולדו בנים משחיתים...

יום העשרים לי ח השביעי.

על גלי נהר ערפדן אנשא באניה המלאה משא לעיפה אבני גיר וקרשי ארזים ההולכת אל העיר סלע מצוק. אדוני האניה איש מעם הארץ מבני האמונה הישנה הנרדפים על צואר מאת מושל הארץ עם בנו נער כבן שמנה עשרה ילכו אתנו. האנשים האלה אשר עליהם תניח יד המושל עוד הרבה יתר מאשר נחתה בנו, המה יעיזו מצח לצהק על משבתנו ולתת איתנו נבזים ושפלים! הנדכאים האלה לא ידעו נפש נכאה. אין חקר לרוח האדם!

הנהר הזה אשר מוצאו ראיתי עורר בקרבי מחשבות רבות. מתחתיות הרים גבנונים בקרבת עיר ס. יזלו מים טהורים על אחו וירק שדה במניחה נעימה; גליהם הטהירים כעין הבדולח ישתעשעו ברצוא ושוב כילד קטן בעוד אשר לא ידע אנה הובילוהו רגליו. המה ילכו, ישובו, ירחבו, יצערו באין מעצור, עדי יביאו בין שני סלעים מוצקים, שם יתלכדו ויחלו לשטוף במרוצתם בדרך אשר לפניהם הלאה הלאה, לא יפנו ימין ושמאל, כי גבול עולם הושם להם. כנער בבית הספר אשר לא עוד בידו עתותיו כי אם בידי מנהלו. בעיר אלונה ירחב ויגדל משפך מי התעלה פרצה אשר יבואו בו. על המראה הזה התענגתי לפני שתי שנים ויהיו בעיני כאוהב המחבק חיק אהובתו, גלי התעלה פרצה ירוממו בְּקִרְבָּם אליו וימהרו מרוצתם כאהובה מתרפקת על דודה ובבואם אל תוכו יחולו הגלים במחול כהרעים ביום שמחת לבם בצאתם לחיל במחולות, כנשיקת אוהבים ישמע קול משק הגלים ובעוד צעדים אחדים

– מי יודע ? כל עוד רוח חיים באפני אל נאמר נואש ! כן יורונו חכמינו וגם אתה קוה – ענני ויוסף לקרוא.

יום ג ירח ז״ו.

אל עיר עזובה הביאוני רגלי ובית אחירע באתי. דמי לבי אשר התגעשו בעורקי בצעדי צעד על מפתן האכזר הזה שבו לדממה בראותי פניו, רגשות משטמתי לו נהפכו כמעט לרגשי חמלה, בראותי את המוסר האכזרי אשר יסרתו רעתו: חיל בלע היה לנחשים צפעונים בקרבו. עונו גדול מנשוא, אך גמולו גדול שבעתים. לא ידי השופטים חלו בו, רק רוחו ונפשו קמו אתו למשפט ויעשו בו שפטים נוראים. היא הֻכה בשגעון! בשבתי את הארוחה בחדרה נשמע קול זעקה גדולה ומרה מהחדר השני. יוסף! חוסה עלי, אל תענה את נפשי אל תז מדמך על פני, כל מלבושי נגאלו בדמך. נהרי נחלי דם יזובו מפני, משערותי, איפה לקחת דם רב? פלגי דם! הדמך הוא? ברעב תגועי אכזר אמללה, הא לך לחם, לא חפצי, לחם המסים היא, איה איה! לחם ודם. ילדי שחת, בני תפת בלבם, קול אחד הקראי: קין! קין!! – בקראו: קין צפצף בקול דק מאד כמו שח מעפר אמרתו ובהגע הרעים בקול חזק: יום הפקידה! לא אלך! לא אלך אתכם, אל שערי שאול אנוסה! הארורה הארורה, היא הסבה בכל אלה! – אני שמעתי ואבין כל דבריו ואביט בפניה, אך לבה חזק מצור ומצחה נחושה ולא שמה לבה לקול אישה אשר היה כמדקרות חרב באזני. נפשי להטה גחלים על אשת בליעל הזאת ואתאפק בכל לבי לענות את נפשה ואשאל: מי היא המדבר אתר כתלנו? – היא הביטה בי בעין בוחנת ותאמר: אחד ממיודעי חולה הוא וידבר דברים זרים, כי הקדחת בוערת בעצמותיו –

האם הֻכה בשגעון מרוב עונותיו אשר גזלו מנוחת לבו ויעש שפטו כאכזר המשלם לאיש כפרי מעלליו? או אולי מרוב תלאה אשר מצאתהו ולא יד שפטו כי אם זרוע רעים אשר הרבה הרע גם ממנו נחתה בו? נשגבה ממני לא אוכל לתת מענה על השאלה הזאת...

לעשות בידי אמן. טבעת אל טבעת ישלוב מרגע לרגע ולפניו אין מספר ואחריו ?... מי יודע מתי יבוא הקץ למלאכתו? מתי יתן את הטבעת האחרונה מידו? אני אמרתי כי אשים קץ לעבודתו, אך לא עלתה בידי, אחכה אקוה! לחכות ולקות זה גורל רפה ידים אשר לא בידו מאויי לבו...

התקוה אף כי תבגוד אלף פעמים כאשה בוגדה לא תחדל מבקש אהבה והצמד חונף, כי היא נשמת אנוש, היא תעודדהו כל עוד עזרתי בו, היא תצעידהו למלך בלהות ולא תדע בושת לדבר שקר מרחוק... להבטיחהו לימים יוצרו, לימים אשר כלילות יחשבו בעדו, לימים אשר גם אשרו גם מצוקותיו כמים עברו לא יזכרו, לימים אשר לא יהיו לו עוד ימים...

מנשה העוכר נפש אחיתי יושב עתה במשכנות מבטחים ויטה עדה גדולה לחפצו ברוח פיו וידכא ישרים. גם בת אבינדב היתה לו השה לעולה, גם כבודה מעליה הפשיט כבבוד אחותי, אך את כבוד אחותי חלין ממנה בחלקת לשון... וכבוד האמללה הזאת המיר בקלון בחזקת היד בזרוע רמה. גורל אבינדב וביתו הלא נודע לכם ואת אשר קרה עתה את בתו תשמעו מפי עוברי דרך אשר יתנו צדקות ראש עדת מאפליה הישר משפטים בחטאי עמי... לעיר אשדות עתה פני מועדות כי מפי האמללה נודע לי כי אישה ימצא שמה, אבקשנו ויחד נתן נקמה בהמשחית הזה —

את הנער יוסף פתיתי ללכת אל עיר מושבכם וידעתי כי תקרבו איתו בימין צדקכם, ואם לא שמעתם עוד את הרעה אשר מצאה עתה את בת אבינדב תשמעו זאת מפיו. אני לא גליתי את אזניו כי חותן אחירע דודו יגור בעירכם מדאגה מדבר פן יירא לבוא שמה, וגם אתם אל תגידו לו זאת — —

— חותן אחירע? — קראתי בתמהון — ומי הוא חותנו? —

— לא אוכל לגלות לך זאת כחפץ דן אוהבי — ענני.

— עתה אחת היא לי — עניתיו — כי לא אשוב עוד ואראה את העיר —

אשר בעגלתי ישבתי, איתי ואת עמי, התעורר הוא ויתן קול עוז וירב ריב עִמִּי והאבר נחת מפניו. אז ראיתי בפעם הראשונה, כי גם בקרב לב נער מבני יעקב עוז וגבורה תלין אחרי אשר ראה באור החופש. הנער הזה היא בן יוסף מעיר מדמנה, אשר בפשע אחיו נגזר מארץ החיים, אני השמעתיו את הרעה אשר מצאה את אביו, והוא בכה בכי תמרורים, אך אותות נקמה לא נראו על פניו, האם רק בי אותה לשבת?...

אתו יחד התהלכנו את חוץ נבל מאין כמוהו, ובכל העת ההיא הוספתי לראות אך חמס ושוד, אך מרמה ועושק. עושקים ישירו מטוב לב וכל העם אליהם יצהלו, עשוקים יזעיקו משבר ברוח ויהיו לחרפה ולשנינה. אל כל מקום אשר הביטו עיני ראיתי זאת הבת הבליעל, מרמה, תתהלך בצואר עתק ובצעדי און, תבוא אל בית ה׳ ומפניה יקומו, תבוא אל בית המחוקקים ואליה ישתחוו, תשב את חכמים ולמוצא שפתיה ייחלו, תצעד על מפתן שליי עולם ואוצרותיהם לפניה יפתחו. היא תוציא צור חרבה מלב הרוגיה ותזה מדמם על מזבח ה׳ וקרבנה יעלה לרצון לאדם רב, היא תשא מרום עיניה ותרחץ בנקיון כפיה, בטרם תשב לאכול עניים מרודים, תברך על הזבח במעל ידיה, על כוס דמעות עשוקים תתן ברכתה וכל העם יענו אמן! ומאכלה בריאה, לא יהפך למרורת פתנים בקרבה, תבלע ולא תפליט ותשמן ותעש חיל. בצאתה שער אלי קרת תחליף לרגעים את שמלותיה אשר גולה מתם, יושר, צדקה, חסד, יראת אלהים וחכמה, ואלה הנגזלים יחד הָבִאי כי ערומים הם. נפשי אותה מאד לראות את פניה על משכבה בלילות, אני אדמה כי גם מנוחת ישרי לב תסך לראשה, כי גם אותה גולה בחוקת היד מידם...

את הַמְנֻוָּל אשר אבקש מצאתי בהעיר ההיא יושב כסאות למשפט: לדכא ישרים ולעות משפט אמללים. שרשרת עונותיו אשר החל לעשות בעירי ובבית אבי, יוסף

מחשבות לבי עזבוני, לא אאמין עוד בחיים ואתעתד למות, היד הכותבת את הדברים חדלה מהיות עוזרת להגיוני לבי להוציאם החוצה, אבל תתאוה לשים בכח קץ להן בשומה קץ לחיי רוחי וגויתי...

יום הרביעי לירח האתנים שנת ת...

עזבתי את שכולה, העיר האחת אשר לזכרה יתעוררו זכרונות טובים בלבי, כי בה ידעתי אותך מורי ואותך גדעון רעי, שרש דבר נמצא בי הסתרתי גם מכם, אשר כל הגיוני לבי היו כספר פתיח לפניכם. הנקמה לקחתני בציצית ראשי ותוציאני בחזקת היד ממקום מנוחתי בו מצאתי שעשועים לנפשי. היא לא נתנה לי מניח במקום מנוחה, היא הציגה לפני פני עוכר נפש אחותי ותרעם בכחה נפלאות: לך ונקמת נקמת חרפתה מידי הבליעל! הוא הוריד עדיה, כבודה מעליה הפשיט ואתה הורידה דומה! – כזה וכזה דברה באזני תמיד ואני הטיתי אזן ואשמע, נתתי לה יד ואלך אחריה... בצאתי את פני העיר גמרתי אומר לשים לעיר מאפליה פעמי ולמען לא יכירני איש ולבל יחשדוני פן דבר לאט עמי בקשתי לי למצוא משכן בבית חזן ולעזור על ידו, כי לבית המדרש לא אביתי עוד לבוא גם לא יכולתי, כי עשתנותי לא נתנוני שבת כל היום ולהגות בתורה, אחרי אשר רוח האנשים האלה זרה לי ומבלעדי שני אלה אין מוצא ללחם לי. בדרך נמצא לי נער כבן ארבע עשרה שנה יפה עינים וחכם לב אשר בקש גם היא למצוא מנוחה בבית חזן ונתרועע יחד. גם בנער הזה כלו המקרים כל חצי חמתם, גם בבית אביו באו בלהות צלמות ויהפכוהו משרש אך הוא שלו ולא ידע רגז, כי לא ראה בעיניו את העוני בשבט עברתו, אשר אבלהו בעוד אשר לא ידע קרוא אבי ואמי. איך קנאתי בו ובמנוחת לבו! גם אומץ רוח מצאתי בו, אשר לא פללתי למצוא בנער עברי; בעת אשר אני, בן עשרים ואחת שנה, נבהלתי משמוע קול גערה ואשא חרפתי אשר חרפני האכר

כ.

מַחְשְׁבוֹת אוֹבֵד

אליך ידידיה יוצר רוחי, מירי ומרים ראשי אשא עתה נפשי!

על הגליון הזה אשפיך שיחי, נפשי תשתפך עליו, רוחי העט ודמי לבבי הדיו. הן מאז נילדתי נולדתי לבהלה, יוצר בבטן שמני למפגע לו, על כל דרכי, אל כל אשר יביטו עיני אראה אל זועם למולי רודף באף נפשי, רודף בלי חשך ובלי חמלה. ימי ילדותי הריחו אותי בתוגה, וימי עלומי הביאו כל חצי פגע ואסין ללבי. האושר אשר יעלה את כל אדם ע״ל הורני עד עפר, טוב התבל דכאני וישופני ראש; במשכנתו מבטחים מלאים כל טוב נילדתי והמה נהפכו בי לנגעי בני אדם, אוצרות חכמה אשר ירוממו כל אדם למרימי שחקים אצר לבי והמה לבאר צרה הדיחוני. אך אעזבה עלי שיחי, לא אדבר עתה במר נפשי כי דברי לעו, רק אגיש לפניך את הרשם על לוח אתי מימים עברו, מעת עזבתיך עד עתה – עת כלו כליותי בחיקי, עת לא אראה אדם והחיים לא לי המה. גלגל התבל יסוב במהלכו, השמש יאיר, החיים יחיו, אך לא לי המה, יד איפן היתי נשברה, גלגליה נמוטו יאיר השמש חשך באהלי מבלי לי...

את הדברים האלה כתבתי בבקר בבקר כפי המחשבות אשר עלו על לבי, במו תראה הליפות כחליפות לרוחי, במו תראה התהפכות כהתהפוכות אשר להן משחק הייתי. הדברים האלה יחיו בעת אשר אסף וזכרי יאבד מני ארץ. זאת היא הנחלה אשר אשאיר אחרי, ואילו כבר הלכתי ואינני בעת אשר המה נוכח פניך יהיו – למענך ולמען גדעון כתבתי אלה הדברים על ספר ועתה בא קצי, הלוח האחרון אכתוב עתה והוא הראשון אשר בו תחל לקרוא, ויותר מהמה לא תעצר ידי כח לכתוב, כי מקור חושי נדעך,

האחד הנמכר (כן נקראו אלה אשר מחפין לבם מכרו נפשם לעבוד בצבא והמה השחיתו דרכם עד מאד) קרא בלעג בקול גדול: הס הס! הנה המגלה נקראת! הטו אזניכם! המן בן ויזתא גוג מגיגי? — ובדברו הכה במטה על השלחן בחזקה.

— שים מחסום לפיך ואם אין נמלאנו בחצץ — קראו אחדים פה אחד.

— פרעישים! — קרא הנמכר בשאט נפש — ברגל אחת אעבור וארמסם אתכם גם יחד כרגע! —

דום ואל תנבח, כלב! — קרא אחד מן הראשינים — כי אם נטה ידינו עליך לא תתמלט בעור שניך — הנמכר הניף מטהו על איש ריבו וחמשה או ששה נערים התנפלו עליו וישפתיהו עד עפר ויפליאו מכותיו רגעים אחדים, כראות גדעון כי לא ירפו ממנו קם ממקומו ויקרא: אל נא אחי, אל תשלחו אגרוף באיש, הניחו לו! —

— אבל הוא יוסיף להתגרות בנו — קראו אחדים — נראה לו ידינו כי קשתה ולא יוסיף לנבוח עוד —

— ובכל זאת הניחו לו כי לא נכון הדבר להכות את איש בלי חמלה, רב לכם כי הראיתם לו נחת זרועכם ולא ישוב לכסלה, להתגרות בכם מלחמה —

— אנחנו נעזבנו אך ישבע לנו כי לא ימרה את פיך מעתה — ענו בתם לבם והנמכר מהר וישבע כי לא יוסיף למרות את פי גדעון וכל אשר יצונו יעשה, אז עזבוהו לנפשו וגדעון שב וישב לימינו ויקח את המגלה ויאמר ברוח נכאה: זרות ותהפוכות תחזינה עיניך במגלה הזאת, הנה כי כן דרך האיש אשר סך אלהים בעדו והיא לא מצא לו ידים להושיע נפשו, איש רב תושיה ירפה ידים נראה נלחום נלחם את המקרים ויפיל שדוד תחתם. הבט במגלה ואני אקרא באזניך.

ידידיה ואליך, הבידך היא, או בבית ידידיה? ותולדותיו איפו הן? —

— המכתב אתי הוא ותולדותיו בידי מאיר זרחי —

— אני זכרתי איפו שמעתי את השם מ א י ר ז ר ח י. זאת היתה בבית המלון בדרך עיר שקיון, שם נדברו עדת הסידים ויספרו איש לרעהו את פרשת גדולת צדיקי, והאחד נשא שם מאיר זרחי על שפתיו בספרו, כי הקשה להצדיק ולא אבה שמוע בקולו ועל כן יסרהו בנגעים נוראים על ידי משרתיו עושי רצונו, וביום המחרת באו אנשי צבא ויובילו את המספר לבית האסירים, אמנם לא אדע עד הנה אם זה הוא מאיר זרחי מיודענו או איש אחר —

— הוא האיש אשר נלחם בחזקה בעדה הרעה ויתמלט בעור שניו, והא לך מכתב דן, בו תראה כי גם היא אח לצרה לנו, כי גם היא נלכד בשחיתות אנשי בליעל וכמקרה אשר קרה אותי ואותך קרה גם אותי בעיר אשדות —

הלכנו יחד אל אחד מקצות הבית נשב לקרוא. יתר השבוים, אף כי כרבם התהוללו וישחקו ויתנכלו איש אל רעהו לעשות לו דבר בליעל, לא הפריעו אותנו ממלאכתנו, כי כלם יחד נתנו כבוד לגדעון אשר השכיל במתק שפתיו לקחת גם לב הפראים והרעים בהם אשר היו הרבים, כי לא רק במכחשים בה' ובכופרים, ובאלה אשר הוציאו מטפחת בצלחתם ביום השבת, או כי השחיתו פאת ראשם, או כי דברו מהתלות את אשה שלחו ידם, כי גם באלה אשר לא היו כבדי עין כמו אלה, באלה אשר רק ארחו לחברה את גנבים ומרצחים, או אשר חפצו להמיר דתם שלחו יד, ואלה האחרונים אשר עונם לא גדל מנשוא על הרוב בכו ויילילו רק יום או יומים ואחרי כן נחמו ויאותו לקחת מתנת כסף מידי המחפשים ולאמר כי מחפץ לבם מכרו נפשם ובכסף הזה שתו לרויה ויתהוללו ויעשו איש לרעהו כל דבר בליעל, אך מפני גדעון נחתו כלם ויעטרוהו כביד ולא השביתו מנוחתנו בשבתנו אל התנור לקרוא במגלה אשר לפניני, רק

לב האדם הגדול הזה וינחמו וידעו כי לא פסו אמונים מבני אדם. לי יהיה המכתב הזה למורה דרך להשכיל להיטיב לכל בני אדם כאשר אמר ידידיה לעשות לי, בדרכיו אוחז ולא אט! – קרא ברגש בכלותו את הקריאה. אני השתוממתי לשמוע מפיו כי יגיד לבני האדם ישרם בעת אשר הביאיהו במצודה וימיטו עליו רעה נוראה ואת אשר חשב לבי זאת הגדתי לו.

– ראה נא ראה אחי כי צדקתי. כי די לנו די אף אם אחד מאלף ישר באדם נמצא, איש צדיק כידידיה יפיץ מאורו על אדם רב וצדקתו תרבה מרשעת רבים, ומי יודע כמה וכמה ישרים כמוהו ימצאו ולא נודעו לנו? אחת דברתי ולא אשנה בדרכי מירי אלך ולא אט! – וככלותו לדבר מחה דמעתו מעל פניו ויבקשני לספר לו שנית את כל הקירות את הזקן, אם מת במניחה ואם לא דבר דברים זרים לפני מיתו וישמח מאד בשמעו מפי כי במנוחת לב הלך לבית עולמו, כי לא פחד מהמות ולא שם לבו אליו וכי אץ בי לעזוב איתו, בעת אשר התאבק את המות, למען מהר תת את המכתב על יד אחיו.

– ואיך התהלכו מלוי המת אתו? האם לא הקלוהו ולא בזו שמו? –

– לא, רק השמש התקצף מאד כאשר העירותיו בחצי הלילה, אך גם היא לא ערב לבו לדבר דבר רע בשבתו לפני מטת המת אשר כפני מלאך אלהים היו פניו, כי ניד שפתיו אשר הפיץ זועה בעודו בחיים חשך במיתו ומנוחה טהורה שררה על פניו. ורק הלץ כלב הבדחן נסה להתלוצץ אך מי ישים לבו לנבזה וחדל אישים כמוהו? –

– הזכר את דן?

– לא, כי כל מעיניו היו אך בך מעת אשר שמע מפי כי נפלת בידי בני עולה ורק שעות אחדות היה בחיים אחרי השמועה וברגע מיתו לא הייתי בביתו. אבל טוב הדבר כי הזכרתני, איפו הוא המכתב אשר כתב דן אל

לא בפעם הראשונה דברתי דבר ולא הקימותי; עת אפפוני בלהות הוצאתי בחפזי מפי מלים אשר ככסל והבל היו בעיני כעבור הפגע, גם בפעם הזאת שכחתי כמעט קט את אשר עבר על דל שפתי ביום אתמול, וביום המחרת בבקר עת רעבתי ישבתי ואכלתי למלא נפשי, אכן לא אני האחד דברתי דבר ואשוב ממנו כי כל האמללים בכי בכי תמרורים, גזו שערות ראשם, קרעו בגדיהם ויקראו: טוב לנו מות מחיים! וכעבור ימים אחדים שבו ויהיו ככל האדם ויגינם היה כלא היה. זה כח ההרגל וזאת פעולת החברה, המה יחד ישביתו יגון מעיני האמללים. בבית האסורים כבבית החולים ובבית החולים כבבית הישיבה יסכנו היושבים בם וישכחו כי יש גורל טוב מגורלם, וכן בבתי האסורים הגדולים: בארצות אשר כבתי כלאים תחשבנה ליושביהן מפני עקת יד המושל, ובבית השבי הגדול – בתבל, אשר בצרה יציג איש כף רגלו על מפתן דלתיו, ביגון יבלה בו ימיו ובמפח נפש יעזבנו, גם בבית הזה ישמח אף כי יזכיר את ימי החושך ויחוש עתידות נוראות לו . . .

כעבור ימים אחדים לשבתי בבית האסיר הסכנתי בו ולא הוספתי לדאוג, אף כי כל עצמיתי רחפו בזכרי את יום הפקידה, גם גדעון הועיל להשיב נפשי בדברי נחומים כי הוא לא דאג ולא נאנח, רק נשא וסבל במנוחה את אשר נטל עליו. לעתים הכרתי בפניו כי הנהו הושב מחשבות עמוקות, אך לא אצתי בו לגלותן לי. כאשר שבה המנוחה ללבי זכרתי כי בצלחתי ימצא המכתב אשר כתב ידידיה לאחיו ואוציאהו מחיקי ואתנהו על ידו ואספר לו כי הזקן ימצא עתה את שוכבי קבר, הוא לקח את המכתב מידי ושני פלגי מים ירדו על לחייו בקראו בו.

למצבת זכרון עולם יהיה המכתב הזה להגיד לבני האדם ישרם כי ישרים ימצאו בהם. יראו כל אלה הנותנים את התבל למעון תנים ואדם עליה כצפעינים הולכי קוממיות, יראו יושר

ועוד שני אנשים באים הביתה. כראותי את פניו קפץ לבי ויתר ממקומי כמו את שר המשחית ראו עיני, אך הבלגתי על סערת לבי ואשב על מקומי והוא התלחש את האנשים רגעים מעטים ויצאו. ובלילה בשובי מארוחת הערב מצאתי דלתות בית התפלה סגורות על מסגר ולא יכולתי לבוא בו. בחשבי מחשבות אנה אפנה, נגשו אלי שלשה אנשים אשר עמדו על יד הרחוב ואחד מהם אמר אלי: גדעון שלחני אליך כי יחפוץ לראות את פניך –

– גדעון? גדעון שלחכם אלי לקרוא לו? בכל לבבי אלך אתכם – קראתי בשמחה ואשכח רגע, כי הוא כלוא בבית האסורים אשר שמה כל האמללים המחכים ליום הפקודה אסורים.

– לך אתנו ונביאך אליו – ענו האנשים, אך כרגע זכרתי את אשר נעשה לגדעון ואבין גם הנעשה בי ואומר לנוס, אך האנשים החזיקו בי וישימו עבותות על ידי וכאשר חפצתי להרים קול זעקה סכר האחד את פי בכנף כסותו ולא נשמע קולי וישאוני ויביאונו אל בית האסורים וכל עשתונותי נבוכו ולא ידעתי מה נעשה בי, גם בשבתי בבית ואראה את המון הנאספים אשר רבים בכו בכי תמרורים ואחרים נאנקו דם והיותר ישבו וישוחחו איש את רעהו גם אז עוד ישבתי משמים, לא בכיתי ולא זעקתי עדי שמעתי את קול גדעון מדבר את איש אז התעוררתי וארוץ אליו, ומה השתוממתי בגשתי אליו ואראה כי אור פניו לא נפל ועליהם ילין עוז ומנוחה כמלפנים, אמנם היא בראותו אותי נפעם ויקרא במגנת לב: גם אתה פה?! –

– גם אני כמוך נפלתי בידי עריצים! – קראתי בקול וארובות עיני נפתחו – הה! קרב קצי, מות אמות לא אחיה עוד, לא אתן אוכל אל פי למען ענות נפשי וארד דומה בדמי ימי! – נפשי נבהלה מאד בשמעי את הדברים היוצאים מפי. כי יראתי מאד ממות ואדום, והוא, אף כי על שברי השבר, בכל זאת לא אץ בי לנחמני וישב אתי וידום.

לתת את כל אלה, אשר בידם לא ימצא מכתב תעודה מעיר מולדתם, כרמש לא מושל בו, האיש אשר יעלה בחרמו איש בלי מכתב תעודה יתן אותו כפר תחת בניו. אז נפתחה רעה חדשה, רעה נוראה מאין כמיה; עד הנה רָדְפו על צואר רק מאויביהם ומנדיהם ועתה קם איש באחיו, איש אח בן בריתו צד חרם, ולא רק אלה אשר בנים להם שלחו במלאכה הזאת את ידיהם למען הציל את בניהם, כי אם גם למען בצוע בצע וחמסו אנשים וימכרום בהמשים שקלים ויסחרו בנפשות אדם כבהמות שדי, כפראים יצאו הלילה למען לצוד ציד אדם המונים המונים, וכאשר נפל עול ימים בידם הפילו עליו גורל וימכרוהו וירבו במחירו, וגם מכתבי התעודה לא הועילו עוד להעניים והיתומים אשר לא עוזר להם, כי חומסי נפשם גזלו גם את התעודות מידם ויעבירום באש ואותם העבירו לסוחר. רבים עשו עושר מחמס אחיהם, רבים אשר עד הנה השמיעו בקהל כי אך טוב לישראל לבלי שמוע בקול המלך וכי המצוה להרג ואל יעבור, שנו עתה לשנים ויַפּו את דרכם באמרם: פקודת המלך תשמור רוחנו ודינא דמלכותא דינא. הנה אלה היו בעמי ראשים ומנהלים, גודרי גדר ורודפים באף את הלומד שפת עמו והמשים בספרים טמאים את עיניו, אלה היו ואלה המה גם עתה ראשיו ומנהליו, הדנים דינו והשומרים משמרתו אשר בעד עמלם את כספו ובניו יאכלו בכל פה ולא יאשמו... בידי המרצחים האלה נפלתי גם אני ואובל כצאן לטבח אל בית הכלא.

יח.

בֵּית הָאֲסֻרִים.

ביום אשר נפלתי שדוד ישבתי לבדי והגיתי בבית התפלה אשר להברה הקדושה, כשמעי כי הדלת נפתחה ואנשים באים הביתה נשאתי עיני ואראה את עכבור

עד מלאת להם עשרים שנה יפלו ולא יחשבו ומן עשרים שנה יחל מספר שני עבודתם עשרים וחמש שנים, ויחשבו גם זאת לצדקה. אכן ברבות הימים ראו כי החסד הזה היה לשבט, כי תחת אשר אנשים כבני עשרים מצאו ידיהם לעמוד על נפשם ולהחזיק באמונתם על אף אויביהם, אשר אמרו להסיר לבבם מאחרי אמונתם בחזקה, היו הנערים הקטנים כרמש לא מושל בו וכאשר ישר בעיני הפקיד כן עשה אתם, המה כאשר עזבו את בית הוריהם הלכו ולא שבו עוד לראות באור החיים. לדבר הזה נהפך לב העם בקרבו ויאנקו ויאנחו מעצר רעה ויגון באין מושיע. נורא היה יום הפקודה, נורא מאד בבוא זרים לבית איש ישראל ויקחו את הנערים הקטנים ויובילום אל ארץ רחוקה ועיני הוריהם רואות וכלות! אבל קצר כל פה להביע הדברים כמו, גם הרעיון והמחשבה לא יעצרו כח להציג לעיני הקורא את המראות הנוראים ההם.

כה עברו ימים על ימים, שנים על שנים והמה הלכו מדחי אל דחי באין עוזר ומושיע. אמנם עוזריהם ואנשי עצתם מאז, הלא המה המחסור והצרה אשר רק המה למדו ידיהם בכל עת לעשות חיל והשכילו לבם למצוא תחבולות קמו גם עתה לנהלם בעצתם, ותחבולה חדשה נמצאה להם בהדרשה להמעיט את מספר האמללים, וזאת היא העצה אשר יעצו: להעלים מספר הנולדים, לבלי הביא לזכרון בספר רק מעט מזער מהנולדים וכן עשו; האב אשר שלשה בנים לו הביא רק אחד במספר הנולדים ואת היותר העלים, וראשי העדה מצאו לכסף תוצאות, כי בכסף מלא שלם האב להם לבל יכתבו בניו על ספר הנולדים. כה עברו ימים רבים והפצם בידם הצליח ויצער מספר העובדים בעבודת הצבא מבני ישראל, ואף כי פעמים רבות קמו מלשינים לגלות סיד ולהכות אותם בלשון, אך כספם הציל אותם בכל עת מידי רודפיהם, בכל עת סכל עצת המלשינים והסיר חמת השרים מעליהם. אמנם לכל דבר יש קץ וגם עת התחבולה הזאת באה, הדבר נשמע בבית המלך ויצא דבר מלכות מלפניו

את התהפוכות האלה וגם כל קורא דברי שחק להן. אמנם צרות רבות ונוראות באו עליהם אז לרגלי התחבולה הזאת, וגם עתה עוד תפליא מכותם, כי מן העת ההיא החלו לתת את בניהם לנשים בטרם היו לאנשים ותרב את השערוריה, והעוני הגדיל ויגבר חילים מיום ליום ועוד לא שבו מדרכם כסל. כשמוע המלך את המעשים אשר היהודים האמללים עושים חרה אפו בם ויוסיף לתת צו על צו ופקודה על פקידה ותצא דבר מלכות, כי יעברו השוטרים בעיר ויקחו לעבוד עבודה בצבא אחד ממאה מבני יש־אל וכי יפשיטו בגדיהם מעליהם ויסירו פאות ראשיהם בכל רחובות, ותהי עת צרה ליעקב מאין כמיה, השוטרים הגדילו על דברי המלך ויעשו כטוב בעיניהם ותרב המבוכה, בכל בית צרה ובכל רחוב תאניה, פה הסירו בגדי איש ופאות ראשו בעברו ברחוב ושם לָקְח לעבודת הצבא איש מזרעות אשתו. ואם אמרי אספרה את הדבר כמו, הנה ירבו דברי כחול, אך זאת יבין כל איש כי צרה על צרה, הוה על הוה באו עליהם לרגלי הפקודות ההן וידכאום עד עפר ויתגום למרמס כטיט חוצות. בכל זאת הקשו ערפם ולא שבו מדרכם והמושל גם היא לא שב מדרכו וירבה לתת חוק על חוק ופקודה על פקידה, ואם כי הצליח חפצם בידם להטות לב השרים והשופטים כי יתנום ללבוש מלבישיהם לפנים אך את החוק להרים מבניהם תרומה לצבא אזלת יד איש מהפר, ובראותם כי אזלת יד ואפס עוזר להם, כי בא יום הפקידה ויקחו מהם את התרומה בחזקה ויגזלו איש מזרועות אשתו ובניו, כי החק היה כי רק מבן עשרים שנה ומעלה יבואו לעבוד עבודת הצבא, וכל בני עשרים כבר נשאו נשים וזרוע אל מושיע הושיע להם לראות שכר פרי הבטן, בעת צרה הזאת השמיעו עוד הפעם נדבות ויקבצו כסף רב וישלחו שלוחיהם אל עיר המלוכה להטות את לב השרים כי יעשו אתם חסד ואמת ויקחו נערים קטנים בני שמונה או עשר שנים אשר לא באו עוד בברית את אשה, והמלך נאות להם לתת את שאלתם, אך כי הימים הראשונים

עיניו ויראה בכל צ̇ות נפשו, אך אם ישלחו יד לקרבהו כמו נגיד, אם יפתחו לפניו דלתות סגורות לא נפתחו מלפנים, אם ידברו על לבו כי ישים עיניו ולבו אל אשר לפניו אז יברח בהחבא ויאמר בלבו: רשת פרושה לרגלי, אך בפיו ידברו שלום והמה מתנקשים בנפשי! — כן הגה לב העם הזה גם בדבר בתי הספר; כל אשר הוסיף המלך להסיר עול מעל אלה אשר ישלחו את בניהם לבתי הספר ולפתוח לפניהם פתח תקוה טובה, כן רחקו המה מעליהם ויבחרו בעוני, צרה ופגע משלוח את בניהם לבתי הספר. בימי הרעה האלה, בימים אשר דמו כי אויביהם יבקשו להכרית זכר אמונתם, חגרו המה שארית חמות נגדם ויבקשו תחבולות להציל אמונתם מידי רודפיה. המחסור היא אבי הדעת והצרה א̤ם כל התחבולה; גם המה בצר להם מצאו עצה לסכל את עצת המלך; אחרי אשר הפקידה יצאה כי רק הנערים אשר עוד לא באו בברית את אשה, והנערות אשר לא היו לאיש יבואו אל בתי הספר ובתי המלאכה לכן השכילו לתת את כל ב נ י ה ם לנשים ותהי ב ה ל ה בכל עיר ועיר, כל איש אשר לו בן בקש לו אשה, לא הביטו אל עושר, לא פנו אל כבוד משפחות היקר בעיניהם מאד אשר רק על פיו יקחו נשים לבניהם ויתנו בנותיהם לאנשים, ויהפך פתאם האבל לשמחה; בכל בית היתה שמחת חתנים, ילד בן עשר שנים נשא אשה בת שמונה עשרה, גם על כפים נשאו ילדים וילדות להביאם בברית כדת מ ש ה ו י ש ר א ל ובימים מעטים היו כל נ ע ר י בני ישראל ל א נ ש י ם. מי היה הראשון אשר המציא את התחבולה הזאת לא נודע עד עתה, אך לפי דברת רבים היה האיש רב העצה הזה מלמד לנערים אשר בנות רבות וגדולות היו לו וכל תקוה רחקה ממנו להשיאן לאנשים, כי קצרה ידו מתת נְדָה להן, ובעת הבהלה הזאת מצא חתנים בּ̤ להן. לולא הֵסֵבָּה התחבולה הנבערה הזאת צרות רבות לישראל, לולא הכתה שרש פרה ראש על תלמי לבבם לְעַוֵּה דרכיהם גם בימים הבאים, כי אז מלאתי עתה שחוק פי בכתבי

החוק. לוא שחדו מהכסף להשרים למען ידברו טוב על עמם באזני המלך ולהבינהו בינה, כי לא בפתע פתאם יצא דבר גדול כזה למענהו, כי זה העם אשר שבע חרפה וקלון מרבה להכיל ימים רבים לא יאמין עוד בטוב ואהבה, לא כזאת עשו כי אז אולי נגלתה תשועתם כרגע, אך הנוכלים אשר שמו את הכסף בכליהם וישימו אל עיר המלוכה פניהם הוציאו דבה על אחיהם, כי עם קשה ערף העם הזה מקדם קדמתה ולא יכין לבו למצות מלך ופקודתו זרה לרוחו ושוא יהיה עמלו להביא חכמה בלבו כי לא יצלח — כשמוע המלך את דבריהם חרה לו עד מאד, אך הוא בטוב לבו לא היסיף לצות במפגיע ותהי הרוחה שנים אחדות, בתי הספר ובתי המלאכה סֻגְּרו על מסגר, ומליציהם הפושעים בנו להם בתי אבנים למראה מכסף העדה ויהיו לברכה בקרב הארץ כי הגדילו לעשות. אך ימי המנוחה האלה לא ארכו להם כי המלך ההוא מת ויקם מלך חדש תחתיו, מושל אשר רוחו איתן וחפצו כסלע מוצק, הוא ראה ויתבונן כי ההולך לפניו דבר דבר וישב ממנו, לכן אמר אני אבצע אמרתי בדבר מלך שלטון ועל כן התעודד ויתן צו כי ירימו גם בני ישראל מבניהם תרומה לצבא, ואם לא ירימו המה מחפץ לב יקחו מהם בחזקה, כי יסירו מעל בשרם את הבגדים הצואים, אשר הבדילום מעמי הארץ, ואם לא יסירום בידם יפשיטום השוטרים מעליהם בחזקה, וכי ישלחו עוליהם ללמיד דעת: את הנערים לבתי הספר ואת הנערות לבתי המלאכה. אך למען משיך לב העם אחרי בתי הספר נתן פקידה, כי כל אלה אשר יקחו לקח בבתי הספר יהיו הפשים מכל מס ומשא מלך ושרים, לא יִהְיוּ לעבוד עבודת הצבא ומשפט אחד יהיה להם ולעם הארץ.

זה היא דרך עמי מאז, הוא יבקש להתהדר ולעמוד במקום גדולים וגם אם לא יכירנו מקומו לא ישים לב, ואם יתנו עליו בקול: גש הלאה! אז יאמץ כחו לקרב, ואם יצוו עליו במפגיע: עצום עיניך ואל תבט הנה! אז יפקח

התבל וירא ויתבינן, כי רבים מעמי עשו חיל בארצות אשר הסירו עולם מעל צוארם גם רבים גדולים חקרי לב אנשי שם ואנשי חיל במלחמה יצאו מקרבם, וימלך עליו לבו להביא גם את עמי בממלכתו במסירת ברית אהבה ושלום ולפתיח להם שערי הארץ כמו לאזרחים נאמנים ויגמר אומר להכין להם בתי ספר ובתי מלאכה ויתן צו אל השר, אשר מֻנָּה להשכיל את העם, כי יחל במלאכה, ולא שב אחור מדברו גם אחרי אשר שמע מפי השר, כי כסף רב דרוש להדבר הגדול הזה וכי גם כל המס אשר ישלמו היהודים לאוצר המלך לא יספיק לדבר הזה, כי הוא באחת השיב: לא אחוס על הכסף ואם יצלח חפצנו בידינו למצוא רק איש אחד בהם אשר יעשה שם כבן־מנחם אז רב לי רב. עצתו היתה טובה ונכונה אך שומע לא היה לו מאת עמי. עמי אשר הסכין לראות רק רע כל היום לא האמין עוד בטוב ויחשוב את עצת המלך הטובה כעצת און: להדיח לבבו מאמונת אבותיו.

גם נמצאו בעמי רשעים אשר בעד בצע כסף מכרו כבוד עמם והמה הועילו להותם להביא מורך בלבם ולהסיר לבבם מאחרי עצת המלך אשר יעץ להטיב להם, המה קמו וילבשו קנאת עמם כמדם ויקראו בגרון בלי חשך בכל הערים מושב בני ישראל, כי עצת המלך להכרית שם ושאר לאמונת ישראל במשכו ברשתי עוללים נקיים אשר לא ידעו מטוב ועד רע אל בתי הספר ללמדם שפת הארץ ואמונתם, והבוערים בעם — מקטנם ועד גדולם מאיש ועד אשה — האמינו בדבריהם ותהי חתת אלהים עליהם. אז מצאו הנוכלים ידים למלאות אוצרותיהם כסף, כי השמיעו נדבות בעיר ועיר לקבץ כסף על יד באמרם כי בעזרת הכסף תמשול זרועם להם לסכל עצת המלך, ויקומו כל העם וירימו נדבה בחפץ לב כאשר היה לאל ידם, ואלה אשר קצרה מתת מתנת כסף הסירו את עטרות הטלתים אשר להם — כי עטרות כסף וזהב היו להם — ויתנו אותן על ידי העושים מלאכת ה׳ ברמיה למען יפרו את

טוב לא ידעו ויהיו שלוים. בדרכי אבותם הלכו וישמרו כל דתי אמונתם באין מפריע, כברוב יתר הארצות אשר חשבו את ישראל כבהמות שדי ואך חרפה ובוז טפלו עליהם שונאיהם מדי שאתם שמם על שפתם, כן נִתַּן גם בארצי שם ישראל לגדופים: כי לא יצלחו למלאכה וחרושת מעשה, כי לא יהיו אנשי חיל במלחמה ולא יאהבו את ארץ מולדתם וכהנה רבות, מבלי זכור ושום אל לב כי מידם זאת להם, כי המה בגאון אפם המיטו על עמי רע ויפילו עליו בלהות, הדיחו אותו משאת משרה וירחיקוהו מעבודת אדם, ולא נתנו לו ידים במלחמה. אך עמי אהבו כן, כי ברבות הימים הסכינו לחרפת אויב וגדופי מתנקם ויהיו כלא שומע ותהי הקללה כברכה בעיניהם, אם אך בשוט לשון ולא בידי עריץ הֻכּוּ בבקר בבקר...

האסיר בבית הכלא שנים רבות ולא ראה אדם ואור שמש, לא יכיל עוד שאת השמש בצאתו לחפשי וקול דברי אדם כקול רעם באזניו; האיש אשר כמשגע התחשב ויתנו את משגעים מקומו הוא ישתגע ברבות הימים גם אם רוח נכון היה לו ורק מידי שונאיו נגזר; כן קרה גם את עמי. הצרות הרבות אשר המיטו עליו שונאיו, השנאה האיומה אשר קמה כבת תופת למולו אל כל אשר נשא רגלים, חרפת אויביו, מכת שונאיו דכו רוחו ויגרשו כל רגש כביד, אהבה ורעות מלבו, כי האמנם יוסיף לבקש כבוד אחרי אשר ישבע קלון מכבוד? האמנם ישיב אהבה, או יתרועע את מנדיו אשר יוסיפו להפליא מכותיו במסר אכזרי מערב עד בקר? בצר לו בקש אך להפרד, אך להחבא בסתר המדרגה וברבות הימים ששו בלבם בראותם כי הצליח חפצם בידם להסתר כי זאת הושיע להם להסיר מהם עיני השרים אשר חשבום כבהמות שדי ויעזבום לנפשם לעשות כהעולה על רוחם, לא נתנו להם חקים ללמוד שפת הארץ, לא צוו עליהם לתת מבניהם תרומה לצבא כי נבזים היו. כה עברו ימים רבים ימי חשך לישראל עד אשר קם מלך חדש אשר ידע דעת ודרכי

יתים, ירבה אלמנות שכולות בעיר, יותיר גבר וביתו בלי אשת חיל לתת טרף לביתה, יגזול אהובה מחיק אוהבה אשר בה חזה מחזה ששון וחיים, יטרוף באף את האוהב אשר בו שמה כל תקות חייה מזרועות אהובתו, איום נורא היא האכזר הזה, עליו יָשֹׁמּו החיים, משאתו יגורו כל אלה אשר באפם נשמה, אכן זאת תהי נחמת האמללים אשר מידו נגזרו כי כלם מפניו יחילו, תחת צור חרבו יכרע עשיר ורש, שר ועבד ואזלת כל יד לקום בפניו. יד אל זועם יראו בני תמותה נטויה עליהם, זאת ישיבו אל לבם וינחמו, אך מי יספר ענות האמללים אשר לפני בני עולה נפלו, בשבתם בטח נפלו בידי עושקים כח להמכר כצאן לטבח, בידי עושקים אשר פני עשירים נשאו ורק על עני וקשה יום לא חמלו, בידי עושקים אשר המה אחיהם בני בריתם ואמונתם, בידי עושקים אשר ברוב עשקם התהללו ויאמרו כי יסירו הקוצים מכרם ישראל, מי ימציא נחם להעשוקים האלה אשר פתאם לפתע בא שברם? נורא הוא הדבר הזה! שַׁמָּה תאחזני בזכרי אותו וארגז תחתי מדי אעלהו על שפת לשון, מדי אשלח ידי לאחוז בעט להקים מצבת חרפת עולם לאחי אנשי גאולתי. אך לא תקצר רוחי — אדברה ישמעו וירגזו!

אל תניעו עלי במו ראשכם אתם הקוראים, אשר לא ידעתם זאת או תחפצו לשכוח, כמו דברים אשר לא היו אספר! אל תעיזו מצח לאמר לי: בשקר חרפת מערכת אלהי יעקב! הנה אני בא בשם האמת וזאת חטאתכם מעולם, חנפים, כי תרימו במרום קולכם למען יחבא קול מלי האמת ולא ישמע בחוץ, אם יש לאל ידכם להפוך מר למתוק ולהלבין אדום, עשו! ואם אין רגזו ודמו! הדברים אשר אספר עתה כנים ונאמנים המה, דבר לא בדאתי מלבי, ואם גם אף אני אחשוב, כי ימי רעה כאלה לא יוסיפו לבוא, בכל זאת לא אחדל מכתוב אותם על ספר למען ידע דור אחרון את אשר נקרה ונעשה בעת רעה, בעת שלט האדם באדם לרע לו —

— לפנים ישבו בני עמי בארצי בטח, רעה לא ראו ומה

ומבלי דבר דבר אחז בערפי וישם מקימי אחרי הדלת באמרו: כה יעשה לנער שובב אשר יגנוב ויתן שם מורהו לשמצה, ראו כלכם וקחו מוסר! לבי אמר לי כי מאת המורה היתה שומה לגרשני, כי ירא להכזיב מלי פן אענה כחשו בפניו ועל כן צוה על המשגיח להרחיק אותי מעל לגבול הישיבה, והמשגיח שש לעשות הצדק הזה, ובכן גורשתי מאת הישיבה בעת רעה וישיבה אחרת לא פתחה שעריה לפני, כי ברגע אחד נכתם עוני בכל העיר, כי לא לבד כי כיפר אני וארחתי לחברה את מרגיזי אל, כי אם הוספתי סרה לגנוב ולדבר אל המורה תועה. לשוא נסיתי לדבר תחנונים באזני פנחס המורה בישיבת אברהם או בישיבת האשכנזים (כאשר פי בני העיר יקבנה על שם הרחוב אשר נקרא רחוב האשכנזים, כי שלשה אנשים מארץ אשכנז גרו בה) שומע לא היה לי, כי המורה אשר עשה מעשה זמרי ויבקש שכר כפנחס קרא בסתר אהלו מעל ספרי החכמים ויתחשב כיודע דעת עליון וירא אלהיו מרבים בעיני באי בית התפלה ועל כן נצר נפשו מכל משמר לבלי תת מהלכים להוגה בספרי חכמה בבית הישיבה אשר לו, מדאגה מדבר פן יאמרו עליו כי הוא נותן יד למשכילים, גם פחד פן יראוהו יודעי דעת ויבינו כי לא רבה חכמתו. גם ישיבת יעקב סגרה דלתיה בעדי מבוא כי שם היו דברי עכבור נשמעים, ובצר לי חשתי מפלט אל אחד מבתי המדרש, אך רק לילה אחד נטל עלי לבקש בו מנוחה וביום המחרת לעת ערב באו אנשי חסד ויתנו לי מעון וארוכה בטוב לבם, מבלי שים לב כי את זעומי אלהים הנני נמנה.

יח.

עֵת שָׁלַט הָאָדָם בָּאָדָם לְרַע לוֹ

איום הדבר באפל יתהלך, תחת שואה יתגלגל ויעלה בחלונות לגזור על ימין, לחטוף על שמאל, יגזול משד

לבו ואקרא בזעף אף: שקר אתם דוברים! הוא לא גנב מעודו כי השקלים לי המה, מידי לקחם — עוד המלה בפי והנער התעורר ויקרא בשמחה: השמעתם אחי? הוא הגנב! הוא גנב את השקלים הוא נתן בפיו תודה כי גנב את השקלים ואתם עדים! טוב הדבר נגיד זאת להמורה ויגרשנו בחרפה, כי גנב לא יבוא אל ישיבת מנחם! —

— צדקת צדקת — קראו כלם — גנב הוא! גנב הוא! ילב המורה כבר סר מאחריו ועתה בשמעו כי גנב הוא לא יחוס עוד עליו כי גרש יגרשנו —

— גנבים, סוררים, פושעים אתם כלכם ואני לא גנבתי, הכסף לי היא וגם אם לב המורה סר מאחרי גם אז יתן תודה כי השקלים לי המה, בידי הבאתים בבואי הנה כי גם לו הרימותי מהם תרומה — קראתי בכח ועשתנותי נבוכו מקצף ולא השיבותי אל לבי כי גחלים אני חותה על ראשי. הנערים כשמעם את דברי השתאו איש אל רעהו רגע ואחרי כן קראו פה אחד: הוא יוציא דבה גם על רבנו, הוא יאמר כי יד רבנו תכון עמו, נשמיע זאת באזניו וידע כי הגנב הזה ישפיל לארץ כבודו — כרגע ראיתי את עותתי אך אזלת ידי לתקן את המעות, דבר יצא מפי ולא יכולתי השיבו שמה.

מה נתאונן בכל עת, כי קצרה ידינו מהוציא לפעולות ידים כל אשר יחשוב לבנו, גם כח שפתינו אין אתנו להשמיע בל אשר יעלה על לבנו, אך רע ומר מזה כי נוציא לפעולות אדם ונשמיע בקהל רב את אשר לא חשב לבנו; החכמים גדולי חקרי הלב יתאוננו כי אזלת ידם מעשות אף החצי מאשר הרה והגה לבם ומחשבות טובות תעשינה להן כנפים ותעלינה בתהו בטרם עברו על דל שפתם, ואותי ייסרו כליותי בכל עת כי עשיתי יתר מאשר חשב לבי, כי דברתי דברים בטרם חשבתים; הדברים המעטים האלה אשר יצאו מפי בקצפי הסבו לי צרות נוראות ומכשול לב. מכשול עוני היה כי הרשעתי את המורה על כי לקח כפר מידי ומכשול לבי כי השמעתי זאת באזני רבים, כי עוד ביום ההוא בא אלי המשגיח

אמנם הוא בראותו כי אין מענה בפי שם אלי פניו ויאמר: אצבע אלהים היא! אל זועם פקד אפו על הרשעים ואתה קח מוסר ואל תשוב לכסלה – הנער אשר חפץ קרבתי שם אל הנער הדובר בי פניו ויאמר: אבל זכור כי הזקן עתה שוכן עפר ואסור לספר אחר מטתו של מת, ומי יודע אם לא נמצא בו דבר טוב –

– מי יודע? – ענה הראשון בלעג – מי יודע? האלהים הוא ידע כי על כן הביאו במשפט, הלא אות נאמן הוא כי רבו פשעיו כי על כן יסר יסרהו אל פוקד עון, אמנם אני לא אליך שמתי דברתי, כי אם הוכחתי את התועה לבל ישוב להתיצב על דרך כסל אחרי ראותו שבט אלוה –

– אמנם מי שמך למטיף מיסר? – קראתי ברוגז – ואתה הזכית לבך ולא תדע בך כל עון כי תטהר רעיך מחטאתם? יפלס איש איש מעגלותיו בטרם יטיף מוסר לרעיו –

– האם תרשיעני? קרא הנער בגאון – האם לקחתי לקח מפי מרגיזי אל? האם אחזה רגלי באשורי בוגדים וגנבים, כי אחפש דרכי? יחקור וישוב המסלף דרכיו ולא אני! –

– צדקת מאד! – ענה רעו אחריו – כל עוף למינהו ישכון, הוא התיצב על דרך רשעים וארח לחברה את גנבים ולא יבוש בושת להרשיע צדיקים וטובים ממנו –

– אתם כלכם פשעתם ולא גדעון, הוא הצדיק ואתם הרשעים כי תטפלו עליו עון אשר לא עשה ולא עלה על לבו, זך וישר הוא ואתם עונכם תשאו – קראתי בקצף כי נלאיתי נשוא ריבות שפתם.

– איך תעיז פנים להצדיק את הגנב אחרי אשר נמצאה הגנבה בידו? איה איפו לקח את שקלי הזהב? הלא הוא גנב אותם! גם לא ערב לבוא הנה להצטדק ואתה תצדיקנו?! – קראו שני הנערים פה אחד ולקולם נגשו עוד נערים אחדים ויצדיקום, לא משלתי עוד ברוחי בראותי כי שם איש טהר לב מנואץ על לא עול בכפי ואשר לפני נגלו צדקתו וישרת

לירא אלהים כלמכחש בו: כוס יין מלא ישמח לב המקברים אשר הביאו אל שאול צידו.

בלב מלא יגון ושבר שבתי אל הישיבה ואשב משמים כל היום ההוא עד כי שכחתי גם מאכול לחמי, כל מעיני היו בגדעון ובהזקן אשר אף כי רק יום אחד ראיתי פניו, דבקה נפשי אחריו וכאבי נעכר מאד בראותי כי אני, רק אני אבכה למת, אנוד להאסיר ואיש לא ינוד לי בצרתי. אני רק אני אדע נפש שניהם ועיני כלם טחו מראות את הישרה – אמרתי בלבי – נפשי להאמללים תזעק וחמלתי תחשב לי לחטאה, גורי אריות, נמרים יסבוני, על שבר אובדים יגילו ואין איש נחם על רעתו לאמר: מה עשי לי רעה כי רעתם תשמח לבי? אני האחד והמה הרבים, עתה אראה כי לא הרבים יצדקי בריבם את האחד, רק מרוע לב יצדיקו בני האדם את הרבים וירשיעו את האחד כאשר יצדיקו את איש זרוע בריבו את החלש ממנו. כל מעיני היו בהזקן וגדעון ולמפח נפשי לא היה קצה, אך גם היא כאין נחשב מול חזיוני הליל אשר הוסיפו יגון ושבר על מכאובי כיד החזיון הטובה עלי מיד המקרה והפגעים. גם ביום המחרת לא הרפתה תוגתי ממני אך הבלגתי על צרות לבבי ואקח לי ספר להגות בו אולי אמצא בו נחומים, אך לבי לא הבין את אשר ראו עיני, לבי היה קרוע לגזרים: חציו היה קבור במעבה האדמה את הזקן וחציו השני אסור בכבלי עני אל גדעון. למולי ישבו שני נערים וישוחחו אך לא שעיתי אליהם ואל דבריהם, אמנם בשמעי שם גדעון יוצא מפי האחד התעוררתי ואטה אוזן, למרות חפצי, לשמוע מה ידבר וכל דמי עורקי רְתָחוּ כסיר בשמעי כי האחד יתנה לרעהו צדקות ה׳ אשר עשה שפטים ויתן נקמתו בשני מרגיזי אל בשבוע אחד, והשני ענהו: עתה ילמדו תועים בינה ולא יוסיפו להשחית דרכם, ועפעפיו בחנו אותי מדי דברו ובלי ספק קוה לשמוע מענה מפי, אך אני משלתי ברוחי ואדום, אף כי ברצח בעצמיתי חרף את אהובי נפשי בעת אשר נפשי עליהם האבל.

ואת כי אם מבית החולים ברח ועודנו משגע ! – כל אלה שמעתי מאחרי אך לא שעיתי אל דבריה. רגלי חלפו כח וישאוני אל בית הזקן ובפתחי הדלת אימה חשכה נפלה עלי בראותי כי אין נר בבית ואין קול אדם.

לשוא דפקתי בחזקה על דלתות שכני ידידיה, לחנם קראתי בכל עז: חושו לעזרה, שומע לא היה לי; כלם נחו שקטו על משכבותם מבלי דעת, כי מספר צעדים מערשם אשר תנחמם מעמל היום לשוב לראות לאיר בקר באיר החיים תעזוב נפש איש אדמות באין רואה. זמן כביר עמדתי על עמדי כאיש אובד עצות, עד אשר זכרתי את יחיאל השמש אשר לחברת מלוי המת ואמהר ואקיצהו משנתו ואוליכהו אחרי, אף כי היטיב חרה לו לעזוב את ערשו בחצי הלילה.

עד איר בקר ישבנו ונשיח ולא נָתַנּוּ שנה לעפעפינו גם אני גם היא. הוא ספר לי ריב גדולת אבי המת ורוב עשרו בימי נעוריו, כי בעת אשר המת היה לנגדו לא ערב לבו לדבר אליו תועה ולנבל שמו כאשר עשה בקומו ממשכבו בשמעו כי אל הזקן ידידיה ולא אל איש עשיר ונשוא פנים הנהו קרוא. כי אז קרא ברוגז: כן יאבדו; מדוע לא חכה עד אור בקר? אך בשבתו למולו דבר עליו רק טובות כמו המת יקשיב וישמע לכל דבריו וישלם לו במיטב כספו על נדדו שנה מעיניו למענו ועל דברו עליו טובות. בדממה ומנוחה הובילו את המת אל בית עולמו. איש לא ספד לו ולא קונן עליו, גם זכריה המטיף אשר בימי עלומיו לקח לקח מפיו ומפתו אבל ימים רבים, גם הוא לא הרהיב עז בנפשו לקונן עליו קבל עם לבל יזכרו ענית עלימיו. במגיחת לב הורידו את הגויה אל קבר, ואיש לא נתן בקולו על כלב הבדחן הנודע לאיש לצון בעיר באמרו „זה כפרתי זה חליפתי" בעת אשר כלם קראו מעל הספר „הצור תמים פעלו" ויצדיקו את הדין בלי בכי ואנחה, ובלב שמח נתנו את כוס היין על פיהם אחרי צאתם משדה הקברות כאשר יעשו תמיד, כי משפט אחד לעני ועשיר, לאיש נכבד כאשר איננו מְכֻבָּד

מהבית ואתנודד כשכור בלכתי, כי רגלי כבדו מאד כמו כבלי ברזל שמו מועקה בהן – רגלי תכבדנה כמשא כבד, כן הכבידו ממני בחלום חזיון לילה בחלותי. מי יודע אם לא חלום הוא גם עתה? אולי יבעתוני חזיוני ליל ולאור בקר אצא למרחב? – שאלתי את נפשי ואלך הלאה ואגשש באפלות כי כבר אתא ליל, ליל חשך בלי מאורי אור בשמים, בלי מאורות ברחובות ובלי כל אור ששון ותקוה בלבי, עדי באתי אל בית הזקן. דפקתי על כפות המנעול ואין עונה, הניפותי ידי ואך בחזקה על הדלת, ואין קול ואין קשב – אך חלום הוא – השיבותי אל לבי, ואעמוד משמים בדממת הליל עדי מעדו קרסולי ואשב על סף הבית. המנוחה ורוח הלילה השיבו נפשי ואקום עוד הפעם ואדפוק בכל מאמצי כחי על הדלת וקול נשמע מבית: הנני הנני! – אחרי רגעים אחדים פתחה אשה זקנה את הדלת ונר בידה וכראותה איתי נבהלה מאד ותשב אחור ותחפוץ לסגור את הפתח, אך אני לא נתתיה ואקרא: האם לא תכירני עוד חוה, כי לא תתניני בוא הביתה? –

– מי אתה? – קראה ברעדה ותקרב את הנר אל פני להתבונן בי – יוסף! – קראה אחרי ראותה פני – אני לא הכרתיך כי פניך וגם קולך שֻׁנּוּ וגם אור עיני אין עוד אתי, אך מה לך פה באשון ליל? –

– הניחי לי לבוא הביתה ולנוח מעט, כי עיף אנכי מאד ואחר נדבר –

– בוא בשלום, הִנָּפֵשׁ לכל אַוַּת נפשך, גם לין פה כי אין איש אתי רק בני –

– והזקן איפו הוא? והילדה איה? –

– הילדה נסעה כבר מזה את אמה אשר באה הנה והזקן גם הוא עזב את העיר ולא ישוב עד יום השבת – כחץ מקשת קלע המענה אל תוך לבי ומבלי דבר דבר נשאתי את רגלי למהר אל ידידיה מבלי פנות אל דברי האשה אשר קראה אחרי: אנא תשים פניך? אנא תפנה באשון לילה? אין

החיים, אקלל בקללת אלהים את הנותרים אחרי, ודברי האחרונים יהיו – מארה וקללה!! – אחי הן איש אמונים אתה, תירא את ה׳, תיטיב דרכיך יתפליא חסד לכל איש, אנא אהיה נא בעיניך כאחד מנהם, שכח כי עלי נשאת חרפה, ואם תחפוץ – אם תוכל נשה גם זאת כי בבטן עשיתי עשית רק זכור תחנת אובד, הושיעה לגוע למות בלב שוקט... דברי לעו, ידי כבדה ואני אמרתי אדברה, אדברה הרבה לאחי אשר זה ארבעים שנה לא נסיתי דבר אליו, אך כחי עזבני. העלם הזה יביא לך דברי האחרונים וישמיעך מה עמדי – חיה בשלום בתבל אשר יעזוב אחיך אשר אהבתו היתה חתומה בלבו עד הרגע וההגה האחרון – במעון הרוחות אתן את תודתי לך! – –

בכל עת כתבו היו חליפות למראה פניו, רגע נראה עז עליהם ורגע כֻּסו בלבנת מות עד אשר כלה לכתוב ויפיל אחור על ערשי ויעצם עיניו ואת העט לחץ בחוזקה בין אצבעותיו.

– הוא מת – אמרתי בלבי ואעמוד על עמדי כְּמַכֶּה בתמהון מרוב המחשבות אשר ענו את נפשי כל היום ההוא. אחרי עמדי זמן כביר עלו מחשבות על לבי ללכת לקרוא לאנשים, כי יבואו הביתה. וכהפנותי שכמי ללכת הדפתי מבלי משים את השלחן ויפול ארצה והכלים אשר עליו נפלו ונשברו ולקול נפלם התעורר ויפקח עיניו ויביט כה וכה ויושט ידו לאות כי קורא הוא לי, נגשתי אליו והטיתי אזני לשמוע מה בפיו והוא אמר אלי בקול דק מאד: מהר ולך אל אחי ותן לו את המכתב –

– אני אלך בתחלה לקרוא אנשים לעזור לך –

– בתחלה לך ותן את המכתב על ידו ואחר תביא הנה ואם עוד אהיה בחיים אשמיעך חפצי –

– אך איך אעזבך? –

– מהר אל אחי – ענה ברב כח למען אשמע מה ענה – ממני תשיעה רחוקה ואותו יצילו אם יחפצו – ככלותו לדבר נתן באצבעו אות כי אמהר ללכת. בפיק ברכים יצאתי

אהבה יהיה לכל האדם, היה כסלע מגור, כשטן מתנכל להפריד בינינו. אמנם הה! לא רק בינינו הפריד ויפרע פרעות כי אם לכל העם היה כאבן נגף בדור המקלל הזה! דור איש אחיו יצור חרם! איש את בן בריתו ילכוד בפח וימכרנו בעד בצע כסף לעם נכר אשר יראה משבתנו וישיש, ישמע רעותינו ויקרא האח! שונאינו ירימו מצח וילעגו לנו במנוד ראש בראותם כי פסו חנינה וחמלה מלבב בית ישראל, נתקו מוסרות האהבה ותהיינה למכמירות לצידד נפשות אביונים. אויה לי! מדוע הארכתי ימים לראות בעיני הכהות את ימי הרעה האלה?! מי יתנני שוכב עם אבותי ועיני לא ראו את השערוריה והחמס אשר קמו למטה רשע בעמי להכות אותם מכה אכזריה! אכן תקותי בי, כי עוד מעט יסיפו המראות האלה מנגדי ויסתר עמל מעיני...

אחי! שוה אותי לנגדך: זקן אין אונים, בחסר וכפן, גלמיד מתעתד למות ושמע תחנתי; הנני הולך ערירי, פרי בטני נקטפו כציץ וימלו בעודם באבם ובן לי אמצתי, בן פורת. נפש טהורה ומלאה רוח דעת, יצרתי רוחו, יצקתי דעת בלבו וקויתי לטוב, כי יבוא יום ולאורו ילכו בני עמי ובכבוד תפארתו יתפארו, למופת לרבים יהיה בחכמתו ובאהבתו לעמו – ויבוא רע! הה! האבן היקרה הזאת נפלה בידי האכזרים הסוחרים בנפשות אדם ואתו גם חיי, גם תקותי נדמו נאספו. אחי הצילהו, הצילה נפשו מידם והשיבה לעמנו את הספיר הזה אשר יאצל מהודו עליו. אחי למעני, למענו, למען עמך עשה! ואם לא תיקר נפשו וחכמתי בעיניך, אנא חוסה נא עלי ואל תורידני ביגון שאולה. כל ימי היו צרה ומכאובים, אכן נשאתי סבלתי במנוחה ולא התאוננתי, אך עתה הה, נגזרתי! הושיעה נא לי לעבור בדרך אשר בה יעברו כל בני תמותה בשלום ומנוחה, כי למה אעזוב את ההבל בלב רַגָז ואחרוק שן בעמדי על פי הבאר? בלב מלא אהבה וסליחה אחפוץ לעזוב את הארץ... כי אם לא תושיעני, אם לא תתן ידך להוציא ממסגר את האסיר הזה, אאור את

– האין עוד כל תקוה להוציאו מידי העריצים ? –

– תקוה ? – קרא הזקן ויתנודד – תקוה בחיק נערים תניח, כל תקותי כי עוד מעט אשכח עמל לנצח –

– אך האפס צדיק מן הארץ, האם לא יקומו ישרים לעזרת אמללים ? –

– ישרי לב ? חכה נא לי ! – ענני ויתן ידו על עיניו כמו הפץ לזכור דבר מה – חכה נא – קרא עוד הפעם מבלי הסיר ידו מעל עיניו. כה ישב זמן כביר ומרגע לרגע קרא: חכה נא ! – לולא נגעה הרעה עד לבי כי אז מלאתי שחוק פי על מעשה הזקן, אך העת ההיא לא עת שחוק היתה, לכן ישבתי והכיתי בכליון עינים אולי אשמע מפיו עצה. פתאם התעורר כמו מתרדמה ויאמר: זיק תקוה נשקפה לי, אנסה אולי תצלח, שב במנוחה ואל תפריעני – בדברו לקח עט וגליון ויכתוב עליו כדברים האלה:

אחי ! בידים רועדות מצרה וזקן אכתוב לך המלים האלה: יונק שדה אמי ! בשמה ובשם אבינו טהר הלב אשר לא ידע שנאה אשביעך לבל תשליך אחרי גוך את בקשתי – את בקשתי האחרונה ! דברי אלה יהיו האחרונים כי קרב קצי ! ימי נדעכו בהמר העת ואקרב למות ועתה נהתה בי יד אלוה ותשאני ותרכיבני רגע אל יומי האחרון. בעוד יום או יומים לא תביש עוד באחיך אשר כמכחש באלהי יעקב היה בעיניך. אחי ! אם שגיתי בחיי יועידני אלהי המשפט למשפט, אך אתה עתה אל תעלם אזנך משמוע קול בכיי. אחי ראה נא ראה אנחותי: הדברים האלה אנחות המה והאותות – דמעות. אבכה, אבכה מרה מדי כתבי, אף כי מקור דמעותי יבש נדף, אבכה ודמעותי לא תמצאנה נתיבות ארבות עיני רק תשתפכנה אחור, אל מעמקי לבבי הנשבר תפילנה וכופת בוערה על אבני אש תִּתַּבֶּנָה ! אחי, זכור נא כי לא בקשתי ממך דבר מעודי ולא אבקש עוד והטה אוזן אל תחנתי. אחי ! מדי אשא את השם הזה על שפתי יעלו מוקדי עולם על לבי; השם הזה אשר כשמן ששון, כמקור

— אויה ! — התפרץ מלבבי ואפול באין אונים ארצה .
כשוב רוחי אלי מהמים הקרים אשר שפכו על פני מהרתי לבוא אל ידידיה ולהשמיעהו את הצרה הנוראה הבאה על גדעון . בחזקה פתחתי את הדלת ובעודני על סף הבית קראתי בקול מרגיז לב : הוא נפל בידי המחפשים ! — הזקן החולה התנשא ממקומו ויעמוד הכן כמת עת ישפכו מים טהורים עליו ; עיניו קמו , ניד שפתיו חשך , וידו אשר שלח למולי לא שבה אליו כמו יבשה . כה עמד רגעים אחדים , אחרי כן ישב באין אונים על הכסא ועפעפי עיניו נעו כמו הורידו דמע אך דמעות לא יצאו מתחתן . זמן כביר ישב על מושבו מבלי היציא הגה מפיו ואני עמדתי על עמדי בלי נוע . צרת נפש הזקן אשר נראתה על פניו הדלים היתה כתנחומים למצוקות לבבי בראותי כי יש לי אח לצרה ואתבונן בו באהבה אין קץ . אחרי כן התעורר ומפתחי פיו התמלטו : על מכרם בכסף צדיק ! גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים ! הה ! מטע שעשועי , אני אמרתי : ברכה תהיה בקרב הארץ ותפול לפני בני עולה , לפני בני עולה והמה אחיך . אך לשוא הכו באכזריות רצח , לשוא צרף אותם צורף , רעים לא נתקו , הרעו מאבותיהם ! — כה דבר לנפשי ואנחות התפרצו מלבו כמכנור הנשבר עת תגע יד במיתריו — נורא הוא חמת אויב , איומים הצרות אשר עברו על העם הזה אך עוד לא לקחו החצי כרוע מעלליהם , עבדים נבזים ושפלים , משסה כל היום , ישלחו לשון אפעה באחיהם בן בריתם באחיהם הה ! — הוסיף לקרוא במר נפשו ויספוק כפיו וידום רגעים מעטים . אחרי כן שם אלי פניו ויאמר : הנידה לי בני מי השמיעך כזאת ? —

— בבית הישיבה שמעתי הדבר הרע הזה ויבוא כחרב חדה בלבי ואמהר להשמיעך — עניתיו בבכי .

— אם אתה תבכה לו איך אבכה אני , שברי גדול כים , כבן אמצתיו לי וכל תקותי אתו נאספו , אויה מה אעשה לך בני ? ! —

– מפיו שמעתי כל הדברים האלה –
– מתי הגיד לך זאת ? –
– שלשים בהיותו אתי בבית החולים –
– אם כן לא תדע עוד עד מה ! – קרא ויביט בפני הנערים כמו חפץ לאמר להם : ראו נא ראו כי לא ידע שרש דבר ועל כן דבר עד הנה. אחרי כן שב ויאמר אלי : את אשר אחזה לא תדע עוד דבר מכל הקורות את גדעון –
– ומה קרה אותו ? – שאלתי בדאגה ולבבי נתר ממקומו.
– תהי אחרית כל שיכחי אליה כמוהו – ענה נער מהנערים כמנצח – כן יאבדו כל המכחשים באלהי ישראל אשר יעמיקו סרה לשים בספרים טמאים עיניהם ! – דאגתי גדלה מרגע לרגע ואירא לפצית פי לשאל עוד הפעם : מה קרה אותו, כי פחדתי פן אשמע דבר מר, ולבי אמר לי כי צרה נוראה באה עליו. מחשבות שונות חשב אז לבי : פן הכוהו אוהביו מכת אכזרי ויחלה, או שמו לו עלילות דברים ויתנוהו בידי השופטים, או כי גרשיהו בחרפה מהעיר, אך זאת לא עלה על לבי פן נפל בידי המחפשים כמו לא ידעתי מהם עד מה וגם כל היום העבר והיום ההוא נשכח זכרון המחפשים מלבי. ואיך יעלה על לבי כי באיש אשר בעיני היה כאדם המעלה, באיש אשר לפי דעתי יהיה בקרב ימים הגדול מאחיו וברכה בקרב הארץ, כי באיש כזה ישלחו המחפשים יד חמסים ? בכל עת חשבתי הבטתי בפני רעי כהפושע בפני השופט בטרם יחרוץ משפטו. הוא החריש עוד מעט אחרי כן אמר : אף כי שנאתיו בכל זאת לא אטור לו שנאה עתה אחרי אשר נגעה בו יד ה׳, גם אניד לו – דמי עורקי התגעשו בשמעי דבריו ולבי היה כהולם פעם ולא משלתי עוד ברוחי ואקרא : אבל הגידה לי את כל הרעה יאדע מה אמלל אני ולמה תענני בחדות ? –
– הוא נפל בידי המחפשים וימכר לעבוד עבודת הצבא ! –

ואדע כי לא צדקתי – שאלתי ברגז בראותי כי הוא ישב וידום.
– לא אדע מה אשיב על תוכחתך כי...
– אם כן תן תודה כי צדקתי – קראתי מבלי תת אותו לכלות דבריו – כי מדוע תחפש חפש מחפש להשיב על תוכחתי אחרי ראותך כי הצדק אתי? – הוא נסוג אחור צעדים אחדים ממני כמו ירא מפני וכל הנערים הביטו בי ואחד מהם קרא בקול: הוא ברח מבית החולים כי עוד לא נרפא מקדחתו – קצף גדול התלקח בחבי בשמעי דברי לעגו ואקרא בזעם: אני כבר נרפאתי ועתה באה העת כי תירש אתה את מקומי! – ואל הנער הדובר בי אמרתי: האם גם אתה תלעיג לי כי תסוג אחור ממני ולא תענני? האני בקשתי אהבה מידך? הלא אתה קרבתי חפצת ותבקש לדעת את אשר בלבבי ועתה כי אין בפיך תוכחת תחריש תדום ותעזבני?! – הוא פתח פיו אך לא מהר לענות ואחרי אשר חשב מחשבות רגעים מעטים ענה בכבדות: ומה אענה אותך אחרי כי תדבר זרות? –
– ומה הנה הזרות אשר דברתי? השמיעני נא ואתן תודה כרגע, כי לא כן אנכי עמדי –
– העוד תשאלני מה הנה הזרות? השמעת מעודך כי יבחר איש בדרך אשר לא ישוב ממנה? הן אל ארץ גזרה ורחוקה יובל גדעון, אל ארץ אשר רבים יבחרו במות מבוא שמה, וידעתי נאמנה כי גם גדעון יבחר במות מלכת באזיקים אל ארץ אשר לשמה תאחז פלצות כל איש ישראל ואתה תאמר כי תפארתו תהיה על הדרך הזאת וגם אתה תבחר בה?! –
– לשונך תדבר תהפוכות ולא אבין עד מה! מי יובילהו? ומי נתן אזיקים על רגליו? הלא הוא שם פניו ארצה אשכנז למען קחת לקח בבית מדרש החכמות, ומי יכביד עליו אכפי? ומדוע ירגז איש ישראל בנשאו שם ארץ אשכנז על שפתיו? – כל הנערים השתאו איש אל אחיו בשמעם דברי וגם רעי השתומם ויקרא: אבל מי הגיד לך זאת? –

תשגה מאד ! אמנם לוא קראת במו , לוא ידעת מה ידברו כי אמרתי אערך אתך מלחמה , איכיחך ואערכה לפניך כי צדקתי בי , אמנם אחרי אשר כל אלה נסתרים מנגד עיניך ורק לשמע אוזן שמעת חרפת החכמים וגדופי ספרי החכמה מפי אנשים אשר גם המה לא ראו אורם ורק מפי נבערים במיהם אשר דברי חסרי דעת יביעו מבלי דעת אולי שקר בימינם , עתה אומר כי כלם שקר ידברו , רמיה בפיהם ! הספרים לא יעכרו רוח ונפש כי אם ששון ללב ועונג לנפש ימצאו במו כל ההוגים בם , המה יזכו ארחות איש ויורוהו מעגלי יושר וצדק , ולוא ידעת אתה את נפש גדעון ידעתי באמנה כי על כפות רגליך השתחוית לו וכעל מעין ישועה כן ששת על פלגי דבריו אשר יזלו ממקיר חכמתו הטהורה והנאמנה. עוד יש יום אשר יבושו בושת הַמַּלְעִטים עליו בושה , ועיני כלכם אשר עתה כאין היא בעיניכם תראינה איך יגדל כבודו בבואו אל המנוחה ואיך ירום ונשא וגבה מאד בהצליחו בדרך אשר הוא הולך עליה , כי יפאר עמו ונגד אוהביו כבוד , ולמה זה חרדת בשמעך מפי כי גם אני אבחר להתיצב על דרך בחר בה ? והנני משמיעך עוד הפעם כי כל לשון תקום אתי למשפט לא תצלח להשיבני מדרכי , באשורו אחזה רגלי ובאלהים בטחתי כי לא אבוש משברי ! —

התבוננתי בפני רעי לראות מה ישיב לי על תוכחתי ובראותי כי אין מענה אמרתי בלבי : נצחתי גם יכולתי , הן העתיקו מפיו מלים , אות הוא כי יתן תודה בלבו כי שגה ואחכה למוצא שפתיו עד אשר יאמר : סלח נא כי שגיתי , אך הוא החריש ולא ענה דבר רק הניע ראשו כאיש אשר בלשונו אין מלה.

— הן תחריש תשים יד לפה — קראתי כמנצח — ראית עותתך , אך מדוע תחריש תתאפק ? תן תידה כי צדקתי בי מדוע תקשה ערפך ? — היא הניד בראשו עוד הפעם ולא ענה דבר.

— אך מדוע תחריש ? אם יש אתך מלין השיבני

לני לחריש לבלי הזכיר שמו, כי ברצח בעצמותי החרפנו – עניתי כמתחנן ואבליג על חפין לבי להשיב לו שבעתים בחרפתו אל חיקו, ואגזור אומר לבלי דבר עוד אתו דבר על אודות גדעון לבל אשמע שמו מנואץ אף כי כלתה נפשי לשמוע אולי לקחה אזני דבר מה אודותו.

– אבל מה תועיל לך אהבתו, או מה מנו יהלוך אם תחדל מאהבהו? – ענני מבלי פנות אל שאלתי – לוא היה אתך כי אז אמרת אוהבים תהיו, אך עתה אחרי אשר ירחיק נדוד ולא ישוב ועיניך לא תראינה עוד אותו כל עוד בחיים חיתך, מה תועיל לך אהבה כזאת? ולמה תשא עליו חרפה וקלון לשוא? –

– אוהבים נאמנים יאהבו איש רעהו כל עוד רוח באפם, ואף אם לא יראו איש פני רעהו לא ירפו מאהוב ומי יודע אם לא נחזה איש את פני רעהו בקרב ימים, מי יודע אם לא אבחר גם אני דרכו בימים הבאים? – עניתיו בנחת, כי אמרתי באחת אשיבנו וידע כי לא אחדל מהגות בספרי חכמה הטמאים בעיניו וכי גם לבבי יחשיב להחזיק בדרך גדעון: לעזוב את העיר וללכת לארץ אחרת.

– מה זה הדבר – קרא בקול גדול בשממון ויתבונן בי רגעים אחדים – האם עוד תבער אש הקדחת בעצמותיך כי הדבר תהפוכות כמו אלה? –

– שמע נא ידידי – עניתיו בנחת ואתאמץ בכל עוז לבל אקצף – הן כאוהב תחשבני וכן אהיה גם אנכי, לבי יהיה ערום נגדך ולא אצפון בבליותי דבר, אשמיעך את אשר עם לבבי ותדע כי משרים ולא תהפוכות אדבר; האמנם תדמה כי רק לך לב להבין ועיני טחו מראות? האם תאמר כי תצדק בכנותך לספרי חכמה ספרים טמאים משחיתי רוח ונפש? היאמר לבך כי כל אלה ההוגים בם סרי סוררים המה אשר יקשו ערפם למען עבור שארם ונפשם, או כי כלם נואלו, שגו, תעו ורק אתה ורעיך אשר לא קראו מעודם בספרים כמו אלה ידעו משפט אמת? לא ידידי

ולשאל מפיו אולי ידע מה קרה את גדעון. הוא נגש אלי בשמחה וישמיעני כי גם הוא יחשב עתה בין הנערים הגדולים ועל כן יבטח כי לא אבוש עוד בחברתו – ועל זאת אשמח הרבה יתר מאשר אשמח על הכבוד להקרא בשם גדול, כי משרים אהבך – כה חתם בדבריו.

דבריו אשר יצאו מקירות לבו לקחו לבבי ואומר: שגית מאד ידידי; אני לא בושתי באהבתך גם לפנים וחלילה לי מהיות חסר לב לבלי אהוב את מאהבי –

– ובכל זאת רחקת מעלי עד כה, אמנם לא אשים אשם נפשך ולא אזכור ראשונות, כי השטן הפריד בינינו, אכן עתה כאשר אבד זכר השטן תשוב ותשיב אהבה אל חיקי, וגם את הספרים הטמאים תשליך אחרי גוך, האין זאת? –

בתחלה לא הבינותי למליו, מי הוא השטן? וזכר מי אבד? אכן כאשר הזכיר את הספרים הטמאים ראיתי כי גדעון הוא כשטן בעיניו, ואף כי היטיב חרה לי על כי יתן לשמצה את שם אוהבי, אשר מיום אשר חדלתי מראות פניו גדלה אהבתי בלבי שבעתים, בכל זאת לא פקדתי עליו אפי, כי אמרתי: מקנאתי בו ידבר כדברים האלה, ועל כן עניתיו במענה רך: לא טוב הדבר אשר אתה עושה ידידי לנבל שם אוהבי! אם תחפוץ קרבתי הבה ונכרות ברית אוהבים, כי לא צר לבי מאהוב שני רעים, אך אבקשך לבל תוסיף שנית תת שמו לגדופים, כי כחצים ירדו דבריך אל לבי –.

– העוד תחריש באהבתך לגדעון? – שאלני בתמהון כמי לא האמין למשמע אזניו – הלא שמו היה לחגא לכל באי שער העיר וגם אתה חרפתו תשא אם תשמיע בקהל כי עוד תחשבהו כאוהב לך, לכן עצתי אמונה לך לבל תוסיף לשאת שמו על שפתיך פן תשבע קלון –.

– לדבר הזה לא אשמע לך, כי לא בין רגע צמחה האהבה על תלמי לבבי ולא לרוח פיך תשליך נצחה וטוב טוב

– את גדעון תבקש ? ומי אתה ? –
– שמי יוסף מעיר אשדות –
– האתה הוא יוסף ? שבה בני, את שמך שמעתי כבר מפי גדעון אשר יזכירך לטובה בכל עת, שבה על הכסא –
– אנא הגידה לי איה גדעון ? – היספתי לשאול אחרי אשר ישבתי על הכסא אשר נע כחולה כי רגליו מעדו.
– גם אני לא אדע – ענני – זה שלשה ימים לא ראיתי את פניו ולא אדע מה היה לו –
– האמנם נסע מזה ולא הגיד לך ? – שאלתי בתמהון.
– לא אאמין כי נסע מזה בטרם ראה פני, וגם בגדיו וכתבי ידיו לא לקח אתו, לבבי יפחד מאד פן קרה אותו מקרה רע –
– מקרה רע ? – קראתי בדאגה – ומה הוא המקרה אשר קרה אותו ? –
– גם אני לא אדע עד מה, אך לבבי כן יחשוב, מאין תבוא עתה ? –
– מבית החולים –
– ובבית הישיבה לא היית עוד ? –
– לא, כי מהרתי לדעת מה שלום גדעון –
– אם כן לך ובוא אל הישיבה אולי תקשבנה שם אזניך דבר מה אודותו, כי אני לא אצא פתח ולא אדע דבר מהנעשה בעיר, וכאשר תשמע דבר מה תמהר להשמיעני, וגם אם לא תשמע דבר שיב הנה לפנית ערב – מהרתי לעשות עצתו ואבוא אל הישיבה.

בבואי שמה סבוני כל הנערים ויתבוננו בי וישאלוני לשלומי כמו מעמק רפאים שבתי אליהם והמה כלם אחי ורעי אשר דאגו לי ויבקשו שלומי, וברגע אחד שכחתי דאגתי ורוחי השתומם בתיכי: איכה חשבתי אותם כלם לרעי לב ולשונאים בנפש והמה יחד שלומי יבקשו. בלב מלא מחשבות כאלה ישבתי אל השלחן ואקח לי ספר ואבקש לבוא בדברים את הנער אשר רעה לי ביום הראשון בבואי אל הישיבה:

בנפשי את פני ארוניו וכן היה. בחדר צר ומכוסה באבק ישב הזקן על כסא עץ כעין יבש, פניו קמטו מזקן, עיניו, אשר חָבְאֹ בחוריהן ורק כזיקי אש מתחת האפר נשקפו מבעד הגבות הארוכות והלבנות כצמר צחר דלפו דמע, שפתיו נעו בלי חשך כמו העלה גרה וידיו רעדו. היא ישב על הכסא ויבים בספר אשר אחז בידיו הרועדות ולא שמע קול מצעדי רגלי בבואי הביתה, או החדרה, כי רק חדר אחד היה מלוא רוחב הבית. זמן כביר עמדתי על מקומי ואתבונן בפני הזקן אשר האמנתי כי רוחו ולא בשרו אראה ולא נועיתי לגשת אליו להשבית מנוחתו. הזה הוא האיש — אמרתי בלבי — אשר עליו ישמו רבים ושמו היה להגא בפי רוב בני העיר כמו הרבה הרע, ואשר לפי דברת גדעון איש גדל העצה ורב הדעת הנהו מאין כמוהו? האלה העצמות היבשות אכלו חיל זרים? או אלה הגידים בלא בשר שתו דם נקיים? לא; לא! אף כי לא ראיתי תפארת גדולתו ורוב צדקותיו ורק לשמע אזן שמעתין מפי אחד בעת אשר נכתם עוני בפי כל בני העיר, ורוב פשעיו כי התגברו יגידו אבות לבנים ומופת לרבים היה, בכל זאת לא אספיק רגע כי נקי וצדיק הוא האיש הזה ושקר טפלו עליו עדי שקר חמס. אם צדיקיך צדיקים המה כאשר האיש הזה רשע הוא, אז אוי אוי לך עיר שכולה! — כה הגיתי בלבי ובראותי כי היא לא יסיר עיניו מספרו חפצתי לשוב אחור אולי ישמע קול מצעדי רגלי ויתעורר, אך הוא הניח פתאם את הספר מידו ויקם על רגליו אז נגשתי אליו ואקרא: שלום לך זקן נכבד! —

— מי אתה בני? — שאלני בקול כחולה — ומי שלחך הנה?—

— את גדעון אבקש — עניתיו בעצב, כי מראה פניו הוסיף יגון על יגוני, בזכרי כי האיש הזקן הזה אשר ישב כל היום וידרוש חכמה בעת אשר יחסר נפשו מטובה ואשר אולי לא עשה מעודו לאיש רעה יתחשב כזר ועול ואת נפשו יבקשו, בעת אשר אנשי חמס יפושו בעגלי מרבק מכסף חמסים ולא יאשמו.

– הגד לי איפו בית משכנו ואשלח לקרוא לו –

– רב תודות לך אדוני – קראתי בשמחה – החייתני אדוני ונפשי תברכך מאד –

– הגידה לי איפו ימצא ? –

– בבית ידידיה בן–צבי משכנו וידעתי נאמנה כי הוא ימהר לבוא לקול הקריאה –

– אני אשלח לקרוא לו – ענה הרופא במאור פנים ויצא. רגעים אחדים מצאה נפשי נחומים, אך מדי עברם ואחריהם גם שעות וכל היום ההוא חלף עבר וגדעון איננו אז שבה התוגה לענות את נפשי עוד הרבה יותר מבתחלה, למעצבה שכבתי כל הלילה ההוא, חזיונות נוראים בעתוני ולא מצאתי מנוחה אף רגע עד אור הבקר. בכליון עינים חכיתי עד בוא הרופא למען שאל מפיו שרש דבר נמצא בגדעון כי לא בא אלי. כשמעי את קול הרופא בחדר הסוכן שמתי רגלי כאילות וארוץ לפניו ואקרא בקיל: ואיה גדעון ? –

– לא ידעתי נפשי – ענה בנחת – אתמול שלחתי לקרוא לו ולא נמצא בבית ידידיה וגם הוא ידאג לו –

– הוא נסע מזה ! – קראתי בקול מר ואבך תמרורים כמו כל הדאגות והצרות אשר הכבידו כמשא כבד על לבבי נהפכו פתאום להמון מים רבים. הרופא לא אץ בי לנחמני רק הביט בי רגעים אחדים ויאמר: הנה שבת לאיתנך ותוכל לעזוב את הבית אם תחפוץ ואולי תבקש את רעך ותמצאנו – כמעט רגע סרו כל הדאגות מלבי לבשורה כי יתנני לצאת לחפשי, ומרוב ששיני הודיתי לו על החסד הזה האחרון הרבה יותר מעל הראשון, אשר פדה ממות נפשי, ואמהר לשים בגדי עלי ולעזוב את הבית ואבוא אל בית ידידיה.

בבית קטן וצר הנוטה לנפול, ואשר אולי כבר היה למעי מפלה לולא תמכוהו עמודי עץ מבית ומחוץ, ישב הזקן ידידיה; פני הבית מחוץ היו כפני זקן וידוע חולי אשר מט מזקן ועתו באה לעזוב את החיים ורק הרופאים יחזיקו בידו לבל יפול בידי המות, בראותי את פני הבית שערתי

החילים שבו למלאכתם הראשונה ומרגע לרגע לטשו עין
זעם לי, אך לא ערב לבם לגשת אלי לחרפני רק ממקומם
התמלטו לרגעים מפתחי פיהם „המלשין" „המשוגע" עד אשר
אתא לילה ואישן ולא שמעתי עוד ריבית שפתם.

יז.

מות ישרים.

הצרות הבאות עלינו תדאבנה נפשנו ותמחצנה לבנו,
אכן מדי עברן תשיב התקוה והנחמה לרפא מחץ מכתן, אך
הצרות אשר עוד לא באו עלינו, אלה אשר ריחנו ינבא לנו
בטרם באי, הנה תרגזנה רוח ונפש ותדקורנה כמדקרות חצי
רעל באין מרפא, התקוה תסוף והנחמה עוד איננה. בלב
מלא יגון עליתי על ערשי וברוח כהה פקחתי עיני בבקר
ואחכה בכליון עינים לקראת גדעון, אך פעמיו אחרו ומרגע
לרגע הוסיפה התוגה עז לדכא נפשי. כה ישבתי משמים על
ערשי וגדעון איננו. מקור מחשבותי אשר הקיר בכל עת
כבאר מימיה יבש. לא חשבתי מאומה, לא דרשתי ולא
הקרתי: מדוע בושש גדעון לבוא רק דאגתי כי איננו, ובעת
ההיא אותה נפשי מאד לראות פניו. הרופא בא וישתומם
בראותו כי פני נפלו מאד וישאלני: מדוע פניך רעים? —
— לא אדע נפשי — עניתיו — עשתנות יגון יסערו בקרבי
ולא אדע עד מה ונפשי נכספה מאד לראות את פני גדעון —
— האם כה דבקה נפשך אחריו?
— כדבריך אדוני — עניתיו אף כי לא בקשתי עד הנה
חשבונות אם דבקה נפשי אחריו או אין.
— אכן לא לשוא תאהבהו, כי הוא גם הוא יאהבך
עד מאד והוא איש בר לבב מאין כמוהו, אך הרגע נא
ואל תעצב כי בוא יבוא —
— מי יודע? — עניתיו במנוד ראש.

תקיר בטנך מים! לך לאבדון והשקיע אש התפתה היוקדת שם בהמון מימיך! —

— אני אשלחך לפני להורתני הדרך — קרא צבה–הבטן ויאמר להדות צנצנת בו. אני ראיתי, שמעתי ונבהלתי בראותי כי האמללים האלה יאמרו להוסיף פגע על מכאובם ואקרא בשממון: הלא תחטאו בנפשותיכם! הן אתם כלכם מֻכֵּי אלהים ומעונים, ומה יקחכם לבכם להתל איש ברעהו ולקרוא למהלומות?! —

— המשגע, המשגע! — נתנו כלם יחד עלי בקילם. בלהות אפפוני בשמעי קולם ואמהר לנוס מפניהם אל החדר הקטן אשר בו הייתי בראשונה. כשמוע הסוכן כי הדלת סבבה על צירה מהר החדרה וישאלני בזעם: איך מלאך לבך למרות את פי הרופא? הלא תראה כי רק חדר אחד לכל החולים ורק על פי הרופא ישבת עד הנה לבדך ועתה צֻוֵּיתָ לשבת את יתר החולים ואיך ערב לבך למרות פיו? —

— אבל אירא מפניהם — קראתי בדאגה — כי המה אומרים להכותני נפש —

— מה זה תדבר תהפוכות? — קרא הסוכן בתמהון ויתבונן בי — האם שבה הקדחת ותאחז בערפך? אבל הרופא אמר כי מחלתך סרה מעליך והרופא ידע את אשר ידבר. לך צא מזה! —

— אך איך אלך? הלא אירא מפניהם! —

— האם איכלי אדם המה? מדוע תירא מפניהם? הלא עד היום הזה לא נאכל איש בבית החולים, צא מזה! —

— המה נתנו עלי כלם פה אחד בקילם: המשגע! ונבהלתי מפניהם —

— הוי סוררים! — קרא בקצף וימהר אל החדר השני ויתן על החולים קול זעם ויעד בם, כי אם ישובו להשמיעני כזאת אז לא תנתן להם ארוחת הערב. וככלותו מצותו שב ויקחני בידי ויובילני אחריו באמרו: הרגע, כי לא יזידו עוד להרגיז רוחך — בלי חמדה שבתי ואשכב על משכבי וכל

אשר ישבו או שכבו איש איש על ערש דוי, אלה שיחחו ואלה שחקו ושנים ישבו על מטותיהם ויריבו בחזקה על דבר כבוד בית אבותם, איש איש התימר בכבוד משפחתו, כי רמה היא בישראל ויתן לשמצה שם משפחת רעהו, וכארבעה או חמשה עזרו להנצים מזה ומזה, אלה הצדיקו את האחד בריבו ורעיהם הגידו להשני יושר אמריו.

– אבל רב לכם לריב ריב משפחות – קרא בחור אחד – הן פה כלם נשתוו ומדוע תתנשאו איש על רעהו?

– מה לך ולנו? מצורע! – קראו שני הנצים פה אחד בקצף על כי הפריעם ממלאכתם הנעימה.

– המצורע הזה יביא את כל במשפט – ענה אחריהם חולה אחר מצורע מכף רגלו עד קדקדו.

– האתה תכלימני על כי מצרע אני? – קרא הבחור בחמה ותמהון יחד – הלא אני נרפיתי ממחלתי ואתה תשכב למעצבה עד אשר תרקבנה עצמותיך, פגר מובס! –

– ומי זה לידך יתקע כי לא תשוב הצרעת ותדבק בך? – קרא חולה אחר.

– הס כלב שתום עינים! – ענה הבחור עוד הפעם חלקו – הן הרופא שם אפר על עיניך ואני אשקיע בחבל לשונך ונדמית לעד –

– הוא צדק בדברו – ענה איש כבן חמשים – כי מי זה בקש תורה מפיך? –

– אך כל חלי וכל מדוה יחולו על ראשך! – קרא העור בעוז אפו – הלא בטנך צבתה ועוד מעט תראה פנים את מלך בלהות ולא עוד תתחשב את רואי השמש ועוד תשפוט שפוט? !

– כאשר אחדל מהתחשב את רואי השמש אז אקחך אותך למנהל לי, כי אור עיניך אתך – ענה הנכלם.

– המן הסלע הזה אוציא לכם מים? ! – קרא העור בקול שחוק – ראו נא את הבאר הזה! הלא כמקור נאמן כן

נוראה מאד לחצה לבבי בחזקת היד ואהי כאיש נדהם — אין זאת כי אם נכונו בידי ימי חושך, לבי יראה מראשית אחרית כי רעה תבוא אלי — אמרתי בלבי, ובפעם הזאת לא לחנם שקד לבי לבשר לי את הרעה, לא לחנם פחדתי פחד, כי אמנם רעה אחת באה, רעה נוראה מכל הרעות אשר ראיתי עד הנה, כי עת רעה הה! היתה העת ההיא, עת שלט האדם באדם לרע לו....

בחברת החולים לא מצאתי רב נחת ולא הודיתי בלבי להרופא על חסדו אשר עשה אתי להביאני שמה. החדר הגדול היה מלא מפה לפה מטות ברזל אשר התראו כגלי קברים בבית מיעד לכל מת, רק כי הגלים יכסו על השוכבים תחתם ויסתירו עמל מאין רואה, וְלַמטות יכסו השוכבים עליהן ונגעיהם יראו לעין; כל חלי וכל מדוה אספו אספה אל הבית הזה, שם עור יפסח. מצורע וצבה־בטן, אך שם שררו נגעי בני אדם בכל עזם וידכאו רבים תחת רגליהם. אמנם לב האדם לא יחקר! הן יצעק ישוע איש בבוא עליו צרה: כי יוכה במכאוב, או כי ברזל באה נפשו, והאם לא יחשוב איש בלבו בטרם יציג כפות רגליו על מפתן בית–צרה כזה, כי רק נהי וצעקת שבר ישמע בו תמיד? אכן לא כן הדבר! בבית החולים כבבית האסורים ישכח עד מהרה איש איש עניו ולחצו בראותו כי לא רק הוא היה למטרה לפגעי הזמן, ובעבור ימים כבירים והאושר כלה יסתר מעיניו ישכח ולא יזכור עוד, כי מעל לגבול בית מקלטו ימצאו שלוי עולם: צרת הרבים תהי כגהה למחץ מכת האחד, הנה כי כן חקות החיים! אמנם לא רק צרותיהם ישכחו כי אם גם שנותיהם ומצבם, ולא נכר זקן לפני עול ימים, איש לפני ילד, יחד ישיחו, יחד יריבו, יחד ישחקו. רק בבית עלזי לב השמחים אלי גיל איש מרעהו יפרד, כי לא רוח אחד לכלם ובעת אשר האחד ישיש בעליצות נפשו תבכה נפש השני משבר ברוח אך שם מסוה שמחה על פניו לבל יכירו בו, לא כן בבית כזה בו כלם נשתוו. זאת ראיתי בבואי אל חדר החולים

המקרה עוד הפעם להרחיק נדוד ? הלא גם אני כסמל הקנאה הנני בעיני בני הישיבה, ואם בגדעון נחתה יד המשגיח אף כי בי אשר אין חפץ בי לאיש ! „אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי הקיר" מה נעים המשל הזה ! הלא כאזוב מול ארז כן הנני נגדו אך מה אעשה ? הנעשה אין להשיב. אמנם מדוע אין להשיב ? אגיש ריבי להמורה והיא יעמוד לימיני. אך אם ישאלני: מאין בא לידי ? וכאשר אשאל את נפשי: מאין בא לידי? הן בעון בא לידי ובחטא אבד ממני, אני עויתי ואיש צדיק וטהר לב נשא עוני, אולם מדוע ישא הוא את עוני ? עלי לגול אשמה מעליו. אמנם מה איעיל לו ? הן נכתם עונו ואם ירשיעני פי ארשע גם אנכי בעיניהם ואותו לא יצדיקו. ומה ממני יהלוך אם יצדיקוהו או ירשיעוהו ? הלא הוא ירחיק נדוד לנצח, ואם המקרה לא גלה על עוני מדוע אגלה אני ? הן לא גנב אני ולמה אהיה בעיני כל כגנב ? הן את כספי אשר גנב ממני בעל השם גנבתי ממנו ולא גנב אני... המחשבות האלה חשב לבי ואזכיר את הלילה ההוא בבית המלון, את האשה וילדיה, את החסידים ומהלומותיהם ודבריהם, ופתאם זכרתי גם את השם מ א י ר ז ר ח י אשר שמעתי מפי החסיד אשר ספר רוב גדולת רבו. האם מאיר זרחי אשר בביתו אמצא ארוחת יום הוא האיש אשר בו נדברו החסידים ? הוי מדוע לא זכרתי זאת עד הנה ? מי יתן בקר יום המחרת ואגיד זאת לגדעון ! — הסוכן שם קץ למחשבותי כי בא אלי ויאמר: לך אחרי ואביאך אל חדר יתר החולים —

— טוב לי להשאר פה גלמוד —

— הרופא צוה כי אביאך שמה, קום ולך אחרי — אף כי שמעתי דברי הרופא כי רק למען לא אתעצב אל לבי בשבתי בדד צוה זאת ולוא ידע כי אבחר לשבת בדד כי אז מלא חפצי, בכל זאת לא מריתי את פיו כי ראיתי כי שלח יד להוביל אותי בחזקה. קמתי ממשכבי ללכת אחריו ופתאם בא יגון נורא בלבבי מבלי אשר ידעתי מי ילדו, עצבת

ואשתו נתנו יחד קול שחוק כי המילדת היתה כבת מאה שנים והזקנה בכל העיר.

— מחלתו סרה מעליו — הוסיף הרופא לדבר בשומו אל אשת הסוכן פניו — לכן אל תוסיפי לתת לו סמי מרפא. ואתה שמר נפשך — אמר אלי — ואל תאכל הרבה פן יבלע לך —

— טוב הדבר, אדוני הרופא — עניתיו — אני אשמר נפשי, אך את אשר אחזה לי תשמור הסוכנת לעשות את משפט החולים ולא תתן אל פי מאכל בן סורר ומורה — הרופא לא שחק והסוכנת לא התקצפה, אך עיני שניהם העידו כי הוא שחק בקרבו והיא התרגזה. המה יצאו אל החדר השני וגדעון אחריהם ומאחרי הכותל שמעתי כי הרופא צוה כי יביאוני אל יתר החולים למען לא אתעצב אל לבי בשבתי בדד ואל גדעון אמר: אתה מלאת את דברי בהשכל ודעת כי נסיתו במסה ותשמיענו דברים נוראים ורוחו כלכל דאגתו אות הוא כי שב לאיתנו, אך עתה אל תוסף ראות פניו למען ינוח ויתחזק —

— האלך להגיד לו כי מחר אבוא אליו? — שאל גדעון.

— לא — ענה הרופא — כי כאשר תשוב אליו לא יתנך לצאת עד מהרה ועתה דרושה לו המנוחה —. אני נשארתי לבדי ומחשבות עלו על לבי; בראשונה נעצבתי בזכרי כי גדעון יעזבני, אך אחרי כן שבתי ונחמתי כי כבר הסכנתי לחליפות ותמורות ואך רגעים אחדים מצאה התוגה מסלות בלבבי, אך דברי הרופא אשר אמר „כי נסיתו במסה" עוררו בקרבי מחשבות חדשות — הוא נסה אותי במסה? — אמרתי בלבי — ולמה עשה כזאת? ומה היא המסה אשר נסה אותי? האם בדא מלבו כל הדברים אשר ספר באזני? אך לא! דבריו יצאו מקירות לבו ופניו העידו על תוגת נפשו, לא אבינה עד מה... עתה דלותי ואין בידי אף גרה אחת... אך מה הועיל לי הכסף בהיותו צרור בהכים? מה הועיל לי? הלא הוא פתח לפני דלתי בית הישיבה, ומי יודע אם לא יביאני

ימים לפנים כי אז החזקתי גם ברן ולקחתיו אתי בחזקת היד והצלתי את נפשו, אף כי רחקו מחשבות כאלה מלבי אשר הגה אך נבאים על שברו ונקמה לעוכר כבוד בית אביו וכל הגיוניו ביום ובלילה היו אך לנקום נקם ולא דאג על הבאות כי החיים כאפס נחשבו בעיניו, ועל כן עשה מעשה זרים וישפיל כבודו ללכת את הזן ולהיות משורר עיזר על ידו למען לא ישים איש לבו אליו ולא יכירהו זעום נפשו בבואו אל עירו, כי אך שמה היה פניו מועדות יען כי תקוה נשקפה לו לתת שם נקמתו באיש חרמו, אך את כל אלה תדע אחרי אשר תקרא את ספרו אשר כתב ואת המכתב הנורא אשר שלח אל ידידיה ואלי זה ימים אחדים ובו הזכיר גם שמך — בדברו כסתה עצבת נוראה את פניו ויאנח.

— מכתב מדן? — קראתי — ומדוע לא הבאתו אתך? הטרם תדע כי נפשי נכספה מאד לדעת מה שלומו? אך למה זה נעצבת פתאם? —

— נפשי תאבל על האיש הזה אשר לו חכמה ודעת, יושר ותם לב מאת היוצר נתנו והמקרה יטלטלהו טלטלה וידיחנו מדחי אל דחי. לולא קרה איתי המקרה הנורא כי עתה הלכתי לעירו ודברתי על לבו לארח לחברה אתי וברבות הימים היה לעטרת תפארת לעמו, ועתה הה! —

— מה זה קרה אותו? — שאלתי בדאגה — השמיעני מה היה לו אולי איכל לעזרהו במשען כסף ואשלח לו את כל כספי — בדברי עבר שחוק קל על שפתי גדעון ואזכור כי לא בידי כספי ואמר: שכחתי כי לא איש עוזר הנני עוד אך בכל זאת השמיעני: מה היא הרעה הבאה עליו? — ברגע הזה נפתחה הדלת והרופא בא הביתה ואחריו באו הסוכן אשר על הבית ואשתו. הרופא נגש אלי ויבקרני ויאמר: הוי! בן חיל בעוד ימים אחדים תוכל לצאת במחול משחקים! —

— האם יום התונת מלכה המילדת יהיה בעוד ימים אחדים, ומי היא בחירה? — שאלתי בלצון — הרופא הסוכן

אשר בה לא יבוש החכם בחכמתו, כי אם יתהלל בהשכל וידוע, שמה אשקוד על דלתות בית מדרש החכמות ואלמד חכמה אשר תחיה את בעליה ותתן לו עטרת כבוד. אל ארץ אשכנז אשים פעמי, שמה אשמע בלמודים וייטב לי, והיה כאשר ייטב לי אזכור אותך ואוציאך מעמק הבכא, ועד העת ההיא קנה חכמה למען תהכם ותצלח להיות כמוני. כאשר תקום מחליף אובילך אל ידידיה והוא יקרבך ויהיה לך לעינים כאשר היה לי ולדן כי יפתח לך את אוצר חכמתו וישביעך עד בלי די, ולכן אל תעצב על כי אעזבך כי תקוה טובה נשקפה לך –. אני שמעתי ולא הבינותי כי מעודי לא עלה על לבי כי יש מקום מקלט לנער עזוב מבלעדי בית הישיבה, או בית חזן, ובכל עת אשר שמתי עצות בנפשי לבחר דרכי שמתי נוכח פני ישיבה אחרת או חזן אחר, אך כי יעזוב נער את ארצו לנוע אל ארץ אחרת להקשיב לקח בבית מדרש החכמות זאת לא שמעתי מיום היותי, ומרוב תמהון לבי לא ידעתי מה אשיב לו על דבריו ואדום, והוא הוסיף לדבר אחרי אשר שאף רוח: לכן היה נכון בשובך לאיתנך ללכת אתי אל ידידיה בטרם אפרד ממך כי רק למען זאת נשארתי בעיר הזאת עד הנה –

– אמנם הגידה לי מאין באה אליך המחשבה הזאת פתאם, ומדוע לא עשה גם דן כדבר הזה? הלא תודה כי גם לו לב חכם ומדוע בחר לנוע את חזן מעיר אל עיר מלכת אל ארץ אחרת? –

– המחשבה הזאת עלתה על לבי זה ימים אחדים בקראי מעל ספר תולדות אחד מהחכמים הגדולים אשר בארץ וראיתי כי גם ראשיתו היתה מצער מאד, גם הוא התגולל באשפתות גם הוא שבע כעס וחרפה בימי עלומיו בבית הישיבה, ואחרי אשר עזב את הארץ ויקח לקח בבית מדרש החכמה היה לאיש גדול, ועתה יתברכו בו רבים כי הגדיל תושיה ואותו לקחתי לי לעינים ואמר בלבי אחזיק בדרכו ויעבור עלי מה. לוא עלתה המחשבה הזאת על לבי שנתים

הייתי עד הנה בדרכי בשבתי בטח ואל לחם חסד עיני נשואות מבלי אשר אדאג לימים הבאים. מה לי פה ומי לי פה? למה ישבתי פה וכליתי ימי בעמל להבל? הלנצח אשא עיני אל אנשי חסד למציא לחם העצבים? הלעולם אתגולל בהישיבה ולא אראה אדם ולא אבא בין אנשים? הלמען זאת נפח יוצרי הרוח רוח דעת בקרבי למען ארבץ את עניי הצאן האלה אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם? הלריק זכיתי לבבי ואבלה ימים על שנה להביא חכמה ותבונה בלבי? — אך לא! לא לשמוע שריקות עדרי הצאן הצועקים ללחם נולדתי, לא למען לכוף כאגמון ראשי לפני מעול וסכל כהמשגיח יצאתי מרחם! אני אחוש בנפשי כי כנפים לי ככנפי הנשר לעלות למרומי גבעות עולם. אני ראיתי באור שמש החכמה ועיני לא כהו מראות, אות הוא כי עיני נשר לי! אם כי שמו עבותים על אברותי, נתנו אפר על עיני, אך המה לא עצרו כח למרט את כנפי ולא השביתו את עיני מטהרן. הנה ארומם אנשא פעם אחת ואנתק את העבותים כפתיל נעורת, אסיר את האפר מעל עיני כמוץ עובר ואעלה אבר: על גבעות החכמה אעלה ואעשה לי שם ואז יהודוני גם אלה אשר ינאצו עתה את שמי כי איטיב לי ולאדם רב. אך רב לי להלאותך בחידות. דע כי כביר מצאה נפשי חכמה ודעת, שפת אשכנז כשפת עבר לי ודברי חכמיה כדברי חכמי ישראל ערוכים ושמורים בלבי, גם בשפת רומי עשיתי חיל, למדתי וקראתי הרבה ובינותי בספרים ההם כי לא זאת תורת האדם וחקות החיים לשבת כלוא כל היום ולהגות בספרים אשר לא יועילו לנו ולא יתנו אכל לנפשנו מבלי אחרית ותקוה לימים הבאים, כי מה תקות כל אלה האמללים המתגוללים תחת שואה בהישיבה? מה אחריתם? הלא אך מחסור. יגון וצרה! ירבו ימים להבל, יולידו בנים לבהלה! לכן גמרתי אמר וכן יעצני גם מורי ידידיה, אשר מידו לי כל הדעת הזאת, לעזוב את העיר הזאת ואת הארץ הזאת ללכת אל ארץ אחרת, אל ארץ אשר בה גמלה הדעת נצה ותשביע מפריה לאדם רב, אל ארץ

אדם ולא אל ויראה רק לעינים ואיך תשים מבטחך בו ? —
— אולי צדקת ממני — עניתיו — יקח אפל את הכסף ואת גוזליו ואני לא אשים עוד אליו לבי, הן גם בהיותו אתי לא מצאתי בו חפץ ולמה אדאג עתה על כי לֻקַח ממני ? אני אשמע בקולך ואשכח את הכסף ולא אזכרנו עוד —
— עתה אשמיעך עוד דבר חדש אשר עמדי, דע כי בקרב ימים אעזוב את העיר —
— אתה תעזוב את העיר ? קראתי בשממון ולבי נהפך בקרבי אל השמועה — ואנה תשים פניך ? ועל מי תעזוב אותי ? הה! זה הוא גורלי, כל רעי יעזבוני ויהפכו לי עורף. דן זה אהבתי נסע ונגלה מני בעת אשר החלותי להבין חין ערכו ואך בך מצאתי נחומים, ועתה תשליכני גם אתה אחרי גוך בעמק הבכא הזה ואשכון בתוך לבאים הפוערים פיהם לבלעני באין אוהב ורע לשפוך לפניו שיחי בעת צרתי. אנא אל תעזבני, השאר פה ונשב יחד כקדם —
— הן גורשתי מן הישיבה ואכתר מפני כל יודעי, כי שמי היה לחגא ולולא תמך ידידיה בימיני גועתי ברעב, אך גם לו לחם צר ואיכה אוכל השאר עוד פה ולגזול מחלקו הדל ? לא אחי, אל תפצר בי, כי לא אוכל למלאות שאלתך —
— אם כן קחני אתך ואחריך ארוצה אל כל אשר יהיה רוחך ללכת — קראתי מקירות לבי, אך כרגע זכרתי את הזקן והילדה ואנחם על דברי ואמר: השאר פה ואני אגול כל אשמה מעליך כי אגיד לראשי העדה כי לי הכסף וגם אעיד עדים נאמנים, עתה זכרתי כי עדים נאמנים לי בעיר הזאת כי לי הכסף, שבה אתי פה — הוספתי להתחנן אליו.
— לא אחי — ענה בנחת — אל תאיץ בי כי לא אוכל גם לא אובה לשבת עוד בעיר הזאת, וגם אני אשיבך עתה באמרי הזקן: האדם יחשוב לרעה והאלהים המכינן מצעדי גבר יחשוב לטובה, עמק עכיר זה נהפך לי לפתח תקוה טובה. לולא קרני המקרה הזה לא פקחתי עוד עיני על דרכי, אך המקרה הזה הביא רב חכמה בלבי. עתה ראיתי כי תועה

– אם כן עלה כספי בתהו! – קראתי כמתעתע.
– ולמה תאמר כן? –
– כי הכסף בידי זה שנים רבות והאיש אשר מידו הוא לי כבר מת ואיך אוציא צדקתי אור? –
– צר לי מאד כי באין עד נאמן לא יאמינו בדבריך ועצתי אמונה לבל תשמיע באזני איש כי לך הכסף פן תֵּרַע לך –
– אבל אני אציל את כספי ביד רמה! – קראתי בקול ואתבונן בפני גדעון רגעים אחדים, כי מחשבות עלו על לבי פתאם: מי יודע אם לא דבר שקר יצוק בו כי הוא לקח את כספי ויסבבני בכחש... אך כרגע נחמתי על המחשבה הרעה הזאת ויכני לבבי מאד, כי פניו הפיקו תם ויושר תמיד ומה גם עתה, כי עקבות חזיונותיו אשר דרכם בקדש עוד נראו על חזות פניו, ואהי בעיני כמחלל קדש, וברגע הזה חפצתי להגיד לו כל אשר בלבבי ולבקש סליחה ממנו על מזמות לבי, אך שבתי ממחשבתי זאת, כי השיבותי אל לבי: לא טוב להעלות על שפת לשון כל אשר יעלה על הלב, ומה יועיל לו אם ידע את מזמותי הרעות? הלא רק ארע לנפשי חנם כי בשמעו כזאת יתרחק מעלי ולא יוסיף אהבתי. הוא הביט בי כמשתאה על אומץ רוחי וישאל: ואיכה תציל את כספך? –
– אני אגיש עצמותי לפני המירה והזקן והמה יעמדו לימיני –
– ואם גם המה ישאליך איתות כי הכסף לך היא? –
– הלא מן השקלים האלה הרימותי תרומה להמירה ולא שאלני אז בקחתו אותם מידי: איפו לקחתים, ומדוע ישאלני עתה? והזקן יאמין לדברי, בו אבטח ולא אפחד –
– לוא יהי כדבריך, אך עצתי אמונה לך לבל תגיד להזקן עד מה, כי אירא מאד פן תהיה לך החסית בצל הזקן לכלמה. מי זה יתקע לידיך כי הזקן יאמין לכל דבריך ולא יבקש השבונות רבים: מאין לנער עני האיבל לחם חסד כסף רב? ומדוע התעצבת אל לבך כאשר חסר לך לחם יום אחד אחרי אשר כסף רב בידך? הלא גם היא

להביא את מלתחתי, אשר עזבתי שם בהחפזי לנוס וימצאו בה את שקלי הזהב בכים אשר הסירותי מעל צווארך בעת אשר חלית, ואלה השקלים היו לעדים נאמנים כי שלחתי בגנבה ידי, ובכן נכתם עוני לפני כל העם ומי יצדיקני? בשמעי כזאת נפל עלי לבי מאד ואמר בקצפי: ארוץ ואשים לאל כל דברי המלשין הזה ואוציא את הכסף מידם, כי על כספך אשר נפל בידם דוה לבי הרבה יתר מעל כבודי אשר חללו, אך ידידיה עצרני מבוא עוד אל הישיבה באמרו: מרה תהיה אחריתך אם תאמר להלחם את רודפיך כי אתה אחד והמה הרבים, את כבודך והכסף לא תציל רק תכרה שוחה לנפשך — אני ראיתי כי צדק בדבריו ולא ידעתי לשית עצות בנפשי איך להוציא את הכסף ועל כן עזבתי אותו בידם עד אשר תשוב לאיתנך —. קצף נורא התלקח בלבי בשמעי דבריו והוא הקימני על רגלי ואקרא: ארוצה ואוציא את כספי מידיהם כרגע —

— שוב למנוחתך, הן חולה אתה ולא תוכל לעזוב את ערשך וכאשר תשוב לאיתנך אז יהיה לאל ידך להוציא את כספך. אני לא הגדתי עד הנה לאיש כי כספך הוא, אף כי דברתי את המורה פעמים ואתמול שמעתי מפיו כי בעוד ימים ששה יחל לבוא אל הישיבה, לכן חכה עד היום ההוא כי רק אליו תגיש עֲצֻמוֹתֶיךָ והוא יושיעך —

— אמנם מדוע לא עשית אתה כדבר הזה? למה לא שלחת להגיד להם כי הכסף לי הוא והעברת רעה מבשרך ואני לא אבדתי את כספי? —

— כי ידעתי כי לא יאמינו לדברי כי יאמרו ערום אערים למען הצטדק, וזאת שנית כי יראתי פן יטפלו גם עליך חטאת ויאמרו כי כים אחד לשנינו ומי יצדיקך? לא כן כאשר תשוב אתה שמה ותגיד להם מיד מי לקחת את הכסף, ואם לא יאמינו לך הלא יש לאל ידך לכתוב מכתב אל האיש אשר מידו לך הכסף ואם גם הוא יעיד כי אמת בפיך יצא כנגה צדקך, וישוב כספך לידך וגם כבודך לא יחלל —

הכתב והמגלה לא קרושים המה, כי על המגלה הזאת בדיו הזה היה לאל יד הכותב לכתוב דברי חול, רק הדברים והרוח הדובר בם קדושים, כי לא בידי אדם כונני, והמה לא יחללו ולא יטמאו, כי הקדש הנעלה לא יטמא. גם מפי טמא שפתים כי יצאו דברי אלהים חיים קדוש יאמר להם, רק הגויה תטמא כי לא קדש היא. ומדוע חרדת את כל החרדה הזאת, הלא את הדברים והרוח לא קרע ולא חלל? המה בלבבינו ולעולם יחיו וקצרה יד איש מגעת בם. הן לא להספרים נריב ונלחם רק להרוח והוא לא ביד נקה, לכן לא בזרוע רמה נלחם לו רק באמרי רצון, בדעת ומנוחה ואם יש ביד איש להלל את הקדש – אתה היא האיש! – השמעת את דברי האדם הגדול הזה? אך לו עצה ותושיה! אני שמעתי ואבין והידיתי כי שגיתי ואחפוץ לשוב ביום המחרת לבקש את פני המשגיח כי יסלח לי, אך הוא גדר דרכי ולא אוכל עוד לשוב שמה. בפעם הזאת עשה דבר בליעל מאין כמהו, כי שם לי עלילות ברשע ויטפול עלי עון נורא למען יצדק במשפטו אשר עשה: אחרי אשר שב מקצפו ראה והבין כי לא טוב עשה בגרשו אותי מהישיבה, כי המורה וראשי העדה ימצאו בי חפץ כאשר ידעת וגם ייראו מפני פן אגלה את אוזן האדון מיללער מכל הנעשה שמה, ועל כן ירא לנפשו פן ידברו אתי משפטים וימלך עליו לבו להבאיש ריחי למען יצדק במשפטו. ויחפא עלי חטאת מרי ותרפים ויגיד לראשי העדה כי ספר וגליון מלא מפה לפה צלמי אלילים מצא בידי, ושנים מהנערים העידו בי לפניו כי ראו אותי יום יום יוצא ובא ברחוב הגוים וגם דברתי בחוץ את אשה נצירת לב, וגם כסף רב ראו בידי אשר בלי תפונה גנוב הוא אתי. ובראותו כזאת ובשמעו כאלה הוכיח דרכי על פני ואך כאשר קמתי בפניו ואהרפהו ואקללהו רק אז הניף ידו עלי ויכני להי – כה ספר באזני ראשי העדה ובאזני הנאספים והנערים אשר בקהלם כן שוטני נפשי המה, וגם למען למצוא חן בעיניו, נתנו לדבריו צדק וכל השומעים האמינו בדבריו ויאמרי

לב טהיר לו ולא יתקצף ויתגעש בראותו את הקדש כי נִחַל בידי רשע אכזרי ? ! –

– הוא לא חלל את הקדש – ענה ידידיה – כי בעיניו ספר כתוב בשפה זרה כדבר חיל או כדבר טמא. ולמה יחכם יותר מן רבי טרפון אשר אמר „אקפח את בני שאם יבואו לידי שאני אשרוף אותם" ? ואם כן לא בצדיה חלל את הקדש רק בשגגה ומחסרון דעת ולא ישא עון –

– אבל בעיני היא קדוש ואיכה יכלתי התאפק בראותי את הקדש מְחֻלָּל ? –

– אולם מה לו ולקדשיך ? האם נטל עליו לקדש את אשר בעיניך יקדש ? ומדוע זה לא יפקיד עליך כי תהלל את המְהֻלָּל בעיניו ? ראה נא ראה כי גם אתה בדרך המתקדשים זעומי נפשך אחזת ואף עוד זאת לך מאת המתקדשים אשר יקדישו את המגלות והגליונים מבלי שים לב אל הכתוב עליהם : כי יפול ספר ארצה ירימוהו וינשקוהו מנשיקות פיהם בעת אשר ידרכו ברגל גאוה על החקים והמשפטים הכתובים בו, וגם אתה בדרכיהם בחרת, קצפת קצף וקמת להציל כבוד הספר בעת אשר חללת אותו כי לא שמעת אל הדברים אשר יורך, הן מעל הספר הזה קראת דברי החוזה אשר יגיד לדור עקש ופתלתל פשעו, כי ישחית דרכו וירהב הנער בזקן, ואת הדברים האלה השלכת אחרי גוך ולא נשאת פנים להשיבה החיפפת על ראש המשגיח ותחרפהו ותקללהו ועוד התברך בלבבך כי ישרים מעשיך ! על חכמים במוך אקרא בדברי החוזה : הוי ! חכמים בעיניהם ! רק בעיניך חכם אתה כי תכבד את אשר תראה בעיניך ולא אשר בלבבך. אתה תצטדק באמרך : הוא חלל קדש, ואני אומר לך כי היא לא חלל קדש, כי אזלת יד בן איש מחלל את הקדש כאשר קצרה ידו מעשות קדש. הדבר אשר בידי בן אדם נעשה לא קדוש היא, כי איך יצא קדש מחול ? ואת אשר לא ימצא איש און לו לברוא אותו לא יוכל גם להכחיד, זאת מודעת לכל חכם לב. ואם בן אזלת יד איש מחלל את הקדש.

קול צעקה ואקרא לעזרה ואין פונה אלי, ובראיתי כי אין עוזר הרימותי רגלי ואך אותו מכה אחת תחת בטנו ולא שניתי לו, כי הוא נפל ארצה וכאשר הרפה ממני מהרתי לברוח ואתמלט בעור שני. עתה אראה משגתי כי מעשה אשר לא יעשה עשיתי, אך הקצף עור את עיני ויכני בשגעון.

– האתה תנחם על מעשך ?! – קראתי בשממון – היחרף לבבך כי פקדת אפך על הבליעל אשר נאץ קדש בזעם אפו ? הלא המצוה על כל איש ישר להכות הרם זד ארור כמהו, הלא רק לשמע אזן תסמר שערת בשרי ולוא הייתי למולי הרגתיו בלי חמלה, ואתה אשר עיניך ראו המעשה הרע הזה תנחם על כי הגדת להפישע פשעו ?! אל תנחם כי בצדק וביושר קמת להציל כבוד קדשי בני ישראל מידי חורף דברי־אלהים ! –

– גם אני כמוך חשבתי בקצפי, אך ידידיה אשר אל ביתו חשתי מפלט בברחי מן הישיבה אחרת השמיעני, כי בראותו את שערותי הפרועות בלי סדרים יאת פני אשר היו כפני מת מקצף ומורא שאלני מה קרה איתי ואני לא כחדתי דבר מכל הדברים אשר ספרתי לך ואמרתי בלבי: הוא רק הוא יודני על פעלי הטוב כי רק הוא יקדש דברי הנביאים בלבו, אך כרגע ראיתי כי שגיתי, כי בשמעו את דברי הניע עלי בראשו ויאמר: עד הנה נחשבת כאיש תבונות בעיני, אשר כביר כח לבו להשביח המון רגשותיו אך עתה הראיתי לדעת כי עודך נער, הסכלת עשו במאד מאד ! –

– האתה תרשיעני ? – קראתי בעצבת – האתה תאמר כי לא טוב עשיתי, על כי התעברתי על ריב לאלהים ? –

– אל תהי גם אתה כהמתקדשים האלה הקוראים לריב ריב להם ויאמרו ריב לאלהים היא. את ריבך רבת ולא בחכמה, כי שמעת בקול הקצף אשר הסיתך להתגרות מלחמה – ענה במנוד ראש.

– אמנם הלא הוא חלל את הקדש, ומי הוא אשר

בלבים הקיפוהו וימלט מהם אל נוה שאנן. כה ישבתי זמן כביר ועשתנותי רומו מרגע לרגע וככל ההזיון אשר קראתי באזנך זה עתה חזה רוחי וידו כתבה ופתאם נבהלתי בשמעי קול עברה מאחרי: מה זה בידך? – הבטתי מאחרי ואראה את דוב המשגיח עימד אחרי ומביט בהספר אשר לפני, עשתנותי המבו כרגע ויפלו ממרומי שחקים אל תהום רבה, למראה פניו נבוכותי והעתיקו ממני מלים רגעים אחדים.

– מה זה בידך? – הרעים שנית בקולו – האם איש בערכך אני כי אשאל ולא תענני? –

– הלא תראה כי כתבי הקדש בידי –

– כתבי הקדש?! קרא בקול שחוק מרגיז לב – כתבי הקדש?! האלה קדש המה? הוי רשע עריץ, איך תעיז מצח לקרוא ספריך הטמאים בשם כתבי קדש? שערוריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ, ספרי גוים ומינים יובאו אל בית ה' וקדוש יאמר להם! הבעבור זאת יתנו לך לחם חסד למען תטמא את הקדש בספריך הטמאים ובפיך המגואל והטמא? היו לא תהיה מעתה כדבר הרע הזה; אני אבער את הטמאה מהבית! – ובדברו אחז בהספר ויקרעהו ויתן את הקרעים לנער מן הנערים ויתן צו כי ישליכם אל בתי המחיראות. הנער לקח את הקרעים בשמחה ולמען הכעיסני ולמצוא חן בעיני המשגיח קרא בקול „אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור טומאה". עשתנותי נבכו בראותי את המעשה הנורא הזה, דמי עורקי נהפכו לגלי אש ויהמו ויתגעשו כמו חפצי לפרוץ שער ולצאת. מניחת לבי אשר תשמרני בכל עת מעשות דבר אשר לא־כן עזבתני ולוא היה בידי כלי משחית ידעתי נאמנה כי הבאתיו אל לבו, אך באין כלי יוצר היתה לשוני כחרב חדה כי לא משלתי ברוחי ואקרא בעזוז אפי: כה יטבילך שר השחת בצ... רותחת בבוא יום הפקודה יחד את רעיך המלעיגים לדברי החכמים ומלעיבים בנביאי אל! – המלה עידנה בפי והוא התנשא כזאב ערבות ויתנפל עלי ויחזיק בשערות ראשי בכל מאמצי כח ויפרפרני, הרימותי

תבין את זאת, אכן כאשר תבוא אל חדריה פנימה אז תשיב רוחך ותתן מעדנים לנפשך כי להנחיל אוהביה עונג יש ויש בידה. תענוגי בשרים ימצאו לאיש רק בימי הנוער, ורק לאיש אשר מלא ביתו טוב כי רק בכסף ומחיר ימצאם דורשם, וכאשר תמלא נפשו מהם יהיו לו לזרא, ולא לעתים רחוקות יבואו לרגלם צרה, חלי ומדוה; אך לא כן תענוגות הרוח. אותם נמצא בלי כל שוחד ומחיר והמה לא יעזבונו גם עד זקנה ושיבה, וגם החרפה אשר אמרת כי נשא עליהם כאפס נחשבה. חרפת המחרפים לא תגע עדיני רק תגדיל את ערך הדעת בעינינו. האמינה לי, כי מעודי לא מצאתי עונג ונחת בדברי החיזים והחכמים כמו מעת אשר אשא ואסבול עמל בגללם. הן כבר זה יותר מעשר שנים אדע ואבין בכתבי הקדש כי במלאת לי עשר שנים כבר היו ערוכים ושמורים בלבי כל דברי נביאי אל, ואז התפאר בי אבי ובי התברכו רבים כי רבה חכמתי, אך עד הנה היתה דעתי כדבר חפץ בעיני, כאבן יקרה אשר בה יתפאר נישאה ולא ימצא בה נחת, לא תחם את בשרו בקרה ולא תהי למלא בטנו עת ירעב; אך עתה אחרי אשר נלחום נלחמתי בגללם, אחרי הוספתי קנית אותם שנית בדמי לבבי, עתה המה לי כעצם מעצמי, כרוחי ונפשי, וכל יקר כל חפין בם יחזו עיני, עמם אשיחה והמה ינחמוני ויתנו לי ששון ישע. אך בכל אלה לא דברתי על לבך לעזוב מנעמי התבל מפני תענוגות הרוח לוא ראיתיך יושב על גפי האושר וטוב התבל בידך, אך כאשר יחסרו לך כל אלה אדבר על לבך לבחור בהם. מפרי עץ החיים תבע עין לתת חלק לרעהו, אך מפרי עץ הדעת יחלק כל איש־דעת חלק כחלק את רעיו. שמענה ואתה דע לך, כי ידעתי כי יבוא יום ותפקחנה עיניך לראות כי ישר משפטי. . . אמנם מחשבות לבי נשאוני רגע הלאה הלאה מן התבל ומקריו, ועתה אשיב לספר לך את אשר קרני: אני ישבתי והגיתי בספר ישעיה וכל יקר ראתה עיני בו ואשכח את המשגיח ואת זעם אפו, כאיש אשר עדת.

דברי פי ידידיה מורי ודן רעי אשר זרעו על תלמי לבבי –
– אמנם הלא כבר ימים על שנה ראו עיניך את מוריך ואזניך הקשיבו דבריהם ובכל זאת לא הרבית עד עתה שיח, וכעת נהפכת לאיש אחר וחזיונותיך אלה חדשים מקרוב באו. מפי דן לא שמעתי כאלה –
– אמנם כן הוא; עשתנות אשר לא שערתי וניב שפתים אשר לא פללתי מעודי כי יבואו לי באו כתמם אלי, אכן המה לא באו אלי רק בקרבי היו ולא ידעתי את אשר אתי, ועתה עורר אותם המקרה ממקומם ויקומו ויתיצבו לפני, וימלאו כל בתי נפשי עדי הציקתני רוח בטני להביע רגשותי לאזן שומעת, כי כאש עצור בעצמותי היו. אך אל מי אדבר בלעדיך? האם אל בני הישיבה? הלא כמשגע אהיה בעיניהם, ואם אל הזקן ידידיה? הלא משאתי אבהל ולא אעצור כח להביע מחשבותי באמר ודברים לו, אשר מחשבותיו מרומים תשכונה ומחשביתי אני כהגיוני ילד יהיו בעיניו, אני אטה אזן לשמוע מה בפיו, אך לא אפתח שפתי להשמיעהו, לכן עתה דברתי ורוח לי, כי יד הדמיון חזקה עלי מעת אשר חלית ונותרתי לבדי ואשיחה רק עם לבבי. וגם לך יהיו דברי אלה חסן ישועות לחכמה ודעת כי גם אתה התיצבת על דרך חכמה ולא עוד תסור ממנה והיא תתן מעדנים לנפשך. אמנם לוא ראיתיך על גפי האושר, לוא היית בן שלוי עילם וידעתי כי נכונו לך שמחות ותעניגי בשרים אז לא נתנני לבי למשיך נפשך בחבלי הדעת באביב ימי עלומיך, כי אמרתי: הנח לו להנער, יראה ישבע מפרי עץ החיים בטרם ישלח ידו לגעת בעץ הדעת, אך עתה אחרי כי פרי עץ החיים לא נתנו לך, הלא טוב לקחת מעץ הדעת לבל תהי כמת עלי אדמות –
– אני לא אבין איך נמצא נחת בהדעת כמו בהחיים אחרי אשר בנפשנו נביא אותה ונשא עליה חרפה ומוסר אבזרי כמו נשחית נתעיב עלילה? –
יען כי נגעת רק בקצה ותיכה לא באת על כן לא

נקדישהו איש איש כרוח מבינתי ולא נדעהו, רק השרידים אנשי הרוח אשר מבטן אמם קרא איתם קורא הדורות לקרוא בשמו ויברא להם ניב שפתים ומפתרי משטרי העולם נתן בלבם למען אשר ימצאו את מעשהו מראש ועד סוף, רק המה יתנשאו על כנפי יה לראות קצות דרכיו ושמין מפעלי ידיו ובדמותם דמות יערכו ליוצרם הוָיָה משטרם והקות עולם להם. אבן גם אלה בחיריריה החזים חזות הכל איש מרעהו יפרדו, ולא כראות האחד יחזה רעהו, כי בכח לבם חילים יגברו אלה על אלה, וכרבות כח לבם כן גבהו מהשבותיהם וכן יתנשאו ועיניהם למרחוק תצפינה, ועל כן לא בשפה אחת ודברים אחדים יביעו כבוד אלהים; רוח האחד ישתומם בתוכו בראותו כח משרתיו עושי רצונו, והוא, לפי משל הכמי התלמוד, כבן כפר אשר יראה את המלך בגאון הדרו אשר יתפלא על רוב התכונה; על הסוסים האבירים הרתומים להמרכבה המציפה זהב על מעמד העבדים והדר לבישיהם ויקרא: מה גדול כבוד המלך אשר כל אלה לו! והשני יראה כבן עיר הבירה אשר הסכין לראות עושר וכבוד, הוא לא אל העוטרים את המלך ישים לבו רק אותו ביפיו תחזינה עיניו וישמיענו מה רב כחו להחיות ההמון הרב, כי כל אלה כאפס נחשבו אם יסיר פניו מהם. רק רוחו יקבצם, כחו יעמידם, בידיו יעשו, בעיניו יראו ובפיו ידברו, וכיצירי הנה הנם. הוא והמה גם יחד אחד המה, אחד גדול בלי תכלית, אחד אשר הוא הכל והכל אשר אחד הוא!...

— נשגבים ממני דבריך —

— גם אני ידעתי כי לא תבין עתה את כל דברי ובכל זאת אשמיעך בזאת, כי דברי חכמה יכו שרשיהם על תלמי לבב השומע ויעשו במחשך מעשיהם, כהזרע במעבע האדמה, עדי יוציאו ציץ ויעשו פרי תבונה וברבות הימים יתפלא האיש ויאמר: ממרום בא פתאם רוח בי; אמנם אלה המה דברי החכמה אשר שמעה אזני ולא הבין, או לא שם לבי אליהם, המה יצאו ממחבואם ויתיצבו לפניו, וגם אני אלקט עתה

לי, כי רק עתה החלותי לבוא עד תכלית דברי החוזים —
— בעיני לא יפלא הדבר הן הרבה הגות יומם ולילה ועל כן תרבה חכמה —

— לא אחי, לא זאת אשר תמצא לנו מרוב הגיון תקרא חכמה רק דעת, והחכמה תנתן לנו ממרומים ביום נצא מרחם לאור באור החיים, אני ראיתי רבים אשר הגו כל ימי חייהם, יומם ולילה ויתברכו בלבבם לאמר: מצאנו חכמה וגם בעיני רואיהם כחכמים נחשבו והמה לא ידעו איזה מקומה, כי רק את אשר ראו בעיניהם ואשר קראו מעל ספרים ידעו וקצר כח לבם לברוא חדשות, להצמיח מהשבית חדשות נעלות, רק איש הרוח יראה קצות דרכי החכמה, ואלה אשר לא עליהם ינוח הרוח לא יראו אורה כאשר לא יבינו ערך בחיריה, המה יעריצו יקדישו וירוממו תחת לשונם חין ערך החכמה והחכמים וערך הנערץ והנקדש והמרומם נעלם מעיניהם. אכרים, עבדי מושלים, לא יבינו רוב גדולת המלך, כי כמוהו ככל האדונים בעיניהם, המה יכפו כאגמון ראשם לפני כל גדול מהם, ואדוניהם וגם עבדי אדוניהם אשר עוז בידם לצות עליהם במפגיע כמלכים ורוזני ארץ בעיניהם, אך לא כן השרים הגדולים אשר ימשלו על אדם רב וידעו בנפשם כי גבוהים המה גם על שרים רבים, ובכל זאת כעבדים יחשבו בעיני המלך, המה יבינו גדלו. כן היא הדעת את ערך החכמה ויודעיה, בעיני האיש אשר לא רוח לו יחשב כל הוגה ומדבר בדברי חכמה כחכם לב ולא ניכר איש המעלה לפני האיש אשר ידע אך קרוא ספר. אך האיש אשר שאר רוח לו ויתנשא גם הוא — ואם גם לעתים רחוקות — על כנפיו, היא יבין אל פעולות איש הרוח בדמותו פעילות ידיו הקטנות אל פעולותיו הגדולות, רוחו אשר לא יתרומם אל רוחו הנעלה ויראה כי אף אם רם הוא על רב אדם אך שפל היא נגד האדם הגדול, ואז ידע ערכו וערך החכמה. ועל כן לא נבוא עד תכלית היוצר יען כי אין לאל ידינו לבוא עד תכלית יצוריו ולעשות כמתכונתם, ולכן נעריצהו

ויראו וַיִּרְאוּ עמל, ישבעו וישביעו צרה, יחלפי ימירו ילחמו יצורו יקרבו ירחיקו, ישנו פניהם, ימירו לבושיהם יסבבו את נפשם ונפש רעיהם בכחש ויאמרו מצאנו חכמה ויתנו לבם כלב אלהים. הה! המה ישימו מכוה על פיעל פֹּעַל יה ימעשה ידיו אשר יצר למען אחד באחד יְדַבְּקוּ, כי תאות נפש אלה הרמשים לְהִפָּרֵד. אכן שם במעון הרוחות אין מלחמה ואיבה, אין חלוף ותמורה, במרחבי מרום לא יֵצַר המקום, ושם אחזה חזות הַכֹּל, חזית אחת אראה — היוצר ויצוריו! אז אדע כי לא חלק נפרד רק יוצר ויציר הנני גם אני, כרסים מים בים, כאש גחלת בלהבת שלהבת כן הנני בבריאה כלה, ואז אדע ואבין מה רב אשרכם אתם בני עליון עת תתנשאו במרכבת אש וסוסי אש השמימה ולא תוסיפו לראות את פני האדמה אשר יגון כחציר יכסה פניה ואשר תפצה פיה לבלוע דמעות עשוקים ודם חללים כרסיסי טל, וגם נפשי תמלא גיל, כי דבריכם חוזי מחזה שדי יקחו גם אותנו, תולעים, אל גבולכם, ומדי אדבר בדבריכם תבוא שמחת עולם בלבי, אז אדע ואחיש כי גם בי אוה הרוח לשבת, כי אבין אל פעולותיכם ואבין ערככם...

— אני לא אכירך עוד כי בפעם הראשונה אשמע מפיך כדברים האלה — קראתי משתומם אחרי התבוננתי זמן כביר בפניו אשר היו לפני להבים בדברו וגם אחרי אשר כלה את דבריו הפיצו עיניו אור יקרות כפני הרקיע אחרי כי בא השמש וַיַּרְא כי רוחו ירחף עוד על תהום עשתנות נעלים. ואך לאט לאט התעורר כמו מתרדמה ויביט בי במאיר פנים וישחוק קל עבר על שפתיו ויאמר כמדבר לנפשי: כה הגה אז רוחי וכרגע שכחתי תבל ומלואה, אך לא לעולם אושר! —

— אבל מה זה היה לך כי נהפכת פתאם לאיש אחר? — שאלתיו שנית בראותי כי לא שעה אל שאלתי הראשונה.

— גם אני לא ידעתי עד הנה את כחי, הן עוד תזכור כי התאוננתי על אשר לא כרוח דן רוחי וידי תקצר מהוציא הגיוני לבי החוצה, אמנם עתה הראיתי לדעת כי שאר רוח

כדברים האלה: דבריך אלהים אשר דברת בחזון לנביאך חיים ונאמנים לעד לעולם! כעיניך אשר תראינה מראש מקדמי ארץ עד תכלית איר עם חושך, כן דבריך ישמיעו משפט גוי ואדם יחד מדורות עולמים עד דור אחרון. אך בם נמצא צדקות ועוז, אך המה יקראו לשבוים דרור! דרור וחפש ישמיעו, יְפַתְּחוּ מיסרות התבל וחרצבות בני איש, ישרים יראום – ואורם ישמח, רשעים – וְהֻמְּמוּ וימלו כראש שבלת! כמעשיך – הררי עד ותהום רבה, כן מדברותיך עד יקומו! רוחך יְחַיֵּנוּ בעת צרה, עת נלכד בחכי אויב ומתנקם, כי ירוממונו על ונשחק להתבל ופגעיה. חזיונותיך ישאונו על כפים מעל לאדמות אשר תַּצְמַחְנָה עמל ואון, יעודדו רוחנו לבל נאמר נואש מעקת צרים בהראותם לנו דורות קדם ונראה כי גם המה לבני אדם רשעתם וצדקתם, גם אז הכתיר הרשע את הצדיק וישם לו ארבו, גם אז פרשו זדונים רשתם על יד מעגל המתהלך את אלהים והוא לא עזב את חסידיו. בני איש יסיגו גבול, יגזלו מחלק הישרים ויהי למלא בטנם ואלהים יפתח לצדיקיו שערי שמים, רוחו יפיח בהם וישביע נפשם צחצחות אשר תקצר יד עָוֶל לחמוס מהם! וגם עתה שערי השמים פתוחים לאיש אשר בני האדם גדרו דרכיו ועוו נתיבותיו. גם אני אתהלך בקרב צרה אגור מכעס אויב, רגלי תתע עלי אורח על מעקשים והתחתים, עיני תחדור בערפלי העתיד לבחר דרך – וחשך ישופה, אכן מדי תשוב ותביט לאחור, לדורות ראשונים אשר כמו חיים יתיצבו לפניה – ואור שבעת הימים יאיר לה. אראה דבריך ומרחוק אור נראה לי, רחוק רחוק האור! רחוק מכל מקום וגבול, רחוק מכל קץ ותכלית, רחוק מעיני אך קרוב בכליותי – ברגע אחד אדא אעוף ואקרב אליו, על כנפי סרעפי ארומם אנשא ואביא אל גבולו, במקום יפיץ קוי נגהו ומנגה נגדו ינוסו חושך ואפלה, במקום אין מות, חושך וצרה, רק חיים אור וחפש, במקום אין חליפות וצבא ואין מקרה ותמורה... על אדמת עפר יזחלו הרמשים ההולכים על שתי רגלים

אנכי מאיש יאבין אנה יוביליך רגליך ולשוא תתכחש כי
פניך יעידו בך זדון לבך –

– אם יעידו פני בי או אין, זאת לא אדע, אך מעשי
יעידו בי כי עשיתי הצדק והיושר – עניתיו עוד הפעם
במנוחה. מנוחתי היתה כשמן לאיש להגדיל מדורת עברתו
ויתקצף וירקע ברגליו כמשתגע מרוב קצפו ויקרא בעוז אפו:
השמיעני כרגע איפו היית? ואם אין – – –

– בבית החולים הייתי לבקר את יוסף האשדודי
החולה – דברי הביאוהו במבוכה כי ראה כי עתה אין לו כל
תקוה לפקוד עלי אפו ויחריש רגעים מעטים, אחרי כן
התעורר ויקרא: ואיך ערך לבך לעזוב את הישיבה מבלי
שאול את פי? –

– אני שאלתי את פי ראש העדה והמורה והמה נתנו
לי הרשיון לצאת בכל עת אשר אחפוץ מבלי שאול את פי
א י ש – הוא נשך שפתו בקצף עד שפך דם ויקרא: אבל
בעת הזאת אני הנני המורה ועליך לשאל את פי! –

– ראש העדה אמר לי לבל אשאל את פי א י ש –
עניתיו שנית.

– אני לא אוסיף דבר עם עצב נבזה כמוך, אך אשאל
את פי הראש אם נכונה בפיך? לא אאמין לדבריך כי מאת
ראש העדה היתה שומה כי תצא ותבוא כאשר עם לבבך –
וכבלותו דבריו הלך לו בחרי אף, ואני ישבתי על מקומי
ואקח לי את ספר ישעיהו עם התרגום האשכנזי כאשר
אעשה בכל יום לפנות ערב. פתחתי את הספר ואקרא:
קרא בגרון אל תחשוך... ואיתי יום יום ידרשון ודעת דרכי
יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עזב – –
דברי החוזה מחזה שדי נתנו בי רוח חדש ורגשות נעלות
ואשכח רגע את מצבי ומקומי, רוחי הציקתני עד מאד כמו
בקש לפרץ לו דרך ובאין איש אתי אשר יכלתי להביע
רגשותי באזניו לקחתי גליון ועט ועופרת ואכתוב עליו
הדברים האלה – בדברו הוציא גליון מחיקו ויקרא בו:

אמן כי אין חלק ונחלה באלהי ישראל לאיש אשר ילמוד שפה זרה כאשר השמעתיך כבר בטרם חלית, ובכל עת הייתי לשכים בעיניו אך נפלא ממנו עד כה לעשות לי רעה, כי המורה היה עלי סתרה. אולם אחרי אשר לקח את רסן הממשלה בידו בקש עלי תנואות למצוא לי עון אשר חטא, וזאת ידעתי ועל כן גמרתי אמר לבלתי קחת תורה מפיו, כאשר עשו רבים מהנערים הגדולים בצדק, כי לב האיש הזה צפון משכל ולא ידע אף החצי מאשר נדע אנחנו, וגם ראשי העדה ידעו זאת ועל כן לא האיצו בנו להקשיב לקחו, אך בקרבו בערה הנקמה כאש תפתה על כי הכלמנו אותו ולוא היה לאל ידו, כי אז הכה אותנו כלנו חרם פעם אחת, ואנחנו ידענו זאת ונהגנו בשים לב וכל עמלו היה לריק. ביום החמישי לחלותך אחרתי שבת בבית החולים, כי הזקן היה פה ונדבר יחדיו ובשובי אל הישיבה נגש אלי ויתן עלי בקול פחדים: הגד בליעל! איכה תעיז מצח להתהלך לשוח ולעזוב את הישיבה כיום תמים? הלמען זאת ינתן לך ערך מחיתך למען תשאף רוח ותתהלך ברחובות מבלי שאול את פי איש? השמיעני כרגע, איפו היית? לבי יאמר לי כי את בחורים פריצים התהלכת ותעקש דרכיך... איפו היית? —

אני החרשתי, שמעתי חרפתי ולא עניתיו דבר, כי לא חפצתי לתת לו ידים להרבות כעשו עמדי, והוא הוסיף לקרוא בקול זעם: הן תחריש ותדום, אות הוא כי נחמסו עקביך, נגלה עונך בקהל, ואתה אמרת בלבבך: אין רואני, אך עתה תדע כי משגיח אני ואפקוד עליך את עונך —

— עוני לא נגלה בקהל כי לא חטאתי ולא העקשתי דרכי כי הלכתי בדרך טוב ועשיתי הצדק והישר — עניתי במנוחה.

— אתה עשית הצדק והישר!! — קרא בקול שחוק — האתה תתיצב על דרך טוב? את מי תגיד מלים? אתה האפיקורוס, המכחש באלהי ישראל, אתה תעשה הטוב! מה עז מצחך להשמיע דברים כאלה באזני! אך לא בער

– הזקן בא הנה שתי פעמים לדרוש בשלומך – ענני – והוא הגיד לי כי הנערה הלכה את אמה, אשר באה הנה לשיש ביום הלדת איתה, לראית את פני אביה אשר לא ראתה זה כשנה תמימה אך היא תשוב הנה בעוד ירח ימים –

– ומה שלום המורה ? האם שב לאיתני ? – דאגה נוראה כענן כבד כסתה את פניו בשמעו את שאלתי ויחריש ולא ענני דבר.

– האם מת המורה ? – שאלתיו בראותי כי לא יענני.

– הוא חי – ענני בכבדות אך . . .

– אך מה היה לו ? מדוע לא תענני דברים נכוחים ? –

– אני אירא מאד להשמיע דבר רע פן תתקצף ויְבֻלַּע לך, כי עודך חולה ולא אחפיץ להפריע מנוחת לבך –

– אל יפול לבך עלי, כי שבתי לאיתני ואוכל לשמוע את דבריך –

– ובכל זאת חכה לי ימים אחדים –

– הלא בזה תפריע מנוחתי הרבה יתר, כי לבבי יעמיק מחשבות למצוא פשר דבר וטוב טוב לך להשמיעני ואדע –

– הבה ואשמיעך, אך אמץ רוחך לבל תתקצף, דע כי אני לא אסתפח עוד בהישיבה –

אתה עזבת את הישיבה ? – קראתי בתמהון – ואותי חשבת מחשוב מחשבות כאלה; ומה זה היה לך, הלא תאהב ותכבד את המורה ? –

– אני לא עזבתי את הישיבה רק גורשתי ממנה –

– אתה גורשת מהישיבה ? ! – שאלתי ואפקח עיני ופתחתי פי כמו שמעתי דבר אשר לא יאמינו כי יְסֻפָּר – ומי ערב לבו לעשות כדבר הזה, ומה עול פעלת ? –

– הסכת ושמע במנוחה ואספר לך כמו. המורה חלה את חליו כאשר ידעת ואז בא דוב המשגיח וימלא מקומו ותהי עת צרה לכלנו, הן הוא ישנא בלבו את כל הנערים תכלית שנאה, ומה גם אותי, כי האיש הזה יאמין אמונה

הלא אות הוא כי שב לאיתנו ויאכל לחם, ואם חולה ה׳א לא תחסר בטנו, תן לו לחם אם תחפוץ! גדעון שב בפנים נזעמים אלי ויאמר: חכה נא כרגע ואני אביא לך מאכל כאשר תאוה נפשך —. אני חפצתי לשאל את פיו, את מי בא בריב, מי היא האשה ומי הוא הבחור המשוגע, אך הוא לא שעה לדברי ויצא החוצה ואחרי רגעים אחדים שב ויביא בידו מרק עם בשר תרנגולת, ואני אכלתי בתאות נפש וכרגע נפלה שנה על עיני ואישן.

טו.

אִישׁ הָרוּחַ.

ביום השני כאשר בא הרופא ויבקרני אמר כי המחלה סרה מעלי ובעוד ימים אחדים אשוב לאיתני. לשמחת לב גדעון לא היה קצה בשמעו כזאת וישב אתי כמעט כל היום ההוא. אני שאלתי איתו ע׳ד הפעם מה קרה אותי כי לא זכרתי עד מה והוא ספר לי כדברים האלה: ביום אשר שבת מבית הזקן הציתה הקדחת אש בדמי עורקיך ותהיה כמשגע; עיניך ראו זרות, לשונך דברה תהפוכות ותעשה מעשים זרים. בלילה בעת אשר כל בני הישיבה נמו שנתם העלית נרות רבית וקראת פעמים רבות: לילית לילית! וכאשר חפצתי להשכיבך על משכבך הכיתני לחי בקראך בקול: לילית, סורי ממני! וזאת היא המכה אשר ראית על מצחי. כל הנערים דמו כי הָיִיתָ בשגעון וייראו מפניך והרופא אשר בא ביום השני לראותך אמר כי מחלת הקדחת היא ולא מחלת שגעון, אך לא האמין כי תקים מחליך זה —. בשמעי דבריו זכרתי לאט לאט את המחזות אשר ראו עיני בלילה ההוא ואת דברי הזקן ואתעצב אל לבי מאד על כי נחליתי ולא יכולתי עוד לבוא אל ביתו ללמד את הילדה ואשאלהו אם לקחה אזנו דבר מה אידות הזקן והנערה.

– ובכל זאת לא יתחשבו אלה האנשים כמכחשים בה' זעוברי תורות ולא יגורשו מגו ? ! –

– דור תהפוכות הוא ! כזאת לא היתה עוד ביעקב –

– אמנם הגד לי איפו אנכי ? –

– האם לא תראה כי בבית החולים אתה ? –

– אזכור כי דברתי אתך דבר מה בבית הזה, אך לא אדע עד מה. כמה ימים הנני פה ? –

– זה יותר מירח ימים –

– יותר מירח ימים ? ! – ומה היא מחלתי הן לא אחוש בנפשי כל מכאוב –

– קדחת נוראה עברה על נפשך –

– פליאה דעת ממני מדוע לא אזכיר מאומה : מתי ואיך נחליתי ? –

– אל תרבה לבקש עתה זכרונות ימים עברו פן תתעצב אל לבך וְשַׁבְתָּ לך כי עודך חולה –

– עתה אחוש כי עזבני כחי, גם רעב אנכי –. שמחת גלויה נראתה על פני גדעון בשמעו מפי כי אבקש אוכל וירץ בחפזון אל החדר השני ויקרא בקול : רבי אברהם ! יוסף יבקש אכל, אות היא לטובה –

– אזבל הביני מרק בשר להבהיר – נשמע קול איש.

– הנני לעשות מצותך כרגע – ענה קול כקול אשה – ברגע הזה ? האין זאת ? עתה בלילה אלך להכין מרק ! שחוק תעשה לי ! האם בן רוזנים הוא כי נמלא משאלות פיו ברגע אחד ? הוי כסיל ! עודך מחזיק באולתך, או הָיִיתָ בשגעון כהבחר ! האתה תהיה מנהל בבית החולים ? עבד אתה ! –

– אך הלא הרופא צוה לתת לו כרגע את אשר יבקש ולמענו שלח רבי משה בן־צבי תרנגולת לידך – ענה גדעון.

– מי אתה ? ומה לך פה – קראה האשה בקצף – האם משגיח אתה על הבית, כי תבקש ממני חשבונות ? מה עז מצחך ! בן ישיבה בא הנה לבקש השבונות ! אם רעב הוא

אוהבי אתה – קראתי בכל עז כי החילותי לירוא מפניו ולקולי מהרו שני אנשים ויחזיקו בי בכל מאמצי כח ויתנו שלג על קדקדי. בראשונה נלחמתי אתם אך אחרי כן נפלה תרדמה על עיני ואישן. הקיצותי ואראה נער מבני הישיבה שוכב למולי על המטה וקול כחלילים יוצא מגרונו ופניו וידיו וכל גויהו ירוקים כעשב שדה. התבוננתי בפניו ופתאם נפתחו שני נחיריו כשתי ארבות ויזלו שני פלגי דם על המטה ואחרי עבור רגעים אחדים נסכרו הארבות. הקול נחבא בגרונו, פיו נפתח, עיניו נעצמו וישכב כבול עץ.

– הוא מת! – אמרתי בלבי – אך לא יראתי מפניו גם לא דאגתי ולא חשבתי איך בא הנה ומה קרה לו, לא הסירותי עיני ממנו ואביט בו לאור הנר הקטן אשר עמד על השלחן הקטן העומד בין שתי המטות. זמן כביר הבטתי בי עד אשר בא גדעון ויגש אלי וישאלני: השלום לך? –

– שלום בעצמי. אך הגד נא מי הוא הנער המת אשר למולי? – גדעון הביט בפני בעינים מפיצות דאגה ויניע בראשו.

– למה תניע בראשך? – שאלתיו.

– כי תדבר זרות –

– לא אבין למליך, הבט בפני הנער, האם לא מת הוא? – הוא הסב פניו ויבט בהנער רגעים אחדים ויאמר: אכן צדקת הוא מת! –

– מי הוא הנער? –

– האם לא תכירוהו? –

– איך אכירהו אם פניו מגאלים בדם? –

– הוא העזובי, אשר הוכה במחלת הירקון מכאב לב כי אחיו נפל בידי הסוחרים בנפשות אדם וימכר לעבוד עבודת הצבא–

– האם לא חדלו עוד המרעים משלוח בחמס ידיהם. וגם דברי המטיפים בשער לא ישיבום מדרכי און? –

– המה יעמיקו ישחתו דרכם מיום ליום, כי לא פחד אנוש ולא יראת אלוה עליהם –

– אני אשוב לראות באור החיים ? האם מת אני ובירכתי שאול משכני ? מי המה אלה האנשים ? האם גם המה מתים המה ופה היא התפתה ? –

– חדל לך מדבר כאלה – ענה גדעון בעצבת – הלא תראה כי עודך בחיים וכלנו חיים אנחנו על האדמה ומדוע תדבר כאלה ? האם לא תכירני ? –

– מי הגיד לך כי לא אכירך ? – שאלתי בתמהון – אני אכירך ואדע את אשר אדבר, אך מדוע אמרת כי אשיב לראות באור החיים; האם מת אני ? –

– חי חי אתה, אך הנך חולה ולכן שים מחסום לפיך ושכב במנוחה לבל יְבֻלַע לך –

– מי הגיד לך כי חולה אני ? – קראתי בשחוק – עוד מעט אראך כי בריא אילם הנני – ובדברי התחזקתי לקום ממשכבי, אך כחי עזבני ואפול אחור.

– אמנם חולה אני, ואני לא ידעתי – קראתי משבר לב – אולם הלא אתמול עוד בריא אולם הייתי –

– הנך חולה שוכב על ערש דוי זה עשרים ושלשה ימים ועתה פקחת עיניך בפעם הראשונה מאז נפלת למשכב כי מחלה עזה עברה עליך –

– עשרים ושלשה ימים ? – קראתי ואעביר ידי על מצחי כמו הפצתי לעורר את כח זכרוני – עשרים ושלשה ימים ? שחוק תעשה לי ! הלא אתמול הייתי בהישיבה. אך מה זאת ? – קראתי בשממון – מי הכה אותך על המצח מכה אכזריה כזאת ? מה זה היה לך ? מה זה היה לי ? האם בחלום תדבר בי ? –

– לא בחלום רק בהקיץ אדבר בך והמכה הזאת הֻכֵּיתִי ממאהבי –

– מי הוא זה האוהב אשר יכה בעברה ? יקח בכור מות את אוהב כזה ! –

– אנא אל תקללהו כי הוא גם אוהבך הוא –

– אוהבי ? שקר הדבר ! לא אוהבי הוא וגם אתה לא

ושמונה עשרה כנפים והולך על שתי רגלים כתפארת אדם וסביבות שניו אימה, הוא פתח את פיו ויקרא: אבל תקותך להיות חתן עלתה בתוהו –

חתן חתן אני! קראתי בכל עוז וקול נשמע מקרקע הים: גדעון החתן! –

גדעון? – לא ידעתי עד הנה כי גדעון שמי. שמעו שמעו כי גדעון שמי! – ואת בת תפת מה לך פה? – קראתי פתאם בקול נורא בראותי את פני לילית הדלים והאיומים הולכת ולוטשת עיניה המזרות זועה לי. סורי ממני, לילית איומה! אני לא אשמע בקולך! סורי ממני! – ובראותי כי היא שולחת יד לאחוז במתני הרימותי ידי ואך אותה מכה רבה ותחשך הארץ ויחשך התהים ויחשכו השמים ולא ראיתי עוד כל תמונה...

– כאשר פקחתי עיני הבטתי כה וכה כמשתאה כי לא ידעתי איפו הייתי. אני שכבתי על ערש ברזל בחדר גדול אשר בו עמדו מטות רבות ועליהן שכבו אנשים וילדים, לפני שלחן ועליו צלוחית וצנצנת ובהם סמי מרפא. הניעתי גויתי ותפול מעל ראשי מטפחת לבנה המלאה שלג. משערותי נטפו רסיסי מים. ובצדי הרגשתי כאב כמו מסמרות דקרו בבשרי. הסירותי כתנתי, כי רק כתנת ומכנסים כסו את בשרי ואראה אבעבועות רבות קטנות ואדמות כדם על צדי השמאלי ואחשוב כי בחלום חזיון לילה אראה כל זאת ועצמתי עיני, ואחרי כן פקחתי עוד הפעם ואקרא בקול: איפו אנכי? – לקולי מהר גדעון מהחדר השני ויבוא אלי.

! מה זה היה לי? – שאלתיו – איפו אנכי? ומי המה אלה האנשים? ומה הנה המכות האלה אשר הֻכֵּיתי על צדי? הלא אתמול הייתי בהישיבה, מי הביאני הנה? ומי הכני ומדוע יטפו רסיסי מים משערות ראשי? –

– שובה למנוחתך – ענני גדעון בהשפילו קולו – שובה למנוחתך ואל תרעיש מורשי לבבך ואל תדאג כי עתה תשוב לראות באור החיים –

יד.

בַּמַּחֲזֶה.

כל הנרות אשר בבית יעלו אורם עד הַכַּפּוֹן וישלחו קיוהם האדומים כדם אל כל עברי הבית, נהרי נחלי דם ישטפו במרוצתם בכל פנה. רעש גלגלים עולה באזני, משאון לרכבם פקחתי עיני לחדור בים האדום והנה מרכבת רתומה לששה זבובים תעבור כעב קל על הקיר ממסד ועד הטפחות ובבואה אל מרום קצה תשוב אחור כרגע כמו יד נעלמה נגעה בה והמשכנה אחור בחזקת היד ועד ארגיעה תשיב על עקבותיה – אנה פניה מועדות? שאל קול גדול.

– זאת היא דרך ירושלים! – הרעים קול אחר לעימתו, וכמו משתי קצות הארץ באו הקולות ויגעו בשתי אזני ויחרידו את מורשיהן כצלצל פעמונים גדולים.

על חבל דק כשערה אשר שתי קצותיו קשורות בירכתי התבל בפאת צפון ונגב בטבעות השלובות בחוג השמים הנני רוכב בין השמים ובין הארץ. רגלי כבדו כמשא כבד כי שני כדורי ברזל גדולים וכבדים מאד קשורים אליהן, ואל הכדורים קשורים חבלים דקים אשר קצותם בידי שני אנשים נוראי המראה העומדים על אדמת עפר מתחת בשתי קצות הארץ יריבו בחזקה בקול נורא המרגיז ארץ, זה יאמר: לי הוא: והשני יקרא בקול: לא כי בידי נתן! ואיש איש ימשכני בחבלו אליו וכאשר יגבר האחד חילים ארוץ כחץ למטרה אל ירכתי צפון, וכאשר תעלה יד השני על ידו אעוף במעוף עין אל קץ הנגב... אבכה אתחנן ואין שומע...

– כאשר תכבה הנר אשר על השלחן אז יסיף רוחך ותגוע – קרא איש זקן באזני. מהרתי ואקום ואעלה נרות בכל המנורות ואשכב על מקומי. הנני שוחה בים אש. פרשתי ידי לשחות ואשחה עד אשר לא היה בי עוד כח לשחות ואצלול מצולה. שם יאיתי דג גדול ולו ארבע קרנים

לא ראו עיניך את האמללים המובלים יום יום להמכר בבצע כסף ? הטוב טוב אתה מן האמללים האלה לולא נקרא שם הישיבה עליך ? מפני שם בן ישיבה יחתו גם המרעים האלה אשר לא ייראו את ה׳ ולא יחתו מיום פקודה. וכעת תאמר לעזוב את סכת השלום החופפת עלינו ולנוע בין חיתו טרף באין עוזר ומגן ? ראה נא ראה כי מחשבותיך יצעידוך לבאר צרה ויגון, אשר לא תוסיף צאת ממנה! — אימה חשכה נפלה עלי בשמעי דבריו כי בעיני ראיתי את המעשים הנוראים אשר נעשו יום יום, אך לא שמתי לבי אליהם כל עוד אשר לא נגעו בעצמי ובשרי, אך עתה נפקחו עיני לראות, כי לא טוב אני מכל האמללים וכי התהים פותח פיו לבלע גם אותי חיים אם אמרי אעזבה את הישיבה.

— צדקת בדבריך, צדקת מאד — קראתי במר נפשי — לא את בני אדם נתהלך רק חיתו טרף עוטרים עלינו מסביב, אצא מהישיבה — אפול בידי אכזרים, אשאר פה — אתענה תחת ידי עריין אשר יגזול הצלחתי ממני מרוע לב. כאבי נעכר ואין עוזר, כי ארץ נתנה בידי רשעים! —

— אמנם מדוע תפחד ותאנח עתה? מי יודע מה ילד יום, אולי ידבר הזקן היום את המורה והוא יתן לו את שאלתו ואז אין לאל יד המשגיח להרע לך, ואולי יקים המירה מחליו ויבוא מחר הנה ולשוא תפחד פחד ? חכה עד אשר תדע דבר ברור ואל תוסיף לדאבה חנם — בעודני יושב ושמע אמריו חשכו עיני, לבי סחרחר, עורקי הראש בצד האזן השמאלית הלמו כהלם פעם ואהי כאיש עברו יין.

— מה זה היה לך, כי תביט בי בעינים מזרות זועה — קרא גדעון בבהלה. אני לא עניתיו אף כי את דבריו אלה שמעתי עוד. כחי סר מעלי, רוח בינתי עזבני ואצנח מעל הספסל ולא ידעתי מה היה לי, רק כי ע[illegible] עפעפי צלמות, התבל ואדם עליה כוסו במעטה עלטת ערפל, חשך ואפלה...

– שני האנשים האלה בני אדם המה – ענה בנחת – האחד לא מלאך אלהים הוא כאשר השני לא בכור שטן הנהו, ואם כי לא אכחד כי רם ערך הזקן על ערך אבירם בחכמה ובכבוד אבית, ואולי גם בנדבת רוחו, אמנם גם לאבירם לב ישר ורוח נכון וירבה עשות טובות, ולולא נבאשת בו שבעת גם אתה רצין ממנו, וכאשר תעשה דבר אשר לא כדת בבית הזקן יגרשך גם הוא –

– שגית מאד, לוא שמעת את אשר ענני בשמעו מפי את אשר עשיתי לאבירם, כי אז אחרת דברת, אז אמרת גם אתה כמוני כי לבו כלב מלאך אלהים –

ומוה ענה אותך ? השמיעני נא –

– הוא לא הוכיחני על פני רק דבר נחומים לנפשי באמרי רצון –

– לוא עשית לו רעה ולא הוכיחך ויעטרך רצון אז נתתי גם אני לדבריך צדק כי לב מלאך אלהים לו, אך באשר עשית דבר אשר לא כן לאבירם, והוא יכפר חטאתך ברחמים רבים, לא אדע עוד אם לבו טוב הוא כאשר אמרת –

– יהי כדבריך, אני לא אחפוץ לְהִוָּכֵחַ אתך על דבר אבירם והזקן, אמנם אני לא אחכה עד אשר אגרש מזה, כי אם אעזוב את הבית הזה ואשים משכני היום או מחר באחד מבתי התפלה, הן כבר מצאתי חכמה ורב כח לבי להגית בגמרא גם בלי עזרת מורה, ואגיד זאת מראש להזקן ולא יקרני עון –

– הלילה לך מחשוב מחשבות כאלה – קרא בדאגה – הסר העשתונות האלה מלבך פן תנחם באחריתך ! הכעת תאמר לעזוב את הישיבה ? עת אשר השליט המושל האדם באדם לרע לו ויעשה אותנו בני הנעורים כרמש לא מושל בו. כל זר ובליעל יגורנו בחרמי וימכור אותנו בחמשים שקל באין מפגיע, ורק הישיבה תסוך עלינו ותצילנו מידי עריצים, ממוקשי האכזרים הסוחרים בנפש אחיהם כבדגי הים. האם

יהלום על אזני כהולם פעם וכל תמונה לא אראה ? הלא בשרי יסמר מפחד בטרם אשיב אל לבי לחזק רוחי –
– שלום לך אל תירא ! אמץ רוחך בטרם תשמע את הקול ואז לא תיראנו –
– ומה יאמר לבך, הימלא המורה משאלות לבי ? –
– כמעט שכחתי להגיד לך, כי המורה חולה הוא ולא יבוא היום הנה –
– טוב מאד הדבר – קראתי בשמחה – עתה אוכל לצאת ולבוא באין מפריע –
– שגית מאד – ענני בעצבון – כי אם יחלה המורה ולא יבוא הנה ימים אחדים, אז יקח אחר פקודתו בימים ההם וידעתי נאמנה – כי דוב המשגיח ימלא מקומו ואז נכונו בידינו ימי חשך, כי רע הלב הוא האיש הזה מאין כמהו, ולא יוכל כלכל את כל בני הישיבה, אך אלה אשר ילמדו שפת הארץ המה כזבובי מות בעיניו, כי כעוזבי אמונת אבותיהם יחשבם בלבו –
– אבל אני לא אשאל את פיו ואעשה כאשר בלבבי כי מי שמהו לאדון לי ? בקול המורה אשמע, אך לא אטה שכמי לסבול עול אדונים רבים –
– לא תוכל עשות כדבר הזה. כי בעת אשר יקח את פקודת המורה בידו לעשות כהעולה על רוחו, ואם לא תאבה שמוע בקולו יגרשך בחרפה מן הישיבה, ואז תהי לדראון לכל בני העיר, וגם בעיני הזקן לא תמצא חן אחרי אשר כנער משלח תהיה בעיניו.
– אני ארע נאמנה כי לב הזקן טוב עלי והוא יהיה עלי סתרה בכל עת – עניתיו בבטחה.
– הלא גם באבירים שמת מבטחך ומה הבטחון אשר בטחת בו ?
– איך תשא את שם שניהם על שפתיך גם יחד ? הלא תחטא בשפתיך בדמותך מלאך אלהים לבכור שטן ! – קראתי ברגז ואשכח כרגע, כי זה לא כביר חשב גם לבי כזאת.

מבטחי, כי אמרתי השקלים פתחו לפני דלתות הישיבה לבוא בה והמה יפתחו לפני דלתיה לצאת יום יום, בכל זאת באה יראה בלבי פן לא יתן המורה שאלת הזקן. ומה יהיה אז? הה! עבד הנני, לא בידי טובי, לא אצא חפשי בלתי אם אדוני יתנני לצאת ובידו לכונן ולהסיר הצלחתי ברוח פיו, ומה אעשה אם יהיה לקיר מבדיל ביני ובין הצלחתי? —

— ומה תעשה אם לא יתנהו המורה לבוא הנה? — שאלה הנערה את הזקן כמו קראה מעל לוח לבי את הרשים בו.

— אני אחשיב למשפט כי הוא לא יקום לשטן לו, אך אם לא יאבה שמוע בקולי אז אשים עצות בנפשי ונראה איך יפול דבר — ענה איתה וישים אלי פניו ויאמר: היום לא תראה עוד את פני. כי לא אבוא הביתה כל היום ומחר בוא הנה ותשמע מה ענני המורה —. קמתי לצאת החוצה וכהציגי רגלי על המפתן קרא עוד הפעם קול גדול בקול איש באזני: המורה לא יתנך לצאת! — בכל מאמצי כח אחזתי בכפות המנעול לבל אפול ארצה, כי קרסולי מעדו מפחד ורעדה. כשוב רוחי אלי מהרתי לשוב אל הישיבה ולספר לגדעון את אשר קרני ואת אשר השמיעני הזקן, ומה נבהלתי בראותי כי גם גדעון, אשר היה בעיני כיודע כל נעלם, לא ידע ענות אותי דבר בדבר הקול אשר שמעו אזני! — דרך האיש הזה היה נעלה מאד, הוא לא התבושש להודות כרגע כאשר לא הבין דבר לאשורו כי הדבר הזה נעלם מעיניו ולא ידעהו, ואיתו אחד מאלף מהיודעים דעת מצאתי אשר לא בקש להתראות כיודע הכל, ובשמעו מפי על דבר הקול ענה ויאמר: מעודי לא שמעתי וגם בספרים לא מצאתי כדבר הזה ולא אדע להגיד לך שרש דבר נמצא בך, אבל אדמה כי יד הדמיון עליך חזקה והוא עשה זאת לך כי הוליך את חושיך שולל, הן זאת ראיתי כבר כי הדמיון ימשול בך וידובב שפתיך בעת אשר תשב בבית, או כאשר תתהלך בחוץ לבדך, אך אל תשים לבך לדבר הזה כי אין כל פחד —

— אך איך אמשול ברוחי בשמעי פתאם קול גדול אשר

הזה. לא הגיתי תודה להזקן היוצר שמחתי, גם לא שויתי לנגד עיני את הנקמה הגדולה אשר אקום מעכבור איש מְצותי בהודע לו כי עשה אתי תחת רעה טובה, אף כי כל אלה הרגשות היו בלבבי, כי הייתי כהלים יין ויתבוללו בלבי יחד רגשות תודה, שמחה ונקמה. הזקן התבונן בי ולא דבר דבר, כי בלי תפונה לא אבה לערב שמחתי. אמנם כאשר שבה המנוחה ללבי החלו המחשבות להפרד לאט לאט אשה מרעותה ואכיר מראיהן ואשמח לראות בדמיוני על פני עכבור קנף ומפח נפש, ששתי בשומי נגד עיני את החכמה הרבה אשר אביא בלבב הילדה — בעלות השם ילדה על לבי שבעה נפשי ענג אין קץ — בימים מעטים והזקן יראה וישיש לבו ויקרא בעליצות לב: אכן חכם לב הוא יוסף ומכיר טובה למטיביו. אך כל אלה כאין נחשבו בעיני מול השמחה הגדולה כי אראה את פני הילדה יום יום...

— אבל תקותך להיות החתן בקרב ימים נשארה מעל — קרא פתאם קול גדול באזני, כל עצמותי רחפו כי דמיתי בתחלה כי קול עכבור שמעתי, הבטתי ימין ושמאל ובקשתי את הדובר הדברים באזני ולא מצאתיו, ובראותי כי רק הזקן והילדה בבית ואין זר אתנו קראני פחד נורא, כי אמרתי: אין זאת כי אם מלאכי שאול קמו לצחק בי ועוד מעט וקראתי בקול: שמע ישראל! — כה חזקה עלי יד הפחד.

— ומתי יהיה הדבר הזה? — שאלה הנערה את הזקן. הקול הזה השיב לי ברגע אחד את המנוחה ואשחק בלבי לפחדי ואשא עיני אל הזקן לשמוע דבר מה יענה. הוא החריש מעט ואחרי כן ענה: בראשונה אקנה לך ספרים ואדבר את ראש הישיבה ואבקשהו כי יתנהו לעזוב את הישיבה שעה אחת בכל יום —.

— ברגע הראשון כאשר השמיעני את הבשורה הייתי כְּמִֽתְמַהּ בתמהון מרוב שמחתי ושכחתי כי לא בידי עתיתי כי אם בידי המורה. ואף כי ידעתי את דרך המורה כי במישרים יתהלך אתי ויתן בכל עת את שאלתי, וגם שמתי הכסף

במעשים טובים תחשבנה, ואני אמצא די שלמים ברגשותיך אשר יהגה לי רוחך, אכן גם אני לא מלאך אלהים אני כאשר תחשוב – היסיף לדבר במאור פנים – כי גם אני אבוא על שכרי ולא להם חסד אתן לך כי אם מפרי מעלליך תאכל – בתמהון הבטתי בפניו ואשאל: ומה תמצא ידי לשלם לך? –

– תשמע ותבין – ענה בנחת – עתה תראה ותדע, כי קצרה יד איש מהרע לרעהו, כי השוכן שמים יספיר מעגלי איש ויכונן מצעדיו; האדם יאמר להרע ואלהים יחשיב לטובה, וגם עבבור אשר דמה בלבו להרע לך גם הוא עשה עמך אות לטובה. אני גמרתי כבר אמר ללמד את הילדה דעת שפת הארץ, אך לא מצאתי איש ישר לפני, ואני לא ידעתי עד הנה, כי רב כחך בשפת הארץ ועתה נודע לי זאת מפי עבבור, אשר חשב לך דעתך זאת לחטאה ואשמת על הדבר במאד מאד כי אמרתי: אתה תורה את הילדה קרא וכתוב ושכרך נכון לפני ואיש לא ידע בדבר הזה. הלא תראה כי יש לי חפץ בך ומעמל כפיך אשביעך –

אסיר אל בור עת יפתחו לפניו שערי בית הכלא, חולה נוטה למות כי ישיב ויחי לא ישמח בלבו כאשר שמחתי אני לקראת הבשורה הזאת אשר הפכה אבלי לששון, לששון אין קץ וברגע אחד – להאסיר והחולה תשיב העת רק את אשר גזלה מהם, ולי שלמה שמחות שבעתים באבלי. רק שני ימים חסרו לי ועתה לא לבד כי לא יחסר עוד לחמי, כי אם גם לא אירא עוד מחוץ שפת אויב ולא אתרפס וארהב איש ובשת פני לא תכסני בשבתי אל השלחן, כי מעמל כפי אשבע, ועל כל אלה אחדה בשמחה את פני הילדה, אשר גרשה כל עצב, יגון, פגע, מכשול־לב ומוסר כליות מלאה הלאה מקרב לבי כהמעונן יזרה ילדי שחת ברוח פיו. השמחה מלאה כל חדרי לבי עד אפס מקום למחשבות, כי שמחה גדולה כצרה נוראה ישביחו רגע המין מורשי הלב, ולא השבתי לאחת אחת את כל הטובות אשר הביא לי הרגע

– אני נבערתי ונכסלתי להגיד להמבשלת אשר אמרה לי בשמו, כי לא יחפוץ לתת לחמי ללצים „הגידי לאדוניך כי אין חפץ לי בו ובלחמו". אך עתה אנחם מאד על כי נתתי בקצפי את פי לחטוא אל מטיבי ובנפשי אשבע כי לא אשוב לכסלה – הדברים האלה יצאו מקרב לבי אף כי לא הכני לבי על המעשה אשר עשיתי לאבירם, רק כי כליותי יסרוני על אשר חשבתי רעה על הזקן ואחפוץ להידות במו פי כי חטאתי, ומבלתי יכולת להוציא שם הזקן מפי נשאתי שם אבירם על שפתי ואחשוב בלבי את הזקן. כשחוק נראה על שפתיו מדי דברי וככלותו ענה ואמר: הלא תדע כי מודה ועוזב יְרֻחָם ואחרי כי תנחם ותשיב ממעשיך לא יקרך עון –

– ומה יקרו לי נדבות פיך, המה ירהיבוני ויתנו אמץ בלבי! – קראתי ברגש ובלבי אמרתי: הוא לא יבוא במשפט עמי כהמורה רק ינחמני באמרי רצון, ובזה יכרה לי אזן לשמוע במוסר הרבה יתר מכל המוכיחים בדברי מוסרם, דבריו אצפון בלבי ולא ימושו מזכרוני עד עולם. הה! מדוע לא יצאתי לאור באור החיים על ברכי איש כזה? ולמה נולדתי בסתר המדרגה? לוא הייתי בן עשירים כי אז יכולתי גם אני להשיב אהבה אל חיקו, כי נפלתי עתה על צוארו ואחבקהו ואקרא לו: אבי אתה! ולא בזו לי, אך עתה רחוקה ממני תאות לבי, כי איך אעיז פנים, אני בן בלי שם להראות אותות אהבה לאיש נכבד ונשוא פנים כמיהו? – הה! העֹני העֹני! הוא ימוגגנו תושיה! הוא יערב כל שמחתנו ולא יתננו אף השיב אהבה אל חיק מאהבינו! – הרעיון הזה היה כאש יוקדת בעצמותי וינשני את השמחה אשר נתנה הבשורה הטובה בלבי.

– מדוע נפלו פניך? – שאל הזקן בראותו כי פני זועפים.

– בשימי אל לבי כי אזלת ידי משלם לך אף אחת מני אלף מכל הטובות אשר עשית עמדי – הוא הביט בי באהבה ויאמר: אל יפול לבך על הדבר הזה, כי לא בכל עת תמצא ידינו לשלם טובה תחת טובה בפעל ידים, וגם מחשבות טובות

לאביה על שאליתיו, וגם תלחם את מלחמתי ותפקוד אפה על איש הרמי, אך הוא לא ינקה, עליו לדעת כי גם אני איש חי הנני כמיהו! לא טוב הוא מאבירם וגם הוא השליכני בנצר נתעב מהבית לוא נבאשתי בו... כה הגיתי מדי דברם ומרגע לרגע הם לבי בקרבי וקצף ויגון ומשטמה התלקחו בחבי עד כי עלו מחשבות על לבי להגיד להם מעלות רוחי ויעבור עלי מה, ואולי הקימותי מזמותי לולא שם הזקן כרגע קץ להם באמרי פיו, כי אחרי אשר כלה דבריו את הנערה שם פניו אלי ויאמר בדברים נעימים כדרכו: אני שמעתי כי אבירם חדל מתת מלחמו לך, האמת הדבר? –

– כדבריך כן הוא – עניתי באנחה.

– אל תעצב כי אני אהיה מגן לך וביתי פתוח לפניך בכל עת אשר תבוא הנה – בראשונה נאלמתי דומיה ולא עניתי דבר, כי כליותי יסרוני ולא העזתי מצח להרים עיני אל האיש טהר הלב הזה אשר טפלתי עליו חטאת שקר בלבי, אך אחרי כן אמצתי את לבי ואקרא: ומה אשיב לך בכל הסדיך אשר הרבה עשות עמדי? הסדיך גדלו במאד מאד וקצרה ידי משלם לך גם בלשוני אין מלה להביע רגשות תודתי אשר...

– אין חפץ לי בתודה, והחסד לא גדול הוא כאשר תגדיל עלי במו פיך, כי מה עשיתי? אני אמרתי לתת לחם לאיש אשר בטנו תחסר? ידעתי כי גם אתה עשית כמוני לוא מצאה ידך לעשות, על כן חדל לך מהשיב תודות לי, גם אל תאנח כי לא יחסר לחמך –

– כי אדוני – קראתי ברגש – הסדך עלי גדול במאד מאד, ומדוע תמנע מהכיר טובה? הן הדבר הזה כרקב בעצמי ועל זה אני נאנח על כי נשיתי טובת אבירם ואדבר דברים אשר לא כן, כי לא על הארוחה אשר חדל אבירם מתת לי תאבל עלי נפשי כאשר תדמה, רק על כי שלמתי תחת טובה רעה –

– ומה זה עשית לאבירם, אי מה דברת אשר לא כן? –

ויקח מוסר ויבקש גם הוא סליחה מהבחיר, אך בידי האיש הזה יהיו דבריך לחצים שנונים לכלות כל חמתו בהבחור, ולא אשגה אם אחשוב למשפט כי עתה, בראותו כי דבריו לא עשו פרי והוא יחשוב בלבבו כי הבחור לא ידע מדבריו עד מה, יש תקוה כי ישוב אל לבו וישיב מעליו אפו, אך בהודע לו כי הבחור יודע כי רדף אותו באף ועמלו היה להבל אז ירב כעסו עמו למען הראותו כי זרועו מושלה לו —

— אם כן אחדל מדבר עוד עם עכבור למטוב ועד רע, ואשמרה מעתה פי ולשוני —.

השמחה הגדולה אשר מלאה לפני רגע כל חדרי לבי חלפה ועברה בראותי כי המה ידברו דבריהם יחד כמו רק המה בבית מבלי שים לב כי גם אני הייתי אתם. כמת נחשבתי בעיניהם — אמרתי בלבי — המה ידברו, ישאלו וישיבו דבר מבלי אשר ישימו אלי לבם, כן דברו העניים בבית מקלטם לשבט ולחסד בהזקן אשר מת בעוד אשר היה לפניהם, כי המתים לא ידעו מאומה וכן ידברו עתה בי. אמנם כן הוא, גם אני מת הנני כי עני כמת נחשב. לוא הייתי בן עשירים אז חי חי הייתי וישאלו בעצתי ויחלו למוצא שפתי. אך מי ישים לבו אל בן עני? הה! אלה המה שלוי עולם וזה דרכם! המה לא ידעו נפש האביון. הן גם לי לבב כמוהם, גם דמי לבבי ירתחו כסיר נפוח עת אשמע חרפתי, ובעיניהם הנני כמת ועוד נופל ממנו כי המת לא יבקש אכל לנפשו ולא ישא חרפה על פת לחם אשר יעניקו לו ב ר ח מ י ם ר ב י ם... אני אמרתי בני עליון אתם, מלאכי מרום אשר לא ידעו עשות רע, אכן גם אתם ככל העשירים; פת לחם אשר תותירו משבעכם תתנו ובמחירו תקחי כבודנו, רגשות נפשנו וכל יקר בלבבנו... כלכם אבירי לב, רק האחד יכה בשוט לשון זעם והשני ימחץ בשפת חלקות... וגם את נפש ט ה ו ר ה, גם את תבקשי להראות כי רם ערכך מערכי פן אשכח רגע גורלי המר... אמנם היא תנקה מפשע כי היא נערה קטנה ולא תדע את רוח בני האדם. ועליה לענות

במבוכה ואחרי אשר החריש זמן מה ענה: מאד תעליזנה כליותי בתי, לראית תם לבך ובור רוחך, החזיקי בדרכך זה גם בימים הבאים ותמצאי חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, אולם דעי לך כי אין חֻקַּת משפט לתם וישר, כי גם המה לא ישוו בכל עת, והדבר אשר יחשב היום לחסד יתחשב מחר לחטאת, כי העת המקים והמצב ירימו וישפילו מפעלינו, שערי בנפשך אם תראי איש רעב וערום בלי לבוש בלילה ורחמיך יכמרו עליו ותתני לו מתנת כסף, התדמי כי נדבת לבך תחשב לצדקה? — לא! הכסף לא יחם את בשר העני ולא ימלא בטנו בלילה עת אזלת ידו ממצוא חפצו במחיר, ומי יודע אם לא ימות ברעב וקרח עד אור בקר. אך הדבר הזה לא ישוה אל הדבר אשר נדבר בו עתה. הטי למשל הזה אזנך! הגידי נא מה תעשי בבוא אליך איש ויבקש ממך כי תתני לו סכין? התתני לו כרגע מבלי שאל את פיו, מה חפץ לו בו? —

— בלי ספק יחפוץ לפרוס לחם אחשוב ואתן לו —

— ואם יעלו מחשבות על לבך פן מרצח הוא האיש ויקח מידך את הסכין להביאהו בלב רודפו? —

— אז לא אמלא שאלתו אף אם ירצחני נפש —

— עתה התבונני בדברי. אני שאלתיך „ואם יעלו מחשבות" — אך מה תעשי אם המחשבות לא תעלינה על לבך והאיש הזה יהיה מרצח? —

— ואיך אוכל להזהר משגיאה כזאת? —

— זאת תעשי ותנצלי מכל רעה, פלסי מעגל רגליך בטרם תתיצבי עליו, בחני מעשיך בטרם עשית ולא תשגי. זכרי בכל עת כי הטובה תהפך לרעה אם תעשי אותה בלי דעת —

— אך מדוע לא אבקש סליחה מעבבור אחרי כי חטאתי לו? ומה היא הרעה אשר תצמח מזה לאיש? —

— לוא היה עבבור איש ישר אז יעצתיך גם אני לבקש סליחה ממנו, כי אמרתי את תעשי הצדק והישר והוא יראה

לפתות אנשים לעשות רעה האין זאת רעה? והוא הלא חפץ להסיתך כי תמשיך ידך מתת להבחור לחם חקו, ואיך תשאלני אם ראיתי מעשיו הרעים, הלא בעיני ראיתי ובאזני שמעתי כל אלה? – ענתה הנערה בבטחה כאיש לוחם מלחמת צדק וישר. הזקן נבוך בשמעו מענה פיה, כי בלי ספק קוה לשמוע כזאת מפיה וגם לא ידע להשיב על תוכחתה ויחשוב רגעים מעטים, אך באין דרך לצאת אחז בדרך כל ההורים אשר לא ידעו ענות על שאלת בניהם: מהירי חמה יגערו בהם או יניפו שבט מוסר עליהם, ואלה אשר חימה אין להם יבקשו לסכסך דבריהם בשאלות חדשית, וכן עשה גם הזקן, כאשר לא מצא מענה להשיב על דבריה שאל אותה: ומדוע תעשי את רעה ותחטאי בשפתיך? –

– אני! – קראה הנערה ופניה אדמו כתולע מבשת – אני אעשה רעה? למי? הגד נא כרגע למי עשיתי רעה ואבקש כי יסלח לפשע שפתי –

– ללכת רכיל האין זאת רעה? – ענה הזקן במנוחה בהביטו בפניה – הלא תלכי רכיל ותגלי סוד אחר בהשמיעך דברי עכבור באזני הבחור –

אמנם הלא בקול גדול קרא עכבור וישפוך עזוז אפו באזני אנשים רבים, והאם סוד הוא הדבר אשר ידבר איש בקול גדול?

– את עודך ילדה קטנה ולא תביני להוציא משפט בין טוב ובין רע, אך אני אומר לך כי לא כן עשית –

– אם עול פעלתי לא אוסיף – ענתה הנערה בדברים היוצאים מקירות לבה – אני לא ידעתי כי זאת תחשב לי לחטאת, אך בהודע לי אבקש את פני עכבור כי ישא לפשע שפתי –

– אל תעשי כזאת – קרא הזקן.

– מדוע? – הלא במו פיך הגדת לי פעמים רבות, כי אם יחטא איש לאיש לא יאבה ה' סלוח לו בלתי אם יתרפס וירהב רעהו עדי יסלח לו – הזקן בא עוד הפעם

עשית לי היום ולא עלי יהיה הקצף אם לא אקנה לך תשורה יקרה ליום הלדת אותך –

– אמנם אתה הלא תבוא הנה לשיש ביום שמחתי ? –

– לא אבין את דבריך הלא פה בביתנו יהיה המשתה ומדוע תשאליני אם אבוא ? –

– אם כן אין חפץ לי עוד במנחה ותשורה אחרי כי פניך יאירו אלי ביום שמחתי –. ענתה הנערה בלב תמים, הזקן חבק אותה בעליצות נפש ויאמר: מה נעמת לי מקור שעשועי! אבל הגידי נא לי למה זה צחקת ? –

– הבחור אמר כי נערה לא תהי בר מצוה אף במלאת לה שבעים שנה – קראה עוד הפעם בקול שחוק גדול – הראית אבי נערה בת שבעים שנה ? –

– הבחור צדק בדבריו כי נערה לא תהי בר מצוה רק בת מצוה –

– טוב הדבר אהיה בת מצוה אך יבוא הבחור הנה לשמוח בשמחתנו אף כי לא אהיה בר מצוה רק בת מצוה, האין זאת ? –

– הלא שמחתך היא ואת אשר תבחרי בו הוא יהיה קרוא –

– התקרא את עכבור הנה ? –

– מדוע תשאליני כזאת ? –

– כי תכלית שנאה שנאתיו וכאשר אראה פניו תערב שמחתי –. כאשר מת לבי בקרבי בשמעי שם עכבור נשא על דל שפתיה, כן שב ויחי בראותי כי זעום נפשי היא גם שנוא לבה.

– ומדוע תשנאי את האיש הזה והוא לא עשה לך רעה מעודו ? –

– כי הוא איש רע הלב ויבקש לעשות רעה –

– מי הגיד לך זאת ? – שאל הזקן בתמהון ויביט בפני כי חשב כי אני דברתי סרה על עכבור באזניה – האם ראית מעשיו הרעים כי תתני אותו לאיש בליעל ? –

רגשות היגון ממשכיות לבי כמנוסת צללי ליל עת אתא בקר.

הנערה ישבה למולי ותשיחני ותספר לי בשמחה כי בקרב ימים תבוא אמה ותחדה בשמחה את פניה.

– היש לך אם? – שאלתי בתמהון, כי חשבתיה עד אז ליתומה באין אב ואם.

– יש לי אב ואם, אך אבי חולה הוא ועל כן לקחני אבי אמי אל ביתו כי אהבהו כנפשי וגם הוא יאהבני מאד –

– ומי לא יאהב נפש טהורה כמוך? – אמרתי בלבי. אבל לשוני לא הרהיבה עז להשמיע כזאת.

– בעוד ירח ימים יהיה יום שמחה בביתנו, כי הוא יום הֻלֶּדֶת אותי ואז אהיה „בר מצוה" – הוסיפה לדבר בשחוק. אני התפלאתי מאד בשמעי כי שנותיה שלש עשרה ואני דמיתי כי רק אחת עשרה לה ואשאל: האם שלש עשרה שנה ימי חייך? –

– הלא אמרתי לך כי אהיה בר מצוה ואתה הלא מתופשי התורה אתה ותדע כי כמלאת שלש עשרה לאיש אז יהיה בר מצוה – ענתה בשחוק נעים. כל דאגה ויגון נסו מלבי אשר לפי שעה היה מטרה לחצי זעמם ועניתיה גם אני בשחוק: זאת לא נכחדה ממני כי במלאת שלש עשרה לנער יהיה בר מצוה, אך לא שמעתי מעודי כי נערה תהי בר מצוה אף במלאת לה שבעים שנה –

– נערה בת שבעים שנה; – קראה בקול שחיק גדול וברגע ההוא בא הזקן הביתה ובראותו אותה שוחקת שחק גם הוא מבלי אשר ידע למה ועל מה, והיא מהרה ותפול על צוארו ותאחזהו בזקנו ותנשקהו מנשיקות פיה בבח עד כי צללי שפתיה והזקן אצל גם הוא עתרת נשיקות לה ויושיבנה לימינו וישאל אותה: למה זה צחקת בתי? –

– ומדוע צחקת אתה בבואך הביתה אם לא ידעת למה זה צחקתי? – השיבה הנערה ותניע בראשה בחן.

– הוי שובבה! – קרא הזקן בשחוק – הכזה יהיה מענה אשר תבחרי לענות לאביך? זכרי ואל תשכחי את אשר

באמור אלי נפשי: הן הרעם הזה מידך היה לך! אתה פוררת בידיך מגדלי אשרך כשבר נבל יוצרים! — אמנם אף כי כליותי יסרוני והנחם שלח לשון אפעה בבתי נפשי וגם נתתי אל לבי להטיב דרכי ולהשכיל פי לימים הבאים לבל אביא עלי עוד הפעם אסון, בכל זאת רחקה כל תקוה ממני למצוא עוד מנוחה וישע, כי ידעתי בנפשי כי כל אלה לא יועילו לי ועוד אשיב לכסלה. כשני לבבות היו בקרבי ומחשבות שונות אישה מרעיתה מצאו בכל עת קן להן בכליותי ותשמיענה קולן גם יחד לשבט ולחסד: בעת אשר מחשבה אחת יסרתני במוסר אכזרי באמרה: אתה הסבות בנפשך! השמיעה האחרת קילה: חף אתה מפשע וכל עושי לך רעה יאשמו. בעת אשר מחשבה אחת נתנה לאלהים תפלה: אין שופט ואין פוקד עון כי איש איש הישר בעיניו יעשה באין מפגיע, התפללה השניה אל אל מושיע: ברק ברק אלהים והכריע אויבי תחתי — וגם בפעם הזאת התלקחה מלחמה בְּקִרְבִּי: רעיון אחד שם אשם נפשי על אשר הכלמתי פני עכבור, על אשר ארשיע את אוהבי בעת אשר ארשע אני, והשני קם למולו ויקרא: אך מדוע יפקוד אבירם עליך אפו ולו לא עשית רעה? ואם גם עול פעלת מדוע לא יסרך כאב את בנו כי אם שחת רחמיו ויגרשך מהבית בחרפה?! הן לוא עשה בנו או אחד מבני משפחתו את הדבר הזה הלא הללהו גם הוא על חכמת לבו ואותך הדף בעברה! ומדוע? יען וביען כי ילד מסכן אתה! העני, העני רק הוא בעוכריך! לוא היה לך אב או אח כי אז נשאוך על כפים ויתפארו בחכמתך כי מאד נבונות ועתה אחרי כי בן עני הנך תחשב לך חכמתך לחטאת! — כה דברו הגיוני לבי דבריהם יחד ויגזרו לבי לגזרים ולא נתנוני לשית עצות ישרות בנפשי ועל כן נפוגותי ואשב משמים בכל עת התפלה ולא האמנתי כי אמצא עוד נחומים לי. אכן לא כאשר דמיתי כן היה, רגעי יגוני לא ארכו, ועוד ביום ההוא כעבור שעה אחת, בבואי אל בית הזקן לארוחת הבקר ובהביטי בפני העלמה אשר האירה פניה אלי נסו כל

חליפות לרגעים – חליפות פעולות החיים אשר לא ישבתו רגע מעבודתם בימי הנוער – אל לבני הנעירים תנחומים ! לא להם תנודו אתם הנאנחים בשברון מתנים על שבר רעכם ואידו, כי שברם ואידם כעב קל יעברו עת נשף בם רוח ששון, ורוח ששונם הלא יחליף כח חדשים לרגעים בהגלות לפניהם רגש או תענוג חדש אשר לא ידעו אותו... נודו לשבעי ימים, אשר כבר שתו מצו כוס מנעמי החיים ועליהם אבד כלח עם שאונו והמונו, עת שואה תבוא עליהם, כי המה יכרעו יפלו תחתיה. אכן גם להם לא תצליחו לרפא מכאובם וגם להם רק מאת העת תקוה נשקפה – כי תקחם אל גבולם...

כל דברי רעי גדעון אשר אמר לנחמני בלילה ובבקר למחרתו היו כקצף על פני מים ולא הביאו תנחומים לנפשי, ואני אמרתי גדול שברי כים ואצלול בו כעופרת, כי בפעם הראשונה הגה לבי חזיונות אחדים ותקוה אחת זמן כביר, ולא כההולכים לפניהם היו אלה; עד הנה היו חזיונותי כחזיוני ליל אשר יעשו להם כנפים לאור בקר וישובו אל התהו הרת כל החזיונות ועתה לקחו את כל לבי ימים רבים. התקוה למצוא בית ומנוחת תמיד מלאה כל חדרי לבי, כי אני אשר כבר שבעתי נדודים מרבה להכיל, כצפור נודדת אשר לא מצאה קן לה, בעת אשר כל הנערים אשר כגילי לא ידעו אם ימצא בית אחר מבלעדי בית אבותם ואם תמצא עיר אחרת מבלעדי עיר מולדתם. אני ידעתי עוד באביב ימי עלומי ערוך את ערך בית ובני משפחה, וכאשר נעלה היה בעיני למצוא בית ומחסה לבל אירא עוד מפגע רע אשר יבוא פתאם ויקרא באזני: נודד: הרחק נדוד, לא לך מרגעה! וכאשר שמעתי קול מאחרי כי קרובה ישועתי לבוא החזקתי בהרעיון הזה ולא הרפיתיו ויהי לי לששון ביום ובלילה. ואחרי אשר דמיתי כי אניתי הסוערה באה עד החוף ולא יארכו הימים ואראה את חזיונותי יוצאים לפעולות אדם לכן אבלה עלי נפשי בראותי כי פתאם לפתע בא רעם וברק וישופני וישליכני אחור אל מצולה, ומשנה שברון הָשְׁבַּרְתִּי

את נפשי בכל עת אשר דאגה שברה לבי ביום הרבה יתר מן הדאגה והצרה הבאה עלי. אמנם כתקות האיש כן גם פחדו כְּרֻבָּם כן באפס יסודם, גם אני פחדתי ללא־פחד; חזיונות נוראים לא בעתוני רק הפחד אשר פחדתי מהם גזל מנוחתי והקיצותי לרגעים עד אשר אתא בקר ויביא פדות לנפשי הנדהמה.

יג.

טַעַם זְקֵנִים.

אך לשוא יעמלו המלחים להחזיק כן תרן אניתם, לפרוש נס ולחתור השיב היבשה עת תבוא סופה מן החדר ותכה בים גלים ותשימהו כמרקחה, כי היא מדי עברה תשחק תלעיג לבן אדם וגבורתו ותחבולותיו; ולהבל ירבו ידברו האוהבים דברי תנחומים לאיש עת יטבע בים דאגה ועשתנות יגון יסערו כגלי עברה להפיצו, כי לא יצלחו להשקיט נפש סערה בטרם בא מועד. רק אחת היא אשר עוז בידה להשביח גלי היגון והיא־העת, היא לבדה אשר מסבות תתהפך לרגעים בתחבולותיה, אשר תוליד בנים ותכין קברם ומעפר אחר הצמיח, היא רק היא תכאיב ותחבש, ולכן לא לנצח שמחה וגם דאגה לא לעולם עומדת. היד האביב והדרו יסיג אחור בבהלה מפחד חרבוני קיץ והחורף האכזר מלך בלהות וזועה יסוף ואיננו בטרם יֵרָאוּ פני מלאך השלום, פני האביב הניתן נשמה וחיים לכל היקים. כאביב כחורף כשמחה כתוגה יחד כסופה יעברו, העת תביאם בכנפיה והיא תשנה פניהם ותשלחם. אך רגע יתהלך בן הלוף בגני עדנים בהלך נפשו וישיש בדי שמחה וכרגע יראה אחריתה — תוגה, וגם היא כמוץ תסער ואין זכרון לה בהמר העת. זאת חזיתי מבשרי בימי עלומי בעת אשר הגיוני לבי לא ידעו עדנה מרגוע, כי רצו עפו ואיש רעהו דחק ויסערהו ממקומו, ולרוחי היה

אך אולי יגרשני בחרפה, ומה אעשה? אין טוב לי בלתי אם להרחיק נדוד, אלך אל עיר אחרת, הלא טוב לי עתה מאז. בראשית בואי אל הישיבה, לא ידעתי עוד בתורה עד מה ולא ידעתי דרכי בני הישיבה ועתה אדע כל אלה וימשכוני חסד בכל מקום בואי – אבקש לי ישיבה אחרת בעיר אחרת – – אמנם האעזוב את רעי את גדעון אשר פקח עיני ואשר יתהלך אתי במשרים? האעזוב את האנשים הישרים אשר יעניקו מפתם לי יום יום? האעזוב את הזקן ובת בתו? ומדוע? מאשר כי אבירם חדל מתת מלחמו לי! יקח אותו ואת לחמו... אך לא! לא אקללנו! יהי לו אשר לו ואני אמצא לי בית אחר, הלא מאיר אמר לי כי ישביעני בשמחה עת בטני תחסר וגם הזקן לא ימנע מתת לי ארוחה בהודע לו כי יחסר לחמי... אבל מי יודע אם לא שלח עכבור לשון אפעה גם שם ויבאיש ריחי?... כל עצמותי רחפו בחשבי, כי אולי נבאשתי גם בהזקן ובת בתו... המחשבות האלה כהנה וכהנה עברו על לבי אשר לא אזכור עוד כי כצודה דגים במצולה יעלה רק את אשר יגרה במכמרתו, הלא המה הדגים הגדולים והקטנים ימלטו חיש ואינם, כן הכותב מחשבותיו על הגליון יביא רק את אשר העלה בחרמי הוא הזכרון, והיותר יעלה בתהו ויאבד. וגם אני אזכור אך מעט מכל אשר הרה והגה לבי בלילה ההוא, אך זאת אזכיר כי זמן רב מאד חשבתי מחשבות עד אשר שכבתי למעצבה ואישן בלי מנוחה. האיש אשר באהבתו הרבה לחפש ודרור הושם בכלא וברזל באה נפשו ויפחד לשאת שם חפש על שפתיו; הרעב אשר יראה לחם ויפחד פן מרורת פתנים בקרבו; התועה בדרך באישון ליל ובשרו סמר מפחד וקרח ויפחד לבוא אל הבית הנשקף למולו ביער פן ימצאו בו מרצחים סתר להם, הוא יחוש בנפשו את אשר הרגשתי אני בלילה הזה עת אחזה השנה בעפעפי. השנה אשר אליה יחכה בכליון עינים הָעָיֵף מעמל היום היא היתה לי לפחד וזועה, כי יראתי מאד מחזיוני ליל אשר תביא בכנפיה ואשר יענו

אהבתי את הזקן אשר לקחני לבן לו ואת . . . את מי אהבתי עוד ? לא אהבתי את איש , וגם את הזקן לא אהבתי בלב שלם – בפעם הראשונה נודע לי כי לא אהבתי עוד מקרב לב את איש ואתחלחל מאד. הלא כפרא ביער אתהלך בין בני האדם ולא אוהב את איש , הן כל בני האדם יאהבו , אלה את הוריהם ואלה יכירו טובה למטיביהם ויאהבום בלבם ואני לא אוהב ולא אכיר טובה . . . אולם את מי אהב אם אין לי הורים ? ואיך אכיר טובה אם אין . . . אך האם לא הטיב איש עמדי ? המעט ממני את כל אשר עשה מאיר לי ? והאם לא הרבה המורה עשות עמדי טובות , ומדוע לא אהב איתם מקרב לב ? אמנם הלא גם אני אהב – קראתי פתאם בקול . וכרגע נבוכו עשתונותי ולא ידעתי נפשי מה חשבתי עד הנה . ואת מי אהב ?·את דן אהב – עניתי לנפשי אחרי אשר סרה מבוכתי – את דן ? הלא הוא הסב בנפשי , כי לא אהב איש , הוא סך עלי רוח משטמה ויעצם עיני מראות נכוחה ולולא הוא אהבתי את המורה ואת . . . לולא הוא ? – קראתי פתאם בקצף בקול רם כמו אדבר משפטים את איש אשר העז פנים לדבר סרה באזני על רעי – לולא הוא ? האם גם הוא עשה לך רעה ? הן לולא הוא התהלכת עתה את משוררים פריצים , את נערים שובבים או את חבר גנבים ! הוא הוציאך למרחב , והוא הביא חכמה בלבך וגם עליו יזעף לבך ! עתה ראה כי לבך רע ויצר מחשבותיו רק רע , תטפול עון ופשע על מטיביך הטובים ממך ולא תשים נגד פניך את כל הרעות אשר עשית . המורה , החזן , בעל השם , אבירם ועכבור כלם רעים וחטאים וגם דן פושע וְעַוָּל הנהו ורק אתה לבדך הצדיק ! הה , דרכי יורדות מות ! איטיב דרכי ! אך איך איטיב עתה דרכי והנעשה אין להשיב ? אבירם ישנאני , עכבור ירדף את נפשי , המורה הסיר פניו ממני , ומה יועיל לי אם איטיב דרכי ? האם יאמינו בי ? הלא חתום בצרור פשעי ! אולם מדוע אין להשיב ? אלך אל אבירם ואתרפס לפניו – אבל הוא לא יתנני ראות פניו . אלך אל עכבור –

עזבוני מחשבות יגון, כי כבר החלותי להבין דבר חכמים ואמצא במו נחת.

לעת ערב נגש המורה עוד הפעם אלי ויאמר: אכן צדקת בדבריך באמרך: הנעשה אין להשיב, כי ידעת בנפשך, כי שנית ושלשת באולתך וקצרה יד איש מהושיע לך עוד — השתוממתי לשמוע כזאת מפיו ואמר בלבי, בלי ספק טפל שונא על עוני ויחפא עלי דברי און אשר לא פעלתי, לכן אכזיבנו כרגע.

— ומה עשיתי עוד? — שאלתיו — הלא את אשר עשיתי לא כחדתי תחת לשוני, ולמה יאמר רבי כי שגיתי ושלשתי באולתי? —

— הגם זאת השמעתני כי מעשי התעתועים אשר הסכלת עשו ביום כאל נחשבו בעיניך ועל כן חגרת בעוז מתניך להוסיף אולת בלילה להגיד להמבשלת, כי אין חפץ לך באבירם ולחמו? זה הוא הגמול אשר גמלתו בעד לחמו אשר אכלת כשנה תמימה! והמבשלת ספרה הדברים באזני אדוניה, ועתה אין עוד כל תקוה להשיב לבו אליך. אני נסיתי לדבר על לבו, כי לא ידעתי מדבריך האחרונים מאומה, ואשא עליך חרפה גם בפעם הזאת. לכן הנני מגיד לך עוד הפעם, כי אם תחזיק בדרכך ותקשה ערפך גם בימים הבאים ידוע תדע כי אעלים עיני ממך ולא אוסיף לזרוע דברי על צחיח סלע —

— לא על צחיח סלע תזרע זרעך, כי תמצא שכר אמת לפעולתך ומחר תבוא על שכרך — אמרתי בלבי, אך פתאום נבהלתי ממחשבתי זאת, כי רוח מבינתי ענני: מדוע תשים אשם נפש האיש הזה? אתה העקשת הישרה, אתה חטאת בנפשך, אתה נכשלת באמרי פיך והיא יבקש להושיעך בצר וישא עליך חרפה ועוד תשים בו תפלה?! הוא הצדיק ועלי להיטיב דרכי ולשים עיני על כל מצעדי רגלי לבל אתעה עוד... אך מה זה היה לי, כי נהפכתי לאיש אחר? הן לא זאת היתה דרכי בימים החולפים. הלא

המורה הבית שנית בפני, ובלי ספק דמה בלבו, כי אשמח על הבשורה הזאת ויקוה לקחת מפי תודה, אולם אני החרשתי ולא עניתיו דבר, כי כרצח בעצמותי היה לי לשוב על עקב בשתי ולאכול לחם האנשים אשר מאסו בי.

– אני אשיב לך את האבדה, אך שמע בקולי לכל אשר אצוך – הוסיף המורה לדבר – התשמע בקולי? –

– אעשה ככל אשר יצוני רבי – עניתי בקול דממה.

– אם כן לך ובוא כרגע אל בית עכביר ובקש את פניו כי יסלח לך על אשר הכלמתו אתמיל ואני אדע נאמנה כי יסלח לך –. עד הנה ירדו דבריו אל לבי כנטפי רעל אשר ימיתו לאט לאט את הבשר ויביאו מבוכה בנפש ורוח; אך דבריו האחרונים הרעימו כרעם בגלגל באזני ויעוררוני מתרדמת מבוכתי. אמץ לבי ועוז רוחי אשר עזבוני כמעט קט שבו אלי בשמעי דבריו האחרונים ואקרא ברוח עז: אף אם אגוע ברעב ובלי מחסה אחבק אשפתות לא אתרפס וארהב איש! – המורה הבית בפני בתמהון ויאמר בפנים נזעמים: הגד נא לי אם בן רוזני ארץ אתה, כי כה ייקר כבודך בעיניך, מדוע באת הנה? הטרם תדע כי רק לעניים אשר יחסר לחמם ואשר יחפצו להגות בתורה רק להם הישיבה בית מקלט ולא לבני רוזנים אשר יבקשו להתהילל ולהתלוצץ. – ככלותו דבריו הסב שכמו ברגז וילך לו, ואני אמרתי בקול דממה: מתן בסתר יכפה אף, בעת אשר לקחת הכסף מידי הייתי כבן רוזנים בעיניך ושני שקלי זהב חדשים ירוממוני שנית לרוזן – היא הבית פתאם לאחריו בדברי את דברי ולא ידעתי אם שמע את דברי, או מבלי משים עשה זאת ועל כן מת לבי ויהי לאבן, כי אמרתי עתה יהפך גם הוא לאכזר לי ואין עוד מושיע –

כל היום ההוא ישבתי אל השלחן ולא הסירותי עיני אף רגע מהגמרא, כי בקשתי להסיר דאגה מלבי בחזקת היד. בראשונה שוטטו עשתונותי לכל רוח ולא שמעתי את הדברים אשר הוצאתי מפי, אך כאשר הרביתי הגות כן

ביום המחרת בבקר כאשר עברתי על פני המורה הביט בפני ויאמר: מה זה היה לך יוסף כי נפלו כה פניך? —

— עתה יחסרו לי שני ימים בשבוע — עניתיו — כי אבירם לא יוסיף עוד להעניק מלחמו לי —

— איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו — ענה המורה בפנים נזעמים — אני נתתי לך ארוחה טובה בבית אנשים ישרים ואתה באולתך תשבר עין לחמך, ומה אעשה לך? אני אמרתי כי נבונות ותדע להלוך נגד רוח האנשים ואתה תבחר להתהולל ולהפיל אור פני אנשים זקנים ממך לימים. המעט ממך כי הבאתני במבוכה בפעם הראשונה ועליך נשאתי חרפה מפי עכבור? המעט ממך המוסר אשר הטפתי לך אז כי תטיב דרכך מן הוא והלאה, כי עוד הוספת אולת על אולת בפני רבים? תיסרך אולתך, אך דע כי מידך זאת לך — ככלותו לדבר הביט בי כי קוה לשמוע מענה מפי, אך אני הורדתי לארץ ראשי ואדום.

— אמנם עתה תבין כי הסכלת עשו, ובשת פניך תכסך ולא תמצא מענה, אבן הגד הלארך ימים תזכור את המוסר הזה, או עד ארגיעה יסוף מזכרך? — אני החרשתי ולא עניתי מאומה.

— אבל דבר, הן לא חכם אני כשלמה כי אדבר על עץ ואבן אשר לא יפתח פיו, היתכן הדבר הזה? אני אדבר ואשאל ואתה תחריש ותדום ולא תענני עד מה? —

— הנעשה אין להשיב — עניתי בקול דממה.

— אמנם התתן תודה כי הסכלת עשו? — דבריו ירדו כחצים שנונים ללבבי וכמשא כבד כבד ממני הדבר להודות במו פי כי הסכלתי, אף כי בלבי כבר נתתי תודה ואחריש עוד הפעם רגעים אחדים, אך אחרי כן אמצתי רוחי ואמר: אמנה שגיתי! —

— ראה וזכור כי בפעם הזאת אעביר על חטאתך, אך צפון הדברים בלבך, כי על שני חטאים נשאתי לך ולא אוסיף, והנני ללכת היום אל אבירם להשיב את לבו אליך —

גדעון כאשר דבר, אכן הרעה אך החלה ועוד תוסיף לדכאני תחת רגליה – כה דברתי אל נפשי כמי חפצתי לענות אותה וליסרה על משוגתה. בפעם הזאת לא טפלתי חטאת על המקרה רק עלי זעף לבי, כי ידעתי כי בי האשם. בלב מלא יגון שבתי אל הישיבה ואבקש להסתר מפני גדעון מיראה פן יוסיף ליסרני, כי אף אם יסרוני כליותי מוסר אכזרי בכל זאת מאנתי שמוע מוסר כלמתי מפי זר. אך לא כאשר חשבתי כן היה, כי אך ראני גדעון נגש אלי וידבר אתי רכות וינחמני באמרי פיו באמרו: הלא כזה וכזה יקרנו בימי חיינו ואם נשים לב לכל דבר כקטן כגדול הלא אז יהיו כל ימינו אך יגון ואנחה ומעינות דמעיתינו לא יסכרו. לא טוב הדבר אשר אתה עושה, חזק ואמץ לבך וקח תורה מהמקרה הזה לבל תשוב לכסלה –

– מאין נודע לך מה קרני? – שאלתי בתמהון – האם לקחה אזנך מפי מאיר כי דלתי בית אבירם סגרו בעדי מבוא? –

– אני לא שמעתי זאת מפי איש, אבל לבבי ידע זאת מראש, אכן הנחם על האבדה הזאת, כי לא רבה היא ובקרב ימים תמצא בית אחר פתוח לפניך, רק את התורה אשר יצאה לך ממקרי היום הזה נציר בלבבך – הוא הוסיף לדבר על לבי ולנחמני אך כל עמלו נשאר מעל, כי לא על הארוחה הייתי דואג, רק על כל חזיונותי ותקותי להיות „חתן" בקרב ימים היה לבי דוי. הן באבירם שמתי כל מבטחי ואחכה בכליון עינים ליום בואו ואחרי אשר בא היה כפשע ביני ובין מאויי לבי, ועתה שתתי רגע את הצלחתי ואשלח טובי מיד – כה הגיתי במר רוחי, והדמיון זה העבד הבוגד אשר ביום שמחה יעזור להרבות השמחה ובעת צרה יגדיל השבר שבעתים גם הוא נלוה לפיקת נפשי להגדיל שברי בהעבירו לפני ברגע אחד כל האשר והששון אשר היו נכונים לבוא לי, לולא נבאשתי בבית אבירם. ומאנתי הנחם על האשר אשר שלחתי מיד ואשכב למעצבה כל הלילה ושנה נדדה מעיני

לי מִצְוֹת עליך, ואם לא תאבה שמוע לעצתי עשה כלבבך –

כשתי שעות ישבתי משמים על מקומי אחרי אשר עזבני גדעון ולא ידעתי נפשי את המחשבות אשר חשבתי אז, כי לא חשבתי מאומה רק פְּמֻמֶּה בתמהון הבטתי נכחי על כפות המנעול מבלי אשר ידעתי מה חזיתי. אחרי אשר כלו העם להתפלל תפלת הערב ויצאו החוצה לקדש הלבנה החילותי לשית עצות בנפשי, אם ללכת לבית אבירם לאכול ארוחת הערב, או לחדול, כי יראתי מאד פן יבואו דברי גדעון ואשמע שמה דבר מר כי לא יוסיפו תת מלחמם לי. אך בעודני חושב מהשבות ראיתי כי הנני עומד לפני בית אבירם כי הלכתי ובאתי עד הבית מבלי אשר שמתי לבי על דרכי ומבלי אשר ידעתי כי הולך אני, בראותי את הבית נבהלתי כי כחולם הייתי בעיני, זמן כביר עמדתי על מקומי ואירא לבוא הביתה.

– מדוע תעמוד בחוץ? בחור! – הכרתי כרגע את קול המבשלת אשר בבית אבירם, אשה זקנה ומרת לב, כי שני בניה לֻקְחוּ ממנה וַיֻגְלוּ לעבוד עבודת הצבא והיא לא קראה אותי בשמי רק בשם בחור כאשר יכנו את כל בני הישיבה, ולקולה התעוררתי ואבוא אחריה הביתה, שמה לא מצאתי איש מלבד הָרַכָּב אשר שכב על הארץ וקול נחרו אימה, ורק נר אחד האיר את החדר הגדול ועל כן היתה אפלה בכל קצותיו. המבשלת הציגה לפני המאכלים: לחם ודגים וחמאה, אך אני לא נגעתי בהם. אחרי קומי ממושבי לשוב הביתה נגשה אלי המבשלת ברוח נכאה ותאמר: בשורה לא טובה בפי – נפשי יצאה בשמעי דבריה, אך התחזקתי ואשאל: ומה היא הבשורה? –

– בעל הבית צוה עלי להגיד לך כי לא תוסיף לבוא הנה, כי אמר: אין את נפשי להת את לחמי ללצים –

– טוב הדבר, הגידי לאדונך כי אין חפץ לי בו ובלחמו – עניתי בגאון למען כסות על פצעי לבבי. האשה הניעה אחרי ראש בצאתי ולא ענתה דבר. הנה באו דברי

יאתה נבאשת בו על כי לא נשאת פני ירא אלהים כעכביר יהוא יראה פניך בפעם הראשונה. ולבי יאמר לי כי לא תוסיף ראות פניו ומידך זאת לך – דבריו דקרו כמדקרות חרב באזני ואחפוץ לריב עמו על כי יבשר לי יום עברות, אך לא ערב לבי לעשות כזאת, כי לאט לאט החילותי להבין כי צדק מאד במשפטו ואשאלהו ביגון: ומה אעשה עתה? עוץ עצה במה לכפר משוגתי? –

– רק עצה אחת יש לאל ידי ליעצך והיא כי תלך אל עכבור ותתרפס לפניו, ואני אדע את האיש ואדע נאמנה כי יסלח לך על חטאתך, ואמנה חטאת לו כי נשאת עליו חרפה בקהל –

– לוא אף ידעתי כי ברגע הזה יבואו מלאכי ועמו ויביאו צור חרבם בלבי, לוא גם העמידוני על גחלים לא נתנני לבי ללכת להתרפס לפני הנבל הזה! – קראתי ברוח עז.

– מדוע תכנהו בשם נבל? זאת לא אבין! הלא אתה הרעות לו והוא לא עשה לך רעה, ואין לך כל צדקה לכנותו בשם נבל אף אחרי אשר יקום נקמתו ממך, אכן זה דרך מהירי חמה וקשי עורף לסלף דרך ולזעף על הפוקד עליהם את עונם! לא ידידי! לא צדקת, עצתי היתה עצת אוהב ורע, אם תשמע ואם תחדל, אך דע לך כי אם יְשֻׁלַּם לך כפעלך מידך זאת לך –

אם צדקתי או רשעתי, אם נבל או צדיק הוא עכבור לא איסיף על זאת לְהִוָּכֵחַ ואולי צדקת, אך דבר דברתי ולא אשוב ממנו, כי אף אם עד ירכתי בור אנוס ואין תומך בידי גם אז לא אתרפס וארהב איש! – הדברים האלה קראתי בקול עז למען השקיט את המית לבבי, גדעון הביט בי רגעים אחדים ויאמר: כל איש אדון לנפשו וגם אתה אדונך ועבדך אתה ואין מי יצוה עליך, רק עצה בקשת מפי ואותה הגדתי לך, יען אשר חשבתי למשפט כי מעתה תבקש להטיב דרכך גם בטרם אשחרך מוסר, אמנם חלילה

והאב התנשא ממקומו ככלב עז נפש ויאמר להתנפל עלי, אך מאיר עמד בפניו ויסתירני בסתר כנפיו ויהללני בפני כל הקהל כי חכמתי מאד וכלם נתנו לדבריו צדק ויוסיפו לשחוק גם אחרי אשר עזב עכבור ובנו ואשתו את הבית בחמה.

לשמחת לבי לא היה קץ וגבול בראיתי כי כחכם לב הייתי בעיני כל הקהל ובשמעי תהלתי בפני האנשים אשר בידם לרוממני על ולקרוא בשמי בשם „החתן" ואהי שמח כל היום ואשחק מקירות לבי בספרי את הדברים לחברי. אך שמחתי זאת לא ארכה וגם בטרם ראיתי אחריתה, בטרם שערתי בנפשי את השנאה האיומה אשר הצתי בקרב לב עכבור באו תוגה ומפח נפש לרשת מקום השמחה, כי כשמיע גדעון את אשר עשיתי ספק כפיו ויקרא בדאגה: אהה! מה עשית? הלא הבאת רעה גדולה על נפשך בהקימך את זה האיש את עכבור לאויב לך, הלא היא לא ישקוט ולא ינוח עדי יקום נקמתו ממך מנה אחת אפים, זכור כי גר אתה פה, נער בלי עוזר ומגן והוא איש עשיר ונכבד בעיני רב אדם. לא טוב עשית! — בראשונה מאנתי לתת תודה כי צדק בדבריו ואמר: מה יעשה לי? הלא המורה מגן לי ומאיר יושיעני וגם אבירם יעמוד לימיני, ומדוע אפחד ממנו? —

— לוא גם כדבריך כן היה כי כל אלה יבואו באש ובמים למענך גם אז לא צדקת בעשותך זאת למען בקש אחרי כן עזרה מאיש, שים אל לבך כי בעבור השחוק אשר עשית להקרואים עליך לבקש עתה עזרת שלשה אנשים. אמנם ידוע תדע כי שגית מאד בבטחך בעזרת שלשת האנשים, כי ידי המורה לא תעשינה תושיה ורק פה בבית הישיבה יש לאל ידו להצילך אך לא בכל מקום אשר יבוא שמה עכבור, וגם מאיר יגן עליך בעת אשר היא עומד על יד ימינך, ותקותך למצוא עזרה באבירם תקות שוא היא, כי הוא יכבד את עכבור בלבו הרבה יתר ממאיר אשר רק בעבור אחותו יטה אליו חסד, כי יראת אלהים תמיד על פני אבירם ורק את אלה אשר כיראי אלהים בעיניו אותם יכבד

ויאמר : תן גם לי אבי ! – כל היושבים שחקו בקול גדול , כי חכמת הנער הזה היתה נודעת בכל העיר , אך עכבור הביט בפני היושבים בגאון ויאמר : ולמה זה תשחקו ? הטרם תדעו כי ברא כרעיה דאבוה ? חנוך לנער על פי דרכו , תקותי בה' כי בני לא יסור מדרכי התורה והמצות אשר אורהו – והבן הוסיף להראית חכמת לבו ומתק שפתיו ויקרא בקול : תן גם לי אבי , הן אתה אכלת לבדך את האגוז השחור וגם את הדבר אשר נתנה לך הזקנה ולי לא נתת מאומה ! – עכבור לחץ בחזקה רגל בנו למען ישים מחסים למו פיו , אך הוא לא הבין לערמת אביו ויקרא בקול גדול : כלב ! כלב תחת השלחן ! הכלב לחץ את רגלי ! פני עכבור אדמו כדם ויאמר : שגית בני , אני לחצתי את רגלך במקרה –

– האם דברי סכלות דברתי כי לחצת את רגלי ? הלא אמרת לי כי רק כאשר אדבר דברים נבערים אז תלחץ רגלי למען אחדול מדבר – פני עכבר היו לפני להבים ולא יסף לדבר עוד דבר . כל היושבים היסיפו לשחק בקול גדול ואני נגשתי בלאט אל בן עכבור אשר ישב לקצה השלחן ואמר אליו בקול דממה : החפוץ תחפוץ בהאגוזים השחורים ? –

– אחפוץ –

– בוא אתי ואני אתן לך לאכול לשבעה – הוא יצא אחרי ויקח מידי את אשר שאל וַיָּשָׁב וַיֵּשֶׁב בצד אביו ויקח אחד מהאגיזים השחירים ויתן על פיו ויאמר ; ראה נא אבי ראה כי אגוזים שחורים רבים ימצאו בידי ואם תחפוץ אתן גם לך – קול שחוק אדיר התפרץ מפתחי פי כל האספה בראותם את האגוזים־השחורים בידי בן־עכבור , ועכבור קרא בחימה שפוכה : מי נתן לך גללי העזים ? השלך ארצה ! מי נתן לך ? הגד ? – הבן החכם הביט בפני אביו בתמהון ויקרא : טעם ארץ ישראל , טעם ארץ ישראל , ויוסף לאכול מבלי פנות אל דבריו , עד אשר לקחם בחזקה מידיו ויוסף לקרוא בעזוז אפו : מי נתנם לך ! הגד כרגע !

– האשדותי נתנם לי ? – עוד המלה בפי הבן החכם

ראום בעיניהם רק שמעם שמענו בקראנו מעל תירת ה׳ : ארץ זית שמן, ובכל זאת ינעמו אל חכנו כי מארץ ישראל הובאו – בעל הבית לא מצא מענה אך האיש אשר היה כמרגל בעיני עכבור לא נכלם מדבריו ויאמר : לשוא תטפול עלי חטאת ותתנני כמרגל למען הצטדק ולבעבור התראות באיש אשר בעיניו ייקר זכרון ארץ ישראל מאד, אולי ערב טעם הפרי אל חכך על כן אכלתו בתאות נפש, ולולא זאת הוצאת גם אתה אותו מפיך כמוני –

– שקר הדבר! טעם הפרי לא ערב לחכי רק זכרון ארץ ישראל יקר בעיני מאד –

– אם כן תתן גם אתה תודה כי טעם הפרי לא יערב לחיך! – קרא האיש בשחיק. עכבור נבוך כרגע אך אחרי כן קרא : ובכל זאת אכלתיו בתאית נפש לכבוד ארצנו הקדושה! –

– חכו לי מעט ואני אנסה כרגע אם אמת בפי עכבור. כי רק למען כבוד ארץ ישראל יביא אל פיו גם אשר לא יאכל – קרא מאיר וישם פניו אל הזקנה אשר ישבה לימינו ויאמר : אמי תני לו מעט מעפר ארץ ישראל אשר בידך ונראה אם יבלעהו בעודו בכפו – הזקנה מאהבתה לבנה לא מרתה את פיו, אף כי רע בעיניה מאד להת לאיש חלק מהעפר אשר ינן בעד המת לבל יהיה לברות לשני תילעה, ותתן על כף עכבור מעט עפר והוא לא אחר כרגע ויתנהו על פיו ויאכלהו. כלם השתאו לראות צדקת עכבור ואהבתו הנפלאה לארץ הקדושה ויקדישוהו בלבם, ומאיר שאלהו בלצון : הינעם העפר הזה אל חכך ? –

– כמעדני מלך – ענה עכבור בגאון.

– התדע להבדיל בין עפר ארץ ישראל לעפר חול ? – פני עכבור אדמו כדם בשמעו הדברים האלה, כי על לבו עבר הרעיון אולי התל בו מאיר וישם לפניו עפר חול תחת עפר הקדושה, ולולא בנו החכם כי אז התגלע הריב בינו ובין מאיר, אך הבן החכם לא נתנו לבוא בריב כי אחז בידו

– בארץ ישראל! בארץ ישראל! – קראו רבים בתמהון אף כי כבר שמעו פעמים רבות כי בארץ ישראל יגדלו הזיתים.

– האם לא קראתם מימיכם בספר התורה „ארץ זית שמן"? – שאל עכבור כאיש מלא רוח דעת ורעיתו הביטה בו באהבה כי חשבה בלבה כי מסתרי התורה השמיע בקהל.

– איך תקרא בשם הפרי הזה? – שאל מאיר את עכבור בלצון.

– מה זה תשאלני דבר אשר נער ידעהו? מי לא ידע כי בשם זית יקרא? –

– אמנם בהתורה כתוב זית ואולי פרי אחר הוא? –

– זַית, זֵית אחת היא, אין לנו עסק בדקדוק, אנחנו את ה' אלהינו נירא ולא נשים לב לדברי נפתלים אשר יאמרו כי גם בתורת ה' ימצא דקדוק –

– לא עת ריב העת הזאת – קרא בעל הבית – דבורה רעיתי! תני להם מפרי ארץ ישראל ויאכלו וידעו כי קרואים היו לבית אבירם – דבורה הלכה ותביא זיתים ותתן לכל איש זית אחד והמה בלעוהו בעודו בכפם.

– לא ינעם לחכי כי מר ומלוח הוא – קרא אחד בהוציאו בלעו מפיו.

– מרגל! – נתן עליו עכבור בקולו – האם להוציא דבה על פרי ארץ ישראל באת הנה? איך העזת מצח לדבר סרה על פרי ארץ ישראל? לוא הייתי אני אדון הבית תחת אבירם, כי אז גרשתיך בחרפה מהבית ושמתי מקומך אחרי הדלת והמזוזה –

– הנח לו – ענה בעל הבית אף הוא חלקי כאיש אשר במקום גדולתו שם גם ענות לבו – הנח לו, היא לא אכל את הפרי הזה מעודו ועל כן לא ינעם אל חכי, אך לוא הסבין בו כמוני אז ידע כי אין כפרי הזה בכל הארץ –

– אתה תצדיקנו ולא אני – קרא עכבור – הן אנחנו בלנו לא אכלנו זיתים מעודנו וגם אבותינו ואבות אבותינו לא

כמי אלה. השמיענו נא אתה כמה רבית במחירם ? אבל אני אחשוב למשפט כי לא הרבה יותר נתת כפרם ! —

— שלשת אלפים שקל הלא הרבה יתר מחמש מאות שקלים — האין זאת עכבור ? ! —

— שלשת אלפים שקל ! שלשת אלפים שקל — קרא עכביר ורבים מהיושבים בתמהון, פני עכבור לא נפלו בשמעו כי לא ידע להעריך חין ערך האבנים, כי בלי ספק אמר בלבו : אם כן הלא תרב מתנות כלתי שש פעמים יותר מאשר חשבתי.

— וגם אלה לא ישרו בעיני כי אוסיף עליהם כתנה וכתנת ואקנה לרעיתי נזמים אשר כמוהם לא ראו בני שבילה ולא שמעו שמעם מיום הוסדה העיר עד היום הזה —

— תהלה לאל ! מעט כסף ימצא בידינו ואבירם אישי יודע לעשות מקנה וקנין — קראה בעלת הבית בעליצת נפש ובנשאה מרום עיניה.

— הביטו נא התבוננו בשפחה הזאת איך תתהלל ברוב עשרה, מדוע לא עשתה כזאת לפני עשר שנים ? — קראה אחת מהשכנות אשר באה יום יום לבקר בבית דבורה ולדרוש בשלומה, באזני אישה בקול דממה.

— שימי יד לפה — ענה אישה בזעם — השכחת כי לחמנו מאבירם נמצא ? —

— ומדוע לא עשית אתה חיל כמוהו, הלא אבי נתן לך נדה ובידי השפחה הזאת לא נמצא מאומה ? —

— כאשר נשיב הביתה תמצאי מענה מפי — ענה האיש וישוך את שפתו העליונה ויסב פניו ממנה.

— איפו יגדלו הזיתים ? — שאל אחד מהיושבים את אבירם.

— המה יגדלו בארץ ישראל אשר על כן יקראו בשם פרי ארץ ישראל — ענה אבירם בגאון ויביט כה וכה כמו חפץ להשמיע : ראו נא ראו כי לא רק ידי כביר מצאה, כי אם גם כח לבי כביר הוא כי מאד נבונותי.

בעיני בני שכולה היה הפרי כדבר פלא ויביטו בו בתאות נפש.

– אישי היקר, יאריך ימים, יביא בכל עת אתו בשובו ממסעיו דברים יקרים, גם את הנזמים האלה הביא לי למנחה – קראה דבורה בעליצות לב, ובדברה הניעה בראשה למען ינועו הנזמים אשר באזניה וַיֵרָאֶה ברק האבנים הטובות לעין רואה. אבירם הביט בעיני אהבה באשת חיקו ויאמר: הנזמים האלה לא יקרים המה ולוא קניתי למענך נזמים כאשר יאתה לך, כי אז הוספתי על המחיר כהנה וכהנה, אמנם ה' לא הקרה לפני נזמים כמו אלה, ואת תדעי כי אוהב אני לקנות כלי חפץ בחצי המחיר, לכן אל תקצפי עלי כי לא רביתי עתה במחיר המתנות אשר הבאתי לך, כי עוד אתקן הַמְעֻוָּת בעזרת ה' ואז תהיינה הנזמים האלה למנחה לחנה ביום שֶׁיְדֻבַּר בה. עכבור העריך נא את הנזמים – הוסיף אבירם לדבר בשומו אל עכבור פניו – כמת יעלה מחירם בעיניך? – שמחה גלויה נראתה על פני עכבור בשמעו דבריו ובראותו כי כיודע ערך אבנים יקרות היה בעיני אבירם, ובלי כפק חשב גם זאת בלבו: הלא אלה הנזמים יפלו לחבל לאשת בני, ויעביר ידו על חלקת מצחו ועל זקנו ויאמר: להעריך את ערכם כבד הדבר מאד מאד, כי כאשר תקנה לך אהה דבר יקר אז תקנה אותו במחיר מצער או בחצי מחירו כאשר אמרת, כי תדע עת לכל חפץ, ובכל זאת אדמה להעריך אותם בערכם אם אמר כי חמש מאות שקלים נתת מחירם – וככלותו דבריו נשא עיניו אל אבירם לשמוע מפיו כי צדק במשפטו, אך תוחלתו נכזבה כי אבירם נתן קול שחוק גדול ויאמר: חמש מאות שקלים! האני אקנה לרעיתי מנחה במחיר חמש מאות שקלים? שחוק תעשה לי היום! את אשר אחזה לי הסכנת להעריך ערך אבני חפץ בבית ירחמיאל הגבאי, אמנם דע לך כי אשתי לא תשים נזמים במחיר חמש מאית שקלים באזניה –

– סלח נא לי, כי אני לא ראיתי מיום הולדי נזמים

יחפוץ לתת לי את בת אחותו לאשה. והדבר הזה ישר בעיני מאד, לא מאשר כי חשקה נפשי בהנערה אשר לא תאר לה ולא הדר ללבושיה, ועיניה הדולפות בכל עת לא לקחו לבבי רק כי התאויתי להיות — חתן, ועל כן היו המחשבות האלה לי לשעשעים, ומה גם אדרי אשר נודע לי כי עכבור יבקש קרבת הבית, כי ראה את חנה טובה לבני, מני אז היה הרעיון הזה מבחר הגיוני בשימי אל לבי את הנקמה אשר אקום מאויבי זה מנה אחת אפים. ועל כן עשיתי כל אשר היה בכחי לעשות למען למצוא חן בעיני דבורה ומאיר, וחכיתי בכליון עינים ליום שוב אבירם איש דבורה ממסעיו הביתה, כי ידעתי כי רק ממני משפטי יצא, והיום הזה בא אחרי ירחים אחדים.

אבירם שב הביתה אחרי עזב איתו כשנה תמימה ללכת לרגלי מסחרו אשר הגדיל מיום ליום. גיל וששון מלאו את הבית בבואו, כי הצליח מאד בשנה הזאת ויביא אתו כסף רב ומתנות לדבורה רעיתו ולאמה הזקנה אשר ישבה בביתו ולמאיר אחיה ורעיתו, ותהי השמחה בבית כשמחת יום מועד. ובשמחתם התערבו גם זרים כי הרבו נדבות לעניים ואלמנות ותרב הברכה. וביום השבת עשו משתה והקדישו קרואים לשיש אתם משוש. אחרי התפלה נקבצו ובאו הנאספים אל המשתה עם רב לראות את פני הבא מן הדרך ולקבל פניו ולראות את הפרי אשר הביא אתו, כי פרי ארץ ישראל הביא אתו. אחר אכלם מעדנים ואחרי שתותם לרויה, קם עכבור מתוך הקרואים — כי גם היא ואשתו ובנו היו בתוך הקרואים ויאמר: אים איפא הפירות מארצנו הקדושה אשר הבאת אתך? הוציאה אותם אלינו ונשימה עינינו עליהם — כל הנאספים נתנו לדבריו צדק וגם נפשי אותה לראות את הפרי, אך בראותי כי אבירם לקח זית אחד גדול בידו ויראה להקרואים שחקתי בלבי, כי כבר ראיתי ואכלתי זיתים מלוחים בעיר אשדות ששם יבאו פרי ארץ הנגב באניות ים השחור ולא דבר יקר הוא שם לראות זיתים תאנים ורמונים, אך

הגלה לבחירת רצתה נפש הוריה בו, וכל רואיו יכבדוהו ויכנוהו בשם הנכבד „חתן" והוא יתהלך בגאון ועשתונותיו ירחפו על פני ים אשר וגלי תקות טובות, הגיוני לבו ירומו על על וישאו ראשיהם בשיא חסן ורחב לבבי בשימו נגד עיניו כי שבת קול משגיח, המון הנערים וריבות שפתם לא ישמע עוד רק ישב בעלית קיר קטנה ולימינו רעיתו יעלת חן תשיחהו ותנשקהו מנשיקות פיה, וכמלאכי מרום לא ידעו דאגה ועמל היום, כי שלחן ערוך לפניהם במאכל תאוה בבית הוריהם, גם בגדי חפש ילבשו „בגדי דת נה", ושבתם, צאתם, שכבם וקימם בידם נתנו, כי רק הגות אהבה וידידות היא מלאכתם . . . ומאשר כי האשר הזה רק בהדמיון יסודו, דמיון נער אשר לא ידע מה התבל דורשת ממנו ומה החיים? ואך יצא מעולם הדמיון לעולם האמת, אחרי אשר יעברו ירחים אחדים מיום שם את הטבעת על יד הרעיה וישמע תלונה חרישית תצא מפי ההורים אשר בנפשם יביאו לחמם וקצרה ידם מנהל גלהם את אלה אשר כבר באו בשנים, כי די והותר להם למצא לחם לפי הטף, עליו למצוא לנפשו ולרעיתו לחם חוקם. פני הבגדים ישנו מיום ליום והמנעלים גם המה יפצחו פה ויאמרו: כבר באה עת מנוחה לנו, ועוד מעט יגמל גם זרע האהבה ויצא פרי, מלאך קטן יביא לשבת בין שני השרפים וישמיע קול ויודיע לכל כי דור חדש בא, אז . . . אך מה אשמיע מה יהיה אז? הלא כל איש ואיש ראה, או מבשרו חזה את התענוגים הנעימים אשר יפלו אז בחבלו: חבל נערים קטנים ללמדם ספר בחדר צר ומלא צחנה, או בית מסחר בלי סחורה, או עוד הפעם בית הישיבה בעיר אחרת, וכהמה בתי ענג ושמחה . . . ומאשר כי האשר הזה רק בהדמיון יסודו, לכן יגבר חילים ויפרוץ חק וגבול, כי מי יעצר בעדו? מחשבות אשר כאלה הרה והגה גם לבי בשבתי בבית דבורה ובראותי את פני חנה היתומה בת אחותה, כי אזני הקשיבו מאחרי קול מלחשים לאמר: מאיר יקרב באהבה את הנער יוסף כי

ומדברה נאוה, היא בת בת הזקן, ובכל עת אשר ראיתי פניה, התעוררה המחשבה בלבי וכאשר עזבתיה עזבה גם היא אותי. ואם כי לא הביאתני עוד במבוכה כביום הראשון, לא השפלתי עיני בפגשן מבט עיניה, ופתותי הלחם לא היו ע״ד כאבני חצץ בלועי, גם לבבי לא חם עוד כמו אז, רק כחם צח עברה על נפשי וענג נעים היה לי לשמוע ניב שפתיה בעת אכלי ומאור פניה הפך לי את המאכלים למעדני מלך, בכל זאת אמר לי לבי דבר מה אשר לא הבינותי ויהי לפלא בעיני, כי עד הנה שמעתי שפת לבי ואבין לה, ועתה למליצה חידות היו לי דבריו. הן הוא יִפַּר לפעמים ממקומו, דמי עורקיו ירוצו בחפזון, ומה כל החרדה הזאת? מה יבקש? חשבתי למצוא פשר דבר ולא מצאתי, אך המחשבות האלה עלו על לבי רק ביום אחד בשבוע בראותי פניה ורק על רגעים מעטים בעת אשר שבתי מבית הזקן לבית הישיבה, ואך הצגתי כף רגלי על המפתן עזבוני, כמו פחד המשגיח נפל אליהן, אי יראו מהמון הנערים הקוראים בקול גדול, או אולי שאת התורה בעתה אתהן, אך יהי כה או כה, הֵנָּה עזבוני ומניחות לבי שבה לקדמותה. רגש האהבה היה עוד כמו זר ללבבי אף כי רגשות אחרות אשר תתהלכנה תמיד שליבי זרוע את רגש האהבה, או אחריו תלכנה כבר ידעתי... וגם לא עלה על לבי כי הזקן יתחתן בי, בבן עני ובן בלי שם, ועל כן היו מחשבות לבי כדברי הספר החתום בעיני ולא ידעתי עד מה, רק כי עיני הנערה שחורות מאד וכי פניה יפים מאד וניבה נעים מאד ואתענג לראות ולשמוע, לא כאלה היו מחשבותי בשבתי ביום השבת בבית צלה אחות מאיר, שם חשבתי מחשבות אחרות ואבין להן, שם ערכתי לנגד עיני את הענג הנעים אשר ישבע הנער כאשר יהיה לחתן. העת המאשרת, מעת אשר יכתבו התנאים עד אשר יובל בשמחה לשים את הטבעת על יד בחירת לבו, היא הנערה אשר היכיח השדכן לו, העת הזאת היא הטובה מכל עתות החיים לבן ארצי, אז יעדה עדי עדיים אשר שלחה

תאטם אזנך משמוע בקול דברי, ומה גם אחרי אשר תורה ותעזוב דרך מרי, הלא אך זאת חפצי ומה עוד מידך אבקש? האם למעני הלא אך לטיבתך יעצתיך לבקש נתיבות האיש החכם הזה, אשר מפיו בקשנו תורה אני ודן, וגם אותך יאלף דעת אם תטה אזן קשבת לדבריו אשר כנביא אלהים בדעת ידבר –

יב.

פְּרִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

מיום הולדי עד בואי בית הישיבה לא ראיתי מנוחה כמנוחה אשר שבעתי בירחים הראשונים בהישיבה. אכלתי ושתיתי לרויה, לבשתי בגדים טהורים, גם כבוד היה לי, וכבר החילותי לרדוף אחריו. ביום אשר הרים אותי המורה לשבת את הנערים הגדולים בהכת הגדולה דמיתי כי מושל הנני בשמים וארץ ואין מי ישוה לי, גם הדעת בשפת הארץ ושפת עבר היתה לי לשעשועים, כי בלבי אמרתי: אף כי פגיל המה הדברים האלה בעיני בני הישיבה, בכל זאת אני אדע אותם והם לא ידעים וגם בדעת התורה לא נופל אני מהם. ומני אז החילותי הגות בכל לב למען תרב חכמתי ותגדל תהלתי, ובלעדי זאת לא חשבתי דבר, לא הבטתי עוד לאחרי גם לא דאגתי על הבאות, רק רעיון אחד עלה לפעמים על לבי: לקחת נקם מעכבור איש ריבי, ומדעתי כי קצרה ידי מגעת בו לכן חשבתי מחשבות לעשות דבר בליעל לבנו החכם לגללין, אך דברי המורה אשר יסרני זכרתי בכל עת ונבהלתי וחדלתי מעשות לו מאומה. גם עוד מחשבה אחת עלתה לפעמים על לבי, אך והמחשבה הזאת היתה כצל עובר, בין רגע באה ובין רגע עברה ולא הפריעה מנוחת לבי. המחשבה הזאת נולדה בלבי ביום בואי לעיר שכולה בהביטי בפני הילדה אשר עינים שחורות לה,

בּיניהם, כי אחים המה ויאהבו בלבם איש את אחיהו ועל כן יבקשו בכל עת להשיב איש את אחיו מדרכיו הנלוזים בעיניו, ולפנים עת אשר ראו איש פני אחיו יום יום היתה ראשית דבריהם מדון ותוכחה, החסיד שם אשם נפש האפיקורוס כי יכחש בה׳ ויעבור תורות, והאפיקורוס חשב להחסיד אמונתו הטפלה לחטאת ויתנהו לעיבד אלילים, וכה רחב הפרץ ביניהם עד כי גמרו יחד אמר להפרד איש מעל אחיו למען הסיר כעס מלבם, וזה הדבר כי לא שמעת שמו בבית הזקן, אך אתה בקש נתיבות ביתו למען תשמע חכמה מפיו –

– הלא לפי דבריך אזלת ידו מהושיע לי בעת צר, ולמה לי כל התלאה הזאת לבקש נתיבות בית איש נבזה בעיני כל ולפחד לרגעים פן יכירני איש ונתפשתי כעושי עולה? –

– לוא היתה לאל יד האיש הזה להושיע לך בנדבת ידו כי אז בקשת לבוא אל ביתו, אך כאשר קצרה ידו מהושיעך בנדבת יד רק בנדבת פיו באמרי חכמה תשאל: מה יושיעני זה? אם כה תיקר החכמה בעיניך מדוע בקשת ממני לדעת איזה מקומה? ולמה לך להתרועע אתי, האם משען כסף תקח ממני? לך ובקש לך רעים אשר יש לאל ידם לקשר מעדנות אהבתם ברתוקות כסף וזהב –

– אנא סלח נא לפשע שפתי, הסכלתי אך לא אוסיף עוד לדבר דברי רוח כמו אלה והנני נכון לעשות בכל אשר תצוני –

– האדון אני כי אצוה עליך במפגיע? אני אך רע ויועץ הנני לאיש אשר ישים אמרי בלבו. אם לעצתי תקשיב – טוב. ואם אין, גם אז לא אקצוף עליך רק לא אוסיף שַׁתֵת דברי חנם.

– הנה אשמע לכל מוצא שפתיך ובעצתך תנחני, ועתה הן תעשה שלום לי ותעביר על עון שפתי? –

– הן אמרתי לך כי חלילה לי מקצוף עליך גם אב

שמעתי כי לו אח בעיר הזאת, אף כי יָדעתי כל מוצאי הבית ומביאיו וכל קרוביהם ובני משפחתם, כי הנערה בת בתו ספרה לי כל אלה —

— הוא לא יביא אל ביתם והמה לא ישאו את שמו על שפתם, כי כנגע הוא להמשפחה כלה המתימרת בכבוד אבותיה אשר היו צדיקי עולם — והזקן גם הוא חסיד ויקדיש את הקדוש בצבועאל, ולא כאלה דרכי אחיו כי חלק לבו מהם ובהבליהם געלה נפשו על כן לא ירומם בעיניהם ולא יכירוהו —

— אמנם הלא תודה כי ישרה נפש הזקן בו ולא רבים כמוהו ישישו לעשות טוב לכל דורש עזרה, וגם על הנערה בת בתו אצל מרוחו הנדיבה, כי לבה כלב מלאך אלהים ותדע לעשות צדקה וחסד אף כי רכה היא עודנה בשנים ובמאור פניה תשמח כל רואיה, ומה יקרו לי נדבות פיה עת תפתח שפתיה בחן ונעם, מה אמר לך, דבריה ירנינו לבי כשיח שרפי מעלה! —

— גם אתה כמוני! גם אתה החילות לדבר גבהה — קרא גדעון בשחוק — ראה נא כי הקימותי את דברי להורותך אי זה מקום בינה ואחריתך ישגה מאד —

— ורב תודות אשיב לך על חסדך זה, אמנם הגד נא אם לא צדקתי בדברי, כי הזקן הוא איש רב צדקות ואוהב את כל האדם? —

— כדבריך כן הוא, כי ישרים דרכי הזקן, נדיב לב הוא ועל נדיבות יקום —

— ואיך יקשיח לבו מאחיו ולא יכירהו, הלא אם לזרים יאיר פניו ויקרבם בימין צדקו, איך לא יגדיל חסד את אחיו עצמו ובשרו? אות הוא כי נעו מעגלות אחיו —

— הלא אמרתי לך כי רחקו דרכי האחד מדרכי השני כרחוק מזרח מן המערב, ואף כי שניהם אנשים ישרים וטהורי רוח המה, בכל זאת לא יוכלו שבת יחדיו, אחרי כי דרכי האחד דרכי מות המה בעיני השני, וזאת העזור לרעה להפריד

– ואם שמעת את השם הזה לפני שנים אחדות פעם אחת, איך תאמר לזכר עתה איפו שמעת? –

– אני אזכיר כל אשר ראיתי ואשר שמעתי מיום מלאת לי ארבע שנים –

– מאושר חלקך כי חנן אותך היוצר באצר נחמד כזה ובידך לעשית גדולות בחכמה אם כה יגדל כח זכרונך –

– אך בכל זאת שכחתי איפו ומתי שמעתי את השם הזה, חכה נא לי ואשוב על הימים ההולפים אולי אזכיר עוד – חשבתי יזמתי זמן כביר, קראתי לכל המקרים ולכל האנשים אשר דבר היה לי עמהם ויתיצבו מול עיני לבי, אך את השם הזה לא יכולתי לזכור עוד.

– רב לך לחפש עתה, כי בעת אשר נרב לחפש אז לא נמצא וכאשר נחדול ולא נשים עוד לב לדבר הזה, אז יעלה פתאם לפתע על לבנו –

– צדקת בדבריך –

– האם לא שאל אותך מאיר אם תבין עברית ואם תתרועע אתי.

– לא, היא לא שאלני עד הנה כי רק לעתים רחוקות אראה פניו. אך זאת אדע כי הוא יאהבני –

– אהבתו אליך תגדל עוד הרבה יתר בהודע לו כי שואף לחכמה אתה וכאשר אראה פניו אגיד לו זאת –

– עשה כאשר עם לבבך –

– גם אדבר עליך את איש זקן אחד אשר אין קץ לחכמתו, ואף כי אין לאל יד האיש הזה להיטיב עמך כי נקלה היא בעיני כל יודעיו, בכל זאת איעצך לבוא ביתו לשמוע חכמתו כפעם בפעם רק השמר לך לבל יראך איש עת תבוא לביתו כי לחרפה תהיה לך –

– ומי הוא האיש? –

– הוא אחי הזקן אשר הצילך ביום הראשון בבואך הנה מיד רודפך ואשר בביתו תמצא ארוחתך ביום השני –

– לפלא בעיני כי לא ראיתיו בביתו עד הנה וגם לא

יסודם כמו חיים לעינינו – כמי בלביש יתכסו ויהיו לנפש חיה, ואני רבות אחשוב ודברי מעטים, אך זאת לי לישועה, לבל יעברו מזמות לבי על דל שפתי, כי לבבי קבר להגיוני, לא כן הוא; שפתי מיקש נפשי לגלות מצפוני לבבי לאנשים אשר כל רוח דעת אין בקרבם ויקראו אחריו מלא בעל עובר תורות, ולא אחת שבע כעס ומכאיבים על כי לא ידע לשים דלתים ובריח לפתחי פיו, הה! צרות רבות ורעות אפפוהו בעדנו. באביב ימי חלדו ואחריתו מי יודע! –

– ומתי תספר לי את הקורות אותו כאשר הבטחת איתי? הן נפשי כלתה מאד לדעת דרכיו וקורותיו, אך חכיתי עד אשר יהיה לרצון לפניך להשמיעני אותם ומתי יהיה הדבר הזה? –

– אני אתן לך ספר אשר עליו כתוב קורות ימי חייו, בידו כתב איתי ויתנהו לי, אך חכה נא לי עוד מעט עד אשר אעתיק לי על ספר כל הדברים הכתיבים בו ואז אתנהו לך, ואני אבקש את מאיר זרחי כי יתנני לכתיב בביתי לבל תשורני עין –

– מי היא מאיר זרחי? –

– היא האיש אשר בביתי תמצא ארוחתך ביום החמישי בכל שבוע והטרם תדע כי מאיר זרחי שמו? –

– לא ידעתי, כי שמעתי בכל עת מכנים אותו בשם מאיר איש צלה –

– היא יקרא על שם אחותו כי היא נידעת בשערים על רוב צדקותיה ויראתה את אלהים, וגם פניה ישאו ולא יתנו שמו לשמצה, כי לולא זאת כי אז נחשב גם היא לאפיקורוס על תמכו בידי דן בהיותו פה ובידי שנים שלשה רודפי דעת הנמצאים בעיר הזאת אשר ימצאו בביתו מעוז ומחסה, וגם אני אבוא אל ביתי לפעמים ונקרא יחד בספרי חכמה –

– מאיר זרחי, השם הזה לא מיזר לי; זכור אזכור כי שמעתי השם הזה לפני שנים אחדות אך לא אזכיר עוד איפו –

שים אל לבך במה נחשב מעט הכסף מול הטובות אשר עשה עמך? היאמר לבך כי הטה אליך חסד כחסד הזה? אף אם שקלת על כפו מאה פעמים כמכסת הכסף אשר נתת לולא מצאת חן בעיניו? ואלה צפנת בלבבך ורק את הכסף תזכור, עזוב דרכך זאת פן תנחם באחריתך והועל לא תוכל –

– צדקת בדבריך – עניתיו אף כי בלבי לא כן חשבתי, כי עון המורה היה גדול בעיני מנשוא, אך יראתי מהשמיע עיד כזאת על דל שפתי פן תקח אזנו שמץ מנהו ויבלע לי. המקרה הזה הורני כי עלי החובה להגות בשים לב כי ראיתי כי התורה תכסה עלי פשעי הראשונים ובלעדה נכון אני לצלע, וגם גדעון כרה לי אזן לשמוע בלמודים ויורני איזה מקום בינה כי אחרי אשר עבר יום בא תמיד אל התא ויציא ממלתחתו ספרים מספרים שונים כתובים עברית ויורני להבין דבר. ספרי מליצה ושיר רבים קרא ויודע על פה ורבות פעמים שמעתי מפיו את השירים „החמלה" „הדעת והמות" ורבים משירי תפארת ולישרים תהלה כמו יקרא אותם מעל ספר ובדברו נשאו רוח דמיונו ויהי לאיש אחר, אך השיר „יונה הימיה" היה על פיו תמיד, את השיר הזה שר בקול ערב בכל עת אשר שמח או התעצב אל לבו, ובירחים אחדים אצל מרוחו גם עלי ואמצא גם אני חפץ וענג בספרים ההם, ויאז אמר לי: עתה תבין פשר דבר מדוע רק אני ודן נדבר גבוה עת יחם לבנו ובחמו תדעך נפשנו ממקומה ותאבר נץ מעלה מעלה אל מקום הדמיון הנעלה, רק לו יתר שאת עלי כי כביר מצאה ידו לכתוב כל העולה על רוחו בלשון למודים, גם יביע עשתונותיו במתק שפתים, לא כן אני מחשבותי תהימנה בקרבי ורוחי ירחף על פני חזיונות נעלים ובלשוני אין מלה להביע רגשי לבבי, גם אזלת ידי מכתוב מעלות רוחי על ספר ואת אשר אדע דבר גם זאת למדתי ממנו, כי רבות רבות נדברנו יחד, ורוח פיו כזרם מים כבירים שוטפים במרוצתם ויאך יפתח שפתיו יזלו דברי הנשגבים ויציגו לפניני רעיונות נעלים אשר רק בהמחשבה

ביום הששי והשביעי, ואם יחסר לך יום תבוא הנה ונשביע אותך בשמחה – אמר אלי אחרי אשר ישבנו אל השלחן.

– טוב הדבר כי הזכרתני אישי, ואני כמעט שכחתי להגיד לך כי גם באזני דבורה אחותך דבר עכביר עליו רעה ולכן תמהר לסכל עצתו –

– הוי ראש כלב! קרא עוד הפעם בעל הבית בקצף – לולא הבטחתיך לבלי אריב אתו כי אז מ־תי לו פעולתו אל חיקו, אך מוצא שפתי קדוש לי, וברגע הזה אלך אל אחיתי – אחרי הארוחה הודיתי עוד הפעם להאנשים הישרים האלה ואשיב אל הישיבה, ואספר לגדעון את אשר קרני והיא הרבה להלל את האנשים כי טובי לב המה עד להפליא ויספר לי כי זה האיש מאיר לקח גם הוא לפנים לקח בהישיבה הזאת, כי בן עניים היה וההברה אספה אתי אליה ואחותו היתה שפחה בבית איש עשיר ותחשק נפש הסוכן אשר על הבית בה ויקחה לו לאשה, ועתה היא מאצילי העיר ונכבדיה, כי כביר מצאה ידו עשר ונכסים וגם לאחיה הטיב בעבורה, אף כי לא ישרה נפש מאיר בעיניו על כי הוא נוטה בסתר א־לו אחרי ספרי מדע והשכל, וזאת תחשב בעיני אבירם כחטאת מרי וכחש בה', ובכל זאת יכבדהו קבל עם ויעשה לו בית והון באהבתו לאחותו. וכטוב למאיר ייטב לכל מבקש עזר מידו, כי לבו כלב מלאך אלהים, וגם שפרה אשתו תעזור לו לעשות טוב כי גם בה נפש ברכה, ואם המה ישימו עיניהם על איש אז שלום לו מפחד – כדברים האלה שמעתי מפי גדעון ויגל לבי מאד כי מצאתי גואל ומושיע לי.

– וכל הטוב הזה מיד המורה לך – הוסיף גדעון לדבר – כי לולא דבר היום טוב עליך כי אז לא הכירך מאיר, ועליך לברך את המורה שבע ביום –

– אם כן עלי לברך את הכסף שבעים ושבע פעמים ביום, כי לולא הוא כי אז לא הכירני גם המורה –

– רוח דן דובר בך – ענה בעצבון – הוא נסך בך רוח משטמה לבני האדם לראות רק רע כל היום, אמנם

עד חכם כמוהו. שמעי ואספר לך את אשר עשה אתמול להכסיל גללון בן עכבור – הוא ישב על הכסא ויספר לה ככל אשר עשיתי לגללון ואת הקצף אשר קצף עכבור עלי וישחקו יחד בקול גדול, ובהתימי דבריו אמרה האשה: עתה אבינה שרש דבר, כי משנאתו אותו טפל עליו עכבור שקר ויאמר כי בבית הישיבה לא ישבנו רגליו! – ובדברה נגשה אלי ותאמר: אנא סלח נא לי על כי הכלמתיך באמרי פי חנם, אך דע לך כי תחת זאת אריב יריבך – האיש השתאה לדבריה ויאמר: מליצה חידות לי דבריך! מה עשית להנער כי תבקשי סליחה ממנו? – האשה ספרה לו ככל הדברים ותצדיק את נפשה באמרה כי הטתה אזן לדברי מלשין בסתר לדברי עכבור מאשר כי יתחשב כצדיק תמים בעיני כל, אך עתה תראה משוגתה כי האמינה בדברי מפיח כזבים. האיש התקצף מאד בשמעו דבריה ויאמר: ומה צדקו דברי החכמים אשר אמרו נשים דעתן קלות, ראי נא ראי כי נתת אמונה בדברי איש לא אמון בו ותמלאי קלון פני חף מפשע, אכן אני אבד איפת קלון אל חיק הנבל הזה קבל עם –

– אנא אישי – התחננה האשה בקולה – הרף מאף ואל תבוא בריב את האיש הזה, כי מדוע תקימנו לאויב לך? אני אכפרה פני הנער במנחה, כי אתפור לו שתי כתנות חדשות ויסלח לפשע שפתי ואל גמולות ישלם לעושי רע כרשעתם –

– אולי צדקת ממני רעיתי, הן את ידעת כי לא אוכל למרות את פיך אך השמרי לבל תשובי לכסלה –

– היה נא בטוח מאיר מחמד לבי, כי לא אוסיף לשמוע בקול מוציאי דבה. ואתה בני סלח נא לי ושב אתנו יחד – אני הודיתי חסד האנשים האלה להם בלא לב ולב, כי אם אמנם יקר החסד לנפש נענה בכל עת, אך איך יגדל חין ערכו עת כי יבא לפתע פתאם אחרי מפח נפש.

– היום תהיה ארוחתך פה ומחר וביום השלישי הנך קרוא אל אחותי ובכל שבוע תבוא הנה ביום החמישי ולאחותי

אוכל לתת ארוחתי לנער אשר לא יישר לכת – נעויתי משמוע דבריה, ולא על הארוחה היה לבי חרד רק כי אמרתי בלבי: אכן גם בעיר הזאת נודעו דרכי לפנים וכל תקותי למצוא לי פה מנוחה עלו בתהו, אין עוד מנוחה לנפשי כי פגע ואסון ילכו לפני וישימו כל מישור לעקוב, כה חשבתי בלבי רגעים מעטים אך אחרי כן עננו רוח מבינתי: אולי שגיתי ורק נסבה אחרת הֵסֵבָּה את לבה אחורנית ממני, הבה אשאלה פשר דבר למען אדע, הלא אם נגלו מצפוני אז אין עוד כל תקוה בלתי אם לעזוב את העיר ביום הזה, ואם אין, מדוע אפחד ממגורת שוא? אשאל ויעבור עלי מה. אמצתי את לבי ואמר אליה בלשון רכה: אנא גברתי אל תקצפי עלי אם אעיז פנים לשאול את פיך: מה עול מצאת בי? – דברי לא החטיאו המטרה כי הצליחו להשיב אלי לב האשה כמעט, כי הביטה בי לא בפנים נזעמים כבראשונה ותאמר: אני לא מצאתי בך כל דבר עול, אך לא טובה השמועה אשר שמעתי מעבירים עליך –

– אני לא אמצא בנפשי עון אשר חטא – עניתיה ביגון.

– גם אני לא אמרתי כי חטאת, רק מפי איש נאמן וירא אלהים שמעתי, כי לא תשים לב להגות בגמרא ותלך לשוח ברחובות קריה, והטרם תדע כי רק להנערים אשר ירבו הגות נתן לחמנו למען תחשב לנו נדבת לבנו לצדקה – דעת לנבון נקל כי דבריה היו כשמן ששון ללבי בראותי כי לשוא פחדתי ללא פחד, ולא שמתי עוד לבי להצדיק את נפשי ולהכזיב את המוציא עלי דבה ואמר לצאת, אך ברגע הזה נפתחה הדלת ובעל הבית בא הביתה ובראותו אותי שאלני במאור פנים: הלא רגע בואך הנה ואיך מהרת לאכול ארוחת הבקר? – אני נבוכתי מאד ולא ידעתי מה אשיבנו, וגם האשה באה במבוכה, אך האיש לא הכיר בנו עד מה ויוסף לדבר בשומו אל אשתו פניו: צלה רעיתי, לאט לי להנער הזה, תני לו בכל עת ממיטב הארוחה כי המורה רוממהו תחת לשונו ויאמר לי כי בין מאה נערים לא ימצא

השפיל גאותו להראות נחת זרעו על בני ישיבת יעקב, עליהם שפך כאש חמתו מבלי פוצה פה, הדשים לרגעים בקש עליהם תנואות למען הראות כי זרועו משלה לו, והנערים האמללים חלו ורגזו מפניו כי אין מושיע להם, אך את בנו החכם, אשר נתן לאשתו חלף הכבוד הגדול אשר אמר לה ולא הקים את דברו, בחר לשלח לישיבת מנחם ותקותו היתה חזקה, כי לא יארכו הימים ויצלח לשבת על כסא רב באחת מהערים הגדולות, כי בנו זה אף כי לא ידע בין ימינו לשמאל, בכל זאת הבין בגמרא כאחד המבינים, והדבר הזה היה לפלא בעיני רבים, וגם היום היא לפלא כי כעת הוא רב באחת ערי ארצי ונודע שמו בשערים כי הוא מחמיר גדול ויתברכו בו רבים ותקות אביו לא נכזבה. בבנו זה התפאר בכל מקום בואו ויקחהו אתו בלכתו לדבר מציה, כי ירא אלהים באמת היה האיש הזה, הוא התפלל מקרב לב ויהגה בתורה בלילה למען מצוא חן בעיני אלהים, וכל איש אשר ראה אותו בליל יום הכפורים בהשתפך נפשו ובהורידו כנחל דמעה בקראו מעל התפלה זכה ובהכותו באגרוף על חזהו בכל מאמצי כח באמרו על חטא ואת המכות אשר הכה בלבב שלם את הנשים החוטאות עת אשר הובאו לפני ראשי העדה — העיד בו כי ירא אלהיו הוא מרבים. וגם עת רדף באף את אויביו ויטור שנאה לשונאיו גם בעת הזאת חשב בלבו להפיק רצון מאלהים. כי כל משנאיו כמשנאי אלהים היו בעיניו, ובכן לחם מלחמת מצוה למען קדש שם עליון, ודעת לנבון נקל, כי מעת אשר סבבתי את בנו החכם בכחש, מני אז נחשבתי גם אני את אויבי ה׳ ועליו היתה המצוה לרדפני עד דכא וכן עשה.

י״א.

קַנּוֹא וְנוֹקֵם.

בבואי ביום המחרת בית האיש אשר אמר להת ארוחתי ביום ההוא יצאה האשה בעלת הבית לקראתי ותאמר: לא:

אגרש כרגע את בנך מהישיבה כי כל בני הישיבה בְּנֵי המה —
— אם בניך המה מדוע לא תעשה אתה בהם שפטים על סלפם דרכם ? — קרא עכבור בשובו אחור בלי חמדה כי ירא להעלות עוד עליו חמת המורה.

— אני ולא אחר — ענה המורה — יהי לבך בטוח כי לא יעשה עוד כדבר הזה ואתה שוב לביתך ואל תפריעני ממלאכתנו —. כצאתי מהבית קראני המורה אליו ויוכיחני על פני על כי דברתי בשמו דבר כזב ויעד בי כי אם אשיב לכסלה אז יפקוד עלי עוני ורק בפעם הראשונה נשא פני. אני שמעתי תוכחתו ולא השיבותי דבר עדי כלה דבריו ואשוב אל מקומי.

זה האיש עכבור היה אחד מאלה האנשים אשר נולדו בסתר המדרגה וימי נעוריהם כלו בחרפה ויגון, ואחרי אשר תמצא ידם לעשות להם בית ושם ישתררו על כל רפה ידים חליש מהם למען התראות כאצילי עם. גם הוא התגולל בישיבות לפנים וגם בו התלו הנערים ויהי מטרה לחצי לעג כל היום עד אשר באה חכמת־מה בלבי להבין את אשר לפניו, להבדיל בין לצון לדבר אמת וילמד גם מרמת ערומים, ובערמתו לכד אשה אלמנה רכה בשנים ואשת חיל אשר הון עתק היה לה, כי שלחה במקנה וקנין ידיה, בדברו על לבה כי היא התעתד להיות רב ומורה לצדקה באחת מהערים הגדולות וכי יש את נפשו להלק אתה חלק כחלק מכל הכבוד הגדול אך אם תבחר בו, והיא האמינה בדברו ותשאף בתאות נפש אל הכבוד הגדול להקרא בשם א ש ת ה ר ב ותתן ידה לו ויבואו בברית, ובכן כביר מצאה ידו לפתע פתאם בלי כל עמל ותלאה. ומני אז החל לבוא בית עשירי העיר, ואב כי דבריו לא היו נשמעים באזני העדה כי ידעו אותו להפכפך ומהיר הֵמָה, בכל זאת התרפסו לפניו אלה האמללים אשר אין עוזר להם בחשבם כי בידו להושיע להם בצרתם. ולגאות לבו אין קצה בראותו כי יכרעו ברך לפניו ויבקש להראות גם עֹצם ידו, ואחרי אשר במקום גדולים אין שמע לו לכ:

– הלא דבר ברור דברתי ולא אדע מדוע לא תבין ? –
– ומה תאמר אתה ? מה תשיב על דברי המורה ? – קרא עכבור באחזו בערף בנו החכם ויטלטלהו טלטלה – מדוע תחריש ? אמור מלה ! האם גרש אותך המורה מהישיבה כאשר אמרת לי בבית ? –
– הוא אמר לי כי המורה צוה לבל אזיד לבוא אל הישיבה פן מרה תהי אחריתי, ועל כן יראתי לשוב פן יקצוף רבי עלי –
– מי הוא ? – צעק עכביר בזעף אף ויחזק באזני בנו.
– הוא, האשדותי – ענה גללון בבכי.
הנערים בשמעם דבריו שחקו, אך לא עת שחוק היתה לעכביר, כי הוא התקצף עוד הרבה יתר מבראשונה ויקרא בקול גדול בחמתי: אם כן לא היה ולא נברא הדבר ורק נער משלח הוליכך שולל ? איפוא הוא הנער הבליעל הזה ? הראני איתו ואראהו נחת ידי למען ידע כי אני אני הוא אביך ! – ובדברו הביט כה וכה כמי בקש את הנער אשר הזיד להתל בבנו החכם מכל נערי בני הישיבה, ודעת לנבון נקל כי פלצות אחזתני בשמעי כזאת ואמר לנוס, אך דברי המורה הרגיעו רוחי כי הוא ענה: פה בישיבה לא אתן לאיש ליסר את אחד מהנערים. כי אני אדע מה לעשות והלילה לך משלוח ידך להכות את נער מבני הישיבה כי בזה תתן עלי חרפה –
– אמנם האחריש אתאפק ולא אפקוד אפו על הזד אשר התל בי ובבני ? אך לא ! הגד נא לי בני, איפוא הוא הבליעל ! –
– מי הוא הבליעל ? לא אדע את הבליעל – כל הנערים נתנו קול שחוק אדיר ורוח עכבור כנחל שוטף בקרבו ובקצפו מרט לחי בנו בקראו בחמה: יקחך אפל, אויל ! הגד לי איזה מקום האשדותי אשר אמרת – הנער שלח אצבע למולי, והוא מהר כנמר לטרף להתנפל עלי, אך המורה קם בפניו ויאמר בקול חזק: אם תעיז לגעת בהנער

– כי מפיך היתה שומה לתת משרת מורה על שכמי שמעתי רק מפיך, וגם כל באי שער העיר שמעו זאת רק מפיך. כי בן הגדת פעמים שלש, ולא עתה העת להוכח אם נכונה בפיך או אין, רק זאת אשאלך, הגד נא לי: מה עשיתי לך? הן לא אמצא בי עון אשר חטאתי לך, ומדוע תקרא בקול כמו בלעתי אותך ואת ביתך חיים –

– העוד תוסיף לשאל מה עשית לי? המעט ממך כי גרשת את בני מהסתפח בבית הישיבה, את בני! את בני יחידי אשר הכמת לבו בגמרא נעלה אלף אלפים ורבו רבבות פעמים מחכמת לב כל הנערים גם יחד, אותו גרשת מן הישיבה! למה? על מה? ומדוע? ועוד תשאלני מה עשיתי לך? הוי חרפה! הוי כלמה! –

– לוא ארחת לחברה את החסידים, כי אז אמרתי בבית משתה היית אתם והיין מסך בקרבך רוח עועים, אך עתה לא אבינה עד מה –

– עוד מעט ותתנני גם לשיחה שבור ולאיש משגע ממראה עיניו! עשה כאשר בלבבך, אבן דע כי גם ידי כביר מצאה לשלם לעושי רעה לי כרשעתם, וידוע תדע כי אני לא אשכח זאת עד עולם – וכהתימי דבריו אחז בידי גללין בנו אשר רבה חכמת לבו אלפי אלפים ורבו רבבות פעמים מחכמת לב כל הנערים ויאמר: בוא אתי בני, אני אמצא לך מקום באשר תמצא לקח, לא לי רבע רק לנפשו –

– אמנם השיבה אל לבך כי משגה אתך – קרא המורה אחריו.

– משגה? האם תכחש ותאמר כי לא גרשת את בני מהישיבה? ! –

– מעודי לא דברתי כזאת ולא עלה על לבי, וגם לא אבין מאין בא אליך הרוח להאמין בדבר הזה? –

– לא אבינה למליך – קרא עכבור בתמהון אחרי הביטו רגעים אחדים כמשתאה בפני המורה.

התהלל כל אחד ואחד כי ידע זאת מראש רק נשא את פני המורה ועל כן לא הגיד כי לא יאמין בדבריו. כל הדברים האלה וכל החזיון הזה מצאו חן בעיני מאד ואמר: עתה אנסה גם אני את כחי להתעות ולהוליך שולל, ואנחל גם אני כבוד, ובעת אשר רבים מהנערים יצאו ללכת אל ארוחת הצהרים נגשתי אל גללון ואמר: ואתה תותר פה? האין זאת? —

— הנה עת האכל הגיעה ואלך גם אני —

— האם תאמר לעזוב את הישיבה עד עולם?

— לא כי אשוב אחרי הארוחה —

— האם לא שמעת כי המורה צוה על כל הנערים אשר יצאו מזה לבל ישובו עוד עד עולם? —

— אבל רעב אנכי —

— אם כן לך ואל תשוב פן מרה תהיה באחריתך —

— אבל ירא אנכי מחמת אבי פן יכני על כי לא אשוב להישיבה —

— הגד לו כי המורה צוה עליך במפגיע לבל תשוב הנה ולא יפקוד עליך אפו —

— טוב הדבר אני אעשה כדבריך — אחרי עבור כשלש או ארבע שעות פרץ עכבור איש מרים, הוא אבי גללון, אל הישיבה ברעם ורעש ואחריו משך בזרע כח את גללון בנו אשר התאמץ להמלט מידיו ובעודנו על הסף נתן קול נורא: מה זאת? מה נהיתה פה? הן לא היתה כזאת! חדשות נבראו פה! לא יאמינו כי יספר!! —

— מה הרעש הזה? — שאלהו המורה בגשתו אליו בהשקט ובטחה כדרכו — מה לך כי נזעקת? —

— העוד תשאלני: מה לך כי נזעקת? הן עשקתני, רצותני, מלאת פני קלון! ומדוע? מה עול מצאת בי; העשיתי לך רעה מעודי? הלא כל באי שער העיר יודעים כי רק על פי היתה שומה כי ישימו משרת מורה על שכמך, וזה הוא הגמול אשר גמלתני? שמו שמים! כדבר הזה לא נשמע עוד בכל הארץ! —

את הישיבה ויתהלכו באשר יתהלכו יותרו בה עד עולם ולא יקחו נשים ולא יעשו להם בית כל ימי חייהם כי כנזירי העמים יהיו לעד – הוא חכה מעט ויביט כה וכה ויתבונן בחזות פני הנערים ׃ אחרי כן הוסיף לדבר: לכן עתה באתי לשמוע מה בפיכם? ענו אותי ואדע להשיב דבר, אם תבחרו להסתפח בבית הישיבה עד עולם, או תצאו מזה היום? אך לא כלכם יחד תתנו מענה כי אם איש איש לבדו. נח יצחק! מה בלבבך? –

– אני אצא היום –

– טוב הדבר, לך לך בשם ה' ואל תוסיף להפריע את כל הנערים ממלאכתם, אמנם בטרם תצא מזה תשמע מפי עוד דבר אשר יביא דעת בלבך לימים הבאים: אל תתחכם הרבה ואל תוסיף התל באיש פן יחכם איש יותר ממך ויוליכך שולל ותהיה לבוז. הן רבה חכמת לבך להתל בהנער גללון, ומדוע לא פקחת עיניך לראות כי התולים גם עמדי? – הנערים הביטו איש בפני רעהו בתמהון, כי לא האמינו למשמע אזנם ויהודה בן אחות המורה קרא בגאון: אני ידעתי זאת מראש! –

– מה ידעת מראש! –

– כי מלבך היצאת מלים למען החרידנו –

– האני אוציא מלבי מלים למען החריד אתכם? האם חברכם אני? –

– הלא במו פיך אמרת זה עתה כי התולים עמך –

משיב דבר בטרם ישמע! לוא חכית מעט כי אז אחרת מאשר חשב לבך שמעת מפי – פני הנערים נפלו עוד הפעם ושמעון הגדול שאל בדאגה: אם כן אמת הדבר כי הפקודה יצאה?

– אמת הדבר כי כל בני הישיבה אשר לא יעזבו ביום הזה את הבית יותרו בו עד עולם – אך אם יחפצו בדבר הזה –. לשמחת לב הנערים אין קץ בשמעם כי המורה התל בם ורק נח יצחק לא שמח כי היה לבוז, ובצאת המורה

– לא אדע מאומה – ענה נח יצחק וגללון הביט בהמדבר כאיש אשר יעיר משנתו.

– אם כן לא שמעת עוד כי המחפשים באו בית אביו ויקחו את אמו לעבוד עבודת הצבא? – ענה שלמה יעקב בהשקט ובטחה, וגם שחוק קל לא נראה על שפתיו. כשמוע הנער האמלל את הרעה אשר מצאתהו נתן קול בוכים ויחפוץ לרוץ החוצה. אך שלמה יעקב עמד בפניו ויאמר: אנה תשים פעמיך, בער?! –

– אל אמי! –

– החפץ תחפוץ גם אתה להתפש בכף? –

– אל אמי אחפוץ ללכת! –

– אך אנחנו לא נתן אותך לצאת החוצה פן תפול בידי המחפשים – כל הנערים שחקו בלבם, אך לא הרימו קולם לבל יבין כי צחוק עשו לו והנער קרא בקול כנאש מתקוה: אבל מה אעשה? –

– הטרם תדע את אשר לך לעש׳ת? קרע את בגדיך ושב על הארץ – הנער עשה כאשר צוה; קרע שולי הבגד ממעל וישב על הארץ ויבך בכי תמרורים. כשמוע המורה קול בכי בעזרת הנשים בא שמה בלאט ויתיצב בצד הפתח ויתבונן רגעים מעטים בהנערים ואחרי כן קרא פתאם: מה זאת? – שלמה יעקב נבוך מאד אבל נח יצחק העז פניו ויאמר: שחוק עשינו לנו –

– העת שחיק היא העת הזאת? – שאל המורה באנחה – עת אשר יגזרו עלינו גזרות נוראות חדשות לרגעים? הטרם תדעו כי גזרה חדשה יצאה עלינו, גזרה אשר לא היתה עוד כמוה לרע.

– מה היא הגזרה? שאלו כל הנערים פה אחד בדאגה.

– אמצו לבבכם לשמ׳ע כי ניראות בפי. הנה הפקודה יצאה מטעם המלך, כי כל בני הישיבה – את הדברים האלה דבר המורה בכבדות ופני הנערים נפלו מאד בשמעם כי עליה יצאה הפקודה – אשר לא יעזבו ביום הזה

אז לא עלתה ידם על יד המחפשים אשר מ א ר י ו ת גברו, וגם יקטן הפרעושי אשר עמד בירכתי הבית כמת וכל עצמיתיו רהפו ממגור בכל עת המלחמה, גם היא הגר בעוז מתניו ויעשה נפלאית וגבורות אשר לא נשמעו כמוהן בכל הארץ ובכל הגוים מיום הוסדה הארץ – בשבתו את רעיו, והמה שחקו לעגו לו ונער אחד קרא: הגד נא בעל מ ל ח מ ה, על כמה מאות חלל הרימות צור חרבך? –

– אני ראיתי כי הרג ברגעים אחדים כחמש מאות – ענה נער שני.

– חיות קטנות – ענה נער שלישי.

– בעל מלחמה! בעל מלחמה! נתנו כלם קול שחוק ומני אז נקרא בשם יקטן בעל המלחמה.

– ומה עשית אתה גללון בעת המלחמה? – שאל נח יצחק את נער אחד בריא הבשר מאד אשר ישב ויבט בהמדברים ולא דבר דבר – כאשר אהזה לי, שמת ידך בצלחת ולא יצאת לעזרת רעך, היתכן דרכך? –

– אני צעקתי – ענה הנער בקול דק מאד. פני הנער אשר כֻּבו בהלבם ועיניו הקטנות אשר הפיצו אולת ועצלת העיד עליו כי לא לגדולות נוצר ואם כן לקח חלקו במלחמה כפי כחו וחכמתו. אך נח יצחק לא חדל מטפיל עליו חטאת על כי לא עזר להלוהמים ויאמר: אתה צעקת? הכזה תהיה עזרתך לרעך בבוא עליו שואת פתאם כי תצעק ולא תֵּרָאֶה נחת זרעך? ומה תעשה כי יביאו מחפשים לתפשך בכף ואנחנו נעמוד מנגד? הגד נא מה תעשה אז?

– אני אצעק בקול גדול! – כל הנערים שחקו בקול ושלמה יעקב נגש אל נח יצחק וירזום בעינו ויאמר: הנח לו להאמלל הזה, הטוב לך כי תזרה מלח על פצעיו? –

– למה תאמר כי אמלל הוא, האם יחסר לחמו, או מסחר בית אביו ילך ארחות עקלקלות? –

– הטרם תדע את הרעה אשר מצאה אותו? –

מי אשר לא ראה חזות פני הנשים בערכן מלחמה, הוא לא ראה מחזה איום ונורא מעודו: פני הנשים אשר יפיקו בכל עת חמלה ומרך לב נהפכו לפני נמרים, לפני יענים ועוד נוראים מהם, ולא אדע את הדמות אשר אערוך להם. ועל דעתי הולידו פני נשים בקצפן את האמונה בשדים ומזיקים, כי האיש הראשון אשר ראה אותן כאֵן האמין כי נכון הדבר כי פני אדם יפיצו כזועה הזאת ויגזור אמר ויחליט כי ילידי שחת המה אשר עזבו ארץ מכורתם לעלות על פני תבל. וגם עלי הפילו פני הנשים אז בלהות צלמית עד כי אירא גם עתה מחמת אשה. חמת הנשים שככה לאט לאט ותחילנה להטיב את ראשן ובגדיהן אשר היו ללא סדרים בעת המלחמה, ושרה האלמנה הרימה ראשה בגאון כשר צבא השב מנצח מהמערכה ותאמר אל הנער: נצלת נצלת! ראו נא ראו – הוסיפה לדבר בשומה פניה אל כל הנערים – כי לא נתנו אתכם בידי המחפשים אף כי קטונתם מכל החסד הזה – הנערים שמעו חרפתם מפיה ולא השיבו, כי תשועה גדולה עשתה היום ויסלחו לה לפשע שפתיה.

– וה' ישלם לכן כפעלכן הטוב – ענה שמעון הגדול – הלא אין קץ להטוב אשר עשיתן היום ולמצוה גדולה תחשב לכן –

– מצוה מצוה! – ענתה שרה האלמנה כמתאוננת – יש ויש לאל ידי לעשות מצות רבות מבלי אשר אקרע את בגדי ומבלי אשר אַכה שוק על ירך –

– ועל כן נכיר לך טובה ובצר לך כאשר יבוא צר ואויב לקחת את בנך אז נעמוד גם אנחנו לעזרתו – הנשים נתנו קול שחוק ושרה האלמנה קראה בקצף: נשוך את לשונך, אויל! אל תפתח פה לשטן! – המורה שב הביתה ויודה בפיו להנשים על אמץ רוחן וישב אל השלחן. אך לא הוסיפו עוד ללמוד, רק ספרו איש לרעהו הנפלאות אשר ראו בעיניהם, ואיש איש התהלל בגבורת ישע ימינו אשר הראתה נפלאות במלחמה, ואיש איש אמר כי לולא הוא כי

– מכתב הבאנו לו מאמו וגם מנחה שלחה לו בידינו –
– תנו הנה את המכתב ואקראהו – ענה המורה.
– אני אני הוא הנער אשר תבקשי – קרא נער אחד ויקם כרגע ממקומו.
– שב על מקומך – נתן עליו המורה בקיל מושל. אך האנשים בשמעם את דבריו החזיקו בידי הנער ויאמרו: מהר ונלכה כי דודך מחכה עליך בבית המלון. הנער אך בקש לצאת אתם והמורה קפץ ממקומו ויחזיק בידי הנער ויקרא בחימה שפיכה: גשו הלאה בני בליעל! אני לא אתן נער מבני הישיבה לפול בידכם! – האנשים בקשו לקחת את הנער בחזקה והמורה נתן קול פחדים: גשי הלאה בעוד מתום בבשרכם, כי אם תקשו לבבכם לא תצאו מהבית הזה ברגליכם –
– אנחנו לא נירא מפניך כי הדת נתנה לקחת את הנער ובידינו מכתב פקודה מאת שר הפלך, ואם תעמוד בפנינו תשא עון –
– נערים גשי הנה! – נתן המורה קול גדול – האנשים האלה מחפשים המה ויאמרו לקחת את זה לעבודת הצבא. הצילו אותו, הכו אל תחמולו! – כל הנערים הקיפו כעדת דבורים את שני האנשים ותחל המלחמה, והמורה נעלם מהבית, ואף כי רבים היו הנערים והמחפשים היו רק שנים בכל זאת הושיעה להם ימינם לאחוז בהנער ולפתוח הדלת, ולולא חשו לעזרת הנער עוזרים חדשים, הלא הנה הנשים אשר גרו בסביבות הישיבה כי אז לקחוהו אתם, אבל הנשים מהרו להחיש עזרה להנער אחרי אשר הגיד להם המורה את הנעשה בהישיבה, ותפרוצנה כפרץ מים אל תוך הבית ושרה האלמנה בראשן ותתנפלנה בחמה שפוכה על האנשים; האחת אחזה בשערות ראשם והשנית בזקנם, אלה בידיהם ואלה ברגליהם ויכריעום תחתיהן. ואשה אחת הביאה סיר נפוח ותשפוך את המים על ראש אחד מהם. וברגעים אחדים הוציאו את שני האנשים המרגלים בשמלות כפגרים מתים החוצה.

לקחי שלמה הגביר לחתן לו ויתן לו את בתי לאשה אך למצוא נדה היתה תקותו לשוא, כי צרור חותנו נמצא נקוב והנושים לקחו את הבית וכל אשר בו, ובצר לחיתנו צר גם לו ויחיש מפלט אל ישיבה אחרת ולא נודע מקומו עד היום הזה. אלה היו ראשי בחורי הישיבה הנקובים בשמותם.

י.

הַמְּחַפְּשִׂים וְהַמַּצִּילִים.

ביום המחרת כאשר ישבתי לשמוע דברי המורה בתוך הנערים הקטנים היה הדבר עלי כמשא כבד, כי כגוזהם כאל נחשבו בעיני אחרי אשר שמעתי מפי גדעון כי עוד מעט ירוממני המורה לשבת את הגדולים, ורוחי רחפה על גלי התקוה לימים יבואי עת אתחשב בין הגדולים, והנערים אשר עתה יושבים אתי כחברים יביטו יראו בי בקנאה ויאמרו: אכן חכם לב הוא זה האשדותי, אך לא! לא על שם עיר מולדתי אקרא אז, רק בשמי יוסף מאשדות. בעודני חושב מחשבות אחז הנער היושב לימיני בידי ויאמר אשדותי, מדוע לא תשית לב לדברי המורה? — קצף גדול קצפתי עליו בשמעי דבריו, כי כמו נשא עלי חרפה היה בעיני בקראו אותי על שם עיר מולדתי ואמר בגאון: מה לי ולך כי תשאלני? האם חברך אני? — הנער חפץ לענות אך המורה נתן בקול: הס! האם לדבר נאספתם הנה? כנשוא המורה את עיניו ראה והנה שני אנשים זרים עומדים בצד השלחן ועפעפיהם יבחנו את הנערים כמו יבקשו להכיר את אחד מהם.

— את מי תבקשו? — שאל המורה אותם.

את הנער שאול מעיר בצלת — ענו האנשים.

— מה לכם ולהנער? — הוסיף המורה לשאול בהביטו בם בעין בוחנת.

מאד ולבו טפש כחלב אך הרבה הגות ומרוב הגיונו הצליח להביא מעט הכמה בלבו ולהקרא בשם מ ת מ י ד, לכן התגאה מאד, עקש שפתיו בדברו וירבה לדבר דברי הבל וידמה בלבו כי חכם כמוהו אין בכל הארץ. הוא היה אביר לב וישנא את כל הנערים תכלית שנאה וגם המה שנאוהו. שמואל דוד מעיר צלצה אי המתמיד הגדול היה כבן עשרים ואחת שנים, שערות ראשו ושפמו שחורות משחור ולא כסיל־אדם היה, רק לא דבר את איש דבר כי כל היום ואשמורה בלילה הגה בלי מרגעה בקול גדול גם לב מבין בתורה היה לו, ועל כן חרצו כל בני הישיבה משפטם כי יִקַח אחר כבוד בית איש עשיר לחתן. שלמה יעקב כבן עשרים שנה בחור כארזים יפה תאר וחכם לב בדרכי הארץ, אך הוא לא שעה אל דברי התורה כי לבו הלך אחרי מקנה וקנין וירבה לחקור ולדרוש מחיר כל סחורה וערכה. בני הישיבה כלם אהבוהו וגם הוא אהב אותם יבאור פניו ובדבריו הרנין לב כל הדוברים בו, וכלם גמרו אמר כי הוא יהיה לאיש סוחר בארץ. נח יצחק הקטן או „הבתולה" כאשר נקרא בפי בני הישיבה (אם על טוב תארו או מאשר כי התחפש פעם אחת ביום הפורים בבגדי עלמה ויבוא אל הישיבה ויתהולל בידי הנערים וכאשר נשמע הדבר להראש בקש לגרש, אך המורה עמד לימינו ויצילהו רק היכיח אותו על פניו על כי חטא ועבר על מצות לא ילבש גבר שמלת אשה היה קטן בשנים וקומה, כבן שבע עשרה שנה היה בעת הזאת, הוא אהב ללבוש בגדים כאחד מבני העשירים ועל כן מצא חן בעיני העשירים אשר נתנו לו ארוחתו ויהי כבן בית בבית הגביר שלמה כלבי, אשר נמנה בין עשירי העיר, ובני הישיבה התלחשו איש באזני רעהו, כי בת הגביר תאהבהו והוא האמין בדברי המתלחשים וילבש גאות כמדו, ואף כי בינתו לא רבה היתה בכל זאת בטח לבו כי ימצא לו בקרב ימים עזר כנגדו עם נדה הרבה. אמנם רק חצי תאות לבו באה לו, כי אחרי ימים מעטים

– לבי ראה חכמה הרבה יתר ממני, אך חכמתו ודעתו היא שובבתו להביא שבר בעצמיו, לא כן דרכי, אני אחקור ואשפוט ואמצא את הכל יפה בעתו ואשמח בחלקי ולבבי לא ידע רע –

– אמנם הגד נא, איפו מצאתם אתם חכמה יותר מכל הנערים אשר כגילכם? הודיעני איזה מקום בינה ואבקשנה גם אני –

– לא רחוקה היא ממך ואני אראך כאשר הבטחתיך איפו תמצא, אכן עתה אשיב לדברי ואספרה לך את אשר החילותי – הוא שב ויערוך לפני דרכי נערים רבים ויחרוץ משפט על כל מעשיהם ואני השתוממתי לראות אחרי כן, איך שפט כשופט נאמן את הבחירים האלה ודרכיהם והתהלוכותיהם, ואחדים מהם אעלה גם אני לזכרון על ספר זכרונותי, כי אמנם לא הרעים בזכרונותי יהיו אלה אשר יעלו על לבי מהעת ההיא כאשר ישבתי באהלי התורה.

שמעון בן החברה היה בחור כבן תשע עשרה שנה גבה קומה ודל בשר, חוטמו ארוך ועגול, שניו העליונות גדולות מאד עד כי לא נתנו דלתות שפתיו להסגר וכאשר שחק – זאת עשה לרגעים – היו פניו נוראים מאד, שערות ראשו ושפמו צהובות, שערות הזקן החלו לצמוח זעיר שם על לחייו אך הוא פקד אותן לרגעים כבורם את כרמו ולא נתנן לצמוח, כי מרטן לאחת אחת למען הסיר חרפתו, כי הזקן חרפה הוא לאיש בטרם לקח אשה. היא היה כסיל וטוב לב, חמל על הנערים הקטנים הַמֻּכִּים ולא אחת ושתים השיב חמת המשגיח מהם ולא רדה בהם כאשר יעשו יתר הנערים הגדולים, ומעת היותו בהישיבה לא הרים ידו אף על אחד מהם ועל כן אהבוהו כלם, וגם גחזי המצורע אשר היה רע הלב ואיש מדנים גם הוא לא צרר אותו. וגם המורה והמנהלים אהבוהו כי הרבה להגות וגם כביר היה כח לבו בתורה. יהודה בן אחות המורה או יהודה בן החברה – כי גם הוא היה מבני החברה – כבן עשרים, היה קצר קומה

האדם בקש בכל עת וימצא מרמה ותנף, צדקת אנוש היתה בעיניו למרמה למען נחיל כבוד, ועל רוע לב האדם הגדיל ותהי בעיניו התבל כמעין תנים ומאורת צפעונים, ולא מאשר כי רע לבו ומבשרו יחזה כל בני איש, רק כי הצרות האיומות אשר עברו על ראשו מסכו בקרבו רוח עועים והנהו כמגשש באפלות ולא נגה לו לראות את הדברים כמו –

– גם אני מראשית כזאת חשבתי כי אין ברוחי נכונה, כי ראיתי איתו כמדבר תהפוכות ועושה מעשה זרים כמשתגע. אכן אחרי כן ראיתי כי היא חכם לב רק צרות לבבו התגברנה לרגעים, אך גם אז ימשול ברוחו ויקרא באמץ לב: לא אשתגע! אות הוא כי לא משגע הוא –

– האיש אשר יקרא במר נפשו „לא אשתגע" הוא יחוש בנפשו כי עמודי בינתו החלו להתמוטט – ענה גדעון ביגון – אמנם חלילה לי מדבר תועה אל רעי האהוב לנפשי מאד וחלילה לי לשום לו עלילות דברים כי משגע הוא, אכן חפצתי להבינך בינה: מדוע ירגז יתקצף מדי דבר ויקלל ארץ ויושביה, כי תלאות נוראות עברו על נפשו ועל כן אין ברוחו נכונה ובכל אשר יראה ימצא מגרעות, וגם דרכי החברה הזאת אשר אין ערוך לצדקת מעשיה לא ישרו בעיניו על כי ראה אחד או שנים ממנהליה שיאפים לכביד ואחד או שנים מהמורים יכו את הנערים בלי חמלה ולא יעשו מלאכתם באמונה, ובכל זאת לא יוסרו מפקידתם מאשר כי ראשי החברה קרוביהם המה. אמנם העל זאת יפקוד עון על כל האנשים הישרים בלבותם הששים באמת ובתם לבב לעשות צדקה? הוא אשר דברתי, לא כראיתו את בני האדם אראה אני, וגם אתה חדל לך מלכת בדרכו, כי רק תוגה ומכשיל לב תקח לך והתבל בדרכה תלך, כי לא איש אחד יורה לה דרך ואת העקוב לא יעשה למישור, רק יגון וכעס ירבה לו מרבה להכיל –

– לא אכחד כי צדקו דבריך בעיני, וראה אראה כי רבה חכמת לבך אם גם לדן כביר כח לב –

הספר. בתי ספר רבים להחברה הזאת ובהם יבואו רק היתומים, ומנהלי החברה וראשיה ישימו עין פקוחה על הנערים לבל יסלפו דרכם ועל המורים כי יעשו מלאכתם באמונה. בבתי הספר האלה ישמעו בלמודים עד מלאת להם שלש עשר שנה ואז יִבָּחֲנוּ ואם נבונים המה ישלחום אל הישיבה להוסיף לקח ואם לא, ינתנו על ידי בעלי מלאכה ללמוד מלאכה אשר תחיה את בעליה, והחברה תשלם מכספה לבעל המלאכה עד אשר יהיה הנער לאמן במלאכתו ואחרי כן תקנה לו כלי מלאכה וכל הדרוש לבעל מלאכה ותתמיך כידו עד אשר תביאהו בברית את אשת נעורים ותעשה לו בית, ועליו החובה ללמד את בני החברה מלאכתו חנם אין כסף, גם לעזור להחברה כפי אשר תמצא ידו. ולהנערים אשר ישמעו בלמודים תנתן ערך מחיתם ובגדים עד אשר יקחו להם עזר כנגדם ואז תתן להם החברה משען כסף עד עשותם להם בית. נערים למאות מבני החברה היו כבר לאנשים ויש בהם עתה גם עשירים רבים. ועל כל החסדים אשר תעשה החברה את הנערים עוד יתרה תעשה, כי תסוכך עליהם באברתה לבל יפקד מהם נער ולא יתנו אף אחד מהם לעבוד עבודת הצבא, ורק שנים מהנערים נתנו לעבודת הצבא ביד פשעם, כי המה השחיתו את דרכם מאד מאד וירבו הרע ולא שמעו בקול המורים והמנהלים ועל כן באה עליהם הרעה. ולכן יקראו הנערים היתומים בשם **בני החברה**, ובצדק יקראו בשם הזה, כי לא רבים המה ההורים אשר ירבו להיטיב את בניהם כאשר תיטיב החברה לבניה, וזה שמעון הגדול גם הוא אחד מבניה הוא —

— פליאה דעת ממני, הלא לפי דבריך לצדקת החברה הזאת אין קץ ומדוע לא ספר לי דן אף אחת ממעשיה, הוא רק חמס ושוד קרא על כל האדם ומעשיהם הטובים הסתיר מנגד עיני.

— לא כראותו הוא אראה אני; הוא מרוב שיחו וכעסו ראה רק עמל ואון, וגם בכל דבר טוב וישר אשר ראה בבני

– רק הנערים הקטנים יקראו על שם עיר מולדתם והגדולים בשמותם יקראו, ומה גם אלה אשר בעיר הזאת נולדו המה לא יקראו על שם עיר מולדתם, כי רבים המה הנערים מהעיר הזאת, ובמה יפלה איש מרעהו? וזה שמעון הגדול או כאשר יקרא בפי בני הישיבה שמעון „בן החברה"...

– בן החברה? האם חברה הרתה וילדה אותו? – שאלתי בשחוק.

– החברה גדלה אתו – ענני גדעון – בעיר הזאת תמצא חברת אנשים אשר תכליתה לעשית צדקה ליתומים עזובים, חברה אשר אין כמיה בכל הארץ, והנני לספר לפניך קצות דרכיה למען תבין חין ערכה: לפני מאה שנה חי פה בעיר הזאת איש גדל העצה ורב העלילה לזרוע צדקות בקרב בית ישראל, והוא ירה אבן פנה ליסד פה חברת אנשים לסוכך על היתומים אשר נשארו באין מורה ומנהל באין משען ומשענה לבל יהיו עדי אובד. ויכתוב על ספר חקים טובים ומשפטים ישרים, איך לנהל את צעירי הצאן בלחם ואיך להתהלך אתם ולהביא חכמה בלבם, ואחריו החרו החזיקו כל אלה אשר נגעה אהבת הצדקה בלבם ויקשרו קשר ויבואו בברית לעשות כדבריו ובימים לא כבירים עשו והצליחו לכונן חבורה גדולה ולהוציא את הדבר הגדול לפעולות ידים. ואלה המשפטים אשר שם לפניהם; כל איש אשר יאבה להמנות בקהל החבורה הזאת ישלם מדי חדש בחדשו או מדי שבוע בשבוע כפי נדבת לבו, המרבה ירבה והממעיט לא ימעיט מן שקל לשנה, ויום אחד בשבוע יתן ארוחה לאחד מנערי החברה. ועתה יעלה מספר האנשים אשר באו בברית החבורה לשני אלפים איש והמה כמעין ישועה להיתומים העזובים, כי כל יתום אשר ימותו אבותיו או גם אם רק אביו מת וידי האלמנה קצרו מהושיע לו ילקח אל בית החברה מיום מלאת לו שתי שנים וינתן על ידי אומנת עד אשר ימלאו לו חמש שנים ואז יובאו אל בית

דעת ממני מדוע רק אתם תדברו במשל ומליצה, הן ראיתי אנשים למאות ולא שמעתי מפי איש כדברים האלה –

– עוד תמצא פתרון החידה אך לא עתה. כאשר נִוָדַע עוד איש אל אחיו תדע שרש דבר נמצא בנו ולא תתפלא עוד –

– לוא יהי כדבריך –

– אמנם עתה חפצתי להעיר אזנך כי לך לדעת מראש את האנשים אשר תראה יום יום והנני נכון לתאר לפניך דרכי אחדים מהנערים הגדולים ואתה תוסיף להתחקות על שרשי רגלם ותוסיף דעת –

– הלא במו פיך אמרת לי זה עתה כי עלינו לדעת את דרך האנשים אשר נתהלך אתם ומה יתן ומה יוסיף לי לדעת דרך הנערים הגדולים, הלא את הנערים הקטנים אתרועע ? –

– מחכמה שאלת זאת, אך דע לך כי לא יארכו הימים ותתחשב גם אתה בין הגדולים –

– האמנם יהיה כדבר הזה ? ובימים לא כבירים ? נפשי מאנה האמין בדבר הזה –

– ומדוע תמאן האמין ? האם לא תדע כי לב נבון לך ולב המורה טוב עליך, ומי יעצור בעדו אם יאמר להושיבך את הגדולים ? האמין לי כי בעוד שנים או שלשה ירחים תהיה כאחד מאתנו, ולכן אל תשת עוד לב להנערים הקטנים, כי אם אל הגדולים שים לבך, ואני הנני נכון לפקוח עיניך על דרכיהם למען תדע אחרי כן איך להתהלך אתם: הגדול בנערים הוא שמעון הגדול והוא יקרא גדול לא מאשר כי הוא גדול בשנים מכל הנערים, כי יהודה בן אחות רבנו ושמואל המתמיד גדולים ממנו בשנים, אך הוא גבה הקומה מאד ועל כן יקרא בשם שמעון הגדול –

– לא אבין מדוע יקראו אלה הנערים בשמותם ? הלא לפי דברת הנער אשר ישבתי אתו לא יקראו פה הנערים בשמותם, כי אם על שם עיר מולדתם יקראו –

ט.

הַנְּעָרִים הַגְּדוֹלִים.

בלילה קראני גדעון אליו אל התא אשר בצד בית התפלה, כי שם היה משכבו ויתן גם לי מקום למשכב בקרבתו ויחל לדבר אתי כדברים האלה: הלא אח אתה לדן ולכן גם אני כאח לי אחשבך ועלי לעזור לך בכל אשר תמצא ידי למצוא דעת אשר היא משגב עז לאדם לעתות בצרה —

— טוב הדבר — מהרתי לענות — הורני ואני אלמד, למדני בכל ספר אשר תחפוץ ואני אלמד בשום לב ואראך כי לא מואס דעת הנני —

— אל תדמה כי רק בספרים נמצא חכמה ומעל גליון כתוב אחל להראותך דרכי הדעת. דע כי ראשית דעת האדם היא לדעת את אשר לפניו, להבין ולהשכיל אל דרכי האנשים אשר יראה פניהם יום יום, ובלעדי זאת לא יצלח גבר בחלד, אף אם נגלו לפניו כל דברי הימים החולפים כספר כתוב בידי סופר מהיר, וידע האותיות לאחור כחוזה מחזה שדי כי חיינו — ההוה. העבר כמת אשר כבר נשכח מלב הוא, והעתיד כילד בירחי קדם בעודנו במעי אמו. מהעבר לא נראה מאומה, והעתיד מי יודע מה יקרה אתו אם יהיה לילד שעשועים להרנין לב הוריו, או נגוע ומשחת מאיש יהיה מראהו להביא שבר בעצמות אבותיו? לא כן ההוה, אותו נראה ובאורו נראה חיים...

— חי נפשי כי לא אבין למליך, הן מליצה חידות תדבר בי ונשגבה ממני —

— הן את רעי דן התהלכת ואזניך האם לא לקחו כהנה וכהנה מפיו? —

— אמת הדבר כי גם הוא דבר גבהה גבהה, אך לא תמיד הבינותי מליו כאשר לא אבין עתה דבריך, אכן פליאה

באחריתך, אל תהי מרי כהפראים האלה והקשב בקול המורה לשפת הארץ אשר יבוא הנה יום יום ותצליח בדרכך, כי לא רק על הגמרא יחיה האדם עת נטל עליו למצוא חית ידו וגם מושבך פה יהיה איתן כי המנהלים יגורו לעשות רעה להנער הלומד שפת הארץ, פן ידרשו המורים שפת הארץ חשבון מעשיהם –

– טוב הדבר אני אעשה כדבריך, ונקל לי לעשות כדבר הזה כי כבר למדתי דבר וכתוב בשפת הארץ כאחד מיושבי הארץ –

– אם כה תעשה ייטב לך מאד כאשר תהיה לאיש –

– ומתי תספר לי קורות רעי דן, נפשי נכספה מאד לדעת אותן –

– עליך לדעת בראשונה את אשר לפניך, דע את הנערים אשר ימצאו אתך כיום ותדע איך להתהלך עמהם ואחרי כך תשמע גם קורות רעך –

– אני אשמע בקולך לכל אשר תצוני –

– אם כה תעשה אשלים כל חפציך – מני אז היינו לרעים ונערי בני הישיבה קראו גם אחרי מלא ויתנוני לאפיקורוס. והנער אשר התרועע אתי ביום הראשון קצף מאד על אשר עזבתיו ויהי לראש שנאי, אבל אני לא רק כי לא שמתי לבי לזאת, כי אם גם גבה לבי כי שונאים יעטרוני וידם קצרה מעשות אתי נבלה. רגש מרנין לב היא לאיש אשר נרדף ימים רבים וילמד לפחד מכל הקרוב אליו ובכל זה כביר מצאה ידו חסן ועז לבלי פחוד כל היום מתגרת משנאיו, והרגש הזה כמעט יסית את האיש אשר בלבו מצא קן לו להתגרות באויביו ולהעלות אפם למען הראות להם כי תעצומות לו. ומי יודע אם לא נטל עלי לערוך בלילה ההוא קרב את נערים רבים, לולא הזהירני גדעון מבוא את איש בדברים לבל ימצאו תואנה לי לבא אתי בריב.

מחכמה שאלת זאת! וישב לי בדברים רכים. כשעה אחת ישבנו אל השלחן לפניו ואחרי כן שבנו איש איש למקומו ונשב כשעה ארת לשוב ולהפוך בדברי המורה למען הבין השמועה אשר שמענו, ואחרי כן החל רעי עוד הפעם לדבר אתי כאתמול. אז שאלתי איתו: איפו הוא הנער גדעון? —

— מה חפץ לך בו? הלא הוא אפיקורוס והוא מהכת הגדולה ולא יתרועע את נער מהכת הקטנה — ענני.

— יש לי חפץ בו — עניתיו — ואבקשך כי תגיד לי מי היא —

— טוב הדבר אחרי כלות שיעור הנערים הגדולים (בשם „שיעור" נקרא הלקח אשר לקחו מפי המורה) כי עתה הוא יושב ושומע השיעור —. אחרי אשר קמו נערי הכת הגדולה מלפני המורה בשעה הראשונה אחרי חצות היום הראני רעי את גדעון ויאמר אלי: זה הוא אשר תבקש —

— האתה גדעון? — שאלתיו.

— אני הוא, ומה תבקש ממני? —

— דבר לי אליך —

— עתה לא עת דברים ולא פה המקום לדבר, ואם דבר לך אלי נלכה יחד לארוחת הצהרים ובדרך תשמיעני את דבריך —. הלכנו יחד ובדרך הגדתי לו כי התהלכתי את נער אחד אשר בשם דן יקרא והוא הגיד לי כי לו אוהב ורע בהישיבה ושמו גדעון אשר ידע את כל הקורות אותו ומפיו אשמע את אשר אבקש לשמוע. כשמוע גדעון את שם דן שמח מאד וישאלני את הקורות אותו מיום עזבו את הישיבה ויבטיחני לתת את שאלתי ולהתהלך אתי כרע כאח. ומני אז חדלתי מהגות את הנער הראשון, כי גדעון קראני אליו ויורני הבין בגמרא בשום שכל. אני ספרתי לו כל אשר שמעתי אודותיו מפי המשמרים בלילה והוא ענני: אני אדע כל אלה כי אל עקרבים אני יושב פה, כל הנערים ישמרו צלעי ויחשבו עלי רעה, אך אני לא אירא מהם והמונם ואם תקשיב בקולי ולא תשים לב לדברי הבוערים האלה ייטב לך

ומעלליו בימים עברו לא יזכרו ולא יעלו על לב איש –
איש מבית שודדים אשר אבותיו, אחיו ומשפחתו היו מרצחי נפש אדם ובעד פשעם הגשו למות מית בליעל קבל עם על במת מטבח, יתכסה בבגד אחד הקדושים ויהיה ליועץ פלא להכהן הגדול וימשול ברבו רבבות בני אדם ואחרי דבריו לא ישנו, כי דבריו כדברי האורים בעיני הכהן ומלך אשר מפניו יחילו מלכי ארץ ורוזניהם ואיש לא יקום ולא יתעורר למלא פניהם קלון ולהדיחם משאתם, ולהם הכביד והגדולה כי עשו והצליחו. אחרי רואי כל אלה והראתי לדעת, כי גם הבוגדים בעמי כצדיקים נחשבו וחטאתיהם כקורי עכביש וכקצף על פני מים מול עונית הזדונים האלה, כראותי זאת ידעתי ואבין כי הגדלתי בלבי על חטאי עמי, כי כהמה וכהמה ימצאו בבני איש בכל עם ועם. ומה גם כי רבים מהבוגדים בעמי אחרי בצעם ילך לבם רק למלא בטנם ולנהל את ביתם בלחם, וגם בהם נדיבי לב נמצאו, עתה אדע כי המורה גם הוא היה איש ישר הולך אם כי לא צדיק. אך אז בעוד אשר חשבתי כי מלא רוחב ארצי רחב התבל הנהו והערים אשר עברתי בהן היו כארצי לכל גבוליתיה בעיני, אז היה המורה בעיני כאיש בליעל ולא נתנני לבי להשיב אהבה אל חיקו, וגם נבערתי ונכסלתי להשמיע מחשבות לבי באזני זרים והסבותי רעה גדולה לנפשי. אך את זאת אחשוך ליום אחר, ליום אשר אספר את צאתי מהישיבה בחרפה ובוז, ועתה אשוב לספר את אשר קרני ואשר ראיתי בימי היותי שם.

ביום המחרת בבקר אחרי התפלה ואחרי ארוחת הבקר בשעה השמינית ישבו כל הנערים ויהגו בגמרא וגם הנער אשר רָעָה לי לא דבר ע״ד אתי כביום אתמ״ל, רק הגה בישום לב כשתי שעות וגם אני עשיתי כמיהו, עד אשר ישבנו כלנו לפני המורה והוא החל להביננו בינה. אחד מהנערים שאל שאלה והמורה השיב לו תשובה וכראותי כי נתן הרשיון לשאול, שאלתי גם אני דבר והמורה הללני בפני ויאמר:

לגעת בחיל זרים המה כאל נחשבו ולאיש אשר מלא ביתו בצע מעשקות לא יחשב לו עון אם אך בידו טיבו ומרומים ישכון, יגזול יתמים בהעולה על רוחו ואך אם כביר מצאת ידו יהיה לראש ולשר. גם מבית האסורים אשר נאסר שמה על מעלו וכחשו יצא איש ויתמם את תמימים עדי ישימו אמונתם בו ויהיה עליהם לראש ושר, ואך אחז ברסן הממשלה ישלח רסן מפניו, ימעל מעל, יעבור ברית ויפר שבועה, יהרוג נקיים, וישים שמות בארץ למען יצלח למלוכה — ויצלח למלוכה; גם ישים נזר מלכות בראשו וידכא גוי כלו תחת רגליו בגאון עריצים ואת רעיו מקדם לא יכיר, ישנה פניהם וישלחם אל ארץ תחתית, או יגרשם מני יהיו נודדים בגוים מיראה פן יקומו לענות כחשו בפניו, וכל העם הרואים את כל אלה יכרעו ברך להדום רגליו ויקראו לפניו: אברך! והסופרים היודעים בינה לעתים ירוממו תחת לשונם דבר גבורותיו וחין ערכו, וגם כל העולם יחיל וירגז מפניו, ואיש לא יזכיר את מעלו אשר מעל —

איש מלחמה אשר מימי נעוריו לבש חרב וחנית וישפוך דם רב על שדה קטל וגם ערך קרבות את רב אדם אשר שת בחלקות לאשת נעוריהם, וכאשר קמו לדבר אתו משפטים על כבודם אשר חלץ מהם הביא חרבו בלבם ויכריעם לטבח, והאיש הזה, אחרי אשר שתה לרויה מכוס החיים, אחרי אשר מנעמי התבל ותענוגות בשרים יצאו מאפו ויהיו לו לזרא, יסיר כלי מלחמה מעל מתניו וילבוש בגדי כהן לאל על בשרו ויצלח בדרכו עדי יהיה לכהן גדול מאחיו, גם ישים בראשו עטרת מלוכה וכהונה, וממרום כסאו ידבר משפטים וישפוך עזוז אפו על רודפי זמה ותענוגות בשר וידבר שקר ממרום ויכפר לרבבות אנשים על כל העונות והפשעים אשר עוו ואשר פשעו ואשר יחטאו ואשר יפשעו בעד בצע כסף, וכל העם ובתוכם גם מלכי ארץ, יחילו וירגזו מפניו כמו רוח אלהים נוססה בקרבו,

כי כלם כסרי סוררים ובני בליעל היו בעיני ואנשים ישרים הששים לעשות צדק באמונה לא ראיתי עדנה, ולוא גם ראיתים לא ידעתי להוקיר אותם כחין ערכם, כי צדקת אנוש וחסדיו כאל נחשבו בעיני אחרי אשר ראיתי פעם אחת, או האמנתי כי אראה, כי היא עשה דבר אשר לא כן, בכל זאת לא מצאו דרכי הנלווים חן בעיני ואשנא תכלית שנאה את החנפים ורודפי בצע, כי יראתי מפניהם וכרודפי נפשי היו בעיני. וגם רעי דן אשר רֵעה לי הועיל להותי להביא מרך ואימה בלבי ולנסוך עלי רוח איבה ומשטמה לכל בני האדם, ומי היו כל בני האדם בעיני? שמונה או עשר ערים ויישביהן כלם או רֻבָּם מבני ישראל. כמוהו ראיתי רק פושעים בישראל וברבות הימים החילותי לקצות בעמי לולא נפרדתי מעליו, כי דרכי כל העמים נעלמו אז מעיני ואחשוב כי רק צ̇חי משחיתי דרך המה... עתה אדע ואבין איך תעיתי בדרכי בבקשי מלאכי מרום באדמה, בתתי אשם נפש איש אשר נטה לפעמים מהדרך הטוב ואחשבהו כזד וְעַוָל, עתה בזכרי דרכי עמי בארצי יראו לעיני לא כראותי אז. ואף אמנם נמצאו בהם רשעים, מתקדשים, חנפים ובני עולה אשר בזו לעגו בסתר אהלם לכל צדק ויושר ובצאתם שער אלי קרת נשאו מרום עיניהם כמו את אל אלים ימתיקו סוד, אנשים אשר מכרו בכסף אחיהם בני יעקב באכזריות רצח ואשר הביאו רעה על עמם בזדון לבם, ושערת בשרי תסמר גם עתה בזכרי מעשה רצח ועשק אשר ראיתי בעיני ואשר שמעתי באזני, אבן במה נחשבו אלה מול הישרים בלבותם? הלא אך כמר מדלי! ומה המה אלה החטאים מול הפשעים אשר ראיתי בני אדם לא מעמי עושים? עתה אחרי אשר ראיתי תורת האדם והתבל כלה, אחרי רואי כי רוב מעשי בני האדם ותחבלותיהם, רוב מזמותיהם ומפעליהם אך בכסף וכבוד יסודם, אחרי אשר נגלה לעיני כי הישרים אשר יגועו מעצר רעה ורעב בסתר אהלם כי ישר לבם לא יתנם

אכן זאת היתה דרכי עד בואי בית הישיבה, אולם כעבור ירחים אחדים מעת הצגתי כף רגלי על מפתן הישיבה נהפכתי לאיש אחר: המחשבות הרבות והרעות אשר התעוררו בקרבי לרגעים כמלאכי זעם לשלח רצח בעצמי, הדאגות לימים יוצרו ומכשול לב על המעשים מימים עברו אשר התרועעו אתי ויגזלו מנוחתי, כלו כחלום עובר. בישיבה לא דאגתי אף לא התעצבתי אל לבי ואהי שמח, כי הנערים הרבים וההמולה הגדולה לא נתנוני לחשוב מחשבות וחלקי היה טוב מאד: אכלתי לשבעה, ישנתי וינוח לי, כי גם החיות הקטנות לא התגרו עוד בי מלחמה אחרי אשר הסכינו אתי, המורה אשר גם בתחלה הטה אלי חסד... הרבה להראות לי איתות אהבה אחרי אשר ראה כי לב נבון לי וישם מקומי בין הגדולים — לשתי מפלגות או שתי כ ת ו ת נפלגו נערי בני הישיבה, על המפלגה האחת התחשבו הנערים הגדולים אשר הבינו בגמרא בטוב טעם והמפלגה הזאת נקראה בשם ה כ ת ה ג ד ו ל ה, ויתר הנערים היו למפלגה אחרת אשר פי בני הישיבה בשם ה כ ת ה ק ט נ ה יקבוה — המורה הראה לי את אות הכבוד הזה להרים אותי בתור נער מהכת הגדולה אחרי ירחים אחדים, ומה חסר לי עוד? בקרב הנערים אשר ביום הראשון התראו כלם בעיני כפראי מדבר איש אל אחיו לא יחמולו ויעיתו דרכם מצאתי גם נערים ישרים ונדיבי רוח, ומה גם מעת אשר נודעתי לגדעון — הוא הרע אשר רעי דן קרא בשמו ויצוני להתרועע אתו — רק את המורה איבתי כקדם, ואף כי ראיתי כי לא רק הכסף יקח את לבבו, כי יטה חסד אמת להנערים אשר רבה חכמתם או יהגו בשים לב גם מבלי קחת מידם מאומה, בכל זאת ככל אנשי מרמה אשר בעד בצע כסף ימכרו אהבתם היה בעיני.

בעוד אשר הייתי נער אף כי התגלגלתי תחת שואה וראה רק רע לפני ורוב האנשים אשר התהלכו אתי ואשר היה לי דבר אליהם היו אנשי מרמה ותיך ולא האמנתי באיש,

דרכה כף רגלם מקיר עירם החוצה יפלא הדבר הזה וישאלו: איך ימצא איש עד מהרה מנוחה במקום אשר חדש מקרוב בא בו ולא ידעו תמול שלשום? ואיכה ימצא נער לא־איש נתיבותיו בעיר נכריה בין אנשים זרים לו? אמנם בעיני האיש אשר מימי חרפו היה נע ונד כמוני, ואשר בלי מורה ומנהל (או על פי מורים ומנהלים רבים הדשים לרגעים) בחר דרכו, בעיני איש כזה לא יפלא הדבר כי הוא יודע כמיני כי נער כזה יבין וידע להלוך לרוח העת והמקרים והרעים כאיש בא בשנים, ואף לו יאתה להקרא בשם חכם ואיש דעת, כי מה חכמת כל האדם ודעתו? האם הדעת אשר תבוא בלבו מרוב הגות בספרים? החכמה אשר יביאו מוריו בלבו? אך לא! החכמה והדעת הזאת היא לאיש כמכל תפארה להתפאר בו לעין רואים בעת אשר יצא לשוח כְּלָבֻשׁ בבגדי כבוד, לא למשענת בעת תמעדנה רגלים, כעדי תפארת אשר יוסיף לוית חן ויפי לאיש אשר מלא ביתו טוב והולך בצואר עתק ברחובות קריה, אך לא למחסה בקרה וזרם למחבק אשפתות. אבל לא כן הדעת אשר בנפשו יביא איש, היא תהיה לו למאירת עינים בדרכי התבל, היא תפקח עיניו באביב ימי עלומיו לדעת עת ומשפט לכל חפץ, וזה חלקי אף אני; קשה יומי היה לי למרה דרך והתלאות אשר עברו על ראשי הורוני להיות איש רעים להתרועע, ובכל מקום בואי מצאתי בית ומנוחה עדי הפך הזמן ידו עלי ויסעני כעץ ויסערני ממקומי, אך גם לזאת חרד עוד לבי, כי לא נתתי את נפשי להאמין כי בידי טובי וגם בעת שלום הכינותי גוי למלחמה ויום רע. זכרתי בכל עת ימים מקדם ואזכור כי לא לעולם מנוחה ועל כן הייתי כאזרח גם בארץ נכריה, התהלכתי כאת אחים מבטן את אנשים אשר לא ראיתי פניהם תמול שלשום, וכאורח נטה ללון חשבתי את נפשי גם במקום אשר כבר ישבתי בו ימים ושנים, כי לא האמנתי בימי שלום לארך ימים, וזאת היתה לי לישועה לחזק לבי ואמץ רוחי מכל צרה ופגע אשר ששו לבוא כפעם בפעם לראות פני.

ח.

רֵעַ כְּאָח

בימים מעטים הסכנתי את הנערים בני הישיבה ואלמוד דרכיהם ואהיה כאחד מהם; בראשונה חפצתי להיות מן המתמידים כי קנאתי בהם, אך לא לארך ימים בערה התשוקה הזאת בקרב לבי, כי עוד ביום ההוא נלאיתי נשוא את הסבל אשר העמסתי על שכמי, כי זאת לא יבין האיש אשר לא נסה בזה מעודו, איך יכבד כמשא כבד לשבת כיום תמים ולהגות בדברים אשר לא יבין ולא ימצא במו נחת, וגם אני לא ידעתי זאת עדי נסיתי ואראה כי כבד ממני הדבר ואסיר מסבל שכמי, וכאשר יעשו כל הנערים, אשר רק שתים שלש שעות יהגו בשום לב מן השעה התשיעית בבקר עד חצי היום עת ישבו לשמוע תורה מפי המורה, ואחרי כן ידברו וישוחחו כל היום, כן עשיתי גם אני, כי איש כמוני אשר לא הסכין לשבת בין אבותיו ולהשתעשע על ברכיהם, ואשר לא פֻנק מנער כי יומו הדיחהו מעיר לעיר ומארץ אל ארץ אחרת, הוא יסכון על נקלה את דרכי כל האדם ובמקום הביאוהו רגליו שם ימצא בית ורעים —. הרעים אשר אתם התהלכתי עד הנה לא הביאו טוב טעם ודעת בלבבי להבדיל בין רֵעַ לְרֵעַ, לכן ששתי בחברת נערי בני הישיבה כבעל אהבת אחים מבטן, כי האמנם נופלים היו נערי בני הישיבה מאורחת העניים הסובבים מעיר לעיר לבקש פתותי לחם ולגנוב מכל הבא בידם? או מהנערים השובבים בעיר אשרות אשר אתם התהלכתי כאח ורע? או מן הבחורים הפריצים העוזרים על יד החזן הנבל אשר אתם יחד ישבתי בית? זאת לא זאת! על כן בקשתי ומצאתי לי בישיבה נערים רבים אוהבים ורעים, וגם אויבים ומקנאים מצאתי גם מבלי בקש, אכן גם לזאת לא שמתי עוד לבי.

בעיני אלה אשר מיום הולדם עד בואם באנשים לא

עד הנה שמעתי דבריהם אך לאחרונה גברה יד השנה עלי, ולא מתק שפתי הנערים המדברים, גם לא נשיקות פי החיות הקטנות אשר הציבוני כמטרה לחצי לשונם עצרו עוד כח להעירני משנתי ואישן עד אור הבקר ואז הקיצותי לקול קורא בזעם, פקחתי עיני ואראה את דוב המשגיח הראשון מכה בעברה את אחד מהנערים ושנים יעמדו בבשת פנים ויורידו כנחל דמעה.

– צאו מזה! – קרא המשגיח בקול נורא – צאו זרע מרעים, משחיתי דרך, אני לא אתן לכם חנינה! – ראיתי את הנער אשר אתו הגיתי, או דברתי אתמול כל היום, עומד מרחוק, נגשתי אליו ואשאלהו; מדוע ישפוך המשגיח את עברות אפו על הנערים האלה? והוא ענני, כי המה היו המשמרים השניים אשר תחת הגות בתורה עשו כל דבר עול: בראשונה נתנו עפר ואבק עלי מרורים באף נערים ישנים ואחרי כן גלו ערות כל הנערים, והנער השלישי גלוה עמם להתעולל בהישנים וישפוך מים רבים תחת משכב ראובן הגבעוני למען יהיה לבוז בקומו ממשכבו... והוא ממשפחת המשגיח ועל כן יחרה אפו בם ויגרשם מזה – בין כה וכה נקבצו המתפללים להתפלל תפלת הבקר וראש העדה וראש הישיבה בתוכם.

– זמה עשו! תבל עשו! קרא המשגיח בקול נורא באזני הנאספים – המשחיתים האלה יטמאו את הקדש! –

– גרשם מזה – ענה ראש העדה במנוחת לב. אך ראש הישיבה עמד בפרץ והשיב חמתו באמרו: אני אני איסר אותם בעד פשעם אך ישבו פה כי יש לי חפץ בהם – המשגיח נסוג אחור בלי חמדה ותלונה עברה בין פתחי פיו. אך לא העז פנים לדבר משפט את ראש הישיבה.

– אבל אני שמעתי ואשמיעך כי הערל ההוא יודע התורה עד להפליא, וכאשר שאל את רבנו: מה למדו הנערים מכתבי הקדש בא במבוכה גדולה כי לא ידע מה לענות, אז בא גדעון ויוציאו ממבוכתו בענותו על כל אשר שאל, והשר שמח מאד בדברו את גדעון ויוכיח את רבנו על פניו על כי לא ילמד את כל הנערים הבין בכתבי הקדש ויצוה במפגיע כי ישמרו את גדעון כבבת עינם, כי ידיו רב לו להביא חכמה בלב כל בני הישיבה, ואני שש מאד לשמוע דבריו, גם אשמע בקולו ואחל ללמוד שפת הארץ ואסתפח גם אני אל הנערים הלוקחים לקח מפי המורה אשר יבוא יום יום ללמד לשון וספר –

– איך לא תבוש בשת להשמיע דברים כאלה? האתה תלמיד שפת הערלים? –

– ומדוע אבוש? –

– מאשר כי רק על הנערים אשר לא יבינו עד מה בגמרא יצוה רבנו ללמוד שפת הערלים, החפוץ תחפוץ גם אתה להתחשב בין הבערים בנערים? –

– איך אֶחָשֵׁב בין הנבערים מדעת אחרי אשר כבר נודע כי הנני אחד מן הנבחרים בהישיבה? האם רבים המה הנערים אשר יבינו כמוני בגמרא? –

– אני אבין כמיך ועוד הרבה יתר ממך –

– שקר הדבר! אף החצי מאשר אדע אני לא תדע אתה –

– הנך נודע כבר לגבה עינים אך לא לחכם לב –

– אני חכם לב אני ואתה עם הארץ, נבער מדעת אתה! וכל בני הישיבה יעידו ויגידו כי לא תדע עד מה –

– אני אשאל מחר את פי רבנו למי יתן היתרה לי או לך? –

– שאל כאשר תאוה נפשך, אך אני יודע מראש כי אותי ירומם רבנו תחת לשונו ואותך ישפיל עד עפר –

– ואני יודע כי תהיה להפך –

רתים להעגלה ההפוכה ואגלי זיעה יטפו כמטרות עוז מבשרו, אז שב העירה ויספר את אשר קרהו. ומני אז לא יצא מהעיר בלתי אם לקח איש אתו ותפלין בידם, גם לא הוסיף לשתות לשכרה את האכר כי הבין כי מכשף הוא, ועתה הגד נא פלוסוף, מה תאמר להמקרה הזה? —

— הלא זאת היתה לו בדרך ואנחנו פה במקום קדוש ולא אחת מפני כל —

— גדעון אתה! אפיקורוס אתה! לך לך אל בתי הספר להנכרים כי פה לא יכירך מקומך —

— לא גדעון אני כי בשם יחזקאל אקרא — ענה הנער ויאריך לשון למולו.

— אבל אפיקורוס אתה כמוהו, ראה אראה כי מעת אשר לקחת מפיו לקח בתנ"ך מני אז סרת מהדרך הטוב —

— שקר הדבר אני לא סרתי מהדרך הטוב רק אתם, וגם גדעון לא עשה עול מעת היותו פה לאיש מכם, ומה חטא מצאתם בו כי תתנו את שמו לגדופים? רק חכמת היא חטאתו כי הוא יודע דעת בכתבי הקדש, ומה נעימים לי מדברותיו, וגם בהגמרא לו עשר ידות מכם ועל כן תקנאו בו ותתנוהו לשמצה וגדופים —

— לא זאת! לא זאת! רק מדוע יתרחק הוא מעלינו? מדוע לא יתערב בשמחתנו? הן כפראים אנחנו כלנו בעיניו! העל זאת לא נפקוד עליו את עונו? —

— האתם תפקדו עליו את עונו? האם יחת מכם? הלא אימתכם לא תבעתהו ואם תכעיסני אומר לך כי גם חרדת המורה והמשגיחים לא תפול עליו —

— הגד נא לי במה כחו גדול? —

— כחו גדול בכתבי הקדש ודי לו, ולולא היה הוא פה אתנו כי אז כבר גרשנו כלנו מהסתפח בבית הזה, השכחת את אשר דבר האדון מיללער בהיותו פה לראות תורת הבית ומנהגיו? —

— אני לא הייתי אז פה ולא שמעתי דברי הערל מיללער—

ממקומו. הטבח נבהל מאד ויקרא בדאגה וחרדה: אלי אלי מה זאת? — כהוציא הטבח את השם הקדוש מפיו התרומם הכבש ויעמוד על שתי רגלים כתפארת אדם וימחא כפיו ויצחק בקול מרגיז לב ויתעלם מעיניו ברגע. אז נפקחו עיני גרונם לראות כי לץ התקלס בו ויוליכו שולל. במפח נפש אמר לשוב הביתה כי ירא ללכת עוד הלאה, ובנשאו עיניו לראית את דרכו נגלה לו כי הנהו עומד לפני שער העיר, בשמחה דפק את סוסו למען ישוב כרגע הביתה. אך מה רבה מבוכתו בראותו כי שגה ברואה כי לא זאת העיר רק הכפר אשר אליו שם פניו. בתחלה אמר להפוך עגלתו ולשוב על עקביו כי דאגה שברה לבו להוסיף ללכת בדרך הזה, אך אחרי כן השיב אל לבו: הלא באתי עד הכפר בשלום אסורה אליו ואלין בו הלילה ומחר אקנה כאשר תשאל נפשי ואשוב העירה. אך לא כאשר דמה כן היה; כאשר היסיף ללכת הלאה כן נסוג הכפר אחור, הוא הכה את הסוס בעברה למען ירחיב צעדיו, הסוס רץ בכל כחו והכפר יסוג אחור אחור. מבלי דעת מה לעשות הכה את הסוס בלי חמלה, ויהי בהתאמץ הסוס לשטוף במרוצתו נשבר גלגל אחד והעגלה נהפכה על צדה. במפח נפש ובלב מלא יגון ירד מהעגלה ויגשש באפלות סביבה להקימה, אך ידיו רעדו מאד וכל עצמותיו רחפו ולא עצר כח להקים את העגלה, אז נמלך עליו לבו ללכת ברגליו עד הכפר לקרוא לאיש עוזר, אולם בהתנשאו מעל הארץ לא ראה עוד לא עיר ולא כפר רק כאיר נר מאיר מחשכת האפלה נראה מאחריו. כאיש אובד עצות עמד זמן כביר על מקומו עד אשר נועץ ללכת לקראת האור; הוא נשא רגליו אל מול פני האור והאור שנה את מקומו; רגע נראה מלפניו ועד ארגיעה הלך אחריו, וכהפנותו שכמו ללכת אחריו שב ללכת לפניו. כה תעה באשן ליל עד אשר קרא התרנגול ואז נפלה שנה על עיניו ויישן. ובבקר כאשר נעור משנתו ראה כי הנהו שוכב במי מדמנה עד צואר ובגדיו מגאלים ברפש וטיט, הסוס עודנו עומד

העיר, ועיר מולדתי לא עיר קטנה היא כי בשר שנים או שלשה עגלים ימכר בה בכל שבוע. ותהי מלאכתו לנסוע ביום הרביעי בכל שבוע אל הכפרים הקרובים אל העיר לקנות שמה מהאכרים העגלים הדרושים לו למען טבות טבח. ויהי היום יום רביעי היה — בימי הספירה, אשר אז נתנה רשות יתרה למזיקים להזיק, קרה המקרה הזה — גרונם ישב בעגלתו הרתומה לסוס אחד כפעם בפעם וישם פניו אל הכפר הרחוק כמהלך שש שעות מהעיר כי בקש לקנות שור פר בפעם הזאת, כי יום חתונת בן הגביר מעירנו היה ביום הששי בשלשת ימי הגבלה ועל כן צוה על הטבח להרבות הטבח. ויהי בדרך לפנות ערב פגע את אחד מהאכרים אשר מידו קנה עגלים בכל עת ויובילהו אל בית המשתה וישתו יחד לרויה ואחר כן נפרדו איש מעל אחיו, האכר שם פניו אל העיר וגרונם הלך לקראת הכפר. הלילה ההוא היה ליל אפל ועלטה, אך גרונם לא שם אליו לבו כי לא בפעם הראשנה הלך בדרך ההיא, ויהי עוד לא הרחיק ללכת מבית המשתה והנה קול כבש עולה באזניו, הוא ירד מעגלתו ומה פחד ורחב לבו בראותו כבש שחיר אסור בחבלים ברגליו שוכב על הארץ. אלהי אבותי המציא לי מטמון — אמר בלבו וימהר וירם את הכבש וישכיבהו בעגלה ויהפוך את ידו לשיב הביתה, ומרוב שמחתו על המציאה אשר הקרה ה׳ לפניו בלי כל מחיר לא שם לבו על דרכו ולא זכר כי הנהו נוסע בחפזון זה שלש שעות ועודנו לא שב אל העיר, אך כעבור שמחתו באה דאגה בלבו כי אמר: תועה אני! ויחפוץ לרדת מהעגלה ולבקש את הדרך, ומה נבהל מאד בהביטו ארצה לראות את עגלתו טבועה בבוץ ואגם מים סביבה. בחזקה משך ברסן הסוס למען הוציא את העגלה למרחב, אך הסוס עמד על עמדו כמסמר נטוע ולא מש ממקומו, אז גמר בלבו לרדת מהעגלה ולהוריד גם את הכבש למען הקל ממשא העגלה ויקל להסום להוציאה למרחב, אך הכשב שכב כאבן מעמסה על העגלה ולא עצר כח להניעו

התגבר לבלתי תת שנה לעיניו, כי עוד לא באה עת המנוחה ויאמר לנפשו: מי יתן לי אבק עלי מרורים ושאפתי וְרָוַח לי. הדבר יצא מפיו ולשון גדולה מאד אדומה כדם שלוחה אליו מהיציע השלישי מעזרת הנשים, אשר רק בימי מועד תבאנה הנשים שמה להתפלל וכל השנה היא סגורה על מסגר, ועל קצה הלשון אבק עלי מרורים. דודי כראותי זאת לא קמה בו רוח ויעצום עיניו ויקרא בקול גדול: שמע ישראל! ויברח וימלט על נפשו. ומני אז והלאה לא ישב עוד גלמוד בבית התפלה. והדבר הזה היה לדבת רבים וגם נכתב בפנקס (הוא ספר הזכרון להעדה, אשר בו יבוא זכרון כל מקרה ודבר זר) למען ידע דור אחרון את אשר קרה את דודי. ועתה ראה נא ראה כי גם למקום קדוש יבאו הלצים להתקלס בבני אדם, ומה הבטחון אשר בטחת במקום קדוש? —

— אך הלא הוא היה גלמוד ואנחנו רבים פה ומגורת שוא הוא —

— רבים הם אשר אתם מאשר אתנו, ולוא חפצתי לספר לך אף אחת מני אלף מכל אשר שמעתי בדבר הלצים, אשר ישנו פניהם מרגע לרגע ויתהלכו בשדות וביערות ילינו להתעות בתהו עוברי ארח, כי אז לא קמה בך עוד רוח —

— ספר ואשמעה! אני באמונתי החזקתי ולא ארפנה, כי למקום קדוש, מקום אשר תופשי תורה רבים ימצאו, שמה לא יבואו, וגם בגנים ויערות אזלת ידם מהרע לאיש אשר ציצית ותפילין לו —

— אם תחפוץ לשמוע הבה ואספר לך אך לא בי יהיה העון אם תדד שנה מעיניך כל הלילה עד אור הבקר מחזיונות לילה —

— ספר ספר וראית אֹמץ לבי —

— איש אחד היה בעיר מולדתי ושמו גרונם החיט או גרונם הטבח, כי האיש הזה מצא חית ידו לפנים ממלאכת החיטים ואחר כן עזב מלאכתו זאת וימצא טרף לביתו בטבחי טבח עגלים או כבשים ליום השבת לכל בני

– חלילה חלילה לי מזאת מבהש בשדים ומתים, אמנם פה במקום קדוש לא יציגו כף רגליהם ולכן לא אירא מפניהם –

– אבל אני מגיד לך כי גם למקום קדוש יבואו, ואת אשר שמעתי מפי דודי אותה אספר לך ושמעת ושרקת ותשים יד לפה ולא תעיז מצח לקרוא בשם טמאת השם בחצי הלילה –

– ספר ואשמע מה בדא דודך מלבו, הן הוא נודע בעיר למפיח כזבים –

דֹם שקץ! – קרא הנער בחמה שפוכה – דודי לא יפיח כזבים רק אתה כזבן שקרן ואפיקורוס, הן את כל הדברים ספר באזני רַב־אדם וגם רבנו ראש הישיבה שמע הדברים והאמין בהם ואתה תאמר להתחכם הרבה יתר מן רבנו? גדעון אתה! ארחות הפריץ הזה למדת בארחך לחברה אתי, חכה נא ואני אשמיע מחר באזני כל בני הישיבה, כי לא תאמין בדברים אשר גם רבנו ראש הישיבה יאמין וידעו כלם כי אפיקורוס אתה –

– מי הגיד לך כי לא אאמין באשר רבינו יאמין? מי? –

– מי? פיך? זה עתה! –

– שקר אתה דובר! לוא ידעתי מראש כי גם רבנו שמע הדברים והאמין בהם, כי אז לא עלה על לבי לכחש בם. אך אני לא ידעתי זאת ולא פעלתי עול –

– אם כן לא אגלה הדבר אך שמע דברי דודי וידעת כי לא מחכמה דברת עד הנה –

– ספר ואשמעה –

– לפני חמש עשרה שנים בעתות הבהלה היה דודי פרוש בבית המדרש הישן, ויקר מקרה כי כל הפרושים היו קרואים למשתה חתנים אשר היו אז לרוב בעיר וכמעט אין בית אשר לא היה בו שמחת חתונה, וַיִּוָּתֵר דודי לבדו הלילה, ויהי בחצי הלילה בשבתו לפני השלחן ובהגותו בשום לב אחזה פתאם תנומה בשמירות עיניו, אכן היא

הגדול אֹהב אף כי גם הוא סכל הוא, אך לבו טוב מאד והוא יעמוד בכל עת בפרץ להשיב חמת המשגיח ממנו, לא כן הכלב השוטה יהודה הוא נובח בכל עת, יכה בלשון וידבר דברי הבל וידמה בלבו כי חכם כמוהו אין בכל הארץ, מי יתנני שדכן ונתתי לו את לילית לעזר כנגדו –

- הס? – קרא השני פתאום בקול נורא מאד כמו צפעוני נגע בבשרו עד כי התחלחלתי ואפקח עיני ואבט בפניו אשר קמטו מפחד – הס כי לא להזכיר בלילה שם טמא בזה! ומה תעשה כי תשמע בקולך ותעל מעמקי שאול ותבוא הנה ותשים מחנק לצוארך? –

– אני לא אירא מפניה – ענה השני ברוח עז כגבור מלחמה – אני לא אירא מפניה! ומדוע אפחד ממנה? הן לי ציצית ופה הוא מקום קדוש ולא יבוא כל רוח טמא בו, לילית לילית, חצים בעיניך, אבוז לך!– אני התבוננתי בפני הנער המדבר ואראה כי כל עצמותיו רחפו ממגור בקראו בשם אם השדים ומלכת התפתה, אף כי התגבר ויסתיר פחדו למען התראות כאמיץ לב, ולולא טחו עיני רעהו מראות נכוחה כי אז ראה זאת גם הוא כמוני אך הוא לא ראה ולא התבונן, כי בלהות צלמות אפפוהי ויקרא בקול מר: שמע ישראל! – מורך לבו ורפיון רוחי היו כעצים לאש ולהגדיל אש התאוה בקרב לב רעהו להראות אמץ רוחו ויבט בבוז ושאט נפש בפניו ויאמר: הוי, מוג לב! הוי אשה! ממי תירא? ממי תפחד? הבט ימין ושמאל וראה התמצא פה לילית? מה החרדה הזאת? בוש והכלם, לך לא יאתה להקרא בשם בֶן ישיבה! –

– ראה אראה – ענה השני בקצף – כי נפשך אותה לכפור באלהי ישראל ולהיות אפיקורוס כגדעון, האם תעיז פנים לאמר כי אין שדים ואין מזיקים וכי לא ישאפו הלילה לעלות על פני תבל להרע ולהשחית? או גם תקשה ערפך לבלתי האמין כי המתים יבואו בלילה להתפלל בבית התפלה הגדול? –

זה בא להרבות מספרם ? הה ! הימים הטובים בעת אשר רבי שמואל היה המורה היו טובים מאלה, אז בחנו את הנער הבא אל הישיבה כבחון את הזהב ואם לא רבה חכמתו זרו אותו הלאה, ועתה הה ! נפלה עטרת ישיבת מ נ ח ם, עוד יבוא יום ותהי לחרפה להמנות בין באי ביתה –

– מאין תדע כי הנער החדש עם הארץ הוא, הן לא דברת אתו אף שתים שלש מלים ? –

– הלא פיו ענה בו כי נבער מדעת הוא, הן גם אלה אשר יתהללו כי לחכמתם אין קצה על הרוב נבערים המה מדעת להבין דבר בגמרא לאשורו, ומה גם הנער אשר במו פיו יודה כי לא באה חכמה בלבו –

– ובכל זאת נִתְּנָה לו ארוחה טובה מאד כמו לאחד מן המתמידים, מאושר חלקו בארץ ! –

– מה זה תתפלא ! הטרם תדע כי מתן בסתר כל יכול ! הלא בכסף מלא שלם בראשית בואו בעד הימים הטובים אשר יתנו לו –

– לוא היה בידי כסף כי אז הייתי גם אני כמוהו –

– ולוא גם מטמוני מסתרים היו לי גם אז לא נתתי מאומה –

– אתה אוהב כסף אתה אך אני לא כן –

– ואתה זולל וסובא אתה ואני לא כן –

– האמת הדבר כי היו פה שני שדכנים לדבר בשמעון בן החברה ! –

– אמת הדבר, וגם יהודה בן אחות הרב יעמיד במהרה תחת החפה –

– שש אנכי מאד כי שמעון הגדול ימצא מנוח לנפשו אחרי אשר יתגולל זה שמונה שנים בהישיבה, אך צר לי מאד כי גם זאת הצפרדע תמצא בית, שונא אני את הצפרדע המתנפחת הזאת, את יהודה, תכלית שנאה על סכלותו וגאון לבו ועוד זאת כי לב אבן ולא לב ב ן י ש י ב ה לו –

– צדקת בדבריך גם אני כמוך אחשוב, את שמעון

ועשיר, על בן ישיבה חכם הלב, כעל בן עשיר הנבער מדעת ורק דממה וקול ישמע לפעמים: נחרת האחד או גדופי השני אשר גם בחזיון לילה לא יתנו עשתונותיו דמי לו ויעוררוהו לקרוא לריב ומצה. אכן גם בעת הזאת, עת מנוחה לכל חי, עת כל עובד עבודתו יחליף כח, עת אשר גם נבהל להון, גם רע עין לא יחסר נפשי מהטובה הזאת מהענג הנעים ענג השנה אשר בלי כל מחיר ימצא לדורשיו, גם בעת הזאת לא יפנו עובדי כרם התורה לה ערף, כאשר יהגו ביום בעת עמל לכל חי כן יהגו גם בלילה בעת מרגעה לכל היקום, כי שומרים הָפְקָדוּ בהישיבה; ארבעה נערים בכל לילה ישבו על המשמר, שנים מהם לא יתנו שנה לעיניהם ויאחרו שבת עד השעה הראשונה אחרי חצות הלילה ושנים ישכימו קום לשמור משמרתם מהשעה הראשונה עד אור הבקר, ועל כל נער אשר ימצא בהישיבה החובה להיות על המשמר לילה אחד בחדש, רק אלה אשר יאהבו לנום יפקידו אחרים תחתיהם בעד שתי אגורות והמה יתעלסו באהבים את — החיות הקטנות — הגדולות אשר גדלו ועצמו וימלאו כל השלחנות והספסלים משכב בני הישיבה אותם, אמנם לוא נפל הגורל עלי בלילה ההוא להיות על המשמר חי נפשי כי לא שכרתי אחר תחתי, ולא מאשר כי נפשי אותה להגות, או כי הכסף נחשב בעיני רק מאשר כי לא ששתי למצוא לי את הרעים הקטנים אשר שכבו אתי יחד על המצע הקצר, ובלי תפונה לא מצאתי גם אני חן בעיניהם, כי המה הניחו שני חמתם בי וירבו פצעי, ואף כי השנה אחזה בשמורות עיני ותדבקן אחת אל אחת בכל זאת היה לבי ער ואשמע כל הגה אשר יצא מפי השומרים, ואלה הדברים לקחה אזני.

— מהבילי, הראית את הנער החדש, האשדותי? —

— ראיתי, ומה חזית בו כי תשאלני אם ראיתיו? האם יודע תורה הוא עד להפליא כי אשים לבי אליו? הלא הוא עם הארץ ובור, והחסר בורים אנחנו כי גם

הנרות כבו ורק אחדים מהנערים ישבו וישוחחו איש את רעהו, בקשתי את רעי ומצאתי שוכב על השלחן בעזרת הנשים ועודנו ער.

– מדוע לא תבחר לך גם אתה מקום לשכב ולנוח? – שאלני בגשתי אליו.

– אני אשכב באשר תשכב אתה –

– לא תוכל עשו כדבר הזה, כי פה יחזיק איש איש במקום אשר ישכב עליו תמיד ולא יחליף את מקומו, ופה בעזרת הנשים לא תמצא עוד מקום, לך ובקש לך מקום בעזרת האנשים באשר תמצא, אם תמצא שלחן – טוב, ואם אין תשכב על ספסל –. עשיתי כדברו ואבוא לעזרת האנשים ואראה שלחן גדול ואשכב עליו, אך כרגע אחז נער אחד בערפי ויטלטלני ויאמר: גש הלאה! המקום לי הוא וגם בכל השלחנות הנמצאים פה כבר אחזו נערים אשר קדמוך לבוא הנה, ואתה בקש לך מקום אחר – בלי חמדה ירדתי מעל השלחן ואשכב על ספסל, אך שנה נדדה מעיני כי לא הסכנתי לשכב על ספסל צר ובלי מצע, וגם חיות קטנות עם גדולות אשר מצאו קן להן בחורי הספסל עזבו קניהן ותצאנה לשחק בי בשחוק מכאיב בשר, אבל היעיל לא יכולתי ואשכב למעצבה עד אשר כבו כל הנרות ורק נר אחד נר תמיד נותר בכל הבית ושני נערים ישבו לפניו, המה המשמרים.

ז.

שִׂיחַת הַמְשַׁמְּרִים הַבְּלִי שָׁוְא

כמראה שדה קטל בלילה אחרי יום מלחמה ותרועה כן היה מראה הישיבה בחצי הלילה; שאין הקולות העולה תמיד כל היום מפי הנערים המשררים והבוכים ומפי המשגיח המכה בעברה נמוג וילך, ההמון הרב אשר לא יניח רגע כיום תמים הווה שוכב תחת מעמה תרדמה אשר יפרוש כנפיו על עני

וגם עתה בשמעו את הקול: נרות! מהר לתפיש את הגנב ויעזוב אותנו –

– אמנם היתכנו דרכי הנער לכרות שוחה על רעהו למען הציל את נפשו? ואתה הלא אמרת במו פיך כי לא יעשה כן במקום הזה –

– הוי תמים לב! – ענני בשחוק – עוד יארכו הימים עדי תקנה לב חכמה ותהיה כאחד מאתנו, עוד לך ללמיד הרבה חכמה ומזמה עדי תבין לערמת בן – ישיבה! היאמר לבך כי הנער הכה את אחד מבני הישיבה בלשון? שגית מאד! לוא היתה כזאת, לוא גנב אחד ממנו נרות אז עמד השני על המשמר ולא נתנו בידי המשגיח להתפש בכף, אמנם היא ידע נאמנה כי הנער אשר גנב את הנרות כבר חלף הלך לו ויתבולל בין יתר הנערים, לכן סבב את המשגיח בכחש כמו את הגנב ראו עיניו ויקרא נרות! למען הרחיקו מעלינו, והמשגיח לא יבין לערמתנו וידמה בלבו כי נכונה בפי הנער אך לא הצליח לתפשו בכף –

– אך זאת היא עצה! – קראתי בשמחה גלויה כי ישר הדבר בעיני מאד – זאת היא עצה טובה ונכונה מאד, הנער הזה חכם לבב! –

– ואת מי מאתנו אין כמו אלה? לכלנו לב כמוהו! התדמה כי כנערים אשר לא יצאו מפתח בית הוריהם נערי בני הישיבה? אם כה תחשוב תשגה מאד! נערי בני הישיבה יבינו ערמה, וגם להסכל בהם לב חכם הרבה יתר מהחכם בנערי בני העשירים, שים גם אתה לבך על דרכיהם וחכם –

– אנסה ללכת בעקבותיהם –

– השכחת כי כבר באה העת לך ללכת לארוחת הערב?–

– טוב עשית כי הזכרתני ואני כמעט שכחתי מאכול לחמי –

– אמנם לוא הבאת ארוחתך בידך כי אז היטבת עשו –

– מהיום הזה אעשה כדבריך – עניתיו ואצא. כשובי אל הישיבה מצאתי את רוב הנערים הוזים שוכבים ורוב

זמן כביר בהנערים ובראותו כי העזובי מדבר בקול גדול — והיא חרש לא שמע את דבריו — התנפל עליו ויאחזהו באזניו ויטלטלהו טלטלה בכל מאמצי כח בקראו בקול: מחבלים! בנים סוררים! הנני אליכם! — ואת השני הכה באגרוף וימרוט את לחיי השלישי.

— המשגיח העתיר עתרת נשיקות להעזובי על לחמו מלחמתו — שר אחד מהנערים בהביטו בספר אשר לפניו. הנערים כשמעם את דבריו נתנו קול שחוק אדיר וגם המסבים לא התאפקו וישחקו גם המה.

— העלי תלעיגו? האיתי לא תראו?! — קרא המשגיח בקצף נורא ויפן כה וכה במבוכה, כי לא ידע במי יבחר לראשונה להראותו נחת ידו. עודנו משתאה ונער אחד קרא מאחריו בקול גדול: רבי יצחק, ר׳ יצחק! נרות! — כחיבר חברים מחכם הצליח הנער להסיר חמת הצפעוני מהם, כי ברגע עזב מקומו וירץ בחפזון אל התא אשר שם מקומו ויפן כה וכה ובראותו כי אין איש ישב על מקומו ותלונה הרישית עברו בין פתחי פיו: בנים סררים! בנים משחיתים! אדוש בשרכם, גנבים! עורכם מעל עצמותיכם אפשיט! — כה דבר לנפשו עדי אחזה תנומה בשמורות עיניו הארוכות והלבנות כצמר ויניח ראשו על כף ידו הנשענת על השלחן ויישן. אז שבו הנערים לדבר כבתחלה וגם רעי שב לדבר בי.

— הגד נא לי — אמרתי אליו — איך הצליח הנער לשכך חמת המשגיח עד ארגיעה? —

— אני אגיד לך פשר דבר; כל הנרות הנמצאים בבית הישיבה נתונים בידי המשגיח למשמרת מדאגה מדבר פן יגנבו השמשים והנערים דים, והוא רע עין ולא יתן לנו כי אם נר אחד קטן להאיר על שלחן גדול כאשר עיניך רואות ולאלה אשר יחפצו הגות בלא לב ולב ולא ימצא האור הזה להם, לכן יארבו כגנבים אל פתח תא המשגיח וכאשר יצא ליסר את הנערים יקחו למו נרות כאשר תאוה נפשם, אך אוי לו להנער אשר יפול בידו כי הוא ישבר כל עצמותיו,

– ואני קניתי לי בעד אגורה אחת תפיח ובעד חצי אגורה לביבה – השמיע השני את קולו.

– יקח אפל את המשגיח כי לא יתן לנו נרות די להאיר את האפלה –

– יבלע אותו בכור שטן –

– מכות רבות ונאמנות תבואנה לחדרי בטנו –

– על חג הפסח אלך אל אבותי –

– שיחה האלמנה נישה בי שלש אגורות – הדברים האלה יצאו מפי הנערים היושבים אתי יחד אל השלחן בעת אשר נעו כנוע הקנה במים וישירו בקול כמו תורת ה׳ תצא מפיהם לבעבור הונות את המשגיח אשר בשמעו את הקול ובראותו את תנועתם דמה בלבו כי המה יהגו בכל לבב, אך לאט לאט שכחו זמירתם ויחלו לדבר כדבר איש אל רעהו. הגד נא צבועאלי, האם לא באה עדנה העת כי יקח בכור מות את המשגיח מעל ראשינו – הלעולם יחיה? –

– אני אתפלל אל ה׳ כי ישלח לו מכות חדרי בטן ולא יעצור כח לבוא אל הישיבה ורוח לני, אך חלילה לי מהתפלל אל מותו כי במיתו יקח אחר פקידתו ומי יודע הטוב יהיה אם רע ממני? לא כן כאשר יתהפך בציריו על משכבי אז תהיה לנו הרוחה –

– אמנם הלא תחטא בנפשך כי תקלל הרש – קרא אחד מהנערים ברגז.

– הביטו נא! התבוננו בהעזובי איך יתמם כאחד מהקדושים אשר בארץ, אות היא כי שבע תועבות בלבו – ענה הצבועאלי.

– מה לך לבקש אות ומופת? הלא הוא יקשיב בקול המורה המכית וילמוד שפת הערלים בשום לב, והמעט ממך התועבה הזאת כי עוד תבקש תועבות גדולות מאלה? –

– אני לא העקשתי הישרה כי דינא דמלכותא דינא, אתם ילדי פשע תחטאו בנפשכם חטאה גדולה כי תקללו...

הוא לא כלה את דברו כי המשגיח עמד מאחרי השלחן ויתבונן

החפץ לחם ? – ורעהו ענה בקול : למי לחם ? למי לחם ? –

– הא לך לחם ! –

– אגורה וחצי במחירו תקח –

– לא כי רק שתי אגורות –

– לחמי נגנב ! מי גנב את לחמי ? –

– לחמי טוב מאד קנה אותו –

– אין בידי כסף –

– תן לי ערבון –

– את צרעתי אתן לך בערבון, רע עין ! –

– הא לך שתי אגורות ולי הוא –

– סור לך , כי לי הלחם –

– אני עמדתי על המקח ראשונה . –

– הן כבר נתתי כסף ולי הוא –

– אתה גנבת את לחמי –

– שקר אתה דובר. לחמי הוא –

– שקרן גזלן חמסן אתה –

– יקחך אפל , כלב ! –

– חכה לי מעט ואראך את שִׁנַּי אם כלב אני – כאלה וכאלה נשמעו בעזרת הנשים וגם מכות ומהלומות לא דבר יקר היה שם , ולא אחד מהנערים זכר, כי העדה תתפלל רק סחרו מסחרם ויספרו ספוריהם בהשקט ובטחה עד אשר כלו העם להתפלל ואחרי כן שבו וישבו עוד הפעם איש איש על מקומו אל השלחנות הארוכים ורק נר אחד העלו על כל שלחן להאיר את האפלה . בראשונה פרצה מריבה ביניהם בדבר הנר , האחד שלח ידו ויקרבהו אליו והשני התגבר ויגזול אותו מידו ויעמידהו בצד ספרו , עד אשר גמרו אמר למדוד את השלחן לכל רוח , ויסר האחד את אזורו מעל מתניו וימדדו הנה והנה ויעמידו את הנר בַּתָּוֶךְ ואז שקטה המלחמה ויפתחו כלם את פיהם ויפצחו רנה , ואת אשר עשו ביום עשו גם בלילה .

– אני מכרתי את לחמי בשתי אגורות – שָׁר האחד .

– אמנם הלא כה יעשו כל הנערים, כלם יקחו להם לחם ושתים או שלש אגורות –

– ומה יעשו את הכסף? –

– אלה אשר ימצאו חפץ בכסף יאכלו את הלחם לבדו ואת הכסף ישימו בכליהם למשמרת. ואלה אשר נבחר בעיניהם מאכל תאוה יתנו גם את הלחם בכסף ויקנו לביבות חמאה ודבש בבית שרה האלמנה, ובעיניך תראה איך יפרוץ פה מסחר הלחם בין הערבים ויעלה למעלה ראש –. בין כה וכה רד היום ועת תפלת המנחה הגיעה, אז עזבו הנערים אשר ישבו בעזרת האנשים את מקומם ויתאספו לעזרת הנשים, כי כל היום מלאו הנערים את שתי העזרות וגם את התא אשר בצד בית התפלה מפה לפה ורק בעת התפלה נקבצו ובאו כלם לעזרת הנשים ואז החל המסחור...

ו.

בֵּין הָעַרְבַּיִם.

מחזה נפלא מאד ראתה עין האיש אשר בפעם הראשונה דרכה רגלו על סף עזרת הנשים בבית הישיבה; לבית אספת סוחרים נהפך הבית כרגע; הנערים אשר לחם או כסף להם שלחו במסחור ידיהם, ואלה אשר לא לחם ולא כסף להם שלחו בגנבה ידיהם, והיותר אשר גם במסחור גם בגנבה געלה נפשם ישבו וישוחחו איש את רעהו ויספרו נוראות ונפלאות משודדים, ענקים ובני ענקים, ממכשפים ושדים, מלצים אשר ישאפו הלילה לעלות על פני תבל להוליך אנשים בתהו, ממתים אשר יעזבו משכנותיהם בקברות ויצאו לרפא חולים בעשבי שדה, או להרגיז נפשות כבדי־עון וכהמה דברי חכמה המשמחים לב ונפש שומעיהם. כמחזה הזה חזיתי גם אני בעת תפלת המנחה והערב; קולות מקולות שונים שמעה אזני: האחד קרא: מי האיש

הָאֵם רחל, תחיה עד מאה ועשרים שנה, תדאג לנו כי היא תסובב על פתחי נדיבים ותקבץ לחם וכסף מאת כל איש אשר ידבנו לבו ותתן לכל נער אשר יחסר להמו לחם ושתים או שלש אגורות, וכארבע אגורות יותרו בידי מהימים אשר יתנו לי ארוחה, כי רק ארוחת הצהרים נאכל בית איש יומו, ׳ארוחת הבקר והערב ינתן לנו פת לחם ואגורה או שתים איש איש כפי נדבת לבו, ואלה האגורות אקבץ על יד, ולפעמים כאשר אוכל לשבעה בצהרים לא ארעב בערב ואתן גם את לחמי בכסף, כן יעשו כל הנערים וגם אתה עשה כדבר הזה, אמור כי לא תהפוץ לבוא בלילה לאכול ארוחת הערב ויתנו לך אגורות כסף ותקנה לך מטעמים בבית שרה האלמנה כאשר תאוה נפשך –

– האם בכסף תמכיר שרה האלמנה את מטעמיה לבני הישיבה? אבל היא אמרה לי כי תתן ארוחת הבקר לכל בני הישיבה והאמנתי כי תתן בלי כל מחיר –

– כדבריה כן הוא; היא תתן לכל הנערים אשר יביאו כספם או ערבון בידם –

– עתה אבינה למה שחק המירה באמרו לי „כן שרה האלמנה היא אשה טובה ותתן ארוחה לכל בני הישיבה" כי רק במחיר תתן ואני אמרתי בלבי כי היא אשה רבת צדקות וחסד –

– האם אשה אלמנה ועניה כמוה תרבה צדקות? ואיה איפו תקח להשביע את כל בני הישיבה בלי כל מחיר? –

– אני לא ידעתי כי היא אשה עניה ולא בינותי בדבריה–

– התלך אתי בערב הזה לאכול בביתה ארוחת הערב? –

– לא כי אל האיש הנותן ארוחתי ביום הזה אלך –

– אבל מחר תבקש כי יתנו לך לחם וכסף ויחד נאכל בבית שרה האלמנה, האין זאת? –

– האם משגע אני כי אמיר את הארוחה הטובה בשתים או שלש אגורות? והאם תתן לי שרה האלמנה ארוחה טובה במחיר האגורות כהארוחה אשר אמצא שמה?

דברי נבלה כאלה, אשר רק במערות פריצים ישמעו, פה בבית ה׳. גם פליאה דעת ממני איפו שמעת אתה דברים כאלה? —

כאלה וכאלה תשמענה אזניך פה ולא תוסיף להתפלאות בי — ענני במנוחת לב — אך מה אוסיף לדבר אליך? שור נא הנה ואחרת תדבר — ובדברו הורה באצבעו על הספר אשר לפניו — קרא נא את הכתוב בספר הזה ואז תראה ותדע מאין אדע את הדברים האלה — שמתי עיני בספר ואקרא: אמר להו רב חסדא לבנתיה . . . כורא בחדא ידא . . . ומרגניתא בחדא . . .

— אני לא אבין פשר דבר — עניתיו.

— קרא נא דברי רש״י ותבין פשר דבר — עשיתי כדברו וחדשית לא פללתי ראו עיני ואומר: בעיני יפלא הדבר! — דברים כאלה ימצאו לאלפים ולרבבות בהגמרא — ענני כמנצח — ואם תחפוץ אראך את כלם —

— האם למדת כל הספרים האלה, כי תדע את כל דבריהם?

— לא זאת! רעי הראו לי את הדברים כאשר אראך אותם אני, כי כל נער יחפוש חפש מחופש בכל ספר, וכאשר ימצא דבר כזה יראהו לרעהו ובכן נודעים לנו כל הדברים. אמנם עתה לא תתפלא עד בשמעך מפי דברים כאלה אחרי אשר גם חכמינו דברו בכמו אלה? — אני החרשתי כי לא מצאתי מענה לענות אותו על דברו והוא הוסיף לדבר: הוא אשר דברתי, לא למען השיג משרת הרבנות יהגו המתמידים בשום לב ומה לך לצאת בעקבותיהם? ראה דרכי וחכם, הן לי לא נתנה ארוחה טובה ורק חמשה ימים בשבוע מצאתי ובכל זאת לא נפתה לבי להיות מתמיד לחסר נפשי משנה —

— ומה תעשה בהימים אשר לא תנתן לך ארוחה? מאין יבוא לחמך? —

— הן לא מתי עד הנה אף פעם אחת ברעב — ענה בשחוק —

ירחים אחדים מבלי כל שכר לעמלי ? לוא האמינו בי כרגע אזי נהפכתי היום לאיש אחר, אך ידעתי נאמנה כי המה לא יאמינו לי, לכן לא אובה ולא אחפוץ להיות מתמיד –

– אבל אני אובה ואחפוץ להמנות את המתמידים –

– אתה ? ולמה לך כל העמל הזה ? האם יחסר לחמך ? או תבקש עזרה מעקת אויב ? הלא ארוחה טובה נתונה לך לכל ימי השבוע ורבנו יקרבך באהבה ויהיה עליך סתרה ומה לך עוד ? –

– אבל נפשי אותה להרבות לקח למען תרב חכמת ואהיה גם אני רב או מירה ברבות הימים –

– האתה תהיה רב ? – קרא בקול שחוק – האתה תצלח להורות דעת ? הנקלה זאת בעיניך להיות רב, הלא רק אחד ממאה מהחכמים הגדולים ימצאו למו משמרת רב, ואיה איפו יקחו כל אלה אשר כביר כח לבם בתורה ערים לשבת בם בתור רב ומורה ! התאמר בלבך כי כל אלה המתמידים יקוו להיות רבנים ומורים, או תשחק תלעיג לי ? –

– ולמה ילמדו המה בתאות נפש אם לא יקוו למצוא משמרת רב ? –

– המה ירבו הגות למען מצוא חן בעיני המורה והמנהלים ויתנו למו ארוחה טובה ולמען יקחם אחד מהעשירים אחר כבוד להתחתן בהם, כי המה כלם כבר באו בשנים ויתאוו ל... – הוא הוציא מפיו דבר נבלה אשר לא שמעתי כמוהו מיום עזבי את החזן. ואף כי לא בפעם הראשונה הקשבתי לקח טוב כזה, כי כבר שמעתי כאלה רבות מפי הנערים השובבים בעיר אשדות ומפי החזן ועוזריו, בכל זאת נעויתי משמוע כזאת בבית ה' מפי נער תופש תורה בהביטו בגמרא, כי הוא לא הסיר עיניו אף רגע מהגמרא בעת דברו אתי, ואביט בפניו בשממון ותמהון, אכן הוא גם הוא הביט בפני כמשתאה ויאמר: מה זה תביט בי בתמהון ? –

– האמת אגיד לך ולא אכחד, כי לא קויתי לשמוע

משומד) – וילכו איש לביתו – כה דבר השר ויצא בחרי אף,
ראשי העדה כשמעם כזאת נבהלו ופניהם נפלו מאד.
כי אמרו קץ הישיבה בא, אך רבי שמואל הרגיע רוחם באמרו: אל תפחדו ואל תחתו אחי, כי ה׳ יהיה בעוזרני וחפצנו בידינו יצליח, ועצתי אמונה לכם כי תקראו עצרה להיעץ כדת מה לעשות וגם את המורה העברי תקראו אל האספה ותנו לו כבוד והוא יהיה בעוזריכם, כי אף על פי שחטא ישראל הוא ולא יעזבנו בעת צר – ראשי העדה שמעו בקולו וישלחו לקרוא עצרה וגם את המורה בתוכם ועל פי עצתו הסירו את רבי שמואל מהיות עוד ראש להישיבה וישימו אחר תחתיו, הוא המורה אשר יורנו כעת, כי הוא היה פקיד בבית הרצים בסוסים לקנות את הסוסים ולהביט בעין פקוחה על העבדים כי יעשו מלאכתם באמונה ולכן ידע לדבר כן בשפת הארץ ולפנים לקח גם הוא לקח בהישיבה הזאת, ובכן בא מאחרי הסוסים לרעות בעדרי צאן יעקב. אמנם כדרכו את הסוסים כן דרכו גם את הנערים, כסוסים נחשבו נערי בני הישיבה בעיניו, ורק שני הנערים המתמידים יחשבו בעיניו כתופשי תורה –

– אם להמתמידים ייטב מאד ותקנא בהם מדוע לא תהיה גם אתה כאחד מהם? –

– האנכי אהיה מתמיד? אני? – קרא בשחוק – לא אוכל ולא אובה לשבת כל היום ואשמורה בלילה להגות בגמרא כי לא הסכנתי באלה –

אולם שים לבך לכל הכבוד והרצון אשר יעטרוך המורה והמנהלים ולהארוחה הטובה הנכונה להנתן לך ולא תירא מפני איש אם תהיה מתמיד –

– ידעתי כי עמלי יהיה לשוא כי המה לא יאמינו בי כי יאמרו: אכן ערום יערים למען מצוא ארוחה טובה –

– אמנם כאשר יראו כי שבועות וירחים עברו ואתה עודך הוגה בשום לב אז יאמינו לך וישלם לך כפעלך –

– האם משגע אני כי ארבה עמל ויגיעת נפש להבל

מה! בושו והכלמו! – רבי שמואל הביט בפני השר ביראה ובאלם לא פתח פיו כי לא הבין עד מה, ומאין ידע איש טהר לב וירא אלהים כמיהו שפת הערלים? והשר הסב פניו אל המורה העברי אשר ממנו נפתחה הרעה ואשר האיץ תמיד בראשי העדה כי יתנו את הנערים ללמוד שפת הערלים ויאמר: ומה תשיב אתה על תוכחתי, הן אתה תלחם בכל עת מלחמת אחיך ותתנם לאנשי־לב ואיה פיך? –

– כדברי כן הוא – ענה המסית – בדעתי החזקתי ולא ארפנה כי ליהודים לב להשכיל, אך אל אלה אל תשים לב, כי המה פליטי הישיבה, כי את הנערים אשר כח להם להבין בגמרא אותם לא יתנו ללמוד לשון וספר רק את הנבערים מדעת יתנו על ידינו ומה הוכח תוכיח מהם?

– מה זה תשמענה אזני! – קרא השר בחמת אפו – הנקלה בעיניהם מצות המלך? הכשחוק להם הפקידה אשר יצאה בדבר מלכות כי ילמדו את תופשי התורה שפת המדינה?! היי ממרים! – הוסיף לקרוא בקול גדול בשומו פניו אל רבי שמיאל – הכהתל באכר אשר תונו עשרת מונים ביום תהתלו במלך ופקודתו?! הגישי עצומותיכם ואדעה, ואם אין אני פי מלך אשמיר ואשים חותם צר על דלתי הישיבה! – רבי שמיאל נבעת מפניו וידום כי לא ידע דבר והשר התקצף והתגעש וירקע ברגליו ויקרא בקול גדול בחמתו: מדוע תחשה ולא תענני? הראש כלב אני כי אקרא בקול ואתה תחריש ותדום?!

– סלח נא לו אדוני – ענה המסית – כי הוא לא יבין שפתך ולא ידע את אשר תדבר ואיך יענה אתך דבר? –

– ומדוע ישימו איש נבער מדעת לראש? אחת דברתי ולא אשנה או יסירו אותו ממשרתו ופקודתי יקח אחר, איש אשר ידע דַּבֵּר, אי ישלחו את הצאן והבקר האלה – בדברו הורה באצבעו על בני הנעורים, (כן הוא כן, המשומד קרא את כל בני הישיבה בשם צאן ובקר, כן הגיד בן ישיבה אחד אשר ידע שפת הערלים ואשר בלי ספק גם היא עתה

ולבשת משפחתו מקרב בית ישראל יצא, הוא הכביד לבו משמוע בקול הראשים, כי טוב בעיניו להסיר את נערי בני הישיבה מאחרי הגמרא מקחת כפר נפשם, ולמרות רצון כל העדה ולמורת רוח המורים השנים בא כפעם בפעם אל הישיבה וישפוך עזוז אפו על המנהיגים ועל המורה על כי לא ישימו לב אל מצות המלך ויתנם כמורדים במלך. המנהלים והמורה חלו ורגזו מפניו ולא שנו אחרי דברו ויועצו לבחור עשרים מן הנערים ללמדם ספר ולשון העם. אך הנערים בכו ויתחננו לבלתי תת אותם בידי המשחית הזה ויבהרו לעזוב את הישיבה משמוע בקול מסית ומדיח. ודבר המסית עלירם חזקה: למדו לדעת לשון וספר ואם אין אסגור את הישיבה על מסגר וגם שני המורים אשר בתחלה לא שמו לבם לדבר הזה גם המה באו לחזק דברו, כי יראו מפניו פן יכם בלשון לפני שרי המלך. ומנהלי הישיבה היו כאובדי עצות ימים אחדים, עד אשר בא רוח עצה בלבב אחד מהנערים הגדולים ויגידה להמורה ותישר בעיניו מאד. וזאת היא העצה היעוצה: כל הנערים יעמדו למבחן והיה הנער אשר יצלח להיות תופש תורה הוא יהיה נקי ולא ישמע שפה נכריה, והנער אשר צפון לבו משכל ינתן על ידי המסית. עצתו ישרה כעצת איש אלהים גם בעיני המנהלים וכן עשו ותשב המנוחה אל הישיבה ימים אחדים, כי נערים רבים לקחו לקח בשפת הארץ, אף כי בושו גם חפרו מאד כי יתר הנערים הכלימום בכל עת ויקראו בשמם בשם „גוים" בכל זאת לא מרו את פי המנהלים מדאגה מדבר פן יגרשו מהסתפח בנחלת הישיבה. כה עברו ירחים אחדים עד אשר באו ימי הבחינות ויבוא שר גדול אשר הבין בגמרא ורבים אומרים כי הוא מ ש ו מ ד, לראות בעיניו אם הצליחו המורים להביא דעת בלב הנערים ולא ישרו בעיניו, וישם פניו אל המורה רבי שמואל ויאמר בשאט נפש: הן התפארו כי לכם לב חכמה וכי לכם חלק ה' בבינה שכם יתר על כל עמי הארצות ואיה חכמתכם? אין גם אחד מהנערים יודע עד

נכבדים בעיני המורה וראשי העדה ואליהם ידאגו לתת להם ארוחה טובה בכבוד וכל דבריהם נשמעים ? לוא הייתי מתמיד כי אז היה גם חלקי שמן ולא יראתי את איש, אך אני ככל הנערים הנני וכל הנערים אשר לא יקראו בשם מתמידים כאל נחשבו בעיני ראשי הישיבה ואף אם יגועו ברעב לא ישימו עליהם לב, והמורה ישנאם בתכלית שנאה. הה ! לא כן היה לפני ארבע שנים בעת אשר רבי שמואל יצחקי היה המורה. הימים הראשונים היו טובים מאלה לבני הישיבה, כי רבי שמואל אהב את כל הנערים כאב את בניו וידאג להם, לא כן עתה —

— האם תמצא בבית הזה יותר מארבע שנים כי עוד זכור תזכור את המורה אשר היה לפנים בבית הזה ? —

— לא כי רק שנה אחת אני פה, אך לשמע אזן שמעתי תהלת רבי שמואל יוצאה מפי כל הנערים אשר ידעוהו פנים אל פנים, ובעיני לא ראיתי את הימים הטובים האלה —

— ואיה רבי שמואל כעת ? —

— הוא יושב בביתו ומעמל רעיתו יראה ישבע, כי היא אשת חיל וטובת לב מאין כמוה —

— ומדוע הסירו אותו ממשמרתו ? האם לא רבה חכמתו בתורה כחכמת המורה הזה ? —

— חכמתו רבה אלף אלפים ורבו רבבות פעמים מחכמת המורה הזה וכל יודעיו אהבוהו מאד, ולא עלה על לב איש להסירו מפקידתו, אבל חיק יצא מטעם הממשלה כי ילמדו את נערי בני הישיבה דעת לשון וספר, ותהי עת צרה להישיבה כי באו ערלים אל מקום הקדש ללמד את הנערים שפת הנכרים, ואף כי ראשי העדה ומנהליה עמדו בפרץ לגדור בעד הרעה הזאת ויטו בשחד את לב שנים מהמורים לבל יבואו אל המקום הקדוש לטמאו בספרים טמאים ויתברכו בלבבם כי שלום יהיה להבית וליושביו, אך שמחתם היתה עד ארגיעה כי המורה השלישי, אשר לחרפת עם ישראל

איש ז"ע ימשול פה באין מכלים דבר וגם אתה תפחד ותשמע חרפתך ולא תשיב לחורפך דבר, ובמה נופל אתה ממני, או במה גדול כחי מכחך? —

— זאת תבין מלבך כי לא כגורלי גורלך ומדוע תתחפש כמו לא תבין עד מה? —

— חי נפשי כי לא אבין למליך, השמיעני דבר ברור למען אדע במה כחי גדול ולא אירא מפחד —

— זאת תדע אתה יותר ממני — ענה הנער בתלונה — ומדוע תתנקש בנפשי להוציא מפי דבר אשר אירא להעביר על דל שפתי פן ישמע המורה ויבלע לי? הטוב לך כי אגרש בחרפה מהישיבה? —

— חלילה חלילה לי מזאת — עניתיו ברגש כי החילותי להבין אל מה ירזמין מליו — אל תחשוב עלי דבר בליעל כזה כי כורה אני שוחה עליך, הן גם לאיש ריבי לא אטור ולא אעשה רעה ומה גם לאיש אשר לא נגע בי לרעה מעודו, אך האמינה לי, בנפשי נשבעתי, כי דרכי הישיבה נעלמו ממני ולכן הרביתי חקור עד הנה, גם לא אוכל האמין כי המורה יאטם אזנו גם אם אתה תקרא חמס באזניו על מציקיך —

— מי הגיד לך כי הוא לא יטה אזן לקול שאגתי? לוא התאוננתי רע באזניו ידעתי נאמנה כי בא במשפט את רודפי חנם, אך אני לא אעשה זאת —

— ומדוע לא תעשה זאת? —

— הלא כבר אמרתי לך כי כן לא יעשה פה, כי כל הנערים ירדפוני וישנאוני כי כמלשין אהיה בעיניהם, ומה גם כי אדע מראש כי גם עלי יפקוד אפו כי לא מתמיד אני וגם לא נתתי . . .

— מה זה מתמיד? — שאלתיו בראותי כי עצר פתאם במלים.

— הגם זאת לא תדע? הטרם תדע כי כל הנערים אשר ירבו הגות ביום ובלילה בשם מתמידים יקראו וכי המה

— מדוע ישנאך הנער אשר הכלימך? — שאלתיו.
— מי? העזובי? הוא איש רע הלב ובליעל ככלב! בעת אשר יחסר לחמו — כי הוא לא ידע שבעה ככלב — יבוא אלי וידבר תחנונים עדי אעניק מפתי לו ועד ארגיעה ישכח טיבה וימלא פני קלון, וכן יעשה לכל הנערים הקטנים ממני; אך עתה ירב כעסו עמדי על כי לא מלאתי חפצו להעניק לו מלחמי כאשר בקש מידי היום בבקר, כי בחרתי לתתו לנער אשר שלם לי בכסף מלא מחירו מתת אותו להכלב הזה חנם, ולכן ישמור עברתו לי וימצא עלי תנואות לבוא אתי בריב למען יכני לחי אך אני לא אשיב לחורפי דבר ולכן יחרה אפו בי עוד הרבה יתר, אולם להכות אותי לא יזיד בטרם קראתי לריב —
— אמנם האם יעשה איש איש הישר בעיניו ואין מפגיע? ומדוע לא יתאוננו הנערים בַמֻכִּים רע באזני הראש או המשגיח ויפקוד על הַמַכִּים את עונם על עצמותם? —
— האם לא שמעת איך קראו כל הנערים מלא אחרי העזובי על כי הפיל פחדו על איש ריבו כי יכה אותו בלשון לפני המשגיח, כזאת לא יעשה פה, אך מדבריך ראה אראה כי בפעם הראשונה הצגת כפות רגליך בבית הישיבה. כי לולא זאת כי אז ידעת דרכיה ומשפטיה —
— אמת הדבר כי מעודי לא הייתי עוד בישיבה ואת אשר אחזה לי עתה, לא טוב עשיתי גם הפעם כי באתי הנה —
— מה זה תבענה שפתיך? — קרא הנער בתמהון — האם תנחם על כי באת הנה לשמוע בלמודים? האם הכבוד הגדול להמנות בין תופשי התורה כאל נחשב בעיניך? השמר לך ושמור פתחי פיך לבל תשמיע כזאת באזני יתר הנערים פן יבלע לך, כי תהיה לחרפה ולדראון לכלם —
— לא בלמודים געלה נפשי רק אירא פן אהיה גם אנכי מטרה לחצי־עֲוֶל אשר ירדפני חנם —
— האתה תירא מפניהם? רב לך התל בי! —
— ואיך לא אירא מפניהם? הן עין בעין אראה, כי

– לרבנו הצדקה לשפוט כהעולה על רוחו אך מי נתן לך הכח להכלים רעך ? –

– אבל אני אקרא בלי חשך ואמר לכל, כי הוא נבער מדעת לבל נשא אנחנו את חרפתו, הן לחרפה וכלמה תחשב לנו להתחשב כרעיו וחבריו, כי כל איש אשר יראה אותו יאמר: אכן כל הנערים הנמצאים בישיבת מ נ ח ם נבערים מדעת המה כמוהו ויתן חרפה על כל הישיבה. המעט מכם לעג בני ישיבת י ע ק ב אשר ילעיגו לנו בשאט נפש ויאמרו כי ישיבתנו ח ד ר ולא ישיבה היא? הלא עלינו המצוה להרחיק כל נבער מדעת מגבולנו למען לא נבוש בהם– כל הנערים החרישו ולא ענו דבר, כי העתיר עליהם דבריו והנער הנכלם נאנח וישוב אחור. נחומי נכמרו עליו לכן נגשתי אליו ואמר: הנני לשבת אתך יחד ומחיר ספרך אתן כאשר תשית עלי כי מצאת חן בעיני, גם למען הרעים את שנאך כי גאה וגאון שנאתי – הנער הביט בי בתודה ואהבה ויאמר: לא אקח מידך כל מאום אך אם תאבה להגות אתי יחד –

– אבל אני אשלם לך בכסף מלא כי גם חכמתי לא רבה היא ואין לי כל צדקה לקחת מידך מתנת חנם – הנער השתאה מאד לדברי ויאמר: בפעם הראשונה אשמע מפי נער כי יתן תודה כי לא רבה תבונתו, אבל כל אלה הנערים יתפארו ויתנשאו איש על רעהו לאמר אני גדול ממך ולא כפי שכלם יתהללו לכן אהבך כאח ונהיה חברים אם תחפוץ –

– בכל לבבי – עניתיו ונשב אל השלחן. הנער שם עיניו בספר אשר לפניו אך תחת הגות בו החל לדבר אתי בקול דממה וישאלני לשמי ולעירי ואני עניתיו כי מעיר אשדות הנני וכי שמי יוסף –

– גם שמי יוסף – ענני – אך מעתה לא תקרא עוד בשמך יוסף כי אם בשם ה א ש ד ו ת י כאשר יכנו איתי בשם פדרוני מאשר כי מעיר פדרון הנני, כי לא בשמותם רק על שם עיר מולדתם יקראו פה הנערים –

בקולו נער כבן שבע עשרה שנה אשר נגש לקול הקריאה וימרוט לחיי הנער המתקצף.

– מה לי ולך? – קרא הנער המֻכֶּה בחמה אך גם ביראה – האם שקר דברתי, כי פקדת עלי את עוני? –

– ואת מי תגיד מלים? – ענה הנער המתעבר על ריב לא לו – הלא כמיך כמיהו לב אחד לכם ולא ניפל הוא ממך, ומדוע תחרפהו על לא דבר? –

– שקר הדבר! לבי ראה חכמה הרבה יתר גם ממך ולשוא תעמוד לימינו, כי כלם יגידו פה אחד כי רבה חכמתי אלף פעמים מחכמתו –.

– שים מחסום לפיך פן אמלאהו בגללי צ . . . הבהמה! –

– לשוא תבטח בגבורת ימינך, כי אם תוסיף להראותני נחת ידך אקרא עליך חמס באזני המשגיח וייסרך על זדון לבך –

– להכות אותי בלשון תבקש? שמעו שמעו כל הנערים, המלשין הזה יאמר להכות אותי בלשון! –

– העזובי נודע מאז למלשין! אך אל תשת לבך אליו, כי אנחנו נסכל עצתו, כי נכזיבנו ואז יפקוד עליו המשגיח אפו על כי העז פניו לדבר שקרים באזניו – קראו נערים אחדים פה אחד.

– גם אתם תעזרו לרעה – קרא העזובי – הלא המניף ידו על רעהו נקרא רשע והוא הכני לחי ולי הצדקה לקרוא עליו חמס –

– ריבך ריב את רעך אך להמשגיח סוד אל תגל – ענה אחד מהנערים.

– אך הוא חזק ממני ולא אוכל לו –

– אמנם הצדק אתו, כי מדוע הכלמת את הפדרוני והיא לא עשה לך רעה? –

– הלא אמת דברתי כי ערל־לב הוא ולא יבין עד מה וגם רבנו השמיע פעמים רבות כדברים האלה –

מרכם ? אמנם כן עניתי אף אני חלקי אחרי רואי כל אלה ! הזהרו מבני עניים כאלה שמהם תצא תורה וידיה על ראשה !! – –

ה.

בְּנֵי עֲנִיִּים שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תוֹרָה.

כשובי מבית הראש שבתי אל הישיבה ואבקש לי ספר להגות בו אך לא מצאתי, כי הספרים הרבים הנמצאים שמה סגורים על מסגר בארונית ורק ראש הישיבה והמשגיח יקחו מהם ולהנערים לא ינתן ספר, כי אם מכספם יקנו להם ספריהם ויביאים אתם בבואם אל הישיבה, ואלה אשר קצרה ידם מקנות להם ספר ישלמו לרעיהם אגורות אחדות ויהגו אתם יחד. בעודני עושה הנה והנה לבקש לי ספר נגש אלי נער אחד ויאמר: הלא גמרא תבקש לך, הבה את שכרי ונהגה יחד –

אני לא הסכנתי להגות את איש בספר אחד ויש את נפשי לקחת לי ספר למעני – עניתיו כי יראתי להגית אתו יחד פן יראה כי קצרה בינתי מהבין בגמרא.

– פדרוני ! איך לא תבוש בשת לבקש שכר ספרך ? הלא לבך טפש כחלב ועליך לשחד מכספך להנער אשר ישפיל כבודו להגית אתך בספר אחד, כי אילי יגינב אליך דבר מה ותקח אזנך שמץ דעת – קרא נער רם־הקומה ודל־הבשר ועיניו מעיפפות בחוריהן כעיני צפעוני בגשתו אלינו בגבה־רוח. פני הנער הדובר בי אדמו כדם כי נכלם מדבריו, ובכל זאת התאמץ ויקרא: גם לי לבב כמוך –

– לך לבב כמוני ? – קרא הנער אשר הכלימו בקצף יגאון – לך ? היי נבער מדעת ! מרחציף כולי האי שמע מינה ממזר הוא –

– והקורא לחברו ממזר יורד עמו עד לחייו – נתן

כמו את לב כל האדם ; אך מה הכבוד אשר ירדוף אחריו ? לא לעשות מקנה וקנין את איש אמונים, כי אם את איש נכבד, לא לתת את בתו לאיש אשר לו כשרון להביא טרף לביתו רק לאיש אשר לו יחש אבות או תירה, לא לחנך את בנו בדרך החיים כי יהיה איש בריא בגויתו וברוחו, כי אם לעשותו חלש הגו ורפה רוח. וכן הרבו גם בחסדיו (אולי היו תלאותיו במעל הזה כי מסכו בקרבו רוח עועים לבל ידע את משפט עתו וחשבון מעשיו) כי מצות אנשים מלמדה המה, ומבלי פקוח עינים יאחז בדרכים אשר בהן דרכו ראשונים. אבותיו החזיקו בידי תופשי התורה לכן יעשה כן גם הוא, לא מחפין לבו ומעלות רוחו רק מאשר כי כן עשו אבותיו ולבל יתראה כמסיג גבול עולם ובכל זאת יתברך בלבו – גם ישמיע זאת לא לעתים רחוקות בקהל – כי אין קצה לצדקותיו אשר יעשה את בני העניים בפרשו מלחמו להם אף אם לא בעין טובה וברוח רצון יתן חלקם. וגם ראשי העדה ומנהליה כרבם לא טובים המה מכל בני עדתם, כי גם המה רק אל הכבוד להקרא בשם ראש ומנהיג, או למען למצוא שכר פעולתם יעשו מעשיהם זר מעשיהם ולא לנהל את צאן מרעיתם על מבועי מים ומנוחות שאננות בדעת ומשפט... ובכן יתעו צעירי הצאן איש לעברו בלי מורה לצדק ומנהל בלב מתנה ויתהלכו באשר יתהלכו: בארחות עקלקלות, בדרכים לא סלולות ודרך אמת מהם נסתרה, וכאשר יגדלו ויבואו בשנים ויהיו גם המה למורי דרך, אז יַתְעוּ כאשר תעו, יַשְׁגוּ כאשר שגו המה בימי נדודם... או יבחרו למו דרכים חדשים ויאבדו דרך עמם, כי יאנפו במיריהם ללא־צדק ולא–חכמה ויהפכו לאויבים להם... וכל עמל אנשי–הרוח אשר נדבם לבם להשכיל להטיב מצב אחיהם עלה עד הנה בתהו, כי המה באחת: מנהג אבותינו תורה היא! הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה! ומי ישיבם

לעורר עליו חמת מקנאיו ומנדיו אשר ששו למצוא לו עון לשנוא, ודעתו היתה לו לראשית חטאת, כי בקוסם קסם וכורת ברית את מלך בלהות היה כל רופא וכל חכם בעיני הפראים ויגירוהו על ידי חרב נוקמת נקם ברית ואמונה, בעת אשר עשרו היה שמור לו לרעתו למשוך עליו עיני בני בליעל, חומדי בצע מעשקות השואפים למצוא הון אשר לא עמלו בו ויחמסו עליו מזמות לנבל שמו למען יכריתוהו מן הארץ ותמצא ידם חילו, בעת הזאת, עת צרה ליעקב, עת אשר צרים ואויבים בנפש כתרוהו מסביב מבלי תת לו חנינה ובכל הארץ ובכל הגוים לא מצא מנחם ומרחם, גואל ומושיע – בעת הזאת היתה התורה נחמתו וישעתו, מחזקת בבריתו ומחזקת את לבבו לבל תרפינה ידיו ולבל יאמר נואש. היפלא איפוא אם יזכיר לה את רוב חסדיה אתו בכל ארצות נדודיו בשנים עברו ואת חסדיה אתו גם היום בארצות אשר עוד לא הונח לו מאויביו הרבים והעצומים, אשר לא השיבו עוד את החרב הנוקמת אל תערה, וקסתם בימינם תוסיף להפליא מכותיו חדשים לבקרים?... זאת לא יפלא בעיני כל משכיל על דבר כאשר לא יפלא בעיני אף אני, אך על זאת יתפלאו אנשי לבב היודעים עת ומשפט למעשי בני איש וישאלו במנוד ראש ותמהון: האמנם יהיה כדבר הזה, כי אלה האוהבים שערי ציון, המוקירים את התורה מכל חפץ והמתימרים בכבודה לא ישימו אל לבם לתת לה כבוד ולרומם קרן המחזיקים בבריתה? איך לא ידעו ולא יבינו, כי ימירו כבודה בקלון בתתם את נושאי דגלה לשמצה וקלסה? ואיכה לא תפקחנה עיניהם לראות, כי לא לצדקה תחשב להם נדבת לבם בפרשם מלחמם להנערים השוקדים על דלתות בתי הישיבות בבוז ושאט נפש? – אמנם אני לא אתמה ולא אתפלא גם על זאת, כי תבנתי רוח העם הזה ואראה כי רוב מעשיו תהו, לא רק בצדקותיו וחסדיו כי אם גם בכל דרכי חייו, במסחרו, בחנכו את בניו ובבנותו להם בית, – תהי ולא סדרים; תאות הכבוד תגיע לבו לכל מפעל ומעשה

לבת ישראל לבוא בסוד עליזים או לצאת לשיח, או אף לדבר דבר את גבר, כי זמה היא! בבית תשב כצפור בכלוב עדי יבוא גואל לה! אך מה תעשה בשבתה בחדרה כל היום? האם תשלח בכשור ידיה או סדין תעשינה כפיה? — אך לא! בנות ישראל כבני ישראל לא תאהבנה מלאכה ועמל כפים! הן לא קצרה יד ה׳ מהושיע לאיש אשר בחר בו אף אם בעצלתים יחבק ידים, ואם ה׳ הסתיר פנים מאיש, אז מארתי רובצת בבית ולא יועיל לו אף אם כחמור יסבול על כתף ויעבוד עבודה כל היום ומדוע תעמול להבל?! לכן בחבוק ידים תשב ותחשב מחשבות! ומחשבותיה מה הנה? עוד מעט יבוא גואלי בחור מעם ברוב חכמתי ותורתו, הוא יקחני אחרי כביד ויושיבני אתו לכסא, כס הרבנות, הוא יהיה רב ואני א ש ת־ה ר ב אהיה, ואנחל כבוד עד בלי די בשבתי את רעותי בבית התפלה בעזרת הנשים! ובנים אלד ויהיו למורי הוראה ביעקב! דור יודע תורה ממעי יצא! —

מה תשאל נפש אשה בישראל? האם לעדות גאון וגבה בשבתה במרכבה מרקדה? או למצוא חן בעיני זרים? או כי בניה יעשו להם שם בארץ כשם אחד הגדולים על שדה קטל, או בבית מחוקקים או בבשרון המעשה, או כי בנותיה תדענה לתמיך פלך ולצפית הליכות הבית? — לא זאת! רק בנים יודעי דת ודין, חתנים תופשי תורה לבנותיה, זאת כל חפצה וזאת תבקש מאלהי ישעה. וגם בשבועותיה ונדריה עליה תשא רק את התורה על שפתיה — כה יתן לי ה׳ בן יודע תורה — כה אזכה לגדל את בני לתירה! כה יחנני אלהים בחתנים תופשי תורה — ישמע מפיה כל היום.

התירה רק התורה תמלא כל חדרי לב בן יעקב; למענה יעבוד עבודתו עבודת עבד, בגללה יחיה ובעבורה ימות, ועל זאת לא יתפלא כל משכיל על דבר בזכרו כי היא האחת אשר לא הפרה את בריתה ואשר התהלכה אתו כאחות בצרה ותלוהו לכל ארצות נדודיו. בימים עברו, ימי חשך ואפלה, עת אשר חכמת ישראל היתה לנדה ותועיל לְהָוֺת

הכבוד הגדול הזה, כי ידע נאמנה כי ישיגנו אחרי אשר יחנך לבניו על דרכי התורה, ואם בן אין לו יקח לבנותיו אנשים יודעי תורה ובכבודם יתימר.

התורה רק התורה היא אבן הפנה לכל מחשבותיהם, תאותיהם ויצרי לבם, רק בה ימצאי כבוד ועז, מנוחה ונחמה; ולכן למאיש ועד אשה, למזקן ועד נער כלם ירדפו לבקש דבר ה׳!

שים אל לבך אתה הקורא, מה חפץ לב נער עברי? ואם ילך לבו אחרי עבודה ומלאכה הנותנות חיים לבעליהן, אי ירום ונשא בהלך נפשו ללכת להקשיב לקח בבתי החכמה למען עשות שם כשם החכמים בארץ? או יבחר לו לצאת לקרב ומלחמה למען ינחל כבוד גבורים? — לא זאת! אך לגבר חילים בתורה ולהביא לבב חכמה בדת ודין כל חפץ נפשו, ואם גם תעלינה תקותיו אבר ותעבורנה חק, אז תושיבנה אותו, לא את מלכים לכסא, רק על כסא רב ומורה הוראה בישראל — כבוד גדול ומאד נעלה!!

מה הנה הרגשות אשר תמצאנה קן למו בבתי נפש נערה עבריה, ומה המה מאויי לבה? האם לבתי שמחה מקום יתאספו המון עליזים לצאת במחול משחקים ולהתהדר לפני בחורי חמד יוליכוה עשתנותיה? או תעדה עדי וגאון ותצא לשוח שלובת זרוע את בחירה רצתה נפשה בו בהלך נפשה? או אולי אהבה וידידות להבחור אשר לקח לבבה בחן שפתיו יהגה לבה? — לא אחת מאלה! רגשות כאלה לא תעלינה על לב ולא תמצאנה מסלות בבתי נפש עלמה עבריה אשר תשב בביתה ואבותיה עקבותיה ישמרו, ולא רק אבותיה כי אם גם כל יודעיה יביטו יתבוננו בכל מצעדי רגלה פן תעשה מדחה, כי הרחמנים המה בני ישראל וכאב על בנו כן ירחם איש איש גם על בנים זרים וישים עיניו על כל דרכיהם. היעמוד לב עלמה לדבר את עלם זר או לשאת עיניה אליו אחרי אשר הוא עון פלילים, ואביתיה — ומה גם אחיה בני יעקב — לא יאבו סלוח לה? חלילה חלילה

עליהם עין פקוחה כ א ב ע ל ב נ י ו, מה יעשו המה בהימים אשר אין להם ימים? והאמנם יהיה כדבר הזה, כי ראש הישיבה אשר על שכמו נתנה המשרה להורות את תלמידיו דעת ותורה, יבדיל את האחד וישים עליו עין פקוחה לתת לו את כל חפצו בעת אשר בטן האחרים תחסר? ואיך לא תפקחנה עיני המשגיחים ושומרי משמרת הבית לראות כי הראש יעות משפט? — כזה וכזה תשאל אתה הקורא אשר מעודך לא ראית דרכי הישיבה ולא תדע משפטיה, לכן חכה נא לי רגע ואני אתאר בשרד אמת את הישיבה ואציג את הנערים אשר בה יתגוררו כמי חיים לפניך ואשמיעך כל אשר תחפוץ לדעת, ואולי עוד יותר מאשר תחפוץ.

ד.

הַיְשִׁיבָה

אהבת התורה ושנאת המלאכה אשר הכו שרשיהן עמוק עמוק על תלמי לבב היהודים בני ארצי, הולידו את הישיבות ברוב ערי מושבותיהם; הכבוד הגדול אשר אליו יקוה איש יהודי בתאות נפש ואשר יתן לו ידים וכח להלחם את העני והמחסור אשר ילווהו אל כל אשר ילך, מיום יובל בשמחה בתפים ומחולות ואחריו רב אדם ימשך לשיש אתו משוש ביום שמחת לבו, עד אשר יובילוהו אל בית עולמו — הכבוד הגדול והאחד אשר יקח לבו ואשר יעודדהו כל עוד רוח חיים באפו ויתן לו מהלכים באנשים, הוא כ ב ו ד ה ת ו ר ה. לא בכבוד אבית כבירי כח ושלוי עולם יתימר, לא אוצרות הזהב אשר אצרו אבותיו ינחוהו לפני גדולים, רק באבות י ו ד ע י ת ו ר ה יתפאר, וכרבות כחו בתורה כן גדול ונכבד הנהו בעיני כל רואיו, וגם האיש אשר לבו צפון משכל ולא דעת לו בתורה גם הוא לא ירף מרדוף אחרי

הזאת, אך מדי שבוע בשבוע לא יוכלו להבטיחתי וכה ילך מבית אל בית. ועל הרוב רק אל בתי העניים ישים פעמיו, כי העשירים יתנו לחם חק רק לאלה אשר הביאו מכתב מגיד תהלתם מידי ראש הישיבה או אחד מנהליה, עדי ימצא את אשר יבקש או עד אשר ילאה ולא יוסיף לבקש עוד, ויחכה עד אשר יעזוב אחד מבני הישיבה את מקימו, או ימיר את יום ארוחתו בטוב ממנו ואז יוביל אותי רעו לתת לו את מקימו במחיר אגורות אחדות אשר יבטיח לו. בדרך הזה יכינו להם הנערים טרף לנפשם, ודעת לנבון נקל, כי כל אלה לא עוד יבשו בשת והכלם לא ידעו לדבר שוא וכזב ולהצמיד חנף ולהכות איש את רעהו בלשון, בקנאו כי על כי ארוחתו טובה מארוחתי, וכן שם בן ישיבה נתן לחרפה ולקלסה בפי כל רואיהם, וגם בעיני ראש הישיבה ומנהליה נבזים המה ושפלים, כי גם מהם לא נכחד, כי אך בתרמית וכזב ימצאו למו ארוחתם וכפעם בפעם יהיו כל בני הישיבה לבוז בהודע כי אחד מהנערים בסבבו על פתחי נדיבים לבקש לו ארוחה אכל בבית אחד בשר ובבית השני אכל אחרי כן חלב. וזאת יוכל הקורא לשער בנפשי מה רבה המהומה בהידע דבר כזה להמון העם, וימאנו תת עוד מלחמם לבן ישיבה. אך לא רבים המה המאשרים אשר אחרי כל העמל והבוז אשר ינחלו מרבה להכיל, ימצאו למו ארוחת תמיד בכל שבעת הימים, כי לאחד ימצאו אך ששה ולהשני חמשה וגם בארבעה או שלשה ימים בשבוע יחיו רבים, והנער אשר ארוחתו נתנה לו בכל ימי השבוע יתחשב למאשר בארץ ובו יקנאו רבים, וגם אני בין המאשרים נמניתי, כי ראש הישיבה היה לאב לי, ואם כי לא מפתו האכילני כאב את בנו, בכל זאת הגדיל חסדו עמדי כאשר אמר, כי דבר טוב עלי באזני אחדים ממיודעיו והמה נתנו לי ארוחתי איש איש ביומו מבלי אשר נטל עלי לבקש.

אמנם מה יעשו אלה האמללים אשר רק שלשה או ארבעה ימים נמצאי להם בהדרשם וראש הישיבה לא שם

יתהללו, לא לבד כי יעמדו מנגד, כי אם גם ישימו מעקשים לרגליו ויקראו אחריו מלא כעל עובר תורות ומפיר מנהגי אבותיו, אשר הסכינו לעשות צדקות רבות בידיהם במקום רואים, ולא ישימו אל לבם כי צדקתם תחשב להם — לא לעתים רחוקות — לחטאה, כי בה יחזקו ידי נרפים לבל ישלחו במלאכה ידיהם, ויאמצו ידי אנשי חנף להחזיק בתרמית ולהתאמר לנגועים ומעונים למען יחמלו עליהם והעניים והאביונים אשר כלמה תכסה פניהם להשמיע בחוץ קולם יגועו מזלעפות רעב ואיש לא ישים לבו לְהֶמְלָה עליהם, וכי בצדקתם זאת יכבידו אכפם על האמללים אשר ההצלחה הסתירה פניה מהם, לשלח מפניהם רסן הבשת אשר רק בידה העז והכח לנהל את האדם בדרכי ישר לבל יעשה מדחה, ואך פרק איש עולה מעל צוארו ולא ידע בשת, לא יבצר ממנו מעשות כל תיעבה ומזמה. וכדרכם את כל העניים כן דרכם גם את בני העניים אשר מהם תצא תורה. וכל איש אשר ראה בעיניו בני הישיבה ודרכיהם יעיד כרגע, כי צדקתי בדברי אלה, כי ככל האביונים כן גם נערי בני הישיבה אשר יאספו אספה להגות כל היום בתורת ה׳, כבוד בית ישראל ומשוש תפארתם, נערי בני הישיבה אשר אליהם עיני העדה נשואות, כי מהם תצא תורה לכל העם, כי מהם מורי דת ודין ויושבי כסאות למשפט יצאו. נערי בני הישיבה אלה לא ימצאו לחם חקם ושמלותם לעורם ככל האדם בכבוד, כי אם יצאו וישוטו בכל העיר מבית לבית למצוא טרף לנפשם, כי זה משפט הישיבה, כי יבוא אליה נער לבקש לקח אז נטל עליו לבקש לו לחם בתחלה, ואחת היא אם רב כח לבו להבין בתורה או השמן לבבו ולא ידע עד מה, עליו למצוא לו ימים! מבית לבית ילך וישאל בתחנונים: אילי תגדילו חסדכם את בן עני לתת לו ארוחה ליום אחד בשבוע? —

— אחד מבני הישיבה איכל בביתנו — יענוהו וילך לו אל בית אחר. בבית השני יתנו לו לאכול לשבעה בפעם

ורק אחרי אשר פצרנו בו הרבה מאד נעתר לנו ברוב חסדיו ויקח מידי שלשה שקלי זהב ומיד האשה חמשה שקל כסף. וגם זאת לא למעננו לקח, רק כי זכר את נפשות ביתו ויזכר כי השבר אשר ימצא בעמלו לא יספיק לו לנהל את ביתו בלחם, ולמען אהובי נפשו אלה נעתר לנו, למרות חפצו, לקחת מידינו מנחת זכרון בריח נדיבה וישלחנו באהבה וידידות. חסדי האיש הדגול מרבבה הזה עלו עתה על לבי ואמר אזכיר גם שמו לטוב בין יתר אנשי החסד אשר בשמם אקרא לבל אהיה כשכח טובה — —

ו.

אֲרוּחַת נַעֲרֵי בְּנֵי הַיְשִׁיבָה.

לא כדרך כל העמים אשר ישחדו מכספם לבנות בתי חכמה ובתי מלאכה למען הורות לבני הנעורים, אשר אין גואל ומושיע להם, או אשר יד הוריהם מטה, איך ישכילו למצוא ארחות חיים בחכמת לבם או בתבונת כפיהם, דרכי בני ישראל; כל העמים יכינו למען בני העניים המבקשים תורה, לחם ובגד וכל הנערים יחד יאכלו חלק כחלק בבוא עת הארוחה ובגדים אחדים ילבשו כלם ולא נכר איש לפני רעהו. אכן דרכי בני ישראל ומשפטיהם שונות מאד. בן יעקב נכון בכל עת להושיע גם ישיש בצדקתו בכל לבב, אמנם רק בעת אשר ישמע קול קורא לעזרה, רק אז יכמרו נחומיו על האמלל אשר בתחנונים יבקש לחם חסד ואז לא ירבה עוד מחשבות רבות אולי מרמה בפיו ובטנו לא תהכר, ורק למען מלא כסף אמתחתו יפרוש יד לעזרה, כי אם יפתח ידו לעשות צדקה וחסד. אך לא כן אם יקום איש ישר וחכם לב וישמיע נדבות למען בנות בתי מחסה לאביונים, בתי אסף לידועי חולי ושבעי ימים אשר אזלת ידם למצוא לחם חקם ויש את לבבו להשכיל לדל, אז אלה הרחמנים והגומלים חסד בכל עת אשר בצדקתם

אחד ! המה אף אם יראו אין, לא יתבוננו ! אך לא כן איש יהודי, כי יראה אף שמץ מעון או חטאת ביתומה עזובה, יכמרו נחמיו עליה כרגע וימהר להשיבנה הדרך הטוב, גם לא יחשך–ברוב רחמיו – שבטו שבט מוסר ממנה לטוב לה כל הימים . . . או כי יתבונן אחד מבני עם סגולה באלמנה עגונה מאישה, כי שכחה עניה וצרותיה עד ארגיעה ותשא אל איש זר לה עיניה, או פתחה פיה לדבר אתו דבר, הלא פלצות תאחזהו פן תטה אשוריה מדרכי יושר ויבלע לכל העם בגללה לא ישקוט ולא ינוח עדי ישיבנה הדרך הטוב וכאוהב נאמן ישחרה מוסר . . .'

ומי יספר את רוב צדקותיהם וחסדיהם אשר יפליאו את התיעים מני דרך, את צעירי הצאן אשר יתעו ללכת ארחות עקלקלות: להגות בספרי העמים ולשינותיהם וללבוש מלבוש נכרי וכהמה פשעים נוראים ואיומים מאד אשר ידיחי את האדם אל ירכתי בור, איך יעמלו בכל מאמצי כחם להשיבם מדרכי שאול, ואיך ישחרום מוסר חדשים לבקרים. הלא עין רואה כל אלה תעידם, כי כלם צדיקים, כ ל ם ח ס י ד י ם .

יקימו נא גם הרשעים הנותנים שם בן יעקב לשמצה וקלסה ויאמרו: היש בכל הארץ ובכל הגוים גוי אשר צדקה עשה כהגוי ה ג ד ו ל הזה? – וזאת ראיתי גם אני בעיני בבית ראש הישיבה אשר היה איש נכבד ונשוא פנים בעדתו כאיש אשר יתברכו בו רבים, ובכל זאת הפליא חסדיו וידבר אל האשה דברים רכים משמן ויבטיח להסיר חרפה מעליה, כי לא יתן את בנה ללכת למצוא חית ידו מעמל כפיו, כי אם בהישיבה ישב, ולי דבר אהבה וידידות ויאמר לשים עלי עינו כאב רחום על בנו. ואחרי כל החסדים האלה נער כפיו מקחת מידינו מאום, וגם כאשר הודינו חסדו לו ונאמר להקריב לו אשכר לאות אהבה – כי מי לא יריק את אוצרו בתאות נפש, למען קנות לו אב נכבד כראש הישיבה? משך ידו וימאן לקחת מתנות,

כזה קבל עם, כי כל אלה אשר ידעו את ראש הישיבה פנים אל פנים יקומו וישימו לאל מלתי, כי יתנו עדיהם כי עיניו בעיני הנשר למרחוק הביטו ואות נאמן הוא, כי השחד לא עור את עיניו ונקי כפים היה – רק זאת חפצתי להשמיעך, מה גדלו רחמי לב בני יעקב למקטנם ועד גדולם, מן היושב כסאות למשפט עד המושך בעגלה, כלם ישכילו להיטיב לאחיהם זרע ישרון, כלם יחמלו על אלמנה, ירחמו יתום ולא עוזר לו כרחם אב על בנו. ומי הוא העם בכל התבל כלה אשר יתחרה לעשות כמעשה העברים בני ארצי צדקה וחסד? הן אם יפגש איש מעם הארץ יתום פורש כפיו לעזרה, האם ישים אליו לבו? הלא יאטם אזניו משמוע קול תחנוניו או יענהו עזות: לך ומצא מנוח בבית היתומים ששם יאָספו כל בני עני! או יקשיח לבו עוד יותר ויאמר: לך עבוד ותמצא לחם! אך לא כן איש אשר מבני יהודה יצא, לו לב בשר, וכי יראה יתום אובד בלי לבוש ובטנו תחסר, יאספהו אל ביתו, יאכילהו מפתו ויכסהו מערומיו, ועוד יתרה יעשה, כי לפעמים יקרא גם שמו עליו! כי יבין ברחמיו וברוב חסדיו, כי לא רק לחם ובגד יחסר ליתום, כי אם גם אב אשר באהבתו וחמלתו ינטלהו וינשאהו. לכן ימהר מבלי חשוב מחשבות רבות לאמר לו: אביך אני! ולא רק בביתי, במקום אין רואה ואין שומע לא יבוש לאמר לו: בני אתה! כי אם גם בתוך קהל ועדה ובמושב שרים אשר יבואו בעיר להרים תרומה לעבודת הצבא ששם הביאו לתת אותו למלך כפר נפשות בניו אשר על ברכיו נולדו, גם שם יאמר לו: בני אתה ועליך נפל הגורל לצאת לעבוד עבודת הצבא!... וצדקות בן יעקב עוד לא תמו כרגע, כי גם אחרי אשר יצא היתום בנו-מקוראו מביתו למען לא ישוב לנצח, עוד יפליא חסדיו עמו וישחד מכספו לקנות לו תפילין וסדר תפלה וצידה לדרך...

מי הוא האיש מכל העמים אשר יפקח עיניו על דרכי יתומה עזובה, או אלמנה צעירה, פן תשרך דרכיה? – לא

– יש בידי כסף אשר יספיק לי על ירח ימים וגם שני ימים בשבוע מצאתי בטרם בקשתי, כי איש נדיב אמר לתת לי ארוחה שני ימים בכל שבוע –

– מי הוא האיש? אני ספרתי לו כל המוצאות אותי בבקר והוא ענני: טוב הדבר מאד, יש לאל יד האיש הזה אף כי חסיד הוא, להשיג למענך ארוחה לכל שבעת ימי השבוע כי איש נכבד הוא –

–וגם אשה אחת הבטיחה לתת לי ארוחת הבקר יום יום –

– מי היא האשה – שאל בתמהון.

– שרה האלמנה תקרא בשמה –

– הגם אותה תכיר? כן הוא, היא אשה טובה ותתן ארוחת הבקר לכל בני הישיבה – ענני בשחוק. אף כי לפלא היה בעיני בראותי אותו שוחק בדברו, בכל זאת לא נועזתי לשאל פיו, מדוע ישחק, ואשאלהו, אם יאספני אל הישיבה? –

– בוא לביתי בשעה הרביעית אחרי חצות היום ושם נדבר את דברינו – ענני ויקם ממושבו.

בשעה הרביעית אחרי חצות היום ראיתי ונוכחתי, כי רעי צדק מאד בדברו, כי הכסף ענה את הכל; יורש העצר לגונב סוסים, הוא בן האשה אשר בכל משפחתה לא ימצא בעל מלאכה, רק חיט אחד וסנדלר אחד, לא גורש מהסתפח בנחלת ה׳, ואני נוספתי על הנמצאים, אף כי צר המקום, וגם ארוחה טובה נתנה לי ביום הראשון. אמנם חלילה לך, קורא דברי, לחשוב תועה על ראש הישיבה אשר תורת ה׳ מפיו תצא כי כפיו נגאלו בשחד! גם חלילה לך להאמין בשוא נתעה, כי יצאתי לחרף שם מורה לצדקה בעד שלשת שקלי הזהב אשר לקח מידי, חלילה לי מעשות כדבר הזה! הן כנפשך הקורא גם נפשי יודעת מאד, כי מורה דת ואמונה אשר תורת ה׳ בתוך מעיו ומלתה על לשונו ואשר ידע נאמנה כי השחד יעור עיני חכמים, לא יפשוט ידו לקחת מתן בסתר, וגם לא ארהיב בנפשי עז להשמיע דבר

נכון הדבר אשר עתה עושה, הן האשה מרת נפש היא ואתה תזרה מלח על פצעי לבבה! –

– בן כסיל תוגת אמו – עניתי למען הראות להראש, כי לא צפון לבי מדעת דברי חכמים.

– אם תזכור דברי החכם, מדוע לא זכרת גם את אשר אמר כי אוטם שפתיו נבון? – ענני, ואל האשה אמר: אמנה לא אוכל לראות בצרת נפשך, כי אבין מכאובך ואדע מה אמלה לבתך אם אשלח את בנך מפה, אך כעת לא אוכל הרבות אתך עוד דברים, בואי בשעה הרביעית אחרי חצות היום לביתי ושם נדבר את דברינו. האשה הלכה לה והיא שם פניו אלי וישאלני: מאיזה עיר אתה? –

– מעיר אשדות –

– מעיר אשדות? מעיר רחוקה כזאת תבוא הנה? הלא כסף רב דרוש להולך בדרך רחוקה כזאת –

– יש בידי די כסף ובמחירו אובה לקנות חכמה –

– ואיפו למדת עד הנה? –

– בביתי –

– מה למדת? –

– בגמרא למדתי להבין אך מעט מזער, אמנם כתבי הקדש ערוכים ושמורים בלבי –

– ואבותיך איפוא הם? –

– בארץ תחתית – עניתי באנחה.

– הנך נער חכם ומבין דבר, זאת אראה וגם מצאת חן בעיני, אך מה אעשה לך, הן אם גם אאספך אל הישיבה, אבל ארוחתך מאין תבוא? אך אולי יש לך גואל ומודע בעיר הזאת? –

– אין איש –

– צר לי עליך, כי בלי גואל ומודע יעברו ימים רבים בטרם תמצא לחם חקך, הן תראה כי רבים עתה הנערים וקצרה ידי מהושיעך –

בשר, ראשו מכוסה בשערות צהיבות־אדומית כשערות החזיר אשר ירדו עד גבות עיניו הלבנית ותכסנה את מצחו הקטן כמצח הקוף, חוטמו עגול ורחב מאד, עיניו ירקרקות ומהן נשקפות אולת ורוע לב. האשה חבקה אותו בין זרועותיה באהבה ותאמר: הה, בני בני! רבי יאמר כי לא תשים לבך אל דברי הספר להגות בשום לב ועל כן יחפוץ לשלחך מזה —

— טוב הדבר, בשמחת לבב אצא מזה —

— ואנה תלך חסר דעה? האם תוכל לבוא אל הישיבה אחרת? —

— מה לי ולישיבה אחרת? אלך לי אל דודי אחי אבי שלום ישעיה הַחַיָּט ואשב בביתו ואלמד מלאכתי —

— איה איפו לך דוד? האם הָיִיתָ בשגעון? דודך החיט! מי הוא דודך ומי הוא חיט? הלא בכל משפחתנו לא ימצא אף חיט אחד — קראה האשה ותקרוץ בעיניה אל בנה. אך היא לא הבין אל מה ירזמו עיניה ויאמר: לא משגע אני, אני אלך אל דודי שלום ישעיה החיט. לוא חפצתי ללכת אל אחיך הסנדלר כי אז הייתי משגע, כי הוא איש רע ואכזרי, אך דודי שלום ישעיה איש טוב היא ויזמר מה יפית בקול נעים ואליו אשא נפשי, כי קצה נפשי לשבת בבית הזה וכל הנערים ישחקו ילעיגו לי כי לא אבין בהגמרא, חיט אהיה ואלמוד גם אני לשיר כמהו מה יפית — האשה נבוכה מאד מדבריו ותאמר: הס כסיל, הבל תפצה פיך! אין לך לא דוד ולא גואל ומדע, לא חיט ולא סנדלר! מי קראך הנה? לך ושוב למקומך —

— לא לא! קרא הנער בקול עז — אל דודי שלום ישעיה אלך ואת דודי שמריה הסנדלר יבלע בכור מות, כי הוא יקרא בכל עת אחרי מלא ויאמר כי אבי גנב סוסים —

— לך ושוב למקומך. קראה האשה בקצף נורא.

— אל דודי שלום ישעיה אלך, כי להיות חַיָּט אִוְּתָה נפשי — אני לא עצרתי עוד כח להתאפק ואשחק בקול, גם ראש הישיבה שחק ובכל זאת הוכיחני על פני ויאמר: לא

— אבל חוסה נא אדוני ורבי — קראה האשה בקול קורע לב — חמול נא עלי, על אלמנה עזובה ואל תגרשהו מזה, כי בנפשי הדבר הזה —

— אמנם הגידי את מה אעשה לך? הן השמעתיך פעמים ושלש כי טפש כחלב לב בנך ולא יצלח להיות כאחד מתופשי התורה ולמה ישב פה ויבלה לריק עתו? הלמען לאכול להם חסד חנם? חלילה לי מעשות כדבר הזה? —

— אבל מה אעשה לבני? — קראה האישה במר נפשה ותפרש כפיה — מה אעשה לו? הן אלמנה אני וקצרה ידי מתת לו לחם הקי. אנא רבי חמול נא עלי והניחהו תחתיו, ואל שדי יוסיף על ימיך מאה שנה על כי תרחם יתום —

— הן הגדתי לך והשמעתיך, כי היא לא יבין עד מה בהתורה ומה יועיל לו אם ישב פה? הן הישיבה הוכנה רק למען תופשי התורה ולא למען אלה אשר לא ידעוה. הלא זאת תחשב לי לחטאה, אם אניחהו לשבת פה לבלות להבל עתו —

— אל אלהים! מה אעשה לבני, מה אעשה לבני? לוא היתה לאל ידי, כי אז שכיר שכרתי לו מ ו ר ה ללמדהו תורת ה׳, אך ידי קצרה מתת לו אף טרף לנפשו ומה אעשה? —

— תני אותו על יד בעל מלאכה וילמוד מלאכה אשר תחיה את בעליה וישבע מעמל נפשו —

— בני לבעל מלאכה?! — קראה האשה בקול מר נורא מאד כמו חץ מות בא בלבה — בני לבעל מלאכה! בני יחידי! בכל משפחתי לא נמצא אף אחד אשר מצא חית ידו ממלאכה ואת בני יחידי אתן ללמוד מלאכה?! אויה לי, ואבוי לנפשי, כי כזאת תשמענה אזני! לא לא! אבחר במות, ברעב, יקר בעיני המותה גם לבני יחידי מתת אותו ללמוד מלאכה! אוי לי ואוי לנפשי! — לקול צעקת האשה ויללתה חרד ממקומו נער אשר ישב עד הנה בצד הבמה ולפניו ספר פתוח ויבוא ויחזק בידי האשה ויאמר: מה לך אמי? מדוע תבכי? — הנער הזה היה כבן חמש עשרה שנה בריא

הדבר – אמר אלי נער אחד מהיושבים – אך אם תחפוץ להיות כמונו, בוא אתי ואני אראך את רבנו ראש הישיבה ואתו הדבר – הלכתי אתו והוא הציגני לפני ראש הישיבה, אשר ישב על הכסא של אליהו העומד על הבמה ולפניו עמדה אשה בוכיה. ראש הישיבה היה גם הוא איש בא בימים כבן ששים שנה קצר קומה ובריא בשר גם טוב תאר וזקנו הלבן והארוך היורד על פי מדותיו נתן לו הדרת שיבה, אך עיניו השחורות המבריקות מתחת הגבות הלבנות והארוכות העידו בו כי לא בבית הישיבה בלה ימיו, כי אם בא באנשים ויראה דרכי התבל די והותר. בראותו אותי, שם פניו אל הנער אשר הציגני לפניו ואשר נסוג אחור צעדים אחדים אחרי אשר הורה באצבעו עליו, כי היא האיש אשר ימשיל בבית ויושביו, וישאלהו: מי זה הנער? –

– הוא בא הנה – ענה הנער ביראה.

– פתי! – ענה ראש הישיבה – הלא אראה כי הוא בא הנה, אך מי היא, ומדוע תובילהו אלי? –

– הוא גר, היא מעיר נכריה והוא בא לשם הישיבה כי חפץ ללמוד פה, והוא בקש כי אראה לו את רבנו, חי נפשי כי הוא בקש זאת ממני – ענה הנער כמצטדק.

– עוד אחד?! – קרא ראש הישיבה מבלי פנות עוד אל דברי הנער וינע ראשו כמשתאה – חי נפשי, כי לא אדע איפוא נמצא מקום לאלה חדשים מקרוב יבואו, המעט ממנו אלה אשר כיום ימצאו, כי ינהרו עוד למאות מכל עבר ופנה? צר לנו המקום, לא נוכל לאסף כעת חדשים בטרם נעביר את הישנים תחת השבט – בשמעי הדברים האלה נפל עלי לבי מאד ואמר לסגת אחור, אך הוא אמר אלי: חכה לי מעט ואדבר אותך אחרי אשר אכלה דברי את האשה הזאת – דבריו הפיחו רוח תקוה בלבי ואמר: עוד לא אבדה תוחלתי, גם זכרתי את העצה אשר יעצני רעי יאחשוב מחשבות, איך לקנות לבבו, והוא שם פניו אל האשה ויאמר: הלא תראי כי קצרה ידי מהושיעך ומה אעשה לך? –

— חרש! חרש! התלחשו יתר הנערים איש באזני רעהו.

— המשגיח! — קרא פתאם נער אחד ופני כלם קבצו פארור כרגע ויוסיפו להרים קול לנצח בנגינות ולספוד מר בקולות מקולות שונים.

— דובר שקרים! דובר שקרים! — קרא נער אחד אחרי רגעים אחדים — איה איפוא המשגיח? הוי מפיח כזבים! —

— מלבי הוצאתי מלים למען הפיל עליכם אימתה — ענה הנער הראשון כמנצח.

— הלא שאת המשגיח תבעת גם אותך ומדוע רם לבבך ותפל עלינו בלהות כמו לא תירא אתה מפניו —

— אני לא אירא מפניו... הנער לא כלה את דבריו, כי בלהות צלמות אפפוהו בשמעו פתאם מאחריו קול קורא בקצף: הוי בנים סוררים, אוכלי לחם העצבים! רק להג תרבו כל היום ואל הגמרא לא תשימו לב, זרע מרעים! — הדברים האלה קרא בקול עז איש זקן, גבה הקומה ובריא בשר, פאת ראשו וזקנו הארוכות כשלג הלבינו, אך פניו אדומים כדם ומעיניו כידודי אש חמה התמלטו. פלצות אחזה את כל הנערים וגם אותי לבשה חרדה, כי פני האיש ומה גם הרצועה הארוכה אשר אחז בידו היו איומים מאד.

— מה לך פה? נער! — נתן עלי בקולו כראותו אותי. רגעים אחדים לא יכולתי לענות אותו דבר, כי נבהלתי מפניו, והוא בראותו כי שאתו תפול עלי, שמח בלבו לראות, כי נורא הוא על כל סביביו ויוסף לשאול אך לא בקול רגז כבראשונה: מה לך פה? —

— אני אובה להסתפח בבית הישיבה — עניתיו בקול דממה.

— מה תדבר? —

— אני אבקש להמנות בקהל תופשי התורה —

— לא אבין למליך — ענני וילך לו לשמחת לב כל הנערים.

— הוא הרש ולא ישמע אף דבר מכל הדברים אשר

העצים הארוכים אשר נתנו שמה, בלי ספק לפני שנים רבות למען יעברו ההולכים לבית התפלה את הרחוב ברחבה, אך עתה הועילו רק להמעד רגלים.

— עוד מעט תראה את הישיבה — אמרה האשה אלי כבואנו אל הרחוב הזה — ישיבה כזאת אין בכל הארץ, מכל קצוי תבל יבואו הנה נערים לשמוע דבר ה׳. העיר שבולה—תעמוד על תלה עד בוא משיח צדקנו! — העיר שכולה היא עיר מלאה למודי ה׳ ויראי אלהים כירושלים עיר הקדש. התראה שם את הבית הגבוה? היא בית הישיבה! לך בשם ה׳! — וככלותה לדבר הפנתה שכמה ללכת, אך כרגע שבה אלי ותאמר: בוא מחר לביתי לאכול ארוחת הבקר —

— ואיה ביתך? — שאלתיה.

— בני הישיבה יובילוך אלי —

— אך איך אשאל לשמך ואני לא אדעהו?! —

— מי לא ידע את שם שרה האלמנה?! — קראה בתמהון ותלך לה.

בטרם באתי עוד אל בית הישיבה הרחק כמאה רגל, הגיע לאזני קול המולה גדולה, קולות מקולות שונים, קול הצאן הוא, קול צאן יעקב הצועקים בעד פתיתי לחם.

באתי הביתה ראיתי שמעתי ונבהלתי; כמאה נערים וילדים עומדים אל השלחנות הארוכים סביב סביב, אלה ישבו ואלה יעמדו על שתי רגליהם ואלה יעמדו על רגל אחת וינועו הנה והנה כנוד הקנה במים, וכלם יחד יצעקו קול גדול ולא יסף. קול המולה ושפה בלולה כזאת לא שמעתי עוד מעודי, לכן עמדתי תחתי ואבט הנה והנה כמשתאה. אצל השלחן למול הפתח עמד נער כבן שש עשרה שנה ויקרא בקול מר צורח כאשה מקוננת על בנה יחידה כי מת: אמר רבא אמר רבא, אאאַמַ־ רָאָאָבא! — — נגשתי אליו ואבט בפניו, כי נכמרו נחומי עליו, אך הוא בראותו אותי מביט בפניו בחמלה, שחק בקול גדול ויאמר לי: ראה זה חדש היא! —

יהנעם אשר יצק לתוך פיה פנימה – כי בפתחה פתחי פיה נראו שלש שנים ארוכות ושחורות כעורב ומביניהן יז קצף בדברה דבריה בקול כקול כלב הנלחץ בין הדלת והמזוזה, לוא ראיתיה בעיר אשדות, כי אז קראתי אחריה מלא, ולא חשבתי מפניה רק לוא שמעתי גדופים מפיה, אך בעיר הזאת גר הייתי והמקרה אשר קרני בבקר הביא מרך בלבי, לכן שמתי מעצור לרוחי ואמר בשפת חנף: סלחי נא לי אשה כבודה, לא בזדון לב עשיתי זאת – דברי השיבו כרגע אפה ממני ותשאלני לעיר מולדתי ואנה אשים פעמי, במאיר פנים ושחוק על שפתיה אשר הפיצו בלהה וגעל נפש הרבה יתר מבראשונה בעת אשר אדמו מקצף.

– למען קחת לקח בהישיבה באתי הנה, אשה כבודה – עניתיה בשפת חלקות ובלבי אמרתי: האם כל בני העיר מְשֻׁגָּעִים המה, או אני הָיִיתִי בשגעון היום עד כי לא אדע עוד איך להתהלך בעיר הזאת? בבקר נשאתי מרים עיני יתחשב לי זאת לחטאה, ועתה הבטתי לארץ וגם זאת תחשב לעון לי, ואל הרעיון הזה החלי להתרועע עוד רעיונות ועשתונות, אך האשה גרשה אותם כרגע ברוח פיה, כי בשמעה מפי כי למען קחת לקח בהישיבה באתי הנה, קראה בשמחה: בוא אתי ואני אנהגך אל ישיבת מנחם. כי לא זו הדרך אשר תלך בה, בוא נא אתי בואה, כי ביתי נכח הישיבה ובלי ספק תבוא אל ביתי יום יום לאכול ארוחת הבקר, כי כל באי בית הישיבה יבואו אלי מדי יום ביומו לאכול ארחת הבקר – ובדברה אחזה בימיני ותוליכני אחריה. אני התפלאתי מאד בשמעי דבריה; בראשונה על טוב לבה כי תאמר להאכילני מפתה יום יום, ואחרי כן השתוממתי עוד יותר בשמעי, כי כל בני הישיבה יאכלו על שלחנה יום יום ארוחת הבקר. אין זאת כי אם עשירה היא במאד מאד – אמרתי בלבי – ואני דמיתי בראותי את בגדיה, כי את דלת העם תמנה. היא מהרה מאד ללכת ואני אחריה עד בואנו יחד אל רחוב צר מאד מְכֻסֶּה ברפש ימי מדמנה צפים על

לשאת עיני והנה קול הנערה קורא אלי: בחור, למה לא תאכל? הן תרעב כל היום אם לא תאכל — בשמעי את הקול באתי עוד הפעם במבוכה גדולה ואדום. הזקן לא דבר דבר בכל עת האכל ואחרי אשר קמנו ממישבנו אמר אלי: הנה נפשך נבהלה מאד מפחד האיש אשר קם ליסרך על לא חמס פעלת אך היגע נא, מעתה לא תאונה אליך רעה, כי אני אהיה עליך סתרה, ועתה לך אל הישיבה ולעת ערב תשוב הנה לאכול ארוחת הערב. —

כחולם יצאתי מהבית ואחרי אשר שבה נפשי למנוחתה שאלתי עוד הפעם את נפשי: מה זה היה לי? מדוע לא יכולתי הבט בפני העלמה? הן יפה היא עד מאד ולבה טוב כלב מלאך אלהים ומדברה נאוה אף נעים מאד גם אדמה כי פניה לא מוזרים לי, איפי ראיתי פניה? האמנם ראיתיה כבר? אך לא, דמיוני יתעני ויען כי פניה נעימים מאד לכן אדמה כי כבר ראיתי אותה ובכל זאת אירא מפניה?! אך האם אירא ממנה? הלא בכל אות נפשי אויתי להביט בה רק עיני נסוגו אחור למרות חפצי, פליאה דעת ממני... כה עברו מחשבות שונות על לבבי ולא שמתי לבי על דרכי אשר אני הולך עליה, עדי התעוררתי לקול אשה זקנה אשר נתנה עלי בקולה: האם הָיִיתָ בעורון ולא תראה את אשר לפניך? עוד מעט הפלתני ארצה! — נשאתי עיני ואבט בפני האשה, ולולא אמצתי שארית כחי למשול ברוחי, כי אז התפרץ שחוק אדיר מפתחי פי, כי מראה האשה הזאת היה מורא מאד: שפלת קומה ובריאת בשר, עיניה ירקרקות, חוטמה ארוך מאד ועליו אבעבועות גדולות ועל האבעבעות הגדולות אבעבעות קטנות מהן וכלן אדמית כדם, וגם על שפתיה ולחייה אבעבעות קטנות ומהן תצמחנה שערות צהובות, ועל עינה הימנית יבלת גדולה ואדומה כענב. כל בגדיה היו שחורים, רק את ראשה כסה רדיד משי לבן כשלג ועליו מטפחת אדומה, אך כל ההוד וההדר אשר פזר לה הטבע על פניה למען שמח עין כל רואה בהם, כאפס נחשבו מול החן

ומהו חפצי במאור פנים, אשר הביא אמן בלבי, ואחרי אשר שמע מפי כי ללמוד בהישיבה באתי הנה אמר אלי: טוב הדבר בני ואני אתן לך שני ימים בשבוע ארוחה על שלחני —. אני הודיתי חסדו לי בלא לב ולב ואחפוץ לצאת החוצה, אך הוא אחז בידי ויאמר: שב והנפש מעט עד אשר יביאו ארוחת הצהרים ואחרי הארוחה תלך לך כחפצך אל בית הישיבה —. אני התפלאתי מאד על חסד האיש הזה אשר לא ידעני ולא ראה פני מעודי ובכל זאת יגדיל חסדו אתי הנם, ואת אשר השב לבי אותה הגדתי לו, והוא הוסיף לשאול מפי את הקורות אותי עד הנה ואני ספרתי לו כל הדברים אשר לא יראתי להעביר על דל שפתי. בעודנו משוחחים באה החדרה נערה קטנה כבת שתים עשרה שנה מראה כלבנה ותשם בי עיניה השחורות והמזהירות כמאורי אור באישון ליל ותאמר בקול נעים: ברוך הבא — לא ידעתי נפשי מה היה לי, כי נבוכתי מאד כראותי פני הנערה, לשוני לחכי דבקה וארד לארץ עיני מבלתי יכולת להוציא הגה מפי. את הרגשות אשר התעוררו בקרבי למראה, לא אוכל לתאר באמר ודברים, כי לא הרגשתי רגש ברור בעת ההיא, רק זאת אדע כי עשתונותי נבוכו ולא ידעתי את הנעשה בי. אחרי רגעים אחדים שמעתי קול הזקן קורא אלי ללכת אחריו לרחוץ בנקיון כפיני. מהרתי לקום לעשות מצותו ואתנודד כשכור בלכתי, וישבנו אל השלחן והנערה באה עוד הפעם ותבא את המאכל בקערה אשר גדלה כמעט כמה, ובכל זאת מאנה שמוע בקול המבשלת ותשא אותה בידיה אל השלחן ותשב למולי ותאכל בתאות נפש, אך בלחיי היו פתותי הלחם והבשר אשר נתתי אל פי כאבני חצץ ולא עצרתי כח לאכול. אני התפלאתי השתוממתי ולא ידעתי נפשי, מה זה היה לי? אך זאת ידעתי כי חם לבי בקרבי ואגלי זעה התגלגלו ממרום מצחי, ואף כי התאויתי בכל נפשי להביט בפני הנערה, בכל זאת לא נתנני לבבי להקים עיני, אך לאחרונה אמצתי שארית כחי

האיש אשר הוכיחני על פני – מדוע אחות בערפי ואני לא עשיתי לך רעה ? ! –

– מומר להכעיס ! – קרא האיש בשצף קצף – העוד תעיז פנים לשאל „מה עול פעלתי ?" הלא חטאת חטאת לא תוכל כפרה, בשימך עיניך הטמאות בהצלם תועבת נפש כל איש ישראל ! – ובדברו הניף ידו ויהפוך למרוט לחיי, אך אני מהרתי להמלט מידיו ואשים רגלי כאילות, עוד לא הרחקתי לרוץ ואתפש בכף נערים אחדים אשר רדפו אחרי, כי האיש הרים קול זעקה גדולה: תפשוהו ! תפשוהו ! ולקולו מהרו רבים מהעוברים בחוץ לרדוף אחרי, כי כגנב הייתי בעיניהם וכרגע סבוני הקיפו עלי יחד, אנשים ונשים נערים ונערות בקול המולה ומהומה, אלה שאלו לפשעי, ואלה השיבו כי גנבתי, ואלה קראו בקול: היא בא לבית התפלה להמיר דתו ! ותהי מהומה ומבוכה, והאיש אשר קם בי קרא בקול גדול: הובילוהו אל בית הקהל וישלחהו לעבוד עבודת הצבא ביד פשעו ! – כשמעי הדברים האלה הרימותי קול זעקה ואמר להצדיק את נפשי, אך שימע לא היה לי מאת הנאספים אשר דברו כלם יחד ולא שמעו איש שפת רעהו. אילם כהרימי עוד הפעם קולי ואזעק זעקה גדולה, חרד לקראתי איש זקן ויגש אלי וישאלני פשר דבר. למראה הזקן נחתו כלם וישימו יד לפיהם, ואחרי אשר שבה הסערה לדממה, הגדתי את כל לבי ולא כסיתי פשעי, כי נשאתי עיני לראות את המגדלים הגבוהים מאד, אך נשבעתי בנפשי, כי לא במרד עשיתי זאת וכי לא ידעתי כי זאת תחשב לי לחטאה – כשמוע הזקן את דברי אשר יצאו מקירות לבי שם פניו אל האיש המקנא לה' ויאמר: עד מתי אויל ! תהיה לפח ולמוקש לאנשים העוברים בטח ? מה לך ולהנער, האם תשא אתה את עוני ? – ובדברו אחז בידי ויוליכני אחריו ומאחרי שמעתי קול האיש קורא: לוא הייתי ראש הקהל כי אז נתתיו לעבוד עבודת הצבא –

הזקן הביאני אל ביתו וימשכני חסד וישאלני לעירי

עתה בעמדי על עברי פי פחת יאשמע קול אלי מורכתי ביד התהיה: הרף! עד פה באת ולא תוסיף לעבור! עתה עת עלי אבד כלח והנעשה אין להשיב, עתה תועיל הדעת הזאת רק לבותי, להראתני כי בידי היה טובי ואשלחנו מיד. הנה כי כן ימסך האדם, אשר לא יביא לב חכמה בימי עלומיו, רעל בכוס החיים! —

לא למעני אעלה עתה זכרונותי המתים מקבריהם, לא למען ירנינו לבי, כי עצמות יבשות הנה, מרגיזות לב ומעבירות נפש, רק למען יראה כל קורא בם ויקח מוסר להטיב דרכו ולשמוח בחלקו יותר ממני. אמנם לי לא נותר מאומה מכל החיים ושאונם זולתי רק הדעת: כי תועה הייתי בדרכי החיים!

ב׳

בִּיתָן הַפְּאֵר

בעיר שבולה, עיר אשר חמשה עשר אלף יושביה במעט כלם מבני ישראל המה, היו המיט ישיבות נודעות לשם בארצנו, ושמה באתי גם אני. אחרי אשר השמעתי כי רוב יושבי העיר הזאת מבני ישראל המה, אחשוב למותר לי להגיד עוד, כי לא תאר ולא הדר לה וכי רפש וטיט היון המעלים צחנה ובאשה באף כל עובר בכל רחובותיה, כי כל קורא ישער זאת בנפשו. וגם אני ידעתי זאת מראש, אך לא פללתי לראות שם בית תפלה לנוצרים גדול ורחב ידים ובנוי לתלפיות, וחמשת מגדליו המצופים נחושת קלל יתנשאו בשיא חסן ופאר עד לעבים, לכן בראותי את הבית עמדתי ואתבונן בו רגעים אחדים, אך פתאם הרגשתי, כי ידי אדם אחזו בערפי מאחרי וקול עברה עלה באזני: הוי נער שובב! מדוע תשא מרום עינך להביט בהצלם! —

— מה עול פעלתי? — קראתי בתמהון בהביטי בפני

עלי נשבר עוד לבי בקרבי בעת אשר ראיתי – או דמיתי לראות – כי כל בני חלוף נתונים בידי רשע, בידי המקרה המושל האכזרי אשר ישחק ילעג בשאט נפש למחשבות בן אדמה וחפציו ומאויו, העריץ אשר מדי עברו ידכא תחת רגליו גוי ואדם יחד ואין כל חכמה עצה וגבורה להנצל מידיו! . . .

יגועשו עם ויקומו כאיש אחד בזרוע רמה לפרוק עולם הקשה מעל צוארם בקום עליהם איש ז״ע לשים דלתים ובריח לרוחם למען רדות בהם בפרך, להריק אצרותיהם למען מלא הות נפשו, להכניע גאון עיזם למען יירש כבוד עמים, להוריד בניהם לטבח למען כונן המלוכה בידי יוצאי חלציו – יתעוררו הנאנחים מתגרת ידי העריץ אשר ישחק לכל ישר וצדק, וברעם ורעש כהמות ים לגליו יהמו יתגעשו למיד לעושקיהם כח פעולתו אל חיקו, בחרפה ובוז יגרשוהו מעל פניהם, או יגירוהו על ידי חרב וגם ליתומיו לא יתני חנינה לבל יקומו לדכא ארץ – – – אמנם מי הוא אשר יתיצב בפני המושל העריץ הזה, בפני המקרה אשר ישנה פני תבל ואדם עליה כדק יטול? – לא אחד! כלנו עבדיו הננו ועל פיו נצא ונבא? . . . . אך אחרי כן שבתי וראיתי, כי גם בזאת תעיתי, כי אחרי כל אלה ימצאו עוד מאֻשָּׁרים רבים בתבל המבלים ימיהם בשלום ומנוחה, והמה אלה היודעים להלוך לרוח המושל הזה, אלה אשר לא ישימו לבם אל הבאות ונחם על מעשיהם בימים עברו יסתר מעיניהם, ורק ישבעו בטוב אשר אִנָּה הזמן לידם. כראותי זאת השתוחחה עלי נפשי וכליותי יסרוני, מדוע לא הייתי גם אני כאחד מהם? למה בליתי אני כחי וימי בעמל ותלאה ללחום את המקרים ולהטותם לחפצי? מי יודע אם לא הייתי גם אני מאשר בארץ, לוא הבינותי כל אלה בראשית צאתי עלי חלד? לוא ידעתי כי אין טוב לאדם אך לשמוח בהרגע אשר לפניו מבלי הנחם על העבר ודאוג על העתיד ולבלי הלחם את גלי המקרים אשר יסערו להפיץ כל חפץ ומחשבה? אכן החכמה הזאת באה בלבי

עפית תעבורנה לפניו ותמשכנה לבו אחריהן בנעם אמרתן, אבן באשר יבואו ימי זקנה ושיבה ולרגלם יבוא הקרח הנורא וישליך קרחו במשכיות לבבו ויושב שאין גלי העורקים לדממה, בכבדות יחל להתהלך בחלך נפשו והתקות תעופינה על פניו הלאה כעב קל, עדי תעלינה בתהו יאפס כל זכר למו, — או יתעוררו הזכרונות מאצר העבר לקחת מקום התקות....

תשע שנים שני הילדות עם כל המקרים והפגעים אשר הביאו בכנפיהן חלפו עברו כחלום עבר; אך על אבדן אלה השנים באפס מעשה ומבלי מצוא הדרך הנכונה נקל להנחם, כי אך ימי ילדות המה, ומה תמצא יד ילד לעשות? אולם בזכרי כי תשע ועוד תשע שנים מימי הנער ברחו גם המה כצל ומאומה לא השגתי, ידוה לבי במאד מאד — הן עמלתי, בליתי כחי — הה, אך להבל! חקרתי דרשתי, חשבתי — אבל לשוא! גם השנים האלה לא השאירו אחריהן מאומה רק זכרונות! זכרונות אשר לא ירנינו לבי כמראה מוצאי בקר, רק יפרשו מעטה אפלה על העבר וישימו חשך כתוי ומבעד חשכת האפלה יראו הימים הראשונים כצלמי בלהות מרגיזי רוח ונפש! ... הן אבוא לאחור ואתבונן ומה אראה? — כי תועה הייתי! כי גמרתי אמר לעשות כה ואעש ההפך, כי קויתי ללכת בדרך סלולה ואתע בדרכים עקלקלות, ועוד מחזות נעימים רבים כאלה!

תעיתי במעשי כמו בתקותי ובמחשבותי כמו במשפטי; בימי ילדותי דמיתי, כי רק בי שלח הזמן חצי זעמו ורק דרכי נסתרה יארגו תחתי, ובימי הנער נפקחו עיני לראות, כי כמוני ככל האדם, כי כל בן תמותה יבלה בהבל ימיו ולא ישיג מאויי לבבו אשר אחריהם ירדף, והדבר אשר יפחד ויסתר ממנו לבל יראה פניו, יביא המקרה בידו. אכן המחזה הזה לא השיב רוחי רק הוסיף יגון על מכאובי ואגיד לכל אלה אשר בצלם איש יתהלכו על פני האדמה יתאבל עלי נפשי. אמנם לא! לא על נפשי אבלה עוד נפשי, לא

רגשותיו ומאויי לבבו, ואחרי כל העמל הרב, אחרי כל היגון ומפח הנפש אשר שבע חדשים לבקרים בימי חיי הבלו, יעזוב עתה כל עמלו וקנינו בידי זרים ויתעתד לגל וגוש עפר, ובעת אשר הוא בעצלתים ילך, כי רגליו מעדו, יצעד יומו האחרון בצעדו און לעומתו... אכן מדי יעלו זכרונות ימי הנער על לבו, עת שתה לרויה מכוס החיים, יאירו פניו, שחוק קל יעבור בין פתחי פיו וגם יגון עד ארגיעה: „הן גם בטוב ראיתי בימי חיי—יאמר בלבו — ומה לי עוד?...

הנה עתה באתי גם אני לעורר רפאים מתהום נשיה. הנה קראתי לזכרונות ימי נעורי ויקומו ויתיצבו כמו חיים מול עיני לבי, אמנם היאירו פני? היעבור אף שחוק קל על שפתי למראה הרפאים האלה? הה, לא זאת! הרפאים האלה גם בעודם בחיים כמת נחשבו... רק לשמע אזן שמעתי תהלות ימי העלומים ומבשרי לא חזיתי זאת — ימי נעורי כימי ילדותי כלו באפס תקוה טובה, והימים אשר לא אמצא חפץ במו נגשו ובאו מבלי אשר אזכור את הימים אשר מצאתי חפץ בהם... הן שבתי ועברתי ברגע קטן בהלך נפשי על כל הדרך אשר בה הלכתי תשע שנים, מיום מתה עלי אמי עד יום בואי בית הישיבה, ומה יתרון היה לי בכל העת הזאת? —

תשע שנים! כמה דמיונות וחזיונות, כמה תקות נעימות תציצנה כפרחי חן על תלמי לבב אנוש בימי עלומיו, בנשאו עיניו לחדור בערפלי העתיד! רוח דמיונו יכין לו מעשים לאין קץ ושמחות לאין ספורות לכל יום ויום מימים יוצרו, ועל ראשי עברו תשע שנים בלי מעשים, בלי שמחות, גם בלי תקות! תשע שנים עברו ולא השאירו בקרבי מאומה, רק ז כ ר ו נ ו ת...

אמנם מה תשארנה ת ש ע י ם ש נ ה אחריהן? — הלא אך זכרונות! ומה חיי כל האדם? — תקות וזכרונות! בעודנו עול ימים, בעוד אשר דמי הנער ישטפו במרוצתם כגלי נהר, ירוץ בהפזון אחרי התקות הנעימות אשר כצפרים

חלק שני

א.

יְמֵי הַנֹּעַר

שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ
בִּימֵי בְחוּרוֹתֶךָ. (קהלת י״א, ט.)

ימי הנער! הימים אשר רב אדם ימצא חפץ במו, הימים אשר ימשכו אחריהם תקות טובות וזכרונות נעימים בקרני אור נגה מהם יצאו. הימים אשר להם יהבת בלין עינים הילד, בשאתו סבל המורים אשר כל מגמתם אך לכלוא את הרוח ששואהו לרוץ לרקוד ולהשתעשע כצפור דרור, ויכבידו עליו אכפם לשבת כל היום כלוא כצפור בכלוב ולהגות בספרים נשגבים ממנו. אז בעת אשר נפשו עליו תאבל מחמת המציק, יֶשְׁיֶה לנגד עיניו ימי הנער ורוח החפש והדרור אשר ילך לרגלם וישכח עמל ותלאה. עוד מעט יבואו ימים טובים מאלה, ימים אשר יחלצוני מן המצר לאור באור החיים לכל אות נפשי, קול מורה מכה בעברה לא אשמע עוד ואחרי עיני ילך לבי... זאת ישיב אל לבו וימצא תנחומות לנפשו.

ימי הנער! הימים אשר ישאירו זכרון טוב בקרב לב האדם עד זקנה ושיבה, ולא לעתים רחוקות ירנינו לב הזקן רפה הרגלים ומטי הידים, ההולך שחוח תחת סבל השנים הרבות והמקרים אשר עברו על ראשו ואשר בהביטו אחריו, יחרד ויבהל מראות, כי כחלום עובר עברו ימיו,

Дозволено Цензурою 29 Декабря 1904 Вильна.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть II.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,
Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА" Марьянская № 2.
1905.

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band II.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSZAWA,
Buchdruckerei von „HACEFIRA" Marjańska № 2.
1905.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק ב

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס"ה

החזקתי וגם ממקרי חיי תצא תורה לרבים – ועתה אחרי הודעתי כל אלה אבטח, כי גם הקורא אשר בעיניו לא מצאו תולדותי חן ישים מחסום לפיו ולא ירבה לדבר בהן עתק למען לא יחשב בקל הדעת. ולמען לא יעזבני ויוסיף ללכת אחרי גם בימי נעורי כאשר הלך אתי בימי ילדותי, אגלה את אזנו כי עוד ישמח לבו לשמוע מפי גם ספורי אהבה, כי גם לי עינים בראשי ולב בשר בקרבי, לכן אהבתי גם אני, אך לא בימי ילדותי רק בימי נעורי, ולא בי העון אם לא ספרתי עד הנה מדברי אהבה, כאשר כבר הגדתי והשמעתי, כי רק את אשר תשים האמת בפי אותה אשמור לדבר, ולא אכחיד את אהבתי תחת לשוני בבואי לספר דברי ימי נעורי בעת אשר אהבתי. אכן זאת יראה הקורא, כי כאשר תעיתי בימי ילדותי בעת אשר לא ידעתי עוד אהבה, כן גם בימי נעורי בעת אשר אהבתי, תועה הייתי בדרכי החיים.

תם החלק הראשון.

(תהתה ח״א)

אשים קץ לחיי!... – ועוד מעט ואיננה ובעת אשר תלך לשוח, תראנה מתה על שפת הנהר כי הדיגים הוציאוה ממצולות מים... או תכירנה בין בנית שובבית משחיתת דרכן לעין כל, כי הדיחה מקהל ישרים ותשכח בינת... או תמצא איתה בבית רוזנים מעלפת ספירים, כי המירה דתה ותלך אחרי מאהבה אשר מלא ביתה טוב... או תראה אותה נשקפת בעד חלון בית הסוהר ששם הובאה על שהתה רחמת מפרי בטנה... או תפגשנה בחוץ את בעל נעוריה אשר בחר בה כי ידעה להסתיר עונה ולאמר: לא נטמאתי! והוא בער לא הבין והאמין בה... הנה כי כן יש לאל ידי לספר לך ספירים רבים מהעלמה אשר שמעה בקול מאהבה, אך לא כל הנשים תקשבנה לקול קלי הדעת ואולי חזק לב הנערה ולא האמינה בדברי בן העשיר, כי בהרה בעני מתת לזר כבודה והנער לא עצר בעד תאות נפשו ויאמר לקחת בחזקה את אשר מנעה ממני ויביא עד ירכתי בור כלא בעד פשעו... או אהבתו דבאה לעפר נפשו וישם מחנק לצוארו... או מרד באביו אשר קם לשטן לו ויתן יד לאהובתו למרות רצונו... ספיר נא עתה אתה הקורא כמה ספירים יכולתי לספר לך ספירים נעימים או איומים מהעלם והעלמה לוא חפצתי לדבר כזבים לבלתי הועיל, וכן כל איש ואיש אם צדיק ואם איש דמים, כילי ואיש תרומות הכם וכסיל, עשיר ורש כלם יצלחו היות אבן הפנה לספיר, אם נוסיף עליהם מקרים ופגעים אשר נבראו או לא נבראו ואז ישתעשע הקורא בו. אך לא כן אם את האמת יספר איש, לא יגדיל לא יקטין, אז לא יהיה עוד לשעשעים וילאה את הקורא קל הדעת אשר לא ידע לבחון בין טוב לרע ובעיניו יתראה השודד אשר בעד החלון יביא בית איש עשיר לשדוד הונו או לגניב בתו, כאיש אשר כביר כח לבו ואדם אשר ימות באהל על ספרי חכמה כרפה ידים. אכן מביני מדע ידעו להוקיר חין ערך אלה אשר לא ילכו בגדולות ונפלאות ואשר יספרו את הדברים אשר ראו בעיניהם ומהם תצא תורה לדור יבוא. וגם אני בדרך הזאת

וחטאים אשר לא היו ולא נבראו, רק פושעים וזדים ראתה עינו, בכלם יתן דפי, בכל ימצא מגרעת, אות הא כי מצאתי לא יחין ומבשרו יחזה כל איש ועל כן המה כלם כסרי סוררים בעיניו. האם ספו תמו ישרים מהעם אשר עליהם אמר החוזה מחזה שדי: ועמך כלם צדיקים? שוא ספורו אין מוסר ואין תבונה בו, גם לא ענג ללב ולא מרפא לנפש — כה יחיה השלישי דעתו. אלה וכאלה אשמע מפי הקוראים אשר נלאו בעמל הדרך אשר נהגתים אחרי עד הנה, אכן גם לי עוד מלים: שמעו נא הקוראים! לא חוזה חזיונות אשר יבקש לו כזבים איומים או שקרים נעימים למען שמח או להרעיש מורשי לבב הקוראים הנני, אני רק את תולדותי אספר למען יראו אלה התועים כמוני בדרכי החיים מבלי מורה ומנהל וידעו את אשר לא ידעתי אני, ולוא חפצתי לספר לך ספורים בדוים למען תתענג עליהם כי אז יכולתי גם אני, כי מכל אדם ומכל מקרה יש לאל ידי לספר לך ספור גדול ואם לא תאמין למוצא שפתי, הסכת ושמע ואספר לך ספורים רבים אשר רק שתי המלות „עלם" „עלמה" תהיינה לאבני הפנה להם: עלם בן שמונה עשרה שנה יפה תאר בן לאיש עשיר, ראה עלמה עניה ויפת עין ותחשק נפשו בה וגם הוא מצא חן בעיניה; אך היא יראה להשיב אהבה אל חיקו כי גורלה המר לא נבחר ממנה ותחוש עתידות לה, כי אבותיו לא יתנו את הנער לבוא בברית את עלמה עניה ועל כן הסבה עיניה ממנו, אך הוא לא נח ולא שקט עדי מצא נתיבות ביתה וירבה לדבר על לבה ויט לבה בתהו להאמין כי נפשו קשורה בנפשה ורק מחשבות טהורות יהגה לבו, כי יחפוץ בכל לב לקחת אותה אחר כבוד לעזר כנגדו והיא תלכד כיונה פותה בפח אהבתו... אז בא הקץ לאשרה ומנוחת נפשה הטהורה כעשן תכלה: לבה יהגה אימה ונכאים, נפשה לא תנוח — הה! שכלתי שכלתי! — תריד מרוב שיחה עלי משכבה — מה אעשה? אנה אוליך את חרפתי? הן עוד מעט תגלה משובת נעורי בקהל ועון חרפתי יראה לעין השמש...

(התיצה ה״א)

רחוקות אנוח הרבה מיד בטרם הבינותי גיי למלחמה , ומה גם אז בעת אשר לא הבינותי עד מה , אז הייתי כחומר ביד היוצר , לא לבד בידי יצרי לבבי אני , כי אם גם בידי יצרי לבב בני האדם אשר אתם התהלכתי , ומי יודע אם לא הלכתי בדרכי החנפים אשר בשם אלה יעשו עול , או למדתי ארחות פריץ אשר בעבור בצע כסף נמבזה או יעלת חן ישליכו כבוד אבותיהם אחרי גום ויאמרו לאחיהם בני עמם : לא עמי אתה ! לולא לקחני רעי בחוזקת היד ויוציאני למרחב מגיא צלמות אשר בו התגלגלתי תחת שואה , כי דבריו הנשגבים ירדו עמוק עמוק בחדרי לבבי ויכו שרשיהם בהיותי בן ארבע עשרה שנה והנם עושים פרי תנובה עד עתה . . . לכן הכה לי , מבקר חכם לב ! ליום קומי לספר תולדות האיש הנפלא הזה ואז תדע ותבין : מדוע הטיף דבריו הנשגבים על אזן נער בן ארבע עשרה שנה וגם קָרְאָה לדעת , כי לא רעיוני רוחי כתבתי על ספר רק מקרים ומעשים כמו שהיו , ובזה אשים עתה קנצי לתולדות ימי ילדותי אשר כלו באפס תקוה , והקורא אשר אתי התהלך בימי ילדותי ויתענה בכל אשר התעניתי אני , יראני אות לטובה ולא יעזבני גם בימי נעורי . אמנם מה זה הקול אשר עלה שנית פתאם לפתע באזני ? הן המתחסדים והמבקרים שמו יד למו פיהם כי נחתו מפני קולי ומי היא זה אשר ערב לבו לגשת עד אלי בקול המולה ? ולא קול אחד כי אם קולות מקולות שונים תשמענה אזני :

— מה לי ולחלומותיו ודברי רוח אשר יוציא מלבו ? אני אמרתי כי יספר לי נפלאות מעשי ידי מרצחים בסתר או ספורי אהבה אשר ירנינו לב כל קורא בם , והוא לא כן יעשה רק ינהלני ימשכני מעיר לעיר ומה אראה שם ? הבל ורעות רוח ! — כה יאמר האחד .

— ספורים כאלה יש לאל ידי לברוא לאלפים ביום אחד לו חפצתי , אך מה יועילו אלה ? — אלה המה דברי השני .

— הן לא מתחסד אני ובכל זאת חרה אפי בהמלשין הזה אשר יוציא דבה על כל קהל עדת ישראל ויספר עונות

ברוחי חליפות, היום האמנתי בכל הדברים אשר שמעו אזני ומחר נודע לי, כי האמנתי בשוא נתעה ואחדל מתת אמון בדברי כל איש. רגע יסרוני כליותי על עשותי דבר עול כי זכרתי דרכי ישרים ואהיה בעיני כחוטא ופושע, ועד ארגיעה שבתי והייתי כצדיק תמים בעיני כי ראיתי מעשי ידי פועלי און אשר השחיתו התעיבו עלילה יותר ממני – ואוסיף לחטוא. ורק ברבות הימים באה הבינה בלבי, ברבות הימים כאשר נגלו לפני דרכים עד אין מספר ומעשים רבים לאין חקר, רק אז נפקחו עיני ואראה את אשר לפני, אז ידעתי להביא במשפט מעשי איש ותהבולותיו וגם מעשי אני, ואדע כי תם הייתי ויעקשוני עקשים, רוח נכון היה בקרבי ומאשרי מתעים מסכו בקרבי רוח עועים... אך אז בעוד הייתי נער אף כי כבר ראיתי דרכי התבל ואדם עליה כאיש בא בשנים וכאדם ידעתי לפשוע, בכל זאת לא ידעתי להביא מעשי במשפט ואלך אל אשר נשאני הרוח, ומי יודע אנה הובילו גלי המקרים את אניתי האמוללה אשר בלי מלח ומשוט שטה על פני ים התבל? מי יודע אם לא השליכוה הסופות והסערות הרבות אשר עברו עליה אל צורי מכשול וכבר ירדה מצולה, לולא נגלה פתאם רעי דן כמלאך מושיע ויַטֶּהָ ברוח פיו אל חוף־ים מקום בו אניות רבות תמצאנה מנוחה... מי יודע אם לא הייתי לאחד השודדים והמרצחים אשר ביערות ילינו וכחתף יארבו לכל עובר ארח. או כאחד מראשי הקהל הייתי אשר יאכלו בשר עניים ויתומים נגדה לכל העדה ולא יחמולו ולא יסתתרו ביערים, כי נפשם יודעת מאד כי לא יאשמו...

הן ידעתי נפשי כי לא טוב אני מכל האדם, גם אנכי עבד הנני ליצרי לבבי, גם בי תמשלנה התאות באכזריות חמה, וגם עתה אחרי אשר כבר הָרְאֵיתִי לדעת להבדיל בין טוב לרע ואדע, כי אך חלום עובר הֵנָּה כל חמדות החיים וכי אך רגעי מספר יתענג האדם בשתיתו מכוס יין השכרון אשר תשקינה אותו ולארך ימים כנחש ישוך בקרביו, ואחרי כל אלה קצר ידים ודל כח הנני לעמוד בפניהן בקומן ללחום אתי ולא לעתים

(ההוצה הי״א)

הלאה הלאה בדרכי החיים, מבלי שים לב אולי היא נתעה ללכת אחרי מורה אין עינים ואם לא יקימו פגעי התבל להתעיתו מדרכו, לא יסור מהמסלה אשר הציג עליה כף רגלו ויהיה במנוחה וימות בשלוה ויחשוב בלבבו כי אך באשורי צדק ויושר אחזה רגלו אחרי כי הדרך בנתיבות כל האדם, וגם כל רעיו יאמרו לו: איש ישר דרך היה, אך לא כן האיש אשר בלי מורה ומנהל יסול דרך, יפנה לו מסלה, הוא שבע יפול עדי ימצא הדרך הנכונה.

כהאיש אשר למד חכמה ולשון בלי עזרת מורה, לא ילך לאט לאט במסלה הנכונה עדי יגיע למחוז חפצו, רק יעלה אבר ויחזיק בגדולות, ישפיל לעלות עלי גבעת החכמה בטרם הציג כף רגלו על המעלות הראשונות ויבקש להבין דבר בטרם למד לקרוא במשפט, ולא לעתים רחוקות יעלמו ממנו דברים אשר נער המקשיב לקח בבית הספר ידעם, כן גם דרך התועה בדרכי החיים, הוא יתעה ברגזה ודאגה כתועה בציה עדי יגיע אל עיר מושב ואחרי אשר ישיג למצוא בעמל ויגיעת נפש הדרך האחת, או השניה ממנו נסתרה, וכה יבלע ימיו בעמל ודאגה. ואף אמנם נעלה חכמת לב איש כזה שבע פעמים על חכמת האיש אשר על פי מדריכו בחר דרכו, בכל זאת ישגה לרגעים ולא ידע הדברים אשר לא נעלמו אף מעיני נער אשר עיניו ראו את מורהו. זה חלק כל אלה אשר בצאן אובדות יתהלכו על פני תבל וזה חלקי גם אני; את אשר ראו עיני אותו לקחתי לי לעינים, בעת אשר בא רשע עריץ משחית לחבל וימשכני אחריו — אחור לא נסוגותי, וכאשר שמעתי דברי יושר מפי דובר צדק — החזקתי בדרכיו. ידעתי כי ימצאו ערומים כבעל השם, אך נעלם ממני כי גם על מרצחים כמנשה תגיה השמש אורה. ראיתי הולכים בשרירות לבם ומהללים כל קדש בזדון, אך לא האמנתי כי ימצאו פעלי און המסתירים מזמותיהם תחת מסוה צדק ויראת אלהים, ואחרי אשר הזמן טלטלני טלטלה ותורתי לא מרעה אחד נתנה לכן הייתי הפכפך בכל דרכי, צדק ורשע תם ומרמה משלו

אשאלך גם אני במאיר פנים: מדוע לא ימצאו דברי מסלות בלבבך? ולמה תמאן לתת אמון בי? —

— מאשר כי לא פתי מאמין לכל דבר הנני ורק את אשר יורני שכלי אותו אשמע, כי רב כח לבי לבקר בין טוב לרע ובאשר אשא דבריך במאזני משפט אראה כי לא נכונים המה —

— במאזני השכל העלית דברי ותראה כי לא יתכנו? אבן השמיעני נא, חכם לב! ואדעה גם אני, במה לא יתכנו דברי? —

— מאשר כי הנך מתהפך בדבריך כחומר ביד היוצר; רגע הנך איש תם ולבבך לא ידע דבר רע ועד ארגיעה תשיב ותקנה ערמה חכמה ומזמה ותוליך שולל ערומים וקנים מימך לימים. בעיניך ראית אנשים פחזים וריקים הלובשים אדרת קדש למען גנוב לב העם ובאשר שמעת מפי רעך כי ראש העדה איש בליעל הנהו אחותך רעדה ובהנה רבות. גם דרכי רעך זה לא זכו בעיני, היא ישית בשמים פיו וידבר גבוה גבוה באיש מלא רוח חכמה ובכל זאת יבער ויכסל לדבר דבריו הנשגבים על אזן נער בן ארבע עשרה שנה, היעשה כזאת איש תבונות?! ועוד דברים רבים כחמה ובהנה שמעתי מפיך אשר כל שומעם יכירם כרגע כי ילידי עשתונותיך המה —

— אם כאלה תשאלני, חכם לב, אודיע אותך כי עוד לא באת למשכיות אנוש, בחקר מזמות יצרי איש לא התהלכת ועד תכלית מחשבות בן חלוף לא הגעת. אך ליא שאלת ממני הדברים האלה בעוד נער הייתי כי אז לא ידעתי מלים להשיבך, אבן עתה לא נער הנני עוד כי אדעה מלים ואשיבך. גם אני כמוך שאלתי את נפשי בימים עברו והרביתי חקור למצוא פשר דבר: איכה תמצאנה שתי דעות שונות קן להם בלב איש אחד? ואיכה יחליף וימיר בן חלוף עשתונותיו חדשים לרגעים? רבות יגעתי למצוא את החידה הזאת וגם מצאתיה! האדם עיר פרא יולד, בראשונה לא ידע עד מה, עדי יחל להבין להקשיב בקול הורים ומורים, ימה יורוהו אלה? לעשות כמעשיהם! כה יסכון האדם בעודנו ילד ללכת בדרכי האנשים אשר יראה בבקר בבקר ומעשיו ישנה להם. במנוחה ושלות השקט יצעד

פח.

קץ הילדות.

— הס! עד פה תבוא ולא תוסיף! רב לך דבר תועה על עם אלהי אברהם הנודעים מאז להמנים, בישנים וגומלי חסדים, מלבך תוציא מלים! דבת שוא ועלילות שקר כל דבריך! שים מחסום לפיך פן ימלאוהו חצין או סקול תסקל ומקהל ישראל תחרם! . . .

— האמנם חרה לך מתפש, על גליתי פני הלוט הלוט? האם פלצות תבעתך, איש מרמה ומתקש, פן יודעו מעשיך בקהל, ועל כן חרדת לתרגיזני ותאמר לשים מחסום למו פי? לשוא תצעק עלי אי אלי, שמע אין לך! לא אעצר במלים, לא אחריש אתאפק רק אקרא בקול גדול מאד: ישמעו נא אלה אשר להם אזנים, אלה אשר אזנם לא עוד הכבידו משמוע נכוחה, אלה אשר לבם לא עוד טפש כחלב, לא מלבי הוצאתי מלים, לא עלילות שקר שמתי לעמי, רק את אשר ראו עיני, את אשר שמעו אזני אותה הגדתי לכם היום! לא אבקש להשליך שקוצים על עם ה׳ מקרבו יצאתי ואשר בו כל מעיני ובאהבתו אשגה כל עוד נשמתי בקרבי, רק להזהיר מפני כל שקוץ נמאס ולשים להראין את התולעים הנסבים אשר אוכלים כל ירק ויהרסו לקצוץ שרשי כרמה, כנטעי. סורו סורו מעל אהלי אנשי עול המישבים אחריהם המין אם מחבלי כרמה ופשעו עוד מעל עצמותיהם ולמה תבשלו או תלכו ארחותיהם! סורו סורו! בדרכיהם אל תלכו כי דרכי צלמות המה. אני למדתי דעת ארחותיהם ונכלמתי בעיר שני! . . .

— אמנם הלא תודה כי הוספת על הדברים אשר ראית, כהנה וכהנה, ואולי ימצאו בפי גם דברי אמת, אך לא אוכל האמין כי כל דבריך אמת וצדק המה —

— הקולך זה? מבקר! לא את האנשים אשר יפחדו על כבודם פן יגלה מומם, הנך נמנה, כי אם להוציא אמת משקר באת הנה ועל כן תאיר פנים אלי והדבר בנחת, לכן

(התועה ה"א)

בא לנבלותו וזדון לבו. ומעם מזבחו, מבית התפלה, בעת אשר עמד לפני ארון האלהים להתפלל בעד הקהל ולדבר נבלה באזני עוזריו כאשר הסכין מאז, לקחוהו שני שוטרים אשר באו לרגלי שר בית המשפט ויובילוהו לבית הסהר מקום אשר הגנבים והשודדים אסורים שם. כל העדה בראותה כזאת, נבהלה מאד ותהי מהומה בבית ואחד מראשי העדה הרהיב בנפשו עוז לגשת אל השר לשאל מפיו: מה עול נמצא בהחזן? ואחריו מהרו רבים לבוא לשמוע פשר דבר, אך השר נתן עליהם בקולו ותפול אימתו עליהם וינועו ויעמדו מרחוק, ושני השוטרים אחזו בידי הפושע ויסחבוהו ויוציאוהו מבית התפלה והוא לא דבר דבר ולא התחנן רק כל עצמותיו רחפו. אחרי שתי שעות נודע פשעו בכל העיר, כי הוא עשה מקנה וקנין בכספים גנובים ושטרות מזויפים זה שנים רבות ואיש לא ידע מזה דבר כי נסע מעיר לעיר ויעש עושר, אך אשתו בראותה כי שנים רבות עברו והוא עודנו לא ישיב אליה, פחדה פחד פן יעזוב את ארצו ואותה אחרי אשר ירבה לו כסף וזהב ותקנן את הסופר אשר להעדה בדבר הזה ותגל את אזניו כמשלחת ידי אישה והוא גלה להשופטים את אשר לקחו אזניו והמה מהרו להודיע הדבר אל השופטים ביתר הערים וכן נלכד בפח ויובא אל בית הסהר, אז אמר רעי אלי: עתה באה העת להפרד כי לא נוכל עוד לשבת בעיר הזאת לבל נשא חרפת הנבל גם אנחנו —. עוד ביום ההוא נפרדנו איש מעל אחיו אחרי אשר העיר את אזני כי הספרים הכתובים עברית אשר נמצאו תחת ידי, יקרים המה במאד מאד כי בם צפונות ונסתרות רבות תמצאנה ואחרי אשר נאות לי לקחת מידי מחצית כספי כי בראשונה מאן לקחת מידי מאום ואך כאשר הפצרתי בו נעתר לי ויקח מידי את הכסף וישם לעיר אשדות פעמיו ואני אחותי בדרך שבולה: — — — — — — —

— —

— —

(רת עד ה״א.)

החלותי לאהבו בכל לבב – לוא אתי הלכת אל הישיבה כי אז רצתי שמה בשמחת לבב כי מאז חפצתי לבוא בסוד תופשי התורה – בדברי זאת זכרתי פתאם דברי הזקן אשר דבר לפני מותו „ברבות הימים תהיה רב אם תהגה בשום לב" ואשר נשכחו כבר כמת מלבי – אך מקרים רבים קמו לשטן לי עד הנה ובכל לבב איבה לבוא אל אחת הישיבות לוא אך אתי הלכת גם אתה, אך להפרד ממך לא אוכל –

– לא אחי! אני לא אוכל ללכת אתך כי אל עיר אשדות אשים פעמי –

– אל עיר אשדות?! – קראתי בתמהון.

– מדוע תתפלא? הלא אנוע מעיר לעיר ואחת היא לי אם בעיר הזאת או באחרת אשים משכני, לכן גמרתי אמר ללכת שמה לראות דרכי היהודים היושבים בעיר הזאת –

– אם אחת היא לך, מדוע תמאן ללכת אתי אל העיר שבולה? –

– אל עיר שבולה לא אוכל לשוב ואל אשדות אשים פעמי כי דבר לאט עמי אשר לא אוכל לגלות אותו לך ורק בהודע לך קורות ימי חיי המעטים והרעים אז תדע גם את המקרה אשר יכביד עלי אכפו ללכת לעיר אשדות ואתה שמע בקולי ולך לעיר שבולה ובוא אל הישיבה, ולך ייטב שמה כי כסף יש בידך והוא יקח לך לב ראש הישיבה אשר יאהב רק שלשה דברים בתבל: את נפשו ואת רעיתו ויותר מהנה את הכסף ואם תתן על כפו מתן בסתר או יאספך כרגע וממיטב הארוחה תהיה ארוחתך והיית שלו, גם שמה בהישיבה תשמענה אזניך כל הקורות אותי מאז נולדתי לבהלה כי בידי רעי ימצא ספר אשר עליו כתבתי בידי קורות ימי עמלי –

– אני אשמע לקולך ואלך אל עיר שבולה – עניתיו בלב רגש – אכן גם אתה הראני אות אהבה וישב אתי עוד ירח ימים ואחר נפרד איש מעל אחיו –, הוא נאות לשאלתי ויותר אתי, אך מקרה אחד בא פתאם ויפרד בינינו: בעיר מהבילה באה פתאם לפתע קפדה על החזן הנבל, יום קין

ויגרשו כל רגש ששון מלבי. היא הרבה לחקור מפי תמיד אחרי דרכי בני ישראל בעיר אשדות וסביבותיה ואני הגדתי לי כאשר בלבבי, אך בלילה אחד – כחמשה ירחים אחרי בואנו אל בית החזן – הרבה לשאול מפי מה שם גדולי העיר ועשיריה וכל אשר שמע מפי כתב על ספר וכאשר ראיתי זאת התפלאתי ואשאלהו:

– מדוע תכתוב שמות בני עיר אשדות על ספר? –

– שמע נא, אחי! – ענני – הנה קצה נפשי בלחם הנמבזה הזה, להתהלך את איש זר ובליעל מעיר לעיר וגם עליך צר לי מאד כי תבלה מבחר ימי עלומיך בהבל וריק, הן לך לב נבון ויש לאל ידך לקנות חכמה ודעת לכן עליך להעזיב את הנפתלים האלה ולבקש לך דרך תבונות –

– הלא אתה תורני – עניתיו בתם לב – ומה לי עוד? –

– במקום הזה לא תרבה חכמה כי רק רגעי מספר מנו לנו להגות בתורה, וגם רגעי מספר אלה יביאו לך תועלת רק בהיותי אתך ואני לא אוכל הֶיֹתֵר פה ימים רבים, ומה תעשה בלעדי? –

– אני לא פללתי כי תעזבני – קראתי בשממון וארים קול בקול בוכים – הה! מה אעשה בלעדיך, אנה אפנה ומי יעמוד לימיני? –

– אל נא אחי – קרא רעי ברגשי רחמים – אל נא תמרר בבכי כי אף אם פני לא ילכו אתך אך עצתי תנחך בדרך טוב, הן בן ארבע עשרה שנה אתה ועת לך לבקש לנפשך דרך חיים –

– אך איפו אמצאנה? –

– הרגע נא ושמע בקולי ואני איעצך כי תשים אל העיר שכולה פעמיך, שמה תבוא אל הישיבה אשר בה לקחתי גם אני לקח ותהיה לאיש יודע תורה ושמה ימצא כיום גם רעי הנאמן בבריתי והוא ינהלך ויהיה עליך כתרה –

– אך איך אפרד ממך? – קראתי עוד הפעם בלב מלא יגון, כי לא פללתי עד הנה כי יום יבוא ויפריד בינינו ואני

יגלה אחד מהמשוררים דרכיך בקהל ויקלס לך? —
— אני לא אירא מפניהם כי הנה נודעים מאז למשקרים ורע מרעים ואיש לא יאמין בדבריהם אף אם אמת ידברו, גבה אם תחפוץ לדבר עלי רעת בקהל אם לא ימלאו פיך חצץ — . רעי לא ענה דבר כי נפחם מדבריו ויאמר לעזוב את הבית, אך אני הפצרתי בו להיות אתי יותר בבית החזן למחות דמעי. הוא היה עצב רוח כבד עת, לא עלז בסוד המשוררים בהתאספם יחד, גם בעת אשר התלוצצו וידברו נבלה בהרבם תמיד שחוק לא נראה על שפתיו ועל כן שנאוהו כל רואיו, אך אני ידעתי מכאוביו ובהביטי בפניו אשר הפיקו יגון נורא, הפצרתי בכל עת לשאת את פניו את הקורות אותו בימים עברו, אך נבהלתי ברגע כי נוחתי מהרתי שאל זאת מפיו, והרעיון „הצפור השחוטה" עלה על לבבי ואנוד לו. אולם בעת אשר עזב את הבית — כי לבקרים עזב הבית לשעות רבות איש לא ידע אנה הלך — היתה שמחתי עליו כבדה העקרים, כי המכאובים אשר הביאו דבריו בלבי נרפאו אחרי ימים אחדים — רק בימים הראשונים אחרי אשר נגלו לעיני הנבזות הנוראות והקורות האיומות אשר עברו על בית הוריו, התעצבתי אל לבי גם בכיתי, אך כעבור ימים אחדים חלפו ועברו גם המחשבות הנוגות ואהי שמח בדרכי תמיד, ואף כי הפלא היתה בעיני איך מהרתי כה לשכוח את הצרות אשר בעת שמעתי אותן דמיתי כי הנה תעמודנה נצח מול עיני לבי לבלע שמחתי, גם לבבי הכני על המעשה הזה כי כחוטא לובין חורי הייתי בעיני, בכל זאת לא חדלתי מבוא בסוד משחקים ואשיב אל לבי: הן לא „צפור שחוטה" אני ולא ראיתי צרותי בעיני ועל כן לא תדאבנה לעפר נפשי וגם רעי דבר כן ואשיש אתם משוש. אך כזאת עשיתי רק בעת אשר רק לא היה עמדי, אכן בשבתי יחד אתו לא שעשני אלי גיל, ולא מאשר כי יראתי את פניו להראות לו כי שמח אני, רק מאשר כי הוא אצל מרוחו הכהה גם עלי, ובעת ראיתי פניו התיצבו הדברים הנוראים אשר שמעתי מפיו כמו חיים מול עיני

הן התפלה מרבילתי היא ובה אבחר אל ארצות לצבור כסף ואם אתפלל בביתי, מי ישלם לי בעד התפלה הזאת? —

— אילם האינך ירא את ה׳? — שאל רעי בתמהון לב — או תבחש בו ולא תפחד מיום המשפט?! —

— מי ה׳? ואיה אלהי המשפט?! — קרא הנבל בִּלְוות שפתים ובוז. פני רעי התאדמו כדם בראותי עזות מצח הנבל ובשמעו את דבריו הנלוזים ויקרא בשמרון קצף: לא אבין איך יזיד איש לא ראה הרבה ולא שמע שמועה, להתחכם הרבה יתר מאבותיו ואחיו ורעיו? הן רבו רבבות בני ישראל על אמונתם יחיו ואתה תבחש באלהי השמים ולא תשים אל לבך פן מרה תהי אחריתך?! —

— אני לא ידעתי מראש — ענה החזן, אשר הסתיר קצפו בחבו, בקלסה ושאט נפש — אני לא ידעתי כי יש לאל ידך להיות מוכיח בשער, חי נפשי! כי לא אבין, מדוע בחרת להיות מישרה? הלא תצלח להטיף לאדם רב דברי אמונה ודת ויש לאל ידך למצוא בכל עיר ועיר חרדים לאלפים אשר ישנו אזן קשבת לדברי מוסרך, לך לך להטיף עליהם מלתך ולא עלי, כי אזני לא ארוכות הנה ולא יקשיבו רב קשב —

— לא מטיף אני — ענה רעי — וידעתי נאמנה כי בעינותיך לא ארד שאלה ולא אובה גם לא אביתי לבוא עמך במשפט ולהוכיחך על פניך, אמנם ידעתי נאמנה כי תנחם באחריתך על עזבך דרכי כל בני ישראל —

— דרכי כל בני ישראל?! — קרא החזן בקול שחוק גדול — מה הנה דרכיהם? כסל או תרמית! ראה, מה עשיתי עתה? הנה אכלתי לשבעה בביום התפללתי ואם תהבה עוד מעט תראה כי אעשה תועבות גדולות מאלה ובכל זאת יחשבוני כלם לאיש ישר הולך, כי פתאים המה ויאמינו בכל דבר. זאת היא אמונתם בבני אדם וזו אמונתם באלהים, ואם המה יאמינו בשוא ותרמית, האאמין גם אנכי כמוהם? —

— הן אמרתי לך כי לא אחפוץ לבוא עמך במשפט, אמנם איך לא תירא מדבת עם? איך לא תשים אל לבך פן

בחרפה ויראה מהבית. בלב נשבר ספרתי לרעי את כל המוצאות אתי והוא שחק לאלתי ויאמר: משגה אתך, אחי! בעל השם הנערץ והנקדש בפי אלה האנשים כבר ירד דומה. וזה יותר ממאה שנה הוא לברית לשני תולעה ורמה ואתה דמית, מבלי דעת, כי בעל השם אשר התהלכת אתו הוא הקדוש, לכן דע לך כי אלה החסידים לא יאמינו בבעלי השם רק בקדושים —

— אם כן לא ידעו עד מה לפי דבריך מבעל השם אשר באשדות? —

— הלא אמרתי לך כי המה לא ישימו לבם לבעלי השם אשר יחיו עתה על הארץ רק בבעל שם אחד יאמינו והוא כבר ישכון דומה — דבריו הרגיעו רוחי ויביאו תורה חדשה בלבי ואדע כי גם לפנים היו בעלי שמות...

— ירחים אחדים הלכנו את החזן מעיר לעיר והדשות לא נהיו בימים האלה: הוא לא שב מדרכו, כמקדם היתה מנת חלקו לאכול ולשתות ועשית המזמתה, כמקדם דבר נבלה בבית התפלה ובביתו, ואנחנו אני ורעי ישבנו יחד תמיד כאחים מבטן — היא כרה לי און לשמוע בלמודים ואני הקשבתי רב קשב, גם דרכיו ראיתי ואעשה כמהו.

החזן משך אותי חסד, לא כן את רעי כי לו שמר עברתו מיום בואו לביתי רק יען כי היה לו חפץ בו על כן לא הרחיקהו מעל פניו, כי לא לבד בקולו עזר לו הרבה, כי אם גם התפאר בו כי לו משורר עיור אשר רבה דעתו בתורה, וגם רעי מאס בו ורק למעני נאות להתהלך אתו, וזה הדבר אשר העלה חמת החזן על רעי: ביום הראשון, אחרי אשר לנו הלילה בביתו, ראה רעי כי החזן יקום ממשכבו וישב לאכול ארוחת הבקר בטרם התפלל לכן התפלא מאד וישאלהו: הלא לא התפללת עוד ואיך תתן אכל אל פיך? —

— אני לא אתפלל בביתי — ענה החזן בשאט נפש.

— ומדוע לא תתפלל? — שאלהו שנית.

— האמנם אתן מרכולתי חנם אין כסף? — ענה בלעג —

התפלה קרא אותי ראש בית התפלה לאכול על שלחנו ובעת הארוחה אמר אלי: השמיעני משירי עיר אשהות – עשיתי חפצו ואשיר לו; אך שירתי לא מצאה חן בעיני השומעים.

– השיר הזה לא לבני ישראל הוא רק לגויי הארץ – קרא בעל הבית בהעבירו ידו על מרום מצחו ובין מפלגות זקנו הארוך, אחרי כן החלו לספר איש לרעהו מנפלאות הצדיקים אשר בארץ המה, זה קרא בשם צדיק אחד ורעהו השמיע מפעלות ידי השני, ואיש גבן אשר ישב למולי צפצף בקול דק כקול חתול ויקרא: אך כל אלה הנפלאות כאין ואפס נחשבו מול הגדולות אשר עשה איש האלהים בעל השם הקדוש! – לשמע השם הזה נשאו כלם מרום עיניהם ובעל הבית קרא במועל ידיו ברגש: מי ישוה ומי יערך לקדוש אלהים עליון? לפניו לא היה ואחריו לא יהיה עוד איש אשר ידבר פנים אל פנים את ה׳! – בשמעי שם בעל השם נִשָׂא על שפתי האנשים בחרדת קדש, חרדתי חרדה גדולה ואֹמר בלבי: אבדתי אבדתי! הנה המה יודעים את בעל השם, ומה אעשה בְּהִוָּדַע להם את אשר עשיתי לו? חשבתי יזמתי מה לעשות ורוח מבינתי הורני לחלל שם בעל השם בעיניהם ולגלות על מעשי תרמיתו למען אצא צדיק בהשפטו אתי.

– שקר בימינכם! – קראתי בקול עז – בעל השם לא עשה נפלאות מעודו, רק ערמתו עמדה לו להוליך אנשים שולל בפחזותו והדון לבו למען יאמינו בו כי קדוש היא. אך אני אדע נאמנה כי שקר כּזב... האנשים השתאו השתוממו לדברי עד כי העתיקו מהם מלים אך לאחרונה קרא הגבן: הס נער משֻׁלח! איך מלאך לבך לדבר תועה על מלאך ה׳ צבאות? לוא הייתי אני אדון הבית כי אז השלכתיך בחרפה כנצר נתעב החוצה –

– צא כרגע מביתי ואל תטמא את השלחן, שקץ נתעב! – קרא בעל הבית בחמה נוראה – צא ואל תאחר פן אראך נחת ידי! –. גם אמרי פיו היו די והותר להפיל עלי בלהות ולא התאויתי עוד לראות נחת ידו ואזהר ואצא

— גם אני כזאת אמרתי — קרא איש קצר הקומה מאד אשר הכרתיו כרגע כי תופר בגדים הנהו כי ראיתי מחט וחוט סביב לו בשולי מעילו ממעל תחת צוארו.

— אך רב לכם להרבית להג הרבה כי תפריעום ממלאכתם — קרא איש רם הקומה אשר פניו כפני הכושי, בקול חזק מאד וירם ידו המגֻלָּה בזפת וישחיר למעלה כמפקד צבא מלחמה.

— הטרם תדע את אשר יאמרו המשלים: סנדלר! למוד החזק במרצע, בטרם תצא להורות דע! — ענה הרבי. תופר המנעלים לא ענה דבר רק נשך בשניו את שפתו התחתונה ותלונה חרישית התמלטה מפתחי פיו.

ביום השבת בעת התפלה נגלו לעיני נצורות חדשות אשר לא פללתי ראות. הן גם באשרות ראיתי כי החזן לא יתפלל, אך זאת לא עלתה על לבי כי החזן ידבר נבלות ונאצות בעת אשר העם ישפכו שיח לאלהי מרום, אך עתה ראיתי כי גם דבר כזה לא יפלא מחזן, כי אחרי אשר הרים קול בוכים באמרו „והביאני לציון עירך ברנה" ואחריו נשמע קול יללה מעזרת הנשים, פנה אל העוזר הגדול העומד לימינו ויאמר בקול דממה היבכו הכלבים? —

— המה יילילו! — ענה העוזר בקלסה.

— טוב הדבר! — ענה החזן וישלח לשון ויחל לדבר דברי נבלה אשר רק במערת פריצים ישמעו. אני שמעתי ואשתומם מאד על הנבלה הזאת, וילא ראיתי זאת בעיני כי אז לא האמנתי כי ישחית בה איש הרבו עד כי יחלל את הקדש בזדון לב. וגם בביתו לעג בשאט נפש לכל הקדושים אשר בארץ, וגם על שוכבי קבר שפך בוז וקיקלון. ורעי אמר אלי בצאתנו החוצה בעת אשר קראו מעל ספר תורת משה: עתה תראה בעיניך כי צדקתי באמרי פי באמרי לך כי הישרים בלבותם יאמינו בדברי איש מרמה ואון, הן הזקן אשר האבילני לחם, העיד על החזן הנבל הזה כי איש ישר היא, והיא יתעיב עלילה לחלל שם אלוה ושם עיר הקדש אשר לשמה ולזכרה תאות נפש כל איש ישראל אשר יתן כבוד לעמו ואמונתו! — אחרי כלות

ובאו ללמוד המנגינות אשר ערך ליום השבת, גם רבים מבני העיר היו בבית כי התאספו להתענג על נעימת זמרתם, וכשמעם את הקול קראו ברגש „הפלא יפלא!" „מאד נעלה!"

– השירה הזאת לא נופלת היא משירי ישראל הפושע!

(הוא היה אחד מגדולי החונים בארצי אשר הרבה המזמרתה לפי דברת רבים, עד כי היה למלה בפי יושבי הערים האלה, והנבלות והתועבות לאין ספירות אשר עשה בימי חייו יספרו עד היום הזה ובלי כל ספק יגדילו עליהם כדרך האנשים האלה, אך גם בקולו ובנעימת זמרתו היה למופת ליתר החונים כמו בתועבותיו) חי נפשי כי לא נופלת השירה הזאת משירי ישראל הפושע! – קרא אחד מהשומעים ברגש.

– לא נופלת?! – קרא החזן ברגש – אדמה כי שירתי נעלה אלף פעמים על שירת ישראל! כי במה הראה כחו? האם ידע מה בחכמת השיר? הוא שר בשירים ולא ידע עד מה, לא כן אני, אני אקרא מעל ספר השירים כל הכתוב עליו, ואדע לערוך אותו במדה ומשקל, ואתה תאמר: לא נופלת שירתי משירי ישראל! –

– אבל גם ישראל היטיב נגן – ענה האיש.

– לא אכחד כי הוא היטיב נגן הרבה יתר מכל החונים אשר בארץ, אך איך ישוה ויערך לי? –. אני שמעתי ולא בינותי. כי בשירת סובאי יין שמעו אזני: מה להערב הרב הזה ולהתפלה? – שאלתי את נפשי – הלא אלה הנה זמירות שותי שכר, ואלה שירות הנשים הכובסות על היאור ובעיר אשדות לא שמעתי כאלה, כזאת חשבתי בלבי אך לא הגדתי מאומה.

– השמעת בעיר אשדות שירים כמו אלה? – שאלני איש אחד בגשתו אלי.

– לא שמעתי! – עניתיו.

– השמעתם? – קרא האיש בשמחה כמנצח – השמעתם כי גם בעיר אשדות לא ישמעו שירים כאלה? ואני הגדתי לכם אתמול כי החזן הזה יחיד בדורו הוא – ראו נא ראו כי אדע לערוך ערך זמירות –

אותן לך, עוד יבוא יום ואגלה לך את כל לבי, אך לא עתה, ומאד אתנחם על הדברים אשר השמעתיך עד הנה כי עודך נער ואפחד מאד פן יכו שרשיהם על תלמי לבבך ויוציאו שרש פורה ראש ולענה למרר חייך ילגזל מנוחת לבך ובי יהיה העון. הה! מדוע נולדתי לבהלה לראות עמל ולהדאיב נפש רעי?!... אמנם לוא ידעת נגעי לבבי כי אז הבינות כי לא אני היא המדבר רק פצעי יועקו מרה, המה יקראו בחזקה למרות רצוני ואני רפה ידים ולא אוכל למשול בהם, הה! מר לי מר! — ובדברו בכה בבכי תמרורים. אני הבטחתיו לעשות רצונו, אף כי נכספה נפשי לדעת תולדות חייו, כי נפשו יקרה בעיני ולא יכולתי למרות את פיו. — מני אז החל ללמדני קרוא עברית ואני הגיתי בתאות נפש, גם באמרי פיו הביא חכמה בלבי; הוא נשא מדברותיו באזני על גוי ועל אדם ודבריו ירדו כשמן ששון ללבי, הוא ספר לי דרכי ארצות שונות וממלכות רבות אשר לא שמעתי שמען מעודי ויהי בעיני כתמים דעים, וכאשר השכלתי עשות רמיה בהיותי בבית בעל השם, כן הרביתי חכמה ודעת להשכיל לצדק ולשפוט מישרים בחברת רעי אשר לא הסיר עיניו ממני אף רגע. ואף כי הוא קרא תמיד חמס ושוד על כל בני האדם ויתן כלם כמרצחים כצפעונים אשר שומר נפשו ירחק מהם בכל זאת לא הביאו דבריו בלבי איבה לבני האדם, גם לא עלה על לבבי לאמר הן כל בני האדם רשעים המה אאלף גם אני ארחותם, ותהי להפך; כל אשר הוסיף להרשיע בני איש ומעלליהם כן גבר החפץ בלבי לטהר לבי למען יהיה רוחי נכון ולבי מבקש יושר כאחד השרידים אשר קרא בשמם, כי להיות כאחד מבני המעלה אותה נפשי.

כז.

הַחַזָּן וְדְרָכָיו.

כבואני אל החזן מצאנו שם את כל העיורים אשר נקבצו

אבן לא לך אחי להבין רגשותי ! כי לא להצפיר הנולדת בבית ולא ידעה רפש להבין רגשת צפיר דרור אשר מוקשי איש שמו לה דלתים ובריח לבל תתענג על חיי חפש ודרור, ולא להצפיר האחווה בכלוב לדעת צרות נפש הצפיר השחוטה אף כי גם שתיהן נלכדו בפח יקוש. אם אמנם גם הוריך נגזרו מידי עריצים כהורי, גם נחלת אביך נהפכה לזרים ואין אומר השב, אך העמל נסתר מנגד עיניך, עושקיך עשקוך בטרם יצאת עוד לאור באור החיים ורק לשמע אזן שמעת מפי כי בוגדים חמסו הון אביך ויציגוך ככלי ריק. אך לא כן אנכי עמדי, אני ראיתי בעיני שבר על שבר. הוה על הוה עברו על בית אבי ויבריעוהו תחתם. אני ראיתי ראשיתו בשבתו על מרומי העשר ואחריתו אשר היה עדי אבד. אני ראיתי כבוד אחותי בשבתה בבית מלא טוב פנימה, והרפתה ! ! . . . רב לנו לדבר ! — קרא פתאם וירקע ברגליו כמשתגע — לא ! לא אשתגע ! ! . . . קרא עוד הפעם בקול נורא ויחזק ראשו בשתי ידיו — היה אחיה ! אל תסתתרי בינתי ! לא ! עוד יש לי חפץ בך ! לנקום נקם ! נקם אקח ! ! — כראותי זאת נבהלתי מאד ומחשבות עלו עוד הפעם על לבי אולי משתגע היא, אמנם המחשבות האלה עברו כרגע כמין עובר, כי אהבת נפש אהבתיו ולא נתנני לבי לחשוב עליו רעה, גם הֲרֵאֹתי לדעת כי כביר כח לבי, ואמר בלבי: דרכיו נסתרים ממני, והיכול איכל אני להבין את אשר בלבו? היא צדק במשפטו באמרו כי לא אוכל בוא עד תכונתו מאשר כי אני לא ראיתי צרתי בעיני, ומי יודע אם לא גדלו מכאוביו אלף פעמים ממכאובי? — זאת השיבותי אל לבי ואצדיקהו, אמנם זאת היתה לפלא בעיני בראותי כי יהפך בכל עת לאיש אחר בנשאו את המלה נקמה על שפתיו: רגע יספר במרי שיחו ויבכה מרה, ואך יוציא את המלה מפיו, יתעודד ויתיצב הכן כאיש ערוך למלחמה. אחרי זמן כביר שב למנוחתו ויאמר: אחי ! מעתה נשים רק אל הבאות לבנו ואל נזכור ראשונות כי הנה תציתנה להבת שלהבת בעצמותי, ואחת אשאל מעמך: אל תשאל מפי את הקורות אותי עד אשר אספר

והרשעים ישאו ראש, לא ז"ע אנוש גם לא שבט אלוה עליהם . . . אשרי האיש אשר רק מפי אחר שמע כל אלה ואל עצמו ובשרו לא נגעה הרעה, הוא יביא לב חכמה בבואו בין אנשים וידע להכיר מעבדיהם, ואם רוח נכון בקרבו יבקש לו אנשים ישרים להתרועע אתם וישמח בחיים, אך אוי לו להאמלל אשר בדמי לבבו קנה חכמה ואשר שתה מצה קבעת כוס התרעלה אשר השקוהו אנשי מרמה וָתֹך, לו לא ינעמו עוד החיים, ששון ושמחה ינוסו מפניו, הוא רק חמס יראה, רק שוד ישמע באזניו, כי לא יאמין עוד בבני אנוש, וגם הישר באדם לא זך בעיניו כי לבו יסיתהו בשפק, וזכרונות הימים החולפים יקומו כמלאכי זעם לנקר מוח עצמותיו ולהוביש ששון מלבו. כרע העין אשר אֹצרות חשך לו יפחד כל היום פן ישקוהו סף רעל למען רשת אוצרותיו ולכן יאכל לחמו בדאגה מיראה פן מות בו, כן יירא האמלל מרעיו ומיודעיו לגלות סתרי לבבו להם, פן בגוד יבגדו בו. כל התבל ושאונה כמעון תנים בעיניו והחיים עליו למשא, רק רגש אחד יעודדהו לפעמים וישים עבותות על ידיו לבל יטרוף נפשו באפו! הרגש הזה ימשוך אחריו את האמלל, כאור נר אשר יתראה פתאם למגשש באפלות באישון לילה, יפיח רוח עז בקרבו להרים פעמיו ללכת אחריו אף אם לא ידע אנה ינחנו, לנוה ישרים או למערת פריצים . . . הנקמה! הנקמה! הה! היא תעודדני גם אני לצעד הלאה בדרכי החיים! הנר האחד אשר יאיר לי, הרגש האחד אשר לא ינום ולא יישן בחדרי לבי, היא הנקמה ואליה אשא נפשי! — בדבר רעי הדברים האחרונים סרה העצבת אשר שכנה כעננה על פניו, לחייו התאדמו כלחיי שותה שכור ועיניו הבריקו כזיקי אש וכאיש ערוך להמלחמה נשא ראשו. אכן ככלותו לדבר סרו לאט לאט אֹדם לחייו וברק עיניו ויורד לארץ ראשו.

— לא אבין למליך — עניתיו — דבריך רמים ונשגבים ממני ולא אוכל להם —

— מי יתן ולא תבינם עד עולם! — ענה בעצבת נראה —

ברגע פן נלכד גם אנחנו ברשתות פועלי און! –

– אנה תשים פעמיך? – ענה רעי בשחוק ועצבון יחד – איפו תמצא מחבא מרוח עריצים? פנה לך על ימין או על שמאל ובכל מקום אשר תבוא תמצא אלה וכאלה לאין ספורות. אמנם לנגד עינינו אין כל פחד, יפחדו העשירים ושלוי עולם אשר מלאו בתיהם טוב פן יארוב להם כחתף אויב במסתרים, לא כן אמללים כמונו אשר מבקר לערב יֻכַּתּוּ מידי הזמן, לנו אין כל פחד, העוני והמחסור ישימו עלינו סתרה לבל תאֻנה אלינו רעה –

– אך האמנם מלאה הארץ חמס באין מפגיע ובאין שם על לב לְשַׁבֵּר זרֹע רמה? –

– הלא אמרתי לך בראשית דברי כי ישנם אנשים ישרים תמימי דרך ועושי צדקות בהעיר הזאת וביתר הערים, ורב מספר אנשי חסד ממספר בני בליעל, אמנם אלה נתעו בשוא להאמין כי יראת ה' נוכח פני הזדונים האלה. הנה אלה הרשעים יתחפשו באפר צדק, יתכסו בבגד תֹּם לעין רואים ויתממו, הנה המה אומרים קנאת ה' צבאות תאכלנו, לכלות כל עון ולהתם פשע נצא חלוצים, והפתאים ילכדו בערמתם ויאמינו כי עינם לאמונה וכי יחפשו אחרי חטאים להסיר הרע מקרב בית ישראל ולעצור בעד המגפה. ואם ימצא אחד או שנים בעיר אשר רב כח לבם להבין דבר לאשורו, אך המה לא ירהבו בנפשם עז לגלות את המסכה מעל פני אנשי המרמה, כי אוי לו להאיש אשר יהגה בפיו את אשר יחשוב בלבו, להאיש אשר יעיז לדבר תֹּעה אל המתקדשים המושכים לב העם אחריהם בעבותות מרמה, כי אף אם יצדק כמשה איש האלהים לא תעמיד לו לא צדקתו ולא חכמתו להנצל מרגשת פועלי־און, כי את פושעים ימנה ושמו יהיה לחרפות ולדראון ואז חייו תלואים לו מנגד. גם על בנים ועל בני בנים וגם על משפחתו יכבד עונו, לכן כל שומר נפשו ירחק מהם כי מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת לעורר לויתן למען הלחם בו? ובכן נראה צדיקים קבורים

ולא שקט עדי הקימו מזמות לבו: ללכוד את הסוכן בפח אשר טמן לו, כי שלח בו מלאך זעם, אחד ממשרתיו עושי רצונו והוא בא אל בית המשפט ויעד בהסוכן כי יעשה מקנה וקנין בגנבות ויקנה כלי כסף אשר נגנבו מבית תפלתם; ופתאם לפתע בא שברו, כי בעת ההיא פרצו גנבים אל אחד מבתי תפלתם ויגנבו כלים אחרים וצלם זהב גדול, והבליעל עושה דבר מנשה אמר בבטחה כי ידע נאמנה אשר אם יחפשו חפש מחפש בבית הסוכן כי ימצאו את הגנבה. השופטים באו לביתו ואחרי אשר הרבו לחפש, מצאו את הצלם וכוס זהב גדולה קבורים במעבה האדמה בחצרו ולא היה בביתו כי אז בא אל בית הבור, אך זאת היתה לו לישועה כי היה קרוא למשתה לאחד מרעיו ובאשר באה שאת פתאם אל הבית מהרה אשה זקנה אשר גרה בביתו להודיע לו מכל הנעשה בבית למען ימלט על נפשו, וביום השלישי יצא כתב גלוי מאת שר העיר אל השומרים והשופטים ביתר הערים כי שמואל איש כפי (הסוכן) גנב כלי קדש מבית תפלתם ויברח בהחבא לכן יחפשו חפש מחפש אחריו. אך הוא נמלט מידם ועקבותיו נעלמו עד היום הזה ושלמית קנתה החפש לנפשה בבכי מלא ימי אז תשב האמללה בודדה גלמודה מאישה אשר נפשה דבקה אחריו. אך הצפעוני עוד לא כלה כל חצי המות בה, עוד נטר איבה לאשת עברתו וזה היום אשר הביא יתר בני אשפתו אל לבה, כי הציגה כתועבת לעין כל לעשה לחרפה ולקללה לכל באי שער העיר, עתה שת קציר לשארית הפלטה מהבית אשר הכה חרם כי האמללה נפלה למשכב מרוב מכאוביה ולא הוסיפה קום. הנה כי כן כונן האכזרי חציו על יתר להשמיד ולאבד עד בלי השאיר פליט לשנאיו, עשה וגם הצליח ועתה לא יפחד עוד משאת פתאם, כי מי יפקיד עליו עיני? מי יקום נקמת דם האמללה ממני? הה! דרך רשעים צלחה! —

— פצעתני בדבריך — קראתי בכלותי את דבריו — פוררת ראשי ולבי! הן למאורת צפעונים הובילוני רגלי, למקום גו רצח ומזמה כדבר בעל יהלבי, נעזב את העיר

עת אשר יקום מלשין להוציא עלי דבת שקר ? הלא אם אעשה כה אז ירבו מצמיתי מיום ליום –

– מדוע יוציא עליך דבת שקר ולא עלי או על איש אחר ?–

– זאת לא לי לדעת – ענה הפושע במנוחה – השופטים ידרשו ויחקרו היטב אם יש לאל ידם להרשיע איש נקי כפים על דברת פושע אחד אשר יענה בו סרה ? ! והנני מגיד לך מראש כי לשוא יהיה כל עמלך לדרוש ולחקור מפי, אחת דברתי ולא אשנה : כל הדברים האלה שקר המה ואני לא ארע עד מה, ומעתה לא אוסיף ענות דבר אף על אחת משאלותיך –. הוא מלא את דברו כי לא ענה מהעת ההיא דבר על כל אשר שאלהו בשבתו במשמר, אך הכסף ענה את הכל כי חותנו לא נח ולא שקט עדי מצא נתיבות שר העיר והוא האיר פנים אליו ויבטיחהו להוציא עד מהרה צדקת איש בתו, ובשחק היה להשר עשות כדבר הזה, כי רק אחד מהשופטים, הוא ראש בית המשפט, בקש להרשיע את מנשה לא כן יתר השופטים, המה כלם דברו עליו טובות כי ידעו נאמנה כי שברם אתם, לכן הסיר השר את ראש בית המשפט ממשמרת פקודתו ויתן לו משרה אחרת, ובכן יצא הבוגד לחפשי למגנת לב שולמית ויתר שונאיו.

מעת אשר יצא מבית האסורים היה כדוב אורב להסוכן ולרעיתו על אשר הכוהו בלשון ויוציאו עליו עלילות שוא – כה הגיד לכל איש בביתו ובבית התפלה – ויכנה את הסוכן בכל עת בשם מלשין, והחנפים אשר באו ביתו הרבו לדבר סרה בהסוכן למען הבאיש ריחו בעיני אנשי העיר, ולמען למצוא חן בעיני מנשה ביתר שאת, הוציאו דבה כי הסוכן ורעיתו אינם יראים את ה׳... וגם לא יזהרו ממאכלי בשר וחלב ובהנה עונות רבות אשר די כחן להרחיק לבב כל יושבי העיר מעליהם, וגם חפצם הצליח בידם להשליך שקוצים על בית הסוכן עד כי רחקו מעליו כל באי שער העיר ובשחוק היה למנשה אחרי כל אלה לשלוח פחים בעקביו. לא ארכו הימים ימי שלוה לשולמית וידיד נפשה ; שונאם בנפש לא נח

(: תנה הא)

השר בלעגי שפה – ועל כן חשת לרוחתו לישועתי לחלצו מן המצר, האין זאת ? ! –

– אני לא חשתי ולא עשיתי מאומה למען פתוח לרעי דלתי בית האסורים אף כי צרותיו נגעו עד לבי, כי מעודי לא הלכתי נגד חקי הממשלה –

– לא דלתי בית האסורים יצאת לשבר, רק לחלץ נפשו מגויתה –

– עלילת שוא היציא שנא עלי, זאת אראה עין בעין, כי איך יכולתי לגשת אל רעי אשר היה סגיר בבריח ודלתים ? –

– דבר אתה ! – נתן השר צו להאסיר, והוא פתח פיו ויאמר: ימים אחדים בטרם שלח אבשלים יד בנפשו בא אלי זה האיש וידבר על לבי כי אגיד להאסיר כי עליו נחרץ המשפט להתלות על עץ, ובראשונה מאנתי שמוע בקולו, אמנם הוא לא הרפה ממני וישבע לי באמונתו כי אמת הדבר כי משפט מות נחרץ עליו ויתן על ידי מאה שקל כסף למען אבצע חפצו: לגלות הסוד להאסיר ולתת לו ארגז קטן ככף איש, ויבטח לתת לי עוד מאתים שקלים אחרי אשר אשלים חפצו. הכסף עור את עיני גם האמנתי לדבריו כי המשפט נחרץ עליו ואביא ואגיד לאבשלום את כל דבריו בשם איש לא נודע לי, כי את שמו לא ידעתי, ואתן לו את הארגז ואצא ואחרי חצי שעה בא השר המשגיח על בית האסירים וימצאהו מתבוסס בדמו על הארץ. והנני נכון להשבע בשם ה' כי כל דברי אמת וצדק, כי לא ידעתי כי בארגז נמצא תער הגלבים וכי האמנתי אמונה אמן כי המשפט נחרץ על אבשלום – מנשה עמד במנוחה בעת אשר דבר האסיר את דבריו ויבט בו בבוז ושאט נפש כמו חפה נפשו מפשע ולא יירא מדברי איש מרמה אשר יוציא עליו דבת שוא.

– מה תענה אתה על הדברים האלה ? – שאל השר את מנשה.

– מה לי לענות ? האם אבקש להצדיק את נפשי בכל

כי פחדו נפל עליהם, ויחכו לעת מצ״א. ויום אחד בא וירגין לב כל שונאיו אשר דמו כי באה העת אשר בבליון עינים חכו לה, עת תמוט רגלי שנוא נפשם; וזה הוא היום אשר הביא שמחה בלב שולמית, אך אחרי ימים אחדים ראו כלם כי תקותם מאפע, כי איש זרוע לו הארץ והכסף מגן הוא להחוסים בצלו לבל תאֻנה אליהם רעה: ביום חג המצות כשנה אחרי ירש את בית אבינדב בצאתו מבית התפלה עטרו אותו אנשי חיל מזוינים ויובילוהו למקום המשפט ואיש לא ידע מה שרש דבר נמצא בו. בבואו לבית המשפט נגש אל השר היושב ראשנה וישאלהו בגאון: מה עול מצאו בי כי שבתו משוש חגי? — על זה ענהו השר לוא היתה לאל ידנו לבוא אתך במשפט על כל דבר ע״ל אשר עשית עד כה כי אז כבר הוציאוך אל הורג! אך על הנסתרות, אשר אין לאל יד איש להוציאן אור עליהן לא נוכל להוציא דין ומשפט רק על הנגלות הנך קרוא הנה — ובדברו צלצל בפעמון ושני אנשי חיל הביאו איש אסור באזיקים אל הבית.

— התדע את האיש הזה? — שאל השר.

— לא אדעהו — ענה מנשה בבטחה.

— שקר הדבר! — קרא האסיר.

— החרש מעט! — ענה השר וישם אל מנשה פניו ויאמר: אולי לא תכירהו עתה בראותך אותו בבגדי האסירים, אך זאת ידעתי נאמנה כי תכירהו כרגע בהודע לך כי הוא היה המשרת בבית האסורים בעת אשר ישב אבשלום בו —

— הוא המשרת? — קרא מנשה בשממון, אך כרגע הבליג על מבוכתו ויאמר: ומה לי ולו? —

— מדוע נבוכות בשמעך כי הוא היה המשרת, אם לא תדע מה לך ולו? —

— אני לא נבוכותי, רק זכרון הצרות אשר עברו על רעי ואוהבי אבשלום הכאיב את לבבי —

— זאת ידעתי מאז כי צרות רעך נגעו עד לבך — ענה

חדש פצעי לבבה ויפילה שנית על ערש דוי כירח ימים .

כאשר שבה לאיתנה שנית ותהל להתהלך בחוץ , שמה אל הפקיד אשר על אוצרותיה את פעמיה ותסירהו ממשמרת פקודתו ותתן ידה אל הסוכן ותבוא אתו בברית לעיני כל ישראל . האהבה העזה כמות אשר אהבה לבם החלה להעלות גם ארוכה ומרפא לפצעי לבביהם , כי בשכבר הימים הכל נשכח גם הטוב גם הרע וגם אמללים ודכאי רוח יהיו בנעימים בראותם באור ההצלחה , אם אך פגעים חדשים לא יחולו על ראשם . אך מנוחה לא מצא הסוכן בעיר ועל כן דבר פעמים רבות על לב רעיתו לעזוב את העיר אשר היתה להם לעיר בלהות , אבל היא מאנה שמוע בקולו כי חפצה לשבת במקום אשר עצמות הוריה תנוחינה — כה ענתה בכל עת לאלוף נעוריה — אך בלבה מצאו גם מחשבות אחרות קן להן והנה עצרו בעדה מעזוב את העיר ; היא האמינה אמונה אמן באל גמולות כי ישלם לרשע כרשעתו ותקוה כל היום כי שואת פתאם תבוא על הצר אשר צרר לבית אביה , או אבשלים ישוב ויקים נקמתו ממנו ; לכן לא עזבה את העיר למען תראה אחריתו . אכן תקותיה כיננו ברחם כל התקות — בהדמיון , ותלכנה אל מקום אשר תלכנה רֵקָן — אל תהום התהו . ימים עברו שנים חלפו ועוד לא בא הקץ לבית עָוֶל , עודנו מתהלך באשמיו כקדם ולא יירא רע. ואף כי בא יום אחד אשר בו קותה שולמית לראות יום פקודה על הרשע ותאמן אמונה אמן כי זה היום הכין שופט רמים לפקוד עליו אפו אך גם היום הזה כמוץ חלף עבר ואהליו אשר קנה בעולה ישליו לו .

אחרי אשר ראה מנשה כי נוחלה אבדה תקותו למשוך את בת אדוניו ברשת אהבתו כי היא היתה לאשה לאיש חרמי , נאות לדברי איש הבינים אשר דבר על לבו לבחר בבת ראש הקהל לעזר כנגדו , ולהגלה באו לביתו אוצרות חדשות כי יהודה היתה לאביה אשר כביר מצאה ידו ויהי הגביר בעירו . חותנו אשר כבר זרקה בו שיבה שאל בעצתו בכל אשר עשה בדבר הקהל ובכן היה גם לראש הקהל אף כי לא בחרו בו . ואף כי רבים שנאוהו בנפש אך איש לא ערב לבו להביע מחשבותיו

אבשלום חפץ לשלוח יד בנפשו ויעביר תער הגלבים על צוארו, אך הרופאים השיבו לו את החיים, והמשפט נחרץ עליו כי יהיה כל ימי צבאו אסיר אל בור כלא, ולכן אזלת ידו לדבר משפטים את איש הדמים את מנשה אשר בלע חילם, כי בעזרת שנים מהשופטים אשר השוחד עור את עיניהם לקח את הבית ובית המטוה נמכר ויקח לו את מאת השקל כבתוב על הכתב אשר עליו נחתם שם אבינדב, ועל דבר יתר הפלטה שאלו השופטים את פי אבשלום והוא ענה כי יתר הכסף, כמאת אלף שקל, ינתן אל אחותו, ולכן הפקידו פקיד על חלקה עד אשר תשוב לאיתנה — העלמה האמללה לא בכתה ולא הוציאה הגה מפיה בשמעה כל אלה, רק אחרי אשר כלה הסוכן לדבר את דבריו שאלה אותו אם יתנוה השופטים לראות את פני אחיה? — אך היא ענה כי אבשלום איננו עוד בעיר הזאת כי משפטו להאסר בבית האסורים בארץ רחוקה מאד, וינחמה כי עוד תקוה נשקפה אשר יביא יום פדות לנפשו כי לא לעתים רחוקות תבוא תשועת פתאם לאסירי עני, ואחרי אשר שבה מעט למנוחתה מסערת רוחה הוציא מכתב מחיקו ויתנהו על ידה באמרו: אבשלום שלחהו הנה בטרם עזב את העיר —

היא לקחה המכתב ותשם עיניה בו ועפעפיה נזלו דמעה מאין הפגות. כל היום ההוא ישבה על מקומה ותקרא ותשב לקרוא, כמו לא שבעו עיניה מראות כתב יד אחיה היקר לה. במכתב ההוא ספר לה אבשלום כל דרכי מנשה איך פתהו ויוכל לו וכל עלילותיו ומזמותיו אשר עד הנה נכתרו מעיניה גם את דרכי הבליעל בעזובה אשר אבשלום ידע אתם כבר כי שמעם מפי בן ישיבה ורק אהבתו לו עורה עיניו, עד כי לא חשב לו מעלליו הראשנים לעון, כל אלה השמיע אותה וינחמה בתקוה כי עוד יקרא לו דרור, ואז לא ישיב ידו מבלע את מצמיתו. אך התקוה הזאת לא אמצה רוחה כי עמודי גויתה רופפו מאד מהמון הצרות ומהמחלה אשר עברה על נפשה, ודברי המכתב אשר גם לב זר יקרע לגזרים בקראו בו, וגם אני הייתי יום תמים כאיש נדהם אחרי אשר קראתי בו, היא

שבה נפשה אז אל האלהים . . . בטרם היתה כעפר לדוש תחת רגלי המרצח . . . עצבת נוראה כסתה פני רעי בדברו את דבריו, עיניו יצאו מחוריהן ותארו היה מירה מאד. חזות פניו העידה עד בלי די כי ברצח בעצמותיו יעורר זכרונית מתהום הנשיה, זכרונות אשר ימסכו רעל צפעונים בכוס החיים ויבעיתו נפש ורוח. לפעמים עצר במלין כי נלאה נשיא את המכאובים אשר הביאו בלבבו, אך הנה פרצו מפתחי פיו למרות רצונו, כהמעינן אשר יעלה שעירים ובני תפת באמרי פיו ואך יקרא בשמם ימהרו לעלות על פני תבל, וחכמתו לא תעמוד לו להסירם ברוח פיו אז יקומו לצחק בו, יענו איתו ויציקו לו, כן היה רעי בעת ההיא, היא העלה את הזכרונית מתהום הנשיה ולא עצר כח לגרשם מלבו אחרי כן. אני הטיתי אזני ואשמע לכל דבריו ולא הוצאתי הגה מפי וגם אחרי אשר נאנק דם לא ערבתי לבי לשאול מפיו דבר כי ראיתי כי זכרונותיו ישיבוהו עד דכא. אחרי אשר החשה זמן כביר התעורר כמי מתרדמה איומה ויאמר: לא אוסיף עוד הרבות אמרים כי המה ימצו לשד חיתי ורק בדברים מעטים אספר לך אחרית האמללה: היא נפלה למשכב על ערש דוי, בראשונה נראו איתות השגעון על פניה והרופא לא כחד תחת לשונו כי בינתה הסתתרה, אמנם כח הנעורים ועורקיה החזקים אשר מעודם לא נגעה בהם יד הפגעים לרעה היו לה לישועה להשיב רוח בינתה אליה. רוח הרעה סר מעליה וקדחת נוראה לקחה מקומה, דמי עורקיה נהפכו לנחלי אש ובקרביה התלקחו מיקדי עולמים ותתהפך בציריה ששה שבועות עדי החלה להתרפאות ולשוב לאיתנה. בימים הראשונים לא ידעה עד מה מכל התלאות אשר עברו על ראשה, אך לאט לאט שבו הזכרונות הישנים את החיים החדשים ותשאל את הסובן, אשר לא עזב את ערשה מיום נפלה עליו למשכב, אם אמת הדבר כי עוד אבשלום חי? הסובן ענה כי אמת הדבר, אך מאן לגלות את אזנה פעם אחת מכל הנעשה בבית מעת אשר חלתה, מדאגה מדבר פן לא תעצר כח לשמוע ורק לאט לאט גלה לה כי

– ובכל זאת עוד תקוה נשקפה, הנה לא לעתים רחיקות נחשוב בני תמותה את יורדי בור בעת אשר הָיְתָה עוד באיר תראה – ענה הסוכן.

– אמנם מתי בל יחיו עוד לעולם, הה! –

– אביך לא יחיה עוד כי את אשר בלעה האדמה לא הפליט עוד לנצח, אך על אחיך לא אטרה עוד הבאר פיה...

– מה תדבר? ! – קראה שולמית בשממון וברכיה כשלו ותתנודד. הסוכן מהר להחזיקה בזרועותיה לבל תפול ויוסף להביע אמריו לה: אהובתי, מקור חיי! הרגיעי רוחך, הלא השמעתיך כי בשורה בפי, אך חזקי לבך ואל תבהלי בשמעך מפי...

– סור לך ממני! ענתה כַּמְּטָה בשגעון – סיר לך! גם אתה בגדת בי, גם אתה קמת לצחק בי ולרבות פצעי חנם! אבחר מות מחיים! אל ירכתי בור אחישה מפלט לי מרוח עריצים! – ובדברה התנערה ותסר את זרעתיו מעל שכמה בחזקת היד.

– מאור עיני! משוש רוחי! – התחנן הסוכן קילו – אמחה מספר חיים, אור שמש יחשך בעדי אם לשוני תהגה רמיה, הטי נא אזנך לקול אוהבך אשר בך כל חיי רוחי ושמעי! – שולמית עמדה על מקומה ולא ענתה דבר רק הביטה בעינים חשכות על היושבים בבית. פתאם נפתחה הדלת ושושנה בת מטרד פרצה אל תוך הבית ותקרא בקול גדול: שולמית! עוד אבשלום חי! – מלבב האמללה פרצה אנחת שברון מתנים ותפול כגויה בלי נשמה בין זרעת הסוכן אשר מהר להחזיק בימינה לבל תפול לארץ. מנשה אשר עמד עד הנה ויבט בהסיכן בקצף וקנאה, נבעת מאד בשמעו כי עוד אבשלום חי וימהר לעזוב את הבית וגם השופטים יצאו אחריו.

הסוכן השכיב את שולמית על המטה ושושנה מהרה להביא רופא לעזרת האמללה אשר שכבה כבול עץ בעינים עצומות על משכבה וכל עוד רוח באפה עד כי האמינו העומדים עליה כי יצאה נשמתה, ומי יודע אם לא טוב היה לה לוא

היתה לה לישועה כי הקצף והפחד השיבו לה רוח בינתה, ותתנשא ממקומה כמו הכינה נפשה למלחמה אך לשונה לחכה דבקה, כי לא מצאה מלים להביע בהן את העשתונות אשר הרה יהגה לבה בעת הזאת, וכל החרפות והקללות אשר שמעה מעודה היו כדברי אהבה בעיניה מול אלה אשר חשבה בלבה. רק אז כאשר שמעה קול זעים נפשה אשר נתן בקולו על ששנה: צאי מזה! כי נכריה את פה, ואיך תעיזי מצח לחרף את אדוני הבית בביתו?! — רק אז פרצו עשתונותיה וימצאו תוצאות מפתחי פיה ותקרא בקול פחדים: ברח לך בליעל! צא כרגע ואל תטמא את הבית! —

— לא אדע, מי הוא זה אשר יצוה עלי לעזוב את ביתי? — ענה הנבל במנוחת לב.

— ראובן! שמואל! — קראה בעלת הבית אל המשרתים — הוציאו את הגנב מן הבית — המשרתים מהרו לקול הקריאה אך איש לא מלא פקודת גברתו.

— בוגדים! — קראה הנערה בחמה שפוכה ותעזוב את הבית להודיע הדבר להשפטים וגם שושנה מהרה לעזוב מקומה אחרי ראותה את השערוריות הנעשות בבית. המה באו ומנשה הוציא מצלחתו כתב נכתב ונחתם ביד אבינדב ובו כתוב כדברים האלה: הנני נותן את ביתי ומאת שקל כסף לאוהבי למנשה ירושת עולם, וזה חפצי ורצוני האחרון כי בתי תהיה לו לאשה...

עודם קוראים את הכתוב בהכתב בא הסוכן אל הבית וכראות שלומית אותו נפלה על צוארו ותבך בכי תמרורים באין אמר ודברים. אחרי רגעים אחדים התעודד הסוכן ויאמר: אהובתי ששון לבי, הנה הבאתי לך בשורה, אך אל נא תבהלי, בשורה טובה אתי, אך הרגעי נא, אל תשתוממי! —

— בשורה? — שאלה הנערה בעצבון — האמנם יהיה עוד בדבר הזה? האם יקומו רפאים שכני קבר מרבתי בור לדין עם מרצחיהם? הה! תקוה נדחה ממני, רפאי בל יקומו, ומה אוחיל עוד? כל ימי צבאי אור חשך באהלי! —

(התעה ח״א)

שמעתי כי גם אבשלום הובא ביתה האסורים —

כרעם ברקים הלמו ומחצו דברי העלמה את ראש האחות האמללה, כחצי רעל נחתו עמוק עמוק תוך חדרי בטנה ויציתו אש תפת בעורקיה אשר זה ימים אחדים היו בלי מרגעה מטרה לחצי זעם וקצף. כל עשתונותיה כלו בעשן הקצף והנקמה אשר התלקחו כמוקדי עילמים בקרב לבה ותהי קָמָּה בתמהון: עיניה הביטו נבחן ולא ראו את אשר לפניהן, מחשבות לרבבות עלו על לבה ואשה רעותה רדפו השיגו התבוללו בלי משטר כגלי ים סביב צירי מכשול אשר יהמו יתגעשו וירימו ראשיהם עדי ירדו תהומות ויאבדו... מחשבות כאלה לא תחזקנה ידי איש לעשות חיל ולא תתנה אמץ ללב למצוא תחבולות רק תבינה אתו בשגעון ותמהון, תרפינה ידיו ורוחו ותנקרנה מוח עצמותיו כעורבי נחל עת יתגודדו על נבלת מת.. . מחשבות כאלה לא על נקלה תעזובנה את המקום אשר אוו למושב להן, רק בחזקת היד וברב כח תסערנה ממקומן. שמחה חדשה אם תפרץ פתאם לבוא אל מקום מושבן אז תבהלנה ותסגנה אחור, וגם פחד פתאם או צרה חדשה יזרו אותן הלאה, ואם לא תביא אחת מאלה לעזרר האומלל, יהיה למשסות למו ובדי שאול אתו תרדנה...

כה.
בוצר על סלסלות.

מנשה בא ההדרה ובראותו את שושנה יושבת על הארץ יחד את שולמית, נבוך מאד ולא נוֹז לצעד הלאה, והיא בראותה אותו התנשאה כארי ותרץ אליו בחמה שפוכה ובקול נורא מאד קראה: עובר נפשנו! צפעוני! בוגד נמבזה! הגם אותנו הנשארות לפלטה מחרב לשונך לשון אפעה באת להכות חרם?! בן שחת! — שולמית התעוררה מתמהון לבבה לקול הקריאה ובראותה את המשחית התחלחלו כל קרביה, כי כמו מלאך דומה בא לקחת את נפשה היה בעיניה, אך זאת

לשוא תאמרי להוליך אותי שולל כי לא נער אני עוד, אני ראיתי כאלה וכאלה —

— אמנם אדוני! — קראה אמי — אני אביא עד נאמן היודע כי כנים דברי —

— מי הוא העד? —

— מנשה אשר ימצא בבית אבינדב —

— לא אאמין כי הוא יתן עדיו להצדיקך — ענה השר בשחוק — ידעתי את האיש כי נאמן הוא עם הממלכה וכל כפר לא יטנו להעיד שקר. ומה גם אחרי אשר הוא בפיו גלה את הסוד הכמוס עמכם לאזנינו —

— מנשה הכה אותי בלשון! — קראה אמי בשממון, והשר צוה לבל תשמיע עוד קולה עד אשר יכלו עוזריו את מלאכתם: להתום את הארגז אשר בו נמצא המכתב ויתר הארונות. אני שמעתי כל דבריהם אחרי הדלת וכל עצמותי רחפו, אך כרגע זכרתי כי עוד מעט יבוא אבשלום לביתנו ואחשיב מחשבות להצילו מפח יקוש כי ידעתי נאמנה כי השר ישים עליו משמר ברגע בואו. רגעים אחדים חשבתי וכליותי יעצוני לכתב לאבשלום במלים מעטות את כל אשר נעשה בביתנו ולהזהירו כי יסתר במסתרים עד אשר נדע איך יפול דבר. מהרתי ואכתוב כל הדברים על הגליון ואמר לשלוח אחד מהעבדים כי יחכה על הדרך עד בוא אבשלום ויתן לו את המכתב, אך כרגע ראיתי ונבהלתי כי השר הפקיד שומרים על הבית. במפח נפש שבתי לחדרי ואגיד כל צרות לבבי למינקתי והיא הרגיעה רוחי באמרי פיה ועצתה היתה: כי ארים פתאם קול זעקה ואפול על הארץ כמתעלפת וכאשר ישמע השר את הקול ימהר לבוא אל חדרנו ואז תבקש היא ממנו הרשיון ללכת לקרוא את הרופא ובדרכה תמצא את אבשלום ותתן לו את המכתב אשר כוננו ידי. עצתה עשתה פרי כי השר האמין בדברי הזקנה ויתננה ללכת אל הרופא והיא נתנה את המכתב על יד אבשלום ותשב הביתה. השר הוביל את אמי אל בית הסהר וביום המחרת

בו, כי תפחדי פן יגלה את מסתרי הבית, ותאיצי בו כי יכתוב אל אחד מראשי הקושרים, אשר פיך יקבנו, כי נכון הנהו לבוא בסוד המורדים וכי כבר הצליח חפצו בידו להטות לב נערים רבים מבני ישראל כי יאמרו קשר, ואת המכתב הזה תסתירי אתך ובעבור ימים אחדים תגידי לו כי נחמסו עקבות המכתב וכי אזן השופטים לקחה שמץ מנהו ואין לו דרך אחרת בלתי אם להמלט על נפשו, ואז בראותו כי רעה נגד פניו, יגלה סודו לאביו וידעתי נאמנה כי הזקן לא ירבה חשוב מחשבות וישלחנו מעל לגבול הארץ, ואז תשימי גם את ובתך לדרך פעמיכן ובארץ אחרת תמיר בתך אמונתה באמונת היהודים ותהיה לעזר כנגדו, ואני אהיה מעירי לעזור כי אדבר על לב הזקן לבל יטרוף לעד אפו ויסלח לפשע בנו, כי הנעשה אין להשיב והוא לא יפקיד עליו אפו כי נפשו קשורה בנפשו. כזאת וכזאת יעץ הנחש לאמי ויפתה אתה בחלקת שפתיו לבקש מאבשלום כדבר הזה ולי לא הגידו מאומה. אך אבשלום מאן לעשות שאלת אמי כי אמר: מה לי ולצרה הזאת? אני לא אחפוץ לבוא בקהל הקושרים ובסודם לא תבוא נפשי, כי הוא דמה כי רק זאת כל חפץ אמי כי יבוא בסוד הקושרים, אך אמי ענתה כי אם לא יאות לה לעשות כדבריה אז תסגור בעדו דלתי ביתה. כראות אבשלום כי אין דרך לנטות שאל בעצת מנשה אשר בטח בו והוא אמצו במו פיו לעשות כדבר הזה ויגל את אזנו כי אין כל פחד כי לא למען הביאו בסוד הקושרים בקשה אמי ממנו לכתוב המכתב רק לנסותו ולראות אם לבבו שלם עם בתה. כאשר שמע אבשלום כזאת לא אחר לעשות ככל אשר בקשה אמי ממנו, ויכתוב את המכתב ויתנהו על ידי אמי אשר מהרה להסתירו. ימים אחדים היינו שמחים ושלוים כמקדם, ופתאם נפתחה הרעה: שר בית המשפט בא וישם על ביתנו משמר ויחפש חפש מחפש בכל הבית עדי מצא את המכתב, אז שם פניו אל אמי ויתן עליה בקול פחדים: מאין בא המכתב אליך? — אמי נבהלה מאד ותגד להשר את כל לבה, אך הוא הניד ראשו ויאמר:

אבשלום בא ויתרועע אתנו ואמי קרבה אותי כמו נגיד, ובלבי החלה האהבה למצוא מסלות וחזות פניו העידה כי גם לבבו יהגה אהבה ולא ארכו הימים ואגלה לו הגיוני לבי והיא גם היא הוציא כל רוח אהבתי לי ולא הוספנו להסתיר זאת מעיני איש. בעיני אמי לא ישר הדבר כי רק בכספו מצא חן בעיניה וזאת לא עלתה על לבה כי בתה בת רוזני ארץ, תאהב באהבה עזה עלם עברי, אך היא ראתה כי קצר כח זרעה לשרש את האהבה מלבי, לכן חשבה מחשבות לקשר איתנו מעדנות ויועץ את הבוגד: מה לעשות? ועצתו היתה כי תאיץ באבשלום כי ימיר דתו, ואם ימאן תפיל עליו אימתה כי לא תתנהו לדרוך על סף ביתה. אמנם עצתו לא עשתה פרי כי הוא ענה באמץ לב כי נקל לו לטרוף נפשו בכפו מהמיר דתו. וגם אני הייתי לו לישועה ואאמצהו במו פי לבל ישמע בקול אמי, וגם את אמי דברתי קשות על כי העציבה רוח אהוב נפשי, ומני אז חדלה מדבר עוד את אבשלום בדבר הזה. אך על רעו הבוגד פקדה אפה על כי הביאו לביתה, והנוכל לביש צדקה כמדו ויאמר: גם לבבי יחרפני בשימי לנגד עיני את הרעה אשר תמצא את בתך אם לא תבוא את אהובה בברית נצח, ונפשי ירעה לי בזכרי כי חרפת עולם לא תשבח תהיה אם ישקר לה אבשלום באמונתו אך ידי קצרה מהושיע לה — חמת אמי בערה בה עד להשחית בשמעה את דבריו ותקרא בחמה: הלהתל בי ולהרבות פצעי לבבי באת הנה? אחת דברתי ולא אשנה: עליך למצוא ישע או להסיר מביתי את המכשלה! — היועץ הבליעל חשב מחשבות ויקרא פתאם בשמחה: מצאתי חכמה! כליותי יעצוני עצה לא שמעיה שאול ואבדון! שמעי בקולי וירוח לך: הנה לב אבשלום שלום עם בתך ורק הזקן יעמוד לשטן לו לכן עלינו לשים מתג ורסן באף הזקן למען נוכל להטותו לחפצנו, וזאת עשי: הגידי לאבשלום כי ידך עם הקושרים במלך, וכי בביתך יקראו הקושרים עצרה ולכן אם יחפוץ בבתך אז עליו לתת יד אל כל מעשיכן ויהיה באחד מכן, ואם אין, לא תוכלי לתת אמן

בדברי המשחית לחבל הזה, והמה מאנו שמוע בקולי וגם שניהם מידיו נגזרו —

— מה זה תדברי? — קראה העלמה בתמהון — מדוע תאמרי: גם שניהם? האם גם את אביך קרה מקרה רע? —

— את אבי? הה! איתו קרה המקרה האחרון! — ענתה הנערה וארבות עיניה נפתחו פתאם, כי עד הנה היו דמעותיה עצורות בלבה כגלי נהר עת עליהם יתעלם שלג ולא התפרצו לצאת, ועתה אחרי אשר הגידה צרותיה לאזן שומעת אשר בצרתה גם לה צר, חם לבה ובחמו נדעכו הדמעות ממקומן ותעבורנה כיבלי מים דרך עיניה, והעלמה הנכריה לא נתנה פוגת לבת עינה גם היא ותבכינה יחד עד כי לא היה בהן עוד כח לבכות. ברגע אחד השיבה שלמית את אפה מהנערה הנכריה אשר זה ימים רבים היתה כסלון ממאיר בעיניה כי הכירה כי נפשה חפה מפשע ואהבת אמת אהבה את אחיה, ותחשבה לה לאחות בצרה. ואחרי אשר יבש מקור דמעותיה עוד הפעם שמה אל העלמה פניה ותבקש ממנה כי תספר לה את כל הדברים מראשית דעתה את אחיה עד היום, והעלמה מהרה לעשות רצונה, כי בעת אשר דברה באהוב נפשה רָוַח לה ותמצא נֹחם לנפשה, וכדברים האלה ספרה באזני רעותה: זה ירחים אחדים ראיתי את אבשלום בבֹּקר בבֹּקר בלכתו לשוח יחד את הבוגד וימצא חן בעיני ואהלל את הנער העברי לאמי, אך היא לא שמה לבה לדברי; ומה התפלאתי בשמעי מפיה ימים אחדים אחרי כן כי הנער העברי יבוא לבקר אותנו בביתנו. שאלתי את אמי: מה לו בביתנו? — והיא ענתה בשחוק: להתענג בחברתך, ואת קרבי אותו כמו נגיד כי רב חיל אביו ועל ידו תצמח ישועה לאוצרותינו אשר כבר דללו וחרבו. אני הרביתי לחקור ולדרוש ממנה: מי הגיד לה כל אלה? ומי הוא אשר יביאהו אל ביתנו? ובתחלה מאנה אמי להגיד לי קשט אמרי אמת, אך כאשר הפצרתי בה ואֹמר ברגז: לא אדבר עמו דבר בטרם אדע כל אלה! אז גלתה לי כי רעו דבר אתה ויגל את אזנה כי אבשלום יחפוץ קרבתי.

– גם אני לא אבין למליך, מי הוא עכר נפשותיכן? הלא אתן הבאתן עליכן רעה כי קשרתן על מלככן קשר ותמשכנה אחריכן גם נפשות נקיים להתעותן בתהו לא דרך, ומדוע תצעקנה הלא כגמול ידיכן יעשה לכן ? ! –

– שקר תדברי ! – קראה העלמה בעזוז אפה – לא חטאנו, נקיים אנחנו מפשע וגם אחיך מחמל נפשי לא חטא ואשם, רק עלילות ברשע שם עלינו הבליעל, הוא צוד צדנו בצפיר ברשת ערמתו, רשת פרש ליד מעגלנו ואנחנו כשלנו נפלנו בה ! האם מאהבתו להממלכה פעל ועשה כל אלה ? האם תחפוץ הממלכה להכות נקיים חרם על לא חמס בכפיהם ? הלא עצת שאול הזאת ממנו יצאה, והוא גם הוא בלשונו לשון נחש פתה את אבשלום לכתוב את המכתב אשר היה נכון למועדי רגלינו, והוא גלה מצפונינו ויך אותנו ואת אבשלום בלשון אל שר העיר אשר לא ידע שרש דבר נמצא בנו. האם מאשר כי אהבת המלך נגעה בלבו העליל עלינו עלילות שוא ? או בעבור בצע מעשקות ? ובעיניך הוא כצדיק תמים, כשומר נאמן וכאור שמש המגלה מעשי רשע הנעשים במחשך ! ! –

– מי הוא אשר העליל עלילת שוא ומפי מי יצאה עצת רשע ? הגידי לי פשר דבר ! –

– מי ? האם לא תדעי, או תחפצי לענות את נפשי ותציקיני לשאת את שם הנבל על שפתי ? –

– חי נפשי, כי לא אדע עד מה ! –

– האם לא שמעת עד כה, כי מנשה אשר התהלך כרע כאח את אבשלום גלה על עונו ? ! –

– מנשה ? ! – קראה שולמית בקול נורא מאד עד כי חרדה הנערה הנכריה מפניה – אכן עיני הזו מישרים ואת נפש טהורה מאנת האמין בדברי ותפלי ברשת ממך לך ! – היסיפה לדבר בנשאה למרום עיניה.

– האם יסרת את אחיך מלכת את מנשה ? – שאלה העלמה כי הבינה כי אל נשגבת המת ערכה שולמית מליה.

– הה ! את אבי ואת אחי את שניהם הזהרתי מתת אמון

עודנה יושבת שוממה כל היום ולא דברה את איש דבר. ביום הרביעי בבקר שמעה כי הדלת תסוב על צירה אך לא שמה לבה כי אמרה: בלי ספק יבוא מנשה אל הבית ותמאן להביט בו אך לא מנשה רק עלמה יפת עינים לבושה מכלול כבת אצילי ארץ פרצה אל תוך הבית ותפיל לרגלי העלמה ותקרא בקול בוכים בשפת פולין: הה! נבכה יחד כתנים כי גדל השבר! שברך שברי, כי את תבכי לאחיך ואני אמרר בבכי על אהוב נפשי, היי רוחי ונשמת אפי אשר לקח ממני!... הנערה העבריה השתוממה מאד בשמעה דברי העלמה הנכריה ותבט בה בתמהון, והיא הוסיפה לבכות בדמעות שליש עד כי קול מליה נחבא מהמון דמעותיה: אהבת אמת אהבת עולם אהבתיו — הורידה בשיחה — בשמחת לב חפצתי לעזוב את עמי למען אחיה בצלו אך לא כן רצה ה'! אכן לא ה' פעל ועשה כל זאת, רק הזד הבליעל, ארור יהיה עד עולמי עד! הוא כרה עליו ועלינו שוחה ללכדנו —. שולמית הבינה מדבריה כי היא שושנה בת מטרד ותמאן בתחלה לדבר אתה דבר, אך בראותה דמעותיה ותמת לבבה, חמלה עליה ותשם אליה פניה ותאמר: את אשר אחזה לי אני, הנך שישנה בת מטרד?! —

— צדקת, כדבריך, מכאוב לבבי הכני בשגעון עד כי שכחתי להודיעך שמי, אני אני היא האמללה אשר רק ירחי מכפר שתתה יין הרקח מכוס האהבה ועתה תמצה קבעת כוס התרעלה... הה! ידעך נר הרשע באשון חשך ולא יגיה שביב השמחה באהלו לנצח כי הוביש ששון מלבי!! —

שולמית אשר שנאה בלבה מאז את העלמה הנכריה אשר כראשית לכל צרות בית אביה היתה בעיניה, הוסיפה לשנוא אותה עוד יתר בשמעה את הקללות הנמרצות אשר עברו על דל שפתיה כי היא לא הסכינה לשמוע האלה מפי עלמה רכה בשנים ותפן אל העלמה ותאמר בשאט נפש: הגנב אשר יחתור בחשך בתים יתאונן על השומר אשר לא יתנהו הפיק זממי ועל איר השמש יזעף לבו כי יזרח עליו ויתפש בכף! —

— לא אבין למליך —

(נדתיצה ו״א)

נפשך ממנשה!... סלחי לי אחותי!... בפעם האחרונה אשא על שפתי השם היקר לי עד מאד... יראתי עד עתה הזכיר שמך פן ישים עלי עבותית אהבה ויאסרני אל החיים, אך עתה לא אירא עוד כי הנני מת... אחותי אחותי אחותי!... נטפי דם כסו את הדברים האחרונים עד כי כמעט לא נכרו האיתות. העלמה האמללה לא בכתה עוד כי מקור דמעותיה יבש רק רוחה התעטף, נפשה השתפכה וכל מורשי לבבה נתקו, וגם בעת אשר באו האנשים העושים את החסד האחרון את המת ויוציאו את אביה מביתו להביאו אל בית עולמים גם אז לא נראו אגלי דמעות על עפעפיה כי נאנקה דם ותשב לארץ.

מנשה בכה הרבה בכי בהתאסף העם, גם הלך ללות את המת אל בית עולמו ויתפלל בעד נפשו לבל תראה השחת, ובשובו מבית מועד לכל חי נגש בעינים דולפית דמעה אל שולמית לנחמה מיגונה, אך היא לא שמה לבה אליו כי כְּמֻכָּה בתמהון ישבה על מקומה. גם הסוכן בא לנחמה ולדבר על לבה אמנם גם איתו לא משכה חסד ולא הקשיבה לדבריו אשר דבר בלב נשבר. נבהל ומשתאה עמד הסוכן ויתבונן בפני אהובת נפשו אשר פתאם זרה רוחה לו, ויבקש לדעת פשר דבר, אך לשוא כי לא מצא מענה. בלב מלא חלחלה ונפש מרה עזב את הבית ומנשה שמח בלבו כי אמר: אכן נפקחו עיניה לראות כי לא טוב התגרות בי מלחמה ועל כן לא הוסיפה הראית אהבתה להסוכן, עתה הנני עשיר והיא יתומה עזובה, מתי בל יתח עוד והכסף בידי הוא, עתה תבוא אלי היתומה ותבקש בחסד כי אפרוש כנפי עליה ותחשב לי זאת לצדקה — כה דבר בלי ספק הרשע העריץ לנפשו, אך שגה מאד, את הכסף הצליח להשיג בנכליו אך לא לב בת אדוניו!

כה.

נִבְעוּ מַצְפּוּנָיו.

שלשה ימים עברו מעת אשר היבל הזקן לקברות ושולמית

בקבורת המו״ר, טו״ב לי כי אשרף באש ואזרה לכל רוח עובר לבל אראה פניך הנזעמים שם לפני אלהי המשפט!! ממשפט בני האדם אמלט, אך ממשפט שופט רמים אנה אברח? איפו אסתר?!... בידי אדם לא אפול! המה אומרים לתלות את גויתי מחר על עץ — כן הגיד לי היום שומר בית האסורים — אך אני לא אתן לחלל כבוד אבי במותי, רבות צררתיך ותשא חרפה עלי בעודני בחיים, אך במותי לא אתן עליך חרפה! לוא ידעתי כי סלחת לעוני כי אז החרשתי ואגוע במנוחת לב בתקוה טובה כי עוד מעט ואראה פניך בצל שדי... אך פן... לא לא! לא אקרע סגור לבי ברגעים האחרונים, אדבר לנפשי כי תשא פשעי וגם אלהי המשפט ישא פשעי כאב רחום. וירוח לי... אבי סלח נא לפשע בן שובב אשר נתעה באשמת מורה מתעה... אך לא! לא אשים אשם נפש איש אחר כי אני חטאתי ומריתי... אבי אשביעך בשם אמי אשר היתה לך כמעין ששון ימים רבים כי תעביר לעוני, כי אם לא!... אמהר לשים קץ לחיי למען אברח ואמלט מן הספק אשר יטיף מרורת פתנים בעורקי... הנני מת! ברגע הזה הנני מת ובחשך שמי יכוסה... אבי האירה לי פניך בפגשך אותי בעולם הנשמות!... מה זאת? קרן אור שמש התגנב בעד האשנב אל המאורה אשר ערפל חתולתה, ואשר תקברני חיים. לא לי אתה אור שמש! רק להולכי קוממיות, להמתענגים למראה עיניהם על מראות אלהים תביא בכנפיך שמחה וחיים, ואני שוכב קבר הנני. הלצחק בי באת הנה לרפא רוחי למען אחרד ואבהל מקבר עולמים? לשוא! אם לא אבין אני קברי, זרים יבינו אותו! או אולי תאמר להביא בלבי רוח תקוה? הה! קצרה ידך מעשות זאת! כאשר שביב אורך לא יאיר בעדי ולא יְחַמֵּם גויתי כן גם שביב תקותי!... הנה גם השביב האחרון גז וילך, בלהות אפפוהו בהביטו במכוני אשר לא הסכין לראות אור... אבי! הרגע האחרון הנה בא!!! עתה ארים את המאכלת... עתה אניחנה על צוארי!... סלח לפשע בנך האמלל ושמור

(התיעצ׳ ח״א)

כח לתאר באמר ודברים אף אחת מני אלף מהמכאובים הנוראים אשר הכאיבו כחצים שנונים את לבה? רק האיש אשר ישיה לנגד עיניו: מצרי שאול, ענות הנפש־החוטאת במעמקי תפתה בהתגוללה מגלי אש אל הקרח הנורא ומלאכי בלהות יענוה יציקו לה, היא יבן אך שמץ מן מציקותיה וצרות לבבה עת הרימה את אביה אשר שכב כבול עץ על הארץ באין נשמה באפו ועל פניו נראו עוד עקבות הצרות הנוראות אשר דכאו לעפר חיתו. היא השכיבה את אביה על המטה ותפרוץ לצאת מן החדר ותקרא בקול מר: הצילו, הצילו! החישו עזרה! וכה רצה בחצר כמשתגעה מתופפת על לבה וצורחת בקול נורא. המון אדם בא אל תוך הבית וישלחו לדרוש ברופאים, אך לשוא! כי המות לא יפליט את טרפו ואך אחז אותו בזרעו כחו לא תעצור עוד כח זרע איש להצילנו מידו, כי אתו אל מעונותיו יביאהו אל מקום אשר שמה יובא כל בני תמותה ולא ישובו לנצח...

כשוב רוח העלמה אליה – כי התעלפה בחוץ – לקחה את המכתב ותקרא בו כדברים האלה: אבי! אבי אבנך אך ידעתי נפשי כי אין לי כל צדקה לכנות אתך בהשם הזה, בהשם הקדוש לכל טהר לב, בהשם אשר יעיר בלבנו אהבה חנינה וחמלה, הה! אתה אבי אתה כי אין קצה לאהבתך אשר אהבתני אך איך אעיז פנים להקרא בשם בן? ואני חללתי את הקדש! חללתי כבוד האיש אשר עשה עמדי חיים וחסד, חללתי את אמונתי הטהורה, חללתי מוצא שפתיו, אויה לי! חללתי גם שם אלהיו! ידעתי כי חוטא ופושע הנני! מורד ומרצח! מרדתי באלהי, מרדתי באבי הורדתי שיבתו ביגון והרפה שאולה! הנני נושא עונשי. אך מה תועיל לך בְּנִי? האם אכפר בדמי את הרצח אשר הבאתי בעצמותיך?... הה! אבי אם תפגשני בשערי שאול אל תסתר פניך ממני! די לי די מצרי שאול אשר ראיתי פה בחיים! אבי! את השם היקר הזה אשא בתרדת קדש על שפתי ובקרבי יקד יקוד אש תפתה. אם לא תשא לעוני אבי, אויה אויה לי! טוב לי להקבר

לך ? מה עול פעלתי , כי תכני בשוט לשונך בלי חמלה ? ! החפץ תחפוץ כי אמכיר גויתי ונפשי לעֵוָל אשר מרמה ותוך בקרבו ? אם כה תחפוץ הנני הנני להקריב נפשי על מזבח אהבתך מבלי פצות פה ודבר דבר, אך אני אדע נאמנה כי לא תחפוץ בזאת, נפשך לא תאבה להעביר נפש בתך יחידתך למלך, רק יען כי לא תראה נכוחות, לא תכיר דרכי העול הזה ועל כן תאמין בו ותחשבהו לצדיק ואיש אמונים, אנא אבי פקח עיניך וראה ולמה תשחית נפשך ונפש פרי בטנך ?—. הזקן שמע ויניע ראשו וככלות שלמית לדבר ענה באנחת קרב : הוי על דור עקש כזה ! דור אשר האפרוחים יאמרו להורות דרך להורתם, הבנים יחכמו מהאבות ועולל יניע ראש אחרי איש שיבה, מה תדעי את ולא אדע, איפו ראית בני אדם ודרכיהם כי תאמרי לפקוח לי עינים ? הן גם דרך אבשלום היה זך בעיניו ועל דעתו הרעותי מאד כי לא הלכתי אחריו, וכן גם את בדרכיו תבחרי ! — .

— אבי ! — קרא הנערה בכל כחה — אבי אל תיסרני בשבט לשונך בטרם בחנת דברי, הן תאטום בכל עת אזנך ותמאן שמוע ואיך תחפוץ לשפוט דרכי, אל תדמני לאבשלום, כי אותו הדיח הנחש אשר אתה שם היום כל מבטחך בו, ולולא הוא כי אז ישב גם אבשלום עתה במנוחה בביתך, וגם אני לא אעוה דרכי כל עוד אשר לא באשוריו אחזה רגלי, אם תאבה שמוע לקולי הבה ואתן לך אותות נאמנים כי הדיחך בחלקת לשון רמיה וכי הביא עלינו הרעות — הזקן אך הפץ לענות על דבריה נפתחה הדלת ושומר בית האסורים בא הביתה ויתן מכתב אל הזקן ומבלי הוציא הגה מפיו מהר לצאת החוצה. הזקן התבונן בהמכתב רגעים אחדים ויירא לפתוח אותו כמו לבו נבא לו כי בו צפון החץ האחרון אשר ישים קץ לכל צרותיו. אך לאחרונה הבליג על פחדו ויפתחהו ואך קרא בו רגע במעוף עין שאג בקול נורא כארי עת חץ מות בא בלבו וידום — לנצח . . .

מי יספר ענות נפש העלמה בראותה כזאת ? מי יעצור

(דת״עה ח״א)

לשולמית ולבקש אהבה ממנה. אך היא נלאתה נשׂא עמל וכעס כל היום ותבוא לחדר אביה ותספר לו בבכי תמרורים את דרכי מנשה ותבקש ממנו כי יסיר מעליה את הנגע הזה. אמנם לא כמחשבותיה היו מחשבות אביה, כי הוא ענה בתמהון: לא אדע מה עול מצאת במנשה כי תבזי צלמו? הן לו תאר והדר וגם ימצא חן ושׂכל טוב בעיני אלהים ואדם, לו גם תורה וחכמה ובו יתברכו רבים, לוא היה בני כמיהו! וזה כבר עלו על לבי מחשבות כאלה, ולולא ערבה שמחה בביתנו כי אז נתתיך למנשה לאשה בשמחת לבב. —

— ואני אתן חיתי לממיתים ונפשי לשׂדי שחת מתת את גויתי להנחש הזה אשר שת לך בחלקות ויביא על ביתנו רעה ומהומה! להבליעל אשר הדיח את אחי מדרכי יֹשר! אשר הסב לב אבי אחורנית! ואשר אחז בירכתי הבית אשר בו מצאו קן למו צדקה יֹשר ושלום, לגרש את יושביו ממנו למען ימצא רשת נפשו! לא! לא אמכור את לבבי לבן תהלת הזה! אבחר מחנק לנפשי, בידי אפתחה לי שערי שאול ואל אפול בידי הרשע הארור הזה!! — כה קראה הנערה בקול נורא מרגיז לב והזקן השתאה השתומם לדבריה ויבט בעינים נבוכות כאיש אין תבונה בו בפני בתו אשר היו כפני מת כבלותה לדבר בזעם וברעש את דבריה, ועוד צללו אזניו לקול מליה ויעמוד על עמדו כאיש אובד עצות כשעה תמימה והנערה ישבה על הכסא ותבך בדמעות שליש. אחרי אשר סרה מבוכת הזקן ממנו נגש אל בתו ויעמוד למולה ובקול כחולה ענה ואמר: הה, על חיי! מכל עבר ופנה תתגלגלנה עלי תחת שואה צרות חדשות לרגעים! רעות במגורי ורעה בחוץ, הה! האין די לי בהצרות אשר באו לרגלי בני, כי גם בתי התעוררה לנקר מוח עצמותי הנשאר לפלטה משני הפגעים, גם את קמת עלי להקציר מדת ימי! הלא לא לעולם אחיה, קרוב קצי, עוד מעט וידעך נר חיתי, וגם מספר ימי אלה כימי עד בעיניך כי מהרת להביא חצי מות בלבי למען מהר את יומי האחרון! —

— אבי! — קראה הנערה בקול מר! — אבי, מה עשיתי

נפש אהבו מיום צאתו לאור באיר החיים. אך עתה מלאה האהבה את כל חדרי לבו עד כי שכח את כל התבל וגם בתו היחידה אשר יקרה לו מבבת עינו, רק באבשלום קוה למצוא חיים ושלום ובלעדיו כלם כאל נחשבו. כה ישליך האדם מיד את הטוב אשר בידו הוא בעת ירדוף להשיג את הרחוק ממנו.

בעת אשר כל מעיני לב הזקן היו באבשלום לא שת לבו אל בתו אשר התהלכה כצל כל היום, על פניה עצבת נוראה, עיניה כהו כי בכתה במסתרים רב בכי, ולבה היה קבר לצרות נפשה. אך לא רק על שבר אחיה וְשׂוּבָהּ, ולא בצרת אביה לה צר – אף כי גם אלה נגעו עד לבה – רק לבחירה רצתה נפשה בו, להסוכן אשר קנה כל ותיה ולבה בכתה במר נפשה. הרעיון כי האיש אשר כמלאך אלהים היה בעיניה, גֹרש מהבית והצפעוני זעום אלהים ושנוא נפשה ימשול בכל בבית ויושביו, הרעיון הזה דכא לארץ חיתה ויוביש מקור ששון ותקוה מלבה. מחזות נעימים ותקות טובות ראה הזקן בהלך נפשו, וחזיונות נוראים מרגיזי לב ומעכרי נפש ורוח רחפו מול עיני הנערה: אביה יכביד עליה אכפו לתת יד למנשה עוכר ביתה ועל אפה וחמתה יסגירה אל הָעַוָּל הזה ואהובה משוש נפשה נשמת אפה תמם יהלוך ויגוע מעֹצר רעה ויגון... או... נורא הרעיון הזה! או יטרוף נפשו בכפו. ואם גם האיר לה לעתים רחוקות קרן תקוה טובה כי עוד ישוב אחיה וישיב שלום הבית על מכונו, אך האור הזה היה כנגהות ברק באישון ליל אשר אך רגע יבקע ערפלי חשך והמה ישובו ויסגרו דלתים וירבו האפלה.

ישנם אנשים רבים אשר בזדון יגרשו כל רגש תקוה מלבם בעת צרה כמו ישאפו לנקום נקמה מלבם אשר הרה והגה מחשבות יגון ויוסיפו להגות מחשבות נוראות למען ענות את נפשם. כזאת עשתה גם שלמית; היא הרחיקה בכל עז כל רגש תקיה מבתי נפשה ולבה הגה אך אימה ונבאים לימים יוצרו.. ולהגדיל שברה דבר אתה מנשה אהבה וידידות ויבקש לנחמה מיגונה בשפת חנף, כי מעת אשר שמהו אבינדב לאדון הבית מני אז לא ידע העול הזה בושת לגלות אהבתו

סופות עם סערות, הוה על הוה ופרץ על פני פרץ על ראשו יעבורו, ישחו ראשו, ירופפו עמודי גויתו ולבבו חזק מחלמיש צור, יעמיד לקראת כל פגע, יגבר חילים, יבקש תחבולות כל עוד נשמת שדי תחיהו אך היועילו לו אלה ? . . . היצלח להכניע את מתקוממיו תחת רגליו ? . . . לא! רק ירבה פצעיו חנם, רק יוסיף להביא משנה שברון בעצמיו עד אשר תבוא עת קץ ואז יכרע יפול וירד נשיה ישבע יגון וצרה. . . הצרות הרבות והרעות אשר כתרו את הזקן, צרות אשר די כח אחת מהנה לדכא עד עפר נפש איש, הצרות האלה לא הרכו לבו רק היסיפו לו עז ועצמה ללחום בכל מאמצי כח, ותקותו לא עזבתו אף רגע. הוא לא חדל מַּוּת כי עד מהרה תפתחנה דלתי בית האסורים ובנו ישוב הביתה, ולא לעתים רחוקות התיצבו מחזות נעימים משמחי לב מול עיני לבו: צדקת בנו יצאה כנגה והוא ישב אתו בביתו וירנין לבו . . . רעיה אהובה ויעלת חן נצבת לימינו ועל פניה שפוכה רוח חן ות״ו והאהובה הזאת אשר פניה כפני מלאך השלים כלתו היא. . . על זרועותיה תשא ילד מראהו כסהר והוא ישלח ידיו הקטנות והטהורות כבדולח ויחזיק בזקנו הלבן ויקרא בקול כצפיר: אבי! . . .

העשתונות ימהרו לרוץ, ברגע אחד יעברו ארצות רבות ובמעוף עין יבואו לעתים רחוקות, כל רחוק בזמן ובעת קרוב להם, כי רוח ולא בשר המה ומי יעצור בעדם ? האם פגעי הזמן ? האם המכשלות והחתחתים הפרושות ליד מעגל החיים ? הלא אין רגלים להמה ועל כנפי רוח ינשאו, יעלו אבר וירימו ראש למעלה למעלה ואל ארץ לא יביטו . . . אכן חייהם אך רגע כי אחריהם לב בשר ימשך והיא יכביד עליהם אכפו לרדת מטה, רגע יתנשאו וימשכיהו אחריהם ועד ארגיעה תרפינה כנפיהם מכבד משא הנמשך אחריהם, אז יעזבו מעונות שחקים, ישובו מעתות העתיד וירדו מטה מטה עדי יגיעו עד אדמת עפר ויפלו בידי ההוה. . . ואז. . . הה! אז ידע ויחוש האדם מה אמלל הוא בארץ! . . . מעודו לא שגה הזקן באהבת בנו כמו מעת אשר ברזל באה נפשו, ואם כי אהבת

— הס ! — קרא הזקן בקצף — מי בקש עצה מפיך ? המעט ממני צרותי אשר הביא עלי הזמן באפו כי עוד יקומו איכלי לחמי להביא שבר בעצמי ? ! האם אשים לבי לדברים אשר שמה הקנאה בפיך ? ! אל תוסיף דבר דבר אם חפץ אתה להשאר בביתי ! —

— לא מקנאה — ענה הסוכן ברוח שו — כי אם מאהבתי הנאמנה לך אמרתי להצילך מפח יקוש. . .

— הלא ציתיך לבל תפצה פיך לדבר דבר אתי בדבר הזה — קרא הזקן בעוז אפו וירקע ברגליו — ואם תמאן לשמוע בקולי, בקש לך מקום באשר תמצא ! —

— דבריך לא יביאו מורך בלבי — ענה הסוכן בהשקט ובטחה — כי מעמל כפי אשבע, לא ברמיה סבבתיך ולא בעקר וחנף קניתי לבבך, כי אם צדקתי ויושר לבבי עמדו לי עד הנה והמה יהיו בעזרתי גם לימים הבאים. אתה תאמר בלבבך כי תפיל עלי בלהות צלמות באמרך כי תשליכני מעל פניך, ואני אמר לך כי אף אם תרבה משכורתי אלף פעמים לא אוסיף שבת בבית אחד את הנבל הזה — ובדברו הורה באצבעו על מנשה אשר עמד בצד הזקן כשה תמימה ולא ענה לחורפו דבר. — הזקן התקצף מרגע לרגע ביתר שאת בראותו את צדקת מנשה אשר יסלח למחרפו ואת עזות מצח הסוכן אשר ימרוד בו לעיני כל המשרתים ויקרא בחמה אפו: לך בשם השט... אך לא כלה את דברו כי מנשה אחז בידו ויאמר: אנא אדוני אל נא תשמיע קללה בביתך פן תחשב לך לחטאה —

— מצח אשה זונה ! — קרא הסוכן ויצא מהבית.

כו.

אַחֲרִית בֵּית אֲבִינָדָב.

חזק מצור, אדיר מהררי אל הוא האדם; גם הררי עד פור יתפוררו ביום רעש, גם ארזי אל יסערו ממקומם בבוא סופה וסער וזה החלש ורפה הידים ישא ויסבול רעש אחרי רעש,

האיש אשר אבחר בו ?! – קרא הזקן בקצף.

– אתה אדון הבית ובידך לעשות ככל אשר תשאל נפשך, ועל כן לא יאבו שמוע בקולי, כי המה אומרים לי: נכרי אתה פה ורק מוצא שפתי אדון הבית קדוש לנו –

– ומה אעשה להם ? – קרא הזקן בחמה אפו – גם עבדי קמו לצחק בי ולענות את נפשי, אויה אויה לי ! –

– אנא אדוני, הרגע נא! כי ברגע אחד תוכל לבצע אמרתך, ועצתי כי תקרא כעת את כל אנשי הבית וגם את הסוחרים הרבים אשר ימצאו עתה בבית המסחר לביתך ותשמיע באזניהם כי ישמעו לקולי לכל אשר אצום ואז ינוח לך מכל העמל כי אני אדע לנהל את הבית, האלך לקרוא את האנשים ? –

– הה! אבי אל תעשה כזאת, אל תביא עליך ועלינו רעה אשר לא נוכל המיש ממנה צוארנו – קראה שולמית אשר פרצה אל הבית לדברי אביה ופניה חורו כפני מת, וכל בדי עורה רעדו.

– גם אני לא בקשתי זאת למעני כי אם למען מניחת אדוני – ענה מנשה בשפתי תם.

– לא לא! אל תקרא את האנשים הנה – ענה הזקן מבלי פנות אל דברי בתו ופני מנשה הלבינו כשלג – אני אלך אל בית המסחר ושם אצוה במפגיע באזני כל הנאספים כי אתה הוא אדון הבית ואיש אל יזיד למרות את פיך – פני מנשה שנו בשמעו את הדברים האחרונים וישאף רוח כמו הקיץ מחלום נורא ושולמית יצאה מהבית וידיה על ראשה.
נשען על יד מנשה בא הזקן לבית המסחר ויתן צו לבל יזיד איש למרות את פי מנשה אשר יחשב מעתה כאדון הבית ובידו לעשות כהעולה על רוחו. כל המשרתים הקשיבו דברי הזקן ולא ענו דבר אף כי חזות פניהם העידה כי לא לרצון להם המצוה הזאת, רק אחד מהם הוא הסוכן אשר היה לחן ולחסד בכל עת בעיני אבינדב קם ממושבו ויגש אל הזקן ויקרא בקול קורע לב: אדוני! אתה הוא אדון הבית ובידך לעשות את כספך כאשר עם לבבך, אכן ידוע תדע כי תנחם באחריתך על הדבר אשר . . .

(התועה ה"א)

החת לישונו כי אין תקוה להציל את בנו כי אחת דתו להתלות על עין. אך הזקן מאן להאמין בדבריו ולא אמר נואש ויוסף להעמיק עצה ותחבולה להטות לב השופטים בשוחד. ואף כי שומע לא היה לו מאת השופטים וגם לראות את בנו או לדבר אתו מבעד השבכה לא נתנוהו, בכל זאת לא מנע האמלל רגליו מלכת יום יום אל בית המשפט ואל השופטים לאיש ואיש בביתו, וכה הלך מבקר ועד ערב בלי מרגעה וכאשר פגשו איש וישאלהו בדבר מקנה וקנין, ענה בחפזון: לך ודבר את מנשה כי הוא אדון הבית ואני לא אדע מאום כי אין עתותי בידי – כה חלפו עברו שני ירחים.

מעת הֻדַע למנשה כי אדון הבית שמהו למושל בכל קנינו החל לבוא לרגעים לחדר הזקן לשאל בעצתו, אולם הזקן אשר נלאה נשוא עול החיים והמסחר היה כאבן מעמסה על שכמי, ושקלי הזהב כאבני חצץ אשר בהם יתנגפו רגליו בעיניו, גער במנשה על אשר לא יתן מנוחה לנפשו העיפה ויאמר: אחת דברתי ולא אשנה, עשה כאשר בלבבך ואל תוסיף להלאות את נפשי בשאלותיך, לא אובה ולא אחפוץ לדעת מאומה, והטוב בעיניך עשה! – כשמוע הנבל הדברים האלה אמר בלבו: עתה עת להקים מזמות לבי ויתהפך בתחבולות מרמה ויפתח פיו בשפת חנף ורמיה ויאמר: אמנם אדוני: זכור ואל תשכח כי לא לכל בני תמותה לב ישר כמו לך, ובעת אשר אתה בטהר נפשך תשים מבטחך בי, יקימו העבדים ויתפרצו מפני ולא יתנו אזן קשבת למצותי כי יקנאו בי, גם מאשר אביא את כל מעשיהם במשפט לכן יחשבו רעה עלי ועל כן לא אוכל לצות בשמי בלתי אם בשמך –

– צוה בשמי או בשמך, אחת היא לי – ענה הזקן ברגז – אך אל תפריעני ממנוחתי –

– לך אחת היא, אך אני לא אעשה שקר בנפשי לְצַוֹּת בשמך מבלי שאל את פיך בראשונה –

– אבל אני צויתי באחת כי כלם ישמעו לדבריך, האם לא אדון הבית הנני ולא אוכל לתת ביתי ביד

לשים כבלי ברזל ברגלי בנך כי גם היא בקושרים ! —

— בני ? ! — קרא הזקן בקול נורא ויפול על המטה . מנשה ושלמית מהרו לעזרת האב האמלל והשר לקח את אבשלום אשר נאנק דם ויצא מהבית .

לתאר לפניך צרת נפש הזקן האמלל תלאה לשוני ; אך כל בני הבית ראו בן תמהו כי הצרה האחרונה הביאה חיים חדשים ואמץ לב בקרבו , ותחת אשר עד כה הלך קדורנית , אזר עתה כגבר חלציו ללחום את הפגעים אשר כמלאכי זעם באו לביתו . ביום המחרת השכים הזקן לצאת מביתו וישכח כי חג היום , וימהר אל השרים והשופטים לדרוש על דבר בנו . אך מכל השרים לא הטה איש את אזנו לקול בכי הזקן ולתחנוניו כי יראו לנפשם לגלות סוד , ורק אחד מהיועצים בבית המשפט אשר לוה פעמים רבות כסף מאבינדב בלי נשך גם בלי השיב את הכסף , כאשר עשו רוב היוקרים והיושבים על המשפט לאחינו העשירים , הוא נאות לגלות לו את כל הדברים הכמוסים עמהם אחרי אשר הגיד לא בכתר כי דבריו יסלאו בזהב , והזקן לא אחר להראות כי ידע הוא לערוך הון יקר דבריו וישלם בעד כל הגה אשר יצא מפיו ביד נדיבה . וזה הדבר אשר לקחה אזנו : אבשלם נשבע לבוא בברית נצח את העלמה שושנה בת מטרד אשר בביתה קראו המורדים עצרה , והיא הפיחה קריה בחלקת שפתיה , וגם אבשלום נתן יד לפושעים במלכם ויכתוב מכתב בידו אל ראש המורדים בעיר שבורה כי נכון הנהו לבוא בסודם , ומכחו וכספו ישחד בעדם למען יקימו כאחד לפרוק עול הממשלה מעל צוארם , וגם התפאר בהמכתב כי כבר הצליח חפצו בידו להטות לב נערים רבים מבני ישראל לתת יד להמרד . ואיש אחד נאמן למלכו ידע את כל אשר עשה אבשלום ויבא ויגלה את אזן השופטים והמה חקרו דרשו וימצאו את המכתב אשר בו היו כתובים כל הדברים האלה . השופטים מהרו לשים משמר על בית מטרד ויגרו אחרי כן בהרתם גם את אבשלום אשר את פושעים הוא נמנה .

בכל הדברים האלה שמע מפי היועץ אשר לא כחד

– לוא קרא האויב חרב עלינו, כי אז שכבנו במנוחה על ערשנו, מהלל שם ה׳! רב כח אנשי צבאותינו להשיב מלחמה שערה, וכל העמים יחתו מפני שם אנשי חילינו, אכן בקרבנו יושב האויב, ויפיח רוח מרד בלבות קלי הדעת למרוד במלכם ולהביא חרב על ארצם. זה העם הפישע והמורד מני אז, עם פולין התעורר עוד הפעם להשבית שלום מן הארץ –

– לא אבין לדעת האוילים האלה – ענה הזקן במנוד ראש – האם יתברכו בלבם כי יעשו חיל? הלא להם לדעת מראש כי נכונו להם שפטים! המה רק שמות ישימו בארץ ולנפשם לא יועילו –

– ומה יחשוב בלבו הבן המורד באביו? – כל עצמות הזקן רחפו בשמעו את המשל – את אשר יחשוב הבן המורד באביו, יחשוב גם האיש המורד במלכו בזדון לב – ענה השר בכבדות ויבט בפני אבישלום אשר היו כפני מת. כלם החרישו ולא ענו דבר והשר הוסיף לדבר בשימו אל אבישלום פניו: רק הבן המורד יחשוב בלבו, עוד יעברו ימים רבים עד אשר יבוא שופט רמים אתי במשפט, והעבד המורד באדוניו יכין גיו למלחמה, האין זאת?! – דממת מות שררה בבית רגעים מעטים, אחרי כן שם הזקן אל השר פניו ויאמר: חי נפשי כי לא אבין למליך, למה זה בחרת לשון ערומים לדבר במשל ולערוך את הבן המורד באביו אל המורד במלכו, מה לנו ולהמורדים? אנחנו נירא אלהים ומלך, ועתה עת לעשות לה׳ – השר קם ממושבו ויענה: צר לי מאד עליך, זקן נכבד! אני ידעתיך מאז לאיש ישר ונאמן רוח למלכו, וגם כל בני העיר יתנו כבוד לשמך, אמנם גם שדה טוב יוציא לפעמים קוץ ודרדר, ועל האכר להניף ידו לשרש את החרולים מבלי שים לב גם אם יכאיב את החלקה הטובה –

– מליצה חידות לי דבריך! – קרא הזקן ברעדה.

– אני לא חפצתי להעציב רוחך פתאם, זקן נכבד! ועל כן באתי אתך בדברים, אך דע לך כי אני באתי הנה

כב.

תִּקְוַת אֱנוֹשׁ.

בלב מלא רגשות קדש ישבו האב הבן והבת סביב לשלחן ויתנו בשיר קולם ויזמרו את הזמרות אשר יזמרו כל בני ישראל בליל התקדש חג; ובלבו הגיש הזקן תודה וברכת לאל מושיעו על כי השיב לו את הבן האובד, ולב הבן רחש תודה ותהלה גם תחנונים להאל אשר כמעט עזבו, והגיוני הנערה רחפו על גלי תקות טובות ופני בחירה רצתה נפשה בו היו לנגד עיניה. כה צללו כלם בנבכי עשתונותיהם עד כי לא שמעו כי הדלת סבבה על צירה ושר בית המשפט בלוית ארבעה אנשי חיל מזוינים באו הביתה. השר עמד רגעים אחדים על מפתן הבית ויבט בהיושבים ואיש לא ראהו, ואחרי כן קרא בקול: ה' עמכם! היושבים תמהו איש אל אחיו בשמעם את הקול וישאו עיניהם לראות מי המה הבאים, וגם הזקן נשא עיניו ואחרי אשר התבונן בפני השר קרא בשמחה: שלמון ידידי! טוב הדבר אשר עשית לבוא הנה לשמוח אתנו בשמחת החג, שב ושתה כוס יין, ודע כי לך בשורה טובה מוצאת להביא לרעיתך, הגד לה כי מחר תשיג ממני למנחה מטפחת משי יקרה אשר כמוה לא נראתה עוד בכל העיר. אך למה תעמוד? האם תירא לשתות אתנו יין פן הוא מהול בדם אחיך?! — הוסיף הזקן לדבר בשחוק ויחזק בימין השר.

— לא אוכל — ענה השר כמתעתע — צר לי מאד כי לא אוכל למלאת שאלתך —

— מדוע? האם גם בלילה תעבוד עבודתך? שב ושתה כוס יין ותן גם להאנשים אשר ברגליך —

— בעותתי מבוכה כאלה ידינו מלאות עבודה כל היום וגם הלילה לנו משמר —

— מה זה תשמענה אזני? — קרא הזקן בדאגה — מדוע תקרא להעת הזאת עת מבוכה? האם יקראו אויבינו על ארצנו מלחמה מסביב? —

הבט בפני רעו כמו ירא מפניו. הזקן לא הביט בפני אבשלום בדברו את מנשה, אך מעיני שולמית החודרות חדרי לב לא נעלמו אותות הקצף אשר התראו על פני אבשלום בדברו את מנשה ותשמח בלבה בראותה כי הפך לב אחיה לשנוא את שנוא נפשה ותחכה לקץ לעת יקום להסיר את מסוה האחוה מעל פניו וישליכנו כנצר נתעב מהבית.

– אמנם הגד נא אחי – שאלתי את רעי – מאין בא רוח חכמה להנערה להקור ולדרוש אחרי דרכי מנשה? הן את הזקן אשר ראה הרבה אנשים שונים בדרכיהם ודעותיהם השכיל להוליך שולל עד כי האמין בכל דבריו, והנערה הרכה בשנים אשר לא נסתה הצג כף רגלה ברחובות, ראתה בעין חודרת עמוק עמוק תוך חדרי לב הנוכל! –

– לא צדקת בדבריך – ענני – הן נראה בבקר בבקר ילד אשר בלבו תגוח חכמה ואיש זקן וכסיל, וגם את שולמית חנן ה׳ בלב מלא חכמה ויודע להבין דבר לאשורו. אמנה לא אכחד תחת לשוני כי לא חכמתה פקחה עיניה לראות את אשר לפניה רק אהבתה, כי היא אהבה בלבב שלם את הסוכן אשר על בית מסחר אביה, איש צעיר לימים ורב תבונות והוא פקח עיניה על דרכי מנשה כי קנא בו ויבקש להרחיקו מבית אבינדב, ומנשה היה עוין את הסוכן ויבקש למצוא בו ערות דבר אך כל עמלו היה לריק כי הסוכן עבד עבודתו באמונה ואבינדב אהבו. ומני אז ראתה שולמית און במנשה ובהתבוננה כי הוא יביט יראה בה בעיני אהבה הוסיפה לשנוא אותו, ותחשוב מחשבות כל היום איך להרחיקו מן הבית, אך אביה ואחיה נלכדו ברשת ערמתו ויהיו עליו סתרה לכן שמחה עתה בלבה בראותה כי גם עיני אחיה נפקחו לראות כי רע קרא לצפעוני, ותקו כי עתה יתן גם הוא ידו לה להסיר לב האב ממנו. האדם יחשוב מחשבות ויבנה מגדלים, ומקרה אחד יגיח ממקומו ויכם לרסיסים כתות לא יחמול...

(הת עה ח״א)

זה תכרע ברך ? וכן לא יעשה בן יעקב אשר יהזיק . . .
פתאם עצר במלים וכל עצמותיו רחפו .

– ידעתי אבי ידעתי – קרא אבשלום בקול מר – כי כן לא יעשה בן יעקב אשר יחזיק באמונת אבותיו, ידעתי אבי כי רבו פשעי, חטאתי לאלהי אבותי ולך אבי יקירי ! אך נשבעתי בנפשי כי לא אשוב עוד לכסלה, וכל עוד רוח באפי אבקש להיטיב דרכי למען אטהר מעוני, הה ! רבו עונותי למעלה ראש ! אמנם במרומים שהדי כי לא בזדון לב נטיתי מדרכי יֹשר רק משובת נעורי הכתני בעִוָּרון, כשה אובד תעיתי אחרי מורה מתעה . . . אך אירא מאד פן תערב שמחתכם בשמעכם מפי דבר מר, וחלילה חלילה לי לכפות עון על חטאת ולהפוך שמחתכם לאבל ! הה ! עוד תשמעו מפי דבר אשר לשמעו תצלינה אזניכם, אך עתה נלכה נא לעבוד את ה׳ אשר שכחתי כמעט קט –

– וה׳ יעביר עונך וחטאתך תכפר – ענה הזקן ברגש קדש במעל ידיו .

– מי יודע ? – ענה אבשלום באנחה ויורד לארץ ראשו כחוטא היודע ומכיר עותתו .

– מבשרי אחזה בני, הן אני סלחתי לך וגם אלהי השמים אב רחום הנהו וישא גם הוא לפשע בנו –

– מי יתן ויאמנו דבריך – ענה אבשלום ושלשתם נגשו וישבו אל השלחן. שולמית התבוננה בפני מנשה בדבר אבשלום את דבריו כמודה ועוזב את פשעיו ותכר בו כי כחצים שנונים ירדו דבריו ללבו, כי פניו שֻׁנּוּ מרגע לרגע ועיניו נעו ונדו לכל רוח כברקים בליל חשך, אך לאט לאט שבה מנוחתו אל לבו וכאשר נגש אבשלום אל השלחן קם ממקומו ויאמר: השלום רעי ? מהמון רגשותיך לאביך שכחת רגע את רעך, אך גם אני אסלח לך –

– ידעתי מאז כי רוחך טובה וכי אוהב אתה לי ולבית אבי בכל לב ונפש אך אנחנו נדבר עוד יחד בלילה ועתה עת לעבוד את ה׳ – ענה אבשלום וישב על מושבו מבלי

קצף, שמחה, עצבת ועוד רגשות רבות כאלה אשר אולת שפת איש לתאר אותן במר ודברים קמו פתאום מתהום התוהו להרעיש מורשי לבבו בכח. רגע התעורר הזכרון לענות את נפשו ויזכירו את כל הצרה והיגון אשר הביא עליו בנו זה, ועד ארגיעה קמה האהבה לכסות עלי פשעי הבן יקיר לו וילחמו בחזקה עדי נלותה התקוה להאהבה לשים מסוה על העבר לבל ירגז לבו בהביטו אחריו... תקוה טובה התעוררה בלב הזקן בהתבוננו בפני בנו אשר השח השפיל ראשו ולא הלך רומה כדרכו: אכן השיב אל לבו כי עקש הישרה — אמר הזקן בלבו — בלי ספק נפקחו עיניו לראות כי התיצב על דרך לא טוב ועתה ישיב ונחם. הרעיון הזה הביא זמין בלב הזקן וישב על מושבו ויחכה עד אשר יגש אבשלום אליו לבקש ממנו סליחה. אך שלמית מהרה ותפול על צוארי אחיה ותקרא בקול: אחי מחמל נפשי! הנה שבת אלינו... וקולה נחבא מהמון הדמעות אשר זרמו כמים עבות על לחייה היפות, ואבשלום עמד על עמדו כנציב שיש מבלי נוע ודבר דבר. הזקן לא יכול התאפק עוד בראותו את המראה הזה לנגד עיניו ויקם ממושבו ויגש אליהם ויתן ידיו על ראשיהם ויברכם.

— אחי —! קראה הנערה בקול רז — בקש סליחה מאת פני אבינו כי רבה הרעה אשר הבאת אליו, ועליך להשיב לו רוח ששון תחת רוח כהה אשר מידך בא לו —

— אל נא בתי — ענה הזקן בקול חנינה וחמלה בחבקו את בתי ובנשקו איתה על מצחה הזך מעלג — אל נא תזכירי בתי עונות ראשנים, רב לי רב כי בני שב אלי בלב טהור באשר יעידו פניו, אין קצה לשמחת לבי בעת הזאת והראשונות בהלום עובר תעבורנה, לא תזכרנה ולא תעלינה על לב, ואדמה כי רק חלום נורא בעתני ירחים אחדים, ועתה הקיצותי משנתי לראות כי שלום ושלוה במכוני —

— אבי אבי! — קרא אבשלום ויפול על ברכיו לפני הזקן, אך הזקן לא נתנו לכלות דבריו ויאמר: קום לך! למה

— אני חזיתי זאת בעיני — הוסיפה הנערה לדבר — כי רבים רבים יתאוננו על העת ועל המקרים יזעף לבם, בעת אשר יש לאל ידם להושיע לנפשם ולא יעשו מאומה —

— האנשים האלה סכלים המה — ענה הזקן.

— אני ראיתי אנשים אשר ראו הרבה ארצות ובני אדם לרבבות חזו עיניהם ובכל זאת רכי הלב המה, ויהיו כמכי בתמהון בעת אשר ילכדו בפח — הזקן התפלא מאד בשמעו דברי בתו כי מעודו לא שמע מפיה דברים כמו אלה, אך התענג על נעם ניבה ויאמר: אכן לא בכל עת יש לאל יד איש לעשות חיל אף אם זרע עם גבורה לו, כי מה יעשה אם רגליו לנחשתים חוקים הֻגשו ולא יעצור כח לנתקם כפתיל נעורת? הלא אז נטל עליו לשים בעפר פיו ולדום —

— ישנם נחושתים אשר לא מברזל ונחשת נעשו, ובכל זאת רבים המה אשר זעם לא תעצור כח להסירם מעליהם ולצאת למרחב, ישנם אנשים אשר יאמינו בכל דבר שוא ותפל, ויהיו לעבדים למו, ישנם אשר ישימו מבטחם במשענת קנה רצוץ, או יתנו אמונתם באיש לא אמון בו, באיש אשר יכרה עליהם שוחה ויפלו בידיו לבל יוסיפו קום, והמה יאטמו אזניהם ולא ישמעו בקול יועץ בצדק אשר יחפוץ להצילם מרעתם... פני מנשה שֻׁנו בדבר הנערה את דבריה, ועל פני הזקן אשר הבין אל מה ירמזון מליה שכנה פתאום ענגה ויענה ויאמר: רב לך בתי! אל תוסיפי דבר כדברים האלה כי לא לרצון המה לי —

— זאת ידעתי מראש — ענתה הנערה בעצבת — וגם על זאת הננו נודדים בגוים על כי לא לרצון לנו לשמוע בקול דובר צדק ונשים בהדמיון כל מבטחנו —

עודם מדברים נפתחה הדלת ואבשלום בא הביתה בפנים נזעמים ועצוב רוח; ראשו הוריד לארץ ויעמוד בפתח וידום. כראות הזקן את בנו, כָּבוּ פניו פתאום כתוֹכֶת מות וכרגע התאדמו כדם מרוב הרגשות השונות אשר התעוררו בקרבו ותתגעשנה כגלי ים לפני רוח למראה בנו: אהבה,

לבית הספר . . . יזכור ימי עלומיו עת אשר נקרוא נקרא לאכול לחם ביום מועד בבית האיש אשר בת יפת עין היתה לו ואותו השיבו נגדה ובהביטו בפניה התאדמו פניו כתילע ולתקופת הימים אמר לה: רעיתי את! לבו יגיל וישמח כי עלה עליו זכרון השמחה אשר התעוררה בלבו בשמעו מפי בנו הבכור את השאלות הארבע – וכהנה רבות. . . הזקן אשר מעודו לא הלך לבו אחרי דברי אמונה ודת כי רק במקנה וקנין שם מעינו כל היום ואחריהם הלך בהלך נפשו, הזקן הזה יושב עתה ומטה אזן לשמוע מפי מנשה המספר ברגש את הנפלאות אשר נעשו לישראל בעת אשר קם אלהי אברהם לשבור זרוע אף קדקד בני חם, גם חש עתידות לעת יקום אלהים לגאלנו שנית ביד חזקה וישא את החיים על כנפי נשרים אל הר הקדש לירושלים, וגם העצמות היבשות אשר נפזרו לפי שאול בכל מקומות מושבותיהם מעת הגלו מעל אדמתם, גם הנה תבאנה לראות בהדר אלהי יעקב ובגאון עמו אשר בחר בו.

– אמנם זה אלפי שנים עברו מעת אשר הגלו אבותינו מארצם ועוד לא שבו ומי יודע מתי יהיה כדבר הזה? – שאל הזקן בתם לב.

– בעונותינו ועון אבותינו הננו נתונים בצרה ושביה, עד אשר ישקיף ה׳ עלינו ממעון קדשו, כאשר השקיף על בני יעקב בארץ חם – ענה מנשה באנחה.

– אמנם בארץ מצרים ישבו היהודים ארבע מאות שנה, ועתה יתהלכו בגולה לפי דבריך אלף ושמונה מאות שנים –

– אות הוא כי רבו פשעינו –

– אבל אני אדמה – ענתה שולמית אשר ישבה לימין הזקן – כי מארץ מצרים יצאו לחרות מאשר כי קמו כלם כאחד להושיע לנפשם, לא כן עתה נבכה ונתפלל ולא נעשה מאומה, וגם ה׳ לא יפדה נפש איש אשר לא יחוש להושיע לנפשו – הזקן חבקה בזרועותיו וישקנה על מצחה ויאמר: אמנה חכמת מאד בתי, ומי יודע אם לא בא כבר הקץ לימי פזורינו בעמים לוא היו מחשבות כל בני ישראל כמחשבותיך, בתי?! –

(התועה ח״א)

מעל. כה עברו ירחים אחדים בתוגה ושבר, אך כל אלה הצרות כאין וכאפס נחשבו מול אלה אשר נכונו לבוא על יושבי הבית, לילה אחד הפך עליהם הזמן וידכאם עד עפר.

בליל חג הפסח שב הזקן את מנשה מבית התפלה, וישבו על המטות הערוכות להם, הזקן הבליג על יגונו לבל יהפך שמחת החג לאבל ויחכה במנוחה לקראת בוא אבשלום אשר לא היה בבית התפלה. מנשה כפר נפלאות ה' אשר עשה בארץ חם והזקן נטה אזן ויקשב רב קשב.

ליל התקדש החג הזה אשר בו יצאו גאולים ביד רמה מארץ נוגשיהם כה יביא בכנפיו רגשית נעלות, זכרונות רבים יתעוררו מתהום הנשיה ויתיצבו כמו חי מול עיני לב בן יעקב, אשר כל אשרו ושמחתו רק בחזיון ובתקות יסודם, כה דמיוני יתן לו כנפים ויאבר נין כרגע אחד אל מרומי על וישכח תבל ומלואה, עמל ובעס חרפה ומפח נפש אשר כאשה חיקו בחיקו ילינו, יעלו רגע בתהו, עת כמלך ישתרע על מטה כבודה. רוח הקדש אשר נחל מאבותיו ואבות אבותיו יתעורר בכח וישבר את עול הברזל אשר נתנו שונאיו ומנדיו על צוארו, ויהיה חפשי, לא ישמע עוד קול קורא „יהודי, השפיל רד!" חפשי הנהו! — אך בדמיון! . . .

חזיונות העתיד אשר יכתיר פנים בטרם בואו ובצאתו בגיד יבגיד גם היא כהעבר אחיו הגדול ממנו, חזיונות העתיד יבנו כמו רמים מקדש ה' בציון ועם ישראל שוכן לשבטיו בטח בדד, וכל העמים למשמעתו יסורו, כבוד ועז יעטרו בני הגולים האמללים אשר שמו כעפר גם לכל זד ובליעל. ובהבקע ערפלי הדמיון ויחלו לסוג אחור ולנוס מפני אור ההוה . . . אז יגבר חילים ויקרא „לשנה הבאה בירושלים!" . . .

מחשבות כאלה תמשכנה וזכרונות הימים החולפים אחריהן; רגע אחד ישוב גלגל התבל לאחור והנהו נער קטן יושב לפני אביו בבגדי יום טוב וישאל את השאלות אשר כבר נשאלו אלפי אלפים ורבוא רבבות פעמים, ומענה אחד יספיק לו. ולבו שמח בזכרו כי מחר יהיה יום טוב ולא ילך

שוכבי קבר. האורה ינשא על כתף במטת עץ שחורה ומכוסה במצע שחור, נישאי הסבל יורידו את המטה על הארץ, והחופרים יחפרו באדמה בית משכן להעצמות היבשות שארית האיש אשר ראה עמל ויגון בימי חיי הבלו בהתהלכו את בני חלוף, וזה חלקו עתה מכל עמלו: קבר צר למשכן עולמים ורגבי עפר מעון לרמש ותולעת למצע נצח תחתיו. המת יבוא אל מקומו אשר התעתד לו מיום צאתו מרחם, איפוא הבן? – נשמע קול קורא – יקום ויתפלל אל אלהיו בעד נפש אביו לבל תראה מצרי שאול –

– הבן פנה עורף לדתו, ואת אביו לא הכיר... הה! נורא החזיון הזה!! אך אם ידוד גם היא כי כבר ענה את נפש האמלל עד בלי די, אז יגיח שני לו מן חדר התהו ויבעית רוח ונפש. על ערש דוי ישכב חולה אשר כבר נטה שמשו לערוב, ואנשי חסד נאספו להתפלל בעדו ולבקש חנינה מאלהי החסד לבל יפקוד על הנפש את חטאתיה, והגוע העזוב אדמות יתודה עלי חטאתיו לה' בנפש מרה, יתחנן ורגש תקוה טובה יתעורר בבתי נפשו, פניו יאירו, עיניו יפיצו זיקי שמחה „אל רחום ה' היא לא יביא במשפט אתי על כל חטאתי כי מוחל וסולח היא לשבים בכל לב" יקרא בהשקט ובטחה, ומדוע זה רעמו פניו פתאום? למה זה חשכו עיניו ברגע אחד? האם את המלאך המשחית ראו עיניו? אך לא! מלאך אכזרי רע ונורא ממנו נגלה לפניו, בנו היא! ועל לבו נראה פסל ומסכה והיא יעמיד לנגד החולה וילעג בשאט נפש לתפלתו ותחנוניו לאלהים אשר חדל מהיות לבנו לאלהים... רעיונות נוראים כאלה רחפו כמאורי מתעים מול עיני לבו וידובבו שפתיו בשנה ובהקיץ.

אמנם מעיני אבשלום נעלמו צרות אביו אשר התגברו מיום אל יום, כי המק עבר יום יום לבל יראה פניו. שולמית הרבה והענוגה בבתה לשבר אביה מחמל נפשה אך הועיל לא יכלה כי שומע לא היה לה מאת אביה, מעת אשר דברה על מנשה רעה ותתנהו לבן בליעל, וכל תנחומיה נשארו

לרגעים עשתונותיהם. אך אין קצה לשבר האב האמלל אשר דמי עורקיו כבר חדלו ממהר לרוץ בשאה ושאון, בכבדות יתנהגו ולא ירעישו עוד מורשי הלב, לא יצמיחו חזיונות נשגבים ולא יוציאו תקות נעימות. כמים קרים נוזלים במישור כן ילכו וישבו במנוחה וגליהם לא יעלו שמים ולא ירדו תהומות ולא יתחבאו אף רגע והעשתונות הנשאים עליהם לא ישאו ראשם בשיא חוסן ולא יכסו פניהם בטמון, על עמדם יעמודו להרגיז לבו, ולהביא שבר בעצמותיו היבשות... הרעיון המר כי רגלי בנו סרו מדרכי אבותיו, הרעיון הנורא מאד אשר ירגיז לב כל איש ישר הולך בדרכי אבותיו, הרעיון כי על דל שפתי בנו עברו הדברים הנוראים „אני אמיר דתי" הרעיון הזה נצב לנגד עיניו כל היום, כבן תפת אחז בערפי ולא הרפה ממנו רגע, ובלילה אך נסגרו אשמרות עיניו, קמו חזיוני ליל בילדי שחת לצחק בו ולענות נפשו. רגע עלה שאון פעמונים באזניו, פעמוני בתי התפלה יצלצלו בקול שאון נורא וכקול דברים ישמע ברוח „איש עברי יעזוב היום את אמונת אבותיו", אמונה אשר נכתבה בדמעה ודם על לוח לב כל בן ישראל, אמונה אשר זה אלפי שנים תורה תורת חיים לכל בני חלוף, אמונה אשר תלמד תעים מבלי תאוות לשים כבלי ברזל ברגלי הנסוגים אחור ממנה, למען יחזיק בבריתה, אמונה אשר נוסדה על אשית צדק ויושר: על האהבה הטהורה אהבת איש לרעהו, אמונה אשר אין עליה כתרה, ויק עם עני ודל מפזר לכל קצוי ארץ הוא ידגיל בשמה ויקריב לשחת נפשו גם נפשות אהובי לבו ופרי בטני למען תעמוד לנס עמים, ועל משענת הקנה הרצוץ הזה תשען ותעמוד תחתיה, וככחה אז לפני אלפי שנים כן כחה עתה, והאמונה הזאת יזנח בנו ההולך שובב בדרך לבו! בנו האחד, אשר יקום תחתיו ויירש הינו הוא יתגבר לו לעת זקנה ויאמר „לא אבי אתה!"... ועד ארגיעה יסף החזיון וחזיון אחר נורא ממנו יירש מקומו. בית מועד לכל חי לפניו ושעריו פתוחים לאורח חדש אשר יבא להתיעץ את עצמות אבותיו

(רת צה ח"א)

לפקיד עליו חטאתי. כליותיו ייסרוהו מוסר אכזרי! אך הדברים האלה יראוני לדעת כי בעצת הצדיק פעל ועשה מעשיו הרשעים, ועל כן יבזהו בלבו ולא ישים אמונתו בו. כן ארחות כל הרשעים; בראשונה יעזרו איש את אחיו ואחרי כי יפקוד איש על רעהו את עונו. ואם כי שלות השקט להם מסביב, ולא שבט המשפט עליהם, אך בקרבם ישב האויב ויפקיד עליהם רעה. ומי יודע אם לא יקד יקוד איש תפתה גם בלבב מנשה האכזרי? מי יודע אם לא יערכוהו בעותי אלה ויובישו ששון מלבו? אמנם מה יועילו אלה להאמללים אשר מידיו יגזרו יום יום?! הה אין קץ לרעתו! — אני שכחתי כבר, מעת אשר החל לספר לי קורות אבי, את מנשה ובית אבינדב, אך עתה הזכירני ויתעורר בלבי החשק לדעת אחריתם ואבקשהו לכלות את דבריו, אך הוא ענני, כי לא יעצור עוד כח לדבר דבר, כי כמשא כבד יכבד על לבי סבל הרגשות החדשות אשר כתמן באו לו ברגע אחד, וגם היום רד מאד. ויבדברו קם ממשבו ויבטיחני לספר לי ככל הדברים בעת אחרת, ונשב העירה.

כא.

הרודף והנרדף.

— הבית אשר היה מעון שלום וברכה — החל רעי, או אחי כאשר קראתי לו, לספר אחרי אשר שבבנו לנוח בבית המדרש — הבית אשר היה כמעין ישועה למכי אלהים, וכפתח תקוה לאביונים נהפך פתאום למעון צרה ויגון, ויושביו הלכו קדורנית כל היום, סר שלום, פסה אהבה מלבם, ורוח איש זרה לרעהו. האב התאבל על בנו אשר מרד בו ויחשבהו לאויב לו, עיני האחות הורידו פלגי מים על שבר אביה ועל כבוד הבית אשר גלה ממנו באשמת אחיה אשר העוה דרכו. והאח היה עוין את אחותו אשר הסבה לב אביו ממנו — לפי דברת מנשה — אולם בני הנעורים ישאו ויסבלו שבר ויגון על נקלה כי דמי הנעורים רגע לא ישבותו ובמרוצתם יחדשו

כי אני הוא יוסף ! ! — קראתי פתאם בקול בוכים , כי רגשותי פרצו ועברו חוק ולא יכולתי לעצור בעדן לבל תעבורנה פי — אני הוא יוסף היתום בן יוסף המת ! ומה תיקר נפשך בעיני בראותי את האהבה אשר תמלא כל חדרי לבך לזכר אבי ואמי ! אחי אקראך ואחיך אהיה ! ! — רגעים אחדים עמד כמכה בתמהון על מקומו כי לא האמין למשמע אזניו , ואחרי כן נפל על צוארי ויחבקני וינשק לי ולחיי נרטבו מדמעות עיניו אשר פרצו כזרם מים על לחייו ויקרא : אחי אתה ! אח יקר ונחמד ! אחי בצרה ! ואמנה גם אחי עצמי ובשרי אתה כי אמי אחות לאמך היתה , בנות אם אחת ואב אחד היו ; יחד גֻּדלו בששון על ברכי התקוה ויחד שתו מצו קבעת כוס התרעלה ובצרה ויגון עזבו את האדמה המלאה רשע ופשע מרבה להכיל . אחי אחי מחמל נפשי ! רב לי רב כי עוד נפש־חיה בתבל אשר כמו אח תקרבני ! —

— בכל לבבי ובכל נפשי אהיה אחיך —

— ואני אשמרך כאישון עיני , יומם ולילה אהיה עליך כתרה להצילך מרגשת פעלי און ולשון רמיה . רגע לא אעזבך . . . אך מה אדבר ! — קרא פתאום — האם בידי עתותי ? . . . אך בכל זאת לא אעזבך ! —

אני הקשבתי רב קשב לדבריו אשר זרמו כמים עבות , ואף כי לא ידעתי לעריך חין ערך אח אחרי כי מנעורי גֻדַּלְתִּי בערער בציה ואתרועע רק את אנשים זרים לי , אשר לא הטבע ולא הורים הורוני לחריש באהבתם , בכל זאת שמחתי בלבי כי מצאתי אח ומודע לי . אך שמחתו היתה בלי מצרים : רגע חבקני בזרועותיו , ורגע עמד ויתבונן בי , ואחרי אשר שבה מנוחתו אליו אמר אלי : עתה ספר לי כל המוצאות אותך עד כה — אני ספרתי לו כל המוצאות אותי וכאשר שמע מפי את דברי דודי בדברו את דודתי (כאשר שמעתי בלילה בשובו מבית הצדיק) אשר אמר „אמנם כן היא מידו לי כל הכבוד והעשר הזה אך גם מידו לי חרף לב ומפח נפש" קרא בשמחה : האח ! חטאים תרדף רעה , עוניתיו יקומו למטה זעם

ברגליו ויספוק כפיו ויגז שערות ראשו. נחומי נכמרו עליו ואמר בלבי אלך ואשיב לו את המכתב כי לא יכולתי לראות בצרות נפשו. נגשתי אליו ואמר: סלח נא לי, לא ידעתי כי נפשך קשורה במכתב הזה, ואף כי לא אדע מדוע הוא יקר בעיניך, בכל זאת אשיבהו לך –

– רב תודות לך – ענני באנחה – יהי לך את אשר לך –

– מה זה תשמענה אזני! – קראתי בתמהון לבב – לפני רגעים אחדים קמת עלי להכותני נפש למען הצל את המכתב ועתה כאשר אשיבהו לך תמשוך ידך ממנו? זרים מעשיך!! –

– המכתב לא לי הוא מעתה כי בנפשך קנית אותו; ואם כי לא אדע את הנסבה אשר עוררה בקרבך הרוח לאחוז בהמכתב בכל מאמצי כח, בכל זאת אבין כי לא לחנם הבינות נפשך למלחמה, ואני הייתי בעורון ולא ראיתי זאת ברגע כי חבלי אהבה יאסרוך אל המכתב, ואניף ידי עליך!! – ובדברו דבריו בכה בכי תמרורים ויספוק כפיו.

– מדוע תבכה? – שאלתיו ומעי המו לו.

– איך לא אבכה בזכרי כי עוד מעט נהפכתי למרצח?! אני אשר אזעק חמס ושוד כל היום על מעשי כל בני האדם. אני הניפותי ידי לקחת נפש איש ועל מה? על אשר לקח גליון מידי!! –

– חי נפשי! כי לא אבינה עד מה – קראתי בתמהון – הן לא לקחת את נפשי, גם לא עשית לי רעה ורק באמרי פיך הפצת להביא מרך בלבי ומדוע תשים אשם נפשך, ולמה יחרף לבבך ואתה לא חטאת?! –

– המעט ממני העון הנורא הזה כי הוצאתי מפי דברי רשע כאלה? וגם בלבי חשבתי כזאת, ומי יודע אם לא שפכתי דם בקצפי, לולא בא פתאום רוח טהור בקרבי וימנעני מבוא בדמים?!! –

– אנא אל נא תטפול עליך עונות וחטאים אשר לא חטאת! – קראתי ברגש – לא כך רק בי העון כי שלחתי ידי לקחת את אשר לא לי.... אך ידוע תדע כי המכתב לי הוא,

את מרצחים התהלכת עד כה ותלמוד דרכיהם כי תאמר לגזול ממני לאור יומם את אשר לי הוא –

– המכתב לא לך הוא כי אם ליוסף היתום –

– הלירשהו באת הנה? הן בידי ימצא ולי הוא! –

– לא כי בידי הוא ולי הוא –

– אנא השב לי את אשר לקחת מידי, כי למה תקימני לאויב לך? –

– אחת דברתי ולא אשנה, המכתב הזה ישאר בידי עד עולם –

– אם כן תאחז במשפט ידי, ואקחהו מידך בחזקה –

– עשה כאשר בלבבך, ואת המכתב לא תראה בעיניך עד עולם –

– תן לי כרגע את המכתב! – קרא שנית בעזות אפו ויחזק בידי, אך אני הרימותי קול זעקה: חושו לעזרתי! מרצח! מרצח! – לקול הזעקה התקצף רעי ביתר עז ויאחז בערפי ויפילני ארצה וישם את רגלו האחת על ידי הימנית ואת השנית על רגלי ויאמר: הוציאה את המכתב בידך השמאלית כי לא ארפך עד אשר תשיבהו לי

– הה מרצח! – קראתי בכל עז – הלהרגני אתה אמר? הה, נחי עזבני וכל עוד נפשי בי! –

– אני לא אעזבך עד אשר תוציא את המכתב אלי–ענני.

– אני לא אשיב את המכתב אף אם אמית תחת ידך –

– ואני לא אעזבך אף אם תמית תחת ידי – רעדה אחזתני בשמעי דבריו אשר דבר במנוחת לב; שערות בשרי סמרו, ועיני חשכו, כי כמלאך המות היה בעיני בעת ההיא, ואמר בלבי להשיב לו את המכתב כי לא חפצתי למות ברגע הזה, אך מה השתוממתי בראותי כי התנשא פתאם מעל הארץ ויבט בעינים חשכות הנה והנה כמשתגע. בראותי כי ידי לא אסורות עוד, קמתי בחפזון מעל הארץ ואמהר לנוס מפניו. עוד לא הרחקתי ללכת הסבותי עיני לאחור, לראות אם הוא דולק אחרי ואיך התפלאתי בראותי כי לא עזב מקומו רק רקע

כ.
בהתודע יוסף לאחיו.

אני בכיתי במר נפשי, בכיתי בלי הפוגה בשמעי את דברי המכתב; הפעם הראשונה אשר בכיתי ונאנחתי מקרב לב ובשברון מתנים. לא שנאה ולא קצף גם לא נקמה התעוררה בקרבי בשמעי דברי אבי אשר כמו חי התיצב מול עיני רוחי, ודמיתי כי מפיו אשמע את הדברים הנוראים ואירא לשאת עיני פן אראהו קופץ אל תוך הנהר, רק עצבת איומה, תוגה נוראה מאד, מפח נפש אשר לא יספר בשפת לשון, מצצו את דמי לבבי כעלוקות ובמעיהן נהפכו למים ותעבורנה דרך שתי עיני כשני נחלים, וגם אחרי אשר חדל מקרוא את המכתב עמדתי עוד על עמדי ובכיתי. רעי לא שעה אלי כי גם הוא היה שקוע ביון עשתונות תוגה כדרכו תמיד. פתאום בא בלבי הרעיון: הלא המכתב לי הוא, נחלת אבותי, ומדוע נפל בידי זר ?. אקחנו מידו ויעבור עלי מה!

– הראני נא המכתב – אמרתי אליו – כי חפץ אני לראותו –

– הבט בו – ענני באחזו בהמכתב בידו.

– הדמעות פרשו מעטה כהה על עיני ולא אראה, תן את המכתב על ידי ואקראהו בפי שנית – הוא נתן את המכתב על ידי כי לא חשדני ברב או במעט, ואני לקחתיו מידו ואשקהו למו פי ואתנהו בחיקי.

– מדוע נתת את המכתב בחיקך? – שאל רעי בתמהון.

– מה חפץ לך בו? אני אתן לך במחירו חמשה שקלים זהב –

– אף אם תשקול על כפי אלף לא אתנהו לך! –

– הלא בידי הוא, ומה תעשה לי אם לא אשיבנו לך? –

– אז אקח אותו בחזקה, אך רב לך להתל בי, השב לי את המכתב. –

– אין את נפשי להשיבו לך –

– מה זה תשמענה אזני?! – קרא בשממון – האם

לעפר ? הרעיון הזה יעכר שארי ובשרי ! היא יכני בשגעון ! הה ! נפשי תפחד פן ירדפני גם עד תחתיות שאול וגם שם ירגיזני ולא יתן דמי לי ! ! אך לא לא לא ! ! ! המחשבה הזאת לא תקרב למשכיות לבבך . נפשך יודעת מאד כי שמח הייתי בחלקי בחיים . לא התאויתי לעשות לי אוצרות בפעל רֶשַׁע, ורק הנוכל הדיח עלי הרעה . שמעי נא אהובתי ואגידה לך פשר דבר , אולי לא תדעי איזה הדרך באו עלינו השוד והשבר ותדמי בְּתֻמַּת לבבך כי בְּתֻמָּם באו אלינו . לא לא ! הבליעל כונן חציו על יתר להכות אותנו חרם , וזאת נודע לי פה בבית האכורים , עצת מלך בלהות הקים הרשע : הצדיק מעיר צבועאל יְהֻלַּל שמו בארץ ובשמים , מצא את אשר בקשה נפשו זה ימים רבים : לשלוח פחים על מצעדי רגלי על כי פניתי עורף לתורתו , תורת־מות , ולא ארחתי לחברה את שומעי בקולו ילדי פשע , בני השחת , ומביתי הקים עלי את הרעה , כי יעץ להבליעל אשר ינק שדי אמי לבוא לביתי ולהחליף כל שטרותי בשטרות מזויפים , ובעצת רשע הזאת השחיתו התעיבו עלילה הסרים למשמעתי , ונפש נקיים רבים באה ברזל מבלי דעת מאין נפתחה הרעה . וכן עשה גם לי , אך כליותיו יסרוהו מוסר אכזרי לכן בקש לו דרך לחלץ נפשי מן המצר , מכספי אשר גזל ממני לקח לשוחד להטות לב השומר כי יפתח דלתות בית הכלא . אך אני בחרתי במות , לא אצא חפשי , פה אמות ויחד את צרות לבבי ארד תהומות כי לא אאמין בחיים ולא אדרוש אותם . הה ! לוא יכולתי להסתירך בסתר כנפי ולרחיק אתך נדוד עד קצוי ארץ כי אז בחרתי בחיים , אך בלעדיך התבל כמעון תנים , כמאורת פתנים בעיני ! למענך , חותם לבבי ! אשים קץ לחיי הבלי ברגע אחד ובמחשך למען הסתיר חרפת מותי מעין רואי ולא תכסך בושה . . . זכרי , מאור עיני ! כי חף הייתי מפשע , על לא חמס בכפי הנני נמנה את רשעים . חיי בשלום . . . פתחו גלים לועכם . . . חף אני מפשע , אסתר . . .

(התועה ח״א)

לקחת עזרה מידי האכזר – בל אשא את שמו על שפתי – אשר כפיו נגאלו בדם אחיו. ומה תהי אחריתך? אויה אויה לי! שמעי נא עדינה אם יחננך ה׳ בבן זכר אז תתני לו את המכתב הזה, וזאת היא הנחלה האחת אשר אניח ליוצאי חלצי: לב רגז ורוח נשברה. רעיתי, רוח אפי! ידעתי כי חף אני מפשע בעיניך הטהורות, ידעתי כי נפשך יודעת מאד, כי לא מפשעי נגע לי, ולא על עון פעלתי הנני נגזר בדמי ימי מארץ החיים, לכן לא יבת לבי מהקים את עצתי, עצמותי לא תרעדנה, לא תאחזני זלעפה בראותי את מלאך המות עומד הכן למולי, אך לא! לא למולי הוא עומד כי אם בקרבי היא יושב כי אני אני אשים קברי! רוחי ונפשי תשקוטנה בראותן את הרגע האחרון הולך וקרב.... הרגע האחרון! הרעיון הזה ידכא לעפר נפש כל איש יושב במנוחות שאננות, אך אותי לא ידכא לעפר, כי רק מגבוה יפיל איש, רק בעמדו על מרום הרים, על גבעה נשאה יפחד לרגעים בראותו פי השחת לרגלי ההר, פן תמעדנה קרסוליו... לא כן בשכבי למעצבה בבאר צרה ואין ידים להמלט, אז יחפוץ בכל לבב כי תאטר הבאר את פיה ותסתיר עמל מעיניו... ידעתי חותם לבי! כי צדיק אני בעיניך ולולא ידעתי זאת כי אז!!... לא לא! לא אספוק רגע! אאמין בכל לב, כי טהור אני בעיניך הטהורות. אך פן תעלה מחשבה על לבך... נורא הוא הרעיון הזה!! הוא יפיל עלי בלהות נוראות אלף פעמים מבלהית צלמות!... אמנם ידעתי נאמנה כי מחשבה כזאת לא תולד בלבך, ואם תולד אז תמיתיה כרגע... כלה תגרשיה מלבך... וזאת היא נחמתי! כי אשיב אל לבי: הן לא כמחשבות בני אדמה מחשבות שרפים בני שחק, ואם כן לא תציין מחשבה כזאת על תלמי לבך... אך פן תעלה מחשבה על לבך, הה! פן תאמרי בלבבך בימים יוצרו בעת אשר תחיי בחסר כל והמחסור יציק לך באכזריות, פן תאמרי בלבבך רגע כי אני הסבותי בכל אלה!!... סור ממני משחית, מדוע תגזול מנוחתי ברגע האחרון? למה לא תרפני רגע ותשפתני

לכן אמרתי אליו: קרא נא את דברי המכתב ואשמעה –

הוא הוציא את המכתב מצלחתו ויקרא בו כדברים האלה: אהובת נפשי! אני אשמרה שפתי מחטוא בלשוני לכן לא אמר לך „חיי רוחי" כי החיים היו עלי למשא והנם כמצרי שאול בעיני, ואת! את היא נפש נעלה ויקרה, מבין כוכבי טהר ירדת לראות עמל ותלאה בין בני האדמה ילדי פשע. אהובתי! סלחי נא לי בגדל חסדך על כי מריתי את פיך. ידעתי גם ידעתי כי הישרה עקשתי בתתי כתף סוררת לדברי אלה אשר עברו על שפתיך בעת אשר יסרתיני מהביא את הנחש אל הבית, אכן לקחתי מידי השופט כפלים כחטאת נפשי. לוא יכולתי לקנות לי רגעי חפש למען אוכל לראות פניך הטהורים בטרם אלך ואינני כי אז נתתי בחפץ לב חצי נחלת שדי הערוכה לי במרומים מחירה, אך הנני במשמר, וגויתי לא תעצור כח לשביר דלתים ובריח, רק נפשי תמצא לה מנוס, בעוד רגעים מעטים תצא למרחב. רעיתי, נשמת אפי, הנני מת!! אך לא על במת מטבח לעיני אלפי עינים, אני אני אשים קץ לחיי הבלי, בידי אשים קברי! הה לוא יכולתי לקרוע סגור לבי למען הוציאו ולשלחו לך לזכרון עולם כי אז ששתי אלי גיל, אך ידי קצרו מעשות חפץ נפשי, ואקנא במתים אשר לא ידעו חפץ. בעודני בחיים, אף כי הנני כמת, אין קצה לשברי: לבי יחפוץ, נפשי תתאוה, רוחי יתעורר, יבקש, לא יחפוץ לנוח, דרך יבקש לו – וגויתי תכביד עליהם כבד משאה לשבת אתה יחד בירכתי בור כלא. הרגע נא רוחי עוד מעט ותצא למרחב, אני אפתח מוסרותיכם לבי ונפשי, ותלכו לכם אל אשר תלכו .... לא אריד בשיחי, לא אעורר זעקת שבר, כי ידעתי נאמנה כי גם אמללים ממני ימצאו עלי אדמות. אני ראיתי בטוב, שמחתי אלי גיל בחברתך אשר הפכה לי את הארץ לעדן גן אלהים ורבים רבים לאלפים לא ראו אור השמחה בימיהם ונפשם תרד נשיה בטרם ראו אור החיים. אך עליך, אור עיני, נפשי תאבל! מה תהי אחריתך נפש טהורה?! ידעתי נאמנה כי לא תפשטי ידיך הטהורות

לעזוב את העיר ולשים בארץ הקדושה משכנו. ובעברו דרך עיר מולדתי נטה אלינו כי גם אבי לקח מפיו לקח בימי ילדותו והיא ספר לאבי ככל הדברים אשר שמעת. זה תשע שנים עברו מעת אשר שמעתי דבריו ובכל זאת המה חרותים על לוח לבי, והמכתב אשר עזב ביד אבי הוא עתה בידי למשמרת, כדבר ק״ש אשאהו על לבי ומכל משמר אשמרהו, כי היא לי לאות ולעדה כי מרמה תשב לכסא ויצ״ר יחבק אשפתות, רשע וזדון בגאון יתהלכו על פני חיצות וירימו ראש, ו״ס וצדק ילכו שחוח וראשם לארץ יורידו. די כח המכתב הזה להצית אש השנאה בלבב כל קורא בו לשנוא את כל אלה אשר בצלם איש יתהלכו. על לבי אשאנו והוא יחזק רוחי לקחת נקם. הה! נקם אקח! —

בדברו היו פניו לפני להבים, עיניו לרשפים, כעיני המרצח בעת יניף חרבו על הכורע לטבח. אמנם בעת הזאת לא נתן חתית בלבי, כי גם אנכי כמוהו חשבתי, גם לבי שאף נקמה, רק רגשותי לא העלו אבר כרגשותיו. אני בעת אשר קצפתי קצף התחלחלו קרבי, ודמי עורקי רצו כנחלי אש, ועד ארגיעה שבו ויהיו לפלגי מים ויזרמו משתי עיני ומנוחתי שבה לקדמותה. לא כן היה רעי, רגשותיו נתנו לו עוז ואמץ לב, עיניו היו כלפידים, לשונו כחרב חדה, ודבריו כגחלי אש ויהי בעיני כארי עת על מתקוממו יתגבר. אחרי אשר החשה רגעים אחדים שאלתיו: ידי מי כתבו את המכתב אשר בידך? —

— ידי יוסף האמלל כתבו אותו רגעים אחדים בטרם עזב את מעון התנים, את התבל והמונה. הוא מכתב אשר כתב לרעיתו אהובת נפשו, והיא נתנה אותו לבנה בעת אשר עזבה אדמות, והילד לא ידע את הין ערכו ויתנהו על ידי הזקן, ואבי לקחהו מידו — בדברו דבריו זכרתי כי אמי נתנה לי מכתב ואני לא שמרתיו, ותתעורר התשוקה בלבי להשיג את המכתב. אך לא ידעתי איכה אוכל להשיג מבוקשי כי יראתי לגלות לרעי קשט אמרי אמת פן יודעו מעשי לבעל השם

על יד הראש ובכן היה רצוי בעיניו ויעטרהו כבוד ויביאהו ביתה אבינדב, כי הנער הזה אשר הרג את הילד יוסף, הוא מנשה אשר היה כקוץ מכאיב לבית אבינדב —

— הנער היא מנשה! ? — קראתי בתמהון — עתה אאמין לדבריך כי הוא הרבה הרע בבית אבינדב וברמיה צדד נפשות, כי איש כמוהו ירע וישחית בכל מקום בואו —

— מדוע תאמין לי עתה יותר מאז ? — שאל רעי בתמהון.

— מאשר כי איש כמוהו אשר הנקל לו לעשות דבר בליעל לנער קטן אשר לא ידע להזהר, הוא ישים שמות בכל אשר יפנה —

— הלא גם זאת מפי שמעת, ומדוע תאמין בדברי האחרונים בעת אשר לא האמנת בהראשונים ? — אני נבוכותי מאד ולא ידעתי מה להשיב. אך כרגע מצאתי לי דרך לצאת מן המצר ואמר: שמץ דבר מהדברים אשר ספרת מהעיר עזובה לקחו אזני כבר בהיותי בעיר אשדות ועל כן אתן אמון בהם —

— פליאה דעת ממני מאין ידעו בעיר אשדות מהדברים הנסתרים האלה ? —

— מאין ידעת אתה אם נסתרים המה ? —

— אני שמעתי כל אלה מפי אנשים אשר ראו זאת בעיניהם —

— ומי המה האנשים ? —

— ואם אקרא בשמותם התדעם ? — הן לא תדע את הערים האלה ויושביהן, אך אולי ראית אחד מהם באשדות ? כי הוא נסע דרך אשדות —

— ומי הוא האיש הזה ? השמיעני אולי אזכרהו —

— הוא משה המלמד הזקן, אשר נסע לארץ הקדושה בפקודת אחירע, כי זה משה האיש היה מורה ליוסף אחיו בימי ילדותו, והוא ידע כל הדברים, לכן היה לשכים בעיני אחירע. אך לעשות לו רעה לא היתה לאל ידו, ועל כן בקש קרבתו וידבר על לבו לעזוב את עירו, והזקן נאות לדבריו

אשתו הארורה חשבה מחשבות להרחיקהו מביתה ותענה את נפשי באכזריות רצח, עדי נלאה הילד לשאת ולסבול מוסר אכזרי, ויגמור אֹמר לרחוק נדוד אחרי איש זקן אשר הטיב עמו ויקחהו אל ביתו ואשר עזב את העיר עזובה בפקודת אחירע וילך לארץ הקדושה. הילד דמה בלבו כי לא ירחק ממנו המקום כי כן דבר על לבו נער גר אשר היה אז בעיר עזובה, והנער פתה אותו לגנוב כלי יקר מבית דודתו ויחד ברחו מהעיר ובדרך לקח הנער הכלים מידי הילד ורבים יאמינו כי הוא המית את הילד ביער –

אף כי כאיש נדהם הייתי מעת אשר שמעתי אחרית אבי ואת כל הרעה אשר מצאתהי, ואני האמנתי בכל דברי רעי כי דברי דודי עלו על לבי אשר דבר בחמתו את אשתו „ויחד את בני יחלוק נחלתי או נחלתו", גם את דברי אמי זכרתי אשר צותה עלי פעמים רבות לבלי קחת מאחירע דבר, ואת אשר דברה לפני מותה „לא עליך הקצף רק על הבוגדים אשר המסו הון אביך ויציגוך ככלי ריק" וכל אלה העידו כי נאמנים דבריו ועל כן האמנתי להם, בכל זאת שחקתי בקרבי בשמעי כי בעיר עזובה יחשבוני את יורדי בור ואת הנער אשר רִמה אותי – למרצח, ואשאל: ומה עשו להנער המרצח?

– אף אחת משערותיו לא נפלה ארצה, חכה נא ואספר לך את כל הדברים: הנער שב לעיר עזובה ויועץ את בני חברתו – כי הוא בא שמה יחד את שלשה נערים – מה לעשות את הכלים, והמה כלם יעצוהו כי ילך לבית אחירע ויספר ככל הדברים אשר עשה ואז ישא משאת מאת גברת הבית על כי הסיר את הנגע – כן קראה את היתום – מביתה. וכאשר דמו כן היתה, כי אשת אחירע מחאה כפיה מרוב שמחתה ותהלל את הנער על טוב פעלו ותתן לו משאת כסף ותבטיחהו למצוא לו מקום מנוחה, וגם מלאה את הבטחתה כי היא הלבישה מכספה את הנער ותתן לו מכתב מגיד תהלתו אל ראש הישיבה בעיר שכולה, והוא ידע כי הכסף יענה את הכל, לכן בתתו את המכתב נתן גם כסף רב

קול קריאתי כי אם הביט בעינים חשבות כגבר נדהם לפניו ובידו מולל ציץ השדה אשר קטף מבלי משים. הוא ישב כה משמים זמן כביר ולא הוסיף לכפר כמו שכח כל אשר דבר עד הנה, וגם אני לא אצתי בו כי גדל כאב לבבי מאד; וכה ישבנו שנינו באין פוצה פה כשעה תמימה.

יח.

שְׁאֵרִית יוֹסֵף.

אני התעוררתי בראשונה מיגוני ואשאלהו: התמו הדברים? או עוד תדע דבר מה אודות המשפחה האמללה הזאת? —

— איזו משפחה? — שאל כמתעורר מתרדמה.

— משפחת יוסף ואחירע —

— הספרתי לך אחריתו? —

— זאת ספרת לי, אך מה היתה אחרית אשתו האמללה בהודע לה שברה? —

— אחריתה היתה כאחרית כל ישרי לב. ביום המחרת הביא איש מאנשי החיל את המכתב אל רעיתו האמללה אשר אך קראה בו שתים שלש מלים נפלה מעל הכסא אחורנית ולא נותרה בה נשמה. השכנות מהרו להחיש לה עזרה, וישיבו לה רוחה אך לא חייה. מני אז התהלכה כמת בין החיים. קדורנית בלא כח ובחסר כל, וכששה שבועות אחרי מות אישה מלאו ימיה ללדת ותלד בן, ותקרא את שמו יוסף כשם אביו, ותחי עוד חמש שנים אחרי הולידה את הבן ותגוע מעיצר רעה ויגון. אחירע נסה פעמים רבות להחיש לה עזרה אך היא בגדל נפשה השיבה אחור את מתנותיו ותאמר: מידי מלך בלהות לא אבקש חסד כי עוד לא אבדה אמונתי בה' —

אחרי מות האמללה לקח אחירע את בן אחיו אל ביתו ויאמר לעשות אתו חסד, כי בליותיו יסרוהו ויגזלו מנוחתו, לכן אמר לעשות טוב את בן האמלל אשר נגזר מידיו, אך

אני אני אטרוף נפשי במחשך לבל אשא עונש קבל עם, ואם כה גדל חסדך עמדי עשה אתי החסד האחד והאחרון: תן לי עט עופרת וגליון ואכתוב שתים שלש מלים לרעיתי ואז אשים קנצי לחיי — השר נתן לו את אשר בקש, וינסה עוד הפעם לדבר על לבו לבחר בחיים, אולם בראותו כי הוא יאטום אזני משמוע בקול דברו אז אמר לו: שמע נא! בכל לבבי חפצתי להציל חייך כי נפשי יודעת מאד כי חף אתה מפשע, וגם שרים רבים כמוני יחשבו, אך אולת יד איש להוציא כנגה צדקך, ואני לקחתי כסף רב מאחיך למען הצילך, לכן הנני נכון לעשות ככל אשר תצויני, כי אחות היא לי, אם תציל חייך או תטרוף נפשך, אותי ידיחו משאתי, אבל לא אשים לבי למשמרת פקודתי כי הכסף אשר לקחתי מאחיך יספיק לי לנהל ביתי בלחם עדי אמצא לי פקודה חדשה, לכן צוה ואני עבדך —. האמלל נפל על צוארי השר ויחבקהו ויאמר: אמותה הפעם כי ראיתי כי עוד לא פסו ישרים מבני אדם, ולכן אחת אשאל ממך: תן מחר את המכתב הזה לרעיתי ותן לי ידים לחלץ נפשי מגויתה. השר נבהל בראשונה בשמעי כי הוא מבקש ממנו להושיע לו לטרוף נפשי ויאמר: האם מרצח אני כי אניף ידי על איש אשר לא עשה לי רעה? — אמנם אחרי אשר הרבה יוסף להתחנן לו ויראהו לדעת כי לצדקה תחשב לו אם יעזור לו לטרוף נפשו בכפו לבל תנוח חרפתו על רעיתו, אז נאות לו השר להביא לו בלילה פצירה פים ומורג חרוץ לכרות את מטילי הברזל אשר גדרו בעד החלונות ובלילה הוציא זממו לפעולות ידים כי שבר את השבכה ויקפוץ מתוך החלון אל הנהר הגדול אשר יעבור בצד הבית.

— אל אלהים!! — קראתי למרות רצוני כי כל קרבי התהלהלו. אך אמצתי שארית כחי לבל יכיר רעי את איש ההתפת אשר הצית בקרבי. אמנם הוא לא שם לבו אלי גם מבלעדי זאת, כי דברי מרו ועצבו רוחו תמיד וישכח את אשר לפניו ויהי כחולם מדבר לנפשו, עד כי לפעמים לא שמע גם את שאלתי ואת אשר עניתי, גם בפעם הזאת לא שמע

— מדוע תבכה? — שאלני רעי.

העוד תשאלני מדוע אבכה? — קראתי בקצף ואבים בפניו בעיני זעם, כי כמלאך המות אשר יקח נפש איש מבלי נוד לצרתו כן היה בעיני ברגע הזה — איך תשאל מדוע אבכה, מי לא יבכה כתנים בשמעו כי ישרים נגזרו מיד עריצים? הה נפשי ירעה לי!

— הוא אשר דברתי כי עוד לא נשחת לבבך, כי עוד לא ראית יצרי מעללי רשעים לכן תשתומם בשמעך שמץ מנהם—

— אמנם ספר נא מה היתה אחרית האמלל! —

— אחריתו? תהי אחרית הזדונים כמוהו! הה אחריתו נכרתה! האמלל ישב כששה ירחים במשמר, ומיום ליום חִכּו ליום אשר יצא משפטו לשאת עונש קבל עם על הבמה. אך האח האכזר, אף כי אכזרי היה כיענים, בכל זאת לא שחת רחמיו מאחיו ויבקש תחבולות להצילו מרעתו ולהוציאהו למרחב, וגם חפצו הצליח בידו להטות בשוחד רב את שר בית האסורים לתת לו ידים לברוח ולהמלט על נפשו. אמנם האמלל מאס בחיים ויבחר במות מהתהלך את נחשים צפעינים עלי אדמות, ואולי גם ירא לנפשו פן שוחה חדשה כורה אחיו לרגלו. כאשר גלה השר את אזניו כי נכון הנהו לפתוח לו בלילה דלתות בית האסירים כי יצא למרחב, הרבה להקיר ולדרוש מאין בא אליו הרוח לעשות כדבר הזה, וכאשר ענהו כי למען אחיו יעשה זאת קרא בקצף: לא נתן לי אחי חיי עד לא לקחתי מידו, ואף כי חיי עמל על הארץ המלאה חמס ושוד, הארץ אשר תפתח פיה בבקר בבקר לבלוע דמעת עשוקים ודמי נקיים, ולא תתפוצץ מרעת יושבי בה — השר השתאה מאד לדברי האסיר ויאמר: אמנם שים אל לבך כי אם לא תחיש מפלט לך בלילה אז יעשו בך שפטים לעיני השמש, וגם רעיתך והילד אשר בתוך מעיה חרפת עולם ישאו עליך, ואם לא למענך עשה זאת למענם —

— לא לא! — קרא בחמה — לא אשוב לראות את הגמרים, השרפים הצפעונים, אך זאת אעשה לרעיתי האהובה:

מתנים – ה׳ הקים עלי הרעה מביתי, אחי אוכל לחמי חרש עלי רעה, הה! אסתר אסתר עיניך הטהורות חזו מחזה שדי, חזיונות הימים הבאים נגלו לעיניך, ואני ערל לב לא הטיתי אזן לשמוע בקולך קול שדי אשר דבר בך, בידי הבאתי את הרעה אל ביתי. הה – עליך אהובת נפשי, נפשי תאבל! –

– לך אחרי – קרא השר אחרי אשר סגר את דלתות האֹצר ויתן עליו חותם צר. יוסף קם ממקומו וישאל את השר אולי יתנהו לראות את אשתו בטרם יפרד ממנה ואולי לנצח, אך השר מֵאֵן לתת את שאלתו ויאמר: רק הדרך האחד עתה לפניך, אל בית האסורים! – אחירע חפץ לצאת החוצה, אך השר קרא בקול: עמוד! – לקול הקריאה נבוך מאד ויאמר: מה לי פה? הן אתה נתת חותמך על הכסף והשטרות ולא אוכל לעשות מקנה וקנין לכן אחפוץ לשוב הביתה –

– גם אתה תובל אל בית האסורים –

– אני? – שאל אחירע בתמהון וברכיו כשלו אך התאמץ לבל יכירהו השר כי יפחד מיום המשפט.

– אתה! – ענה השר.

– מה עול מצאת בי?

– אני לא אדע מי משניכם הוא הפושע ולבבי יגיד לי כי עליך יכבד העון ולא על אחיך –

– הלא רק עבדו אני ואת אשר יצוה אעשה, האם עלי לדעת מה יעשה במחשך. הלא בהודע לי עתה כי השטרות מזויפים המה מהרתי לגלות את אזן השופטים –

– הוא הכה אותי בלשון!! – קרא יוסף בקול מר כארי אשר חין מית חלפה רקתו. שני האחים באו בית האסורים; אך בעד אחירע קמו מליצי יֹשר, הלא המה עדת החסידים רעיו ועשרה מהם נשבעו בשם ה׳ כי חף אחירע מעון, ורק ידי יוסף היו במעל, ואחרי שלשה ירחים יצא אחירע מבית האסורים.

– ומה היתה אחרית יוסף? – שאלתי בקול בוכים ודמי עורקי התגעשו כנהרי גחלי אש.

(התרצ״ה ה״א).

השטרות וישם עיניו בהם ויציגם לנוכח אור השמש ויקרא בקצף: מזויפים הם! בוגדים! אין אלהים בקרבכם כי תעשו עול וחטאת לא שמעום שאול ואבדון! אנשים דלים ואביונים ירוששו ואתם תאמרו למצוא אוצרות. הגד כרגע: מיד מי לקחת את השטרות? – יוסף נגש אל השר ויאמר: אני לא אאמין למשמע אזני, תן על ידי שטר אחד ואראה אם מזויף הוא כי גם אני ארע להכיר בין שטר מזויף לשטר אמת –

– זאת אבין מלבי כי תדע להכיר, כי כל סוחר יבין ערך סחורתו –

– אני לא סחרתי בשטרות מזויפים – ענה יוסף בבטחה ויגש ויקח שטר אחד מידו וישים עיניו בו רגעים אחדים ויקרא בשממון: אכן שטר מזויף הוא! – והשטר נפל מידו על הארץ.

– לשוא תתחפש, הן אתה תדע להכיר שטר מזויף ואני ארע להכיר בפני איש כי ע"ם יערים. הגד כרגע! איפוא לקחת את השטרות? –

– מאין ארע אני? האם אקנה ואמכור, הלא כל אלה יעשה אחי אשר בידו נתתי את כל המרכולת ואותו הפקדתי על הבית לעשות כחפץ לבו, והוא.... אך פתאום עצר במלים כי זכר כי גחלים היא חותה על ראש אחיו, ויאמר: לא ארע מאומה, אני ארע בנפשי כי חף אנכי מעון ויותר מזה לא ארע עד מה –

– אחירע! – קרא השר – איפוא לקחת את השטרות, הלא לפי דברת אחיך אתה הוא המוציא והמביא, ואם כן לך לדעת מאין באו אליך? –

– אמת הדבר כי אני המוציא והמביא אמנם השטרות האלה לא מידי סוחר באו אלי...

– ומאין באו אליך?.

– מידי אחי – ענה אחירע בכבדות.

– אויה! – התפרץ מלב יוסף ויתעלף. אנשי החיל הקימוהו על רגליו, והשר הוסיף לשאול: מה תענה אתה? –

– אני לא אענה מאומה – ענה יוסף באנחת שברון

– אחד ממכירי הכני בלשון ? ! האיש הזה נבל, בליעל הנהו ! הארץ תרגז תחת רגלי מלשין מכה רעהו בסתר כזה ! הנני להוציא כנגה צדקי ברגע אחד. בוא אתי ואני אפתח לך את אוצרי ותראה, ואז תאלמנה שפתי שקר, אך הגד נא מה יהיה משפט מוציא הדבה ? הלא אין קץ לעונות המרצה אשר יקום להכות חרם ברוח פיו בית על יושביו על לא חמס בכפם ? ! –

– אם לא נמצא בידך עולה אז נבוא במשפט את המלשין – ענה השר במנוחה.

– העוד תספוק בדברי ? מהר ונלכה נא ועד ארגיעה יצא כנגה צדקי –

– הבה ונלכה –. בבואם אל בית המסחור לא היה אחירע בבית, וכראות יוסף כי איננו קרא להמשרת ויאמר: מהר את אחירע ! מהר ואל תעמיד כי בידו המפתחות. השר הביט בתמהון בפני אחד מאנשי החיל וישב על הכסא עד אשר בא אחירע.

– איפו המה המפתחות ? – קרא יוסף בחפזון בראותו את אחירע על סף הבית – מדוע אחרת לבוא, הן זה כשעה נחכה לקראת בואך ? –

– אני הייתי בביתי לאכול ארוחת הצהרים, ולא אדע, מה היום מיומים –

– האם בכל עת המפתחות בידי אחירע ? – שאל השר את יוסף ויבט בפני אחירע בדברו דבריו; אך אחירע לא נביך ויעמוד במנוחה על עמדו.

– מה זה תתפלא ? הלא אחי הוא ובידו נתתי את כל עבודתי, עד כי לא אבוא אתו בחשבון, וזה כשני שבועות לא דרכה כף רגלי על מפתן הבית הזה –

– האמת בפיו ? – שאל השר את אחירע.

– נכונה בפיו – ענה אחירע במנוחה. השר הניע ראשו ויאמר: תן לי את המפתחות – אחירע הוציא את המפתחות ויתנם על ידי השר אשר פתח את אוצר הכסף ויוציא את

עורי ! גזרוני לנתחים ! ואני לא אעזבה את מקומי , לא אתן את אהובת נפשי לרדת שחת ! — ובקראו את הדברים לחץ את רעיתו בחזקה אל לבו , כאם רחמניה את בנה יחידה בעת אשר רוצחים יאמרו לקחת את נפשו , עד כי נפקחו עיניה והרוח שב אל קרבה .

— היא היה ! — קרא בשמחה וימחא כף בראותו כי נפקחו עיניה , והיא הביטה הנה והנה כנדהמה ותשאל : איפו אנכי ? מה היה לי ? הנך פה אהובי ! מאור עיני ! מקור חיי — קראה ותפול על צוארי אישה ושתי פלגי דמעות פרצו על לחייה — המראה הזה הרך את לב השר , ולא נתנו רוחו רגעים מעטים לגשת להפריד בין שתי הנפשות , אשר התראו כשני שתילי זית העולים בקנה אחד אשר לא יתפרדו בלתי אם ישרשו גם יחד ואם יעלה הכירת על גזע האחד אז גם גזע השני ימות בעפר , ויעמוד על עמדו מבלי נוע . אך אחד מאנשי החיל אמר אליו :

— האם אל ארבות היונים באנו , כי נתענג לראות איך יהגו אהבה , הלא ללכוד את הצפור ולתתו בכלוב באנו הנה ?

— יוסף , גש הנה ! — קרא השר — הוא עזב את רעיתו יגש אל השר ויאמר :

— מה יבקש אדוני ממני ? —

— הנני שלוח אליך קשה ; איש אחד הכה אותך בלשון כי תעשה או תסחר בשטרי כסף מזוייפים על אוצר המדינה —

— אני ? ! — קרא יוסף בקול נורא — אני אעשה נבלה כזאת ? אני אשר רב חילי וכביר מצאה ידי באמונה ובישר לב , אני אשחית את נפשי ? ולמען מה ? יבואו נא כל מכירי ויאמרו אם נמצאה עולתה בי מעודי , אם לא קדוש היה לי מוצא שפתי , ואם הוניתי את איש . ואיך יעלה על לבך להאמין עלי כי אעשה נבלה כזאת ? ! —

— האיש אשר הכה אותך בלשון גם הוא אחד ממכירך — ענה השר בצחוק על שפתיו , אשר הראה למדי כי דבר לאט עמו ולא יעבירהו על דל שפתיו .

יח.

שְׂכַר יוֹסֵף.

בעת הארוחה לא הוציא הגה מפיו גם ירא להביט בפני רעיתו פן תכיר בפניו כי החלום הביא מורך בלבו, וגם היא לא דברה דבר ותתן לפיה את המאכלים אשר כאבני חצץ ירדו לתוך מעיה. עודם יושבים אל השלחן והדלת נפתחה ושר בית המשפט עם שני אנשי חיל מזוינים באו אל תוך הבית. קול נורא התפרץ מלב אסתר ותפול מעל הכסא כגויה בלי נשמה. יוסף התחלחל מאד וירץ בחפזון להקים את רעיתו ולהשיב לה רוח חיים, והשר אמר אל אחד מאנשי החיל: אות היא כי נכונה בפי המלשין, כי למה אפפוה בלהות אם לא תדע עון? וישם אל יוסף פניו ויאמר: העת קצרה לנו, גש הנה, כי בפקידת המשפט באנו לביתך ולא עת לנו להתמהמה! —

— אבל אדוני רואה — התחנן יוסף בקולו — כי אין רוח חיים באפה, ועלי להשיב חיים לרעיתי אהובת נפשי —

— אם אהובה היא לך, מדוע הבאת עליה בלהות? לולא ידעה בנפשה כי כבד עון אתה והנך צפוי אלי חרב המשפט, בעון פשעך אשר נגע עד שמים, כי אז לא חרדה ממלאכי בית המשפט, הלא לא מלאך המות אני רק ציר שלוח מבית המשפט ולמה תירא מפני, אם חפים אתם מפשע? — כְּמֻכֶּה בתמהון עמד יוסף על עמדו, ברכיו כשלו ועפעפיו קָסוּ בחשכת צלמות וישכח עד ארגיעה את רעיתו אשר שכבה כמת על הכסא. אך בשמעו את קול השר כי יצו במפגיע כי ילך אתו אז שבה בינתו אליו ויחל להתחנן שנית כי יחכה עד אשר ישיב רוח חיים לרעיתו. אמנם השר קרא בחמה: תן איתה כרגע על ידי השפחה ואתה לך אתנו ואם אין אקחך בחזקה —

— לא אתן את רעיתי למות לשחת!! — קרא יוסף בקול נורא מאד כמשתגע — הסירו את ראשי מעלי! פשטו את

כן הוסיף היגון אֹמֶץ לדכא את נפשה וימלא את כל משכיות לבבה. והאדם, אף אם כביר כח לבו לא יעצור כח למשול ברוחו רק ביום בעת אשר יש לאל ידו לשלוט על רעיוני לבו ולשים להם דלתים ובריח לבל יעברו פתחי פיו, לא כן בלילה בעת אשר עשתונותיו יעופו כצפרים עפות באין אדונים והמה ישלטו ברוח להטותו לחפצם אז יתפרצו ויעברו גבול וידובבו שפתי הישן למרות רצונו. בלילה אחד כאשר שכבו יחד יוסף ורעיתו וירדמו, התעורר פתאום משנתו לקול צעקה גדולה ומרה מרגיז לב: הצילו נא! הצילו! תפשו את המרצח! — רעדה אחזה את יוסף בשמעו כי רעיתו תקרא כזאת בעת אשר התרדמה אחזה בשמורות עיניה, וימהר להקיצה משנתה ולדבר על לבה. היא התעוררה משנתה ותתן קול בוכים בהקיץ.

— מדוע תבכי אהובתי, הלא רק חלום הזיון לילה חזו עיני רוחך ואין כל פחד?! — שאל יוסף בדאגה.

— מהלל שם ה׳ — ענתה אסתר באנחה — כי רק חלום לילה בעתני, אמנם חלום נורא, הה! נורא מאד ראיתי —

— ספרי נא לי את החלום וירוח לך. — בראשונה מאנה אסתר לספר את החלום לאישה, אך אחרי אשר הפציר בה ספרה לו כי בחלומה ראתה את אחירע מניף חרבו עליו להכותו נפש. היא שחק לעג לה ולחלומותיה בפיו, ועצבת נוראה לחצה לבבו מבלי דעת פשר דבר, ובכל זאת התחזק וידבר על לב רעיתו כי לא תשים לבה לדברי חלומית ונחמה: כי החלומות שוא ידברו. אמנם בפעם הזאת לא דברו שוא דברי החלום, כי אף אמנם לא הניף אחירע חרבו על אחיו להכותו נפש, אך הוא כרה עליו שוחה וישלח חבלים לרגלו להפילו במהמורה בל יקום לנצח. סר וזעף קם יוסף ממשכבו ויצא החוצה למען הסיר העצבת אשר לחצה את לבבו בכבלי עני, וכמעט הצליח חפצו בידו להשיב המנוחה אל לבו וישב לארוחת הצהרים.

די לי בזיון וקצף כי עזבת אמונת אבותיך עד הנה ומעתה לא אחפוץ לשאת עליך חרפה, לכן אם תאבה כי אתמיך בידך, עזוב כרגע את עדת החסידים ושוב אל אמונת אבותיך. אמנם אחירע הוסיף להראות כי הצדק אתו ומחשבותיו טובות מאד כי יש את נפשו לגלות לעין כל זדון רשעים ולפקוח עינים עורות לבל יוסיפו תת אמון בהבלי הש״וא, וכי לעון גדול יחשב לאחיו אם יעצור בעדו מהוציא מחשבותיו לפועל ידים. כה הוסיף לדבר על לב יוסף עדי נרצה לו ויעשו שלום ביניהם.

שמח וטוב לב ספר יוסף לאסתר רעיתו כי עשה שלום את אחיו וכי מעתה יאספהו אליו כי יהיה בן משק ביתו ולא ישא עוד בית אחיו חרפת רעב. אך אסתר בשמעה כל אלה לא שמחה כאישה, ואף כי לא הטתה לבו מאחרי השלום, בכל זאת התחננה לו לבל יביא את אחיו לביתו, ועצתה היתה כי יתן לו כסף כשאלתו למען ימצא טרף כחפצו ואל ביתו לא יביאהו. אך שומע לא היה לה מאישה כי הוא אמר: אחי הוא ולא אוכל לראות בצרתו, ובלבו דמה להרחיק את אחיו מעל עדת החסידים ויירא בלבו, פן, כאשר יקח אחיו את הכסף, ישוב להחזיק במעוזם, לכן גמר בלבו להביאו הביתה ואז יהיה בטיח כי לא ישיב לכסלה. ובכל זאת נסה ביום השני דבר אל אחיו לדבר על לבו כי יקח כסף מידו, אך הוא ענהו כי לא יחפוץ במתנות חנם, וגם מאחיו ימאן לקחת מתנה, רק מעמל כפיו יחפוץ להביא טרף לביתו, ויבטיחהו כי נכון הנהו לעבדו באמונה כעבד נאמן ובאהבה כאח יונק שדי אמו, ומן היום ההוא והלאה נִתְּנוּ כל ספרי החשבונות והכסף בידי אחירע. אסתר לא דברה את אישה מני אז באחירע דבר, כי חפצו היה לה לקו ודבריו כדברי אלה, אולם לבה הגה אימה מעת בוא אחי אישה הביתה, כל היום פחדה מפחד פתאום וגם בלילה לא שכב לבה, כי חזיוני לילה נוראים בעתוה, אך היא ידעה להזהר לבל יראה אישה מכל אלה כי יראה פן יתעצב אל לבו.

אולם כאשר היסיפה אֹמץ להסתיר יגינה מעין רואה,

למצוא לו עבודה אשר תאכילהו ואת ביתו לחם. אמנם הוא בקש ולא מצא והמחסור הולך הלוך וגדול, אז יעצוהו כל רעיו לנסוע אל העיר צבועאל לבקש עצה וברכה מפי הצדיק. מה דבר את הצדיק ומה ענהו, זאת לא נודע לאיש עד הנה, רק בשובו ממסעיו ראו כלם כי פניו האירו, וגם עקבות עצבון ודאגה לא נראו עוד עליהם. כל החסידים אשר בעיר נקבצו ובאו לשמוע נפלאות הצדיק מפיו ויעשו משתה ושמחה והוא הרבה לספר מהגדולות אשר ראו עיניו. ומחר בבקר ראו כלם ויתמהו איש אל אחיו כי אחירע הלך למדמנה ויבוא ביתה אחיו. כראות יוסף את פני אחירע אשר שב מצבועאל השתאה מאד כי לא פלל לראות אותו בביתו וישאל את אחיו: מה תבקש? – אחירע הגיד לו את כל לבו כי המחסור דכא לארץ חיתו ואם לא יחיש להושיע לו אז יגוע הוא וביתו ברעב.

– אצבע אלהים הוא! – קרא יוסף – יסור יסרך אל שופט על כי בגדת באמונת אבותיך וישיבך עד דכא למען תשוב אליו וירפא לך. אמנם מדוע הכית עד כה? ולמה לא עזר לך הצדיק אשר לקח מידך כסף רב בעוד אשר היה לאל ידך לתת? למה לא עשה אות להושיע לך להלצך מן המצר? מדוע לא צוה על מלאך ההצלחה כי יריק לך את אוצרו? וגם מבלעדי מלאכי מרום היה לאל ידו להושיעך כי די והותר היה לך להחיות נפשות ביתך לוא השיב לך את כספך אשר לקח מידך –

– הצדיק יקח אך תת לא יוכל – ענה אחירע בקול דממה – עתה אראה שגגתי כי נתתי אמון בדברי שוא ותפל, אמנם אתה אחי אתה ועליך לתמוך בידי המטה –

– בכל לבב הנני להושיעך אם אך תשוב באמונה לדת אבותיך –

– אני אשוב בכל לב ונפש גם אם לא תושיע לי, אמנם לא לעין השמש, אני אתהלך את החסידים כמקדם, למען תמצא ידי ברבות הימים לגלות פשעיהם לעיני כל העם ויראו ויבושו מקדושיהם. – המענה הזה לא הרגיע רוח יוסף ויען:

ממנו, ואל אחיו מאן ללכת לבקש עזרה, כי מבלעדי השנאה אשר היתה ביניהם מעת נפרדו איש מעל אחיו, עוד שנאה גדולה ועצומה ממנה מצאה קן לה בלבות שני האחים מעת אשר התרועע אחירע את החסידים המקשיבים לקול הצדיק בצבועאל ויבוא בחברתם כי כן הסתו איזבל אשתו אשר היתה בת אחד החסידים אשר היה מרואי פני הצדיק מצבועאל. וכשמוע יוסף אשר שנא בתכלית שנאה את החסידים ודרכיהם (השנאה הזאת נחל מאת אביו אשר היה מהמתנגדים בכל לב ונפש) בערה בו חמתו על אחיו וכעוזב דת אבותיו היה בעיניו, וגם הגיד לא בסתר פעמים רבות כי אחיו עזב אמונת משה. וכן יאמר כל איש מחברת המתנגדים או החסידים על האיש אשר יעזוב את חברתו. ובלי ספק לא נכחד גם ממך כי המתנגדים לא יאכלו לחם ולא יתנו בנותיהם להחסידים, כי כמו גויי הארץ המה בעיניהם, הידעת כל אלה? —

— ידעתי ידעתי! — עניתיו בחפזון, כי נפשי להטה גחלים לשמוע אחרית הספור — ספר נא ואל תעצור במלים! —

רעי הביט בפני ויניע שתי כתפיו במשתאה ויוסף לספר: „אחירע הוסיף אומץ להחזיק בברית החדשה את רעיו החסידים ויכן להם בכל עת כרה גדולה בביתו ויאכלו וישתו וילכו במחולות למען הכעיס את לב אחיו, וגם זאת הועילה להותו להביא רזון באסמיו. ויהי כאשר מטה ידו בחר לגיע ברעב מלכת להתרפס לפני אחיו ולבקש עזרה ממנו, ולעזוב את רעיו החדשים. וגם אשתו ורעיו יסרוהו מלכת לבית אחיו. וזאת תחשב להם להחסידים לצדקה; כי אלה האנשים העקשים בכל דרכיהם ונלוזים במעשיהם עד כי כשחוק הוא להם לגנוב, לחמוס וגם לעשוק נפש איש אשר לא בדרכיהם אחזה רגלו, המה לא יעמדו מנגד בעת צר לאיש בריתם, ובכל כחם יאמצו בידי מט לבל יהיה עדי אובד אם אך יחזיק בבריתו את חברתם ועם קדושיהם נאמן. וגם בידי אחירע תמכו זמן כביר וינהלו את ביתו בלחם. אך נפש אחירע, אשר זכרה את עשרו לפנים, קצה בלחם חסד ויבקש תחבולות

– לא לא ! – קראתי בקול – ספר לי בראשונה דרכיו בעיר עזובה – הוא התפלא מאד ולא הבין למה זה אחפוץ יותר לשמוע דרכיו בעיר עזובה, כי אני לא ספרתי לו עוד דבר מתולדותי ולא ידע כי גם אני בעיר עזובה הייתי ועל כן חפצתי בכל לב לשמוע את הנעשה בה ויאמר : אם רק זאת תאוה נפשך לשמוע הנני לספר לך כאשר תאוה נפשך, אך בטרם אחל לספר לך את מעשי מנשה אספר לך ממעשי תרמית אנשים אחרים אשר נעשו בעיר עזובה לפני חמש עשרה שנים כי בלעדיהם לא תבין דבר לאשורו.

י״ז.

מְדָנִים בֵּין אַחִים.

בעיר הקטנה עזובה ישבו שני אחים שם האחד אחירע ושם השני יוסף – כל עצמותי רחפו בשמעי שם דודי ושם אבי, ודמי עורקי התגעשו כמו לבי נבא לי לשמוע נוראות לא קויתי, אך התאפקתי לבל יכיר רעי כי דבר לאט עמי למען לא יסתיר ממני דבר והוא הוסיף לספר : נחלה טובה נחלו האחים מאביהם אחרי מותו, ויוסיפו לעשות יחד מקנה וקנין שנים אחדות. אך אשת אחירע אשת מדנים שלחה בכל עת מדנים בין האחים ותקנא באסתר אשת יוסף כי יפת תאר היתה ותכעיסנה תמרורים כל היום. הדבר הזה העציב רוח יוסף מאד ויגמר אמר להפרד מאחיו ויבחר לו מקום לשבת בעיר מדמנה הקרובה אל עזובה ורק נהר קטן הפריד ביניהן. שמה היו יחד יוסף את אסתר אשתו בשלות השקט ויעשו עשר. לא כן היה לאחירע; מיום אשר נפרד מאחיו החלה שמש הצלחתו להסתתר, ומיום ליום ירד מטה מטה כי לא ידע לנהל את מסחרו במשטר ואיזבל אשתו אהבה לעדות עדיים ותפזר כסף כאפר ובעבור שתי שנים מטה ידו עד מאד עד כי באו הנושים ויקחו את ביתו וכל אשר לו וישבר מטה לחמו. ירחים אחדים היה אחירע בחסר כל ותשועה רחקה

– אני חפצתי לספר לך בראשונה אחרית בית אבינדב, אשר היה עדי אובד, ולהשמיעך את כל הפשעים אשר פשע הזד הזה עד אשר היה לאיש אוצרות ולראש להעדה כלה, ואיך יפחדו וייראו ממנו כל בני העיר עד כי לא נעזו להגיד לו פשעו על פניו בעשותו מעשה רצח לענות באכזריות חמה אשה חפה מפשע וברת לב, כי אש תוקד בקרבו בבשאול תחתית, איש קנאה לאשת עברתו על אשר מאסה בו ותבחר לעזוב בית אביה משבת יחד את הנחש, כי האשה אשר בחוטאת נשאה עון לעיני אלפי אנשים, היא שולמית בת אבינדב אשר גדל בביתו את הנחש הזה ! ! . . .

– האשה החוטאת היא שולמית בת אבינדב ! ! – קראתי בתמהון ולבי נשבר בקרבי אף כי לא ראיתיה ולא ידעתי אותה מעודי, כי כבר דבק לבי אחרי העלמה יפת העין אשר שויתיה כמו היתה מול עיני בשמעי דברי רעי – שולמית בת אבינדב היתה כחוטאת לדראון לכל העם בראש חוצות ! לא אאמין למשמע אזני ! ! – רעי התבונן בי ושחוק ועצבון עברו חליפות על פניו וישאל בנחת : ולמה זה תתפלא ? –

– העוד תשאלני למה זה אתפלא ? הן מי שמע כזאת כי אנשים זדונים ישחיתו עלילה לענות ברצח כבשה תמה ולא תאחזהו שער ? ! – קראתי בקול עז.

– האם תכירה ? – שאלני עוד הפעם בשחוק. לדבריו זכרתי כי אני לא אדע אותה גם לא שמעתי שמעה מעודי, ורק מפי רעי שמעתי אודותיה, אך דבריו ירדו עמוק עמוק אל חדרי לבבי עד כי נדמה לי כי אדע את הנערה שולמית זה ימים ושנים. אך באשר שאלני אם אכירה נבוכותי ולא מצאתי מענה רגעים אחדים, ואחרי כן עניתיו הלא בפיך הגדת כי היא היתה נערה מצניעה לכת –

– אם כן אם תאמין לדברי כי היתה תמימת דרך, הלא אוכל לספר לך עתה אחרית בית אבינדב ואחרי כן אשמיעך מעשי הנחש בעיר עזובה –

(התיעה ח״א)

לא יתן את בתו לבן בלי שם כי משפחתו רמה בישראל לכן חשב מחשבות לקנות לו לב אבינדב ולהדיח את בני מדרכי יושר ויתן חרפה על בית אביו ואז לא ירים עוד לב אבינדב. ואל שני העונות הראשונים נספחה חטאת שלישית היא אהבת הבצע, הוא קנא בעשירים מעודו ויגמר אמר לעשות לו עושר, ומאשר כי קצרה ידו לעשות עושר במשפט לכן החיש על מרמה רגלו להשיג את העושר לא במשפט. אך מה אדבר עוד אליך ומה אחקור אחרי הצפון במשכיות לבבו הרע? אספרה לך את אחרית הדבר ואז תראה ותדע מה גדול עון הזד הארור הזה —

— אבל מאין תדע אתה כל אלה? מי גלה לך את אשר דבר חדר בחדר את האב והבן? הן שומע לא היה ביניהם! —

— הלא השמעתיך כי שלמית שמעה בכל עת אשר דבר את אביה והוא גם הוא כתב זאת על ספר, כאשר השמעתיך והספר הזה עתה בידי שלמית, ודבריו אשר דבר את אבשלום גלה היא אחרי כן כאשר תשמע עוד, ובשמעך אחרית הדבר אז תדע גם ראשיתו ולא תוסיף להתפלא —

— אך בכל זאת לא אוכל תת אמון בדבריך, הן בפיך אמרת כי הוא היה מבני הישיבה, ומאין לבן ישיבה מרמה וערמה? וזאת שנית, לא אוכל האמין כי יקשה איש לבבו לאנשי חסדו אשר הרימוהו לתור האדם המעלה, ויכרה עליהם שוחה ללכדם —

— היא אשר דברתי: יושר לבך לא יתנך לחשוב תועה על בני האדם, אמנם כאשר אספר לך דרכי הזד בטרם בא ביתה אבינדב, אז לא תתפלא עוד, כי הרשע הזה השחית את דרכו מאד, גם בטרם בא לעיר שבילה. הוא גנב ורצח בעיר עזובה ואחרי כן בא הנה להנצל מדבת עם. ואם תחפוץ אספר לך גם את מעשיו בעיר עזובה —

— בכל לבבי הנני נכון לשמוע דבריך! — עניתיו. כי נפשי אותה לשמוע מה עשה בעיר עזובה אשר בה גר דודי ואשר ממנה יצאתי גם אני ואמרתי בלבי אולי לקחה גם אזני שמץ מנהם.

(התועה ח"א)

ותבין כי הוא סבב בכחש את כל בני הבית למען השיבם עד דכא —

— לא אדע במה גדלה אשמתו ? אם על אשר דבר על לב אבשלום כי יראה בטוב בימי נעוריו ? עוד לא גדל עונו בעיני, ולוא הייתי אני תחת אבשלום, כי אז עשיתי כל אלה מלבי מבלי חכות עד אשר יבוא בן ישיבה וילמדני ארחות חיים —

— הנך תמים לב מאין כמוך — הלא שמעת, כי הרבה כחש למען הסר את לב האב מהבן ולהקים את הבן לאויב להאב, את האב דבר כאיש אשר יראת שדי היא אוצרו ובלשון אחרת דבר את הבן, למען ישנאו איש את אחיו —

— אני לא אאמין כי עשה זאת בעקבה, כי מדוע יעשה כדבר הזה ? מה בצע לו בערמתו, האם ערום יערים איש רק למען כחש ? —

— ראה אראה כי עודך תמים לב כילד, וזה לי האות כי גם כל בני העיר אשדות יישרו לבת כי לולא זאת כי אז ידעת גם אתה : למה ? על מה ? ומדוע ? עשה כדברים האלה—

— הורני נא אתה אם לב חכם לך ! — עניתיו בתלונה כי היטב חרה לי על כי פעמים ושלש נתנני לתמים לב אשר דרכי בני האדם ועלילותיהם נעלמו מעיניו, ואני אמרתי בלבי כי איש יודע דרכי התבל כמוני אין בכל הארץ.

— אני אשמיעך למען תדע ובחנת : חוט המשולש משך את לב הנבל למעול מעל ולפשוע בזדון לב. הנקמה היא היתה ראשית חטאתו ; הוא שמר עברתו מאז לאבשלום בן העשיר אשר לעג לו בשאט נפש ויתן שמו פעמים רבות לגדופים וגם הכה בחרפה לחייו, אך ידו קצרה להשיב לחורפי דבר לכן שם אל מרמה פניו ויבקש תחבולות לקחת ממנו נקם, ועל כן התהלך אתו כרע כאח למען ישמור עקביו ויצודנו למדחפות. ואל השנאה נלותה האהבה אשר להטה קרביו, כי אהבה עזה כמות לבת אבינדב נולדה בלבו ומני אז שת עצות בנפשו כל היום איך להשיג מאויי לבו ובדעתו כי אבינדב

בלבו, כי מאהבתה לאחיה תשים דפי במנשה אשר לא יכסה על פשעיו, ובכן היה מבלי משים לאדון הבית. בדעת ובהשכל ערך מזמותיו לחבל ענוים, להכות חרם בית ויושביו, וגם בצע אמרתו. הה! היא הוציא זממו לפעולות ידים, תמימים וישרים מידיו נגזרו והוא בגן עדנים יתהלך, כביר גדול ינחל בכל מקום בואו, ועשר רב שמור לו בביתו, חיל בלע יאכל במנוחה עד עתה ואין פוקד עליו את עונו. הנה אלה הרשעים המה שלוי עולם, וישרי לב ילחכו עפר, ישכבו למעצבה, ויהיו לדראון לכל רואיהם! ואיה אלהי המשפט?! — כה קרא רעי בעזוז אפו ויחרוק שן וירקע ברגליו כמשתגע. רגעים אחדים עמד כְּבָכָה בתמהון, וגם אני עמדתי משמים ולא שאלתי מפיו דבר כי יראתי את פניו, ואחרי עבור תמהונו מעליו התעורר כאיש אשר יעיר משנתו ויאמר: ידעתי כי התפלא אף תשתומם בשמעך קול שאגתי ובראותך כי אחרוק שן כמו אערוך מלחמה על מתקוממי, אבן שים אל לבך את הדברים אשר שמעת מפי, ותדע מדוע אזעק חמס. הן שעריריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ, כי איש חמסים אשר היה למטה רשע לדכא ישרים תחת רגליו יהיה לראש לעדה כלה ועל פי יעשו מעשיהם! הרשע העריץ הזה אשר הכה חרם בית על יושביו הוא ילבש יראת שדי כמדו, ויביא מעשי בני עירו במשפט לשבט ולחסד! נורא הוא הדבר הרע הזה ומי יכילנו!! —

— אמנם חי נפשי כי לא אבין עד מה—עניתיו בתמהון—לא אדע מי הוא העריץ ומי המה התמימים? ומי הוא אשר בקולו תשמע העדה כלה? —

— צדקת בדבריך — ענני ויעבר הלקת ידו על מצחו כמו חפץ לזכור דבר מה — צדקת כי לא כליתי לך את דברי ולכן לא תבין עוד פשר דבר, אמנם הלא זאת תבין כי הרשע העריץ הזה הוא מנשה אשר הכה את כל בית אבינדב חרם?! —

— מאין אדע זאת? —

— הלא מהדברים אשר ספרתי לך עד הנה, תראה

לצורר למנשה והוא בקש בכל לבב כי מנשה ישמור עקביו, ועל כן הסתיר הכתוב על המגלה ויאמר ליסרו במו פיו, אך מבלתי יכולת לשאת חרפה על בנו לא הזכירו מעשיו רק נתן שם אהובתו לגדופים ויתגנה לזונה הצודדת צעירים לימים בתזנותיה. ויהי כשמוע אבשלום שם ידידות נפשו נִתַּן לשמצה והרפה, שם האשה אשר בעיניו היתה כשרף אשר ירד מזבול קדשו ממעונות שחקים להתהלך על פני תבל ארצה למען שמח במאור פניו בני תמותה, וכל מלאכי מרום מר יבכיון מעת עזבו אותם, שם האשה הזאת ישא בן אדם תולעה על דל שפתיו, ולא לבד כי חרדת קדש לא תלבישהו כי אם גם ערב לבו לחלל את הקדש, היה פתאום כגבר עברו יין ולא זכר מי היא הדובר אליו. קצף נורא התלקח בלבו בשמעו את הדברים יוצאים מפי אביו ויתגעש עד מאד ויקרא בקול: אם תעיז פניך להעביר דברים כאלה על דל שפתיך ידוע תדע כי אמיר דתי... כה קרא וימהר לצאת מבלי הבט אחריו. כחץ מות באו הדברים בלב הזקן, ברכיו כשלו, לשונו לחכו דבקה, עפעפיו כֻּסּוּ בחשכת צלמות ויפול מלא קומתו ארצה, ולולא חש מנשה אשר גם היא היה בחדר להקימו ולהשיב לו נשמתו מי יודע אם קם עוד ממשכבו לראות עמל ויגון בתבל?! כאבן דומם ישב הזקן מני אז בחדרו כל היום ולא דבר את איש דבר לבד את מנשה אשר על פיו יצאו ובאו כל בני הבית ובידו נתנו כל האוצרות וספרי החשבונות ויהי לאדון להבית וליושביו כי רק בו נתן הזקן אמון.

כה סכסך הנחש הערום הזה את אנשי הבית איש באחיו עד כי לא שמעו איש שפת רעהו והוא היה המליץ בינותם. שולמית אשר שמעה בכל עת בשבתה בחדרה אשר היה בצד חדר הזקן את דברי מנשה בעת דבר את אביה, החלה כבר לספוק בישר לבו, ולא אחת ושתים דברה על לב אחיה כי יזהר מהנחש הערום, אך הוא אטם אזניו ולא שמע בקולה. יגם על לב הזקן דברה פעמים רבות ותאמר להסיר לבבו מאחרי מנשה אך גם זאת לא עלתה בידה כי הזקן דמה

– יראתי מאד פן יהיה עמלי לריק – ענה הזקן בשברון מתנים.

– אם יאטם אזנו ולא ישמע לדברי מוסר אשר שמע בנחת, אולי יקשיב לקול מצוה במפגיע, אתה תחרץ ותפיל עליו אימתה כי תגרשנו מעל פניך אם יוסיף סרה להקשות ערפו, ויש תקוה – אף כי היא רחוקה מאד – כי דבריך יעשו פרי. הן הוא הלך שובב בדרך לבו מאשר כי לא שחרתו מוסר ומעודו לא שמע מפיך גערה, אכן כאשר יראה כי תפין עליו עברות אפיך אולי יחת מפניך ולא ימרה את פיך –

הזקן הבטיחהו לעשות עצתו ויוסף לקות לטוב.

טז.

תוחלת נכזבה.

אך מיץ עובר היא ההצלחה, והתקוה – קש נדף הגה; והאיש אשר על ברכיו תשעשענה יבער ויכסל ויחשב בלבו: אכן בידי הנן ובדי שאול אתי תרדנה! אמנם הנה במנוחה תשכנה במקום אשר אוו למושב להן רק בעת שלום ישלית השקט, יפיח הרוח תביא סופה–וָאָן? הנה רגע נגוזו ועברו, אך עקבותיהן עוד יִוָדעו ימים כבירים כי בצאתן תשיתנה שמות במקום אשר ישבו בו וישימוהו למעי מפלה. הזקן אשר כל ימי חייו ראה אך שלום ואשר ראה רגע אחד כל תקותיו תעלינה בתהו. כל החזונות לבו, כל האשר אשר ראה בשנות חייו עשו להם כנפים ויעופו במעוף עין אחרי אשר דבר פנים אל פנים את בנו, כי אף אם מעיו המו בקרבו כהמות ימים, ולבו לא נתנו לדבר קשות את בנו יחידו, בכל זאת גמר אֹמר לעשות עצת מנשה כי ראה כי הצדק אתו, ובלותיו יסרוהו מוסר אבותיו על אשר לא שמע בקולו עד הנה. וימלך עליו לבו לכתוב כל דברי מנשה אשר דבר אתו אודות אבשלום על ספר ולהראות לבני הסורר את דברי המוסר אולי ישים על לב ויקח מוסר, אבל ממחשבתו זאת שב עד מהרה פן יקים את בני

תרבין, כי לוא שמעת לעצתי לבלתי תת כסף להנער ההולך שובב בדרך לבו כי אז לא בא עד הנה: לאהוב בת אל נכר ולתת לה יד לבוא אתה בברית נצח לעין השמש –

כשמוע הזקן את הדבר הרע הזה אחזתו פלצות ויהי כגבר אין איל וישב משמים רגעים אחדים, אחרי כן נתן קולו בבכי תמרורים ויספוק כף אל כף ויקרא בקול מרגיז לב: הה! לך הצדקה ולי בשת הפנים! הה אוי לי! לוא שמעתי לעצתך הישרה, לו הטיתי אזני לשמוע בקול תורתנו הקדושה אשר דברה בך כי אז לא באה אלינו הצרה הזאת. על רוח בינתי נשענתי לכן כשלתי נפלתי, אויה אויה! בחרפה וביגון, כבד עון ושבע רגז ארד שאולה! הה! מדוע הארכתי ימים על הארץ? למה ראיתי בטוב בימי חיי הבלי? הלמען אשתה כוס החמה פעם אחת? הבעבור זאת הושיבני אלהים עַל על גפי ההצלחה, למען יהפוך עלי רגע וידכאני עד עפר וישליכני שאולה?! הה שדי המר לי מאד!...

– אנא זכור את בוראך – קרא מנשה וישא למרום עיניו – אל צדיק ה׳, צדיק הוא במשפטו אך גם נורא מאד, לכן הזהר באמרי פיך ואל תוסיף פשע על עון לשים בשופט רמים תִּפְלָה –

– צדקת בני צדקת ממני, אני אחריש אתאפק, אשים מחסום לפי למען לא אחטא בלשוני. אך אתה פתח פיך, דבר דבר, עוץ עצה מה לעשות? אולי יש תקוה להצילו ולהצילני גם אני מרעתו! – מנשה מחה דמעותיו מעל פניו ויאמר: אויה לנו כי באנו עד הנה! הה כמעט פסה כל תקוה מלבי, לא אבטח כי ידינו תעשינה תושיה, אך בכל זאת לא אמר נואש, כי כן יורונו חכמינו הקדמונים אשר לאורם נלך חשך לבל יאמר איש נואש כל עוד נשמת שדי תחיהו, ואף אם החרב תנוח על צוארו לא ירף מִקְוֹת ומבטוח באלהי הרחמים, לכן איעצך כי תבוא בלילה לחדר בנך ותתן עליו בקולך ליסרו כאשר יְיַסֵּר כל אב ישר הולך את בנו אשר ילך בדרכי שאול אולי ישוב ונחם מדרכו הרשעה –

(התימה הי״א)

עיניה לראות כי ימי רעה הולכים ובאים, ותפחד כל היום מחמת המחסור אשר לטש עיניו לה, וגם בחזיוני לילה ראתה את הנושים באים לקחת את הבית וכל אשר בו, ואיתה יובילו למעון צר לבית הכלא. ובעת רעה כזאת בעת אשר חשה עתידות נראות לה, באה פתאים הברכה אל תוך ביתה לרגלי הנער העברי אשר אין קצה לאוצרותיו, ואשר שלם ביד נדיבה בעד כל הגה אשר יצא מפיה, ומדוע לא תרבה לספר תהלתו? אמנם לא כאמה בתה; ששנה דברה את אבשלום אהבה וידידות לא למען למצוא שבר אמת רק מאשר כי מצא חן בעיניה, וכאשר ראתה כי אהבת אבשלום אליה היתה אהבה בלי מצרים, השיבה גם היא אהבה אל חיקו בלא לב ולב, ויישבעו בשבועה לבא בברית נצח, וגם האם אמרה על אפה ועל חמתה לדבק: טוב היא! ומני אז לא עזב אבשלום את בית אהובתו וישב אתה כל היום ורק בלילה שב לבית אביו למען התיעץ את מנשה רעו ואוהבו הנאמן אשר לא חדל מחזק את לבו ולשים כבוד תהלתו על כי כביר כח לבו להחזיק במוסרות אהבתו ורוחו עשוי לבלי חת מהמון הפגעים העומדים לו לשטנה, וגם את אהבתו לא מנע מכבוד, ויבטיחהו לדבר על לב הזקן ולערוך לפניו את הכבוד הגדול אשר יבוא אל ביתו לרגלי אשת בנו, ואז ישיב הזקן אל לבו ויאמר גם הוא לדבק טוב הוא.

כה הבטיח במו פיו אך הרבה בדברים ולא דבר את הזקן אודות אבשלום דבר, עדי נגלו דרכי אבשלום בקהל ויהי למלה ליושבי שער אשר יגדילו בפיהם על כל דבר ותהי לדבת רבים כי אבשלום המיר דתו; וגם אזן הזקן לקחה שמץ מנהם, כי הוא שמע בבית התפלה שם בני ייצא מפי רבים אשר יתלחשו איש את רעהו, ובבואו הביתה שאל את מנשה פשר דבר, והוא התחפש באפר צדק כפעם בפעם ויתן קולו בבכי ויאמר: אוה אויה לנו! אבשלום השחית את דרכו במאד מאד! — ויברגע התהפך בתחבולותיו ויפתח פיו במליצות בשער ויקרא בקול: בן אדוני הזקן, חטאת פרי בטנך עליך

בעיניה מהאהבה? וכהמה דברים רבים אשר הבהילו רוחו – אכן במה נחשבו כל אלה החתחתים והמכשלות מול אהבת רעים? ! – קרא מנשה האוהב הנאמן לעתות בצרה, אחרי אשר חשב מחשבות רגעים מעטים – אני אשים מעקשים למישור למען תראה ותדע כי אף אם רק אוהב אחד לך תחת השמש, אולם רב כח האוהב האחד הזה להושיע הרבה יתר מאלפי אוהבים, אשר כל אהבתם תסיר ברוח פה, ואני לא במו פי רק בימיני אאמיצך ויעבור עלי מה ! –

בלב מלא רגשי אהבה ותודה ובעינים מלאות דמעות גיל נפל אבשלום על צוארי אוהבו האחד היקר לו מאלפי אוהבים ויחבקהו וינשקהו ולא הרפה ממנו עד כי נשבע לו בשם אלהיו כי לא יפיל דבר ארצה מכל אשר דבר, וכי לא ישקוט ולא ינוח עדי יביאהו ויציגהו לפני אהובת נפשו.

אכן לא לשקר נשבע האוהב הנאמן – נשבע ויקים. ואחרי עבור שני ימים ישב אבשלום בבית מטרד כאחד מאוהביה באי ביתה, וגברת הבית אשר למדה לשונה מימי נעוריה לצידד נפשות בקסם שפתיה, קרבה את הנער העברי כמו נגיד נפלאה אותי אותית אהבה וכביד. גם הללה את תאר פניו וחכמת לבו, ותשבע באמונתה כי ניבו הנעים יחנין לבה, וכי לא רבים מהירי ארץ פולין ימהרו לדבר צחות בשפת הארץ כמוהו. ולשמחת אבשלום אין קץ, כי אם אמנם נעים להאדם בכל עת לשמוע זרים מהללים אותו ומה גם אם על דל שפתי אשה כבודה בת רוזני ארץ יעברו התהלות, אך אין קצה להשמחה אשר תתעורר במשכיות גבר בשמעו תהלתו תצא מפי אם אהובתו, ולעיני האשה האהיבה לנפשו...

ימים על ימים כח חלפו עברו על ראש אבשלום בשמחות וגיל; הוא בא יום יום אל בית משושו, וגברת הבית הוסיפה אמץ למשכו חסד בעבותות אהבה, כי כמלאך מושיע בא לביתה, בעת אשר מטו לנפול – כי כבר בא רוזן באיצריתיה מרוב פזר כסף ורדוף אחרי תענוגי התבל – וזה ירחים נפקחי

מח.

מִדְחִי אֶל דֶחִי.

אך לשוא חִכָּה הזקן לַיום שידבר את בנו, כי אבשלום חמק עבר מפניו בכל עת אשר ראה כי יבקש לבא אתו בדברים. בין כה ובין כה רחב הפרץ בין האב ובין בנו מיום ליום: לב הבן רחק מעל האב, והאב היה כאיש איבד עצת ותושיה נדחה ממנו. אך לא כן היה מנשה יועץ הבליעל, לו נתכנו עלילות לבצע מחשבתו הרעה, ובעת אשר בכה ויתאונן באזני הזקן, כי אבשלום יאטם אזניו ולא ישמע לדברי מיסרו, התהפך בתחבולותיו ויחזק את לב אבשלום לבל יסור מהדרך אשר בחר בה. אכן שפת יתר הון דברי מרמה אלה, וגם בלעדיהם כבר הצליח לבוא למחוז חפצו: ללכוד את האב והבן ברשת ערמתו ולשחק בם כצפור, כי הזקן האמין בו כבמלאך אלהים וכל דבריו כדברי חזות מחזה שדי היו בעיניו, ולב אבשלום טפש כחלב לבלתי הבין כי נבון הוא לצלע. ומה גם מעת אשר שמע מפי כי שושנה בת מורד הביטה בו בעיני אהבה, מני אז לא נתנו עשתונותיו דמי לו: מבקר עד ערב התהלך בחדרו ויחשב מחשבות, לבו הגה אהבה ופני שושנה החפו מול עיניו תמיד בלוית חן והדר אשר הוסיף הדמיון על היפי אשר יצק הטבע עליהם, ויהי ביום כחולם בהקיץ, וכמשתגע בלילה. ויבכל זאת מישל ברוחו ימים אחדים ויסתר מחשבותיו בחבו, אך הנה פרצו ועברו על דל שפתיו ויגד את כל לבו למנשה אהבו הנאמן, באוהב נאמן בוטח במח לבו כי יעביר במים גם ילך במו אש למענו ויעזר לו למלא משאלות לבו. והאוהב הנאמן הזה נמצא בהדרשו; ואף כי נבהל וישתומם בתחלה בשמעו מפי אהובו כי נפתה לבו לאהוב בת אל נכר, ונפשי ירעה לו בזכרו כי מרה תהיה אחריתו אם יודע הדבר להאב האכזר, וגם פחד פן תמאס בת נדיב בשושנה בנער עברי, כי אף אם מצא חן בעיניה וזאת ידע נאמנה אך מי יודע אם לא ייקר הכבוד

הנהו, והוא יתנהו לפעמים לאשר לא עמל בו ולא גדלו! –

– מי יודע? – ענה מנשה – אמנם מה יועילו לי אוצרות זהב וכסף, אם לב אחותך רחק ממני? –

– מי הגיד לך את אשר בלבבה? – שאל אבשלום בתמהון.

– זאת הכרתי על חזות פניה –

– אני אדבר טובות עליך באזני אחותי ואקנה לבה לאהבתך –

– ומה תועיל לי עתה אהבתה, אם העשר עודנו בידי המקרה, ומי יודע אם יבחר בי או יסתיר פניו ממני בימים הבאים כאשר הסתיר עד כה? –

– לוא היה בידי לעשות כאשר עם לבבי כי אז נתתי לך את אחותי לאשה ואתי תחלוק חלק כחלק בנחלתי –

– רב לנו לדבר דברי הבל אשר לא יעלו ארוכה לשברי רק יועילו להותי להגדיל שברי ולהרבות פצעי לבבי. נחריש מזה וירוח לי, וטוב לנו לחשוב מחשבות עליך, לקנות לב אביך לבל ימנע ממך הכסף מהיום והלאה, כי במה יזכה נער עשיר את דרכו אם לא בפזרו כסף? במה ימצא הצעיר לימים חן בעיני העלמות? במה יתחשב היהודי בין השרים הנוצרים אם לא בכספו? על כן לא אשקוט ולא אניח עדי אשיג לך די כסף למען תחיה כאַות נפשך –

– אלפי תודות לך רעי ואהובי – ענה אבשלום בלב מלא אהבה ותודה, כי כמלאך מושיע ומנחם בעת צרה היה בעיניו. בדרך הזה הטה הבליעל הזה את לב אבשלום והוא נער לא ידע להזהר ויאמין בו בעת אשר חשב עליו רעות כל היום. מדחי אל דחי הדיחו, בראשונה הסיר לבבו מאחרי אביו וישימהו לאויב לו ואחרי כן הסיתו לעשות מפתח כמפתח אוצר אביו ויגנוב כסף עד בלי די, למען מלא תאות נפשו אשר לא ידעה שבעה, והאב האמלל ידע ויהי כלא יודע, כי ירא להוכיח אותו על פניו פן יענהו עזות, ויחשב מחשבות כל היום איך לדבר אתו ולקחת את לבו למען ישמע בקולו לבוא בברית את אשת נעורים.

(התיצה ח"א)

בחדרי לבך, אך לשוא! כי כבר הגידו לי עיניך את אשר תירא להשמיע על דל שפתיך. אמנם חי ראשי כי לא אדע מדוע תבקש להסתיר רגשותיך בקִרבך? הטרם תדע, כי גם נפשי יודעת כי אין אדונים לאלה הרגשות אשר תצמחנה כשושנים בציה על תלמי לבבנו, ואף אם לא חרשנו ולא זרענו, נשא אלומות אשר לא הלוּ בהן ידינו, ולא לעתים רחוקות תכבדנה כאבן מעמסה על שכמנו, עדי נכרע נפול ולא נוכל קום מבלתי יכולת מלט משא, וקצרה ידינו לשרש אחריהן בעודן באִבן לבל ישאר להן שרש וענף כי הנה תציצינה למרות רצוננו בעשב הארץ, יחלילה לי מטפול עליך חטאת גאה וגאון על אשר נפלת ברשת האהבה לאחותי, כי נפשי יודעת מאד כי אין אדם שליט ברוחו –

– כן דברת ידידי! – ענה מנשה באנחה – לא אדונים לאלה הרגשות, אך הנה תהיינה לנו לאדונים קשים ואכזרים, לענות נפשנו, ולהשיבנו עד דכא. הה! מאשרים המה בני הנעורים אשר על תלמי לבבם עלו האהבה והתקוה בקנה אחד, ויחד אוו משכיותיו למושב להן! אך אוי לו להאיש אשר רק האהבה הטיבה פניה לו והתקוה ממנו רחוקה, הוא בצמא למים עומד על ירכתי בור עמוק עמוק מאד ויראה שם על הקרקע מתחת, מים טהורים: רגע יסיתנו לבו לשבור צמאונו, אך יִבָּהֵל ויסוג אחור בזכרו כי ברדתו לא ישוב ולא יעלה עוד עד עולם, כי עצמותיו תפזרנה לשאול בטרם ישיבו המים את נפשו הצמאה. כה ישב על פי הבאר צחא צמא ונפשו ברעה תתמוגג. נפשו תלהט גחלים, אש לא נפח תאכל קרב ולב עדי יבול כשושנה אשר הכה אותה קו השמש וייבשו שרשיה – או יגבר חילים ויקפוץ רגע אל תוך הבור פנימה, ואז יגוע יסוף וְיִבַּד כחזיון לילה –

– ומדוע לא תקוה גם אתה? – שאל אבשלום ברגשי חמלה מקרב לב – למה לא תאמין בהימים הבאים אשר רב כחם לפעול גדולות? מי יודע אם לא תרוממך העת ותושיבך את נדיבים על מרומי ההצלחה? הלא העשר ביד המקרה

לדבר: ואולי נגלו לפניו דרכיך ועל כן יקצוף עליך קצף ? כי על דעתו אין טוב לך בלתי אם לשבת באהלים כל היום על התורה והעבודה –

– גם אני כמוך אחשוב – ענה אבשלום אשר חפץ בכל לב להצדיק את אביו, והרעיון כי אביו יבקש לו אשה אחרת היה בעיניו כחטאת מרי, לכן מהר ויחליט כי בו האשם כי הסתיר אביו פניו ממנו.

– אם כן הדבר הלא בי העון! כי אני הבאתי חכמה בלבך כי ימי הנער חיש יעברו ואינם, והאיש אשר לא ייטיבו לבו בימי בחורותיו נחשב בחייו כשוכן רפאים, ואולי שמרת דרכי אביך עד עתה לולא הקשבת לאמרי פי. והנה אגלה את כל לבי לך, כי עם לבבי אשיחה וכליותי יסרוני כי אני גרשתי את השלום מהבית, ולכן תשאל נפשי לעזוב את הבית ולרחיק נדוד –

– לא ידידי, לא בך האשם רק בי, כי לא אלך בדרכי אבי אשר ידמה כי רק בתורה יזכה נער את ארחו, ואני לא כן אנכי עמדי, כי גם בחיי התבל רצתה נפשי לכן רחק לבו ממני, ועל כן אסתתר גם אני ממנו לבל יוכיחני על פני. אך לבי לא יחרפני על כי אעשה זאת ולא אחפוץ גם לא אוכל לעזוב את דרכי. ולכן אבקשך רעי לבל תעזבני בעתות מבוכה כאלה כי בלעדיך אגוע בצרה ויגון. אך מה אדבר? ידעתי כי לא תעזבני –

– מאין ידעת זאת? –

– כי ידעתי נאמנה כי אוהב אתה את אחותי –

– אנא ידידי אל תלעג לי, כי דבריך ירדו כחצים שנונים לחדרי לבי ויזכירוני מה אמלל אני בארץ. האני אוהב את אחותך? אני? בן בלי שם, בן ישיבה ארהיב עז בנפשי לשאת עיני אל בת נדיב כאחותך? ! לא ידידי, מעודי לא גבה לבי ולא הלכתי אף בהלך נפשי בגדולות כמו אלה! –

– מנשה מנשה! – קרא אבשלום ברגז – ראה אראה כי עוד לא שלם לבך עמדי כי תאמר להסתיר ממני את הכמוס

ואבחר לי רעיה ואביאהו בברית לבל ישעה בדברי הבל —

— האם הוא יבחר ולא אני ? ! — קרא אבשלום בעצב.

— גם אני כזאת שאלתי, אך הוא גער בי ויצוני לשים מחסום לפי. אני שמעתי לקולי ובלי תפוגה תשמיר גם אתה מוצא שפתיו, וכאשר אחזה לי אני, שם אביך עיניו באיזבל בת נמרוד והיא תהיה הברתך ואשת בריתך כי אביה ירבה לתת לה נְדֻה —

— הוי לא תהיה! — קרא אבשלום בקצף ויתנשא מכסאו — אני לא אתן את לבי להבושית הזאת בעד כסף נמאס, ולוא גם אוצרות קרח שקלו על כפי גב או בוז בוזתי אותה ואוצרותיה, ואם אמנם אבי הוא ולקולו אשמע, אך רעיה אבחר לי אני, והעלמה אשר תמצא חן בעיני היא תהיה לי לאשה ! —

— ומה תעשה כי יכביד עליך אביך אכפו ? —

— האם יאסרני בעבותים ויובילני ככבש אלוף אל הרפת ? אני לא אשמע בקולו, כי אבחר לסבול חרפת רעב ולהתגולל באשפתות משבת בחיבלי ענג את האשה אשר לא תמצא חן בעיני ! . . . אמנם חי נפשי — הוסיף לדבר בעצבון — כי לא אדע מה זה היה לאבי כי נהפך לאכזר לי ? זכור אזכור כי שש אלי גיל בעשיתי חפצו, ולא עצב אותי מימיו ועתה ירחק מעלי מיום ליום; לפנים ראיתי את פניו בבקר ועתה יעברו שבועות וירחים ופניו לא אראה, לא ידעתי מה היה לו ? ! —

— גם אני חשבתי יזמתי למצוא פשר דבר אך לשוא, כי נסבה נכונה לא מצאתי —

— עין בעין אראה כי מעת מתה עלי אמי יקשיח אבי את לבו ממני — ענה אבשלום באנחה.

— צדקת בדבריך — קרא מנשה — מות אמך הפריד בינך ובין אביך, כי מי יודע את הכמוס בקרב לב איש ? אולי יחשב מחשבות לבנות לו בית חדש ולביא בברית חדשה את נערה בתולה לעת זקנתו, ועל כן יבקש להרחיק אותך ואת אחותך מביתו לבל תהיו לו לשטנה —. אבשלום חרד חרדה גדולה בשמעו דברי מנשה ולא ענה דבר, ומנשה הוסיף

— אך שים אל לבך כי בנך לא עשה אף אחת מאלה — עניתי — היא לא יתור אחרי עיניו ולא ילך בשרירות לבו. הנה היא ראה פני שושנה בת מטרד היפה בכל בנות הארץ בבקר בבקר בצאתי לשוח, עלמה אשר עיניה תאירנה כאילת השחר ולחייה כשושנים בטרם הכם חום השמש והיא מגזע אצילי פולין, ובכל זאת לא דבק לבו לאהבה אותה, ומה תבקש ממנו עוד? —

— היא לא נפל ברשת אהבתה, כי לבו לא צפון משכל, כי בת־רוזני ארץ לא תשפיל כבודה לאהוב את איש יהודי — ענה בשחוק גדול.

— לא אדוני — עניתיו בבטחה — לא צדקת בדבריך, כי אני ראיתי כי היא תלבבני בעיניה יונים בתאות נפש, וגם... הזקן לא נתנני לכלות דברי ויתנשא כנמר לטרוף טרף ויתן עלי בקול זעמו: איך תעיז פניך לדבר בפני דברים כאלה? הטרם תדע כי משלומי אמוני ישראל הנני ובדרך אבותי אנחה גם את בני, ואם ישטה מדרכי בני ישראל לאהוב עלמה נכריה אגרשנו ברגע בחרפה ובוז מביתי?! ואתה דע לך כי אם יודע לי כי גם אזן בני לקחה שמץ דבר מהדברים האלה, אז אצמית בבור חייך! —

— לא מיראתי אותך — עניתיו במנוחת לב — כי אם מאהבתי לבנך לא גליתי אזניו כי מצא חן בעיני היפה בבנות. אך ידוע תדע כי תדיח את בנך מהדרך הטוב אם תוסיף לגרוע ממנו את הכסף הדרוש לו, כי הוא יבקש לו תחבולות למלא מחסוריו או אז תנחם והועיל לא תוכל —

— האמת הדבר כי שושנה היפה והענוגה הביטה בו בעיני אהבה? — שאל אבשלום בתאות נפש ופניו אדמו כתולע משמחת לבב וגאון וישכח ברגע את כל אשר שמעו אזניו. —

— מה לך ולה? דברי אביך זכור ואל תפן אל חמדת נשים — אבשלום הוריד לארץ ראשו וידום, ומנשה הוסיף לדבר: ואחרי אשר הרביתי עמו דברים ואתחנן לו, נתן את הכסף על ידי ויאמר: לך אמור לאבשלום כי לא יארכו הימים

– לשלומך דרוש דרש בראשונה, ואחרי כן דרש גם לכספך, כי ממי יבקש אם לא מאביו ? –

– הוא הדבר אשר דברתי כי לכספי דרש – ענני במנצח – הי ראשי כי לא אדע למה להגער כסף, האם ישלח במקנה וקנין ידיו ? – דבריו נחתו כחצים שנונים ללבבי, ואאמץ כחי לענות אותו כאשר בלבבי.

– אדוני יודע – עניתיו באמץ לב – כי איש צעיר לימים כמיהו לא יבוא בקהל אנשי המעלה בלתי אם כסף רב בצלחתו. לולא ראית – הוספתי דבר בעזות מצח – איך ירבו נערים רבים כגילו לפזר כסף כאפר, כי אז לא שאלת עוד: מדוע יבקש כסף ? אני ראיתי עלם אחד מבני ישראל אשר אהב עלמה אשר לא מבני ישראל מגזע הפרתמים, ויתן במעט כל הון אבי באהבתו אותה, אך לא לחנם פזר את כספו כי חפצו הצליח בידו לביא את אהובתו בברית לעיני כל העם ועתה יתחשב גם היא כאחד מאצילי הארץ ורוזניה, ורבים יעשו כמוהו לעשות להם שם, ולבנך אין כל, הוא יושב כלוא בבית להגות בתורה מבקר עד ערב, בסוד עליזים לא יביא, ואם יש לו חפץ בדבר מה, לא ירהיב עוז בנפשו לגשת אליך כי פחדך תפיל עליו. ואני אמר לך כי לא טוב אתה עושה, ורב אשרך כי בנך בן משכיל וישר דרך, ולולא זאת כבר מצא נתיבות איצרותיך, או לוה כסף מהמלוים ברבית, ואתה שלמת בבוא יום הפקודה –

– לוא עשה בני כזאת, כי אז העברתי כל נחלתי לבתי – ענה בקצף נורא.

– הכזאת דבר אבי ! – קרא אבשלום בשממון – לולא פיך הוא הדובר אלי כי אז לא האמנתי למשמע אזני –

– אולי לא תאמין גם עתה אף כי מפי תשמע, הגד כאשר בלבבך ואחדל מדבר על אזן איש אשר לא יאמין במוצא שפתי –

– אבל מי הגיד לך כי אספוק בדבריך ? אני אאמין בכל אשר תספר. ומה ענית אותו על דבריו ! ? –

– ולמה אמרת זה עתה כי נפשך אִוְּתָה לרחיק נדוד ? –
– כי נלאיתי נשוא עמל ותלאה ; מדי אזכיר דברי אביך אשים ואשאף יחד . כי בבואי . . . מנשה עצר פתאם במלים ולא כלה את דברו .
– מדוע עצרת פתאום במלים ? – שאל אבשלום .
– כי יראתי פן יהרה אפך בי עוד הפעם בשמעך את דברי אביך מפי –
– ספר נא ספר , אני אשמע לכל דבריך –
– אני אמרתי בלבי כאשר אבוא אל אביך , ישאל מה שלום הנער ? ומה יבקש ? או אולי יש לו הפץ בדבר מה ? כאשר יעשה כל אב האיהב את בנו יחידו , אך לא , לא אחת מאלה שאלני . בבואי אל חדרו עמדתי בצד הפתח זמן כביר והוא לא הביט בפני , כי עיניו היו בספרי חשבונותיו אשר בהם יהגה כל היום , ולאחרונה כאשר זכיתי לשמוע דבר מפיו , שער בנפשך מה היתה השאלה הראשונה אשר שאלני ? –
– מאין אדע את אשר שאלך ? השמיעני ואדעה – קרא אבשלום באנחה . מנשה החריש מעט ואחרי כן אמר : אף כי אדע כי לא למשיבת נפש יהיו גם לך דבריו בכל זאת אשמיעך למען תדע את אשר לפניך ותבין למה זה ארגז בזכרי דבריו –
– מה לך פה ? – נתן עלי בקולו . מקול גערתו נבוכותי מאד ולא ידעתי מה להשיב על דבריו , וההרשתי רגעים אחדים .
– מה לך פה ? – שאלני שנית .
– אבשלום שלחני לראות את שלום אביו היקר לו מאד – עניתיו בקול דממה .
– טוב הדבר אשר דברת , טוב מאד , מחכמה ענית זאת ! – קרא אבשלום בשמחה – ומה ענה איתך ? –
– הוא ענני – ענה מנשה במנוד ראש – הגד לו כי עודני בריא אולם – אני ראיתי ונוכחתי כי לא עת היא לבקש ממנו כסף ואמר לצאת , וכהפנותי שכמי ללכת , קרא אלי ויאמר : הן לא חנם שלחך הנה , בלי תפונה יחסר לו דבר מה , כי ידעתי נאמנה כי לא לשלומי רק לכספי ידרוש –

בשלום וההצלחה תהיה עמך. אני נולדתי לבהלה ולא לשבת ספון בהיכלי ענג –

– רעי! ידידי! מחמל נפשי! אל תעזבני ובזה אדע כי סלחת לפשע שפתי, והנני נשבע לך בשם ה׳ כי לא אשיב עוד לכסלה –

– אחת דברתי ולא אשנה: ברגע הזה אפרד ממך ואלך אל אשר ישאוני רגלי –

אבשלום נפל על צוארו ויחבקהו וינשקהו ויושיבהו בחזקה על הכסא, ורק אחרי אשר הרבה לבקש מחילה וסליחה ממני, הצליח חפצו בידו להוציא מפי מנשה המלים „לא אעזבך". אבשלום שמח כאשה מבכירה בשמעה קול הילד היולד לה בשמעו את הדברים יוצאים מפי מנשה, ויקרא בשמחה: עתה ידעתי כי אוהב אתה לי, ועתה נשוב ונכרות ברית חדשה בינינו, ברית אשר לא תמיש לעולם והראשונות כעשן כלה לא תזכרנה. תן לי ידך לאות כי תעשה שלום לי –

– האנכי קראתי לריב ומצה, או נגעתי בכבודך כי תבקש לעשות שלום עמדי? הלא ידעת מאז כי ככלב נאמן, אשר אף אם שבע תכנו לא ישיב מהתרפס ומעבוד את אדונו באמונה, כן הנני לך. אהבתך מלאה כל חדרי לבי, עד כי שכחתי גם את המצוה להכיר טובה לעושי טוב, וכבוד אביך, אשר לפנים היה יקר בעיני יתר מחיי רוחי, גז וילך, וכל אלה רק למענך, כי כל איש אשר ימרה את פיך כחוטא ופושע בעיני, ובראותי כי אביך לא ימהר לתת משאלות לבך, לכן אקצוף עליו קצף, וגם אם תרפני ותשטמני גם אז לא אוכל להסיר אהבתך מקרב לבי. הה! לוא יכולתי להפרד ממך ולהרחיק נדוד והייתי המאשר בארץ –

– אנא אל תדבר כדברים האלה, הן בנפשי נשבעתי כי לא אשיב להעציב רוחך, ומדוע לא תשיב אפך ממני? –

– האם עליך יזעף לבי? העל אהובי היקר בעיני מכל התבל ומנעמיה אקצוף קצף? לא אהובי! אל תאמין כי אעשה את הדבר הזה כל עוד נשמת שדי תחיני –

– שקר הדבר ! – קרא מנשה בקול עז – לא מאהבתך רק מיראתך אותי לא תכני בלשין, לבך יהגה אימה פן יודעו מעשיך לאביך, וזאת ידעת כי לא ישא פניך וגם אותך יגרש מעל פניו אף כי בנו אתה –

– שים מחסום לפיך ! – קרא אבשלום בקצף נורא – איך תעיז מצח לדבר אלי עזות ? האם ב ר ח מ י ם נאספתי הביתה ? האם בן בלי שם, בוז משפחות, בן ישיבה הנני כי אגרש בחרפה מהבית ? אני היא אדון הבית ! כל אשר אתה רואה לי הוא ! ומה מני יהלוך אם יודעו מעשי לאבי ? הלא אבי הוא ויסלח לפשעי. אמנם אותך לא ינקה, בחרפה ובוז יגרשך מהבית בהודע לו מעשיך, ומה גם אם אגלה אזניו כי הרהבת עז בנפשך לאהוב את אחותי בלבך, הלא אז יתקצף עד מאד בשמעו כי בן בלי שם ילטוש עינו אל בתו היחידה היקרה לו כבבת עינו ! . . .

פתאום עצר אבשלום במלים כי שמע קול מנשה יורד בבכי וסופק כפיו, לבו נהפך בקרבו בשמעו קול בכיו ויעמיד רגעים אחדים כמתעתע וכליותיו יכרוהו מוסר אכזרי על אשר לא חמל על בן עני ויתן שמו לגדופים. אחרי כן נגש אל מנשה ויאחזהו בידו ויאמר: סלח נא לי ! אנא סלח נא לפשע שפתי רֵעֶה, אל נא תשת עלי חטאת על אשר דברתי בקצפי אתך קשות, הן ידעת נאמנה כי מישרים אאהבך, ורק חרון אפי הכני בשגעון. אנא דַבֶּר נא דָבָר, הגד כי סלחת לעוני – בה התחנן אבשלום בקולו זמן כביר ולא מצא מענה מפי מנשה אשר לא חדל מלבכות בבכי תמרורים. ואחרי אשר הפציר בו אבשלום ויתרפס לפניו וישבע כי לא ישוב עוד לכסלה, אז ענהו מנשה: אני אסלח לך, מי יתן ויסלח לך ה' על הדם אשר שפכת באמרי פיך כאשר אסלח לך אנכי ! אני לא אוכל קצוף עליך כי אהבתי לך הכתה שרשיה עמוק על תלמי לבבי, אמנם אתך יחד לא אוכל שבת מעתה כי תזכירני חרפת נעורי אשר גם בלעדי זאת לא תתן מנוחה לנפשי. היה

– מנשה הנני מצוה עליך לבל תוסיף דבר סרה באבי, פן לא אמשול ברוחי וגלותי את אזניו! חי נפשי כי לא אדע מדוע יועץ לבך על אבי אשר הרבה עשות אתך טובות, הזה הוא הגמול אשר תשלם לו בעד טובותיו?! –.

– ספר לאביך ככל הדברים אשר שמעת מפי – ענה מנשה במנוחת לב – אך אספיק מאד אם תרהיב בנפשך עז לעשות כדבר הזה –

– ומדוע לא אעשה כדבר הזה? – האם שאתך תבעתני? – שאל אבשלום בקלסה – הנני מגיד לך עוד הפעם, כי אם תוסיף לדבר תועה אל אבי, אז אגלה לו כל דבריך –

– אנא אל תכזב! – ענה מנשה בבוז – ידעתי נאמנה כי תסתיר דברי למען לא יִוָּדְעוּ מעשיך –

– שחוק תעשה לי היום; האם תחשוב לבך כי באתי בכפך ואירא ממך? שגית מאד! הטרם תדע כי יש לאל ידי לגרשך מהבית ברגע אחד, כי אם אגלה את אזן אבי וישמע רק הדבר האחד הכמוס עמדי, ידעתי נאמנה כי אז לא יתן לך בכל כופר לשבת פה אף יום אחד –

– ומה הוא הדבר? הגד נא! אני לא אמצא בי עון אשר חטא!

– אנא אל תשים סתר פנים, הן ידעת גם אתה כי לי נגלו מעשיך בעיר עזובה, ולוא לקחה אזן אבי שמץ מנהם, כי אז כבר לא נתן איתך לדרוך על סף ביתו, כי לא כראותי יראה מעשיך אלה –

– בידך לגלות זאת לאביך, אני לא אירא מפניך, כי בידי להוציא כנגה צדקתי ולתת אות כי מקנאים טפלו עלי שקר, הגד לאביך ככל אשר שמעת!

– אני לא אגיד זאת לאבי, וגם אתה ידעת כי לא אגיד אך גם אתה אל תוסף לתת את שם אבי לגדופים –

– למה לא תגיד? לא אדע מי זה יעצור בעדך? –

– אהבתי אליך, כי אאהבך מישרים, וגם טובותיך אשר עשית עמדי עד הנה ישימו מחסום למו פי –

ויאמר: רב תודות לך מרים ראשי, איש חסדי! אמנם צר לי מאד: כי לא אוכל לעשות הפצך –

– מדוע? – שאל הזקן בתמהין.

– הרופא צוה עלי במפגיע לבל אביא בברית את אשה עד אשר יאמר לי, כי על דעתו בנפשי הדבר הזה –

– זאת לא ידעתי עד הנה, ואני אמרתי כי בריא אולם אתה –

– האדם יראה לעינים – ענה מנשה ויעקם שפתיו ויצא מחדר הזקן.

יד.

שיחת הרעים.

– היש כסף? – שאל אבשלום את מנשה בצעדו על מפתן חדרו – מי צדק אני או אתה? –

– יש ויש – ענה מנשה באנחה.

– מדוע תאנח? האם לבך ידוה על כסף אבי אשר יעלה בתהו? או על כי צדקתי ממך כי אבי ימהר לתת לך ככל אשר תשאל? – שאל אבשלום בלצון.

– לא על כסף אביך ידוה לבי רק עליך. אתה תשב שלאנן בחדרך ותצוני להביא לך כסף, כי תאמר בלבך כי אביך יחיש לקול הקריאה. אמנם לוא ידעת כמה עמלתי כמה יגעתי עדי הוצאתי את מעט הכסף מידי הזקן הכילי הזה, כי אז ידעת למה זה אני נאנח –

– אנא מנשה רעי אבקשך לבל תחלל כבוד אבי בעיני, הן אתה ידעת כי אוהב ומכבד אני את אבי מאד ולא אוכל לשמוע שמי מניאץ בפיך כל היום –

– אם אוהב אתה את אביך, מדוע תשלחני לבקש מאתי כסף? הטרם תדע כי נקל לו לפתיח פיו למען תת לעקר שן אחת משניו מפתיח את אוצרו להוציא ממנו כסף? הזקן ירמה בלבו כי לעולם יחיה –

(התימה ה״א)

יהפך לאכזר לי, לא כן כאשר אשלים חפצו, אז לא ירף מאהבני ומכבדני כקדם, וכאשר אדבר על לבו ישמע לקול דברי –

– אולי צדקת ממני – ענה מנשה במנוד ראש – הימים הבאים ישמיעונו מי צדק במשפטו, ועל זה אמר החכם מכל אדם: טוב אחרית דבר מראשיתו, כי בראשית מעשנו לא נדע איך יפיל דבר ולבנו ידאג כל היום פן הסכלנו עשו ומרה תהיה באחרונה, לא כן כאשר נראה אחרית הדבר אז נדע אל נכון ולא נוסיף לדאבה, וגם אנחנו ככל האדם נחכה להאחרית ונקוה כי נצליח בדרכינו –

– הנך חכם ויודע דעת, זאת לא אכחד, אמנם רוב שנים יודיעו חכמה הרבה יתר מכל ספרי החכמים, אני ראיתי נערים רבים אשר הלכו שובב בדרך לבם בימי בחירותיהם, וכאשר היו לאנשים התהלכו למישרים, וגם בדבר בני לבבי כמו כן יחשיב: הלא נער הוא, ולא רבה המהומה אף אם יאבד אלף או אלפים שקלי כסף. הן למי עמלתי? למען מי עשיתי כל העשר הזה? הלא לבני ולבתי. ואני אחשיב מחשבות להביאו בברית את עלמה אשר תמצא חן בעיניו, לא אכביד עליו אכפי כי יבחר בבת נדיב או עני, הבחירה אשר יבחר בה אותה רצתה גם נפשי, אף אם בת הַיְשָׁנִים היא ובסתר המדרגה יצאה לאור באור החיים, ולבבי סמוך ובטוח כי היא תלמדנו להתיצב על דרך טוב, כי כפלגי מים לב איש ביד הרעיה האהובה לו –

– צדקת מאד – ענה מנשה – עצתך טובה ונכונה, ולבי אומר לי כי עצתך תקום –

– אמנם הגד נא מנשה! מדוע לא תשים לבך לבחר לך רעיה גם אתה? הן לך מלאו עשרים ושתים שנה וכבר הגיעה העת. בחר לך אשה ואני ארבה לך מהר ומתן; ביד נדיבה אשלם לך בעד שלשת השנים אשר היית בביתי וגם מתנות אתן לך כיאות לאוהב נאמן, ועשית לך בית וישמח לבי גם אני. – מנשה נבוך בראשונה כאשר החל הזקן לדבר על לבו לבחר באשת נעורים, אך לאט לאט שבה אליו מנוחתו

מרום עיניו — תורתנו הקדושה צותה לרגום נער זולל וסובא באבנים ! ואלה אשר דרכיה נעלמו מעיניהם ישאלו : האם משפט מות להאיש אשר אכל בשר וישתה יין לרויה ? אמנם לחכמי לב נגלו תעלומות חכמה ותושיה הצפונות בדבריה, היא תורה אותנו דעה לדעת מראשית אחרית : כי הנער אשר משך ידו את לוצצים לאכול לשבעה ולמסוך ביין את בשרו הוא כבר נפל שדוד ברשת התאוה אשר תכה גם חכמי לב בְּעִוָּרוֹן, תשים מתג ורסן על האמיץ בגבורים ותשחק בו כצפור, ואם נפל ברשתה בעודנו נער אין עוד תקוה כי ישוב וישיג אורחות חיים ישרים, הוא יאבד את הכסף אשר ימצא אתו, וגם הון אבותיו לא לארך ימים יהיה, ואז ישלח בעולתה ידיו למלא חפצו אשר לא ידע שבעה. התאוה כאש בוערה היא אשר תאכל בכל פה את כל הקרב אליה, וכהאש לא תשמור צעדיה מבוא בגבול זרים, כי אם תשים שמות בכל מקום בואה, רק אם תתן עליה מים בטרם היתה ללהבת שלהבת אז תשקע תחתיה, תאבד ולא תוסיף קום. כן התאוה בשלחה רסן מפניה, היא לא תאמר די; תאבד חיל בעליה, תבלע הון זרים, תכלה ותבלה את כל הקרב אליה! שים עליה מתג ורסן בראשיתה אז תשקע תסוף ואיננה ואין רסן טוב להתאוה מהמחסור —

— צדקת בדבריך — ענה הזקן באנחה — לא כעול ימים תדבר רק כאיש אשר ראה הרבה חכמה ודעת. ואני אמרתי בלבי כי לא ליושבי בית המדרש חכמה לדעת דרכי התבל, אמנם עתה אראה, כי תורתנו הקדושה היא עין הדעת למחזיקים בה. אך בכל זאת לא אוכל לעשות כדבריך, כי מי יודע אם תעצור ידנו כח לכבות את האש? מי יודע אם לא, בראותה כי אין דרך לעבור, תשוב ותסתתר במערות ובמחלות עפר ותהי לאש לא נפח האוכלת עד יסוד באין מבין ומבלי משים? מי יודע פן בראותו כי תקותו למצוא עזרתה בי עלתה בתהו, ירגז והתקצף ויחפוש תחבולות לעזור לנפשו בסתר? הלא אז ירבה הָרָע, כי לא יוסיף עוד אהבתי, גם אירא פן

– העוד תשאלני אם אוהב אני לך ולביתך ? – קרא מנשה בקול יגון – הזה הוא הגמול אשר תגמלני בעד אהבתי הנאמנה. בעד אהבתי הטהורה כטהר השמים ? אני לא פללתי לשמוע דברים נוראים כאלה מפיך – ובדברו מחה דמעתו מעל פניו.

– מדוע הבכה ? – קרא הזקן ברגשי חמלה – ידעתי גם ידעתי כי אוהב אתה לי ולביתי ולא למען העציב רוחך דברתי עד הנה. אך מדוע תשבח כי על האוהב הנאמן המצוה להוכיח את אוהבו על פניו בעת אשר יראה כי יעשה דבר פשע או כסל, ומדוע תשים מחסום לפיך, ולא תשמיעני עצתך אם לתת לבני כסף, או לחדול ? הן זאת אראה כי לא ישרו מעשי בעיניך ובכל זאת תחריש ולא תשמיעני דעתך. לכן עלי להוכיחך על פניך, כי לא כן אתה עושה –

– אני שמתי מחסום למו פי, לא מחסרון אהבה; אני אחריש אתאפק ולבבי עלי דוי. כאש בוערה תבער בעצמותי בזכרי כי דרכי אבשלום עקלקלות, אך ידעתי נאמנה כי אף אם אדבר לא אועיל מאומה –

– מאין ידעת זאת ? –

– כי ידעתי נאמנה כי לא תשמע לעצתי –

– ובכל זאת השמיעני דבריך ואשמעה, אולי ימצאו מסלות בלבבי –

– אם תחפוץ לשמוע עצתי, הנה עצתי אמונה לך לבל תתן לו אף קשיטה אחת –

– ומדוע ? –

– מאשר כי פזר כסף ראשית חטאת היא לעול ימים, הכסף ידיחנו, מבלי משים, מנוה שאנן אל באר צרה, לא כן אם יחסר לו כסף אז תהיה תאותו כצפור קצוצת כנפים אשר לא תעצר כח להרים אבר ותגוע ותסוף התחיה –

– מאין תדע זאת ? – שאל הזקן בתמהון ויבט בפני מנשה רגעים אחדים.

– מתורתנו הקדושה – ענה מנשה בענות רוח וישא

עיני על דרכיו וייטיב צעד – מנשה לקח בלי חמדה את הכסף ויאמר: אתה הוא האב, והוא בנך ובידך לעשות כהעולה על רוחך –

– מדוע פניך זועפים? האם לא ישרה פעולתי בעיניך? הגד! במה הסכלתי עשו –

– הנך זקן ושבע ימים ועיניך ראו הרבה אנשים לפלגות יצרי לבם, ותבקש עצה או תורה מפי עולל, היתכן הדבר הזה?!–

– הן אמנם ראיתי הרבה בימי חיי, ובכל זאת אודה ולא אבוש כי לא רבה חכמתי לדעת איך להתהלך את בני הנעורים. ידעתי להכין לי בית ומכונית ולהרבות מסחרי, אך לא בינותי לנהל את בני יחידי בדרך ישר ומוסר. ידעתי נאמנה כי בי העון אם נטה בני מהדרך הטוב, הן אהבת עולם אהבהו ובו כל חיי רוחי, ולוא יכולתי לקנות לו לב טהור בכל הון ביתי, כי אז עשיתי זאת בשמחה, ובכל זאת הסתרתי פני מדרכיו, בעת אשר לבי הלך בדרך למרחוק אחרי מרכולתי אשר פשטה כנפיה עד קצות ארץ. וגם מעת נודע לי כי נטה מדרכי מוסר לא דברתי אתו ולא הוכחתיו על פניו, כי יראתי פן יתעצב אל לבו. ושבע פעמים אברך את ה׳ על כי נחה את בתי בדרכי יושר, הן איש לא שם עינו עליה להורותה דרכי מוסר ובכל זאת היא תמה וברה כיונה טהורה, תפארת להוריה ותפארת להאיש אשר יבחר בה – בדבר הזקן את הדברים האלה התאדמו פני מנשה כדם וכל עצמותיו רחפו, אך מעיני הזקן נעלמה זאת, כי הוא היה תפוש ברוב שרעפיו, ויוסף לדבר: ומי יתן והיה גם לבב בני כלבבה, אמנם אקוה כי גם הוא ישוב עד מהרה מדרך כסל, ועל כן השמיעני נא מדוע לא ישרו מעשי בעיניך? האם על דעתך ייטיב דרכו אם אמנע מחפצו?.–

– מאין אדע את זאת? האם בנים גדלתי, כי אדע להורות את הטוב לבנים אשר העוו דרכם? –

– מנשה! האוהב אתה לביתי, או אין? – קרא הזקן ברגז.

(תת עה ח״א)

– הוא ענני כדברים האלה: אין את נפשי כי תלך אל אבי לבקש ממנו כסף, כי יראתי מאד פן לא יישר הדבר בעיניו, וטוב לי לסבול מחסור, אך לא להעציב רוחי אבי, כי ידעתי כי הוא יבקש ממני חשבונות רבים, ודעות בני הנעורים רחוקות מן דעות הזקנים כרחוק מזרח ממערב. הן הוא הסכין מעודו לצבור כסף, ואני לא כן אנכי עמדי, אני למדתי דרכי לפזר כסף ועל כן לא אבה בקש ממנו פן יתעצב אל לבו. –

פני הזקן שנו מרגע לרגע בדבר מנשה את דבריו: רגע נראו אותות עצבון על פניו, וברגע האירו עיניו והפיצו זיקי שמחה. וגם אחרי אשר כלה מנשה לדבר הטה אזנו לשמוע כמו שואף הוא להקשיב עוד דבר מה. אך בראותו כי מנשה החריש ולא יסף לדבר, קרא בקול שמחה: הכדברים האלה דבר בני? התשבע לי באמונתך כי כדברים האלה שמעו אזניך? –

– בנפשי נשבעתי כי כן דבר; אמנם לא אדע מדוע תשיש על הדברים האלה? –

– הוי נער! איך לא אשיש בשמעי כי בני לא יאבה העציב רוחי?! האח, רב לי רב! הן אראה בעליל כי עוד לב ישר ורוח נכון בקרבו, עוד לא נשחת לבלתי הועיל! הוא לא יאבה העציב רוחי! הדברים האלה ירגיעו רוחי וישיבו המנוחה לנפשי, אין די שלומים לשלם בעד הענג הרב אשר הבאת לי, בהשמיעך אותי את דברי הבן יקיר לי –

– הזקן שש אלי גיל כילד בשמעו כי בנו לא יאבה העציב רוחו, ויקם וילך בצעדי און אל האיצר ויוציא ממנו כסף רב ויאמר: הא לך כסף! לך והבא את הכסף לבני! ידע איפו כי עורתי בי, כי אב רחום אני, סלחתי לשגגותיו אשר שגג כי נער הוא, ידעתי כי כאשר יבוא בשנים תבוא חכמה בלבו, ואני לא אוסיף הסתר פנים ממנו, גם הסכלתי עשו כי הסתרתי פני ממנו עד הנה ונתתי את אמו, זכרה לברכה, לפנקו מנער, ועל כן היה מְיֻגָּה לנפשו. אכן מעתה אשים

– אבי לא ימנע הטוב ממני, ידעתי נאמנה כי הוא יפתח את אוצרו בכל עת אשר אבקש –

– נראה איך יפול דבר –

– עתה אתה תראה בעיניך; לך מחר אל אבי והגד לו כי כסף דרוש לי, ותראה כי הוא יתן לך כרגע –

– ומדוע לא תבקש אתה? –

– אני לא אבה לבקש ממנו, פן יבקש ממני חשבונות, אמנם לך יתן כרגע –

– ואולי ישאלני גם אותי, ומה אשיב לו על שאלתו? –

– הוא לא ישאלך –

– ובכל זאת, אולי ישאלני? –

– אבל אני מצוה עליך, כי תבקש מחר כסף מאבי – קרא אבשלום בקול מושל.

– הנני למצותך – ענה מנשה בקול דממה כעבד נאמן, אשר יעשה מצות אדוניו אף אם לבו בל עמו.

למחרת בערב בא מנשה עוד הפעם אל חדר הזקן ויעמוד בפתח.

– היש חדשות? – שאל הזקן ברוח נשברה.

– חדשות אין, רק כי כסף דרוש לאבשלום – ענה מנשה בהשפילו כאוב מארין קולו – אמנם הוא לא העיז פניו לבקש מאתך, על כן בקש ממני כי אשיג למענו כסף די מחסורו –

– כי תשיג למענו כסף? – שאל הזקן בתמהון – האם איש אוצרות אתה, כי תמצא ידך למלא מחסורו? –

– גם אני כזאת שאלתיו, אמנם הוא ענני „יש לאל ידך למצוא כסף כאשר תחפוץ" –

– האם רוח עועים מסוך בקרבו, כי יבקש ממך הדבר הזה?

– גם אני כזאת השיבותיו ואמרתי לו: אין לי דרך אחרת בלתי אם לבקש מאביך את אשר תבקש ממני –

– מחכמה ענית כזאת, ומה ענה אותך על התשובה הזאת?

שב לחדרו, וישאלהו אבשלום: מה דברת את אבי? —

— הלא תדע את הזקן ואת שיחו — ענהו מנשה — הוא יזכירני בכל עת לפקוח עינים על דרכיך, לבל אסיר עיני ממך אף רגע. וכי נרבה הגות בדבר חוק ומשפט, וכהנה רבות —

— כן דרך כל הזקנים — ענה אבשלום בשחוק — המה ישכחו על נקלה ימי נעוריהם עת אשר נפשם אִוְּתָה להתענג ולשיש בטוב התבל, ואולי גם אנחנו כמוהם נדברה כאשר נבוא בשנים, אכן ימי ה ער לנו הם, עתה נחיה ונשיש בדי גיל. האין זאת? יקירי? —

— בעת אשר לאל ידנו לעשות — ענה מנשה באנחה.

— מדוע תאנח? —

— ומדוע אשיש? —

— האם גם עליך אבד כלח? כי חדלת מהתענג על הטוב אשר יפזרו לנו ימי הנֹער מלא חפנים? —

— ימי הנֹער לא יועילו לנו מאומה, אם לא יבוא הכסף לעזרתנו; ואני עני דל חלקי בחיים, ואזלת ידי מעשות את אשר יחפוץ לבי —

— חי נפשי כי אקצף עליך קצף נורא אם תשמיעני עוד הפעם כזאת! הלא אלף פעמים השמעתיך כי כיס אחד לשנינו, ואתי תחלוק בכל אשר תמצא ידי —

— וכמה תמצא ידך? — שאל מנשה בקלסה — האם עוד כביר תמצא ידך? —

— אל יפל לבך עלי, כי הכסף לא יחסר לי —

— איה איפוא המקום אשר תקח כסף די מחסורך, האם עפרות זהב אשר בהרי א׳צאל לך המה? —

— אנא אל תדבר דברים כמדקרות חרב באזני, הטרם תדע כי אוצרות אבי מלאים זהב על כל גדותיהם? —

— אוצרות אביך, אך לא אוצרותיך —

— אוצרות אבי לי המה — קרא אבשלום ברגז.

— אחרי מות אביך, אמנם עתה אוצרותיו המה וקצרה ידך לִנְגֹעַ בהם —

(הה עה היא)

הישרים בלבותם, ורעדה אחזה את החנפים וישלחו חצי זעמם בו. ודברי אברהם (מאפו) החוזה יגביהו מרום את האיש אשר לב טהור בקרבו וסבל חטאתיו לא יכביד עליו אכפו להורידו מטה, והזידונים כבדי העון אשר אין כנפים להם לעלות עָל, יעמדו על הארץ מתחת, ויזרקו עליו עפר השמימה – אמנם הוא מרום ונשא וגבוה מאד ולא עליו ינוח העפר, כי אם על הַמְעַפְּרִים: את פניהם יכסה ויהיו לדראון ולחרפה. – בדברו דבריו התאדמו לחייו ויהיו לפני להבים ועיניו הבריקו כזיקי אש.

אני שמעתי ולא אבין, ראיתי ולא ידעתי ואֹמר עוד הפעם בלבי: רוח עועים יצוק בקרבו, אמנם לא יראתי את פניו כאמש בלילה, כי ביום רב כח לבי לדבר בבוז וקלסה גם על שדי שחת ורוחות רעית, לא כן בלילה... אחרי אשר החריש רגעים מעטים שם פניו אלי וישאלני: מדוע תחריש ותביט בי בתמהון? –

– כי לא אבין למליך – עניתיו.

– בך העון אם צפון לבך משכל! מדוע לא הרבית קרוא ספרים אשר יביאו חכמה בלבנו? הן למדת ספרי הקדש, ותבין על נקלה את הספרים הכתובים עברית. אמנם אני אשים כל מעיני בך מעתה להורותך דעת ודרך תבונות וידעתי נאמנה כי תברכני נפשך על הטוב אשר אעשה עמך –

– לוא יהיה כדבר הזה –

– התתפיין לשמוע אחרית הספור אשר החלותי לספר אמש באזניך? –

– כעת הנני נכון לשמוע, כי לא עת שנה היא –

– אם כן הבה ונלכה לשוח השדה ושם אשמיעך את דברי –

יג.

לכד התמימים בערמה.

בחלקת השדה ביער ישבתי על יצוע דשא והוא התיצב על העשב ויחל לספר כדברים האלה: מנשה

– למען מי תעמולו ? – אם נשאל אותם .
– למען הדורות הבאים ! – יענונו .
– והבאים מה יעשו ? – כמעשה הראשונים יעשו ובדרכיהם ילכו, יעבדו יעמולו ! למען מי ? למען הבאים ! ומי יאכל ומי יחוש מכל העמל הרב ? . . . על זאת לא נמצא מענה, כי איש איש יאחז בדרך אשר דרכו ראשונים מבלי חשוב מחשבות רבות. . . כאשר נתרומם על נראה את מעשיהם ונגוד לצרתם, ונפשנו תמלא גיל בלי מצרים בעת אשר נערוך ערכנו מול ערכם. לבנו ירוח, יגדל עד כי גדל מאד, כהתבל ויצוריה, הוא יחוש את כל . . . יראה כלם. . . ויבין וישפוט על מעשיהם כאל שפט. . . רגשות טהורות התעוררנה בְּחֻבֵּנו ותתנה קול נעים כנעים זמרות יה, כקול נשיקות אשה לבן בכורה ביום הראשון להולדו, כקול אהבה אשר יצא משפתי האהובה לְרֵעָהּ ביום אשר גלתה כל לבה לו, כקול ישרי לב אשר רק צדק רק ישר היה משוש דרכם, ואמונתם בחיי נצח לא נדעכה מלבבם, בעת אשר יצאו מהתבל לראות בחיי עד. . . כקול הזה נשמע, כשיח התקוה בעת לא נודע עוד לנו כי היא בוגדה, כן נשמע בדברי החוזים הנואמים נאום.

מראש הררי עד גבינו על התבל, על החליפות והתמורות אשר עברו עליה, על המקרים והמעשים אשר יֵעָשׂוּ לנגד עינינו, ונקרא בעליצות לב, האח ! מצאנו חכמה ! כתרי הבריאה חזו עינינו. . . מעשי ידי העושים במחשך מעשיהם יגלו לעינינו, כמעלות ידי רודפי צדק העשים מעשיהם לעין השמש, צדק ורשע תֹם ומרמה על פנינו יעבורו. רגע לא ינוחו ולא ישבותו ובהתהפוכותיהם יעמידו ארץ, אז תפקחנה עינינו לראות כי מה שהיה הוא שיהיה, אין יתרון לראשונים וגם לאחרונים לא יהיה יתרון עלינו, רק אלה אשר לבם צפון משכל ואשר לא ראו אור הדעת יחשבו בלבם כי הימים הראשונים היו טובים מאלה. . . אמנם לא כל אזן מלים תבחן להבין דבר לאשורו, ולא כל פה יקרא האח, בשמעו דברי החוזים הנואמים נאום אמת. על דברי ישעיהו הנביא ששו בדי גיל

התבונה ח״א.

את האנשים האלה אשר בהמה המה לא אוכל דבר דבר ובלי ספק קראת ספרי מאפו ושירי לעבענזאהן וגארדאן אשר ירנינו לב כל קורא בם. האין זאת ?! —

— לא קראתי —

— האם גם את הספר אהבת ציון לא קראת ?! —

— לא ארע מי הוא ומי ילדו —

— מדוע לא קראת ? הן כאשר למדת הבין במקרא, בין תבין על נקלה את דברי הספרים הכתובים עברית, ומדוע תמנע הטוב ממך ? הטרם תדע כי אין ענג בתבל כהענג אשר נשבע בעת קראנו ספר מלא רוח דעת ? וגם מבלעדי הענג עוד תצא לנו תורה ודעת להבין דרכי בני אדם ויצרי לבם. הן לוא קראת את הספר אהבת ציון, כי אז ידעת הרבה יתר להבין לנכלי ערומים וסתרי מזמותיהם . . .

— גם בלעדי ספר אהבת ציון חזיתי מרמת ערומים מרבה להכיל — עניתיו בשחוק — ומה לי עוד ללכת לבקש ערמה בספרים ? —

— לא כראות את האדם עתה תראה אותו אחרי אשר תקרא מעל ספרי החכמים יצרי מעללי איש; הן על כפים ישאו אותנו החוזים, על אברות המחשבה הטהורה ישאונו, ונדא אתם על כנפי הדמיון, ואל גבעות עולם יעלונו, בין כוכבי טוהר יתנו לנו מקום לשבת, ומשם מגבוה נשפיל לראות על פני תבל ארצה, נחזה בני אדם כרמשים יזחלו, אלה ראש פתנים להם, ואלה ישלחו לשון אפעה. אלה יניעו בזנבותיהם ככלבים קטנים למען מצוא חן בעיני האיש המשליך להם טרף פתותי לחם אשר השאיר משבעו, ואלה יחרוצו לשון ככלבים אשר אין אדונים להם, ינבחו ויתנפלו על כל עובר בקנאתם בו. ממרומי על נביט על מעשי הרמשים האלה, איך יעבדו יעמלו בעמל כפים וזעת אפים, יחסרו נפשם מטובה, ויגזלו שנה מעיניהם, ישאו על כתף ויסבלו גרגיר חטה, ובעוד נשואותיהם עליהם משא לעיפה, יכרעו, יפלו — ולא יוסיפו קום.

(התיצה ה״א)

אך אקוה כי אני אלמדך להועיל, ואם אין לך גואל ומושיע אאספך הביתה מחמלתי עליך – אז שם פניו אל רעי וינסה איתו במשפט הראשון ובמשפט אשר הדין עלי הוציא גם עליו כי לא יצלח לכל מלאכה, וגם איתו אסף ברחמים רבים. ואחרי שעה או שתים יצא הקול ותהום העיר – וגם לאזנינו הגיע הקול – כי להחזן גנובת באו שני משוררים אשר אין כמוהם בכל הארץ: קול האחד כחלילים יהמה והוא מעיר אישרות, שמה למד חכמת השיר עד תכליתה, ולהשני קול אדיר וחזק כאריה ישאג גם יהגה בגרונו וישמיע רעש כרעש גלגלים –

– מי הגיד לך כל אלה? שאל רעי את האיש אשר ספר הדברים האלה בבית התפלה, בעת תפלת המנחה.

– מי?! החזן! – ענה האיש בגאון – אני פה אל פה אדבר את החזן, והוא אמר לי כי משוררים כאלה לא היו לו עוד מיום היה לחזן וגם לא יהיו עוד עד עולמי עד – כשמעי זאת שמחתי מאד בלבי ואשכח את אשר אמר לי החזן כי קולי לא יצלח למאומה, אמנם רעי לא שמח בשמחתי ויאמר לי באנחה: הראית מרמת ערומים? לנו אמר החזן הנבל הזה כי לא נצלח למאומה, ורק מחמלתו וטוב לבו אסף אותנו הביתה, ואוזל לו התהלל, כי מצא מציאה יקרה – בדברו דבריו זכרתי את המליצה במשלי „רע רע יאמר הקונה" ואשיב לו: הלא כבר אמר החכם כי כן יעשו כל הקונים, והוא ככל האדם הנהו, הוא לא הלל אותנו בפנינו לבל ירום לבבנו –

– האם למדת כתבי הקדש? – שאלני רעי פתאום בשמחה.

– מדוע זה תתפלא? – שאלתיו – אני למדתי ואדע כל ספרי הקדש באר היטב –

– לא ידעתי כי יודע ספר אתה, ומה רבתה שמחתי בהודע לי כי למדת הבין במקרא, הלא מעתה נוכל ללמוד יחד ולקרוא בספרים המשמחים לב ולדבר בדברי דעת, כי

הן למאות ולאלפים יתאספו לשמוע מנגינותי כי נעמי, כי שמי נודע עד קצות ארץ, ובכל מקום בואי ירוצו בשמחה לשמוע קולי הערב.

– האם תדמה כי באחד מהחזנים הנני? שגית מאד! אני לא ככל החזנים הנבערים מדעת חכמת השיר הנני, ידי רב לי בחכמת השיר וקולי חזק מאד, ולכבוד גדול יחשב להוסי בצלי להקרא בשם „עוזר להחזן גנובת", תן כבוד להשם הזה! כאשר יתנו לי כסף וכבוד כל עם ישראל אשר יבואו לשמוע זמרותי המשמחות אלהים ואנשים –

אני שמעתי דבריו ולא הבינותי עד מה, כי לא שמעתי מעודי כי יהלל איש את נפשו כמהו, וגם החזן מעיר אשדות הנודע בסבלותו וגאון לבו, גם הוא לא מלא פיו תהלות נפשו באזני המשוררים, רק באזני ראשי העדה ועשיריה. לכן פתחתי פי ולא עניתי דבר.

– השמיעני קולך! – נתן עלי בקול מושל – עד מתי אחכה? הלא לא חזן אתה כי תחכה עד אשר יפצרו בך –

– מה אשיר לך? – שאלתיו.

– מה תשיר לי?! – קרא בקול שחוק – האם אמרתי לך כי תשיר לי? האם תדע עד מה מחכמת השיר כי תשיר לי? השמיעני קולך! האם תדע גם אתה לנצח בנגינות? רב יהי אשרך אם תדע לשיר בשירים לפי חקי השיר אחרי אשר תעבוד עמי שתים שלש שנים, אך עתה לא אחפוץ בשיריך, רק השמיעני קולך – ובדברו לקח בידו מזלג ברזל שתי השנים המשמיע קול ויך בו על השלחן והוא השמיע קול.

– תן בקולך אַ – – –

אני פתחתי פי והוצאתי קול. אך הוא קרא בקול: הס! לא אַ רק אָ תשמיע בקולך. כן דרך כל אלה אשר לא ידעו לשיר על פי חקי השיר, השמיעני בקולך אַ ולא אָ –

פתחתי עוד הפעם את פי והוצאתי מגרוני קול חזק אַ, אז הרים והשפיל קולו, ואני אחריו. אחרי אשר נסה אותי כרבע שעה, אמר אלי: קולך לא יצלח לכל מלאכה בעת,

יב.

איש הָרוּחַ.

החזן היה איש קצר הקומה ובריא בשר, זקנו שחור משחור ומגודל מאד, עיניו השחורות עפו בחוריהן לכל רוח ולא הביטו אף רגע בדבר אחד.

– עיניו יעידו כי לא ישרה נפשו בו – אמר אלי רעי בקול דממה.

– מה תבקשו? – שאל אותנו ויתן ידו בין מפלגות זקנו.

– להיות משוררים עוזרים על ידך באנו הנה – ענה רעי.

– משוררים להיות תחפצו? –

– כדבריך –

– טוב הדבר, השמיעני קולך אתה יליד אשדות – אמר אלי ויבט בי בעין חודרת.

– מאין ידעת כי מעיר אשדות הנני? – שאלתיו במבוכה. הוא הכיר ברגע כי נבוכותי לכן הביט בי ולא הסיר עיניו ממני רגעים אחדים למען הביאני עוד יותר במבוכה. ואחרי כן אמר בלוית שפתים: בעל כנפים הגיד לי זאת – אני החלותי לירוא מפניו, כי אמרתי בלבי: בלי ספק לקחה אזנו שמץ דבר מדרכי בעיר אשדות, ולולא חש רעי לישעתי, כי אז הפצתי לצאת החוצה ולברוח ברגע מהעיר.

– האם רבי משה החיט היה פה, ויגד לך כי שני משוררים יבואו אליך? – שאל רעי את החזן.

– כן, הוא היה פה –

– מי הוא רבי משה החיט? – שאלתי את רעי.

– הוא האיש אשר האכילנו אמש מפתו –

– מדוע לא תשמיעני קולך? – שאלני החזן – האם כלמה תכסה פניך? או תירא מפני? דע לך כי לא למשוררים בושה, הלא אם תירא לפצות פיך פה בביתי, מה תעשה בבית התפלה, בעת אשר יתאספו העם למאות ולאלפים?

– הוי תמים לב ! – ענה הזקן במנוד ראש – מדוע יראת ? הן לוא הלכת אחריו כי אז נגלו לך כל מצפוניו, וידענו מה לעשות, אך עתה לא נדע עד מה – ובדברו נאנח ממעמקי לבו ויוסף לדבר : אמנם בכל אלה לא אבדה תוחלתי, ותקותי בי כי עוד ישוב מדרכו דרך כסל . . . הלא נער הוא ! לך ושוב והתהלך אתו כרע כאח כמקדם, ואני לא אוכיחנו עתה על מעשהו למען לא יֵדַע לו כי אתה גלית את אזני, ואתה תגלה בכל יום ויום את אזני מהלוכותיו ודרכיו, וימים יורונו מה לעשות לו, ועוד נמתיק יחד סוד בדבר הזה –

– מצות שפתיך אשמור ; ואם ישרה בעיניך כי אותר פה לא אַמְרֶה מצות פיך – ענה מנשה ויצא מחדר הזקן וישב לחדר אבשלום .

אתה תדמה בלי ספק כי מנשה, אחרי אשר ראה בצרת נפש הזקן, שם אל לבו להיטיב דרכיו, כי ראה והכיר כי חטא חטאת מרי ועון בהדיחו מדרכי יושר את בן האיש אשר שם אמונתו בו, האיש אשר הרים אותו מאשפות וושיבהו על מרומי ההצלחה, ויפתח פיו להטיף כטל מוסר על לב אבשלום, האין זאת ? ! –

– לא זאת – עניתיו בכבדות כי שנה אחזה בשמורות עיני – אבל אני אדמה כי המה שכבו לנוח ושנתם ערבה להם נעשה כן גם אנחנו –

– צדקת ממני, עתה עת לנוח לכן אחשוך דברי ליום מחר –

בבקר ביום המחרת בהתאסף העם להתפלל קמנו ממשכבנו ונתפלל עמהם, ואחרי התפלה קרא אותי האיש הזקן, אשר אכלנו בביתו בערב, לאכל אתו לחם, ואיש אחד קרא את רעי, ואחרי ארוחת הבקר הלכנו אל החזן .

אימתה, כי אם לא יתן. . . אות הוא כי הוא בא בכפי יביד האיש להכביד עליו אכפו. אך איזה הדרך בא בכפו? ומה לו ולאיש זר? כה חשבתי יזמתי זמן כביר עדי באה עצה בלבי לפתוח ביום המחרת את הארגז אשר בו צפונים הכסף אשר נתת לו אדוני שני אלפים שקל להלות לעניי העיר בלי נשך והעבוטים אשר יקח מידי הלוים. כה גמרתי אמר אך העמדתי פני בדברי אתו למען לא יחשדני, כי שומר צעדיו הנני ויעשה במחשך מעשהו.

ביום המחרת בצאתו מהחדר פתחתי את הארגז, והנה אהה! אין גם שקל אחד ולא ערבון אחד בתוכו. ברכי כשלו ועיני חשכו מראות ואותר תהתי כאיש אשר חין מות חלפה רקתי. הה! — אמרתי בלבי — אבדתי אבדתי! הוא פזר את הכסף אשר לאביונים ואני לא ידעתי ולא ראיתי עד מה, אך מהרתי לסגור את הארגז למען לא יודע לו כי לי נגלו מצפוניו. יצאתי מהחדר וקרבי המו בקרבי כהמות ימים. הה, אין די מלים לתאר את העצבת האיומה אשר לחצה לבבי כל היום, ואבשלום שב החדרה גם היא סר וזעף ולא דבר אתי דבר. אני שכבתי למשכבה כל הלילה כי תוגתי גזלה מנוחתי, ואף כי שנה נדדה מעיני בכל זאת עצמתי את שמורותיהן כמו תרדמה אחזה בהן, למען לא יראה את מבוכתי. אני דמיתי כי הוא ישן על משכבו במנוחה כי שמעתי קול נחרו, ומה השתוממתי בשמעי כי היא ירד מעל המטה בחצי הלילה לובש בגדיו ויוצא החוצה. נפשי יצאה בשמעי כל אלה, אמין לבי עזבני ולא עצרתי כח להוציא הגה מפי . . .

— אנה הלך? — שאל הזקן ברוח נשברה אחרי אשר הטה אזני וישמע במנוחה לכל הגה אשר יצא מפי מנשה, אף כי פניו העידו כי כחצים שנונים ירדו חדרי בטנו ולבו עמוק.

— לא ידעתי — ענה מנשה בתם לב.

— מדוע לא הלכת אחריו? —

— כי יראתי פן ילך למקום . . .

את כל הטוב והחסד אשר עשה אבינדב אתי, שויתי לנגד עיני את התקות הטובות לימים יוצרו אשר עלו כפרחי חן על תלמי לבבי, ואשים לנגד עיני את הרעה אשר מצאתני בהסתיר בן מושיעי את פניו ממני. כגן שושנים בכלות קיץ הייתי בעיני; השושנים נבלו קמלו, רוח נשף בהם ואבד כל זכר למו, והקוצים יעמדו על מקומם להרגיז לב.

כאניה בלב ים בלי תורן ונס, כן הנני עתה — אמרתי בלבי — כן קִרְנִי בל יחזקני עוד... כה הגיתי בלבי בעת אשר עיני הביטו בהספר הפתוח אשר לפני ובאבי נעכר. פתאום הרגשתי יד איש על שכמי, נשאתי עיני במבוכה כאיש נעור משנתו ואראה את אבישלום עומד עלי וידו על שכמי.

— האם לא תמאס בי? — שאלתי בשמחה ואשכח רגע את כל אשר ראו עיני, מרוב שמחתי.

— האנכי אמאס בך? — ענני בדברי אהבה — אני חפצתי לנסות אותך אם לבבך ישר עמי, ואם תאמין לדברי, כי לא אוסיף אהבתך. אמנם בוש והכלם כי תאמין כפתי לכל דבר ולא תשית אל לבך אולי התולים עמדי —. אף כי שמחתי מאד בשמעי, כי עוד לבבו תמים עמי, בכל זאת לא מצאו דבריו מסלות בלבבי אחר אשר ידעתי כי ערום הערים להסתר מפני ולהסתיר מעשיו מעיני, ולא הרביתי אתו דברים ואשוב אחריו הביתה.

הרעיון כי אבישלום נתן כסף רב לאיש לא נודע לי, לא נתן מנוחה לנפשי; כל הלילה דברתי עם נפשי ויחפש רוחי לדעת פשר דבר, רגע חפצתי צדקהו ואמר בלבי, אולי היה את לבבו לתת מתן בסתר למען לא יבוש האביון בקחתו עזרה, אך כרגע השיבני רוח מבינתי: לא היתה כזאת, כי אז לא התגנב לעשות מעשהו ולא הסתיר ממני הדבר, כי פעמים רבות אמצתיו במו פי להרבות ישע לְנִדְּכֵי אלהים, וגם האיש אשר לקח את כספו לא כעני ואביון התראה גם לא תחנונים דבר, רק צוה במפגיע כי יתן וגם הפיל עליו

אצא חפשי, עינים רבות תצפינה על כל דרכי, והנני בנפש חוטאת בממלכת מלך בלהות. שומרים הפקיד עלי אבי! שומרי צלעי! אלופים! מורים! חברים! אוי לחיים מרים כאלה! — קרא בקצף נורא וישוך את שפתו עד שפך דם. אני ראיתי ונבהלתי, גם קצפתי קצף על אשר הכלימני ואמר אליו: אם למשא אני עליך, הנני להפרד ממך, ברגע הזה אשוב לבית המדרש ואל בית אביך לא אשוב עד עולם —

— לך לך בשם ה׳! — ענני וירחיב צעדיו. אני עמדתי רגע על עמדי כחולם ולא ידעתי מה לעשות, אם לשוב על עקבי, אי ללכת לספר לך ככל הדברים אשר שמעתי, אך בנשאי עיני מבלי משים ואראה, כי לא יסור אל דרך ביתו רק יפנה על שמאל אל הרחוב הקטן, אמרתי בלבי אלכה אחריו ואסתר למען לא יראני ואראה אנה פניו מועדות. הלכתי אחריו ואראה איש נגש אליו ויטהו הצדה וידבר אתו בתחלה קשות, אמנם כאשר נתן לו אבשלום כסף רב השפיל קולו ויאמר: בטח בי, כי לא תאנה אליך רעה, אמנם אל תקפוץ ידך מתת לי כסף די שאלתי — על זה ענה אבשלום באנחה: איפוא אקח עוד כסף, הלא כל אשר היה בידי לך נתתי? —

— לא לי לדעת את זאת, נתון תתן! ואם אין . . . ענה האיש וישם אצבעו בין שניו וילך לו. אני ראיתי התבוננתי ולא ידעתי עד מה, חשבתי לדעת פשר דבר, אך לשוא! כי לא יכולתי לבוא עד תכליתו. בראותי כי אבשלום מפנה שכמו לשוב הביתה, מהרתי להסתתר בצד הבית והוא עבר על פני ולא ראני. חשבתי הרבי אם ללכת הביתה, אי לשוב לבית המדרש וגמרתי אמר לשוב לבית המדרש, כי אמרתי צר לי המקום בבית אבינדב, הן רק למען זאת אבפני הביתה למען אהיה לחבר ורע לבנו יהודו, ואחרי אשר בני ימאס בי, מה לי בביתו? שבתי לבית המדרש ולקחתי לי ספר להגות בו, אך עשתונותי התפו על גלי עצב ויגון; זכרתי

ללבבי לאט לאט הלא טוב לי כי תוציא חרבך מתערה ותדקרני בה פעם אחת –

– אויה אויה לי ! – קרא מנשה פתאום בקול מר – הן זאת חשבתי בתחלה כי דברי יהיו כמדקרות חרב באזניך, ועל כן קדמתי לבקש ממך, כי תשלחני מביתך ואל אראה ברעה אשר תמצא את האיש אשר הרבה עשות אתי חסד, בזהגלות נגלות לעיניו דרכי בנו המטה עקלקלותיו, ואיך אוכל להעביר דברים נוראים כמו אלה על דל שפתי? ישמיעם אחר ולא אני ! –

– מנשה ! – קרא אבינדב ברגז – הנה אנכי מצוך, כי תגיד לי כרגע את כל אשר ראו עיניך ! –

– הנני למצותך – ענה מנשה בקול דממה ויורד לארץ ראשו כהמרצח בעת כתבי ידו על הספר אשר עליו כתוב משפט המות אשר נחרץ עליו.

– שלשום בערב בצאתנו מבית התפלה – החל מנשה לספר בקול דממה – דברתי את אבשלום בדבר חוק ומשפט כדרכו תמיד, והוא ענני דברים כגבר עברו יין. הבטתי בפניו ואראה, כי על פניו תשכון עצבת נוראה ועיניו תעופפנה בחוריהן אנה ואנה כמו יבקש את איש. שאלתי אותו: מדוע יתעצב אל לבו? ולמה הוא נבוך? ואת מי יבקש? –

– דרך אבקש לי – ענני בפנים נזעמים – דרך אבקש לי להנצל מהחיים אשר היו עלי למשא –

– מה זה תשמענה אזני?! – קראתי בשממון – האם רוח רעה תבעתך, כי תדבר דברים נוראים כמו אלה? הלא על גפי ההצלחה מושבך, וכל אשר תשאל נפשך ינתן לך אך יתן ה' חיים ארוכים ושלים לאביך האוהב אותך כנפשך, ומדוע לא תזכור את בוראך ותחטא בשפתיך חטאת נוראה מאד? –

– מה יועילו לי אמרי נואש? הבל תפצה פיך! איך תאמר כי כל אשר תשאל נפשי ינתן לי? מה יועילו לי כל אוצרות אבי, אם אסיר הנני? כמת נחשבתי בחיים, לא

לי! אני לא שמרתי את הפקדון אשר הָפְקַד אתי, רגע הסבותי עיני ממנו והנה אהה...

– עתה אבינה אל מה ירומזון מליך – ענה הזקן וישב על הכסא – בלי תפוגה ראית דבר און בבני, האין זאת? הגד אל תכחד! –

– כדבריך אדוני! היום נפקחו עיני ואראה כי הוא סר מהדרך הטוב, ועד הנה הוליך אותי שולל, כי התראה כתמים דרך לפני, ואני האמנתי בו, הה! בי אני אדוני העון! –

– הרגע נא ידידי, לא בך העון רק בי ובבני, ותחת אשר חשבת, כי אעיר חמתי עליך בשמעי זאת, הנני להשיב לך רב תודות וברכות מקרב לבי, כי עתה הֻרְאֵתי לדעת מה רבה אמונת לבך ומה עזה אהבתך אלי, וידעתי נאמנה כי לא מעצלות ורפיון ידים לא שמת עיניך על דרכיו עד כה, רק מאשר כי רום יבר הוחק לא נתנוך לחשוב דבר רע על בני, על כן אבקשך לבל תטפול עליך חטאת אשר לא חָטָאתָ ולבל תעזוב את ביתי, כי עתה יש לי חפץ בך הרבה יתר מאז, כי אתה תהיה לי לעזר להשיב את בני אל הדרך הטוב וידעתי נאמנה כי הוא ישוב עד מהרה מדרכי הנפתלה כי עודנו צעיר לימים. עוד תקותי בי כי ינחם וישוב להתיצב על דרך טוב אחרי אשר חפצנו בידנו יצלח, לפקוח עיניו על דרכיו. אמנם מה נואלתי להכביר עליך במלים בטרם אדע שרש דבר! הלא עוד לא השמעתני, במה חטא? ומה עול מצאת בו? שב על הכסא במנוחה וספר לי מכל אשר ראו עיניך כי לבי אומר לי כי אתה מריב תַּמַּת לבך ראית את צל ההרים כהרים והגדיל על עונו –. מנשה ישב על הכסא ויאנח בשברון מתנים ויאמר: לו יהי כדבריך! אמנם לראבון נפשי אמר לך כי צדקתי בדברי, ולוּא ראית אתה את אשר ראו עיני, כי אז בלשון אחרת דברת –

– הגד נא מה ראו עיניך – קרא הזקן בלי חמדה – הן תְּעַנֶּה את נפשי זה כמה בדברים נסתרים, ובה תשלח חציך

– לא אדוני; הנני כבד עון! ואחת אשאלך, כי תגדיל נא חסדך עמי עתה כאשר הגדלת עד כה –

– מה תבקש? דבר דבר ואשמעה –

– אחת אבקש ממך שלחני נא מביתך, שלחני ואצא, לכל רוחות השמים אלך, אשב בדד במדבר ויער, אך בביתך לא אוכל שבת מעתה! – כה קרא בקול מר ויספיק כפיו ויורד כנחל דמעה.

– אך הגד נא לי חטאתך, הן תביע דברים כמתלהמים ולא אבינה פשר דבר; השמיעני חטאת נפשך ואדע אם צדקת בדבריך, כי לא תוכל שבת עוד בביתי, או אולי תגדיל בפיך על עונך, ובהודע לי אשא לפשעך –

– אמנם ידעתי כי לא תשא לפשעי, כי עוני גדול ונורא מאד, לכן שלחני ואצא לרעב ולדבר, אך בביתך לא אוכל שבת, כי כאש תיפת יבער עון חטאתי בקרבי –

– מה זה תשמענה אזני? – קרא הזקן ברעדה – מנשה התם והישר בעיני חטא חטאה גדולה! חטאה אשר יפחד לשאת על שפתיו! לא אדע מה לחשוב האם... אולי... שולמית... – קרא הזקן פתאום ועיניו הפיצו זיקי איש ויקם מכסאו בעברה נוראה כנמר בהריחו ריח בשר. שולמית אשר ישבה בקצה החדר ותארוג שביסי משי, חשבה בלבה כי אביה קורא לה לכן קפצה ממקומה ותגש אל אביה ותשאלהו:

– מה לך אבי יקירי? –

– הנך פה בחדר – ענה הזקן במבוכה – צאי נא מזה עד אשר נכלה דברינו – הנערה יצאה מהבית ומנשה אשר בא במבוכה בראותו את הנערה, כי לא ראה אותה בתחלה, שב למנוחתו בצאתה ויאמר: לא אבינה אל מה רמזו מליך, מה לי ולשולמית?

– סלח נא למשגתי זקן, ידעתי כי נפשך תמה וברה, אך חדל מדבר נצורות, דבר דבר ברור למען אדע לכלכל דברי במשפט –

– הה! – הוסיף מנשה שנית לדבר ברוח נשברה – אוי

עיניהם מראות עותתי, וגם האמיני במנשה, כי לא יתן את בנם להתיצב על דרך לא טוב. כה התהלך אתי כששה ירחים ויצליח, ויתברך בלבי כי עוד מעט ויגיע עד המטרה אשר אליה שאף. ואם אמנם בא יום אחד אשר אמר כי היא השחית כל פעלו ורק לשוא עמל עד הנה, היום ההוא היה יום מות שרה אשת אבינדב אשר הביא תאניה ואניה בבית, וגם לב אבשלם נמוג בקרבו ויהי ימים אחדים עציב רוח וינזר מכל תענוג והוללות, עד כי האמין במעט גם מנשה כי הצפיר נמלטה מפח ויחרד מאד לרגעים פן תפקחנה עיני אבשלום לראות כי היא חבל מזמות להדיחו מדרך טוב, ויעלה רגע הרעיון על לבו למהר לעזוב הבית בטרם נגלו מצפוניו, אך היא שב ויאמן לבו בתקותו כי עוד יצלח חפצו בידו להשקיע את חניכו שנית ביון התענוגים, גם לא בוש משברו, כי כעבור שלשים יום שב אבשלום לדרכיו הראשונים, ותרבה תאוה כמו בקש למלאות נפשו בטובה אשר חסר ממנה ירח ימים.

אחרי אשר ראה מנשה כי אבשלום השחית את דרכו מאד ולא תעצור עוד כח הורע להשיבו אל הדרך הטוב, באו בו יראה ורעד פן תפקחנה עיני אבינדב לראות את דרכי בנו ויפקיד עליו את עיני, לכן גמר אמר לגלות את אזנו, ויבוא אל חדר הזקן ויתיצב בפתח ויורד לארץ ראשו ויאנח.

– מה לך מנשה אהובי? – שאל אבינדב באהבה.
מנשה לא השיב לשאלו דבר ויוסף להאנח בשברון מתנים.

– מה לך? מדוע תעמוד בפתח? – הוסיף הזקן לשאל בתמהון.

– אנא אדוני – הרים מנשה פתאום קול בוכים – סלח לעון עבדך. הה! חטאתי לך חטאת לא אוכל כפרה והנני עלי למשא, לא אוכל עוד ראות פניך כי עוני גדול מנשוא!

– מה זה תשמיענה אזני?! – קרא הזקן במבוכה – מה פשעך הגד נא ואשמעה אולי לא גדול היא מנשוא? –

ויקר אתה בעיני מכל האנשים אשר ידעתי על הארץ, ומי קנה לבבי לאהבתך, אם לא חכמתך? ואם כי ימים רבים עברו בטרם נפקחו עיני לדעת חין ערכך, הלא כי העון, ובהמלמד אשר דבר עליך תועה בשנאתו אותך, אמנם עתה תדע בנפשך כי כמו אחי יונק שדי אמי אחשבך —

— וכמו מלאך אלהים אתה בעיני —

— אל נא למלאך אלהים תדמני — ענה אבשלום בשחוק — כי נפשי אִוְּתָה להיות בן אדם, אבל כאח ורע קרבני, כי אתה ידעת לבבי —

— אחיך ועבדך אני — ענהו מנשה ברגש ויחזק בידי אבשלום וישקו למו פיו, ואבשלום נשקו על מצחו, ומני אז לא נפרדו שני הרעים איש מעל אחיו: יחדיו אכלו ישתו, יחדיו שכבו בחדר אחד ויחדיו הלכו שלובי זרע לשוח כשני אחים מבטן אחד —.

מנשה חשב מחשבות כל היום לקנות לו לב אבשלום ביתר שאת ובדעתו את לבו אשר ינוע כנוע הקנה במים, בדי דבר חדש יאמר האח, ועד ארגיעה ישליכנו מעל פניו כנצר נתעב, לכן חשב מחשבות במה לחזק חבלי אהבתו אליו לבל ינתקו, ואף חכמתו עמדה לו; הוא ראה כי להגות בתורה בחלה נפש אבשלום לכן בחר לו תורה חדשה להביא בלבו — תורת מות! הוא פקח עיניו לראות כי בן עשיר הוא וכי בכסף רב אצור באוצרות אביו, והאדם אשר כסף יש בידו לא נברא על הארץ לצום וללכת שחוח, כי רבים המה תענוגי התבל ומנעמי החיים אשר ירנינו לב עול ימים. ואבשלום הטה אזנו ויקשיב רב קשב, חדשות לא ידע שמעה אזנו מפי מלמדו להועיל ומחשבות חדשות עלו לבו, גם לא אחר מהוציא את מחשבותיו לפעל ידים, כי תאוה עזה החלה ללהט קרבו כאש לוהט ועיני מנשה רואות, אך לא השיבו מדרכו כי אם היה עליו סתרה להסתיר מעיני הוריו. כה הוליכו שולל מרחו אל רחו, ומיום ליום גדלה משובת הנער והוריו לא ראו ולא ידעו עד מה, כי אהבתם לבנם יחידם עִוְּרָה

„בן ישיבה" „בן עני" היה בפי לגדופים. האמן לי ידידי, כי כליותי יסרוני בלי חמלה על הדבר הרע הזה, אך בטחתי בך כי שכחת כל זאת ולא תשמור עברתך לי, האין זאת?!

– אני שכחתי כל זאת, וזכרונות כאלה לא יעלו על לבי לעולם, כי האמנם אטור לאוהבי? או אקצוף על בן האיש אשר הרים אותי מאשפתות לשבת יחד את בנו?!—

– לא אבי הרים אותך מסתר המדרגה רק חכמת לבך, ולולא חכמת כי אז לא מצאת נתיבות הבית הזה—

– אני ראיתי אנשים חכמים הרבה מאד אשר בקרת יחבקו אשפתות וחכמתם לא תעצור כח לפתח להם דלתית בתי נדיבים, ואני מה? הוא אשר דברתי כי חסדי אביך ולא חכמתי הביאה אותי הנה, ולולא יראתי פן אעציב את רוחך, כי אז נתתי לך אות, כי צדקתי במשפטי –

– אל יפול לבך עלי, דבר כאשר עם לבבך ואשמעה, כי דבריך יהיו לי לששון ולא יעציבו רוחי –.

– למרות רצוני אזכירך עתה מעלליך לפי שנה, ולא מאשר כי אשמור לך איבה בלבי אזכירם עתה, חלילה לי מזאת! רק כי חפץ אני להורותך דעת דרכי בני אדם ולהראותך, כי לא החכמה תחיה את בעליה, לכן אזכירך את דרכיך, איך התהלכת אתי שנה אחת לפנים, הן גם אז הייתי חכם לב כמו עתה ומדוע השלכת עלי שקיצים ותבוזה צלמי? ולוא נתנו לך כל מעדני מלך, לא אכלת אתי לחם, גם לנגוע כי קצה נפשך ומדוע לא עמדה לי חכמתי לשבב לבך אלי? ואני גם אז אהבתיך תכלית אהבה ולא יכולתי לקצוף עליך, ובעת אשר ראיתי אותך נקלה לעיני האמהית, כי המלמד שפך עליך בוז וקיקלון לעיניהם, נכמרו נחומי עליך ואמהר לפקוח עיניך ולהראותך כי עז בידך לנתק מוסרותיך, ומדוע לא הועילה לי חכמתי עד הנה לקחת לבך לאהבתי? –

– לא צדקת בדבריך; רק משיבת נעורי הזכרתני ולא שמת אותותיך אותית כי אתך הצדק. הן רעים אנחנו עתה

פקודות על כל מעשיו ואם בדרך לא טוב יבחר, תמהר להודיעני. זכור ואל תשכח כי יחיד הוא לי ובו כל תקותי!—

— הנני לכל אשר יצוני אדוני, כבלב נאמן אשמור כל צעדיו, לא אסיר עיני ממנו אף רגע, ובטח בי כי אעשה מלאכתי באמונה—

— כך בטח לבי— ענה אבינדב ויושט ידו למנשה— וגם אתה בטח בי כי אשלם לברי לב כצדקתם וכבור לבבם—

— לך אני!— ענה מנשה ברגש וישק יד אבינדב למו פיו— גויתי ונפשי נתונים לך, וגם באלה אין די שלומים לשלם לך ככל החסד והטוב אשר עשית עמדי—

— ועוד אעשה כהנה וכהנה לאוהבי ולזוכרי טובתי— ענהו אבינדב, ויצוהו ללכת אל אבשלום ולהגיד לו, כי הוא יהיה לו לרע כאשר שאלה נפשו. מנשה יצא מחדר אבינדב ויבוא לחדר אבשלום לבשר לו את הבשורה הנעימה, אשר אליה חכה בכליון עינים. כי מעתה לא יוסיף הביא צוארו בעול מלמד. אבשלום נפל על צוארי מנשה וישקהו בשמעו כי חפצו בידו הצליח, ויאמר: מה אשיב לך ככל חסדיך עלי? רבות עשית עמדי ואני לא אשכח חסדיך נצח! הגד נא מה תשאל נפשך ואתן לך?—

— לא אדע במה הגדלתי חסדי אתך?— ענה מנשה בענות רוח— הלא לא עשיתי מאומה, ומי אנכי כי אעשה חסד לבן נדיב כמוך?!—

— אנא אל תדבר כזאת— ענה אבשלום— כי הטבת מאד עשית עמדי, בחכמת לבך ובתבונתך הבאת חכמה בלבי להבין, כי לא יאתה לאיש כמוני לשאת על שכמי עול מלמד אשר יבקש חשבונות רבים ויביא כל מעשי במשפט. עתה אתפלא איך טחו עיני מראות עד הנה, כי לבשת ולחרפה היה לי הדבר הזה, ואתה פקחת עיני ובחן שפתיך לקחת לב אבי עד כי האמין בך וישים אותך לי לרועה, לכן בטח בי, ידיד יקר, כי לא אשכח חסדך לעולם! ומה ידוה לבי בזכרי כי הבלמתיך לפנים ואמרוט לחיך בחרפה, וישם

לאט החל לבוא הביתה גם ביום, ויעזור לחלק נדבות לעניי העיר בערב שבת גם לא לעתים רחוקות שם עין פקוחה על דרכי הבית ויחוה דעתו, עד כי היה לנאמן בכל בית הגביר, ויתנו בידו מפתחות הכסף והזהב ויהי המוציא והמביא וכל בני הבית אהבוהו. לבד המורה אשר היה בבית אבינדב להורות את אבשלום תורת ה׳, היא היה עין אותו וכנגע בבית היה בעיניו, וגם נפש אבשלום בחלה בו, אך לא ארכו הימים ומנשה ראה בשינאו זה, כי לב אבשלום כר פתאום מאחרי מורו ויבזה צלמו, ואת מנשה החל לדבר דברי אהבה וידידות. בראשונה נסה אבינדב דברים אל בנו להשיב לבו אל מורו, אך בראותו כי ישחית אמריו לשוא, כי דבריו לא יצלחו לשובב לבו אליו או גמר אמר לשלח את המורה מביתו ולהביא אחר תחתיו. אמנם אבשלום הגיד לא בסתר, כי נפשו בחלה בהאלופים אשר יאמר לשים לראשו, כי לא נער הוא עוד ולא יוסיף לשמוע בקול מורים, אולם אם יחפוץ כי יוסיף לקח, יבחר לו איש צעיר לימים יודע דעת ויחדיו ישבו כאחים כרעים לקנית חכמה. ימים אחדים עברו מאת יצא המורה מהבית ומנשה הוסיף אמוץ לקחת לו לב בני הבית עד כי אהבוהו כלם תכלית אהבה, ונפש אבשלום קשורה בנפשו. גם באי בית אבינדב החלו לעטרהו כבוד אחרי אשר ראו, כי בני הבית יתהלכו אתו באהבה וכבוד, ואבינדב ראה וישמח בלבו בראותו, כי על ידו יתרומם מאשפות נער מבני עניים, ויוסף לרוממהו קבל עם, עד כי הפקיד תחת ידו גם את האוצר אשר היה יקר בעיניו מכל טוב התבל, הלא הוא בנו יחידו אשר בו היו כל חיי רוחו. אותו פקד עליו לשים עין על כל דרכיו, ובעת אשר יתהלך אתו כרע כאח, ישמור צעדיו לבל יסלף את דרכו.

— שמע נא מנשה — אמר אליו אבינדב — אני מצאתיך נאמן רוח לפני, ובך אבטח כי תשמר את בני מכל משמר לבל יעשה מדחה, לכן אתנהו על ידך ועליך להביט בעינים

בית המדרש, כי נפשו חשקה בתורה ללמוד כל היום וגם לילה ליום ישים למען תרבה חכמתו. טוב לו, כי לא שם לבו אל דברי המורה גם לא הגה בתורה, רק השתרר בגודל לבב על יתר הנערים אשר כגילו, והמה חלו ורגזו מפניו ואחרי דבריו לא שנו, כי יראתו היתה על פניהם כל היום ולא נועזו לענות בו אף אם ראו בו ערות דבר, (אף כי זה כל חפץ בן ישיבה לענות סרה ברעהו) כי המה ראו, כי ראש הישיבה (המורה) יתהלך אתו במישרים: לא יכנו, גם לא יקללנו אף אם ישב כיום תמים ולא יפתח פיו להגות בגמרא. ואף כי לפלא היה הדבר נתהלה בעיני כל הנערים הנמצאים בהישיבה, אשר ידעו דרך הראש, כי נפשו תתענג בעת אשר ירים מקל חובלים על אחד מהם, בכל זאת לא הרבו חקור אחרי שרש דבר מיראה פן ידע הדבר להראש ויעשה בהם שפטים על אשר יביאו מעשיו במשפט. אך אחד מהנערים אשר ראה את מנשה שוקל שקלי כסף על כף הראש, לא יכול עצור במלים ויגלה את אזני רעהו מהנפלאות אשר ראו עיניו, והנער השומע גלה לשני והשני לשלישי עדי היה הדבר לדבת רבים ויגיע לאזני הראש. כשמוע המורה את הדבר הזה בערה חמתו בו עד להשחית, וירבה חקור אחרי מוציא הדבה, ובהודע לו, עשה בהנער אשר גלה הסוד שפטים נוראים ויגרשנו מבית הישיבה, וגם ביתר הנערים עשה שפטים, ומני אז שמו כלם מחסום למו פידם ולא יספו לדבר במנשה דבר, כי יראו מפניו כמפני מלך בלהות ויסבלו במנוחה כל אשר נטל עליהם.

המענה אשר ענה מנשה לאבינדב מצא חן בעיניו מאד ויאמר לו: קנה חכמה קנה בינה יתהי עטרת תפארת לראשך, ובכל זאת איעצך לבוא הנה ללון פה, כי רב לך אם תהגה בשום לב כל היום, ובלילה תמצא מנוחה לנפשך. בתחלה לא אבה לשמוע בקולו, אך כאשר הפצר בו נאות לעשות כדברו, ומני אז התחשב כבן בית אבינדב. ולאט

צדקות פזרונו ויתן לו משרה כבודה בקהל, חדלו מהלל כבודו יהללוהו בשער בראותם כי שנים עברו והיא עודנו כמעין ישועה לעניי העיר, ולמרות רצון העדה כלה אשר בחרה כי פעמים רבות לשימהו אלוף לראשה. לא לקח עטרה לראשו גם לא השמיע קולו בדברי העדה. ורעיתו שרה היתה לעזר לו במעשה הצדקה, וכל העניים והאביונים אשר בעיר הגידו כלם פה אחד, כי אשה נדיבת לב כמוה אין בכל הארץ. וזה שמה אשר קראו לה „שרה אמנו".

כבעדן גן אלהים חיי האנשים האלה פה עלי אדמות: שמחה בלי אנחה, ענג בלי נגע היתה מנת מדתם, ופרי בטנם בן ובת לפניהם כנטעי נעמנים משמחי לב. הבן אבשלום נער כבן שבע עשרה שנה חכם לב ויפה תאר מאין כמהו, הרנין לב הוריו ואף כי משולח היה לנפשו, כי יחיד היה להם ולא עצבוהו מימיו ליסרהו בעת אשר עשה דבר אשר לא כן, בכל זאת ששו אלי גיל בראותם חכמת לבו ויתברכו בלבם, כי כאשר יבוא בשנים תבוא חכמה בלבו ואז ישכיל בדרכיו וייטיב לכת. בתם שלמית נערה בת שתים עשרה שנה יפת עינים וטובת חן, היתה להם לשעשועים, ובמה יבורך עוד גבר, אם כל אלה לו? —

וכטוב להם כן הטיבו לכל דורש עזרה; מבקר עד ערב נסבו דלתי הבית על ציריהן מיוצא ובא; רעבים באו להשקיט רעבונם, מטים — למצוא משענה, ואיש איש מצא את אשר שאלה נפשו, לשמו ולעירו לא שאלוהו, אף לא התחקו על שרשי רגליו לדעת אם לא עדים יערים. גם שלשה נערים מבני הישיבה מצאו להם חוקם בבית הזה, ואחד מהנערים מנשה שמו בחור בן תשע עשרה שנה היה טוב תאר וחכם לב, הוא לא התראה כתופש תורה בהישיבה רק כבן איש עשיר, כי לא לבש קרעים ובגדיו היו נקיים בכל עת, ועל כן מצא חן בעיני אבינדב ויבדילו מרעיו ויאמר לתת לו בביתו חדר לשבת בו וללון בלילה. אך הוא הודה חסדו למטיבו ויאמר, כי לא יוכל לעזוב את

– אך אל ימית עד מהרה בבתו, לבל נתפלל עוד הפעם הנם – קרא נער אחד.

– שים יד לפה, סכל! – קרא האיש הלובש קרעים. רגעים אחדים שררה דומיה בבית, אין פוצה פה ואיש לא קם ממקומו. ובעודם יושבים נפתחה הדלת והמטיף המשגע בא הביתה במלבושים אשר לבש ביום, גם הטוטפות על ראשו לא חסרו, ויגש אל ארבע פנות הבית וישקם במו פיו, ואחרי כן התהלך הנה והנה וידבר לנפשו בקול דממה „החל הנגף" „החל הנגף" ויצא מהבית מבלי הביט בפני איש או לדבר דבר. כלם קמו ממקומם, וגם אני ורעי שבנו למקומנו הראשון והוא שב לספר הדברים האלה:

י"א.

וָהֵשׁ בַּבַּיִת.

לפני חמש עשרה שנה בא הנה איש עשיר ונשוא פנים אבינדב בן שלום שמו מעיר תרצה, ויכונן פה בית מטוה לצמר ולשש; מדוע בחר בעיר הזאת לא ידע איש מיושבי העיר, גם לא שמו לבם לחקור אחרי הדבר. כסף רב היציא מכיסו על הבנין והמכונות, כי שלם ברוח נדיבה להעושים במלאכה, עדי הוציא חפצו לפעולות אדם. ומה רבתה שמחתו בראותו: כי לא לריק היה יגיעו ולא להבל כלה כחו וכספו, כי מסחרו פרץ בארץ ושם ביתו עלה למעלה ראש. וזאת יבין כל איש, כי כרבות כספו כן רבו גם אוהביו באי ביתו; מלוא חפנים כבוד פזרו לו בבית התפלה בבואו להתפלל וכל החבורות אשר בעיר בקשו לעשות אותו לראש לחברתם. אך הוא מאן לקחת משרה קטנה או גדולה על שכמו – אף כי הרבה צדקות בכל עת ולכל דבר אשר שאלו ממנו פתח יד נדיבה – ובכן היה אהוב ורצוי לכל בני העיר, ואף אלה אשר בתחלה נתנו בו דופי באמרם, כי הוא ירבה צדקות רק למען קחת לב העם אשר ישיש על

כבד פה היה – מה הדבר? דבר דבר ברור ונדעה – אמר אליו האיש אשר אסף את המתפללים.

– איש שפתים! איש שפתים! קרא האיש בתלונה – איש שפתים הנני כמוך, הלא שפתי ברור תמללנה. רב לכם להתפלל!

– שפתיך ברור תמללנה! – קרא הדובר בו בשחוק גדול – הן בכל עת לא נשמע שפתיך, ואף כי עתה אחרי אשר תנשום ותשאף יחד. הגד מה נהיתה?! –

– הלא אמרתי לך – קרא האיש בשפת עלגים ובקצף – רב לכם להתפלל, כי לא תשיגו מאומה בעד תפלתכם, כי היא מתה!

– מתה!! – קראו כלם פה אחד בתמהון ויעצבו אל לבם על שכר תפלתם אשר עלה בתהו.

– הלא היום בבקר ראיתיה – קרא אחד מהמתפללים.

– לפנות ערב היתה בחצר בית התפלה לראות את המשפט אשר עשו בהחוטאת, וכשמעה את דברי המטיף המשוגע התעלפה ויתהפכו עליה ציריה כי כבר מלאו ימיה ללדת ותמת על המשבר –

– לבי נבא לי, בשמעי דברי המטיף, כי רעה תהיה בעיר, אך מי מלל כי הרעה נגד פני הראש?! הלא יהידה היתה לו ואהבת נפש אהבה, הה! אין קצה לשברו. מה יועילו לו עתה כל האוצרות אשר אצר אחרי אשר הוא הולך ערירי! – אמר אחד מהמתפללים וישא מרום עיניו.

– ה' לא יעשה עול במשפט – ענה איש זקן.

– ואם כן תרשיע את ראש העדה ותאמר כי בחטאו מתה בתו? – שאל אחד המתפללים ויתבונן בו בעינים חודרות.

– ואתה תרשיע את ה' למען הצדיק את הראש – ענה הזקן.

– ירא אני פן תדבא הצרה הזאת לעפר נפשו – אמר האיש אשר אסף את המתפללים.

(התועה ה"א)

מתים! הן אתה ידעת איך תיקר נפש בתי בעיני, השיבה לי בתי ואהללך בקהל! עשה למען שמך! אבותי ישני עפר קומו התעוררו מקבריכם לבקש חנינה בעד בתי לבל תמות לשחת! ספר התורה היה מליץ ישר על בתי הלא מידה לך העדי אשר עליך! היא תפרה בידיה לך מטפחת ומכספה קנתה „עץ חיים" לעטרך כבוד! מלאכים הקדושים חלו נא פני אל כי יוסיף על שנות בתי שנות חיים! אלהי ואלהי אבותי שמע לקול אמתך והקים את בתי לבל תמות לשחת! — כדברים האלה הביעה ועוד הרבה אשר לא אזכור עוד, והשנית בכתה במר נפשה אך לא הוציאה הגה מפיה. ואחרי אשר בכו והתפללו כחצי שעה נגשה הזקנה אל האיש אשר ישב אצל השלחן ויהגה בשום לב — מעת אשר באו הנשים הביתה — ותאמר לו: היש פה עשרה לומדים להתפלל בעד נפש בתי לבל תמות לשחת?! —

— יש ויש; ובלי תפונה תחפצי גם לשנות שמה, כי משנה השם משנה גזר דין —

— כל אלה תדע אתה יותר ממני, אך מהר ואסוף את הלומדים, ואחר כן תשלחו איש להודיעני את השם אשר נתנו לה ואני אשלם ביד נדיבה —

— אנכי אעשה כדבריך —

הנשים יצאו מבית התפלה, והאיש מהר לקבץ עשרה אנשים ויקחו כל איש ספר תהלים בידו ויקראו בחזקה. גם אני ורעי נלוו אתם. אחרי כלות קריאת התהלים החלו להתפלל התפלה לשנות השם, והדלת נפתחה ואיש אחד כבן חמשים שנה לבוש קרעים, ומכוסה ברפש וטיט מכף רגלו עד המכסה הטלוא אשר על ראשו, שתי פאותיו היו כשני זנבות, כי זה ימים כבירים לא עלה עליהם מסרק להפריד בין הדבקים. בחפזון נגש אל המתפללים ויקרא: בַּבַּבַּב לָלָלָבֶּבֶּבֶם! —

— מה לך איש שפתים? — כן קראוהו בלצון על כי

להישרים לשפוט משרים: המה יאמינו בכל שוא נתעה, המה רק למראה עיניהם ישפוטו, ואם יתמם איש, ילביש אדרת קדש לכסות על זדון לבו אז קדוש יהיה, ואיש לא יביא מעשיו במשפט אם זך וישר פעלו. אדרת הקדש תכסה על דמעת עשוקים ועל דמי נהרגים. ואם אמרי אספר לפניך כמו, הנה תסמר שערת בשרך ולא יקום עוד רוח בקרבך —

— כל אלה רק דברי שפתים הנה הנם! מי יודע, מדוע תבער כמו איש חמתך על העיר ויושביה? ספר לי דבר אחד מכל הדברים הנוראים אשר תדע ואדע אם אמת בפיך —

— השמעת את דברי המטיף? —

— שמעתי, אך לא שעיתי אל חלומותיו ואל דבריו כי משגע הוא —

— אמנם כן משגע הוא; כי לוא היה ככל האדם, כי אז לא נועז להגיד להם פשעם, כי בנפשו דבר הדבר הזה, אכן כל דבריו אמת וצדק: דם נקי שפכו היום בתוך קהל ועדה. התאמין כי האשה הזאת חטאה לאלהים? זאת לא זאת! חפה היא מפשע, שה תמה היא אך נפלה בידי נמר אבזרי אשר אם עבר ורמס ואין מציל. שמע והשתומם! —

הוא שאף רוח מעט, ואך חפין להחל עוד הפעם את דברו נשמע קול רעש אחרי הדלת והמזוזה, דלתי בית התפלה נפתחו בזרוע כח ושתי נשים האחת כבת חמשים והשנית כבת שלשים שנה, מיללות בקול מרגיז לב ומתיפפות על לבביהן, פרצו אל תוך הבית. וכרגע קרעו את דלתות ארון הקודש ותתנה ראשן לתוכו ותשאנה קול נהי בית־שאת מבתחלה.

— אל אדיר — קראה האשה הזקנה בקול מר צורח — השיבה נפש בתי! תן לי בתי! קח נא את נפשי תחת נפשה! השיבה לה רוח חיים, ונראה כי כחך גדול להחיות

לבב אנשי העדים האלה ולב עמוק, וחכמתי הרבה הותי „יוסיף דעת יוסיף מכאוב" אמר החכם, ואני חזיתי זאת מבשרי, ועל כי אותך ראיתי תמים לפני, לכן אפקח עיניך על דרכך למען תדע את הדרך אשר אתה הולך עליה. התורה אשר קניתי לי בדמי לבבי אותה אתן לך בלי כל מחיר. אני אפקח עיניך על דרכי יושבי העיר הזאת כי לפני נגלו כל מזמותיהם ומעשיהם במחשך, או אז תראה ובחנת כי רוח נכון בקרבי, וכי לא מוציא דבר שקר הנני באמרי כי המה השחיתו התעיבו עלילה —

— ובכל זאת לא אוכל תת אמון בדבריך. האם הרשיע את כל יושבי העיר וגם את האיש הזקן אשר קרא אותנו לאכול אתו לחם? אבל אני לא ראיתי עוד איש צדקות כמוהו אשר ישכיל אל דל ובטרם יקרא אליו יענה ויאמר הנני לעזרתך. לוא היית בעיר אשדות וראית אביוני אדם יבקשו לחם ואין, ואין איש שם על לב להצילם מרעתם, כי אז אמרת גם אתה כמוני כי העיר הזאה עיר אלהים —

— האם אמרתי לך כי כל יושבי העיר רשעים המה? יש ויש הרבה אנשים ישרים תמימי דרך ועושי צדקות והמה הרבים אך מה יועילו אלה, אם במקום המשפט שם הרשע? אם אין אמת ואין מפגיע. שבט מושלים למשול על כל העדה נתן בידי אנשי מרמה ובמה נחשבה כל צדקתם, אשר ירבו לרעבים וצמאים אם לא יפקחו עין ולא ישימו אל לב להציג בשער משפט אמת? אמנם רב הוא ערך החסד, אך גדול ממנו ערך המשפט, לוא עזבו הסדם ובמשפט אמת אחזה ידם כי אז רבה צדקתם מעתה ועמל הרבה נסתר מעיני העשוקים בלא משפט —

— הן גם פיך ענה בהם כי יש ביניהם הרבה אנשים ישרים, ומדוע לא יתעוררו המה לגדור פרץ להפר עצת רשעים? —

— זאת היא רעה חולה כי לא דעת ולא תבונה

– זאת ידעתי מראש כי לבבך הטהור יאמין האמין בדברים נוראים כמו אלה –

– לבי הטהור ! – עניתיו בבוז – אדמה כי לבי טהור כאשר רוחך נכון. אמנם זאת אחשוב למשפט: כי רוחך לא נכון בקרבך כאשר לבי לא טהור עוד –

– לא אאמין לדבריך; לשוא תחפוץ להוציא עליך עלילת שוא, אבל מדבריך אראה כי עוד לב טהור לך, ורוח תם יצוק בך, ולולא זאת כי אז בלשון אחרת דברת אתי –

– יהי לבך נכון ובטוח כי גם לבי ראה הרבה חכמה ודעת אנשים – עניתיו בתלונה, כי היטב חרה לי עליו על אשר יחשבני לנער אין הבין – גם אני אדע להוליך שולל אנשים בערמה בעת אשר אחפוץ –

– זאת אאמין לך כי יש לאל ידך לסבוב בכחש, אמנם לא בעת אשר תחפוץ, רק בעת אשר יכביד עליך המקרה אכפו, ואחרי אשר תשיב אל לבך אז ייסרוך כליותיך –

– מאין ידעת זאת? – שאלתי בתמהון בראותי כי הוא ראה ללבבי.

– כי ידעתי כי האיש אשר יוליך שולל בעת אשר יחפוץ, הוא יחפוץ בכל עת להוליך שולל, ולא יגיד זאת לאיש. לא כן אתה, מפיך שמעתי דברים היוצאים מהלב, אות היא כי לא מחפץ לב תוציא מפיך לפעמים דבר כזב ורק מאשר כי אין לך דרך אחרת לנטות –

– נאמנים דבריך – אמרתי ברגש ואשמח מאד בלבי כי נמצא איש אשר יעזרני להשביח המון מוסר כליותי – הנך חכם לבב ואני לא פללתי זאת בעת אשר ראיתיך בפעם הראשונה היום בבקר –

– זאת ידעתי גם אני; הה! הרבה למדתי, אך לא מפי מורים ומלמדים להועיל, רק הפגעים והתלאות אשר סבוני הקיפו עלי יחד, המה הביאו חכמה בלבי, המה פקחו עיני לראות את הנעשה חדר בחדר, בחדרי

– האם רוח עועים התעך לחשוב את יושבי העיר אשדות, אשר לא יתפללו, יוציאו משא ביום השבת, יגלחו פאת זקנם, ויתגאלו במרק פגולים ובבשר החזיר, לצדיקים מיושבי העיר הזאת אשר ייסרו נגד השמש בעד עון ופשע? לא אדע מי הוא האיש אשר יערב לבו לחטוא פה? –

– אמנם כן הוא; גם המה שגו, אלה אשר יעזבו חקי דתם ודרכי אבותיהם נקלים בעיניהם גם המה יחטאו, אך רק לאלהים. אך אלה חטאו ופשעו לבני אדם כמהם, שאול חטאו! אלה אשר להות נפשם יקראו – אמונה, ולכבודם – כבוד הדת. הה, יוסף! יוסף! אבן מעמסה תכבד על לבי אגלה לך אך מעט מזער מהדברים הכמוסים אתי, אולי ירוח לי מעט. אתה תתברך בלבבך כי אל נוה שאנן, אל עיר הקדש הובילוך רגליך? הה, שגית מאד! אל מאורת צפעונים התעך רוח תועה, אל עקרבים אתה יושב כעת, רבבות עינים צופיות על כל הליכותיך. התאמין כי האשה האמללה חטאה? התאמר כי בלב ראש העדה נגעה יראת אלהים? אני אגלה את המסכה מעל עיניך ותראה, אבל אמץ לבך! כי נורא הוא המראה אשר תראה, מראה התפתה, דמות השחת יגלו לעיניך. עיניך תראינה אש יוקדת, אש הקנאה תאכל עד שאול, תאכל בכל פה אביונים נקיים. אש הנקמה תצא ותצת ביושבי בטח הולכי נכוחה. כהנדוף עשן תנדוף מישרי לכת, לא תחמול על עוללים, לא תשא פני זקנים, תלעג לישר תבוז לתם. הה, לפני זעמה מי יעמוד?! –

– אך רוח עועים מסוך בקרבו – אמרתי בלבי ואירא מפניו. לכן קמתי ממשכבי ואמר לבקש לי מקום אחר באשר אשכב.

– מדוע תקום ממשכבך? שאלני בתמהון.

– אנכי אירא מפניך ומדבריך! –

(התיעה ה״א)

ייסרו את קשה היום אשר דרכו נסתרה ומבכפם ישהדו לעשית המזמתה ויתפארו בה לעין כל, וזאת היא שיהם והגינם ועטרת גאותם. אך גם אלה אשר הצגתים לפניך עודם חיים וקימים הם. לא מלבי הוצאתי מלים, רק את אשר חזיתי אותה אספרה: ראיתי את בני הדור הישן באולתי להאמין בכל דבר, וטוב לבו, גם ראיתי את בני הדור החדש בחכמתו ולבו לב האבן. ולא מאשר כי אתן יתרון לאלה על אלה ערכתי אותם עתה מערכה מול מערכה, כי לא מטיף מוסר רק מספר תולדותי הנני, ואם גם יתמלטו מעטי לפעמים דברים אשר כדברי מוסר יראו לא בצדיה אעיזה זאת, ואתה לא תשית לבך אליהם. ורק בעבור זאת השמעתיך כל אלה למען תראה ובחנת כי רק אמת יהגה חכי. ועתה אשוב לספר תולדותי בהשקט ובטחה.

בלילה כאשר שכבנו לנוח ולישן בבית התפלה או בבית המדרש — ששם יתאספו הלומדים ועוברי אורח הלילה לנוח מעמל היום — שאלני רעי דן: האמנם אמת המה כל הדברים אשר ספרת אודות העיר אשרות באזני האיש? —

— האם במשקר אני בעיניך? כי לא תתן אמון בדברי — עניתיו ברגז.

— אנא סלח נא לי, כי לא להשפיל כבודך שאלתי כזאת, רק מאשר כי הדברים אשר דברת נגעו אל לבי, כי אני לא חשבתי כזאת על עיר אשר יושביה באור ההשכלה יראו חיים, לפי דבריך, כי גם המה סרו מהדרך הטוב. ואני אמרתי בלבי, כי כל אלה אשר בדרך החכמה אחזו, יישרו לכת. ועל כן שאלתי אולי הגדלת בפיך על מעשיהם —

— אני ספרתי את אשר ראו עיני בבקר בבקר —

— אם כן יתעו גם המה בארחות עקלקלות ודרך אמת עוד לא ידעו. אך מי גבר יחיה ולא יחטא?! — הוסיף לדבר ויתאנח — אמנם בכל זאת אחשוב למשפט כי גבהו דרכיהם, וכי יצדקו אלף פעמים מיושבי הערים האלה —

אשר היהודים היושבים בה עזבו מנהגי אבותיהם, ועל שרשי רגלי העמים יתחקו לצאת בעקבותיהם, ולכל דבר אשר נחלו מאבותיהם – אף אם טוב וישר הוא – סור טמא יקראו. ורק במנהג אחד עוד יחזיקו בכל מאמצי כח: לצבור כסף על יד כהנמלה גרגירה. – אין לנו חלק בדת בני יעקב, ולא נחלה במנהגיהם – יקראו בחזקה למען ישמעו העמים ויאמרו: לנו אתם! אחינו אתם! – שם ספו תמו רשעים; איש לא יוסר בקהל על עשותו המזמתה בסתר, גם אנשי חסד עוד אינם, לא יפנו אל נאקת רעבים, לא ישמעו צעקת עניים נמוגים בזלעפות רעב „לכו עבודו"! יענו בעת יקרא להם איש אובד לעזרה.

– אנא אדוני! – תְּשַׁוַּע נפש האמלל – הנני מְכֶּה אלהים וּמְעֻנֶּה ואזלת ידי למצוא בֵּית ידי, אנא הושיעה נא ולמה אמות לעיניך? הן ה' ברכך בכל, העניקה נא גם לי אחת מני אלף מכל הטוב אשר ברכך ה'! –

– גש הלאה! – יענהו – כחי ועצם ידי עשה לי את כל החיל הזה, לך עבוד ותהיה גם אתה כמוני –

– אבל אדוני! זכור את בוראך אשר בראני גם אני וכלנו בידיו הננו לשבט ולחסד, ואם הוא הכביד עלי אכפו, אנא אל תכבד לבבך ממני פן אלך ואינני, ובך יהיה העון –

– סור לך כרגע, ואם אין אסגירך בידי השופטים! נרפה אתה נרפה על כן תבקש לחם חסד – כה יענה שם העשיר עזות את הרש אשר תחנונים ידבר בפגעו בו בחוץ (כי אל ביתו לא יבא כי שם בצד הפתח עומד השומר ולא יתנהו לבוא הביתה, כי כן צִוָּה לאמר „עני ואביון לא יבוא אל הבית") וישחית רחמיו לבלי השכיל אל דל –, ידעתי זאת; ידעתי כמוך קורא משכיל! כי גם אותי הביא הזמן אל ארצך ואראה עולם הפוך: בארצי ייסרו את העושה המזמתה, או את אשר יחשדוהו כי זמה עשה, ומכספם ירימו תרומה לעזרת עניים ודכאי רוח, ובארצך יסור

ועצתי אמונה לך לבל תלך אחריו כי הוא איש רע מעללים ובליעל, וטוב לך ללכת מחר אל החזן אשר בא הנה זה ימים אחדים בלכתו למסעיו, ובעוד ימים אחדים ישים לדרך פעמיו, וידעתי נאמנה כי הוא יספחך אליו אחרי אשר אדבר טוב עליך, והוא איש טוב וישר הולך –

– מצות שפתיך אשמור –

– ואתה מי אתה? – שאל את רעי.

– גם אני במשוררים – ענהו.

– מה שמך? –

– דן –

– ומה שמך? – שאל אותי.

– יוסף –

– האם שני אחים אתם? – שאל בשחוק.

– אחים לצרה – ענה רעי דן. המענה הזה מצא חן בעיני אדוני הבית.

י.

מְגַלֶּה צְפוּנוֹת.

ידעתי כי בעיני רבים מהקוראים את דברי יתראו האנשים, אשר אעביר לפניהם, דרכיהם ועלילותיהם, כילדי הדמיון, דמיון כוזב; – איפו נראה בימינו אלה – ישאלוני בתמהון – אוילים וחסרי דעה כאלה אשר יחפשו אחרי חטאים בעת אשר תצא המגפה? הלא עם ועם אל הרופאים ידרשו ולא אחרי החטאים יחפשו למען הנצל ממות. ומה גם היהודים, המה ישאלו ברופאים גם בטרם הוכחו במכאוב על משכבם, ובעזרת הרופאים יפלו למשכב למען תהיה להם הצדקה לדרוש ברופאים. גם אנשי צדקה כאלה, אשר יחפשו אחרי רעבים להאכילם מפתם, כבר ספו תמו מן הארץ, וכל הדברים האלה הוצאת מלבך, כי המה לא היו ולא נבראו – כה תאמר אתה הקורא אשר נולדת בארץ

בני עיר אשדות השחיתו את דרכם ; קץ הפלאות הנה בא, משיח דופק על דלתותינו ! אך הגד נא לי מדוע עזבת את העיר הזאת? הלא את יושביה התהלכת, ובלי ספק למדת דרכיהם, ואיך בא בלבך הרעיון לעזוב אותם?

— וזה הדבר אשר עזבתי את העיר הזונה ההיא — עניתיו במרמה למען קחת את לבבו, כי ראיתי כי הוא הביט בי בעברה — כי נלאיתי ראות כבלע רשע צדיק ממנו — המענה הזה השיב אפו ממני כרגע, כי אנשים כמו אלה ישפטו רק למראה עיניהם ולמשמע אזניהם, וגם רשע עריץ כצדיק תמים בעיניהם אם ידע להמתיק מרמה בפיו.

— טוב עשית כי מהרת לעזוב את העיר באביב ימי עלומיך, אות הוא כי תטיב צעד, ותמצא חן בעיני אלהים ואנשים — ענני באהבה — אך איזה הדרך תבחר בה עתה? ומדוע באת הנה? הגד אולי יש לאל ידי להושיעך או לדבר עליך טובות, והנני נכון לעשות ככל אשר תשאל נפשך —

להיות משורר עוזר על יד החזן אשר בעיר הזאת באתי הנה, כי שמעתי שמעו מרחוק — המענה הזה לא מצא חן בעיניו, זאת הכרתי כרגע על חוות פניו, כי אין נבזה ונמאס בתבל כעוזרי החזן, בעיני ילידי ארצנו. אך מה יכולתי עשות? הן דבר יצא מפי ולא ישוב עוד — אמרתי בלבי — לתקן המעות לא אוכל עוד, וטוב לי לחריש ולהתאפק עדי אשמע דבר מה יענני. והוא גם הוא החריש רגעים אחדים, ואחרי כן אמר בלזות שפתים ובכבדות: החזן ראובן ברוך אשר היה פה, נסע כבר מזה; כי עדתנו נלאתה נשוא זמת תבליתו. הן כל החזנים סרי סוררים המה, אך הוא הרבה הרע מכלם, כי לבד המ׳מתה הרבה אשר עשה, עוד הוסיף על עונותיו פשע להכות את אשתו מכה רבה, עדי נפלה למשכב ולא יספה קום, אז שלחה העדה אותו מעל פניה, וגם קולו החזק לא עמד לו להשיבהו על כנו. וזאת תפארתי כי אני אני עשיתי זאת, אני טהרתי עדתנו מהנגע הזה, ועתה הוא חזן בעיר תעלוליה.

(התי׳צה ח״א)

בקול נורא: נבלה כזאת לא נשמעה בכל הארץ! איש זר, לובש מלבוש ארוך יזיד לבוא אל בית התפלה למרות רצון השמש! שערוריה עשה! —

כשמוע הרב השוכב על הארץ כי הראש ידבר קשות, דמה בלבו כי על השמש תעבר כוס זעמו, לכן מהר ויתנער מהעפר ויקם על רגליו ויקרא בקול גדול: אמת הדבר! נבלה עשה! שערוריה כזאת לא נעשתה בכל הארץ, כי יעמוד איש ככלב בפתח ולא יתן את איש ישראל לבוא אל בית ה׳! גרש את הכלב מבית ה׳ ולכל ישראל תהיה הרוחה! —

— הוי עז מצח! — קרא ראש העדה בקצף נורא — עוד תעיז פניך לדבר תועה על השמש, אשר עשה מלאכתו באמונה! גש הלאה!

— גם אתה כמוהו! — קרא הרב בזעם, בראותו כי שגה במשפטו — אני דמיתי כי לך לב ישר ורוח נכון לשפוט משרים, אך עתה אראה כי כל עוף למינהו ישכון —

— גש הלאה! מגאל ונבזה! בעוד כל עצמותיך שלמות ואחת מהנה לא נשברה! —

— מגולח זקן! קצוץ פאה, אוכל בשר החזיר, עז מצח! — קרא הרב ויחפוז להמלט. אך לשוא! כי זקנו אשר נפל בידי השמש היה לשטן לו לבלתי תת לו ידים להמלט וינתן בידי שר הפלך לשים עליו משמר על כי חלל כבוד ראש העדה —

— ה׳ ישמרנו! — קרא אדון הבית בשממון — המה נתנו בן יעקב ביד גוי! האם אבדה האמונה ונכרתה החמלה מלבם? הה! נפשי להאמלל תזעק! בלי ספק ישב עד עתה במשמר —

— שלום לו, אל תירא! אוהביו ומיודעיו הטו לב השוטר בשחד, כי שקלו על כפו חמשה שקל כסף וישלחנו לחפשי —

— אם כן, אמת הדבר אשר ספרו עוברי דרך: כי כל

– לוא היתה כזאת בעיר אשדות כי אז לא נותר אבן אל אבן בבית התפלה כי צר המקום מהכיל את כל הנאספים –

– בלי ספק יזרו הלאה רק את המון העם, אך כי יבוא איש יודע תורה יקרבהו כמו נגיד, האין זאת? –

– זאת לא זאת? מה להם ולתופש תורה? זכור אזכור ואשחק גם עתה: בחג המצות נגש איש עוטה מעיל ארוך עד הארץ, ועל ראשו מצנפת מעור שועל רב הזנב, חלציו היו אזורים באזור משי. הוא נגש ויבוא אל פתח בית התפלה ויאמר לפתוח הדלת, אז נתן עליו שומר הפתח בקולו: גש הלאה! – האיש התקצף ויאמר: מי אתה עז המצח, כי תעיז לדבר אלי עזות? הן רב אני בעיר כסליה!

– אם רב אתה בעיר כסליה, לך ושוב לעירך כי פה צר המקום מהכיל אותך – ובדברו הדפו אחור מהמעלות אשר לפני הפתח. הרב התקצף והתגעש, קלל וחרף את השומר כאשה רוכלת בשוק. אז לא משל עוד השומר ברוחו, ויגש אל מחרפו וימרט לחיו, אמנם גם הרב לא טמן ידו בצלחתו כי הוא אחז בשערות השומר, והשומר אחז בזקנו וכה התגוללו על הארץ רגעים אחדים. כל הנאספים ראו כן תמהו כי יעיז איש להלחם את השומר, אך כראותם כי ידי השומר מלאות עבודה, נבהלו נחפזו לפרוץ ולבוא אל תוך הבית. כראות ראש העדה כי המון אדם פרץ פתאום אל תוך הבית פנימה, שער בנפשו כי השומר – אשר היה מהמשכימים לברך על כוס יין מלא מאה פעמים בכל יום, אף כי רק ברכה אחת ברך על מאה כוסות – עזב את הפתח לדרוש שכר, לכן מהר ויצא בחרי אף לתת בקולו על השומר על אשר עזב משמרתו, אך כראותו כי הוא מתגולל על הארץ ואוחז בפאת זקן איש, קרא בקצף: מה זאת? ברוך! – השומר, או כאשר יקרא בפי העם ברוך השמש, עזב כרגע זקן לוחמו בשמעו קול ראש העדה ויספר לו את כל הנעשה. הראש התקצף והתגעש, רקע ברגליו ויקרא

— ה׳ ישמרנו, ה׳ ישמרנו! — האם כה השחיתו דרכם כי כרובם ינאצו יום קדש ושבת, ושערי בית ה׳ שוממים מבלי באי הצרותיו? —

— אך לא! מי הגיד לך כי שערי בתי התפלה שוממים? נהפוך הדבר, ביום מועד כאשר יתפלל החזן במקהלות, אז יתאספו העם מרבה להכיל עד כי יפקדו שומרים לשמור מזוזת פתחיו לבל יבוא זר אל הבית —

— מי הוא זה אשר יקרא זר בבית התפלה?! הלא בית התפלה למען העם כלו יבנה? —

— האם תלעג לי, כי תשאלני דבר אשר ידע ילד בן ארבע או חמש שנים? הטרם תדע כי זר יקרא האיש אשר לא ישלם מחיר המקום אשר יבחר בו! —

— האם כלם ישלמו בעד מושבותיהם בבית התפלה? ומה יעשו אלה אשר ידם לא תשיג לשלם מחיר המקום? —

— ראש העדה וקרוביו ובני משפחתו ומשרתיו רק המה לא ישלמו, והיותר בכסף מלא ישלמו. ואם אין, לא יתנוהו השומרים לבוא הביתה, וכי יזיד איש לבוא ביד רמה אז יתנו עליו ראשי העדה בקולם: גש הלאה! —

— נפלאת היא בעיני! — מי זה אשר יש לאל ידו לעצור בעד העם לבל יפרץ אל תוך הבית? הלא אף אם יעמידו פה בעירנו אלף משרתים גם אז לא יעצרו כח לעמוד בפני ההמון הרב —

— לא אדע מי הוא זה אשר יערב לבו לגשת אל אנשי החיל המזוינים ללחום אתם? —

— האם אנשי חיל מזוינים ישימו משמר על בית ה׳ לבל יבואו בו בני ישראל?! —

— אנשי חיל מזוינים רוכבי בסוסים המה יפילו אימתה ופחד על כל הקרב אליהם —

— ה׳ ישמרנו! ה׳ ישמרנו! —

— האם פה יבוא כל איש אף ביום מועד? —

— פה דלתי הבית פתוחים לכל יבוא — ענה בשחוק.

(ותועה ח״א)

ה׳. ואתה אמרת: אחת היא לי – וכבלותו לדבר הסב פניו וילך לו.

– מי אתם בני? – שאלנו איש זקן ברוח נדיבה.

– עוברי אורח אנחנו –

– הנה נפשכם עיפה מעמל הדרך, ובלי תפוגה גם בטנכם תחסר, בואו וסעדו לבכם והנפשו מעמל הדרך – הלכנו אחריו, ובביתו מצאנו את השלחן ערוך ועליו לחם ומלח, השלחן היה מכוסה במכסה לבן, וקצה האחד מהשלחן לא התכסה. רחצנו בנקיון כפנו ונשב סביב להשולחן. מקומי היה לקצה השלחן, בראותי כי לא קצר המצע מהשתרע על כל השלחן לקחתי את קצה המצע ואכס את קצה השלחן.

– אל נא בני – אמר אלי הזקן אדוני הבית – לא נכון הדבר לכסות את כל השלחן כי לא חדש ולא שבת היום, והוא זכר לחרבן בית מקדשנו – ובדברו זאת נשא מרום עיניו ויתאנח.

– אני לא ראיתי זאת מעודי – עניתיו בתם לב.

– מאיזה עיר אתה? –

– מעיר אשדות –

– הנולדת שמה? –

– לא נולדתי שם רק בעודני נער קטן באתי שמה, ומני אז לא עזבתי את העיר הזאת –

– אני שמעתי כי ימצאו בהעיר אשדות רבים מבני ישראל אשר כמלבושי הגוים ילבשו, ובבית התפלה ישירו במקהלות כבבתי תפלות הגוים, האמת הדבר? –

– כדבריך אדוני –

– אך אדמה כי ישנם גם תמימי דרך ויראי אלהים–

– יש ויש הרבה מבני ישראל אשר לא יוציאו משא ביום השבת ויבקרו בבתי התפלה ביום שבת ומועד גם ימצאו אנשים – אף אם מעטים המה – אשר בבקר בבקר יבואו לשפוך שיח בבית התפלה –

(התיעה ח״א)

מתנים, אך לא שמתי לבי אליו. אחרי כלות התפלה אמרתי אליו: מה נורא המקום הזה! אין זאת כי אם עיר אלהים וכל יושביה בני עליון כלם, כי יחפשו בנרות אחרי חטאים, לא כן בעיר אשדות שם יעשו חטאים על כל שפיים ואיש לא ישים לבו אליהם –

– לא פה המקום לדבר בכמו אלה, עוד חזון למועד ואני אספר לך נצורות אשר בשמעך אותן תסמר שערות בשרך ואחז בשרך פלצות, אך עתה נלכה נא לדרוש את בית החזן.

– החזן? – נשמע קול מאחרינו – מה לכם ולהחזן? –

– דבר לנו אליו! – עניתי בראותי כי רעי לא יחפוץ לענות.

– אל החזן ראובן דוד? –

– לא ארע אם ראובן דוד או יחזקאל שמעיה שמו, רק אל החזן אשר יתפלל בבית התפלה הזה נדרוש –

– אל החזן מבית התפלה הזה? –

– כדבריך –

– האם בית תפלה הבית הזה? –

– ומה שמו אשר תקרא לו אם לא בית תפלה? –

– הבית הזה לא בית תפלה הוא –

– מה הוא? –

– הוא בית המדרש, הטרם תדע כי בית המדרש לא בית תפלה הוא? –

– טוב הדבר, אחת היא לי אם בית תפלה או בית המדרש יקרא, אך הגידה נא לי איפה הוא בית החזן? –

– אחת היא לך! אך לי לא אחת היא, בית התפלה הוא בית אשר בו יתפללו, ובבית המדרש יהגו בתורה הצמאים לדבר ה', וקדושת בית המדרש מאד נעלה על קדושת בית הכנסת, הנה יבואו כל הלומדים והעשירים להתפלל, ובבית הכנסת יבואו החיטים ותופרי מנעלים וכל אלה אשר לא דעת ולא תבונה להם בתורת

השוטרים להוסיף על המכות מכה רבה. השוטרים לא מרו את פי השופטים, והארורה נאנקה דום, לשונה לחכה דבקה. אז אמרו השופטים אל השוטרים: הרף! כי אמרו פן גועה בעונה. השוטרים הרפו ממנה ויצקו עליה מים קרים. וכרגע שב רוחה הטמא אליה. ראש העדה קרא עוד הפעם: תני תודה ואם אין יוסיפו לך כהנה וכהנה, „אמנה חטאתי!” אמרה הזונה בהשפילה כאוב מארץ קולה, אז צוו ויבילוה לחצר בית התפלה בבגדי בוז למען תהי לקלסה לכל רואיה, תראינה הנשים ותאחזן רעדה ותקחנה מוסר לבל תשטינה מהדרך הטוב —

— אך איך לא יראו ולא שמו ראשי העדה אל לבם פן תמות תחת ידי השוטרים — שאלתי בשממון.

— כדבר אחד האוילים תדבר — ענני הדובר בי ויתן קולי בשחוק — כזה וכזה יבלע בבור מית, יתמו חטאים מן הארץ וירדו רשעים לשאולה! זכור אזכור כי לפני חמש שנים מתה החוטאת מבלי תת תודה ותובל בחרפה לקבורת — לוא תהי אחרית הזאת כמוה. —

— אך האם גדל כה עונה מנשוא אם התלחשה את איש, מי יודע אולי חפה היא מפשע? —

— הכהתל באנוש נבזה תהתל בי; כי תשאלני שאלות הבל כאלה? הלא הגדתי לך, כי היא נתנה תודה, פיה ענה בה כי חטאה —

— ומה עשו להאיש החוטא? —

— לו לא עשו מאומה, כי הוא עשיר גדול מאד וידו רוממה. ומי הוא אשר יערב לבו לגשת אליו? —

— היתכן הדבר... ברגע הזה נגש איש אלינו ויתן עלינו בקולו: הלא תחדלו לפשוק שפתים בעת התפלה? הלא החזן יתפלל ואתם תרבו להג, בנים שובבים! — הנער הדובר בי מהר וירחיק לשבת הלאה, ואני יחד את רעי ישבנו על מקומנו. הוא לא דבר דבר בכל העת אשר דברתי, ולא שאל מאומה רק לפעמים נאנח בשברון

הזונים הזאת, והיא עמדה ברשעתה „לא חטאתי!" ענתה בעזות מצח! –

– חטאת לאלהים ולאישך ולכל העדה, כי תועבה עשית! – קרא ראש העדה.

– לא אמצא בי עון אשר חטא! – ענתה ותרם מצח אשה זונה.

– תני תודה! – נתן עליה ראש העדה בקולו – והסירי מעלינו את המגפה אשר הבאת עלינו ברשעתך. תני תודה ותשאי את לבדך עון פשעך ואנחנו נהיה נקיים.

– איך אתן תודה ואנכי לא נטמאתי? ה' היודע מחשבות אנוש הוא יודע כי נקיתי מפשע! – ענתה הזונה ולא ידעה בשת.

ראש העדה בשמעו כי טמאת השם הזאת תעיז פניה לשאת שם ה' לשוא, קרא בקצף: הוי ארורה! העוד תעיזי פניך לשאת על שפתיך הטמאות שם ה' הטהור לשוא! שוטרים גשו הנה! עוד מעט ותתני תודה ולא תוסיפי להסתיר עונך בחבך! –

– הנני בידכם! – ענתה טמאת השם – עשו אתי כטוב בעיניכם. אך ידעו תדעו כי דם נקי תשפכו היום – אחד מראשי העדה שלמה שמו, אשר לבו כלב האשה, חפץ להטות את לב ראשי העדה לשלחה לנפשה, הוי פתי! אך ראש העדה הוא איש חכם וכביר כח לב, הוא לא שעה אל חלומותיו ואל דבריו, ואחרי אשר יצא זה האיש רך הלבב מבית המועדה, כי לא חפץ להותר שמה עיד כי הכלימו ראש העדה, אז צוה על השוטרים ויסירו את הבגדים מעל המנאפת רק הכתונת לבדה כסתה מערומיה, ויחלו לדוש את בשרה בשבטים, וראש העדה קורא בקול: תני תודה! – אך היא – שערוריה כזאת לא נשמעה בכל הארץ! – היא קראה בקול נורא – אני אתן תודה כי לא חפצתי לשמוע בקולך להיות עמך – הדברים האלה העלו חמת כל ראשי העדה עד להשחית ויצוו את

– מי? פיה ענה בה! היא נתנה תודה! –
– היא נתנה תודה?! – שאלתי בתמהון – מדוע עשתה זאת? –
– הוי בער! הנך שואל שאלות אשר לא ישאל נער בן שלש שנים –
– סלח נא לי! – עניתיו – הן גר אנכי פה ומעודי לא ראיתי כזאת, לכן אשאלך, ואם מצאתי חן בעיניך ספר נא לי שרש דבר ואדעה –
– אם תחפוץ לדעת את כל הדברים בוא אתי אל בית התפלה, ובעת התפלה אספר לך את כל אשר תחפוץ לדעת –
בבית התפלה ספר לי כדברים האלה: בימים אחדים מתו ילדים הרבה במחלת האסכרה רחמנא לצלן; וזאת יודע כל איש ישראל כי בעבור החטאים בנים קטנים מתים: לכן קראו עצרה ואספו אספה ביום השני להועץ מה לעשות ותעצר המגפה. ובהתאסף ראשי העם ביום השני נפלגו בדעותיהם זה בכה וזה בכה, עדי גמרו אמר לקרוא אספה ביום החמישי. ביום החמישי נקבצו ובאו הנאספים עוד הפעם ויחליטו כי תנתן דת לחפש אחרי חטאים, ויצאו שוטרי העיר ללכת מבית לבית ולראות פן יעותו יושביו את דרכם, וגם ביום השבת השמיע השוטר בבית התפלה: כל איש אשר ידע דבר רע ולא יגיד ונשא את עונו, כי כל ישראל ערבים זה בזה, ואם איש אחד יחטא יצא הקצף על כל העדה. חרדה לבשה את כל השומעים את הדברים הנוראים האלה, ויבואו כל איש אשר נגעה יראת אלהים בלבם ויגידו את אשר ראו בעיניהם או שמעו באזניהם, ורבים המה אשר נמנו את פושעים כי נגלה עונם, אמנם המה מהרו ויכפרו את אשמם בדמי כפורים להקהל ונרות לבית התפלה. אך זאת הרשעה שאול חטאה; כי על פי שנים עדים התלחשה את גבריאל הסוחר בביתו, הלא דבר הוא! ראשי העדה מהרו ויקראו את אשת

לשבור זרועם הרשעה! אל נורא ה' בקומו למשפט! בחרב ירעב ובדבר ילחם בכם! עד הנה מתו עוללים בחיק אמותיהם, ועתה תמותינה גם האמות על פני ילדיהן, והאבות אחריהם ילכו, לא יאחרו פעמיהם, כי אל נורא ה' ומי יכיל עברות אפו –

אימת חשכה נפלה על כל ההמון הרב בשמעם את דבריו ותהי מהומה ומבוכה: אלה צעקו מרה, ואלה הילילו. פתאום קם איש מתוך העדה ויקרא בקול גדול: ברח לך משגע! מי הביאך הלום? לך ושוב למקומך מקום הסרי הדעת. שוטרים שימו עליו משמר! הטרם תדעו כי משגע הוא?! –

– ידעתי כי משגע אני כי כל סר מרע משתולל – ענה המוכיח וירד מהשלחן, ואיש לא נגע בו לרעה. גם השוטרים אשר מוצא שפתי הראש קדוש להם בכל עת, מרו עתה את פיו ולא נגעו בהמוכיח – לרעה. אני ראיתי השתוממתי ולא ידעתי עד מה, לכן נגשתי אל איש אחד ואשאלהו: מי הוא האיש? –

– המטיף המשוגע! – ענני וילך לו.

– הגד נא לי אולי תדע אתה, מדוע עשו ככה להאשה הזאת! – שאלתי את רעי דן אשר דבר את איש בעת ההיא.

– הלא שמעת כי היא חוטאת – ענני – ויותר מזה לא אדע גם אני, שאל את פי אחד מיושבי העיר הזאת, אם תחפוץ לדעת הדבר אל נכון –

– האם כה גברו חטאתיה, כי ירדפוה באף ואיש לא יתן לה חנינה? – שאלתי את האיש אשר עמד לימינו.

– עוד לא לקחה החצי בכל חטאתיה –

– במה חטאה? –

– היא שכחה ברית אלוה אשר כרת אליה נעוריה בינה ובינו, ותחבק חיק זר בעת אשר הלך בדרך למרחוק –

– ומי גלה עונה? –

– בחטאה מתו עוללים נקיים – קראה אשה מצניעה לכת ועפעפיה בחנו את האיש אשר עמד למולה.

– רק בעירנו תעשינה שערוריות כאלה – צעקה אשה זקנה בעזוז אפה ותשלך נעלה על ראש האשה החוטאת. האמללה נעה הנה והנה ותפול מעל השלחן. שחוק אדיר התפרץ מפי כל האספה, ושתי השוטרים החזיקו בידי החוטאת ויסחבוה אל ביתה.

– אחי! הרעותם אשר עשיתם! – נשמע פתאום קול מר מרגיז לב. נשאתי עיני ואראה איש זקן עוטה טלית עם פתילים על ארבע כנפותיה, טוטפות על ראשו, ופאת ראשו וזקנו הלבנות כצמר צחר ארוכות מאוד ויורדות כעבותות על לבו עד חזהו, עומד על השלחן אשר עליו עמדה זה לא כביר האשה החוטאת, מניף ידו וצועק מרה: דם נקי שפכתם במקום הזה! חטאתם לאלהיכם חטאת לא תוכלו כפרה! דמי האשה האמללה צועקים אל ה׳ וכתלי בית התפלה אשר הביטו ויראו מעשיכם יעידו עליכם חטאתכם לפני אל המשפט תמים דעים. דם, הה! דם שפכתם במקום הזה! נוכח בית אלהים! – הוסיף לצעוק בקול מר ויגז את שערות ראשו – דיני נפשות בטלו מעת הוסר התמיד, מעת לקח מחמד נפשנו ועטרת ראשנו נפלה בעון אבותינו כי העוו משפט ואתם העזתם מצח לדין דיני נפשות מבלי חקור ודרוש ותתנו לבבכם כלב אלהים! הה! רעה נשקפה נגד פנינו! אל זועם לא ינקנו! חרדו מיום הדין הנורא! קרעו לבבכם הערל ושוו לנגד עיניכם הַמּוֹת בּעִגָּיוֹן את אדון כל היצור, אשר לא ישא פני ראש ולא יקח שוחד מידי עשיר, הוא לתפלת נבאים ישמע, יטה אזן לדמעת עשוקים, נפש חללים תשוע תמצא עזרתה בו, ובזעם אפו יסר ייסר את הזדונים אשר יעשו משפט בלא משפט, המתאמרים למאמינים והמה בנים לא אמון בם. אל אלה אשר הות נפשם להם לקי ורום עיניהם למשקלת, לחלל כבוד ישרים, להכרית תמימים מן הארץ. עליהם יקום בחמה שפוכה וזעף אף לגדע קרנם,

אלה אשר יאכלו ילדי ישראל בכל פה, המה לא יאשמו, רק החוטאים יובאו שמה. אמנם ידעתי כי תתפלא אתה הקורא בקראך דברי, ותשאל בתמהון: הלא אלה חטאו עוו ופשעו ואם המה לא יובאו שמה, מי המה אלה החוטאים כבדי העון אשר שמה יובאו? – לכן פקח עיניך וראה: מי זאת הנצבת שמה על השולחן, פניה כפני מת כל עצמותיה תרהפנה, בגד קרוע ומלא נוצות יכס את בשרה, על ראשה מגבעת מלא נוצות והיא מתופפת על לבה, וכל העם רואים וצוהלים, ויריעו בכל פה „החוטאת" „החוטאת"! –

– במה חטאה האמללה הזאת? האם טרפה נפש עולה בכפה, או הורידה אישה דומה באפה? – כה תשאל אתה הקורא וכה שאלתי גם אני אז כאשר ראיתיה – כי במראה הזה אשר תארתי לך ראו עיני בבואי לחצר בית התפלה: אשה אמללה עמדה על שלחן מעל לעם וכל הנאספים כלם אשר לאלפים באו שמה קוראים בקול גדול „החוטאת" „החוטאת"! והיא נאלמה דם, ראשה לארץ הורידה. וכה עמדה זמן כביר נשענת על יד שוטר הקהל. אחר כן פתח השוטר את פיו ויתן בקול עוז – כה יעשה להאשה המנאפת תחת אישה –

– יקחה אפל! בבור מות יבלעה! – קראו רבים בקול גדול.

– הכו את החצופה, הכו אל תחמלו, שארית לא תהיה לה ולכל החצופות כמה – קרא איש קטן קומה ולובש קרעים ויניע בפאות ראשו אשר מעודן לא עלה מסרק עליהן.

– היא המיתה את אישי הצדיק – נתנה בקולה אשה גבהת קומה ודקת בשר ותרם אגרופה.

– אם לא נעשה בה משפטים אז אבדנו כלנו – ענה אחריה איש בריא בשר מאד בשימו עיניו בחוטאת ובהעבירו ידו על זקנו הארוך.

(התועה ה"א)

ומצה, ואלה יפתו במו פיהם את העובר לסור אליהם לקנות מרכולתם. ובכל הרחובות שוררת דומיה בכל עת, ועל כן התפלאתי מאוד בבואי העירה לראות כי אנשים ונשים וטף ימהרו ירוצו, איש את רעהו ידחקו בקול המון ותרועה.

– מה זה קול הקריה הומה? – שאלתי את איש עובר על פני, אך הוא לא ענני דבר כי היה נחפז לדרכו.

– נלכה גם אנחנו שמה! – אמר רעי אלי.

– אנה נלך? –

– אל מקום אשר ילכו כל אלה – הלכנו שמה ונבוא אל חצר בית התפלה; אבל אל ידמה הקורא, באמרי חצר בית התפלה, כי חצר או גדר היה שם, לא אחד מאלה רק ככר ארץ רחבת ידים מלאה קיא צואה לפני בית התפלה היה נקרא בפי יושבי העיר „חצר בית התפלה". במקום הזה באו בברית איש ואשתו ביום חתונתם, שמה נקבצו ובאו הקרואים ושם נתן הטבעת על ידי רעיתו לעיני כל בני ישראל ולעיני העזים אשר רעו על יד הככר הזה באין מכלים דבר, ושמה קוננו על מת אדם גדול. במקום הזה העמידו מטת המת והמקונן עמד על שולחן עץ מעל לעם ויעורר תאניה ואניה, ושמה הביאו שוטרי העדה בפקודת השופטים את החוטאים, אשר גדל עונם, להענש קבל עם ביד פשעם. וגם עתה הביאו השוטרים שמה את... מצא את חדתי, את מי הביאו עתה השוטרים שמה? אם תחשוב כי את ראיש הקהל על אשר שלח ידו בכסף העדה ויאסף כחול חיל זרים, או אולי את הראיש בבית התפלה אשר מעל מעל בכסף הקדשים, או תדמה כי את האיש אשר תחת ידו הפקד כסף יתומים ומהר הבתולות והוא כחש ושם בכליו את הכסף ואת אדוני הכסף לא הכיר, או אולי יעלו מחשבות על לבך כי את אלה אשר מכרו בני ישראל לאלפים בעד בצע כסף, אם כזה תחשוב אודיעך כי שקר בימינך, כי לא אחד מאלה יובא שמה; כי אלה אשר ימלאו חוריהם בכסף הקדשים וימלאו כרסם מכסף העדה, או

לבי „האם כל בני חלוף נולדו לעמל ובלהה?" אף כי לא ידעתי נפשי, מדוע מרו ועצבו דבריו את רוחי — הוא התבונן בי רגעים אחדים, ויאמר: גם אני ראיתי רעה — הוא השמיע דבריו בקול אשר לא אוכל להארה באמר ודברים, כי לא קול שחוק ולא קול עצב היה הקול הזה, רק בקול בוז קלסה ושאט נפש שמעו אזני. בקול אשר נשמע מפי משתגעים או שונאי מין האדם. כל עצמותי רחפו בשמעי את דבריו ולא עניתי דבר, והוא הוסיף להביע אמריו: „האם גם אתה" שאלתני, אות הוא כי גם בך נגעה יד הזמן, גם בך נחתו שני הפגעים לבן משנה אהבה אהבך כי אחים אנחנו, אחים לצרה. כה דבר ויורד ראשו לארץ, וגם אני לא הרימותי עיני ומחשבות יגון לחצו לבבי. כה עברנו ברגל עד בואנו אל העיר מאפליה לפנות היום.

ט.

הַחוֹצָאוֹת.

העיר מאפליה עיר גדולה היא; כעשרת אלפים יושביה כמעט כלם מבני ישראל המה, רק ברחוב אחד הנקרא רחוב הגוים גרו נוצרים, כי בכל העיר לא נתנה למו אחוזה (כאשר לפנים לא נתן הרשיון לבני ישראל לבנות בית מעל לגבול רחוב היהודים) מאשר כי בכל העיר עשו ערוב למען יוציאו ויביאו ביום השבת איש איש את סדר התפלה והטלית בידו מביתו לבית התפלה. ואף כי במשטר וסדר נכון נבנו הבתים, בכל זאת לא תאר ולא מראה היה להעיר הזאת, כי בתיה בתי עץ מגואלים, ברחובותיה צפו מי מדמנה גם בחרבוני קיץ ויהיו מי ברכים, אך בימי הגשמים עד צואר יחצה העובר בחוץ. בעיר כזאת לא ישמע קול שאון רק בשוק מקום יתאספו המון עם למקנה וקנין. שמה ישמעו קולות מקולות שונים. אלה יקראו לריב

לוא ידעת איך פחד ורחב לבי בשמעי כי גם בארצנו החלה הדעת לפעם את אחינו אשר נזרו אחור עד הנה מכל חכמה ומדע, כי אז לא היה לפלא בעיניך כי הרביתי חקור, אך אשים יד לפה עד עת מצוא רק הגד נא לי אנה פניך מיעדות? למען אדע אם אוכל ללכת אתך אי אפרד ממך –

– אל העיר פדרון אלכה כי אחפוץ להיות לעזר להחזן אשר בעיר ההיא –

– גם אני משורר אני ואל חזן אשים פעמי; אך לא אל העיר פדרון אלכה כי היא עיר קטנה מאד והחזן אשר בה לא ימצא די טרף לנהל את ביתו בלחם, ואף כי להאכיל מפתו לעוזרים, לא כן בעיר גדולה כמאפליה, שמה ייטב להמשוררים – העוזרים, וגם אתה לו לעצתי תקשיב ביאה אתי ויחד נלכה אל העיר מאפליה –

– העוד רב הדרך לבוא שמה?

– מהלך חמש שעות –

– ולעיר פדרון?

– מהלך ארבע שעות –

– טוב הדבר, הבה ונלכה יחד כי אחת היא לי אם בעיר פדרון או מאפליה אשים משכני ואתה מצאת חן בעיני, לכן לא אבה הפרד ממך, ואם אראה כי איש אמונים אתה אגיד את כל לבי לך ונהיה רעים אם תחפוץ? –

– בכל לבב, הנני נכון לאהבך כאח לי אם אך אראה כי איש ישר הולך אתה, וגם אני אגלה לך את כל הכמוים והתום באוצרות לבבי, כי רבות רבות ראו עיני ולבבי היה להם קבר עד הנה. הה! מי יתן ואמצא את האיש הנאמן אשר אוכל לשפוך לפניו שיחי, כי אז אולי מצאתי נחומים לנפשי –

– האם גם אתה ראית רעה? – שאלתיו ברגשי חמלה ועצב כי דבריו ירדו כחצים שנונים לחדרי לבי, ופתאום לפתע עלו עוד הפעם המחשבות אשר חשבתי בתחלה על

– נער עברי אנכי זאת תראה בעיניך; ובעיר אשדות נולדתי ושם גדלתי, ובעירנו לא יזיד איש לחרף את איש על כי סמי יהודה יצא. שמה לא נכר יהודי לפני אינו יהודי, בשפתם ומלבושיהם לא יבדלו מיושב הארץ, לכן לא יכולתי למשול ברוחי, בשמעי כלב נמבזה אשר ישבר למצוא שבר ממני, יעיז פניו לחרפני חנם –

– האם תמצא עיר בארצנו אשר יושביה העברים השליכו הבגדים הצואים מעליהם וילבשו בגדים כאחד האדם? – שאל בתמהון.

– יש ויש ערים הרבה –

– לא אאמין למשמע אזני –

– האם שמעת מפי דבר כזב כי לא תתן אמון בדברי? הלא את אשר חזיתי אותה לך אספרה. בוא נא שמה וראית בעיניך יהודים לאלפים אשר לא תכירם כי הם בשם ישראל יכנו –

– אם כדבריך כן הוא, מדוע לא תלבש גם אתה מלבוש יושב הארץ? – לדבריו נבוכתי מאד ולא מצאתי מענה, לכן אמרתי לו קשט אמרי אמת: כי לא יליד אשדות הנני, וכי גם שם ימצאו מתקדשים המחזיקים בכנפות בגדיהם הארוכות כבדבר קדש, ואני אתם התהלכתי –

ואיפו למדת שפת הארץ, אם את המתקדשים התהלכת? הלא המה יקראו מלא אחרי האיש אשר יגע בספר כתוב בשפה נכריה –

– בעיר אשדות ילמדו גם המתקדשים שפת הארץ –

– ומדוע יצאת מעיר כזאת אשר בה ילמדו אף המתקדשים את בניהם שפת הארץ? לוא הייתי אני שם כי אז לא עזבתי את העיר בעד כל כפר –

– הלא לכל תכלה יש קץ ולשאלותיך אין קץ, הן לא אדעך עוד מי אתה, וגם אתה לא תדעני ואיך אגלה את כל לבי לפניך? –

– צדקת בדבריך, לא מחכמה שאלתי עד הנה; אמנם

העגלה לסוס? הלא הוא שב ריקם בעגלה אחרי אשר מכר את העצים, ודי לו אם יקח גם ממך עשר אגורות –

– צדקת בדבריך; אך אני לא ידעתי זאת בתחלה ורגלי נלאו נשוא גויתי –

– מה תדברו בשפה זרה? יהודים ארורים! – נתן עלינו האכר בקולו וידפוק את סוסו.

– עמוד! נתתי עליו בקול מושל – עמוד כלב נמבזה! איך מלאך לבך לחרפנו? הידעת כי יש לאל ידי להסגירך בידי השופטים ותוסר על זדון לבך?! – פלצות אחזה את הנער בשמעו דברים כאלה יוצאים מפי, כי אמר בלבו: האכר יכנו חרם, אך לא כאשר דמה כן היתה: נהפך הדבר, האכר בשמעו קול מושל נחת מפני ויאמר: לא עליך רק על רעיך נתתי בקולי –

– ועל רעי איך מלאך לבך? אך מה אדבר אל אויל? לא אוסיף ללכת בדרך אתך – ובדברי קצפתי מעל העגלה. האכר השתומם מאוד, גם דאגה שברה לבו על רבע השקל אשר אבד בפחזותו ויחל להתחנן אלי לשוב אליו.

– גם אתה רד מהעגלה! – אמרתי אל הנער.

– הלא שלמתי לו עשר אגורות –

– אני אתן לך חמשים ויחד נלכה אל העיר פדרון – הוא האמין כי וירד מהעגלה, והאכר הרחיק ללכת בלי חמלה וקללות ונאצות נמלטו מפתחי פיהו –

– מי אתה? – שאלני הנער אחרי אשר ישבנו על יצוע דשא – הן זאת אראה כי לא יליד הפלך הזה הנך, אך...

– מאין ידעת כי לא יליד הפלך הזה הנני? – שאלתיו מבלי תת אותו לכלות דבריו.

– מאשר כי בבני ישראל ילידי הפלך הזה אין גם אחד אשר לשונו תמהר לדבר צחות בשפת הארץ, ועז לבך לא ראיתי אף בין העשירים ושלוי עולם פה. כי כלם יפחדו לקול עלה נדף, ולך אמיץ לב לענות לחורפיך דבר. לכן אשאלך והודיעני מי אתה? –

(התיעה ח״א)

בדברי תמים דעים בעיניך, כי הכסף יענה את הכל...

כשתי שעות הלכתי ברגל ולבי היה שמח בזכרי כי כסף רב בידי, עד כי נלאיתי ואומר לנוח, אך קול מצהלות סוס מאחרי הגיע לאזני. הבטתי מאחרי ואראה אכר יושב בעגלה אשר בה הביא עצים העירה, ולימינו איש צעיר לימים כבן שמונה עשרה שנה מבני ישראל, כראות האכר אותי אחז ברסן הסוס להעמידו וישאלני:

– אנה תלך נער? –

– אל העיר פדרון – עניתיו.

– גם אני אסע שמה, אם תחפוץ הבה את שכרי ואושיבך בעגלה –

– כמה שכרך? –

– ככר מלח תתן לי –

– איפוא אקח לך מלח, האם אעשה מקנה וקנין במלח? – שאלתיו בתמהון כי לא ידעתי עוד דרך האכרים, כי יבקשו למו בכל עת מלח ולא כסף בשכרם.

– האם לא תדע איפו תמצא מלח? הלא ראובן הסוחר בעיר פדרון יתן לך אלף ככר מלח במחיר כסף – אך אילי לא תדע ביתו אנהגך אליו –

– מה לי ללכת ולבקש לך מלח? אני אתן שכרך בכסף ואתה תן את הכסף באשר תחפוץ. הגד לי, כמה שכרך בכסף? –

– רבע שקל כסף –

– אני אתן – כשמוע האכר כי לא שניתי אחרי דברו נעצב אל לבו על כי לא בקש ממני כפלים, ויאמר: אך גם יין שרף תתן לי –

– גם יין שרף אתן לך –

– האם בן מלך אתה? – שאל בתמהון הנער העברי בשפת היהודים בארצנו – הן אני נותן לו בשכרו רבע ככר מלח במחיר עשר אגורות נחושת בעד כל הדרך, ומדוע תפזר כספך על לא דבר? האם למעני או למענך יתם

המה, ובעיני כל העדה יקדשו ויתחשבו לנוטרי כרם ה׳ צבאות אשר יצודו בחרמם השועלים המחבלים כרמים!...׳ סוחרי בנפש אדם ימכרו נפש איש בעשרים שקלים, יגזלו פרי בטן למען בצוע בצע. מי המה? — — אחי יוסף המה! רחמנים בני רחמנים יקראו! הקורעים בגדיהם ובעפר יתפלשו וצועקים מרה על שבר יוסף, והם המה יגדילו השבר! אלה וכאלה אשמיעך אך לא עתה. לכן חכה לי ליום אבוא אליך ולקחתיך אל שדה צופים, ומראש ההר תראה את מעשי אלה המעמיקים לסתיר עצה, בחשכה יתהלכו ובמחשך מעשיהם, שם תעמוד וראית עד אשר — יראוך המסתתרים בחורי עפר וכפים וישימו פחים לרגליך, יורידוך אליהם והיית כאחד מהם, או אם כביר כח לבך תתנשא עליהם ותשחק להם ולהמונם... כל אלה אעביר לפניך לעת מצוא לא אסתיר דבר, אך לא עתה, ורק בעבור זאת הודעתיך בעת כי כביר מצאה ידי וכי בהיכלי ענג משכני, ואין קצה להכסף והזהב אשר ימלאו אוצרותי למען תטה אזן קשבת לדברי, כי לולא זאת יראתי פן תאטם אזנך משמוע אמרי, כי ידעתי נאמנה כי רבים המה אשר לא הסכינו לשמוע מוסר ולא יחפצו בו אם יצא מפי דל, אך לא כן אם איש אוצרות יפתח פיו אז ימהרו כל רואיו לפקוח עינים ולהקשיב, ואם גם מוסר יצא מפיו לא יבחלו בו. ואני ככל האדם הנני, ובדרכיהם אלך; וזה דרך כל האדם: האחד ידמה בלבו כי קולו ערב וישמיע קולו בכל עת, אף כי קולו כקול העורב מרגיז לב, והשני יחשוב כי נופת תטפנה שפתיו ויבקש לו להשמיע בשער מדברותיו בפני קהל ועדה, אף כי בדבריו יאמר לכל כי סכל הוא. וכן גם אנכי אדמה כי המקרים הרבים אשר עברו על ראשי, התהפוכות השונות אשר ראו עיני ברבות הימים, המה הביאו רב חכמה בלבי ולי הצדקה להעיר אזן הקורא לשמוע מוסר, ויוכל היות כי בעיניך יהיו כשיח שוא ותפל, לכן חשתי לגלות אזניך כי את עשירי עולם הנני נמנה כיום, ויהיו דברי ...!

(תחוגה ה״א)

בעדו?! ובמה נעלה ערכו על ערך הבהמה והחיה? הלא המה ילכו אחרי החפץ הנטוע בקרבם, והוא גם הוא חפצי ומאויו יבקש. המה יבקשו טרף לנפשם בעת אשר בטנם תחסר, יחפשו להסתר מפחד אויב בבוא עליהם צרה, והוא יבקש לו כסף כי בו ישים כל מבטחו.

— כאשר כביר תמצא ידי — יאמר בלבו — אז ארדע שלו בעצמי, הדר הטבע ירנין לב יושב במשכנות מבטחים, לב אהובה יקנה לו איש בכסף מלא, כבוד ושם עולם מעפרות זהב יצאו, באין כסף אין שלום, אין ענג ואין אהבה — כה יאמר בלבו בעת אשר לא מלא עוד ביתו טוב, אך אז כאשר ירבה חילו, יבין כי שוא היתה תקותו: במשכנות מבטחים ישב ולא יתענג על הדר הטבע, כי יפחד פחד כל הימים לבל יעלה עמלו בתהו. הוא קנה לו לב אהובה, אך רוחו לא ינוח וגם בלילה לא ישכב לבו, כי לא יבטח באמונתה, גם הכבוד אשר יפזרו לו מחליקי לשון מלא חפנים, לא ירגיע רוחו כי ממנו לא נכחד כי שקר הרמיתם... אלה הנה רגשותיך העדינות בן אדם! אלה דמה פרי מחשבותיך הנעלות, גבה עינים! אכול פרי עמלך ויהיו בפיך כדבש למתוק, אם יש לאל ידך לשים מר למתוק!... אמנם בקרבי היו למרורת פתנים... בעת אשר הייתי נער נהפכה תוגתי לששון לנגה ברק הזהב, אך עתה... אמנם מה אדבר עתה, בספרי תולדות ימי נעורי, ממצבי עתה? ומדוע אשמיעך הקורא בעת כי את עשירי עולם הנני נמנה בטרם השמעתיך איך השגתי את הברכה? אם הלכתי לצוד ציד, או המתקתי מרמה בפי, כי עוד דבות רבות יש לי להשמיע לאזניך הקורא מהדברים אשר ראו עיני: אח כורה על אחיו רעה ויצודנו למדחפות למען קחת את כספו. והאח הזה? — — אחי אבי, דודי הוא! אנשי בליעל ידיחו בן יעקב מאחרי אמונת אבותיו; בצדיה בערמה ובזדון לב יפרשו רשת ליד מעגל הולך נכחו למען הסיר לבבו מאחרי אלהיו, והאנשים ההמה? — — מתקדשים

מעודי לא הייתי בהמה (אולי ידעו זאת המשוררים המהללים יותר ממני?) אך זאת אדע כי שקר בימין אלה הלוקחים לשונם לדבר גבהה גבהה, וחזן ערך רגשות האדם ישמיעוני כי הנה ירוממוהו ע״ל ובגני עדנים יתהלך בעת אשר תתעורר האהבה בלבו. ועת יביט על יפעת הטבע ימלאו בתי נפשו גיל ושמחה נצחת. זאת לא זאת! האדם ידע אהבה אך לא בתענוגיה; את השושנים יראה והנה רחוקות, והחוחים יעלו בידו להכאיב בשרו. את הדר הטבע יראה ולא ישבע נחת, כי מכשולים ותחתחים רבים עומדים לשטן לו: פה יקום המנהג האכזר כמלך בלהות ויוביש ששון מלב בני אדם – אל תמלא שחוק פיך בפני רבים – אל תראה אותות אהבה לאהובת לבך במקום רואים כי באלה לא הפצתי – יצוה עלי במפגיע. ושם יארבו פגעי הזמן והמקרים אשר בין רגע יולדו על דרכי בני איש, לענות את נפשו. ולהגדיל שברו יתעוררו זכרונות ודאגות בבתי נפשו; זכרונות הימים החולפים ודאגת הימים הבאים. דה! הנה כמלאכי זעם תרדפנה באף ותגרשנה כל רגש שמחה ומנוחה מלבנו. ואיה כבוד האדם ותפארתו? איפוא היא ההצלחה אשר אליה גוי ואדם ידרושו? ובמה נחשב הוא יותר מן הבהמה? האם בידו טובו? היאמר לגלי הפגעים עד פה תבואו? הלא כגלגל בידי נער כן הנהו בידי המקרה; מקרה אחד ירוממהו ע״ל, ומקרה אחר ישפילהו עד עפר. אתמול לחכמתו ולתורתו פערו פיהם כל שומעי בקולו, ועתה עליו ישחקו צעירים ממנו לימים. מה זאת? תשאל בתמהון, האם באו שודדים או גנבים פשטו על לבו ויגזלו חכמתו ממנו? לא זאת! חכמתו אתו כביום אתמול, או גם ביום אתמול לא היתה בלבו כביום הזה, רק אתמול היה כיסו מלא והיום בא רזון בו, או גם אתמול גם היום היה כיסו ריק, רק יודעיו האמינו אתמול כי בצל הכסף גורלו, ועתה נפקחו עיניהם לראות כי שגו ברואה. ואחרי כל אלה היחכם איש? היצדק גבר? היודע שלו בנפשו אחרי אשר כל חכמתו, צדקתו ושלותו במאזנים תעלינה את הכסף אשר אצר לו או אצרו אבותיו

בהמלתחה ומצאתי מכתבים גם ספרים כתובים בשפת עבר אך לא שמתי לבי להם ואניחם תהיה בהמלתחה. ואת הכסף נתתי בכים עוד אשר על צוארי, ואשא את רגלי ללכת הלאה עד אשר אמצא לי עגלה אשר תביאני אל עיר מושב החון.

בצעדי און הלכתי על דרכי ושוררתי; העצבת אשר לחצה לבבי נגוזה ועברה, ומנוחה נעימה כמנוחה הפרושה על פני כל הכבר לקחה עמדתה. השמש אצל מיפעתו על כל היצור אשר באורו יראה חיים. מהאלים הרעננים בשיא הכנם ופארותיהם הארוכות אשר יתראו כזרועות בן ענק עת על אויביו יתגבר, עד העשב הקטן אשר אך עבר עליו רגל אדם או בהמה ימולל ואיננו, מהצפרים אשר מבין עפאים יתנו קול זמרה במנוחה ולא ייראו את איש כי כנפים להם להתנשא עָל, עד השבלול הקטן הזוחל בכבדות על אדמת עפר ובין רגע יהיה מרמס לרגלי עובר, כלם יחד האירו פנים יישישו לקראת האור הנותן חיים לחיים, וגם כי בא רוח תקוה למראה המראה הנעים הזה. אמנם לא רק מראה השמש הביא אמץ בלבי, כי אם גם מראה שקלי הזהב אשר נגה להם ולברק נגהם ילך בן חלוף בבטחה אף אם בדרך עקלקלות אחז...

יהללו המשוררים! ירוממו תחת לשונם חין ערך האדם! יספרו המהללים בקהל תהלתו, כי ראש הוא לכל היצור! יפארו שם בן תמותה ויתנו לו כתר מלוכה על כל התבל ויצוריה! יאריכו לשון להגדיל תפארתו ולאמר כי הוא נשמת כל היקום ובלעדו כל התבל כאין ואפס נחשבה! יגדילו בפיהם חושו עשתנותיו ורגשותיו ויושיבוהו לכסא את שרפי מעלה אשר ירנני תפארת הבריאה ברן כוכבי בקר! — אני לא כן אנכי עמדי. אני תכנתי רוח האדם ומבשרי חזיתי כי שקר תהלתם, שוא יפארו! רוח שקר ינחה ויתעה בתהו את האדם בבקר בבקר והוא כבהמה בבקעה ירד. המה אומרים כי גבהו מחשבותיו ודרכיו נעלים על דרכי כל החי. ואת לא אדע אם גם לבהמה יהיה לב רגש והשב מחשבות, כי

מדהה לא! לא! עוני לא יכבד עלי! נקיתי מפשע רב! לוא גדלתי על ברכי הורים אשר הדריכוני במעגלי צדק כי אז לא נטיתי ולא עזבתי ארחות יושר גם אני... אמנם הלא גם אמללים ממני ראיתי: ראיתי בני עניים אשר בטנם תחסר בכל עת, וגם לחם צר כמעדני מלך בעיניהם, ובכל זאת יקשיבו בקול מורים ויהגו בתורה בכל לב. ילדי עני אשר ימוגו מזלעפות רעב ויחבקו אשפתות בלי לבוש ומחסה בקרה. ובכל זאת יישרו דרך ולא ישלחו בגנבה ידם, ואני?... מדוע סלפתי דרכי? למה לא הטיתי אזני לשמוע בקול מורים? האם חסר לי דבר? הלא מעת מתה עלי אמי לא חסרתי דבר, ובעת אשר ילדים לאלפים יגועו ברעב ובקרה, אכלתי ושתיתי לרויה. כי בחר הזקן, כי בחר בעל השם להיות למשען לי. בעל השם! הוא הרבה עשות אתי טובות ומה הגמול אשר גמלתיו? מדוע עזבתי אותו? לוא אתו התהלכתי כי אז עלו הייתי ולא יראתי את איש, מידי זאת לי! אין לי כל צדקה להצדיק נפשי! מדוע אגביה עין להביט על המאשרים ממני למען אהיה באמלל נגדם? אשפיל עיני לראות דרכי בני הַשְּׁפָּים ואראה כי על גפי ההצלחה היה משכני ואני השפלתי ירדתי ובי העון... בי העון? אמנם כן הוא, בי העון! אך לא בי לבדי כי אם גם בהאנשים אשר אתם התהלכתי ואלמוד דרכיהם. לולא ראיתי את בעל השם מתמם ושבע תועבות בלבו, לולא נגלו לי פשעי אנשים לאין מספר אשר פשעם לא יחשב להם לחטאה, כי אז אחזתי גם אני בדרכי ישר, אך עתה אדע כי לא ביושר יצליח איש את דרכו, לא על צדקות יחיה גבר, ומדוע אצדק אני יותר מכל האדם? ולמה זה אפחד יותר מהם? שלום לי? לא אמית ברעב, כאשר לא מתי עד הנה, אפתח את המלתחה, ואראה מה ימצא בה. פתחתיה ולשמחת לבבי מצאתי בה כמאה שקל זהב וכחמשים שקל כסף:

למראה הכסף שכחתי דאגה ואקרא בשמחה: האח מאושר אנכי! כסף רב בידי וממי אפחד? חפשתי עד

לחפש עון, יום יבוא! רק בעבור זאת השמעתיך שמץ מזכרונות שנות ראינו רעה למען תבין איך היה לאל ידי למצוא מסלות בלבב האשה, אשר ראתה בעיניה פעמים אין מספר המראות האלה, אחרי אשר שמעה מפי והאמינה בדברי כי מעבודת הצבא אני בורח.

ח.

צָרָה לְצָרָה

יצאתי מאת פני העיר בחפזון, כי פחדתי לרגעים פן יקרני עוד דבר מה; אך אחרי אשר הרחקתי ללכת ואביט כה וכה ואין איש, שב רוחי אלי כבראשונה. היום היה יום צח; מנוחה נעימה רחפה על פני כל הככר. יער צומח עצים רעננים גדר בעד קרני השמש לבל יהיו לרשפים. באתי בתוך היער ואשב לנוח ומחשבות עלו על לבי ולא ארע נפשי מי הולידן, כי המחשבות ההנה מחשבות חדשות היו לא כהמחשבות אשר חשבתי עד הנה. לפנים חשבתי רק את הנעשה בי ואת אשר אעשה לימים יוצרו, ועתה בא פתאום הרעיון בלבי לחשוב מחשבות על אודות כל בני האדם אשר כגילי ולערוך ערכי ומצבי מול ערכם ומצבם — האם דרך כל בני האדם כדרכי? האם כל בן חלוף נולד לעמל ותלאה? היתנהג כל איש באפלה מבלי דעת את דרך עץ החיים? או אולי רק עלי שפך היוצר באש חמתו? רק אותי הציב כמטרה לחצי המקרים ופגעי התבל? הן ראיתי נערים רבים ישבעו דשן על שלחן אביהם, יתכסו מעמל הוריהם, גם יקחו לקח מפי מורים אשר מנו אבותיהם עליהם? ואני? — אני נודד ללחם איה! אני לא ארע אנה אפנה כי דרכי נסתרה! אני ביום שלום אפחד פן נכון לי מחר יום חשך! מדוע הסתיר היוצר פניו אך ממני ויסתירני בסתר המדרגה? הלא אם אשגה ואעקש דרכי לא בי העון, כי הנני משלח לנפשי מנער, אין מנהל לי ואין מחזיק בידי לבל אעשה

מבית הוריהם, מבית הספר, או מבית התפלה (נערי בני ישראל בארצנו לא יראו רק שלשה בתים; בית אביהם, בית הספר, ובית התפלה, ואף אחד משלשת הבתים האלה לא סגר דלתיו לבל יבוא בם צר ואויב, רק עוד בית אחד ימצא שם והוא יסגור דלתיו בחותם צר ויסתיר מפחד אויב הבית הזה הוא בית מועד לכל חי, ולא לעתים רחוקות בחרו ההורים בהבית הזה מתת את פרי בטנם בידי שוביהם) משם לקחו בזרוע רמה והגלו אל ארץ אחרת, לרעות שם בעדרי צאן וחזירים, לשאת ולסבול מכת אויב ומוסר אכזרי, לשמוע שמו, שם אבותיו מנואץ כל היום, לאכול שמה בשר החזיר אשר פגול הוא לו ולא הסכין בו — על אפו ועל חמתו, ואחרי אשר יעבור היום והצרות הרבות והרעות אשר הביא אתו, יבוא לנוח מעמלו ברפת יחד את בני הבקר וכל עצמותיו תרעדנה מהקרח הנורא... ובכל אלה אשר השמעתיך לא הגדתי אף אחת מני אלף מכל הרעות הנוראות אשר עברו על ראשם, כי איש לא יעצור כח להביע הדברים כמו, וגם עתה בעת כתבי הדברים תרדנה עיני פלגי מים ודמי לבבי ומורשי יהמו כהמות ימים, ועתה הגד אתה הקורא: מה הרעש הזה? מדוע יבכו העם למשפחותיהם? למה שבת משוש מהעם הזה? מדוע יבכו על ראש שמחתם? אכן גם ביום שמחתם יבכו בכי המרורים בזכרם את מצבם הנורא — ביום שמחת התורה בהתאסף העם יחד לאכול ולשתות, ובשתותם כוס יין ויקראו: לחיים! לשנה הבאה בירושלים! ירימו קול בוכים בזכרם כי שנה על שנה תעבור, חגים ינקופו והמה עוד לא נושעו. ביום חתונתם ישימו אל לבם כי יולידו בנים לבהלה, לא להם יהיה הזרע כי אל ארץ אחרת יובאו ולא ישובו עוד כל עוד בחיים חיתם... אך מי הוא הצר אשר הדיח עליהם הרעה הנוראה הזאת? מי השפיל כבוד יעקב וכבודו לארץ הניח? המלך והשרים האין זאת? — לא! זאת לא זאת! מהרסיהם ומחריביהם מהם יצאו..... אך לא עת לי עתה

התרצה ה"א)

אך לא נעזו לגשת אל העגלה, כי אנשי חיל מזוינים עטרו עליה מסביב, רק האחת השתגעה ותאמר להציל את בנה ביד רמה, ותקפוץ בחימה שפוכה ותאחז בקצה העגלה. אך איש החיל מהר להדפה בזרוע כח, וגם זרועי מישלה לו להכות אותה אחור. כמשא כבד נפלה מלא קומתה ארצה ונחל דם פרץ מפיה, ובכל זאת התנשאה עוד הפעם ותאמר לרדוף, ופתאום כעבור העגלה על המעברה אשר על הנהר, התנשאה ותקפוץ אל תוך הנהר... אם קרסוליה מעדו, או בזדון לב עשתה זאת לא נודע עד הנה... אימה חשכה נפלה על כל ההולכים אחרי העגלות. הנשים הוסיפו לבכות, אף כי כבר בכו עד בלי די. והאנשים שבתו עד ארגיעה כי אנשים המה וירידו בשיחם..., הינעמו השירים האלה לאזניך? אתה הקורא! ועתה שים לבך ותבין את הרגשות אשר התעוררו בלבב רואי המראות ושומעי השירים באזניהם בעת אשר יצאו מפי הנשים השכולות...

— מה קול הרעש הזה? מדוע תבכינה? הטובות הנה מכל נשי הארץ? לא אבינה עד מה! הלא בכל הארצות ירימו תרומה לצבא, ובכל זאת לא יצעקו ולא ישמיעו קולם בחוצות! —

כן תשאל אתה הקורא אשר לא מארצי יצאת ולא ראית את התהפוכות ולא סדרים אשר היו שם בעת ההיא; אך אני אשיבך מלים ותראה כי שגית במשפטך. השמעת אנה המה מובאים? איפה ירביצו הצאן האובדות האלה? הידעת כי הילדים האלה בני עשר או שתים עשר שנים הנמו? ילדים אשר לא יצאו מעודם מקיר העיר וחוצה, וכי אל ארץ גזרה ורחוקה, רחוקה מאד המה מובלים? אל ארץ אשר שמה יפיץ הקרח הנורא עברות אפו, ארץ אשר יושביה כפראי מדבר המה, איש על אחיו לא יחמולו, ומה גם עד הגרים הזרים מבני אמונה אחרת, אל ארץ אשר לא ידרוך בה רגל איש יהודי, אל ארץ אשר לשמה ולזכרה תאחזנו פלצות בשבתנו בביתנו בטח. אל הארץ ההיא שלחו נערי בני ישראל אשר

הוא אמר כי הכסף נגנב מעמו, וכאשר באו אבות הבתולות, היתומים והאלמנית לבקש את כספם ויבכו בכי תמרורים לא שם לבו אליהם רק ענה אותם במנוחת לב: ה׳ ירחם עליכם, וגם הלשין בסתר אנשים הרבה למען בצוע בצע, ואשתו הראשונה שולחה ביד פשעו אל ארץ תחתית, — גם האיש הזה לא יכיל עצור בעד זרם דמעותיו בעת אשר ראה עגלות עמוסות משא לנפש צאן־אדם: ילדים מובאים אל ארץ רחוקה למות ברעב ובקרה — —

ישיה הקורא לנגדו עשרים או שלשים עגלות מלאות צאן אדם על פניו תעבורנה; בכל עגלה כעשרים ילדים אשר רגליהם אסורות בכבלי עני ואשר צר המקום מהכיל אותם וישכבו איש על רעהו. האחד יקרא בקול מר — רגלי! — והשני יזעק — הה! ידי נשברה — השלישי יוליל משבר רוח — ראשי ראשי! — והרביעי ישוע — אויה אויה לי! עיפה נפשי! אמי אמי חושי לעזרת בנך יחידך! הנני מת!... והחמישי — נאנק דם... והאמית?... הנה תלוינה את האורחה בשירים ערבים משמחי לב. הטה אזניך אתה הקורא ואשירה לך משיריהן כאשר שמעתי באזני, עת אשר עיני ראו מחזה כזה ביום הפקודה יתדע כי נכונה בפי:

— הה לוא קברך ראיתי והיתה זאת נחמתי!...

— לוא כנפל אשת היית ולא ראיתי בצרתך!...

— לוא מתי בטרם ילדתיך!...

— ארורים האנשים אשר גזלוך! ארור אביך אשר הולידך! וארורה אני כי ילדתיך לרעה נוראה!...

— היש אלהים בשמים?! עורה למה תישן ותעזבנו בידי עריצים?! בני בני! תנו לי את בני! אחד הוא לי! את בני תנו לי! חבלתיו, ילדתיו, בני הוא! לא אתנהו בידי רשעים! אצילנו אמותה! —

— ברח לך אשת פתיות! — נתן עליה בקולו איש החיל העומד לירכתי העגלה בראותו כי היא שלחה ידה להחזיק בבנה. כל הנשים הורידו בשיחן, תופפו על לבביהן

פתאום בלבי; ודי כח מענה כזה לא לבד להטות לב אשה כי אם גם להוליך שולל אנשים חכמים, אם אך ראו בעיניהם את היום הנורא, יום הפקודה להרים מבני ישראל תרומה לצבא. כי זאת לא ישער בנפשו האיש אשר לא ראה בעיניו את המראות הנוראים. מראות אשר שברו גם לבות אבן, וגם אלה אשר הנקל היה להם לגנוב, לעשוק, לאכול חיל עניים, ולשלוח יד בכסף יתומים אשר הפקד אתם, גם המה הורידו כנחל דמעה בראותם את המראות ההם. לבד מאלה אשר זאת היתה משלחת ידם, הלא המה ראשי הקהל, אשר הפקידה הממשלה בכל עיר ועיר להרים תרומה לעבודת הצבא, כי בהמה שמן חלקם בבוא יום הפקודה, כי פסחו על בתי העשירים אשר נתנו כפר בניהם ויטום בשוחד לבל יבואו על פתח ביתם, וַיַּדּוּ את הגורל על בני העניים והיתומים אשר לא עוזר להם, והמחפשים הלא המה המשרתים את פני ראשי הקהל וסרים למשמעתם לבוא בית איש ולגזול בנו ממנו, המה לא שמו עוד לבם לזה, והילדים הנגזלים היו בעיניהם — כפגרים מתים, וההורים אשר משבר רוח יילילו, כאבות המת בעיני המקבר אשר הסכין לשמוע שירים ערבים כמו אלה. אך אין גם אחד מיתר העם אשר לא בכה לצרת האמללים בראותו שברם. וגם ר' צדקיאל אשר הרבה הרע — לפי דברת בעל השם אשר ספר לרעו, כי זה האיש ר' צדקיאל, אשר יתמם ויתקדש מטמאתו במי מקוה בבקר בבקר לפני התפלה, ישכים ויעריב בבית התפלה, וירבה צדקות — איש מרמה ואון, נוכל ובליעל הנהו, וצדקתו תחשב לו לחטאה כי הוא ירבה צדקות רק במקום רואים בעת אשר עינים רבות תראינה מסביב צדקת פזרונו, והוא יעשה זאת בעקבה למען תרבה אמונתו על כל סביביו, וכבר הצליח חפצו בידו כי קבץ על יד כסף למכביר מאלה אשר נתנו אמן בו: כסף ירושת יתומים ואלמנות מוהר הבתולות וכהנה אשר הפקדו אתו לא השיב לבעליהם, כי

פה ולא תדע את הדרך תלך בה, ואיך לא יראת פן תהיה תועה בדרך ? –

– אני אלך אל אשר ישאוני רגלי; האם ידע הבורח האמלל אנה ישים פעמיו ? –

– נכונה בפיך; אך אם תאבה לשמוע בקולי איעצך וייטב לך.

– בכל לבבי –

– טוב הדבר; הנה בעיר הקטנה פדרון הרחוקה מהלך יום אחד מפה, יגור אחי והוא איש נכבד בעירו כי הוא החזן, ואם תלך אל העיר ההיא ותביא את ברכת שלומי אליו, אז יעשה למענך כל אשר יש לאל ידו לעשות, ובטח על דברתי כי חרפת רעב לא תירא עוד אחרי בואך בצל קורתו כי הוא בכל עת מגן לעניים ומחסה ליתומים. גם ספר נא לו כי היית בביתי וכי – מהלל שם ה׳! – יש לי כל, ואף כי אישי יקצוף לרגעים כקדם, בכל זאת לא רע גורלי בחיים –

– טוב הדבר אנכי אעשה כדבריך – עניתי ואשמח בלבי על המקרה אשר הובילני אל בית האשה כי אמרתי בלבי אכן יש תקוה כי אמצא לי מקום מנוחה על ידה – אני אלך ואספר לו כל הדברים אשר דברת –

– לך לשלום וה׳ יהיה עמך אני לא אעצרך עוד –

– אך איש אל ידע אנה שמתי פני –

– שלום לך אל תירא כי לא אגיד דרכך לאיש –

– היי בשלום אשה נדיבת לב –

– לך לשלום בני וה׳ ישמרך מכל רע ויצילך מידי רודפיך – פתחתי הדלת לצאת ואשמע עוד הפעם קול האשה תקרא אלי מאחורי: הגד לאחי כי בני יקטן החל ללמוד גמרא –

– אעשה כדבריך – עניתיה, ואצא בחפזון מהבית ומהעיר ובראותי את הדרך שאפתי רוח כמו פרקתי עול כבד מעל צוארי או הסירותי מסבל שכמי

העצה להגיד להאשה כי בורח אני מעבודת הצבא באה

– הן השמש כבר עלה ואתה עודך שוכב על מטתך –.
קראה אלי – מהר לקום כי עוד מעט תעביר עת התפלה –
– לוא קרתני רק הצרה הזאת כי אז לא רע היה חלקי בארץ – אמרתי בלבי, אבל מהרתי ואשים בגדי עלי ואת המלתחה לקחתי בידי.

– הלא עוד תשוב מבית התפלה הנה לאכול אתנו ארוחת הבקר ומדוע תקח את המלתחה אתך, האם תפחד פן יחסר לך דבר אם תעזוב עלי את מלתחתך? –

– לא אשוב לארוחת הבקר כי אעזוב את העיר ברגע –

– מדוע תעזוב את העיר בטרם אכלת לחם? –

– כי אירא לנפשי –

– ממי תירא? הלא אישי מגן לך ואיש לא יגע בך לרעה –

– יש לאל יד אישך להצילני מכף תופש תורה בבית התפלה, אמנם להצילני מכף רודפי מבקשי נפשי קצרה ידו –

– רודפיך? האם גם לך אויבים ורודפים?! הן נער קטן אתה ולא עשית לאיש רעה, ומדוע יבקשו נפשך? אם לאישי יש ויש אויבים רבים הלא היא מאשר כי יקנאו בו על אשר לקח משרת ראש הקהל על שכמו, אך למה ישנאוך? –

– רודפי לא ישנאוני רק נפשי יבקשו –

– חי נפשי כי לא אבינה למליך, אם לא ישנאוך מדוע יבקשו נפשך? –

– הה! – עניתי באנחת שברון מתנים – המה יאמרו לקחת אותי לעבודת הצבא, ועל כן אירא מפניהם ואברח לנפשי –

– עתה אבינה – ענתה האשה באנחה מלב נשבר – לך לשלום וה׳ יהיה עמך ויפדך מכף רודפיך, עתה לא אעצרך עוד – ובדברה לקחה ככר לחם וגבינה ואגורות כסף הוציאה מצלחתה ותתן לי ותברכני עוד הפעם בשם ה׳.
השיבותי לה רב תודות על טוב לבה וארים פעמי לצאת, אך היא נגשה אלי ותשאלני: אנא פניך מועדות? הלא גר אתה

מעיני. פניתי למעלה ואל הארץ הבטתי ואין איש; עמדתי תחתי ובכיתי במר נפשי. בעודני עומד ובוכה בדמעות שליש נגש איש מאחורי וישם ידיו על שתי עיני. — מי אתה? שאלתי בלי חמדה ואסיר בחזקה את ידיו מעל עיני ובהביטי בהאיש השתוממתי מאד כי הכרתי את הגדול בחברת הנערים השובבים אשר הסיתני — בארחי לחברה אתם — לגנוב מלחת בעל השם.

— הגם אתם פה? — שאלתי בלי חמדה ותמהון.

— גם אני פה; ומדוע תתפלא? הן אני צעדיך אשמור ובאשר תלך שם אלך גם אני — ענני בשחוק בדרכו תמיד.

— האם עזבת חיים חפשים לשבת כאסיר בבית הישיבה? —

— גם פה אחיה חיי חפש, הבט נא וראה האם יהגה אף אחד מהנערים בתורה? — נשאתי עיני ואראה המון נערים לאין מספר, אך תחת למוד והתפלל כאשר חשבתי בלבי, ראיתי כי המה עושים איש איש כהעולה על רוחו; זה ישיר, וזה ירקד, האחד יספר מעשי תרמות ורעהו ישלח לשון למולו, והאחד הגדול מכלם מניף ידו ומכה בעברה נער קטן. נחומי נכמרו עליו ואמר להצילהו מכף העריץ, אך הוא שלח ידו ויאחז ביד ימיני ויאמר לשבור זרועי מקנה. הרימותי קול זעקה כי גדל הכאב מאד ... ואיקץ — כי ישנתי ובחלומי הובאתי לבית הישיבה — והנני שוכב על ידי הימנית ובשנתי לחצתיה אל המטה ועל כן גדל הכאב. רגעים אחדים לא ידעתי איפה אנכי, אך אחרי כן זכרתי כי בבית הגבאי הנני שוכב, ועשתונותי שבו לעבר רוחי ולא יכולתי לישן עוד, כי זה דרכי בכל עת אשר הנני במבוכה ביום, אז יבוא החלום בלילה ברוב ענין לענות את נפשי, וגם אחרי אשר ידד החזיון עוד יעמוד כמו חי מול עיני ולבי ויגזול מנוחתי.

שעות אחדות נדדה שנתי מעיני, אך טרם אור בוקר סגרו אשמרות עיני ואישן עוד הפעם, עדי הקיצותי לקול האשה בעלת הבית אשר באה להעירני משנתי.

(הת עה ה"א)

אנשים רקים ופוחזים וברבות הימים אהיה איש נכבד, אהיה רב – דברי הזקן עלו פתאום על לבי -- טוב הדבר, אשימה לעיר שבולה פעמי, אשב בבית הספר, אהיה אדם ישר. כה גמרתי אמר ואישן.

ז.

הֶזְיוֹנֵי לָיִל.

– האם גם אתה פה ?! – קראתי בשמחה בראותי אחד מהמשוררים יושב והוגה בספר גדול אשר לפניו – ששׂ אנכי מאד לראות פניך –

– לא ידעתיך! מי אתה? – ענה המשורר ברגז.

– האם שכחתני? הלא אתה הצגתני לפני החזן, ואתי יחד עזרת להנעים זמרות בבית התפלה בעיר אשדות שלשה ירחים! –

– לא ארעך! לא ארעך! – ענה וברגע נעלם מעיני ולא ראיתיו. הבטתי כה וכה לראות אנה פנה ולא מצאתיו, ויהי בעיני לפלא. עודני עומד ומשתאה והנה קול נשמע „צדקה תציל ממות" נשאתי עיני ואראה שפעת אנשים תמשך אחרי מטת מת אשר לקברות יובל. השמים לבשו קדרות; ענן כבד מאד כהררי עד ידא על כנפי רוח. וחשכת עלטה פרושה על פני הארץ. עצבת איומה התעוררה פתאום בחבי יתלחין את לבי בחזקה. נגשתי אל אחד מההולכים ואשאלהו: מי הוא המת? אך הוא הביט בי בעינים חשכות ופנים נזעמים ולא ענה דבר. וכן גם השני והשלישי...

– בעל השם מת! – שמעתי פתאום קול קורא ולא ראיתי מפי מי יצא הקול.

– בעל השם מת! – קראתי בקול מר – אני אני הסבותי בנפשי, איה איה לי! הוא יועידני למשפט ליום הדין הגדול! אמהרה ארוצה לבקש סליחה ממנו, אך האנשים נושאי מטת המת נשאו רגליהם וירוצו בחפזון וברגע נעלמו

החלון ואאריך לשון למולו. כראותו זאת התקצף מאוד וימהר לצאת מבית המבשלות אך לא נגע בי לרעה; אבל אני ידעתי כי הוא לא ינקני, וכי ישמור עברתו עד עת מציא, לכן בקשתי לעשות לו עוד דבר בליעל. הבטתי כה וכה ואראה את הכובע השחור אשר לו מונח על הכסא בחדר הראשון, לקחתי את הכובע בידי ועשיתי עליו את אשר יעשה הכלב על הקיר, ואבוא במנוחה אל הבית לשמוע הזמירות, אך הוא התקצף והתגעש על המשוררים ושיריהם לא ישרו בעיניו ויצא ללכת אל בית התפלה ובחפזון לבש את מעילו וישם את הכובע על ראשו — ופניו חפו: כשתי פלגים יבלי מים ירדו מעל ראשו על זקנו.

— מה זאת? — קרא בחמה שפוכה וירקע ברגליו — מי עשה הדבר הבליעל הזה? —

— יוסף, יוסף עשה את הדבר הזה — קראו כל המשוררים בקול אף כי לא ידעו נאמנה כי אני עשיתי זאת ורק כי המה שנאוני ויחפשו לשים לי עלילות מעת אשר חדלתי לתת מכספי להם. הוא צעד צעד אחד אלי כי חפץ ליסרני, אך אני קראתי בקול: המבשלת! המבשלת!! —

— צא מזה בן בליעל! — קרא בקצף נורא. אני מהרתי להקים דברו ואצא החוצה, וכאשר יצא מהבית קראתי אחריו מלא: המבשלת! ואשוב לביתי וביום השני שלח החזן אל בעל השם לבל יתנני לבוא ביתו כי לא אצלח להיות משורר, ומני אז שכחתי את החזן ואת הרנה גם את התפלה. אמנם עתה בצר לי כאשר בקשתי לי דרך החיים עלו זכרונות הימים חחולפים על לבי ואמר בלבי טוב לי לבקש לי חזן לשרת את פניו מלכת לבית הישיבה להגות בתורה כל היום בגרון נחר גם להתפלל. אך פן לא אמצא לי חזן — השיבני רוח מבינתי — ואולי באה זאת לי מן השמים ליסרני על חטאתי כי ה׳ האריך אפו עד הנה אך עתה יעיר כל חמתו עלי... גם יוכל היות כי ייטב לי לשבת בהישיבה מהתרועע את

(התיעה ח״א)

בבירים הייתי באחד מהם, כי החילותי לעקש דרכי וראשית חכמתי היתה — לבלתי התפלל. עד העת ההיא יראתי מאוד לטעום מאומה בטרם התפללתי, כי מורי אשר צוו עלי להתפלל אמרו אלי אשר אם לא אתפלל יום אחד אז אמות ביום ההיא. אמנם כאשר ראיתי כי לא החזן ולא המשוררים יתפללו ובכל זאת יחיו ככל האדם, נוכחתי כי שקר נחלתי ממורי וכי גם בלי התפלל יחיה איש עלי אדמות, אז אמרתי אל לבי: מדוע לא אהיה באחד מהם? ואהיה באחד מהם. אך ביום הראשון חרדתי לרגעים פן יפקוד עלי אל ויקם את עוני, אולם כעבור שנים או שלשה ימים ואין פוקד עלי חטאתי לא שמתי עוד לבי לזאת ומאז לא יספתי עוד להתפלל. כי לב המורים היה צפון משכל ולא הבינו לדבר על לבי כי התפלה היא תודה לאלהי מרום על הטובות אשר יעשה את יציר כפיו. המה לא כן עשו כי אם צוו עלי בחזקת היד ויתנו חתית בלבי כי אל זועם ייסרני במטה זעם אם לא אשמע בקולם, לכן היתה התפלה בעיני כאבן מעמסה על שכמי — ומה גם בעת אשר הייתי רעב — וכאשר נפקחו עיני לראות כי יש לאל ידי להסיר מסבל שכמי ואין כל פחד מהרתי להקים חפץ לבבי. כי אמנם זה כל האדם; מטבעו קשה ערף הנהו, ואם יצוו על איש במפגיע לבלתי עשות דבר מה אז יתאוה אל הדבר ההיא ויתגנב חדר בחדר למלאות תשק לבו, ואם יפקדו עליו לעשות את הדבר אז יתאמץ לעשות ההפך, וזאת ראיתי כי לא טוב אני מכל האדם אך גם לא נופל ממנו.

שלשה ירחים הייתי נמנה את עוזרי החזן, אז החילותי לקצות בהחזן ובעוזריו ואבקש תואנה לעזוב אותו. בערב ראש חדש אלול נקבצנו ונבוא אל ביתו לערוך המנגינות ליום כפור קטן, בבואי אל האולם אשר בצד בית המבשלת ראיתי את החזן מחבק את המבשלת בין זרועותיו ואמרתי אל לבי; עת לעשות דבר מה להעלות חמתו. נגשתי אל

הסכינה לרתענג בתענוגי התבל בעיר אשדות לא תוכל עוד לשבת כלואה בהישיבה ולהגות בתורה כל היום...

פתאום בא בי רוח חדש, עצה חדשה כמו ממרום שילחה באה בלבי ותחיה את רוחי רגעים מעטים. וזאת היא העצה אשר יעצוני כליותי... בהיותי בעיר אשדות למדתי דעת נערים אחדים משוררים במקהלות בבית התפלה, ראיתי אותם וימצאו חן בעיני, כי כלם באחד היו סרי סוררים וכל דבר בליעל לא יבצר מהם. המה שחקו לענו בשאט נפש על כל איש וגם על החזן דברו סרה ויתנו שמו לגדופים, וגם בעת התפלה אך הסב פניו מהם שלחו אצבע ויאריכו לשון למולו אף כי יראו מפניו מאוד, ועל כן אהבתים על אמץ לבם, כי אני אשר מעודי הייתי מוג לב וחרדתי לקול עלה נדף כתרנגולת, קנאתי בכל לב בהוללים אשר יבוזו לגדולים וכבירי כח מנהם. כן דרך כל מוגי לב ורפה ידים לכבד בכבוד אלהים את אלה אשר כביר כח לבם, ועל כן תאהבנה רוב הנשים את אנשי החיל, ואלה אשר זרועם מושלה להם, מאשר כי להן יחסר כח ידים ואמץ לב, וכן הייתי גם אני: כבדתים אהבתים ואשבע רב נחת בחברתם. אני שחדתי מכספי בעדם והמה הובילוני אל החזן, והוא כשמעו את קולי ספחני אליו ואהיה משורר. בעיני בעל השם ישר הדבר מאוד, ואף כי ללמוד חכמת השיר געלה נפשי אשר מאסה בכל דבר לעוד, בכל זאת שרתי במקהלות וגם גליון כתוב פנים ואחור שירי זמרה נתנו על כפי בעת הרנה והתפלה, או התפלה והרנה, או — אם אחפץ לדבר אמת, כי כבר חדלתי מדבר שקר — בעת הרנה ולא תפלה, כי האמנם תקרא זאת תפלה אם המתפלל לא יבין עד מה מהדברים אשר יוציא מפיו ודברי ספר התפלה כדברי ספר החתום בעיני ורק חכמת השיר ראשית דעתו ואחריתה?...

לשמוע חכמת השיר לא הטיתי אזני כאשר אמרתי, אך ללמוד דרכי המשוררים שמתי עיני ולבי, ובימים לא:

מן החלש, והאיש אשר כחו בפיו או ידו רוממה הוא הראש, הזאב הכני ויהי לי לראש, אדון הבית הכ ו ויהי לו לראש, בעל השם התעה רב אדם בשקריו ויהי להם לראש, ואני סבבתיו בכחש ואהי לו לראש, אין אמת ואין משפט רק איש זרוע לו הארץ ואיש מרמה ימשול בכל... גם אני אבחר בדרכיהם ואהיה בכל עת לראש...

אמנם מי יודע מה ילד יום? מה אעשה עתה? אנה אפנה? ואולי אין בכף בהמלהחה... חפצתי לפתחה ולראות אך יראתי פן יראוני האנשים ונתפשתי.

כה חשבתי יזמתי זמן רב ולא נתתי לעפעפי תנומה; זכרונות היום וזכרונות הימים החולפים הכבידו כמשא כבד על לבי. האמונה הטהורה אשר בלבב כל הילדים להאמין כי ישנם אנשים צדיקים ותמימים בתבל כבר ספה תמה מלבי, וכל בני התמותה היו כרשעים ערומים או, כפתאים–תמימים בעיני. ואף כי לא נכחד ממני כי חוטא ופושע אני בכל זאת לא חפצתי לשוב על עקב בשתי לשוב אל בעל השם לבקש סליחה ממנו, כי ידעתי נאמנה כי הוא חוטא ופושע איש מרמה ואון הרבה יתר ממני ובהודע לו כי גם אני חכם להרע יגרשני מעל פניו בלי חמלה. גם לא בקשתי להתיצב על דרך טוב כי האמנם יצדק איש אחרי אשר כל בני חלוף כרשעים בעיניו? אמנם דאגת הימים הבאים לחצה את לבבי, לכן עלה על לבי הרעיון לשים פעמי אל העיר ישבולה ששם יאספו אספה כל בני ?ני לקחת לקח בבית הספר הנקרא – ישיבה – שם אמצא לחמי ומעון לי במנוחה ולא אפחד כל היום. אך כרגע זכרתי ונבהלתי כי לבית הספר יבואו רק אלה אשר כבר למדו ואשר יחפצו ללמוד מערב עד בקר, ואני אף כי למדתי להבין במקרא ואגדה, אך ידיעתי לא רבה היא כי רק לעתים רחוקות הטיתי אזני לשמוע בקול מורי, לכן לא אצלח להיות באחד מתופשי התורה, וגם הרעיון לשבת כלוא כל היום בבית הספר הפיל עלי אימתה כי ידעתי נאמנה כי נפשי אשר כבר

החתום באוצרות לבו? והוא גם הוא כאחר מהם?... לא! לא! שקר הדבר! כל איש יחזה מבשרו פשעי רעהו והדבר אשר ימצא מסלות בלבבו יקרא על חזות כל האדם. וכל המקרים אשר יבואו לידיו יקח לעזור לו להראות כי צדק במשפטו. וזה הנבל קם עלי לא מצדקת לבו כי חפץ לְיַסֵּר את הרשע, כי אם ברשעתו כי אוה לקחת את המלתחה... אך מדוע עמדו מנגד יתר הנמצאים בבית ולא קמו לשטן לו? למה לא הצילוני מכפו? .... כי המה האמינו בדבריו כי גנב אני... מדוע האמינו בדבריו ולא בדברי? האם נתן להם אות ומופת כי צדק במשפטו? הפתאים האמיני לכל היוצא מפיו ואחרי דבריו לא חשבו מחשבות אם צדק או אין, ומה יתרון לצדיק מן הרשע? ולוא היתה המלתחה מקנת כספי ולא פעלתי עול הלא גם אז קרני במקרה הזה. האם חקר ודרש? הלהוציא משפט אמת שם פניו? הלא רק לטפול עלי חטאת בקש חשבונות, ובתהלה בראותו כי אשא ואסבול מכותיו בלי התחנן ולבכות או לדבר דבר, היה לו לאות כי גנב אני ויחרוץ משפט כי כן דרך כל הגנבים, והמה האמינו בדברו אף כי לא דבר נכחה, כי לא גנבתי מעודי, ואיש לא הרים ידו עלי ולא הסכנתי לסבול מכאובים ועל כן נבהלתי ולבי נהפך לאבן. ואחרי כן כאשר ראי כלם כי עיני תרדנה פלגי מים מאין הפוגות לא שמו אל לבם כי הוציא בראשונה משפט מְעֻקָּל, ובעת אשר חרץ משפט להפך כי זאת דרך כל הגנבים לבכות כתנים למען עורר חמלה, לא זכרו את הדברים אשר דבר לפני רגעים ואיש לא ענה כחשו בפניו. ומדוע? מאשר כי המון העם לא ידעו ולא יבינו לבחור בין טוב לרע בין אמת לשקר ויאמינו בכל דברי איש שפתים המדבר אליהם. וזאת ראיתי גם בימי שבתי בבית בעל השם, הן לפני נגלו מזמותיו והרמית לבו ומדוע לא עלה על לב הבאים לדרוש בו לחשוב: אולי רמיה בפיו, פן יוליכם שולל למען בצוע בצע. אך הוא הדבר כי אין יתרון לצדיק מן הרשע: רק יש יתרון להתקיף

ולא השלכתי אחרי גוי דרכי יושר ללכת באחית עקלקלות. זכרתי את הזקן וביתו ואנחה התפרצה ממעמקי לבבי, זכרתי את בעל השם ומעי המו בקרבי כי מוסר כליות התעורר בלבי: מה עשה לי רעה – יסרוני כליותי – מדוע גמלתי רעה? האם בעבור הכסף אשר גנב ממני? הלא היא נתן לי כסף די שאלתי בכל עת, ואם אחשוב את כל הכסף אשר נתן לי מעת לקחני לבן לו אז יעלה מכסת הכסף אשר נתן לי שבעתים על מכסת הכסף אשר לקח ממני, ואולי חשב גם בזה עלי טובה, כי תאותי לפזר כסף באפס ממנו לא נכחדה לכן לקח את הכסף למען יהיה למשמרת בידו לימים הבאים. ומה גם כי הרבה עשית אתי טובות גם מבלעדי הכסף והארוחה אשר נתן לי כי לקחני אליו בעת אשר הייתי ערירי כערער בציה וילמדני למשוך בשבט סופר – כי סופר מהיר היה – ולא חפצתי להטות אזני לשמוע בלמודים כי אז הביא רב חכמה בלבי. הלא היא דבר על לבי בתחלה יום יום להקשיב לקח, אך אני אטמתי אזני כפתן חרש, ובעת אשר התהלך אתי במישרים ויתן אמון בכל דברי בגדתי בו כבגד בוגדים... מדוע בגדתי בו? אולי יסור יסרני יה על עוני וישם אות על פני למען יכירני כל רואני כי בוגד וגנב אני! זאת היא שלימת רשעים, כי נתתי אזן קשבת לקול מדיחי אשר ראיתי דרכיו העקלקלות והיה לי לברוח מפניו ואף כי לאטום אזני משמוע בקול עצתו הרעה. אמנם העויתי דרכי וגם זה הזאב אשר פגע בי בבית התפלה צדק במשפטו... מדי עלה זכרון זה האכזר על לבי התחמץ לבי מאד ואשיב לנפשי בקצף כמו השיבותי דברים לאיש ריבי: אמנם מה לי ולו כי בא ליסרני על חטאתי? האם שומר עונות או שופט הנהו? מדוע הפליא את מכותי? הלא הוא הרבה הרע גם ממני בהניפו יד על איש לא נודע לי מתמול שלשום... אך אולי אמת בפי אלה האנשים המתאמרים ליודעי דעת לחקור אחרי הצפון במשביות לב איש ובהביטם על פניו יראו את

תדעי כי איש טוב אני, וכי לי לב טוב מאוד, ורק לפעמים אקצוף, האין זאת רעיתי? –

– כדבריך אישי, רק לפעמים – ענתה האשה.

– אמנם היום קצפתי קצף גדול מאוד, וגם זאת מאשר כי לב טוב לי; שערי בנפשך, זה הנבל זאב מעיר עזובה אשר בא ערום ויחף הנה ופה מצא לו מרגעה גם לחם לאכיל ובגד ללבוש הכל חנם, כי היא יחבק ידים בעצלתים כל היום, יישן או יקטר בבית התפלה ולא יקח ספר בידו, הנבל הזה השחית כה דרכו עד כי העיז פניו להכות בלי חמלה את הנער האורח הזה אשר בקש לו מנוחה מעמל הדרך בבית התפלה –

– מדוע הכה הנבל את הנער התמים הזה? – שאלה האשה ברגשי חמלה.

– ישאל את הנער ויגדך – ענה אדון הבית וישם ראשו בין שתי כפות ידיו הנסמכות על השלחן ועד ארגיעה נשמע קול כחלילים יוצא משתי נחיריו. בעלת הבית יצאה לערוך המטות למשכב ואנחנו נותרנו בבית אין פוצה פה, רק הקשבנו במנוחה לקול נחרת האדון ויללת הכלב אשר עזר לו מאחרי הדלת והמזוזה להנעים זמרות.

– ה' ישמרנו! – קראה האשה במועל ידיה ובנשאה למרום עיניה – הכלב מילל בקול נורא מאוד ולא טוב יבשר –. אני ובן אחותי והנער הקטן הלכנו לשכב ולישן בהחדר השני הקטן מהחדר אשר בו אכלנו ואשר בו שכבו אדוני הבית והרעיה אשר בחר לו בלי מהר ומתן. המה שכבו במנוחה וירדמו – ושנתי נגזלה: זכרונות הימים ההילפים התעוררו מתהום הנשיה ויתיצבו כמו לביש. עשתינות שונים לאלפים ולרבבות עברו על לוח לבבי אחת אחר אחת כמשברי ימים ויהיו לאין. זכרתי את דודי ואת דודתי ואחרוק שן; רק המה היו בעוכרי – אמרתי בלבי – רק המה הסבו את לבי אחורנית כי לולא דודי לא עזבתי בית הזקן ולולא דודתי לא עזבתי בית דודי

– ואם זאב חטא מדוע תקציף על כלם ותאמר לגרשם מזה? –

– הסי! אל תפצי פיך! אני הוא ראש העדה ואני בעל הבית! בעמל כפים עשיתי לי הבית הזה. הבית לי הוא וכל אשר בו לי הוא. האם הרבה אביך לי מוהר ומתן? הלא מידי לי כל הכבוד הזה, ואלף פעמים השמעתיך כזאת, אל תשמיעי קולך בעת אשר אדבר! השמעת?! –

– שמעתי כאלה רבות – ענתה האשה באנחה.

– אל תשמיעי קולך!! – נתן עליה אדון הבית בקולו – הבית לי היא וכל אשר את רואה כי לי היא וגם את לי את. אני הוא אדון הבית ואני ראש בית התפלה ואיש אל יעיז למרות את פי! שימי לחם! – האשה קמה עמדה ממקומה וכרגע ערכה השלחן ותשם לחם, מלח, כפות־עץ, כבין אחד גדול וצנצנת יין שרף העמידה לפני אדון הבית, התצנו ידינו כמשפט; אדון הבית ישב ראש ולימינו רעיתו אשר בלי מוהר ומתן בחר בה. לשמאלו ישב נער קטן אשר נתנה לו רעיתו כפר מוהר ומתן אשר מנעה ממנו, ואני ובן אחותו אשר כנערה היה בעיני הזאב ישבנו למולם. בעל הבית אשר מידו לו הבית וכל אשר בו וגם יין השרף לו הוא, שתה כוס מלא וישנה וישלש – אולי למען הראות כי היא אדון הבית ובידו לעשית כחפצו באין מכלים דבר – גם לנו נתן לכל איש כוס יין שרף ואחרי אכלו עשה כמשפט הראשון שתה וישנה וישלש ונברך את הברכה על המזון. רגעים אחדים ישב במנוחה ולא דבר דבר, גם כל היושבים לא הוציאו הגה מפיהם מיראה פן תעלה חמת אדון הבית עליהם. פתאום התפרץ שחוק אדיר מפתחי פיו ויצהל קולו בלי הפוגה רגעים אחדים, אחרי כן שם פניו אל רעיתו אשר בלי מהר ומתן בחר בה לעזר כנגדו ואשר על כן לא הרהיבה בנפשה עז לשאל אותו: מדוע ימלא שחוק פיהו. אך הוא פתח פיו וישאל אותה: הצדקתי במשפטי רעיתי? את

תמהר לכפר לעון אויביך, אמנם ספר נא לי מה נהיתה פה?—

— אם תבטיחני על דברתך כי לא תשוב לעשות בו שפטים, אז אספר לך הדבר כמו — הוא הבטיחני על דברתו למלאות בקשתי ואני ספרתי לו מכל הנעשה ולא כחדתי לו כי כאבי אנוש מאוד ובי הזאב כמרצח בעיני. לרגעים בשמעו את אשר עשה לי התקצף עד מאוד ויאמר להתנפל עליו, אך אני עמדתי בפניו ולא נתתיו לגעת בו, ובדבר הזה לקחתי לבבו עד כי קראני לאכול להם אתו וללון בביתו הלילה. ואל זאב אמר: לולא פני הנער אני נושא כי אז הראיתיך לדעת מה רב כח ידי, אך מוצא שפתי אשמיר וידי לא תהיה בך, אמנם עד אור הבקר תצא מזה ולא יראו פניך בהעיר הזאת! השמעת? — כה דבר ויפן ויצא ואני אחריו.

כבואנו לביתו פתח את הדלת בחזקה עד כי נבהלה אשתו אשר ישבה על כסא עץ ותקרא בספר צאינה וראינה אשר לפניה. האשה הזאת היתה אשה קטנה, לחיה קמטו בלא עת; עיניה היו רכות ורטובות בדמעה, היא קמה עמדה בחפזון ממושבה ותבט בפני אישה וברגע הכירה כי קצף קצף.

— מה לך אישי? על מי קצפת? — שאלה האשה בדאגה.

— עז המצח העיז פניו להרים ראש! הוא יחשוב בלבו כי גם הוא ראש העדה וכי גם בידו הכח והמשרה להכות ולקלל, אמנם אני הראיתיו לדעת כי אני אני הוא ראש הקהל, אני ולא אחר ומבלעדי לא ירים איש את ידו ואת רגלו, ילך לעזאזל! ילכו כלם לעזאזל! אלה האוכלים לחם חסד. אין חפץ לנו במו, אנחנו נבקש לנו אנשים ישרים להאכילם מלחמנו למען תחשב לנו נדבת לבנו לצדקה —

— מי הוא אשר העיז פנים להרים ראש? — שאלה האשה בקול כחולה.

— מי? הזאב! —

(התוצה ה״א)

לא אשכח הסדיך לעולם. אל כל מקום בואי אשמיע כי יש מלאך מושיע בעיר הזאת –

– מה לך בני? – שאל ברגשי רחמים, כי דברי מצאו מסלות בלבבו, וגם נחומיו נכמרו עלי בשמעו קול בכיי – השמיעני כרגע מה בקשתך ואני אעשה כל אשר בכחי למענך –

– אנא אדוני! ידעתי כי כל תוכל לכן הצילני נא מיד הזאב הזה אשר קם כזאב ערבות עלי ויפליא מכותי חנם ואני לא חמס עשיתי ונפשי לא תדע כל עון – עוד המלה בפי והאיש התנשא כארי על מציקי ויאחז בערפו ויפרפרהו בחימה נוראה –

– מה עשית להנער הזה? – קרא בחמה שפוכה – מדוע שלחת בו יד? –

– אנא הניחה לי! – השמיע המוכה כאוב מארץ קולו כי קולו נחבא מאשר כי הישם מחנק לצוארו – הה! הניחה לי –. נחומי נכמרו עליו ולא יכלתי לראות ברעתו, ואף כי לפני רגעים מעטים לוא היה בידי הבה כי אז הרגתיו בלי המלה, בכל זאת לא יכלתי לראות בצרתו אחרי אשר בא בכף איש תקיף ממנו.

לב האדם לא רע מנעוריו רק הקנאה והשנאה הקנה והנקמה הערונה עיניו לפעמים עד כי יתעה מדרכי הדרך האדם להתעות בדרכי חותי מרף, ולעשות מבלי משים מעשים אשר לא יעשו, אך עת כי יראה שונאו נפל בידו לא יוכל קום, אויבו מרדף בלי חשך אז ישיב חמתו ממנו. ואם כי ישנם גם אבירי לב אשר לבם לב אבן ולא ישבעו נקם, אך אלה מעטים המה ולהם לא נאוה להקרא בשם בני אדם, ואני אם כי לא טוב אני מכל האדם אך גם לא נופל מהם הנני גם עתה, ומה גם או בהיותי עוד נער ולא הסכנתי עוד לקים ולטור ולכן לא יכלתי למשל ברוחי, נגשתי אל האיש ואבקשהו כי ירף ידו ממתקוממי. האיש התפלא מאד ויאמר: לך נפש יקרה ורוח נדיבה כי

הלא לפני רגע שמעתי קול בקול אברים בסבאם סבואים, ועתה תחרישו ותדומו?! זאב! מי זה העלם? ומדוע יבכה?— האכזר אשר כנמר אכזר הכני הממני לפני רגעים אחדים היה לשה תמימה לפני הגדול ממנו, ולא עצר כח לענות על השאלה אשר שאלהו וישח מעפר אמרתי: הוא גנב!

— הוא גנב! מה גנב? איפו גנב? ממי גנב? — השאלות האלו ירדו כחצים שנונים ללבב מציקי ולא מצא מענה אף על אחת מאלה, אך בקרבי הפיחו רוח חדשה, רוח עוז וגבורה לענות לשואלי דבר ואחכה במנוחה עד אשר ישים פניו אלי. אך הוא לא שעה אלי רק הוסיף להרעים בקולו על מתקוממי: זאב! הידעת מי אני? האם יאמר לבך להתל בי כהתל באנוש נבזה? הלא אמרת לי כי הוא גנב ומדוע תחריש ולא תענני: מה? למי? ואיפו גנב?—

— לא ידעתי — ענה הזאב בהשפילו קולו ובכל עצמותיו ו׳עדו — אמנם המלתחה הזאת...

— יקחך אפל! יבלעך בכור מות! אותך ואת אביך ואבי אביך עד עשרה דורות, נבל! האם תצחק תלעג לי? מה לי ולמלתחת הנער?! — ובדברו נגש אלי וישאלני פשר דבר ואף כי התאמץ בכל מאמצי כח להסיר חמתו בדברו אתי בכל זאת היו פניו כפני חיה נוראה שואפת לדם. מפיו יז קצף, ידיו רעדו, עיניו יצאו מחוריהן, ובכל אלה לא הביא מרך בלבי בדעתי כי לא עלי תעבר כוס זעמו רק על שונאי חנם, לכן הרהבתי עז בנפשי לענות אותו בשפת חלקות אשר ימהרו לדבר יושבי ערים גדולות כי הסכינו באלה ובזה יקחו על נקלה לב בן כפר אשר לא שמע כזאת מימיו ויאמין לכל הגה יצא מפי מחליק לשון.

— אנא אדוני — עניתיו בשפת חנף — הטה אזניך ושמע לדברי עבדך, כי ה׳ שלחך הנה להציל עשוק מיד עושקי כח. כי אדוני איש אלהים אתה! ועין בעין אראה כי לא לפניך שקר יבוא, חוס נא, רחם נא עלי והושיעני ואני

והתגעש מעט עד עת ויקרא בקול: תן תודה! ואם אין... החילותי לשית עצות בנפשי להודות על פשעי בראותי כי הוא לא ירפה ממני, ומי יודע אם לא עשיתי זאת לולא נפתחה הדלת פתאום ואיש בא בשנים בא הביתה. אימה חשכה נפלה על כל הנמצאים בהלשכה בראותם פני האיש. והאכזרי אשר שלח בי חצי חמתו נסוג אחור ברעדה, ופניו היו כפני גנב כי ימצא, אך בלבי בא אמץ בראותי—כי שאת האיש תפול על האכזרי ואמרתי לנפשי: אגישה עצומותי לפניו והיא יפדני מכף העריץ. אך כרגע ענני רוח מבינתי כי טוב לי להחריש ולהתאפק עד אשר ישאלני הוא מה שרש דבר נמצא בי, כי פן — בבואי לקרוא חמס על איש ריבי — ישאלני אותות כי צדקתי במשפטי, לכן נותרתי על מקומי ואוסיף לבכות בקול דממה. האיש נתן ידו בין מפלגות זקנו הארוך היורד על פי מדותיו ויפרד לשני ראשים, ויבט רגע אחד בה ובה ויתן בקול מושל: מה זאת? מה קול ההמון הזה אשר עלה באזני בעברי על פני בית התפלה? העת לכם לשבת בטל בתחלת הלילה? עצלים! הלמען זאת נתן לכם לאכול ובגד ללבוש למען תתאספו אגודות אגודות לשעות בדברי הבל? אוכלי לחם העצבים! הלא תבושו הלא תכלמו! אין גם אחד אשר יחזיק ספר בידו! מה לכם פה? מדוע תאכלו לחם חסד חנם? גוזלים! חומסים! רוצחים! הלריק נבלה כחנו? הלהבל נעמול בזעת אפים להמציא טרף לחיתו טרף כמוכם אשר רק אכול רק שתה מנת מרתם ואל הספרים הקדושים לא יביטו ומעשי ידי הקדושים ונפלאותיהם לא יספרו?! צאו מזה! אל ישאר מכם פרסה עד הבקר! — כלם החרישו וירידו לארץ ראשם.

— מי זה העלם? מדוע יבכה? — הוסיף לקרוא בקול נגיד ומצוה. כלם החרישו.

— האם דבק לשונכם אל חככם כי העתיקו מכם מלים? — הוסיף לקרוא בעוז אפו וירקע ברגל על הרצפה עד אשר נעו אמות הספים, השלחנות והמנורות לקולו —

צדקתי במשפטי, אין זאת כי אם הסכין לתת לחיו למורטים למען הסתיר הגנבה, בן דרך כל הגנבים! הוא לא יבכה אף אם נגזרהו לנתחים, אמנם התפארו עלי כי אני אוציא דבר אמת מפיו — ובדברו הניף שנית ידו ויכני מכת אכזרי, אך אז נפקחו ארובות עיני וישתי פלגי דמעות פרצו עברי על שתי לחיי. הדמעות הֵרַכּוּ לבב כל העומדים ויפגעו במציקי כי יעזבני לנפשי, אך האכזר אשר קם עלי שם פניו כחלמיש ויאמר לרעיו: ראו נא ראו איך יזיל כמים דמעה מעיניו. בן דרך כל הגנבים! המה יבכו על נקלה למען עורר חמלה. אך אני לא אחמול על עצב נבזה כמוך — הוסיף לדבר בשומו פניו האיומים אלי — הגד אל תכחד. איפו גנבת את המלתחה? ואם אין, חרוד מפני תניפת ידי — אני לא עניתי דבר כי במְבוּכָה בשממון הייתי ולא ידעתי דַבֵּר, והוא הניף ידו בשלישית אז נגש אליו אחד מהנצבים ויאמר: מאין תדע כי הוא גנב את המלתחה? אולי היא מקנת כספו, ולא טוב הדבר אשר אתה עושה להכות בלי חמלה נער גר אשר בא הנה ללין ואין עוזר לו —

— אין אלהים בקרבך! אינך ירא את ה׳ כי תדבר טובות ותמליץ בעד אפיקורוס אשר גר בעיר אשדות ואשר ילבש בגד עם ציצית לא כדת! — המליץ נסוג אחור ולא השיב לחורפו דבר.

— אבל הוא עודנו נער — ענה איש אחר — ועוד יש לאל ידו להיות גם צדיק תמים כאשר יבא בשנים —

— עליך חסדאי אתפלא מאוד! — ענה המקנא לה׳ בשפת חנף — הלא אתה ירא את ה׳ באמת ובלב תמים, ואיך בא בלבך הרוח לדבר טובות על איש זעום אלהים אשר גר בעיר כופרים ילמיד ארחותיהם? — האיש הנקרא בשם חסדאי שמח בלבו בשמעו תהלתו תצא מפי מציקי בפני קהל ורעיו, ולאות תודה מהר להודות כי שגה במשפטו והסכיל עשו, והאכזרי שב ויגש אלי שנית, אז אמרתי נגזרתי: בביתי, התחננתי והוא תחת תת לי חנינה התקצף

– שקר הדבר! – קרא בקול גדול – לא מעיר עזובה אתה, ותאמר להוליך אותי שולל, עין בעין אראה כי גנב אתה –

– לא גנבתי מעודי – התחננתי בקולי – ואת העיר עזובה לא אזכיר עד כי בעודני נער קטן עזבתי את העיר, ואגור בעיר אשדות עד הנה –

– בעיר אשדות גרת! בעיר אשר רק כופרים מומרים אפיקורסים יגורו בה, בעיר אשר בה הכו הרשעים בלשון את רבנו הצדיק לפני שר העיר למען ישים עליו משטר, ובלי תפונה גם אתה כאחד מהם. הראיני עד מהרה, היש לך כסות ארבע כנפות עם ציצית כשרות? – ומבלתי חכות עד אשר אמלא חפצו, מהר לגלות שולי מעילי וימצא את הבגד אשר דרש, אך הציצית היו בתוך המכנסים ואחת מהנה היתה שלא כדת כי רק ששה חוטים נמצאו בה.

אפיקורוס! מומר להכעיס! – קרא בקול גדול כמו קהל שדי שחת תקפוהו סבבוהו – איך העזת פניך לבוא למקום הקדוש בעת אשר תסתיר הציצית פאר בני ישראל בתוך המכנסים, ובאחת מהציצית יחסרו שני חוטים?! אפיקורוס אתה! ואפיקורוס חשיד על כל דבר בעיני, לכן הגד עד מהרה: איפו לקחת את המלתחה הזאת? ומה ימצא בה? –

– המלתחה לי היא – עניתי ביראה.

– שקר הדבר! – קרא בקצף וימרוט לחיי באכזריות חמה.

המכות אשר הכני על לחיי הלמו ראשי; כקול אלפי פעמונים מצלצלים בקולות שונים נשמע באזני, כרבבות גלגלי אש קטנים עם גדולים אדומים ירוקים ושחורים רצו עפו מול עיני במהומה ואהי רגעים אחדים כאיש נדהם, אך לא בכיתי כי לבי נהפך לאבן, אמנם קולו העירני מתמהוני.

– הראיתם אחי? – קרא כמנצח – הראיתם? נער כמוהו ישא ויסבול במנוחה מכה רבה? תנו תודה כי

בקול נגיד ומצוה: מאין אתה? ומה שמך כי אדע? —

— מה לי ולך כי תשאלני? — הרהבתי בנפשי עוז להשיב לו על שאלתו כי אמרתי: אולי ירף ממני בראותי אמץ לבי כי לא אחת מפניו.

— הוי עז מצח! — נתן עלי בקול פחדים — איך מלאך לבך לענות אותי דברים קשים כמו אלה? הידעת מי אני? אני הוא כמשנה להגבאי, אני אלמד פה בשמונה שנים ועלי יעזבו את הספרים ואת כל האוצרות אשר בבית התפלה, ואם איש ישלח בהם יד או כי יהיה העון, לכן עלי לדעת את שם כל עובר אורח אשר יביא ללין פה, מה עירו ומשפחתו, ואנה פניו מועדות, למען נדע איפה נבקשנו אם יחסר לנו דבר, ואתה העזת פניך לענות אותי עזות! —

— אל יפול לבך עלי — עניתיו באמץ לב — כי לא גנב אני ומעודי לא לקחתי דבר אשר לא לי הוא —

— ובכל זאת הגד לי כרגע מה שם עירך, ואם אין אדע נאמנה כי גנב אתה ואדע את אשר לי לעשות — נתן עלי בקול עז ויצעד צעד אחד אלי.

דבריו הלמו ומחצו ראשי כרעם ברקים ויביאו מֹרך בלבי, לכן אמרתי אתקן את המעות, ובמענה רך אשיב חמתו ממני — אם תחפוץ לדעת שמי ושם עירי הנני נכון להגיד לך את כל חפצך: שמי יוסף ואני יתום באין אב ואם ובעיר עזובה נולדתי —

— בעיר עזובה נולדת ואני לא אדעך?! — קרא בתמהון — התדע את הרב ר' אברהם נכד הצדיק אשר יגור שמה? —

— לא ידעתי — עניתיו.

— לא ידעת! לא ידעת! היתכן הדבר כי לא תדע את הרב אם מעיר עזובה אתה? הגד את מי תכיר בהעיר הואת? התדע את העשיר אחירע? — כל עצמותי רחפו בשמעי את שם דודי יוצא מפיו, ונבוכתי מאד עד כי לא יכלתי להוציא הגה מפי.

גמרתי אמר לצאת מאת פני העיר, אך שבתי אל לבי כי אז יראוני האנשים כי הנני שם לדרך פעמי באישון ליל ויחליטו כלם פה אחד כי גנב אני, גם יראתי ללכת בדד בלילה, לא מפחד שדי שחת, כי כבר שמעתי מפי בעל השם כי קריאת שמע צנה וסוחרה על איש לבל תאנה אליו רעה, אך יראתי מזאבי ערבות ושודדי ליל, אשר ביערות ילינו וכחתף יארבו לכל עובר אורח, והמה לא ישובו אחור אף אם יקרא העשוק קריאת שמע בחזקה. אחרי חשבי מחשבות רבות ונוכחתי כי אין דרך להמלט החלטתי להתרחק מעליהם ולחכות עד אשר יבוא זעם. מהרתי לבוא אל לשכת הלומדים אשר בצד בית התפלה, ושמה ישבתי ואחזיק בהמלתחה בכל מאמצי כח כמו הבינותי נפשי למלחמה, גם בעת תפלת הערב ישבתי על מושבי מיראה פן ישלח איש את ידו במלתחתי. ככלות תפלת הערב יצאו כל הנאספים מבית התפלה ואיש לא שם לבו אלי לקרוא אותי אליו לאכול לחם, כי ישבתי בהלשכה ואיש לא ראני. חמשה מהלומדים בבית התפלה באו אל הלשכה ויקחו איש איש ספר בידו וגם שנים האנשים אשר הפילו עלי גורל היו בתוכם, ואני לא עזבתי מקומי, כי הפחד אחזני בזרועו כחו, ומרגע לרגע גדלה חרדת לבי עד כי שכחתי מאכול ארוחת הערב.

— מאשרים המה ישרי לב! — אמרתי בלבי — המה לא יפחדו ולא יראו מפני איש; לוא היתה המלתחה ואשר בה מקנת כספי, כי אז הייתי שלו ולא יראתי את איש, אך עתה הנני כהנפש החטאת במצרי שאול אשר תפחד לרגעים משאת מלך בלהות כי יבוא ליסרה על חטאותיה... אמנם מדוע אפחד מפניו? הלא הוא לא מלך בלהות ואני לא נפש החוטאת אני, הן עוני לא נגלה ומי ירשיעני? — האם אבן מקיר תזעק ותגלה עוני? אכסה פשעי ואצדיק נפשי ואז לא יתנהו לבו לגעת בי לרעה... בעודני חושב מחשבותי נגש אלי אחד מהחרשים עלי רעה ויתן עלי

בן עצתי כי נקרא גם לראובן, כי הוא בן אחותו ואם ילוה בן אחיתי אלינו אז יעשה שלום לנו —

— הנח לו לראובן! הוא נערה ולא גבר, הוא לא ישית לב אל הדברים אשר על פניו יעבורו, ואם גם תגניב ראשי מבין שתי כתפיו, גם אז לא ישמיע קולו ולא ישים לב —

— ובכל זאת אנסה דבר אליו אולי יפתה לנו —

— נסה אם תאבה אך אני אדע מראש כי היא לא תצלח —

— ראובן! — קרא קצר הקימה.

— מה לך? — שאלהו בן אחות הגבאי.

— התראה את הנער והמלתחה? —

— מה לי ולו? —

— מאין באה אליו המלתחה הזאת? מלתחת עור לנער עובר ארח ברגל! —

— מה לי ולמלתחתו? לא אבינה עד מה! האם אבירהו ואדע מי הוא כי אשית אליו לבי? —

— הנך באמת נערה בתולה! „מה לי ולו" „מה לי ולמלתחתו" תשאל ולא תשים אל לבך אולי גנב אותה —

— מאתי לא גנב מאומה ומה לי אם גנב או לא גנב, אחת היא לי! —

— לך לעזאזל! — קרא רם הקימה בשחוק אך גם בשאט נפש — גבר לא יצלח אתה! —

— זאת יבין כל איש איך פחדו ורהו עצמותי בשמעי כי שני אנשים מוזרים לי יפילו גורל עלי ועל מלתחתי וכגנב אני בעיניהם, ומאשר כי כן הייתי גם בעיני לכן נפל עלי לבי מאוד. ואף כי מדבריהם נוכחתי כי המה רק יחשבוני לגנב אך לא ידעו זאת אל נכון, בכל זאת יראתי מאוד פן ירבו חקור ויודע הדבר אשר עשיתי לבעל השם ואז אבדתי באין מציל. חשבתי מחשבות איך להמלט מידם אך לא מצאתי דרך לי לצאת מן המצר. בראשונה

לכן לא יבואו שמה העניים הסוחרים אל ארץ מעיר לעיר לקבוץ על יד, כי מה חפץ להם בעיר אשר לא כסף רק לחם התן לדורשיו? אמנם לעוברי ארח אשר לחם יבקשו תהיינה הערים הקטנות מקור חיים. באתי אל בית התפלה ואתפלל את העדה תפלת המנחה. כל העדה כשבעה עשר איש כלם התפללו איש על מקומו, רק שנים מהם האחד כבן שמונה עשרה שנה, קצר הקומה וראשו הגדול מאד לפי ערך גויתו מכוסה בשערות שחורות ופניו כפני אשה מצרה, והשני רם הקומה ודל בשר עיניו מבריקות ומעפעפות בחוריהן, שערותיו צהובות וחוטמו ארוך. שני אלה לא התפללו רק דברו איש את רעהו בכל עת התפלה. דבריהם הגיעו לאזני ופלצות אחזתני בשמעי כי המה חורשים עלי רעה.

— פליאה דעת ממני! — אמר האחד לרעהו — מאין לנער עובר ארח ברגל מלתחת עור? —

— אין זאת כי אם גנב אותה מעובר אורח עשיר בדרך במלון — ענה השני.

— גם אנכי כמוך אחשובה, על כן עוץ נא עצה איך להציל הגנבה מידי הגנב כי איש חכם אתה —

— עצה? מה לנו ולעצות מרחוק? הן כח ידי אתי, אני אלך אליו ואמריט לחייו גם בטרם אשאל את פיו, ולא יעיז עוד לכסות פשעיו כי שאתי תבעתהו ויודה כרגע ויתן את הגנבה בידינו —

— עצתך טובה ונכונה, אמנם ירא אנכי פן יבוא הגבאי הנה בערב ויסכל עצתנו —

— לא יבוא; הוא לא יבוא היום כי דבר לו עם האכרים אשר קנה מידם חטים ויש לאל ידינו לעשות כאשר עם לבבנו, ואם ימצא שמה רב כסף, יודני הגבאי על מעשינו זה גם המזג לא יחסר —

— ובכל זאת תפחד נפשי פן יבוא הגבאי פתאום בטרם כלינו מלאכתנו ויתקצף, ואתה הדע כי היא לא יחפוץ כי ירים איש ידו או רגליו מבלי שאל את פיו, על

ו.

בַּעַל הַבַּיִת.

העיר קיקלון עיר קטנה מאוד; כשלושים בתים אשר לא תאר ולא מראה להם יעמדו כשני עדרי צאן אחד מול אחד, החצי מעבר מזה והחצי מעבר השני, ובתוך כר נרחב מכוסה בירק שדה, ועליו יתהלכו אווזים, תרנגולים ובני יונה הנה והנה במנוחה ואיש לא יפיל עליהם אימתה, כחסידי העיר צבועאל בבית תפלתם. תרנגול אחד גדול התהלך בין התרנגולות אשר סביב שתו עליו בגאון ועוז, פרש מוטות כנפיו עד הארץ קרא בקול, קפץ, רקד ויגענע בעטרת ראשו. מדי ראיתי אותו שחקתי בקול גדול כי זכרתי את הראש לעדת החסידים בעיר אשדות אשר עשה גם הוא כמעשה התרנגול: כנפות כסותו הגיעו עד הארץ, והוא קפץ, רקד, נתן בקול עז למען תת חתית בלבב באי בית התפלה ולולא יראתי פן אהיה מוציא דבה כי אז גליתי עוד דבר אחד אשר עשה כמעשה התרנגול... הלכתי לבית המלון, הוא בית התפלה כי שמה יביאו עוברי ארח ברגל להנפש מעמל הדרך ושמה ימצאו גם את הארוחה הדרושה מאוד לנפש עיפה, כי איש איש מהבאים להתפלל יקרא את האורחים לאכול אתם פת לחם.

בערים הקטנות יחמלו על דל הרבה יתר מבערים גדולות; בערים הגדולות ירוץ איש לבצעו כל היום כי שמה ימצא בעמל ותלאה איש טרף ביתו ואם נפש ברכה בו כי יחמול על דל, יאציל מכספו לו, וזאת היא הנסבה כי ינהרו שמה תרבות אנשים רקים ופוחזים אשר במלאכה געלה נפשם למען מלא כסף חוריהם. לא כן בערים הקטנות: שם הכסף יקר בעיני בעליו מאוד, ואם יראה ענות עני כי בטנו תחסר, יאבילהו מפתו אתו על שלחנו ואם גם את עשירים הוא נמנה לא יבוש לשבת יחדיו ולאכול על שלחן אחד את איש אשר לא ראה פני ההצלחה מעודו,

הבר למען יקפץ כמו נפש חיה בו ולאחרונה הוציאו, אך כאשר הוציאו קרע בצפרניו את פניו וינקר את עינו הימנית. אני שמחתי בלבי על המקרה הזה, כי אמרתי בלבי הוא יהיה לי לישועה להוציא וממו לפעל ידים. הגדתי להבסילים דברי רבי וספרתי להם מהמלחמה האיומה אשר ערך את שר המשחית, ועוד הוספתי כהנה וכהנה. גם צויתי עליהם בשמו לבל יבוא איש לחדרו אם לא יקרא בשם. וכל אלה ספרתי להם בקול גדול למען ישמע ויראה כי פקודתו תשמור רוחי. כל הלילה נאנח ונאנק ויתהפך מצד אל צד אחד מרוב פצעיו אשר לא נתנו תנומה לעפעפיו. גם אני לא נתתי שנה לעיני כל הלילה, כי חרשתי מזמה איך להוציא מחשבתי אשר זמותי עד הנה. למחרת בבקר כראותי כי השנה אחזה בשמורות עיניו, יצאתי בלאט מחדרו ואמרתי לבני הבית כי רבי צוני בלילה לשוב אל העיר אשדות לקרוא לו אחד מרעיו ואחרי כן שבתי ולקחתי את המלתחה הקטנה אשר בה היו סגורים על מסגר כספו ומכתביו ואצא ואצו עוד הפעם במפגיע לבל יזיד איש לבוא בית רבי בטרם נקרא בשם.

— טוב הדבר — ענתה בעלת הבית — מצות שפתיו אשמור. אך איך תלך בדרך רחוקה ברגל? הבה עוד מעט ואצוה לרתום לך עגלה לסוס — הודיתי חסדה לה, ואומר כי לא אוכל להתמהמה אף רגע כי הדבר נחוץ מאד, לכן אלך ברגל עד העיר הקטנה הקרובה ושם אקח לי עגלה למען לא אתמהמה בדרך —, גם הדבר הזה ישר בעיניה כי היא לא חשדה אותי ברב או במעט. ואיך יעלה על לבה כי האיש הנאמן אשר עליו יסמך הצדיק, יבגוד בגד? ולוא גם היה כזאת את לבבו, הלא אז גלוי מן השמים להצדיק: כי איש שלומו אשר בו יבטח בורח עליו רעה, ויגרשנו מעל פניו...

(התועה ח״א)

אך הרגעי נא כי לא תאונה לך ולביתך רעה, צאי מזה עתה ואנסה במה כחי גדול – כלם יצאו ואני אחריהם ויהי בא אל חדר אשר בו ירקדו השעירים.

– אוי! אוי! – נשמע פתאום קול מהחדר. נפשם יצאה בשמעם את הקול.

הקול קול רבי – אמרתי להם ואמהר אליו החדרה, ומה השתוממתי לראות פני בעל השם קרועים לגזרים ומגאלים בדם, עינו הימנית תדמע בדמע ודם, ומראהו מירא מאד.

– מה זאת? – שאלתי בשממון.

– המנול פגע בי; נלחמתי את השד גם יכלתי לו, אך גם הוא שלח בי חצי נקמתו – כה תאמר גם לבני הבית, – ואתה מהר להוציא את הכר החיצה וקרעהו לקרעים לעיניהם, ואת הנוצות פזר לכל רוח עובר – וככלותו דבריו מהר לבוא אל חדרו. בני הבית כראותם כי אני קורע את הכר לקרעים השתוממו מאוד ויהי בעיניהם לנס, ורק אחרי אשר לא נותרה עוד אף אחת מהנוצות, אז הרהיבו עוז בנפשם לבוא הביתה והזקנה אמרה: אני ראיתי אותו –

– את מי ראו עיניך? – שאלה בעלת הבית.

– את השד – ענתה הזקנה בבטחה.

– ה׳ ישמרנו! קראה בעלת הבית ותאטם אזניה – אל תשאי את השם הזה על דל שפתיך זקנה! –

– אך אני ראיתיו בעיני – ענתה הזקנה – הוא התחפש בעור חיה נוראה כי כמראה התיל מלא נוצות היה מראהו עת התפרץ לצאת מהחלון ויעלם –

– גם אני ראיתיו – ענתה המבשלת.

– עין מי לא ראתה אותו? – נתנה בעלת הבית עליהן בקולה כי כלמה כסתה פניה כי היא, בעלת הבית, לא ראתה את האורח, אשר בחטאה בא ובביתה מצא מקום – אך מה לנו לדבר דברים נוראים כמו אלה? מהלל שם ה׳ והצדיק כי גאל אותנו מידיו – בשמעי את דבריהם נפקחו עיני ואבין אל כל אשר עשה הנוכל, כי הוא נתן בתחלה את החתול בתוך

ממזר! חכה נא! יום יבוא ותפול גם אתה בידינו ונשלם לך כפעלך – האיש לא ענה דבר ויצא החוצה.

בכל העת ההיא ישב רבי על מקומו, לא הוציא הגה מפיו גם לא שאף רוח בחזקה, אך כאשר יצאו כלם מהבית קם ממושבו ויחל להתהלך בחדר הנה והנה כמשפטו תמיד. אחרי ארוחת הצהרים צוה עלי כי אצא בין הערבים לצוד לו חתול להביא. מה חפץ לו בחיה הזאת לא ידעתי; רק זאת ידעתי נאמנה כי חזקה על חבר כמוהו שלא יוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. בין הערבים הבאתי את הציד כאשר צוני, והוא לקח מידי את החתול ויסתירהו בשק עור אשר הוציא מצלחתו ויצו לפנות לו את חדר הפנימית. הוא בא בו ויותר כחצי שעה ובצאתו צוה באזני על כל בני הבית לבל יזיד איש לגשת אל החדר להביט בו פן מרה תהיה באחרונה. כלם שמעו וינועו ויעמדו מרחוק, והוא קרא אותי אחריו החדרה ויצוני ללכת ולהביט אל תוך החדר מה נהיתה שם. שמעתי בקולו ובבואי ראיתי והנה הכר מתנשא, קופץ הנה והנה, עולה ויורד כמו רוח חיים בא בקרבו. נתתי בקול ויחרדו כל בני הבית אחרי ויביטו ואימת חשכה נפלה עליהם.

– הה! רבי רבי! – קראה האשה בקול מר מרגיז לב – רבי אבדנו כלנו אבדנו! –

– מה זאת? מה קול הקריאה? – שאל בתמהון בצאתו מחדרו במנוחה – מה נהיתה שם? –

– שעירים ירקדו בחדר! אויה לנו כי אבדנו! – ענתה האשה בקול בוכים.

– הסכלתם עשה! – קרא בחמה אפו – מדוע עברתם על מצותי – הלא אני ציתי לבל יזיד איש להביט אל תוך החדר פנימה עד עבור שתי שעות –

– אמנם הצילנו נא רבי! הצילה את עוללי; אנא הושיעה נא! –

הרעותם את אשר עשיתם לעבור על מצות פי;

בשם בן יעקב תבנה, כי לבשת ולחרפה הנכם לצור ממנו חצבתם, אתם זרע מרעים ילדי פשע הנותנים שם יעקב לחרפה וקללה בעמים, ולא תבושו בשת להתימר בשם „בני יעקב”. לולא הייתי בן יעקב כי אז לא נגע הדבר אל לבי, אך עתה עלי המצוה לבער את הקוצים מכרם ישראל –

– אמנם חוסה נא! חמול נא על אשתי ועוללי, כי בלעדי ישבר מטה לחמם, ואלה הצאן מה חטאו? –

– מדוע לא השיבות הדברים האלה אל לבך כאשר הרימות אגרוף רשע על מאיר זרחי, ואתה ורעיך הכיתם אותו מכת בלתי סרה עד כי לא נותרה בו כל נשמה, ולא חסת על רעיתו ועולליו החפים מפשע והוא גם הוא לא חמס עשה? –

– חי נפשי כי לא עשיתי לו כל מאומה! –

– עוד תעיז פניך לדבר שקרים ולהשבע לשוא? הלא פיך ענה בך אמש כי גם ידך היתה את הרשעים! אך אם יש לך עוד מלים להצדיק נפשך תתן עדיך בבית המשפט כי חף אתה מפשע ותצא נקי –

– ואם גם עזרתי על יד המכים, אך הלא לא אני האחד, ומדוע אשא אני עון כלם? –

– וגם לא אתה לבדך תשא עון; כי כבר מזורה הרשת על כל הזדים, וגם את הצדיק יגרו אנשי חיל בחרמם –

– עמו אנכי בצרה! – קרא האסיר פתאום בשמחת כמשתגע, ויחפוץ למחוא כפים אך כבלי הברזל אשר היו על ידיו לא נתנוהו לעשות חפצו – בעלת הבית! – קרא בקול עז – תני לי כוס יין! הצדיק ישלם! לחיי הצדיק! – קרא בקחתו את הכוס וישה ראשו לשתות – לחיי כל ישראל! ולמית להמלשין הזה, תני עוד אחד! הצדיק ישלם! הוא שנה וישלש כמשפט הראשון, ומי יודע עד כמה פעמים היה את נפשו לברך את הצדיק בחיים? אך האיש הורה באצבעו לאיש החיל כי ישימו לדרך פעמיהם ובהפנותם שכמם ללכת קרא האסיר בקול גדול: מלשין! כופר! אפיקורוס!

(התעה ח״א)

דמעה לפני רגעים אחדים, כענן כלה וילך מלבה אחרי אשר הצדיק היודע דעת עליון אמר לה כי ה' העביר חטאתיה... כרגע שבה ותצג לפניו מכל מאכל אשר היה די והותר לעשרה אנשים לאכול לשבעה, אך הקדושים אשר על הארץ המה—כי הקדושים אשר בארץ המה לא יאכלו מאומה – יאכלו מעט מהרבה, ורק החלק השלישי מן המטעמים זכה לבוא אל קרביו. האשה שבה לפנות הכלים מעל השלחן ותאמר: רבי לא טעם מאומה, אות הוא כי המטעמים לא ישרו בעיני כבודו –

– לברכה ולא לקללה! – קרא במועל ידיו וישם את עיניו במכסה הבית. גם אני אכלתי ושתיתי לרויה כי גם המזג לא חסר ואישן שנת ישרי-לב. בבקר הקיצותי לקול המולה ומהומה, וכפקחי עיני ראיתי את האיש אשר ספר אמש גדולת רבו עומד בירכתי הבית אסור בכבלי ברזל ושלשה אנשי חיל מזוינים עוטרים עליו מסביב. מכל האורחים לא נותר איש, לבד האחד, אשר דרש אמש אחרי הנסבה אשר הציתה אש השנאה בלבב הצדיק על האפיקורוס מאיר זרחי, ישב בצד הדלת ויכתוב בעט עופרת על הגליון אשר לפניו. ככלותו לכתוב נתן את הגליון על יד אחד מאנשי החיל ויאמר: הביאו את האיש הזה אל העיר אשדות, ואת המכתב תתן על יד שר בית המשפט, אך השמר לבל תעלים ממנו עין, כי אם ימלט מידך אז יהיה בך העון –

– יהי לבך נכון ובטוח כי לא ימלט מידי—ענה איש החיל ויעבר ידו על שפמו השחור משחור. האסיר בכה ויתחנן להאיש כי יפתח חרצבותיו, אך שומע לא היה לו, כי האיש לא הטה אזן לדבריו, אך הוא הוסיף לבקש חנינה ויאמר: האם אבדה האמונה מלבך כי תשחית רחמיך מבן בריתך? הלא בן יעקב אתה וממי יהודה כמוני יצאת. ומדוע ככה אתה עושה לי? –

– צר לי מאוד – ענה האיש – צר לי כי גם אתה

חטאותיך ופשעיך לא יזכרו עוד, אך מהרי לכבס עונך: הרבי כפר פדיון נפשך לצדיקים וחסידים או אז יסיר ה' אפו ממך ויתן את ברכתו גם על ראש בנך הבכור –

– נחמתני רבי, נחמתני, אעשה ככל אשר תצוני –

– ואני אתפלל מחר אל ה' להוציא את רוח הטומאה מהבית –

– נחמתני רבי נחמתני –

– ועתה תני לי ארוחת הערב למען אברך על הארוחה. כי בבית כזה עלי להרבות בברכה למען תנוח הברכה עליו ועל יושביו –

– נחמתני רבי איש אלהים נחמתני – ענתה האשה ותמהר להביא את המטעמים אשר הכינה. בצאת האשה מהחדר היה מַרְאֶיהָ כמראה איש דואג מחטאותיו בצאתו במוצאי יום הכפורים מבית התפלה לשוב הביתה. וכל קורא יליד ארצי ידע ויבין את הדמות אשר ערכתי להאשה: הוא ישוה לנגד עיניו אחד החרדים מפחד יום הדין בלכתו בערב יום הכפורים לבית ה' לבקש מחילה על כל החטאים והפשעים אשר חטא בשנה העברה, איך לבו יחרד מאימת הדין, נפשו עליו תאבל בזכרו כי עוד מעט יבוא זכרון חטאתיו במאזנים לעלות ועל פיו יצא הדין לשבט ולחסד, עיניו תדמענה, יכרע ברך ויפול לפני האיש העומד עליו להכות אותו ארבעים, יקום ולא יאמין בחיים. אך כעבור יום תמים יהפך לאיש אחר: הן לא אכל לחם וייעף, התענה בצום נפשו ואין בו עוד כח לבכות, ובכל זאת יאירו פניו ולבו ינוח. „ה' מחה כעב פשעי" יאמר בלבו – כי אם יבוא במשפט אתנו על כל נעלם, הלא אז אבדנו כלנו אבדנו, כי מי גבר יחיה ולא יחטא?" הרעיון הזה כי כלם חוטאים, וכלם בעיני אלהי המשפט נשתוו, יפיח בקרבו רוח תקוה ואמץ לב, ובצאתו מאת הקדש ישכח את כל המחשבות אשר עלו על לבו אתמול וישוב לדרכו הראשונה. כן חזיתי על פני האשה אמץ לב ומנוחה בצאתה מחדר רבי; זכרון החטאים אשר עליהם הזילו עיניה פלגי

שמע בזאת, לכן לא מצא מענה, אך מבוכתו היתה עד ארגיעה, כי אנשים כמוהו ימצאו בכל עת דרך לצאת מן המצר, הוא נשא מרום עיניו ויאמר בלזות שפתים ובכבדות: חיים... חיים... הקשית לשאול כי... אך האשה לא נתנה אותו כלות דבריו ותקרא אויה אויה לי! ידעתי רבי כי אשמתי ממך לא נכחדה, עין בעין תראה יצרי מעללי איש וכמוני תדע עותתי, אך לפני איש כמוך היודע כל, הצופה ומביט בעיניו הטהורות את כל סתים וחתים מעיני כל בשר, לפניך אתודה על פשעי: הה! בעין הוללתי את הבן הבכור, בחטא חבלתיו וילדתיו! אך בשמים שהדי כי לא למען מלא תאות נפשי רק למען יכבד שם הצדיק עשיתי זאת, כי הצדיק אשר אמר לדבק טוב: ברך אותי ואת אישי ביום התונתנו כי נראה זרע לתקופת השנה, ובראותי כי עוד מעט יעבור המועד וברכת הצדיק עדנה לא באה, אז שאלתי את פי המלמד אשר היה אז בבית אבי על הדבר הזה, והוא... אך מה אדבר עוד לפניך ואתה יודע נסתרות? אך לפי דברת המלמד לא יחשיב ה' לי זאת לעון, כי עשיתי זאת למען כבוד הצדיק ולמען יהיה לי בן חכם הוגה בתורת ה' לבל יהיה כאיש נבער מדעת את התורה והמצוה, אך עתה אראה כי ה' הפגיע בי את עוני, ואת שני הילדים ברך ומהגדול הסתיר פניו, אויה לי! — לוא נגלו לפניך הקורא פתאום צפוני מסתרים כמו אלה, ידעתי נאמנה כי שרקת וחרקת שן, האין זאת? אך בעל השם לא היה מהיר חמה כמוך, כי הוא היה איש יודע דעת עליון, ובלי תפונה ידע את העונות החטאים והפשעים אשר חטאו ואשר עוו בני ישראל, כהניהם, שופטיהם, ראשיהם, צדיקיהם, נשיהם ובנותיהם וכל הגלוים עליהם, לכן שמע אשמת זמתה מפי האשה ולא השתומם, רק שם עיניו בה רגעים אחדים אך היא לא יכלה נשוא מבטו ותורד לארץ עיניה.

— ידעתי כל אלה, ידעתי מראש, אמנם ה' העביר

היו הדברים בעיניה, והמבשר כחוזה מחזה שדי אשר יקרא מעל ספר ה׳ את הבאות אשר תקרינה, כי מאין ידע מה שם בניה ומה תהי אחריתם? אם לא נביא אלהים הוא? אמרה בלבה, ומרוב שרעפיה בקרבה לא יכלה להוציא הגה מפיה ותבט בתמהון בפני רבי והיא הוסיף לדבר: האמיני אישה ברוכה בדברי אלה כי לא יפול מדברי ארצה –

– מלאך אלהים! נביא אל! צדיק אתה! לפניך נגלו תעלומות ואיך לא אאמין בדבריך? אאמין בכל דבריך איש קדוש המדבר אלי, ה׳ שלחך הנה להחזיק רוחי ולהשמיעני כזאת. הה! קטנתי מכל החסד אשר תעשה את אמתך, כי השפלת שבת בביתי לילה אחד, ותדבר אלי מרחוק בשורות טובות, הה! קצרה ידי משלם כל החסדים האלה –

– ה׳ האיר פנים אליך, ואיך אסתיר פני ממך? ה׳ דבר עליך טובות, ואיך אחריש אתאפק לבלי גלות אזניך מכל האשר והטוב הצפון לך לימים הבאים? –

האשה החרישה רגעים אחדים כי היתה שכורת השמחה ותשכח רגע תבל ומלואה גם את המטעמים בתוך התנור. אך פתאום עבר רוח עצבת על פניה ואנחה הרישית התפרצה ממעמקי לבה.

– מה לך אשה ברוכה כי נעצבת אל לבך פתאום? – שאל אותה רבי בתמהון.

– סלח נא לי איש אלהים – ענתה במועל ידיה ובנשאה מרום עיניה הרטובות מדמעה – אנא אל תקצוף על קול אשה סכלה כמוני, כי נפשי אותה לדעת עוד דבר מה –

– שאלי נא שאלי! כי לא אשיב את פני האשה אשר ה׳ לא השיב פניה ריקם –

– אנא רבי! – דברה האשה בתחנונים – מדוע לא הגדת לי מה יהי משפט בני הגדול חיים? –

– הצדיק היודע נסתרות נבוך מאד מדבריה, כי מן השמים לא גלו לו כי עוד בן להאשה ושמו חיים גם מאחורי הפרגוד (מאחורי קיר החדר אשר שמה שכבו הילדים) לא

לחכות עד אשר יבאו המטעמים על השלחן, כי גם אני הכם כרבי ובחרתי לחכות עוד שתי שעות עד אשר האשה תכין המטעמים, ולא למלאות כרסי בהמאכלים אשר כבר פג טעמם. רבי לא הביט בפני ולא דבר אתי דבר, רק התהלך בהדר לארכו ולרחבו תפוש ברוב שרעפיו וידו הימנית על מצחו. בחדר השני נשמע קול אשה זקנה תשורר בקול דממה: שכב בני שכב, תחת מטת שמעון הנבון, יעמוד גדי לבן. הגדי ילך לסחור סחורה, ושמעון בני ילמוד תורה. שכב שמעון בני שכב, תורה תלמוד ותהיה רב. שכב ואתן לך את האגוזים וליחזקאל לא אתן מאומה –

– אלף מכות בחדרי בטנך! נשמע קול ילד מדבר בקול חזק כרוב בני הכפר – אני אקח את כל האגוזים ולך ולשמעון אתן מכות –

– דום כלב שוטה, דום! – ענתה האשה.

– הזקנים יבערו ויכסלו כילדים – נשמע קול אשה אחרת – השכחת כי המלמד צוה לבל יקראו את הילדים בשם „כלב" או „חתול" בלילה! כי ישנם שדים הנקראים בשמות האלה והמה יבואו להשחית אחרי כי יקראו בשמותם–

– שכחתי! שכחתי! אנא אל תגידו זאת לבעלת הבית –

– לא אכך בלשון, אך אל תוסיפי לחטוא –

– לא אשוב עוד לכסלה, לא אשוב – שתיהן החרישו ולא יספו לדבר עוד דבר והדממה שבה לקדמותה. אחרי חצי שעה בא בעלת הבית ותעמוד לפני הפתח ובידה להם ומלח וכל כלי האכל, אך לא הרהיבה עוז בנפשה לפתוח הדלת.

– בואי אשה יראת ה', בואי! – השמיע רבי קולו מהדרו – התוקנה ידיך כי מצאת חן בעיני אלהים בתתו לך בן אחד אשר שמו יחזקאל, והוא יגדל ויהיה לגדול בישראל, ואולם שמעון אחיו הקטן ממנו יגדל ממנו, כי עליו תנוח רוח ה' ומברכות פיו יתברכו כל בית ישראל – האשה התפלאת השתוממה ולא האמינה למשמע אזניה: כמפלאות תמים דעים

פתאום התעוררה, כי רוח עצה בא בקרבה, ותגש אלי ותאמר: הלא את הצדיק באת הנה? —

— כדבריך — עניתיה בגאון — אני משרת את פניו זה שלש שנים —

— ומדוע תשב כה במנוחה? — שאלה אותי שנית כי לא ידעה מה לשאול מפי עוד.

— ומה לי לעשות? הלצאת במחול משחקים? —

— אני חפצתי לשאל פיך, מדוע לא תבקש אכל לנפשך? הן כל הבית לפניך, אכול מכל אשר תאוה נפשך, אך שאלה אחת אשאל מאתך אל נא תמנעה ממני, שאל את פי הצדיק: אולי יהיה את לבו לטעום פה דבר מה למען יבורך הבית בגללו —

— אני אעשה כדבריך — עניתיה בחפץ לב ואגש אל הפתח, ובפתחי את הדלת נשמע קול רבי בלכתו בחדר אחת הנה ואחת הנה ומהרונן „ועמך כלם צדיקים". „ועמך כלם צדיקים". כל העדה הטו אזניהם להקשיב כמו קול ממרום, שיח שרפי מעלה לקחו אזניהם. ואני באתי לחדרו ואשאלהו: אם יש את נפשו לטעום מאומה? —

— לא עת! לא עת! בעבור שתי שעות אשלים תפלתי —

— אבל תפלת המנחה התפללת תפלה קצרה בהיותך את האשה היפה בחדרך — אמרתי בלבי. יצאתי מחדרו ובשרתי לבעלת הבית את הבשורה כי בעיד שתי שעות ישלים רבי את חפצה — לב האשה פחד ורחב בשמעה כזאת ותמהר אל בית המבשלות להכין ממבחר בשר הבהמה והעוף מאכל תאוה אשר ינעם לחך איש האלהים. כל האורחים, אשר נפשם עיפה מעמל הדרך ומרוב היין אשר שתו לרויה בטרם בואם אל בית המשתה לשבור צמאם, ואחרי המלחמה למען השלום ולחיי הצדיק הנסתר, נמו שנתם על השלחן ועל הספסלים ותחת השלחן ותחת הספסלים. וכרגע נשמע קול כחלילים וכל כלי שיר יוצא מנחירי הישנים שנת תרדמה. כראותי כי כלם הוזים שוכבים ואין רואני הלכתי להדר רבי ואשב שם

נסתר. ואף כי נפלגו בדעותיהם בכל זאת החליטו כלם פה אחד כי איש קדוש הוא. גם אלה אשר עוד לפני רגעים אחדים אחזו איש בשערות רעהו, עשו שלום ביניהם וידברי אודות רבי. והאיש אשר הרבה לספר בכבוד רבו ואשר התגרה מלחמה את השני לא משל ברוחו ויגש בלאט אל הדלת ויוצא את המפתח ויבט בעד החור אל תוך החדר. רגעים אחדים הקשיב קשב וישב אל האספה ויאמר ברגש: איש צדיק הוא! ומתפלל כאחד הצדיקים, מתפלתו נראה כי צדיק הוא, לדבריו נגש גם איש אחר אל הפתח ויבט בעד החור ויאמר: איש כזה ראיתי בחלום הלילה, צדיק הוא! וכלם גמרו אמר כי צדיק הוא.

בעלת הבית בשמעה כזאת שמחה בלבה כי הקרה ה' צדיק נסתר לבית מלונה כי התברכה בלבה אשר לרגלו תבוא הברכה לביתה, ותחפוץ להעניקהו מהברכה אשר ברכה ה' בטרם בא הנה, אך היא לא הרהיבה בנפשה עוז לגשת אליו ותעמוד רגעים אחדים על מקומה מבלי דעת מה לעשות ותבט כה וכה אולי יש איש אשר ישמיע שאלתה באזני הצדיק, כי כן דרך הבוערים בעם בעת אשר דבר להם אם אדם נעלה בעיניהם, יבקשו להם אנשים אשר ידברו בעדם והמה יעמדו מנגד, ולא ישימו אל לבם כי רם עינים ראשית חטאת היא להאדם המעלה ובאשר יגדל ערך איש כן תגדל גם ענות לבו, אך זאת היא דרך בסל למו בהתהלכם את אנשים וזו דרכם לאלהיהם: לבם ימאן האמין כי אלוה אשר מרומים ישכון יטה אזן קשבת לדברי פתיתי הערך לכן יבקשו למו מליצים בינותם. הוי פתאים! אם יוצר הוא? הלא כלם מעשי ידיו ובעיניו כלם נשתוו. ואם אב הוא? הלא כלנו בניו אנחנו ובמה נפלינו איש מרעהו?...
אך אולי עשה גם זאת האלהים – שיראו מלפניו! כי כן דרך חסרי הדעת אשר אך אם ירהיבו בנפשם עז לדבר פעמים שלש את גבר אז במוהו כאין בעיניהם, ולוא דברו המה פה אל פה את אל מושיעם כי אז חדלו מתת כבוד גם לשמו...

בתלונה וככלותו דבריו פנה שכמו ויחפוין לצאת החוצה.

– אלף אלפים רוחות יבואו בקבר אביך, נבל! מדוע לא תשקיט המהומה? כלב נמבזה? –

– האני אתערב בריבם? האם אברים הנמו, חוטבי עצים אשר שתו לשכרה כי אראם נחת ידי? הלא כלם חסידים לומדים ואני מה? המה יודעים את אשר להם לעשות ואני הדל אישים, חלילה לי מהתערב בין גדולים! יעשו כהעולה על רוחם, לא לי לדעת מה המה עושים. – וככלותו דבריו הסב פניו ויצא החוצה. עודם נלחמים בהזקה, ורבי בעל השם יצא מחדרו ויקרא: אל נא אחי זרע יעקב, אל נא תרעו! רק הקול קול יעקב, בני יעקב מספרים תהלות הקדושים אשר בארץ המה אך בקול והידים ידי עשו, לכן לא נאוה לזרע יעקב הקדושים ללכת בדרכי עשו הרשע היא סמאל הוא הכטרא אחרא .... הדברים האלה השקיטו כרגע את איש המריבה, והלוהמים אשר הרפו איש מרעהו נשאו עיניהם ויביטו בתמהון בפני בעל השם, אך הוא לא חכה לתשובתם וישב להדרו ויוסף להתפלל בקול רנה.

– מי הוא האיש? – שאלו איש את רעהו.

– הוא רבי עניתים בגאון ובטרם שאלו את פי מהרתי לספר כל הגדולות והנפלאות אשר יעשה יום יום. דברי היו נשמעים כדברי אמת, כי לשוני מהר לדבר כמו ראיתי את כל אלה בעיני, כי פעמים אין מספר שניתי ושלשתי הדברים כאשר שמעתי אותם יוצאים מפי רבי הקדוש. האנשים פערו פיהם וישאלוני איש איש כשאלתו: לשמו, לעירו, לדרכו, ויהי אך הפצתי לפתוח פי נתן עלי רבי מחדרו בקול. יוסף הס! אל תדבר דבר! -- הדבר הזה העיר בלבב האנשים את החשק ביתר שאת לדעת מי הוא, אך מבלי דעת מאין יבקשו את אשר יחפצו לדעת, התלחשו איש באזני רעהו. האחד אמר: כי הוא צדיק נסתר, ועל דברת השני הוא שלוח מאחד הצדיקים בדבר

בשקר תתפאר כי רבך הראה כחו להוריד לאלפים אל ארץ תחתיה –

– שמור נפשך ושמור פתחי פיך! – קרא המספר בעזוז אפו – כי בנפשך דברת הדברים האלה –

דם אתה ולא אני אם חפץ חיים אתה! אני אגדך על פניך, כי רבך עם הארץ, רבך איש מרמה, רבך אשה, רבך כלב, רבך.... המספר אשר עד הנה האריך אפו ורק בדברים חפץ להפיל אימתה על מנגדו, לא משל עוד ברוחו, התנשא כארי ויאחז בשערות ראש איש ריבו. אך גם איש ריבו לא חבק ידים בעצלתים, כי אחז בזקן לוחמו ויריבו בחזקה. כל האורחים התפרדו לשלש מפלגות: שנים עזרו על יד הנלחם, ושלשה או ארבעה קמו להושיע להלוחם, ויתר העם עמדו מנגד ולא התערבו בריב. גם האיש אשר שאל אחרי הנסבה, אשר עוררה את חמת הצדיק על האפיקירוס מאיר זרחי, עמד מנגד ויתבונן בהלוחמים, ואני התבוננתי בפניו ואכיר כי הוא ישמח בלבו לראות המחזה הזה. בעלת הבית כראותה המלחמה אחותה פלצות ותקרא בקול: ראובן! ראובן אישי! ראובן מהר בא הביתה! – בעל הבית אשר בשם ראובן יכונה היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם, על פניו ילין עז ואולת יחדיו, מכסה עור כבשים כסה את גויתו עד ברכיו וחבל פשתן עב אזר את מתניו. בבואו הביתה עמד על המפתן ויבט כה וכה וישאל בתמהון: מדוע קראת לי? –

– האם הכֵּית בעורון ולא תראה את המבוכה אשר בבית? – נתנה אשתו עליו בקול מושל.

– ראה אראה –

– ומדוע תעמיד כבול עץ על מקומך ולא תעשה מאומה!–

– מה לי לעשות? –

– יקחך אפל! בכור מות יבלעך! כסיל בער –

– זאת שמעתי זה אלף פעמים ממך היום, ועוד אשמע כהנה וכהנה בלילה, הבעבור זאת קראת לי? – ענה

אשר הוא אחיו הקטן ממנו. ואתה תרים בגאותך את הקטן עד לשמים. הגד, מה הנה הגדולות אשר עשה? —

— ומה הנה הנפלאות אשר תדע לספר מרבך? האם החיה מתים? האם נתן פרי בטן לעקרות? לא אחת מאלה רק לקבץ כסף כל חכמתו —

— נפלאות תבקש? אותות תשאל נפשך? הנני להשמיעך נצורות לא שמעת. שמעו כלכם והתפלאו! כי את אשר חזיתי בעיני אותה אספר לכם: אני ראיתי בעיני אנשים לאלפים ולרבבות אשר נפדו מרדת שחת על ידי רבי, בנות ישראל למאות תבואנה אליו בכל שנה ושנה כי עצרן ה' מלדת — ותלדנה. בידו אוצרות גשם ושלג, גם מלאך המות לא ימרה את פיו, כי כאשר מאן הסוחר הרשע יעקב בן ראובן מארץ ליטא לשמוע בקולו למכור את העצים אשר הביא אתו במחיר מצער — אמר אליו רבי באפו: מחר יהיה האות הזה!" וביום המחרת נמצא הרשע מת שוכב על חוף הנהר מחוץ לעיר. ומדוע לא צוה גם רבך על מלאך המות לקחת את נפש האיש אשר מרה את פיו? אות הוא כי אין לאל ידו לעשות כזאת. הוא אשר דברתי כי רבי הוא הצדיק ורבך נביא שקר! —

— דום נבל פן אמלא פיך חצץ — קרא המספר בקצף נורא — רשע! איך העזת פניך לדבר סרה על רבנו, כי אין לאל ידו לצות על מלאך המות? לוא חפצתי לספר אף אחד מני אלף מכל האותות אשר עשה להוריד דומה את אלה אשר נתנו לו כתף סוררת כי אז השתוממת ושרקת ואמרת: אין כרבנו! אך אני לא אחפוץ לספר כעת כי לא פה המקום. לכן דום ושים יד לפה פן יבולע לך —

— לא אירא מפניך! גם שאת רבך לא תבעתני כי ברבי נסמכתי וממי אירא? אך אתה שקר תדבר כי לוא ידעת דבר מה מהגדולות אשר עשה רבך כי אז מהרת להריע כחצוצרה תהלתו, אמנם לא תדע עד מה ורק

– תן לי אות כי כנים דבריך או אז אגלה לך כל הנצורות אשר אדע אני ותהיה כמוני –

– הנני אתן – ענהו השואל, ויוצא מחיקו מכתב ויראה להמספר אשר אך קרא בו שתים שלש מלים אמר: צדקת ממני, כנים דבריך, אך לא פה הוא המקום לגלות צפוני מסתרים בתוך עדה אשר יש בה אנשים זרים לנו, אכן מעתה ידוע תדע כל דבר כאחד מאתנו –

– ומדוע ספרת עד כה דברים נסתרים באזני אנשים אשר לא ידעת תמול שלשום?

– בדברים אשר ספרתי עד הנה אין כל דבר סתר, כי רק צדקת רבינו הגדתי להם –

– צדקת בדבריך, אות הוא כי חסיד גדול אתה –

– ידעתי גם אני כי צדקתי – ענה המספר בגבה אפו ובנשאו מרום עיניו וידיו – אני ארים בכל עת כשופר קולי להגיד צדקת רבי בתוך קהל ועדה. נפלאותיו מי יספר? אותותיו מי יגיד? בידו אוצרות גשם ושלג, בידו המפתח לפתוח שערי רחמים סגורים, בידו הכח והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים כרצונו. את רֻבֵּי צדקותיו בעינינו ראינו, לפניו לא היה ואחריו לא יהיה כמוהו. אשרי לדור שצדיק זה בעולמו! כי הוא מגין על כל העולם ולולא הוא כבר שבה התבל לתוהו ובהו מרשעת יושבי בה, רק הצדיק יסוד העולם הוא יגין עליה בצדקתו . . .

– כלכל לא אוכל עוד! – קרא פתאום האיש אשר רעמו פניו בתהלה – רב לך רב להלל שם רבך לשוא, הן כל יושבי תבל ידעו כי רבי גדול מרבך אלף פעמים –

– מי הוא רבך אשר בכבודו תתימר? – שאל המספר בשאט נפש – מי הזבוב אשר יתחרה את הארי? –

– שקר הדבר! כזב! מרמה! לא צדיק ולא בן צדיק רבך רק רבי הוא צדיק בן צדיק, כי כאשר מת אביהם הצדיק נתן המשרה על שכם רבי כי הוא הבכור ולא על שכם רבך

רבנו זועפים וכאשר שאל אותו בנו הצדיק את הנסבה אשר עצבה רוחו, ענה ואמר בפה קדשו: כי התעצב אל לבו מדאגה מדבר פן כאשר שכב הרשע לא יוסיף קום.

— ומדוע חרה לך? — שאלהו שנית בנו הצדיק — הלא בזה ובזה יאכל בכור מות. יתמו רשעים מהארץ ויהיו כלם חסידים —

— לא בני — ענהו — לא אחפוץ כי תשוב נפשו לשאולה בטרם התודה על חטאותיו ואם ירד עתה נשיה בטרם שב לאלהים אז תמות גם נפשו במות גויתו —. מני אז ידענו נאמנה כי הוא לא ימות עוד לשחת אחרי אשר רבנו לא יחפוץ במיתתו, וכן היה קם ממשכבו ויתהלך בחיין. אך לא דבר מהעת ההיא את איש דבר גם לא חרף עוד את שם רבנו בקדם. אנחנו חשבנו כי רוח טהור בא בלבו וחכינו יום יום כי בוא יבוא אל רבנו לבקש מחילה, אבל הוא לא בא כי עזב את העיר ולא הגיד לאיש אנה פניו מועדות —

— אחרית הדבר שמעתי בהיותי בעיר אשדות — ענה ואמר אחד מהשומעים — כי הוא בא שמה להכות את הצדיק בלשון לפני נציב המלך, אך נפשי אותה לדעת מה היתה ראשית הנסבה אשר בעבורה התלקחה אש השנאה בלבב הצדיק על האיש חזה? —

— לא ממתי סודנו אתה! — קרא המספר ועיניו בחנו את השואל.

— מאין ידעת או מי הגיד לך כי לא ממתי סודכם אני?—

— כי לא תדע את הנסתרות אשר נדע אנחנו, לכן לא לך לשאל עליהם וחלילה לי לגלות אף שמץ דבר לאיש זר לנו —

— אנא אדוני! — השיב האיש בחננו קולו — הן אמנם לא זכיתי להיות ממתי סודכם עד הנה כי רבי היה עד עתה הצדיק ר׳ יעקב ישראל, אך אזני שמעו נפלאות לאין מספר אשר עשה רבכם, לכן עתה באתי לשם קדשו להתרפס בעפר רגליו —

(התיעה ח״א)

להשלחן המון אורחים כעשרה אנשים כלם מלבשים במלבושים
אשר ילבשו היהודים בארצנו, ואחד מהם ישב ראש ויספר
לכל העדה דבריו ברגש וכלם הקשיבו רב קשב. בבוא
רבי אל הבית ברך את היושבים בשלום, ויבקש לו חדר
מיוחד להתפלל תפלת הערב, והמכפר הוסיף לכפר, ואני
אשר תפלת המעריב לא משכתני אחריה בזרוע כח נשארתי
בחדר הגדול וכדברים האלה שמעו אזני: .... וכראות רבנו
הצדיק כי האפקורוס מאיר זרחי לא יאבה שמוע לו להיות
מן המקשיבים לקולו, אז אמר אליו באפו „אתה עתה תראה
היקרך דברי אם לא?!" אנחנו אשר בעינינו ראינו ובאזנינו
שמענו כל אלה, דמינו כי הנבל הזה יפול על פניו לבקש
מחילה וסליחה מאת רבנו אחרי שמעו כזאת, אך לא כאשר
דמינו כן היה. הנבל הזה עמד ברשעתו ועוד הוסיף כרה
לאמר „ה' לי לא אירא". שמעו ותשתוממו! הזד הזה אשר
בדבר רבנו ימאס ואל כל קדושי ישראל לא יפנה, כי
לוא האמין בקדוש אחד כי אז אמרתי על צדקת רבו יסמך,
אף כי עזרת כל הצדיקים כאל נחשבה מול עברת רבנו,
ואם יקצוף רבנו אז המה כלם הבל וריק יעזורו (לדברים
האלה רעמו פני אחד מהיושבים, אך לא הוציא הגה מפיו)
אך הנבל הזה אשר אל כל קדושי בני ישראל ילעג העז פניו
לקרוא בשם ה'!! — כשמוע רבנו הצדיק שם ה' יוצא מפי
זד, אטם אזניו ויקרא בקול בלשון הקדש ממש: „הוציאו
את הארורה"! — המשרת אשר רבנו נסמך עליו שלח ידו
בראשונה ואחריו החרו החזיקו כל החסידים רואי פני רבנו
ואני בראשם ונחזיק בידי הנבל ונסחבהו סחוב והשלך ארצה
עד אשר הוצאנוהו כפגר מובס מהבית, ובחטאו חלה
את חליו שלשה ירחים, וכל הרופאים אשר לא מבני ישראל
המה (כי הרופאים לבני ישראל לא אבו אף לראות פניו
אחרי אשר נגרש מעל פני רבנו) אמרו לנפשו נואש, רק
אחרי עבור שלשה ירחים קם ויתהלך בחוץ. אמנם שמעו
צדקת רבנו והתפלאו: בכל הימים אשר חלה הזד היו פני

ה.

בְּהַוֹּתָם בּוֹגְדִים יִלָּכֵדוּ.

בתי המשתה ובתי המלון בפלך שקיון יתראו בבית ומבחוץ כרפתים; כרוב בתי מלון אורחים בארצנו, עופל חתולתם מחוץ ופיח ושחור יכסו את הקירות מבית, קרקע הבית להם לרצפה. חצי הבית ארוה לסוסים, רפת לבקר ולצאן, והחצי השני מלון לעוברי אורח העוברים ברגל או בעגלה אשר נפשם קצה בעמל הדרך וישישו כי ימצאו מקום מנוחה לנפשם העיפה. מטה וכר ומצע לא ימצאו בכל בית המלון, והאורחים אשר יסעו בעגלה יובילו אתם כרים ומצעות וישטחום שטוח על השלחן ועל הספסלים ותחתיהם ויכינו משכב להם, ואלה אשר רגליהם סוסיהם, להם תהיינה ידיהם לכרים ומלבושם למצע וגם המה ינוחו על משכבם בשלום. בחדר המשתה יעמוד בְּתָוֶךְ שלחן גדול בלי מכסה ומשני עבריו לארכו -- ספסלים ארוכים כארך השלחן. כל האורחים ישבו יחד סביב לו, יאכלו, יתנו בכוס עיניהם, ידברו, ישוחחו, וישחקו בקול המולה, ובכל זאת לא יעירו משנתם את האנשים אשר נלכדו בחבלי תרדמה וישכבו תחת השלחן או בפינות הבית וקול נחרם אימה. אתיו הנה אתם השוכבים סרוחים על ערשותיכם ושנתכם נדדה, הביטו אל אלה שוכבים הוזים ותראו ותבינו כי לא חלב שקדים ואף לא יין לבנון יביאו שנת מנוחה, כי רק להעובד מתוקה השנה, רק להעיף תבוא תרדמה, היום נתן לכם לשבוע בטוב, והלילה נתן אלהים ליגיעי כח. אתם תאמרו מי יתן בקר ונראה ענג, ואלה העיפים ישאפו הלילה להחליף כח. אך לא אתם ולא המה ישיגו כל אשר יחפוין לבם, לכם לא יספיק היום למלאות תאות נפשכם אשר לא תדע שבעה, והמה יעירו בוקר כי היום קצר והמלאכה מרובה. הה! אין אדם חי וחצי תאותו בידו! —

כבואנו אל המלון בשעה העשירית בלילה ישבו סביב

(התועה ח״א

ולא ידע כי רִפֵּאתִיהָ. הוא ישים לי עלילות דברים, ויוציא דבת שוא למען תת את שמי לגדופים, מהר! אנא מהר נא ורתום העגלה להסוס ונעזוב את העיר כרגע –. זאת יבין כל קורא כי מעודי לא הייתי שש לעשות רצונו כבפעם הזאת.

יצאתי בחפזון החוצה; הכינותי את העגלה והוא קבץ את כליו וספריו וכל אשר לו, ויישאם בידיו אל העגלה ונשב ונסע ואחרי חצי שעה כבר היינו רחוק מהעיר, בכל העת ההיא לא דברנו דבר כי שנינו היינו טבועים במצולת עשתונות. את עשתונותיו לא אדע כי לא הגיד לי, אך על לבי עלו מחשבות רבות ושונות בראשונה התפלאתי מאד איך לא הבין איש מרמה ותוך כמוהו כי רמיה בפי? האיש אשר בהשכל ודעת הוליך שולל המון אנשים – ומה גם נשים – האיש הזה נוקש בפח ערמתי בחכר דעת ולא הבין למרמת נער בן שלש עשרה שנה. – עתה לא אתפלא עוד, כי כבר הראתי לדעת כי נקל מאד ללכוד ערומים בערמה, כי המה יחשבו את כל מתי תבל לתמימים ופתאים, ויתברכו בלבבם כי רק להם נתנה הערמה ואין לזרים חלק בה לכן ילכדו בגאונם. אך אז לא ידעתי עוד מכל אלה לכן התפלאתי גם הרדתי לרגעים, פן תפקחנה עיניו לראות, כי במרמה סבבתיו, גם אמרתי בלבי: אולי ערום יערים הוא כי נסבה אחרת תאלצהו לרחוק נדוד ויתחפש כמו לא יבין לערמתי גם חשבתי מחשבות איך להפיק זממי. אחרי כן פתח הוא את פיו וישאלני: מאין ידעת כי הוא איש האשה?–

– הוא הגיד לי: כי הוא דמה אשר כהודע לי כי הוא האיש אז אתנהו לבוא הביתה –

טוב עשית כי לא נתתו לבוא הביתה, ראה אראה כי אתה ילד חכם לכן תשב אתי לעד –

– רב תודות לך רבי! – אחרי עבור שלש או ארבע שעות באנו אל בית מלון אורחים אשר היה על הדרך.

נפשי! עכרתני! והנני ברעתי, הן אישי ישליכני מעל פניו, ואנה אני באה? הה! בליעל יעכרך אלהים כי עכרתני!—

— אנא אל תרימי כה במרום קולך! — קרא ברגזה ודאגה — את אשר הרסתי אני אבנה, יתן ה׳ ויגרשך אישך או אז אפרוש אני כנפי עליך —. כשמעי הדברים האלה יוצאים מפיו במנוחה ונשמעים כדברים היוצאים מקירות לבו אמרתי אני בלבי: לשוא עשיתי כל אלה! עתה לא יעזוב עוד מקומו כי הוא יחפוץ בה בלבב שלם, וגם בלבב האשה מצאו דבריו מסלות, זאת ראיתי על חזות פניה, ואהי כאיש נדהם רגעים אחדים בראותי כי נכזבה תוחלתי להוציא בלעו מפיו, גם יראתי מאד פן יודע לו מחר כי סבבתיו בכחש ויגרשני מעל פניו בחרפה ובוז. אך הוא הוציאני ממבוכתי, כי אך יצאה האשה מהבית אמר אלי: מהר יוסף ורתום העגלה ועד מהרה נעשה דרכנו, כי אפחד מאד מקנאת האיש פן יגלה עוני ואשמתי. מהר אל תאחר! — הדברים האלה הלמו ראשי כי את אשר לא פללתי שמעתי, כי הדברים אשר אמר אל האשה לשכך חמתה היו נשמעים כדברים היוצאים מקרב לב, ולא יכולתי לראות מראיש כי רמיה בפיו, ובאמת לא ראיתי עוד מעודי כי ישכיל איש לדבר דברים נחומים בשפתים דולקים ולבו בל עמו כהאיש הזה. גם אני שקרתי כזבתי מרבה להכיל, בכל זאת ידעתי נפשי אשר אין לאל ידי להתחפש באפר צדק כמוהו, ומבלתי יכולת להסתיר שמחתי חפצתי לדבר למען לא ימצא את אשר בלבי ולא ידעתי עד מה, אך לאחרונה שאלתיו: והבית והכלים על מי תעזוב? — אף כי הוא כבר אמר לי אשר הבית והכלים לא לו המה רק להאשה אשר באה מידי יום ביומו לשרת פניו, בכל זאת שאלתי השאלה למען הסתיר מחשבותי.

— אעזבה את כל! אעזבה את ארץ החיים וארד נשיה, כי כבודי חלל, כבודי אשר כאור נגה הולך ואור מימי נעורי — יחולל עתה באשמת איש קנא אשר קנא לאשתו

– מי פעל ועשה זאת, הכסף או האהבה? ישאל הקורא בטובו את האשה כי היא יודעת זאת ולא אני, כי הה! אז האח מיעודי לא הייתי אשה – בראותי כזאת אמרתי: הנה באה העת להפיק זממי. מהרתי ופתחתי בלאט את דלת החדר הראשון ויצאתי החוצה, ועד ארגיעה שבתי ודפקתי בכל מאמצי כח על הדלת בקול וצעקה כמו פי למהלומות יקרא. כרגע יצא בעל השם בחפזון מחבית ופניו כפני להבים – מאיש קדושתו או מאיש אהבתו? – וברעדה הביט הנה והנה ובראיתו אותי שב רוחו אליו כמעט, אך חרדתו שבה עד ארגיעה ותהי לקצף, ויתן עלי בקולו בקול רעם: המערת פריצים הבית הזה כי תבוא בקרדומות לפתיחת הדלת? נבל; – בפעם הראשונה שמעתי מפיו את שם התאר הזה אשר באמת נאה היה לי ולמי שאמרו. אני החרשתי רגעים מעטים כמו שאפתי רוח. אחרי כן קראתי בקול: בעל האשה!! בעל האשה!! – ואפן כה וכה כמו אבקש את בעל האשה.

– מה זה תדבר בני? הה! כל עצמותיך תרעדנה, מי היא האשה? ומי הבעל? הגד פשר דבר –

– בעל... האשה... אשר היתה... פה בבית– עניתיו בשפת עלגים ובכבדות למען הגדיל מבוכתו.

מה עשה בעל האשה? הגד! מהר והגד! –

– יקחהו אופל! הה! בעל האשה, הבליעל... קראתי כאיש נדהם ובלבי שמחתי למבוכתו.

– אבל דבר דבר ברור מה עשה בעל האשה? ואיפה ראית אותו? – קרא בעל השם בקול דאגה.

– בעל האשה הביט בעד החלון אל הבית, וכבואי אל הפתח חפץ גם הוא להתפרץ ולבוא אל תוך הבית, אך אני עמדתי בפניו ולא נתתיו לבוא הביתה. רגעים אחדים התאבק אתי אך כראותו כי לא אתנהו לבוא הסב פניו ללכת וישם אל בית המשפט פניו –. עוד לא כליתי דברי והאשה התפרצה לצאת מהחדר ותקרא בקול מר: עיבר

כבר לשמוע דברי מוסר כמו אלה) ויאמר בשחוק נעים:
„אש מכבה אש" אמרו חכמינו —

— לא אבין אל מה ירזמון מליך — ענתה האשה — כי אשה לא מלמדה אני —

— לכן הנני להגדך פשר דבר זה אש עיניך תכבה אש קדושתי — ענה ברגש ויחבקנה בזרועו בכל מאמצי כחו. היא התקצפה ותאמר: סור לך ממני פן ארים כשופר קולי ונתפשת כאחד הנבלים —

— אנא חדלי יפתי מקצוף וראי מה עזה אהבתי לך עד כי אשכח בעבורך העולם הזה והעולם הבא, לכן אל תשליכיני מלפניך —

— הניחה לי! קראה האשה בקול מושל — כי לולא חסתי על כבודי כי אז הרימותי כבר קול זעקה —

— לשוא תתחפשי כמו תקצפי עלי, הן בעד חרכי עיניך הטהורות אראה תוך לבך כי לא תקצפי עלי, רק זאת היא דרך כל יפהפיות להצנע לכת למען עורר את האהבה ביתר עוז. אך האמיני לי כי גם בלעדי זאת תבער כמו אש אהבתי אליך, ומה לך עוד? תאמיני לי כי אדע לב הנשים, ואין גם אחת אשר לבה חזק מצור עד כי האהבה לא תעצור כח למצוא מסלות בו, ואם יראוני אשה יפה אשר לא נפתה לבה לדברי איש אז אדע מראש כי היא פתיות ולא תדע מה, או כי המקרה לא אנה לידה, כי מדוע תזכינה הנשים דרכיהן יותר מבעליהן? האם גם בעלך יתר ממקומו בקצף אם אשה יפה תשלח ידה לחבקהו? ואני אהבך בכל לבי וכל משאלותיך אמלא, הגידי אם כסף תחפצי הא לך כסף! ואם אהבה הא לך לב מלא על כל גדותיו רגשי־אהבה —

אני התבוננתי בפני האשה כי דבריו לא שבו ריקם כי אף אם לא חדלה מיסר אותו על פניו כבראשונה, בכל זאת לא הרימה קול זעקה בחבקו אותה שנית ובנשקו אותה למו פיה.

(התיעה ח"א)

אני אדמה אשר הכתבים יקרו בעיניו, ועל כן לקחך אז למען הוציא הכתבים מידך, ועד עתה לא יעזבך פן תקרא חמס על הכתבים ולכן לקח את כספך למען יתן לך משלך עד עת מצוא, על כן שית עצות בנפשך להשיג את כספך והכתבים —

מני אז שמרתי צעדי בעל השם למען למצוא תואנה לשים לדרך פעמינו. בכל יום ויום שַׁתִּי עצות בנפשי איך להוציא זממי לפעולות ידים עד כי הקרה הזמן לפני את היום אשר קויתי אליו בתאות נפשי. — בסביבותינו גרה אשה יפהפיה בבת עשרים וחמש שנים והיא היתה ידועה חילי ותבוא לדרוש ברבי. אני ישבתי בכל עת כאשר באו אליו דורשים בחדר הראשון, גם בפעם הראשנה כאשר באה האשה הייתי בחדרי. למחרת בערב כאשר באה האשה שנית יצא הוא וישלחני אל רעהו אשר גר בקצה העיר הרחק מאד מביתנו ויצוני לסגור דלת החדר הראשון ולקחת המפתח אתי, כי גם בידו היה מפתח להדלת. — לוא צוה כזאת עלי לפני שבועות אחדים כי אז לא מריתי פיו, אך עתה הייתי לאיש אחר, כי שמרתי דרכיו, לכן עניתיו: הנני הולך! — אך לא הלכתי רק התחבאתי תחת המטה, ואחרי אשר סגר דלת חדרו בעדי, יצאתי ממחבואי ואביט בעד חור המפתח אל החדר אשר בו היה הוא והאשה ועיני ראו מחזה יקר עד מאוד, ואף כי הוא צוה עלי במפגיע לבל אגלה דבר מהדברים אשר תראינה עיני, בכל זאת לא אוכל התאפק ואגלה אזניך הקורא מכל אשר ראיתי: הוא לקח כוס יין שרף בידו וילחש עליו ויתנהו להאשה לשתות, אך היא כמעט נגעה בכוס, ענתה כי לא תעציר כח לשתות כוס יין שרף, אולם הוא הפציר בה לשתות ויקח את הכוס בידו ויתנהו על פיה, וכמו חפץ להחזיקה למען תשתה חבקה בימינו, אך היא הדפה ימינו אחור, ותאמר: לא אדוני, איש קדוש, לא לך לחבק חיק אשת איש — אך הוא לא נכלם מדבריה ובלי תפונה הסבין

(התועה ה״א)

על דבר הגנבה והחמס, דעת הגונבים והחומסים. המה יכבדו כמלאך אלהים את הגנב אשר לו יתר שאת בהשכל ודעת לגנוב, לעשוק ולהוליך את השופטים שולל, והגנב לא יסתיר מהם כי גנב היא, אך לא כן הייתי אני; עצת הגנבים עוד רחקה ממני ולא הסכנתי עוד לכבד את היודע יתר ממני לגנוב, ואחרי אשר גנב את כספי, ואני הראתי לדעת כי רמה גם אותי כאשר הוליך שולל כל אדם במרמת ערומים וינחל כבוד, לכן שנאתיו, וגם אחרי אשר נתן לי את הכסף אשר דרשתי ויבטיחני לפתוח ידו לי בכל עת, גם אז לא קנה לבי כי אמרתי: בלי ספק יש לו חפץ בי ואחרי אשר לא יהיה לו עוד חפץ בי ישליכני מעל פניו ככלי אין חפץ בו. ביום המחרת כאשר נקבצנו ונבוא יחד אני וחברי ספרתי להם מכל הנעשה, ועל זה ענה הגדול טוב הדבר: יש לאל ידך לעשות גדולות, עין בעין אראה כי הוא בכפך והוא ירא ממך, אך בכל זאת פליאה דעת ממני, מדוע יעשה כה כל חפצך? הלא דבר הוא? —

— מדוע תתפלא? — עניתיו — הלא אני הייתי לו לעזר, אני ספרתי כל הגדולות אשר עשה בכל מקום בואו. מדי אזכור זאת אשחק בקרבי, אני ספרתי גדולותיו ואותותיו פעמים לאין מספר עד כי החילותי לספוק אם ראיתי זאת בעיני או לא, כי כן דרכי מאשר אספר דבר אחד פעמים הרבה, אף כי כזב הוא, אדמה בנפשי כי אמת הדבר ובעיני ראיתי זאת, ובדבר הזה עזרתי לו הרבה כי הגדלתי שמו, ועתה יירא מפני פן אגלה לעין כל כי שקר תרמיתו—

— זאת לא זאת! — ענני — בדבר הזה לא יירא ממך, כי רבים המה הנבונים אשר ישחקו ילעיגו על אנשים כמוהו ובכל זאת פתאים אהבו פתי ויתנו אומן בכל דבר שוא וכזב, ואף כי מהשופטים יפחד בכל זאת נכון לבו בטוח כי לא תגלה סודו להשופטים על לא דבר כי יש לאל ידו להרבות שוחד ואז יצמית בבור חייך. לא כן הדבר!

שבתי הביתה בפנים צוהלים. — בכל הדרך חשבתי מחשבות איך להוציא זממי לפועל ידים, ואשמח בלבי בזכרי כי עוד מעט ישיב כספי לידי ואולי עשר פעמים יותר ממכסת כספי. רבי שב הביתה ונשב יחד לאכול ארוחת הערב; אני הסבותי לבי, והוא היה שקוע בין מחשבות ולא דבר אתי דבר, גם לא הביט בפני. למחרת בבקר נגשתי אליו ואבקש מידו כסף.

— צדקת מאד, הא לך כסף! — אמר בחפזון ויוצא כסף מכלתו — שאל ואני אתן לך כסף בכל עת אשר תשאל — אמר אלי בתתו הכסף על ידי. אני הודיתי דברו לו ואומר: ראה נא כי פקודתך תשמור רוחי, אני לא אגע אף בהבים אשר על צוארי כי מצות שפתיך קדוש לי —

— טוב הדבר אם ככה תעשה אז תצלח, כי אני אהיה בכל עת מגן לך, גם אבקש להרבות לך כסף מאלה הבאים לשאל בי, גם אחל לשלחך אל המקומות אשר לא אחפוץ לבוא שמה כי העת קצרה לי. — אני הודיתי לו עוד הפעם, ונשקתי ידו למו פי, אך בלבי הייתי עוין אותו מה ום ההוא והלאה. ואם יפלא בעיניך הקורא מדוע הייתי עוין אותו? הלא הוא לא חסר נפשי מטובה ויתן לי כסף די שאלתי ומה היה לי עוד לשאל ממנו? אך בעיני לא יפלא כי אני תבנתי את רוח האדם וזה ראיתי אשר האהבה לא תכון בלתי כבוד. אם תבוה את איש לא תאבהו אף אם שיה באהבה הנהו, ואם תאהב את איש לא תבוזהו. אם יאהב איש את אשתו כנפשו ועבר עליו רוח קנאה והוא ידע כי היא לא חפה מפשע לא יוסיף אהבתה כי נבוה היא בעיניו, ומה גם אם תסתיר מחשבותיך מרעך או כבר יצאה אהבתך אליו מלבך, כי מעת אשר החילות להסתיר מחשבותיך מהעת ההיא חדלת מאהוב, כי בין אוהבים נאמנים אין דבר סתר, ואם נראה לפעמים שני גנבים או שודדי ליל יאהבו איש את רעהו בתכלית אהבה, האהבה הזאת היא מאשר כי יכבדו איש רעהו, כי לא כדעתנו

לך האות כי החליף את הכתבים, ומזה אשפוט כי גם הכתבים יקרי ערך המה, לכן עליך להשיג כספך ואת הכתבים וגם נשך ותרבית –

– אך איכה אוכל להשיג את כספי? – שאלתי ביגון – הלא הוא חזק ממני, ואם אקריבהו למשפט אתי מי יועידני? –

– למשפט? – קרא בקול שחוק גדול – למשפט? מה לך ולמשפט? האם במשפט לקח הוא מידך את אשר לך? במשפט אשר עשה לך כן עשה לו –

– לגנוב? – שאלתי בלי חמדה.

– לגנוב? – קרא שנית בשחוק פרוע – לגנוב? ומה עשה מורך ורבך? הלא הוא אמר לך כי ילמדך להיות כמוהו עתה באה העת אשר תנסה כחך –. דבריו מצאו חן בעיני כל האספה.

– אך יראתי פן אתפש בכף ואנתן בידי השופטים – עניתיו.

– אם תתפש בכף אז המצוה על כל איש להסגירך אל השופטים, כי אות הוא אשר לא תצלח לכל מלאכה. עשה מלאכתך בערמה ואל תתפש בכף. ואני נכון להורותך חנם אין כסף את אשר תעשה: בא הביתה במנוחה ואל תראה פניך זועפים לבל יכירך כי דבר לאט עמך, ומחר בבקר בקש ממנו כסף, ואמור כי אתמול לוית מחברך כסף, והיה אם ישאלך מדוע לא לקחת מהכסף אשר אתך, אז תענה בתם לב „מצות שפתיך קדוש לי ואתה צוית עלי לבל אגע בהאוצר השמור אתי״: וכה תתמם אתו עד אשר תשימו לדרך פעמיכם כי לחדשים ישים אדונך לדרך פעמיו אז בדרך במלון נקל הדבר מאד לקחת את כל אשר לו, ואני ידעתי כי הוא לא יעיז לזעק עליך באזני השופטים פן יבולע גם לו, כי גם אתה תוכל לגלות המסכה הנסיכה מעל פניו ויעש שלום לך לא מאהבה רק מיראה. – הדברים האלה, נתנו אומץ בלבבי והבטחתיו לעשות כאשר יעצני.

(התועה ח״א)

אני ערום להתחפש ולדבר שקר, וכאשר למדתי מעשי תרמית בן החלותי להבין גם מרמת ערומים. ובזה צדק משל ההמון באמרו טוב להיות רשע מהיות כסיל, כי הרשע יודע לבקר בין צדיק ובין רשע וכאשר ישיב אל לבו לשוב מדרכי הרשעה ידע להבדיל בין טוב לרע, ולא יפול עוד ברשת מירים מתעים והכסיל איננו יודע מאומה. מני אז התחקיתי על שרשי רגליו, ומיום ליום נגלו לי מצפוניו, אני ראיתי זמת תבליתו אשר עשה את הנשים בבואן לשאל לו בדבר רפואה או כי עצרן ה׳ מלדת ובדבר הזה הועיל לעתים לא רחוקות. אך בדבר הזה לא מאבתי כי מה לי ולו. „יעשה הוא מה שיעשה ואני אעשה מה שלבי חפץ" אמרתי בלבי, לחמו נתן, שמלתו לעורי ממנו לי, ומה לי עוד? — גם למדתי ממנו לרפאות ילדים מעין הרע: פעם אחת, ראיתי אותו טובל ביין שרף את המצנפת אשר הביאה האשה ללחש עליה ויצו אותי לתתה על ראש הילד, כמעט שמתי את המצנפת על ראשו ויישן שנת תרדמה ויהי לפלא בעיניהם, אך בעיני לא היה עוד לפלא — אמנם לא ארכו הימים ואהבתי נהפכה לאיבה איומה לו; וזה הדבר בלבתי אל חבל הנערים חברי לשמוח בחלקי אול הכסף מכיסי, ובדעתי כי עוד כסף רב לי בהכים התלוי על צוארי מאנתי לשוב אחור מדרך תעגוגי ואומר אשלח ידי באוצרי הנסתר. הוצאתי את הכים ומה השתוממתי לראות כי תחת השטרות והכתבים אשר היו שם מצאתי כתבים אחרים, ותחת שקלי הכסף — מטבעות נחשת אחרים, התקצפתי וארגז תחתי על הנבלה, ואמרתי בחפזי ארוצה ואודיע לבעל השם את המוצאות אותי, אך הגדול בחברתנו, אחרי אשר שמע את אשר קרני, יכרני מלכת אליו באמרו: רק הוא, בעל השם גנב ולא אחר, ומה תועיל לך אף אם תקרא בחוקה הלא אז יגרשך מעל פניו ותהיה נודד ללחם —

— אבל אתה לכספי כי אבד! — קראתי בעוזו אפי.

— שבח חמתך — ענני — החרש ואאלפך חכמה, הן זאת נראה עין בעין כי הוא ולא אחר גנב את הכסף, וזה

אשר למאות יתהלכו ברחובות העיר אשדות, כל היום כצאן בלי רועה, ואיש לא יפקח עליהם את עינו בלתי אם גנבו מטפחת או כיס מצלחתו, אנשים חפשים המה ויעשו כהעולה על רוחם, ולא יאמינו כי יספר אשר נערים בני שתים עשרה ושליש עשרה שנה ישחיתו כה את דרכם... יגנבו, ישתו לסבאה בבתי משתה ויעשו כל דבר פגול, ואמנה רק בהעיר הזאת ראיתי כמו אלה. כי בכל הערים, אם הנה מאלה אשר כבר עלו על במתי ההשכלה, ימצאו בתי ספר ובתי מלאכה לבני עניים וליתומים, ושמה יאספו אספה תחת ידי משגיחים עדי יהיו לאנשים, ובמקומות אשר יושביהם ימאסו הדעת והמלאכה תמצאנה ישיבות לתלמוד, בתי תלמוד תורה, מחזיקי יתומים ובני עניים, ואם כי לא ילמדו שם דעת למצוא ארחות חיים, ולהשיג טרף להם ולביתם בבואם בשנים, בכל זאת יהיו עלימו סתרה לבל יהיו עדי אובד בעודם באביב ימי עלומיהם. לא כן העיר אשדות; חציה שקוע ביון הסכלות, וחציה השני לא יזכור עוד בשם ישראל, על כן צלמות ולא סדרים בכל מנהגיה, ובני העניים והיתומים ינטשו כצאן בלי רועה איש לדרכו, ולא לפלא הוא עוד אם יעקשו את דרכם ומהם ילמדו גם נערים אשר על גפי ההצלחה ישבו. וגם אני נודעתי לנערים כאלה אשר הועילו ללמדני דבר שקר והחזק בתרמית והשבע בשם ה׳ לשוא – גם הדבר הזה להשבע לרגעים בשם ה׳ ראיתי רק בהעיר אשדות, – אך ארף לעת כזאת מהעיר הזאת ומנהגיה כי עוד אשוב אליה אחרי עבור עדן ועדנים, רק מעשה מורי אלופי ורבי אספר.

מורי אלופי ורבי מצא לו כסף למכביר בכל יום ויום; ואם כי לא נרפא אף אחד מאלף מכל החולים אשר באו לדרוש לו, בכל זאת לא חולל שמו בעבור זאת כי בעיר גדולה כאשדות ימצאו למכביר מאמינים בהבלים, אך עיני נפקחו ברבות הימים לראות כי שקר בימינו, כי הילדים אשר היו בחברתי הביאו תורה חדשה בלבי, תורת ערומים, ואהי גם

הה! בני בוכה זה שתי שעות וכל עוד נפשו בו, ה׳ שלחך הנה לפדות בני מרדת שחת, בא ובל תאחר — אני הלכתי אחריה ויהי אך שמתי ידי על ראש הילד עמד מלבבית ויישן שנתו במנוחה, והאשה שלמה נדרה בכסף מלא וגם מתנות נתנה לי. איש עשיר אחד שלח לי את בתו אשר השתגעה עליו זה ששה ירחים, ותהי בביתי כששני שבועות ורפאות תעלה אין — כי גם רפאות כדרך הרופאים אתן — אז השבעתי באפי את שר המזיקים כי יסור מעליה ועד ארגיעה שבה לאיתנה, ובמה מעשים לאלפים עשיתי. ובעיניך תראה כי כל אלה יש לאל ידי לעשות, ואם תשמע בקולי לכל אשר אצוך, אעשה כאשר דברתי ואלמדך להועיל והיה אחרי מותי תירש מקומי —. אני שמעתי הדברים האלה ועוד דברים הרבה אשר לא אזכיר עוד, התפלאתי השתוממתי אך האמנתי. בבואנו אל העיר אשדות אל הבית אשר בו גר, הציגני לפני האשה אשר שרתה פניו ויצו עליה להתהלך אתי במישרים ולתת לי את כל חפצי.

— אך זה איש טוב — אמרתי בלבי עוד הפעם ואגמור בלבי לאהבהו. השפחה שמרה פקידת אדוניה ותעניק לי מכל טוב, אכלתי לרויה גם שתיתי יין שרף כי בעל השם שתה בכל עת כוס מלא וגם לי נתן, ולאט לאט הסכנתי בו, עד כי למשחק היה לי לשתות כוס יין שרף בפעם אחת. כל היום הלכתי בשוקים וברחובות והתרועעתי את ילדים שובבים. כסף היה בחיקי למכביר כי בעל השם נתן לי בכל יום ויום אגורות באמרו: אל תשלח ידך אל כסף הזקן כי משמרת יהיה אתך לימים הבאים, גם הבאים לשאל בו העניקו גם לי מכספם ולא הסרתי דבר, אף כי בכל העת ההיא לא שמתי לבי להגות בספר, אחרי כי בעל השם לא עשה זאת ואף כי נסה בתחלה לדבר על לבי לקריא כפר, אך בראותו כי אמאן עזבני לנפשי, בכל זאת למדתי הרבה מהילדים השובבים

– זאת שמעתי מחברי; המה ספרו לי ספורים נוראים הרבה, אך אני לא ראיתי מעודי אף שד אחד –

– ה' ישמרך מראות אותם, כי לא יראה אותם האדם וחי אם לא יחוש בעל שם לעזרתו, כי רק בידי בעל שם הכח להשביע אותם לשוב שאולה מקום מגורם, על כן זכור ואל תשכח לקרוא קריאת שמע בכל לילה, ואז לא תאנה אליך רעה –

– הלא כל בני ישראל יקראו קריאת שמע בלילה ואיך יקרה כי יראו שדים? – שאלתיו בתם לב. מהשאלה הזאת נבוך רגעים אחדים ולא מצא מענה. אחרי כן אמר לי: אל תרבה שאלה פן יבלע לך, גם הלילה לך מגלות דבר ממעשי אשר תראה, כי אז תמות ביום ההוא, רק זאת תוכל לספר לכל אדם כי ארפא את כל הנגעים והפגעים, ואם תשמע בכל עת לקולי אלמדך גם אותך להיות כמוני, כי רב טוב צפון לאיש כערכי: בכל המקום אשר אבוא שמה יפנו לי חדר, מטה ושלחן, וארוחה יתנו לי הכל חנם אין כסף. ואם אשביע להסיר את העין הרע מעל ילד בוכה, או אכתוב קמיע או ארפא איש משגע ממחלתו ישלם לי בכסף מלא, ובעיניך תראה איך יכבד שמי בין מכירי כי לאלפים ולרבבות נרפאו ממחלתם על ידי, ולולא יראתי פן יהיו לך דברי למחתה כי אז השמעתיך והשתוממת עד מאד וידעת את ידי ומה כחי –

– ספר נא לי כי אוהב מאד לשמוע ספורים – עניתיו,

– לא ספורים כי אם מעשים אשר עשיתי אספר לך: פעם אחת בדרך במלון באה אלי האשה בעלת הבית פורשת כפיה וקוראת בקול קורע לב: אנא רבי הצילה את בני לבל ירד שחת וכל כפר לא ייקר בעיני תמורת נפשו כי אחד הוא לי –

– מה לבנך? – שאלתיה במנוחה, כי זאת ידעתי כי בנה לא ימות עוד אחרי בואי בצל קורתה, לכן שאלתי במנוחת לב: מה לבנך? –

אור שמש וחיים, להסיר מהם המכשלה, הלא המה הבגדים הצואים והמוראים אשר שמו עליהם שונאיהם בחוקה למען גאון שם ישראל בגוים, למען יפיצו גועל נפש וזועה בלבב כל רואיהם וישליכום מעל פניהם כנצר נתעב, ובמר נפשם רבו ריבם את פני אל עליון „אבותינו חטאו ואינם, ואנחנו עונותיהם סבלנו״; ועתה יאמרו אלה היהודים: „אבותינו היו לגדופים מעצר רעה, ואנחנו חרפתם וחרפתנו נשא – מרוע לב, מקשיות עורף – לא נהיה כגוים, לא נלביש בגדי חפש כי עבדים היינו ועבדים נהיה, לא נלמד דעת כי יאה אי-דעת לישראל״.

לפנים חרפו אוהבי שערי ציון נפשם למות בעד כבוד ישראל, ומכחם וכספם שחדו בעד אחיהם להסיר מהם החרפה והמכשלה – ועתה יפזרו כסף באפר לשחד מכספם לבל יסירו מהם חקים לא טובים... ומי המה במעל הזה? הידעתם מי המה? אך די לי לעת כזאת כי לא מטיף אני רק תולדותי אספר, לכן אחריש מהם מאלה הנותנים שם ישראל לגדופים עד עת מצוא כי עוד חזון למועד. ואספר את הדברים כמו שהיו לבל אסבסך ענין בענין, מעשה במעשה, ואז בבואי אל העיר לא ידעתי ולא הרגשתי עוד מכל אלה, לכן אחריש מהם עד אשר אבוא לספר תולדותי בהיותי איש יודע לבחור בין טוב לרע, בין אמת לשקר או אז אטה את עטי עליהם וגלותי זמת תבליתם לעיני כל, ועתה אשוב לספורי.

בכל הדרך אשר הלכנו אני והזר עד בואנו אל העיר אשדות ספר לי מרוב קדושתו וגדולתו כדברים האלה: אני בעל שם; הידעת מה זה בעל שם? –

– לא ידעתי – עניתיו.

– האם לא תדע מה זה בעל שם? – שאלני בהניד ראש ותמהון – הוי נער! האם לא שמעת מעודך אף שמץ מהאותות והמופתים אשר יעשו בכל יום בעלי השם? האם גם זאת לא תדע כי יש רוחות שדים ומזיקים בארץ? –

התבל תושבים וגרים אשר יבואו שמה לרגל מסחרם, וכל משכיל יבין מלבו כי עיר גדולה ואנשים בה הרבה עלתה על מרומי ההשכלה, כי בתי חכמה, בתי שיר, בתי מלאכה ובתי אספת סוחרים יפיצו אור ההשכלה על כל העיר. ואם ילך איש לפנות ערב לשוח בין השדרות והבכאים על חוף הים ויראה המון אדם הולכים לשוח מלובשים בבגדי כבוד, ומשוחחים איש את רעהו בשפות עם ועם בכל לשונות איירופא, ומנהגיהם כמנהגי העיר פאריז אשר עלתה על מרומי ההשכלה האם לא יאמר בלבו הרואה את כל אלה כי כבר ספו תמו אולת ואמונות הבל מהעיר הזאת? ואיך יתפלא האיש אשר עינו ראתה כל אלה אם אספר באזניו ממעשי תעתועים אשר יעשו בהעיר הזאת, לא בין השדרות על חוף הים ששמה לא באתי ואת המתהלכים שמה לא התהלכתי, רק בקצה העיר מעבר השני מקום משכן היהודים, הנקרא בפי יושבי העיר הזאת „גדרות הצאן". אך אל ידמה הקורא כי רחוב מיוחד ליהודים בהעיר הזאת ואין להם רשות לגור באשר יחפוצו, לא זאת! יהודים רבים יגורו בכל חלקי העיר בארמנות מבטחים כבני המעלה, אך אלה לא יֵ[?]אוּ כיהודים כי אם כחורי הארץ, אך היהודים אשר אל כל מקום שילכו יאמרו עליהם מלבושיהם ומנהגיהם ושפתם (לא שלשת המדות שמנו חכמים „רחמנים בישנים גומלי חסדים") כי יהודים הם, היהודים אשר הסכינו לשכון בערפל בדומן ואשפתות, היהודים אשר הסכינו לשאוף רוח קטב וימאסו ברוח טהור לטהר גויתם ונפשם, היהודים אשר יעמלו בכל עוז להנחיל לבניהם אחריהם את העבטיט והדומן אשר נחלו מאבותיהם, אלה היהודים יבחרו להם רחובות צרים ואפלים לשבת שם...

לפנים בכו היהודים וישפכו כמים לבם לפני אל מושיעם לחלצם מן המצר: להוציאם מכתלי הגֶעטהא אשר היו עליהם סתרה לבל יתענגו כיתר משפחות הארץ על

על רעיתו ופרי בטנו ביום עברה או קנאה, או יתארו לנו צדקות אנשי אשר השליך נפשו מנגד למען הציל רעהו, חסדי איש אשר ירבה כחול צדקות, יחפש אחרי עניים לחלצם ממגנם, אמללים – להצילם מרעתם. כאשר נקרא דברים כמו אלה נשחק לדמיונות הסופר ונאמר: שקר הדבר! אלה ובאלה רק בהדמיון יסודם ואין לבני חלוף חלק בהם! ובכל זאת כאשר נבונן לבנו לחקר דברי הימים לעם ועם ולמעשי בני תמותה אשר יעשו יום יום, נראה כי ישנם אנשים אשר ירבו הנ״ע עוד הרבה יתר מאשר יתנו להם הכופרים ברוח דמיונם וגם מעשי צדקות לאין חקר נסתרים מנגד עינינו יעשו בכל יום, רק זה הוא דרך האדם לבלי תת אמון בהדברים אשר לא ראה בעיניו, וכאשר יגלו לעיניו יתפלא וישתומם עליהם: הפתי אשר יאמין בפלאות יאמר כי אות ומופת המה, החכם אשר עינים לו ולב להשכיל יחפש אחרי המקרה והנסבה אשר הולידו דברים זרים, אך לא בכל עת יגבר חילים לב האדם להבין דבר לאשרו, ודברים רבים ישכנו בערפל עד הנה, רק אחרי אשר יכבון האדם במו לא עוד יתפלא ולא יעמיק שאלה, כי ההרגל בן להטבע והוא ישים כל עקוב למישור, ובהפתי כן גם הנבון לא יתפלא עוד על דבר אשר כבר הסכין בו. גם הדבר אשר אחל לספר יהיה כמו זר לאלה אשר לא ראו זאת בעיניהם. ובכל זאת נכון הדבר כנכון היום, ואלה אשר הסכינו לראות דברים כמו אלה לא יתפלאו עוד עליהם.

ד.

בעל שם.

העיר אשדות אשר בה גר האיש אשר לקחני אליו; עיר גדולה היא באירופא וסוחרת עמים כי על מבואות הים השחור היא יושבת. שם נראה עמים שונים מכל חלקי

אתה תבכה למת, טוב הדבר, אות היא כי ישרה נפשך בך, ועל כן אקחך לי לבן –

– אך הזקן אברהם אמר לי כי תובילני אל הישיבה או אל הרב –

– גם אני רב – ענני – קרא לי רבי ואתי תהיה – לא הרבתי אתו דברים ואלך אחריו.

– איה הכסף והמכתבים אשר היו ביד הזקן? – שאלני כאשר יצאנו החוצה. רגעים אחדים הייתי כמתעתע ולא ידעתי מה לענות על שאלתו, כי יראתי להגיד לו דבר אמת פן יקחם מידי כאשר יודע לו כי בידי הם, ולא על הכתבים היה לבי חרד רק על הכסף כי לאט לאט החלותי לדעת לערוך את חין ערכו.

– המכתבים אתי, אך כסף מעט מאד היה בידו ואני לקחתיו – עניתיו אחרי חשבי מחשבות רגעים אחדים. כחשתי לו כי באמת כסף רב היה אתי כמאה שקל כסף ואני נתתים על צוארי בכיס עור כאשר עשה הזקן.

– יהי לך אשר לך – ענני במנוחת לב – לא אחפוץ לדעת כמה הותיר לך רק יראתי פן שכחת את הכסף בבית המקלט –. הדברים האלה הניחו רוחי, ואמרתי בלבי: אך איש טוב הוא האיש הזה כי אין לו חפץ בכספי. הלכתי אחריו ונבוא אל בית מלונו ולנו שם הלילה, וביום המחרת בבקר שמנו לדרך פעמינו בעגלתו, כי סוס ועגלה קטנה היו לו אשר בהם סחר אל ארץ למכור בכסף מלא מרכלתו, אשר לא אולה מכליו תמיד, הלא היא: כזב ומרמה, הבל ומעשה תעתועים.

ישנם דברים בתבל אשר לא יאמינו כי יְסֻפָּרוּ, ואף כי אמרים אמת המה ומעשים אשר יעשו בכל יום; בכל זאת לא יתנו אמון בם אלה אשר לא ראים בעיניהם ורק אחרים ספרום להם. ולפעמים נקרא בספרים בדוים אשר יספרו לנו דברים ומוזרים: אכזריות רצח אשר יטרוף האדם נפשי בכפו, או יטריף אפו ולא יחמיל

ימים בא איש זר אל בית מקלטנו, וישאל: איה הזקן אברהם? —

האיש הזה היה רם קומה ובריא בשר, פאת ראשו וזקנו הארוכות וגבות עיניו הארוכות מאד היו אדומות כדם, קולו עב מאד, מלבושיו כמלבושי כל היהודים הגרים בארצנו: בגד ארוך וסרוח עד הארץ, מכנסי בד לבנים, אזור משי רחב על בטנו, על ראשו מגבעת מעור שיעלים, צוארו וחזהו ערומים כיום הולדם, כי לא אחד מאלה אשר יבקשו להחשב בצדיקים ירכס את שולי המעיל ממעל, בהונות ידיו על בטנו מתחת לאזור, וארבע האצבעות האחרות על האזור ממעל. בפעם הראשון לא עניתיו כי השתוממתי לראות איש לובש מלבושים שלמים בצל קורת מקלטנו, אשר לא הסכין לראות רק לובשי קרעים, ויהי בעיני כמחפש או מרגל (מי המה המחפשים והמרגלים יראה הקורא במרוצת הספור) ואירא מפניו, אך בשאלו שנית אותי: האתה הוא יוסף אשר היית לבן להזקן אברהם? הגד אל תירא כי אוהבו אני והוא שלח אלי מכתב לקרוא לי, אז זכרתי כי הזקן אמר לי יומים לפני מתו כי כתב מכתב אל אחד ממכיריו והוא יבוא בעוד ימים אחדים.

— אני הוא — עניתיו אחרי רגעים אחדים.

— ואיה אברהם?

— הוא מת! — עניתי ונתתי קולי בבכי. גם זאת למדתי מעם הארץ, כי ראיתי אשר בדברם אודות מת יבכו או יאנחו, לכן עשיתי כן גם אני ועל נקלה הרימותי קול בוכים, ואבכה בדמעות שליש אף כי לבי בל עמי.

— הוא מת?! — קרא בשממון — הוא מת ואני לא יבולתי להראות פניו בעוד נפשו בו! צר לי מאד, צר לי על האיש היקר הזה אשר בלה ימיו באנחה, וגם ביום אחרון הובל לקברות באין אוהב ורע — הדברים האחרונים האלה דבר לנפשו. אחרי כן הוסיף לדבר אלי:

– כאשר אהיה רב אמרוט לחייו, האין זאת? אך האם באמת אהיה רב? –

– היו תהיה אך אם תעזוב את מערת הפריצים הזאת. ואתה שמור אתך את המכתב, ואני כתבתי גם לאחד מאוהבי כי יבוא בעוד יומים או שלשה ימים ויובילך אל הישיבה או אל הרב, אך אם לא יבוא, אז תקח את כל אשר לי ותלך אל הרב ותתן לו את המכתב אז יאספך הוא אל הישיבה –

– טוב הדבר עניתיו במנוחה –. מני אז לא עזב הזקן את ערשו; וכעבור שלשת ימים גוע ויאסף אל עמיו. אני בכיתי על מתי אף כי לא נגע הדבר אל לבי, רק מאשר כי ראיתי כי דרך בני האדם לבכות על מת, לכן בכיתי גם אני, וגם עצבת בלתי נודעת לחצה את לבבי, אולי מאשר כי ראיתי כי הנני עוד הפעם גלמוד בארץ, וזה דרך כל האדם להתעצב אל לבו בעת אשר הנהו עזוב גלמוד. אות הוא כי האדם נברא להיות איש רעים להתרועע, והמתחכמים המתרחקים מתשואת חלד, המה ישחיתו דרך הארץ וישחיתו גויתם ורוחם. אני לקחתי את כל הכסף והמכתבים אשר להזקן כאשר צוני, וכן הורני גם אחד מבני העניים אשר היה אז אתנו בבית כי כל העדה שמו לדרך פעמיהם ורק האחד אשר היה עני באמת נותר אתנו והוא הורני לקחת את הכסף גם את המכתבים, כי אמר: לפעמים ייקר ערך מכתבים מערך כסף כי אולי שטרי כסף המה. בני החבורה מלוי המת באו ויעשו את המת כדרך כל בני ישראל, ואני נותרתי את העור בבית. חפצתי ללכת אל הרב כמצות הזקן עלי אך יראתי פניו, כי פניו היו איומים מאד ויתנו חתית בלב כל הילדים, גם העני יסרני מלכת אליו, באמרו אלי: מה לך כי תעזוב חיים חפשים להיות כאסיר אל כתלי הישיבה? שמה הילדים מכים על כל דבר כקטן כגדול, טוב לך לשבת פה ולהיות חיי שלוה. דבריו ישרו בעיני ואותו התהני. כעבור שלשה

כל אלה ירך לבבי בראותי דמעות גם עתה כמו אז בעוד לא ידעתי מאומה, וכל הדעת אשר מצאתי והנסיונות אשר עברו על נפשי לא עצרו כח לחזק לבבי לבל ימס בשמעי קול בוכים... נגשתי אליו ואשאלהו: מה לך כי תבכה אבי? —

— הה! בני — ענני — קרב קצי —

— גם אמי בכתה בכי תמרורים לפני מותה — עניתיו — אך לא אדע מדוע? הן היא אמרה לי כי אחרי מותי ירפא האדם מכל המכאובים, ומדוע תבכה אתה?—

— צדקת ממני — ענני — אך אני אבכה לגורלך כי מה תהי אחריתך בלעדי? הלא תגוע ברעב! —

— אני לא אמות ברעב! — עניתיו באמץ לב — כי במה נופל אני משמואל, חיים ומאיר? המה ימצאו לאכול לשבעה, ולמה זה אמות אני ברעב? —

— ה' ישמרך מלחם נבזה כזה! אתה תשמע לעצתי וייטב לך: אחרי מותי תלך אל הרב ותתן לו את מכתבי זה והוא יספחך אל הישיבה, וברבות הימים תהיה גם אתה רב אם תהגה בשום לב! —

— האני אהיה רב? התשחק לי? הן הרב איש עשיר ואיך אצלח להיות רב ובכפי אין מאום? —

— כאשר תהיה רב תהיה גם אתה איש עשיר כי כסף רב ינתן להרב בעד פקודתו —

— גם כסף ינתן לו! פליאה ממני; לא די לו כי יעמוד בבית התפלה אצל הקיר ממזרח שמש וכלם יתנו לו כבודו כי גם כסף יקח? ! האח טוב מאד להיות רב! — ובדברי שחקתי בקול גדול כי אחד מבני העניים אשר תארו היה מורא מאד עמד למולי וישלח באצבעו על לחיו וינענע בלשונו ככלב בימי הקיץ.

— למה זה תשחק בני? —

— מאיר שלח לשון למולי! —

— אל תפנה אליו ולהבליו —

(התועה ה״א)

הזה הביא רב חכמה בלבי, כי אף אם לא הרביתי מחשבות, בכל זאת היה לפלא בעיני לראות את הזקן יושב ויבכה בדמעות שליש בדד באישון ליל. בבואי הביתה מחה דמעותיו מעיניו כמו כלמה בסתה פניו להראות לי דמעותיו. מעודי — לא אדע מדוע — לא יכולתי לראות דמעות, ובעוד אשר הייתי את אמי כעסתיה לפעמים, וכאשר חפצה להשיבני בקצף מדרכי: הקשיתי ערפי עד מאד, אך בשמעי כי היא מתאנחת אז נהפך לבי בקרבי, וכליותי יסרוני בלי חמלה, עד כי לא לעתים רחוקות נגזלה שנתי מעיני מהמון מוסר כליות אשר הֶמָה בקרבי ולא נתן דמי לי. וגם עתה אחרי אשר עברו עלי מאז כעשרים שנה, בחליפות ותמורות רבות: שמחה ואנחה, עונג ונגע, גם עתה הנני קשה עורף בקדם, רק הדמעות תעוררנה רגשות חדשות בקרב לבי ולא אדע נפשי מדוע. וזה לי לעד כי לא צדקו אלה החכמים אשר החליטו: כי רק הרעים אשר יתרועעו תמיד את האדם המה יאצלו מרוחם עליו ויהיה כמוהם, והמקרים יטו את האדם לחפצם. כי אני אגזור אֹמֶר — לא אכחד אשר יש לאל יד הרעים והמקרים לעשות הרבה — כי ישנן רגשות אשר תולדנה בלב אדם, ולא תעזבנה אותו עד יום אחרון, ולא תעצור כח זרוע הרעים, ואזלת יד המקרים לשרשן ממקומן. ומבשרי אחזה זאת כי כן אנכי עמדי, הרבה ראיתי בימי חיי הבלי: ראיתי עשוקים, עניים מרודים, קשי יום אשר המות נבחר להם מחיים ובכל זאת לא יבכו ולא יוציאו אנחה מלבבם, גם חזיתי דמעות ערומים אשר לבם ישיש בדי גיל בעת אשר עיניהם יזילו פלגי מים. ראיתי אשה אהובת זר ומנאפת מחבקת באהבה את אלוף נעוריה ותאציל לו עתרת נשיקות, ובעת יכאב עליו ראשו תוריד פלגי מים מעיניה אשר ילבבו את מאהבה, גם אשה אוהבת את אישה בכל לב ונפש ובעת יקרהו אסון יהפך לבה לאבן ומקור דמעותיה ייבש, ואחרי

עצדת בוגדים, ובכל זאת לא יעזבם. בפיו דבר לי כי זה הוא מעשה תרמית להתאמר לנגוע, והוא עצם עיניו למרות את דברו. בין חבר העניים הזה למדתי לחשב מחשבות גם לשמוע ולהיות כלא שומע, כי בכל לילה בהתאספם יחד ספרו איש לרעהו את מעשה תרמיתם, האחד יספר כי הצליח לגנוב מכתשת מבית המבשלות, והשני יתפאר כי עלתה בידו לגנוב כלי כסף מעל שולחן ערוך וכהנה רבות. גם בבית הזה השחיתו את דרכם כי שכבו יחד כל האספה אנשים ונשים עלמים ועלמות, רגע שחקו, ועד ארגיעה פיהם למהלומות יקרא. גם גנבו איש מאת רעהו, ותרב המהומה בכל עת, גם לא אחת ושתים נסו דבר אלי ללמדני המלאכה המפוארה מלאכת הגנבה ויסיתוני לגנוב את כסף הזקן, אך אני לא אביתי לשמוע בקולם, ולא דברי הזקן אשר יסרני מלכת בדרך העם עשו זאת, כי המה היו כקצף על פני מים מול סערת דבריהם אשר שמעתי בכל עת, רק מאשר כי הזקן מצא חן בעיני מאד, ולא חסרתי דבר, על כן לא אביתי לשמוע בקולם.

עתה הנני משתומם מאד על אמץ רוחי אשר היה לי אז לעמוד נגד עצות כל האספה, אך אז לא חשבתי מאומה, לא העמקתי מחשבות, ואולי זאת היתה לי לישועה: כי לפעמים מרוב מחשבות יצא משפט מעוקל... אני לא גנבתי את כסף הזקן לא מיראה גם לא מאהבת אמת כי אהבתי להזקן לא אהבת בן לאביו היתה, כי אהבה כזאת לא הרגשתי בנפשי מעודי, רק זאת ידעתי כי אותי אהב יתר מכל העניים אשר היו אתנו בבית, ואת הכסף לא גנבתי כי לא חפצתי לגנוב, ויוכל היות אשר אם בקשתי חשבונות רבים כי אז גנבתי. — כה עברו עלי שלשה ירחי שלוה ולא ידעתי רע, תמונת דודתי לא זכרתי עוד, את אשת המורה שכחתי ואהי שלו. אך גם המנוחה הזאת לא ארכה. כי הזקן חלה את חליו, החולי

מבכל מצרים. אני השתוממתי מאד על זר מעשיהם זה, לכן נגשתי אל הזקן לשאול פיו למצוא פשר דבר.

– כל זה למען בצוע בצע – ענני – המה ישחיתו את תארם לעורר חמלה בלבב נדיבי עמי לחמלה עליהם, כי מי יחמול עליהם אם לא יתראו כמֻגֵי אלהים? –

– אך האם שוה הכסף להשחית את הגויה בעבורו? –

– הוי תמים לב הלא המה גם את נפשם ישחיתו בעשותם רמיה, אך מה אדבר גם את נפשם, הלא רק את נפשם ישחיתו, והגויה לא ישחיתו כי לעת ערב בשובם הביתה ישובו וירפאו להם, ילכו ברגליהם, ימישו בידיהם –

– גם יראו בעיניהם וגם אתה כאחד מהם – אמרתי בלבי, אך זאת לא הגדתי לו כי יראתי פן תעלה חמתו עלי וישליכני מעל פניו, רק שאלתיו: והמצורעים מה יעשו המה? –

– המה יאספו מצערתם בבואם הביתה, כי הצרעת הזאת ביד תֻקח, כאשר ביד תנתן –. בבואנו העירה סרנו אל בית גדול הנקרא „הקדש" הוא בית מקלט לכל עניי בני ישראל הנודדים ללחם איה. כל אנשי חברתנו התפרדו איש מעל אחיו, לבוא פתחי נדיבים, והזקן עצם עיניו ויצויני להוליכו אל רב העיר. הרב משך חסד את הזקן אשר התאמר לעִוֵר, כי התפלא על רוחב בינתו בדברו אתו בדבר חק ומשפט, ויתן לו מכתב עדות אל קציני העיר וגדוליה, וגם המה לא מנעוהו מכבוד, ורבים בקשוהו לשבת בביתם, אך הוא מאן בזה.

לעת ערב שבנו אל בית מקלטנו ששם אספו אספה כל הגרים בו. הזקן קראני אליו ויקח ספר גדול, ויחל ללמדני בו: בתחלה לא הבינותי מאומה, אך לאט לאט החלה רוח בינה לפעמני ומהיום ההוא והלאה למדתי אתו בכל הלילות, ומיום ליום גדלה אהבתי אליו. אך לא יכולתי לתבן את רוחו, כי לפי דבריו הוא עצור בין

— הגנבה היא ראשית לכל חטאת ופשע, היא תוריד את האדם פלאים, בראשונה ילמד לקחת בצע כסף אשר לא עמל בו, ולאט לאט יסכון בלחם הקלוקל, ובאשר לא תמצא ידו למלאות תאות נפשו אז ישלח ידו לא רק בחיל זרים כי אם גם את נפשם יקח. השיבה אל לבך דרכי העלם אשר הביאך הנה וקח מוסר: בראשונה גנב והסיתך לגנוב ואחרי כן הניחך תחתיך למות ברעב. לכן מנע רגליך מנתיבתם, אתה תלך אתי באשר אלך אני אהיה עוֵר ואתה תהיה לי לעינים —

- הלא אור עיניך אתך ומדוע תעצום עיניך מראות? —

— לא תוכל לדעת זאת; כי אף אם אגיד לך פשר דבר לא תבין לרעי, על כן אחת אשאלך עשה כחפצי יאל תעמק שאלה, כי לא כבד ממך הדבר לעשותו ובדבר הזה נהיה שבעים ללחם גם אני גם אתה —

— הנני נכון לעשות ככל אשר תצוני —

שבנו אל האורחה וישבנו לאכול את ארחתנו; בכל תאות נפשי אכלתי את המטעמים אשר הכינו, אף כי בכף עין נתתי את המרק לפי, ואת הבשר בידי לא במזלג כסף כבבית דודי, ויהי בפי כדבש למתוק, בדעתי כי דודתי לא תמצא אתי. אחרי האכילה שכבתי לנוח ואישן, גם שנתי ערבה לי. לאור הבקר העירני משנתי הזקן אבי מק אי. כפקחי עיני ראיתי והנה כל העדה יושבת על הארץ ואיש איש שולח במלאכה ידיו. סרתי לראות מה המה עושים, והנה האחד עושה חבורות פצע בבשר רגלו, והשני יחבוש את עינו הבריאה, השלישי יאסיר את ידו במטפחת התלויה על צוארו, והרביעי אשר לפני רגע רץ כסוס יחזיק בפלך, וכן כלם. איש איש לקח נגעים לו; ולוא חפצתי לספר כל המכות כי אז רבו למעלה על מכות מצרים לדברי ר׳ עקיבה, ומה גם כי המכה השלישית לבדה שרתה פה תמיד אלף פעמים

אותי, והמה כלם שחקו לעגו לאולתי, רק הזקן לבדו לא לעג לי כי נכמרו נחומיו עלי ויוסף לשאל: מה שמך בני? —
— לפנים קראוני יוסף אך עתה יקראוני פרא אדם —
קול שחוק אדיר התפרץ מפתחי פיות כל האספה. והזקן הוסיף לדבר ברגשי חמלה: התחפוץ ללכת אתנו יוסף? אם תאבה ללכת אתנו תשבע לחם ולא תירא את איש —. בדברו נגשה אלי אשה אחת ותבקרני מכף רגלי עד קדקדי ותאמר: צר לי מאד כי לא נמצא בו כל מום: לוא היה עִוֵּר או פסח אמצתיו כבן לי! כי אז היתה לאל ידי לצבור על ידו כסף בסבבי על פתחי נדיבים, אך עתה הוא כלי אין חפץ בו וטוב טוב לנו להשיבו אל דודתו אולי נמצא שלומים בעד השבת האבדה הזאת —
— הה! אל נא תשיבוני שמה — התחננתי להם — המיתוני נא המת, אך אל דודתי אל תשיבוני —
— אל תירא בני כי אתי תלך — ענה הזקן — וכבני תחשב מעתה —
אחריך ארוצה — קראתי בשמחה ואחז בידו. כל אנשי העדה ישבו על עגלותיהם ויסעו הלאה וגם אני בתוכם. בחצות הלילה עמדו להנפש ולתת תבן להסוסים ויבחרו למו כר נרחב, הנשים הבעירו אש ותעמדנה קלחת גדולה על הגחלים ובתוכה שמו בשר וירק שדה, הילדים חוללו במחוללות סביב המדורה, והאנשים ישבו על הארץ וישוחחו איש את רעהו. הזקן הטני הצדה ויאמר: אני אקים את דברי לנטלך כבן לי, אך גם אתה עשה ככל אשר אצוך שלומים בעד אהבתי, ומכל משמר שמור נפשך לבל תהי שובב כהילדים השובבים האלה, אשר למדו לשונם הצמד מרמה ולשלוח בגנבה ידם אשר על כן שנאתים תכלית שנאה, ואותך משכתי חסד כי נפשך עוד ישרה בך לכן השמר לך לבל תשחיתנה —
— האם כה גדלה חטאת הגנבה אשר על כן שנאותם? — שאלתי בתם לב.
(התיעה ה"א)

דודי על הקיר נלוו עליהן לשחק בי, ומרגע לרגע נתנו קול שחוק אדיר נורא ומרגיז לב עד מאד, אך כרגע הרפו ממני, הבטתי בפני הנשים ואכירן כי האחת היא דודתי והשנית היא אשת המורה, גם את הנער אשר ארח להברה אתי ראיתי עומד בירכתי הבית שולח אצבע ומאריך לשון למולי. אחרי כן הניף אחד מהאנשים אשר כאחד האכרים היה במלבישיו את קרדומו על ראשי... עלטה נהיתה בבית ולא ראיתי עד מה. פתאום ראיתי והנני יושב על ראש הר גבוה מאד, לראשי יענוד את הענן עטרות, ולרגלי עמוק עמוק עד מאד תהום רבה חשכה איומה מרחפת על פני התהום, גלגלי אש במעגלה יתגלגלו נקודות וקוים אדומים כדם ירוצון רצוא ישוב. עצבת איומה לחצה לבבי למראה המראה הזה, נשאתי מרום עיני וארא והנה הזקן וישפרה בת בנו רוכבים על עב קל וקלים המה במרוצתם מנשרי שמים. הניפותי ידי אליהם, והנה יד שליחה אלי ותקחני בציצית ראשי מאחורי ותשאני אל על, וקול נשמע מתחתית ההר: השליכהו ארצה ואני אנפץ את גלגלתו אל הסלע! קול נורא התפרץ ממעמקי לבבי: אויה! ואיקץ — כפתחי עיני אחזתני רעדה חדשה בראותי ארחת אנשים ונשים גם ילדים עוטרים עלי מסביב ובידי אחדים מהם לפידי אש. בראותי כי האחד שולח יד לגעת בי הרימותי קול גדול, כי גם המה היו כבני תפתה בעיני אף כי מראה כל אדם להמה, כי הדמיון משל ברוחי והוא ישים מסוה על כל דבר, ישנה פני כל למען תת חתית בלבב רפי רוח. — לקולי מהר איש זקן ויגש אלי ויאמר: אל תירא בני, הגד נא לנו מי הביאך הלום? —

לא אדע — עניתיו במבוכה.

— איך לא תדע? הגד לנו אל תכחד כי אנשים ישרים אנחנו — הוסיף הזקן לשאל בנחת. אחרי רגעים מעטים בשוב רוח בינתי אלי ספרתי להם כל המוצאות

כביר אך הוא לא שב, אז נתתי קולי בבכי תמרורים — ולא מאשר כי חרפני לבבי על עזבי משכנות מבטחים בבית דודי לנוע אל ארץ אשר לא ידעתי, היה עלי לבי דוי, כי נקל היה לי לעזוב את ארץ החיים משבת את דודתי בבית אחד, רק כי יראתי לשבת בדד על אם הדרך. אכר אשר עבר על הדרך עם עגלה המלאה לה עצים נגש אלי וישאלני דבר מה, אך לא עניתיו כי לא שמעתי את שפתו, גם יראתי מאד מפניו פן ירצחני נפש, כי כן יחשבו כל נערי עמנו בארצי את כל בן נכר כי־שדד ומרצח, ומה גם אם קרדום חגור מתחת למדיו, או מטה עוז בידו. האכר דבר עוד דברים אחדים ובראותו כי אין מענה אז חלף הלך לו.

השמש רד מאד; קרניו האדומים כדם לא עצרו עוד כח ללהום את צללי הנשף אשר גדלו והאריכו מעת עד עת, ואשר לקחו לאהרונה עמדתם עד קצות הארץ. רגעים אחדים שכחתי את עניי ופחדי כי עיני נמשכו להומן אל צלי אשר הלך הלוך וגדול עד כי גדל מאד — ואיננו. אז שבה תוגתי אלי, ישבתי ובכיתי זמן כביר, כי הרדתי לרגעים משדי שחת, מנפישית פורחות אשר תשאפנה הלילה לעלות על פני תבל. לקול עלה נדף סמר בשרי, למראה עץ יבש אחזתני פלצות. כה הגיתי במר נפשי עדי נפלה שנה על עיני ואישן, אז בא החלום ברב ענין לבעתני בבעתותי לילה. בחלומי והנני יושב בבית הזקן על כסא עץ לבן על יד אמי אשר תביט בי בעיני אהבה וחמלה, למולי יושב הזקן, ראשי בין שתי ידיו הנסמכות על השלחן ישב — וידום. פתאום נפתחה הדלת ושתי נשים מראיהן כמראה בנות־תופת פרצו אל תוך הבית. אמי והזקן כראותם אותן נבהלו מפניהן ויברחו בהחבא, ואני נשארתי את בנות השחת בבית. הנה נגשו אלי ותאחזנה בראשי ורגלי, טלטלוני טלטלה ויכהביני כחוב והשלך ארצה, גם האנשים המחוקים בבית

תבקש לך כי אשחד גם מכספי לקנות צידה לדרך ולשלם שכר העגלה אשר תביאני שמה — ובכלותי דבריו הפנה שכמו ללכת.

— הנני אעשה כדבריך, אך אל תעזבני — קראתי בלב נשבר.

— אם כה תעשה אתן ידי לך וייטב לך —. שמתי רגלי באולית לשוב הביתה, כי התקוה להראות עד מהרה את פני הזקן נתנה אומץ בלבי. באתי החדרה ואך רגעים אחדים ישבתי, סבבה הדלת על צירה והנער בא לחדרי. במעוף עין ראה את כל הנמצא בחדר, ובידים מהירות לקח מורה־השעות מזהב טהור אשר היה על השלחן גם כלי כסף קטנים ויטמנם בתיק צלחתי ויאמר: הבה נלכה נא כי לא עת היא להתמהמה. אף כי נבהלתי מאד מהמעשה אשר עשה, בכל זאת מהרתי לצאת אתו. הוא אץ מאד לדרכו ואני אחריו עד אשר יצאנו מהעיר. בראותי כי אין עוד בתים רק שדות נישאות בר על ימין ועל שמאל הדרך, הרהבתי עוז בנפשי להביט מאחרי, כי עד העת ההיא יראתי פן אראה את דודתי דולקת אחרי. בכל הדרך לא דבר אתי דבר, רק כאשר הרחקנו ללכת הלאה אמר אלי: עתה תן הכסף והכלים על ידי— נתתי לו את אשר שאל ממני והוא הסתירם בכנפות כסותו ונוסף ללכת הלאה. לא אדע כמה הלכנו, אך זאת ראיתי כי היום רד מאד ורגלי נלאו נשוא גויתי לכן שאלתיו: העוד רב הדרך לפנינו? — הוא לא ענני דבר, אך חפש בבגדיו חפש מחפש ויקרא פתאום: הכסף נאבד ממני, נשובה עד מהרה ונחפשנו פן יפול בידי זר—

— אבל כחי כשל ולא אוכל לשוב גם ירא אני לשוב על עקבי—

— אם כן שב פה להנפש ואני ארוץ לבדי ועד מהרה אשובה— ישבתי תחת העץ והוא שב על עקביו וירחיק ללכת עד אשר נעלם מעיני. כה ישבתי וחכיתי זמן

אחרי וארא נער כבן שמונה עשרה שנה אשר פעמים רבות ראיתיו בבית התפלה אך בשמו לא ידעתיו מניף ידו וקורא אותי אליו.

– התחפוץ ללכת אל הזקן? שאלני בגשתו אלי.

– בכל לבבי – עניתיו – אך האנשים הגידו כי רב הדרך מאד –

– מרמה בפיהם, המה דברו זאת בעקבה, למען הניא לבך, כי גם ידם עם דודתך לענות נפשך, אך אני אנהגך אביאך אל הזקן אם אך יש אתך כסף –

– יש ויש – עניתיו בשמחה – כי דודי נתן לי במרם נסע מזה –

– הראני כמה יש בידך? – הראיתי לו את אוצרי, אך הוא הניע בראשו ויאמר: מעט! הכסף הזה לא יספיק לנו, אולי יש לאל ידך למצוא עוד כסף אז הנני נכון לנחותך אל מחוז חפצך –

– אך איפוא אקח כסף? – שאלתי בלי חמדה בראותי כי נכזבה תוחלתי להנצל מבית דודי.

– שוב לביתך וקח את אשר תמצא ידך, או אז תוכל לעשות דרכך –

– אבל אני לא אובה לשוב לבית דודי –

– אם לא תחפוץ לשוב שמה להתמהמה רגעים אחדים, תשוב לשבת שם עד עולם, כי לא אוכל למלא חפצך בלי כסף –

– אמנם איך אוכל לקחת שם מאומה, הלא אתפש בכף דודתי ותפליא את מכותי כאשר עשה דודי להמלמד אשר גנב את הכסף, ואני ירא מאד ממכות לחי –

– שלום לך אל תירא; שוב לביתך ואני אמצא תואנה לבוא אליך ואורך את אשר תעשה –

– לא אוכל לעשות כזאת כי ירא אנכי –

– הנך נער חסר דעה! – קרא בשאט נפש – אני חפצתי לחלץ נפשך מן המצר ולהוציאך למרחב, ואתה

— הוי כסיל — ענה האחד — מה לי לדבר שקר? ליא בת כי אז לא בחדרתי מאתך, אך הוא חי, שאל את דודך ויגדך כי הוא נתן לו כסף ביד נדיבה למען ישים לארץ הקדושה פעמיו.

— אם כן נסע מזה באמת — עניתי בעצבה — הגידו לי דרכו ואלך אחריו כי לא אחפוץ לשוב לבית דודי —. האנשים נתנו קולם בשחוק.

— מדוע תמאן לשוב לבית דודך? הלא טוב לך שבת שם בהיכלי ענג מגור בבית משה המלמד אשר בזעת אפיו יביא לחמו — שאלני איש צעיר לימים כבן חמש ועשרים טוב תאר אך רוח עצבת הופפה על פניו.

— כי דודתי תתאכזר לי — עניתיו בתם לב.

— זאת הרשעה בלעה חיל אביו ותקצר ימי עלומיו, ועתה תמנע מבנו חלק מהטוב אשר לו הוא. הה! מי, יתנני...

— ידעיה שמור פתחי פיך! קרא בקול מושל האיש אשר דבר בי בראשונה — הן הצדיק נתן לפעולתה צדק ומי ירשיעה? האם תצדק אתה יותר מהצדיק? אני ארחץ בנקיון כפי אם ישבר עץ לחמך, מידך תהיה זאת לך — האיש הנקרא בשם ידעיה גאנק דום ולא יסף לדבר עוד דבר.

— אנא הגידו לי איזה מקום הזקן ואלך אליו — הוספתי להתחנן בקולי.

— שוב לביתך כי רב ממך הדרך — ענה הראשון ויורה באצבעו כי אצא החוצה.

ג.

גואל חָדָשׁ.

במפח נפש יצאתי מהבית; אך עוד לא הרחקתי ללכת והנה פתאום שמעתי קול קורא אלי בשמי, הבטתי

אני עליהם. גם דודתי לא רעמה עלי כקדם כי דודי לא מש מתוך ביתו כל היום. אך גם ימי שלותי אלה לא ארכו ויבוא יגון! דודי עזב עוד הפעם את ביתו ללכת לרגל מסחרו אשר פרין מיום אל יום ולמרות פיו אשר צוה: להתהלך אתי כאת בניו, הכעיסתני דודתי תמרורים גם משרתי הבית שפכו עלי קלון ויבוז צלמי ויכנוני תמיד בשם פרא אדם למען הפיק רצון מאת גברת הבית, עד אשר צר לי המקום לשבת בבית דודי. הה! — אמרתי בלבי — מדוע לקחני דודי מבית תעניני לשבוע כעס ויגון כל היום באין גואל ומושיע באין מנחם ומרחם? . בן דודי הבכור התרועע אתי בתחלה, אך אמו יסרתו לבלתי התהלך אתי כרע כאח, כי לפי דבריה לא יאתה לבן נדיבים התרועע את בן עני אשר נאסף הביתה ברחמים. המורה אף כי משכני חסד וירוממני תחת לשונו, כי לפי דבריו, לא ראה עוד בן מקשיב ומשכיל על דבר כמני, אך גם היא היה ירא מחמת דודתי, והיא בקשה ותמצא תואנות חדשות לרגעים לכלות חצי חמתה בי. לכן גמרתי אמר לשוב שנית אל הזקן, כי אמרתי עתה יאספני אל ביתו אחרי כי דודי איננו ובשובו אשוב לביתו. אך מה השתוממתי בבואי אל בית הזקן ותחתיו מצאתי שם אנשים חדשים.

— איפה הזקן? — שאלתים.

— מי הוא הזקן אשר תבקש? — שאלני אחד מהאנשים

— משה איש דבורה המלמד —

— הוא נסע כבר מזה לארץ הקדושה —

— הגידו לי דבר אמת — התחננתי אליהם בקולי — הוא מת?

— מאין באה אליך הרוח לחשבהו את יורדי בור? הלא אמרנו לך כי היא נסע את ביתו לארץ הקדושה —

— ידעתי כי תרמוני, כי גם כאשר מתה עלי אמי הגידו לי כי היא נסעה לארץ אחרת. —

(הת' עה ה"א)

תמה, רק בעמל ויגון יעשה בן חלוף פרי תבונה, וכאשר יוסיף מכאוב כן ירבה דעת... לשוא תתהללו אתם שלוי עולם השוכבים סרוחים על ערשותם והצלחה שתומת העין מלאה בתיכם טוב, הבל תתפארו כי חכמה אתכם ותדעו עת לכל חפץ! חכו עוד מעט עד אשר יבואו ימי הבחינה בבוא הנסיון לנסות כח כל באי בית הספר או נראה במה כהכם גדול?!...

חשבתי דרכי וגמרתי אמר לשוב אל הזקן אשר גדלני עד הנה. חשתי ולא התמהמהתי להקים מזמות לבי. הזקן שש עלי בבואי אל ביתו, כי הוא דמה אשר ברצון דודי עשיתי זאת, אך בשמעו מפי את כל אשר קרני אמר אלי: לא טוב הדבר אשר עשית בני לביא לביתי ואת פי דודך לא שאלת; ומה אעשה כי יפקד עלי את עינך ויאמר כי אני פתיתיך לברוח? לכן איעצך לך ושוב לבית דודך וספר לו את כל המוצאות אותך והוא יושיע לך — הזקן דבר דבריו בלב נשבר ולא יכלתי למרות פיו, שבתי על עקבי וכאבי נעכר, על דרכי פגע בי דודי וישאלני: מאין אתה בא? — לדבר שקרים לא למדתי עוד את לשוני, ומה גם כי לאט לאט הסכנתי אתו, אשר רק הוא דבר אתי בנחת, לכן הגדתי לו את כל לבי, ובשמעו את דברי הניד בראשו וישך את שפתו העליונה. בראותי זאת החזיקתני שמחה, כי אמרתי עלי העבר כוס ועמו על כן החשיתי מדבר לבל אעיר כל חמתו.

— מדוע שמת לפיך מחסום ולא תדבר כל דבריך? —

— כי ראיתי כי הרה לך בשמעך דברי —

— לא כך בני חרה אפי רק במציקיך; אך הרגע נא מהיום והלאה לא יוסיפו בני עולה לענות כך — ובדברי אחז בימיני ויביאני הביתה.

ימים אחדים הונח לי מעצבי; אל המורה הראשון לא שלחני עוד כי לקח מורה לבניו אל ביתו ונספחתי גם

נגזרתי, אך פתאום נפתחה הדלת והמורה קפץ כמלאך מושיע אל תוך הבית, התנפל על אשתו וישם בשתי ידיו מחנק לצוארה.

– לך הביתה! – אמר אלי – וישום וישאף יחד ולא הסיר ידו מצואר אשתו אשר אחזה בזקנו ותבעט ברגליה בכל מאמצי כחה.

כרגע יצאתי מהבית וארוץ בכל כחי עדי מעדו קרסולי ונכשלתי, מלוא קומתי נפלתי ארצה ומיין אפי הוציא דם. למראה הדם נבהלתי מאד כי אמרתי קרוב קצי. ברגלים כושלות ולב מלא חלחלה באתי הביתה והנה דודתי לקראתי ותחת תת לי חנינה נתנה עלי בקולה: הוי נער שובב! את בנים שובבים נלחמת והמה יכלו לך, הכה עוד מעט ואני אלך אל מורך ואצוהו במפגיע כי ייסרך שבע על חטאתיך –. לדבריה נהפך לבי בקרבי, כי יראתי מאד ללכת אל בית הספר מאימת אשת המורה אשר נפלה עלי, ומה אם גם המורה יהפך לאכזר לי. זמן רב עמדתי משמים על מקומי כי דמיתי אשר דודתי עודנה עומדת לפני, אך כנשאי עיני למרום כמעט למרות חפצי ואראה כי היא כבר חלפה הלכה לה אז עלו מחשבות חדשות על לבי, החילותי לשית עצות בנפשי אם לבוא הביתה או לחדול.

זאת היתה הפעם הראשונה אשר באה חכמה בלבי לחשוב מחשבות לבלתי לכת בעינים עצומות אחרי מוליכי... זה היה צעד הראשון אשר צעדתי על מפתן בית הספר הגדול ששם יאספו אספה כל בני חלוף להקשיב לקח. רק בית ספר גדול היא התבל! האדם עיר פרא יולד, אך המורה הגדול, הוא הזמן, יכרה לו אזן לשמוע בלמודים, ואחריו יחרו יחזיקו עוזריו, הלא המה הנגעים והפגעים אשר יארובו על כל דרכים, והמה יביאו חכמה בלבו.

בבית הספר הזה לא ימטירו לנו מלאכי מרום מגד שמים מעל, שמה הילדים מֻכִּים, מַכִּים מאוד באבזריות

קולם בשיר „שבר את הכד". אני דמיתי כי עלי יכוננו מלתם, לכן נגשתי אל המורה ואמר בקול דממה: לא בצדיה שברתי את הכד –. המורה לא יכול התאפק ויתן קול שחוק, והתלמידים בראותם אותי שוחק שחקו גם המה בקול גדול, גם הנער המכה שכח עד ארגיעה את כל מכאוביו ודמעותיו ויצהל קולו אף הוא. מה מאשרים המה בני הנעורים! המה ישכחו על נקלה את אשר אין להשיב... מי יתן והיה לבבם זה להם עד זקנה ושיבה. כי אז לא רבתה כה שנאתם גם קנאתם, ועמל ויגון הרבה, מאד נסתרו מעיניהם בימי חיי הבלם –. אשת המורה בשמעה קול ענות, חרדה הביתה כי אמרה בלבה הרשה נהיתה בבית. עודנה על סף הבית והמורה קפץ ממקומו וירץ בחפזון לקראתה.

– ארורה! מה לך פה? – נתן עליה בקולו.

– הלגרשני מביתי אתה אומר? –

– כדבריך, אני אשלחך מעל פני לעולם –

– אני אשלחך אל ארץ תחתית ואתה לא תשלחני מביתי, היו לא תהיה! הנה אחירע העשיר נתן את בן אחיו הפרא בידך ויגבה לבך על כן תאמר לגרשני? היו לא תהיה! אני אקרא חמס בשוקים וברחובות, ואנשים ישרים ישפטו בינינו, לא תגרשני! לא! היו לא תהיה! – וככלותה את דבריה ישבה לה על מקומה.

עת האכל הגיעה; כל הנערים מהרו איש לביתו כאסירים עת יפתחו לפניהם שערי בתי כלאים, גם המורה יצא אחריהם, ואני נותרתי בבית כי לא ידעתי מה לעשות. בראות אשת המורה כי רק שנינו בבית נגשה אלי ותלטוש עיניה לי ותאמר: למה נותרת פה? מדוע לא תלך גם אתה אל העזאזל? פרא אדם! למענך יאמר אישי לשלחני מעל פניו, היו לא תהיה! אך חצי חמתו אכלה בך – ובדברה הביטה כה וכה ובראותה כי אין עוזר אחזה במפרקתי בשתי זרועותיה. אימת מות נפלה עלי, אמרתי

בחריש מהכד ותשלך בו. אך הוא כמלומד מלחמה ידע להזהר, וירם סיר מהסירים אשר עמדו על התנור, אך גם היא לא היתה נופלת ממנו בתכסיסי מלחמה, כי מהרה ותשב על הארץ, ובהשליכו הסיר, עבר מעל לראשה וישבר לרסיסים בנגעו בכותל.

– כן ישברו כל עצמותיך! – קראה ברוח עוז וגבור בשובו ממלחמה ותצא החוצה. המורה שב למקומו, אך אני עמדתי עוד על עמדי כי יראתי למוש ממקומי. הוא החל ללמד את תלמידיו ורוחו כנחל שוטף סוער בקרבו, הילד נתן קולו בזמירות „על כן תטעי נטעי נעמנים"–

– דבר נכחה, כלב! – קרא המורה בחמה.

– על כן תטעי נטעי נעמנים – הוסיף הנער לשיר.

– הנני אליך להורותך לדבר מישרים! – קרא המורה בקצף נורא, ויאחז בציצית ראש הילד ויפרפרהו, גם מרט לחייו באכזריות חמה. הנער בכה בכי תמרורים ויאמר: הלא כן כתוב בספרי –

– עוד תעיז לדבר שקרים! – ענה המורה אשר דמה כי הנער בשפת עלגים ידבר לכן יאמר „תטעי נטעי" ויעמוד ממקומו ויבט בהספר אשר לפני הנער ויקרא בתמהון: אכן נכונה בפיו, אך בספרי כתוב „על כן תטעי נעמנים" – אז הרהיב הנער בנפשו עוז לאמר: ומה חטאתי אני אם משגה בספרי? – המורה נבוך מדבריו ולא מצא מענה, אך פתאום התעורר, כמו רוח עצה ממרום באה בלבו ויקרא בקצף: מדוע תביא בידך כתבי הקדש הנדפסים בווילנא אשר מידי מינים כופרים אפקורסים יצאו? למה לא יקנה לך אביך ספרי קאפוסט או זיטאמיר אשר בהם יהגו כל בני ישראל הישרים בלבותם? – הנער לא מצא מענה או ירא לענות, אך בלבו ידע כי צדק ממורו לכן הוסיף לבכות, ובלי ספק הכיר גם המורה כי הצדק אתו על כן עזבו לנפשו ויחל ללמד את שני נערים גדולים ממנו במסכת בבא קמא. הנערים נתנו יחד

אני פתחתי פי ולא עניתי מאומה.

– האם לא למד עוד עד מה? – שאל המורה.

הוא למד לקרוא; ואתה שים לבך להורותו ושברך עלי כי בן אחי הוא – ענהו דודי ויטהו הצדה. ואחרי אשר התלחש עמו רגעים אחדים יצא מהבית, המורה הושיבני לימינו וינסה כחי בלמודים. אחרי כן אמר לי: קום לך וצחק את הנערים בחצר –. אני דמיתי כי היא יצוה עלי במפגיע לצאת החוצה על כן חשתי להקים מצותו ובהחפזי הפלתי ארצה כד המים אשר עמד בצד הדלת, הכד נשבר והמים נשפכו לארץ ויזו רסיסיהם על אשת המורה ועלי. משתומם עמדתי על עמדי ואביט במבוכה הנה והנה. ואשת המורה קפצה ממקומה ותתנפל עלי בחימה שפוכה, ולולא מהר המורה לעזרתי כי אז עשתה אתי שפטים נוראים, זאת העידו בה פניה האיומים.

– מדוע תמנעני נבל מיַסֵּר את פרא האדם הזה באולתו? – דברה באפה את אישה אשר אחזה בזרועותיה.

– כי דודו צוה עלי בלאט לאמר: לאט לי לנער הזה –

– יקחך אפל! אותך ואותו ואת דודו! העל זאת לא יוסר כסיל כזה? האם הֻכֵּיתָ בסנורים ולא תראה כי את כדי שבר ויז על בגדי? עתה ירבו התלמידים המתפרצים מפני אשת מוריהם; לא! היו לא תהיה! יקר בעיני המיתה מחיים מרים כאלה, הניחה לי וארוץ את גלגלתו –

– לא בזדון לב עשה זאת לכן אסלח לו, וגם את שימי מחסום לפיך –

– שקר הדבר, בזדון עשה זאת, בזדון! היו לא תהיה אני ארוצץ את גלגלתו –

– הס ארורה! – קרא אלוף נעוריה בקול נורא מאד – וחרדי מתנופת ידי כי קשתה! –

– האני אבהל מתנופת ידך? לא! היו לא תהיה! עוד מעט ואראך כי ידי קשתה מידך – ובדברה אחזה

במו אלה, כי לולא זאת, מה זה היה לו לנוע על העצים לקחת מקל לבנה ולפצל בו פצלים? מדוע לא לקח מלמד כזה להציגהו בעדרי הצאן? יראו – וילדו כמוהו, אך לדאבון נפשי לא ידעתי אז התבונן על אשר לפני ומה גם לחקור קדמוניות. אמנם עתה נוכחתי לדעת אשר אף אם היו מלמדים כאלה בבית שם ועבר, גם אז בחר אבינו הזקן בבול עץ מהמלמדים האלה כי ידעתי נאמנה אשר בכל ספר לא ישים לעמוד בשקתות המים, כי באשר יין או שכר שם המה. אך המה בחרו בדרכי יעקב אבינו, כי כאשר תבואנה הצאן לשתות מפלג התושיה יבחרו למו מקלות ובעת יחמנה יעבירום על בשרן, והיה בשר הצאן עקודים נקודים וברודים, ואלה (רק אלה) יספחו על צאן יעקב... אמנם ידעתי כי תשחק לי הקורא על אשר הוגעתיך בלהג הרבה על דבר המכנסים, אך אני לא אשחק כי המה עוררו בקרבי זכרונות רבים ונעימים, כי בראותי אותם זכרתי גם את המכסה אשר בו כסתה האשה דבורה את החלות בערב שבת, כי היא תפרה יחד צבע רקמתים את תכלת ובד לבן וצמר צחר, ויהי מראה המכסה כמראה המכנסים, לכן הרביתי דברים אודותם כי זכרונות ימי הנער יקרים בעינינו מאוד גם עד זקנה ושיבה... ומה גם אחרי כי אין עוד מלבוש לפאר בו את המורה מלבד הכסות עם הציצית הארוכים אשר עליו, כי רגליו היו יחפות. בבוא דודי אתי הביתה התנשא המלמד וירץ הנה והנה כמתעתע כי בקש את מנעליו ולא מצאם, אך דודי הוציאהו ממבוכתו בגשתו אליו ויאמר: הא לך תלמיד חדש – הוא שב למנוחתו וישב על מקומו. בגשתי אליו העביר ידו על לחיי וישאלני: מה למדת בני? – התלמידים כלם פתחו פיהם ועיניהם ויביטו בי בקנאה, כי זה זמן כביר, מעת באו בפעם הראשונה לבית הספר, לא שמעו דברים נחומים כאלה יוצאים מפי מורם, גם

גדול לא משוח בשׂער רק מכוסה בכתבת קעקע מעשׂי ידי המלמד אשר עשׂה בעת למדו בהסכין הקטן אשר לא הניח אף רגע מידו, ויפתח פתוחים: דמות חיה ועוף גם מלות זרות, כמו המלה ו י ש ע אשר היתה נקראת ממעל ומתחת ושמו ושם אביו, אשר בלי ספק בקש להשאיר לזכרון עולם. גם שם אשתו ובצדו א ר ו ר ה. כל אלה כסי פני השלחן אשר סביבו ישבו בעשׂרה נערים, אחדים מהם הגו בתלמוד, ואלה בכתבי הקדש, ואחד ישב לימין המורה ויקרא את הקריאה בקול זמרה, אשר התלכד את קול בעלת הבית הנותנת זמירות לפני מטת פרי בטנה אשר קלעה במטת הקלע ויהיו לאחדים, אך קול המורה השביח לרגעים את שאון קולם גם יחד, כאשר ישביח קול רעם אדיר דמות ימים ושאון גליהם.

למראה המורה שכחתי כל רגשות השמחה אשר התעוררו בקרבי למראה הבית, כי תארו היה מורא מאוד: איש קצר קומה ודל בשׂר, לחייו צומקות, חוטמו ארוך ועגול כחוטם הנשר, שתי פאות ראשו שחורות משחור ויורדות כעבותות על פי מדוהו. שׂערות הזקן נראו רק זעיר שם זעיר שם על לחייו אף כי הוא בא בשנים, כי בחשבו מחשבות מרטם לאחת אחת. ורעיתו עשׂתה כזאת גם מבלי חשיב מחשבות רבות. מכסה שחור ונוצץ כרקיק משוח בשמן על ראשו, כתונת בד לא אטון מצרים, גם לא מארץ שוויין כסתה את בשׂרו, לבו המכוסה בשׂערות שחורות וארוכות היה פרוע, כי לא רכס את שולי המעיל ממעל על צוארו. מכנסי בד לבש אשר לפנים היה מראיהם לבן, אך עתה התפארו בצבעים הרבה מופת עפר ושחור אשר נוספו בם, גם בנו הקטן אשר השתעשע לפעמים על ברכיו הוסיף על צבעיהם צבע להגדיל פאר אביו אשר בו יתפאר.

לוא הייתי אז חוקר קדמניות כי אז יכולתי להוציא משפט אשר בימי יעקב אבינו לא היו עוד מלמדים

דת ע"ה ה"א

תשוב הביתה ותספר לי את התורה אשר למדת ואאהבך– בדברו אחז בימיני ויוליכני אתו אל בית הספר.

למראה בית הספר שב רוחי אלי כי זכרתי את הזקן אשר לקחני לבן לו ואת דבורה אשתו אשר הרבתה עשות אתי טובות, גם את אחותי זכרתי... וזאת תורת הבית; באמרי בית, אל ידמה הקורא כי בית אבנים חזו עיני הרואה שם, לא זאת! מחוץ נראה לעינים בנין קטן ושפל קומה כמלונת כלבים, בנוי מעצים דקים אשר כבר בא רקב בהם. התבן אשר היה לו למכסה או לגג הגיע עד עפר ולא עצר כח לעמוד בפני מטרות עז לבל ידלוף הבית כי העזים הרבים אשר סביב שתו עליו לקחו ממנו די שבר רעבונם ויאכלו חציו. ומבית היה רק חדר אחד מכוסה בפיח ושחור וקורי עכביש ממסד ועד הטפחות על ארבעת רבעותיו, וקרקע הבית מכוסה בחמר היה לו לרצפה. על הכותל מעבר מזרח השמש נראה גליון גדול ועליו כתוב „מצד זה רוח חיים". אמנם לא רבים מבאי הבית הזה האמינו בדברי הגליון – כי תחת רוח חיים באו צחנה ובאשה ורוח קטב בעד החלון אל אף אלה אשר אף להם ויריחון – כאשר לא נתנו אמון בדברי אדוני הבית באמרו כי פני אריות להחיות מעשי ידיו, אשר עשה על הגליון מזה אחד ומזה אחד, כי פניהם לא כפני הארי ולא כפני הכלב רק בריאה חדשה ברא היוצר המשכיל הזה, ואין דמות אשר תערוך להם. על הכותל מצד מבוא השמש בְּבִיאָה נראו אלה הדברים על הפתח „זכר לחרבן בית המקדש" לא אדע עד הנה, מה הוא הזכרון אשר היה שם להזכיר חרבן בית מקדשנו? אם עמודי הבית אשר רופפו? או החיות הקטנות אשר התהלכו על הקירות לזכרון „שועלים הלכו בו"? תנור גדול לקח לעמדתו רביע החדר, בין התנור והקיר מימין עמדה מטה רבודה, ולעבר השני – מטה קטנה ממנה ועליה קש וחשש מבלי מכסה. נגד התנור עמד שלחן עץ

אז לא נחשב לך לחטאה, אחרי אשר כפרתו במנחה אשר נתת להצדיק, ובצדקה אשר תרבה כל היום, אך אולתך קשורה בלבך ותמאן הנחם. שמע לקולי: גרש את הילד מהבית כי הוא כרקב בעצמי –

– ולי הוא לפוקת לב ומזכרת עון... אך לא אבה ולא אשמע לך מעתה! השמעת? לא אשמע לך עוד! כי את היית בעוכרי. בחלקת לשונך הפלתיני למשואות, אחת דברתי ולא אשנה: הילד ישב בביתי ואת בני יחלוק נחלתי או נחלתו....

– היו לא תהיה! – קראה דודתי ברגז קולה בצאתה מהבית, ותדפוק את הדלת אחריה בחוקה עד אשר נעו אמות הספים.

– בת תפת! – התמלט מפתחי פי דודי ואנחת שברון מתנים התפרצה ממשכיות לבו.

את כל דבריהם שמעתי בשבתי אחרי הדלת, אך לא הבינותי עד מה. גם לא שמתי לבי להבין דבריהם, כי מיום בואי בית הודי הייתי עצוב רוח כל היום, ומה גם בימים האחרונים, בעת אשר לא היה בביתו, כי דודתי כעסתני גם כעס, ועל כן ישבתי משמים, לא דברתי את איש דבר גם אכל לא בקשתי, כה גברה עלי יד היגון. אחרי רגעים אחדים בא דודי לחדרי וישאלני בדברים רכים: מדוע תשב פה לבדך יוסף? למה לא תלך לצחק את הנערים? – אני לא השיבותיו דבר ואגלי דמעות התפרצו משתי עיני למרות רצוני.

– מה לך כי תבכה? – שאלני שנית ברגשי חמלה.

– זכרון מות אמי עלה על לבי – עניתיו, כי יראתי לגלות אזניו כי דודתי הכעיסתני תמרורים.

– לב יודע מרת נפשו – אמר לנפשו באנחה – הרגע נא בני כי אני אהיה לך מעתה לאב, בוז אתי ואני אנהגך אביאך אל בית ספר, שמה תלמד תורת ה' ושמה התרועע את הנערים אשר כגילך ותשבע נחת, ולעת ערב

וכראותו אותי נבהל מאוד עד כי לא עצר כח למוש ממקומו—

– מאין אליך הרוח לשים פעמיך על העיר צחנה ?—

– דרש דרשתי בהצדיק והוא הגיד לי את דרכי גם בטרם שאלתי את פיו; כפתחי הדלת שמעתי קול אלי קול הצדיק הוא: על דבר הגגבה באת הנה, יד אוכל לחמך היתה במעל הזה, אך הוא לא ימלט מידך, לך אל העיר צחנה –. מהרתי להקים עצת הצדיק וכאשר דבר כן היה כי שם מצאתי את הגנב. מה תאמרי את רעיתי? מה תחשבי על דבר המופת הזה? –

– מה אחשוב ומה אומר? – ענתה דודתי במועל ידיה – את אשר יחשוב לבי אותה הגדתי לך, כי לפני הצדיק נגלו נצורות ואין דבר נעלם ונסתר מנגד עיני כבודו, רק אתה קשה עורף, אתה הקשחת לבך עד כה מתת אמון בקדוש אלהים עליון, אך עתה אחשוב למשפט כי לא תשוב עוד לכסלה –

– ואני אחשוב למשפט – ענה דודי במנוחת לב – כי הגנב דבר את הרב בטרם בואי אליו, והוא שלחו לעיר צחנה –

הדבר יצא מפי דודי, ודודתי קמה עמדה על רגליה, פניה אדמו מקצף, ובקול פחדים קראה: הוי נבל! עודך מסתולל בהצדיק! עוד תלעיב בדברי קדשו אחרי אשר הראך כאלה! – כשמוע האיש הזר קול דודתי קם מכסאו ויצא החוצה – הוי משלם תחת טובה רעה – היסיפי דודתי לקרוא – הזה הוא הגמול אשר תגמול להצדיק אשר מידו בא לך כל הכבוד והעשר הזה! –

– אמנם כן הוא – ענה דודי באנחה – מידו בא לי העשר, אך מידו בא לי גם חרפת לב ומפח נפש, עני ובר לבב הייתי ועתה.... עשרי יגדיל הותי ויזכירני...

– כמה פעמים צויתיך – קראה דודתי בקול מושל – לבל תזכיר ראשונות! הן כל יראי ה׳ יתנו עדיהם כי בצדק ומשפט עשית חיל, ולוא גם עול פעלת הלא גם

גדול עוני מנשוא ואחריש. הוא עמד רגעים אחדים לפני ובראותו כי לא אענה דבר הביט עלי בעין זעם „ופרא אדם" התמלט מפתחי פיהו. אך דודתי נתנה עליו בקולה: מדוע הבאת את הנגע הזה הנה? היום בא ולרגלו צרה ומבוכה, גרשהו מזה כי רעה נגד פנינו! – דודי לא ענה דבר רק נאנח בשברון מתנים ויחפוין לצאת החוצה.

– אנא פניך מועדות? – קראה דודתי.

– מה לי פה? הלשמוע ריבות שפתיך? –

– מחכמה שאלת, זאת לא אכחד! אדון הבית ישאל מה לו בביתו? בוא הנה ואני אורך את אשר לך לעשות: צוה על המבשלת בחזקת היד כי תתן תודה ותגיד לנו אנה ברח המורה מְאַהֲבָהּ. האם טחו עיניך מראות כי גם ידה תכון עמו? – עצת דודתי לא עשתה פרי, לשוא נתן דודי קול פחדים, לשוא נתן חתית בלבב האמללה, כי היא בכתה כי אזניה לא לקחו שמץ דבר מפי המורה. דודתי נלאתה נשוא קשי ערפה, ותאמר בשאט נפש לדודי: האתה תוציא דבר אמת מפיה? גבר לא יצלח! הניחה לי ואני אמצא את אשר אבקש, ועתה שים פעמיך אל עיר צבועאל מקום מושב הצדיק והוא יגיד לך איפו תמצא את הגנב –.

עוד ביום ההוא נסע דודי אל הצדיק לדרוש בו על דבר הגנבה, והמבשלת באה ביתה האסורים בפקודת דודתי אשר הניחה בתחלה חמתה בה ותפליא מכותיה, ואחרי כן הסגירה אותה בידי השופטים...

ב.

הַצַּעַד הָרִאשׁוֹן.

– בעיר צחנה מצאתיו יושב בבית המדרש ולומד – ענה דודי על השאלה: איפו מצא את הגנב, אשר שאלהו איש זר אשר בפעם הראשון ראיתיו בבית דודי –

לנפשי... אך אם אתפש בכסף?... – הוסיף להביע אמריו לנפשו – אחת היא לי! – בפיו דבר ובידו שבר בלאט את דלת הארון ויוצא כלי כסף וזהב למכביר וינס בהחפזה.

כל אלה שמעתי ועצמותי רחפו ממגור ואאסף אלי רוחי ונשמתי לבל ישמע קול נחרי מיראה פן אביא מבוכה חדשה. בבקר הקיצותי לקול המולה ומהומה חדשה: דודי התקצף ויתן קול פחדים על המשרתים, והמה בכו התחננו.

– מי איפוא גנב את הכסף אם לא אתם? האני או אשתי?

– באלהים נשבעתי כי לא אדע עד מה – התחנן המשרת קולו.

– נפשי חפה מפשע – ענתה המבשלת בהורידה לארץ עיניה.

– זאת ידעתי כי נפשך חפה מפשע, שת תמה וברה כמוך אין בכל הארץ, הן שמלת המורה תתן עדיה ותצדיק נפשך הטהורה – ענתה דודתי בשחוק מרגיז לב.

– איה המורה? – שאל דודי פתאום – הן עת התפלה הגיעה והוא לא בא עוד, אליעזר לך וקרא את המורה הנה –. המשרת יצא וישב כרגע ויאמר: המורה אין, ובחדרו לא ראיתיו אף אחת משלמותיו –

– הוא גנב את הכסף! קרא דודי. לוא חזית אתה הקורא את חזות פני דודי, בבוא אליו השמועה כי המורה איננו, ידעתי נאמנה כי שמחה החזיקתך אף כי לא בן שש שנים הנך ונפשך לא תדע עון, ועתה שים לבך לפחדי, אני אשר חשבתי בנפשי כי בי העון. מה אומר? נפשי יצאה בשאל דודי: מי הוא אשר החל לצעוק בלילה? – הבן הבכור אף כי ידע כי אני הוא בכל זאת כסה פשעי, אך הנער הקטן גלה על עוני. דודי נגש אלי וישאלני: מדוע צעקת בלילה? הראית דבר מה? הגידה לי –. כל קרבי התחלחלו בשמעי דבריו כי אמרתי

נתתיה לו בתודה, כה גדל עוני בעיני. המשרת יצא מהבית מבלי דעת כי נגלה עונו, כי המבשלת יראה להזכיר חטאתו פן יפקיד עליה עון השמלה, והוא גם הוא ירא להזכיר עונה כי ידע בנפשו כי גם הוא לא נקה מחטאות באופל תקרינה, רק המורה לבדו נשאר בחדר; רגעים אחדים עמד תחתיו כאיש נדהם; אחרי כן פתח פיו ויריד בשיחו בקול דממה ובלב נשבר: הה אויה אויה לי! אנא אני בא? מאין אבקש עזר לי? אדוני הבית ישליכני כנצר נתעב מעל פניו אחרי כי פרוע אני לשמצה, גברתי תשמיר לי מאז עברתה, ואנא אפנה לעזרה? כבודי עזבתי פה, אם אמרי אשובה הביתה הלא עוני יסיב עקבי וירדפני מנוחה, תושיה נדחה ממני הה! אצבע אלהים הוא! יסור יסרני יה כי פיהו מריתי! אך מה אעשה עתה? — רגעים אחדים החריש כי נעתקו מפיו מלים מרוב תוגת נפשו — אך לא! לא לא! — קרא פתאום — לא אחכה עד אשר יבוא זעם. אל תשמחי גברתי אויבתי לי! לא אובד עצות אני, לא! הוי מה רבה אולתי! רגע דמיתי כי אין עוד עזרה, שכחתי כי עזרתי בהצדיק והוא יושיעני בצר, אודה עלי פשעי והוא ישא עון חטאתי, ואם הוא יאמר כי ישרה נפשי בי, מי ירשיעני? מי? ... אבל בכל זאת תשועה רחוקה ממני — הוסיף לדבר ביגון — איך אלך בדרך ובידי אין כל? .... אך האם אצא מזה ובכפי לא דבק מאום? האם לריק יגעתי? — רגעים מעטים חשב מחשבות, אחרי כן קם ויגש אל הדלת ויקשב ואין קול וכן אל השנית ואל השלישית — כלם הוזים שוכבים — קרא בשמחה אך בקול דממה — טוב הדבר, אם אתה לא תתן את שברי יש לאל ידי להושיע לנפשי בלעדיך, אוצר כלי הכסף פה בחדר הזה, אקח מהבא בידי ואמלט, ואם אפעל עול, הלא כאשר ימחו כל אשמותי לא יזכר גם החטא הזה, ומה גם אם ממנו אקח פדיון

דִּמְמָה קולו, אך דודי מאן להאמין בו ויוסף להכותו מכה רבה.

– אנא אדוני חוסה נא, הנני מורה ילדיך. ולא שודד ליל! ומדוע תפליא את מכותי? – לדבריו אלה שבה בינת דודי אליו ויאמר: הה איך שגיתי! סלח נא לי! אך איזה הדרך באת הנה, הלא חדר משכבך בהחדר אשר בחצר? –

– לקול הקריאה באתי הנה ואתפש בכפך המאזרת זיקות –

– כאשר אתה עושה לי כן שלם לך אבי – אמר הבן הבכור לנפשו בקול דממה. בין כה וכה נקבצו ובאו כל גרי הבית לחדרנו.

– האירו נר – נתן דודי בקולו – ונראה מאין יצאה המבוכה –. כרגע העלו נר להאיר על התהפוכות אשר בבית; דודתי היתה פשוטה רק כתינת עד חלצים כסתה מערומיה, ולאור הנר מהרה ותכס את בשרה, גם המורה התפשט עד כתנתו. המבשלת היתה עטופה בשמלת גבר, ומה רבתה מבוכתה בהודע לה כי שמלת המורה כסתה (או גלתה) את ערותה. פי המשרת היה מגואל, כי בחשך שלח ידו בהמרקחה אשר עמדה על קרן החלון למען התקרר, אכל ולא מחה פיו. דודי עמד רגעים אחדים כמתעתע כי המבוכה החדשה גרשה זכרון הראשונה, אך לאחרונה לא משל ברוחו ויקרא: אכן נמצאו הגנבים! – ושחוק אדיר התפרץ מפתחי פיו. אך לא עת שחוק היתה לדודתי, היא לטשה עיניה המפיצות זעם בכל עת – ומה גם אז – להמורה ותקרא: שערוריה נהיתה בבית! ומה עשו! – ותשב אחרי דודי לחדר המטות.

אני שכבתי למעצבה בכל עת המבוכה, לא הרימותי יד ולא שאפתי רוח כי יראתי פן יודע לדודי כי אני הוא ראשית חטאת ויפקוד עלי את עוני. לוא בא האכזר אשר ראיתי בחלום לקחת את נפשי כי אז

ושנותיהם – בים צרה, על כן נבהלתי ואירא מפניו, כמו לבי נבא לי כי אראה עין בעין את המלאך המשחית מנוחת בן חלוף . . . מי יתן והיה זה לבב כל אדם, ולבבי אני עתה, כי אז לא שבת שלום מהארץ, לא צדו איש את אחיהו חרם. . . .

לעת ערב שבו שני בני דודי מבית הספר; הבכור ירוחם כבן אחת עשרה שנה היה דל בשר וגבה הקומה לפי שניו, והצעיר כבן שבע טוב תאר ובריא בשר. לערב שב גם דודי הביתה ויצו להחליף שמלותי ולהכין לי מטה בהחדר אשר בו שכבו שני נעריו. המה שכבו וירדמו ושנתי נגזלה; מקרי היום ההוא לא נתנו מנוחה לנפשי, התהפכתי מצד אל צד עדי אחזה השנה שמורות עיני גם אני ואישן. אך גם ערשי לא נחמה אותי כי חזיון לילה נורא מאד חתתני; בחלומי והנה שני אנשים נגשים אלי, מראיהם כמראה התבניות אשר ראיתי על הקיר ואשר נתנו חתית בלבי, המה נגשו אלי וישימו מחנק לנפשי עד כי לא יכולתי לשאוף רוח. חפצתי להניע ידי ורגלי, אך לשוא, ידי אסורות בכבלי עני, רגלי לנחושתים הגשו, בכיתי ואתחנן להם אך אזנם ערלה משמוע, רק עיניהם פקוחות והמה יביטו יראו בי בעיניהם המזורות זועה, ובראותי כי האחד שלח ידו ויאחז במאכלת אשר מתחת למדיו נתתי בקול: אנא חושו לעזרתי! הצילוני נא! הה אמי! אמי! – לקולי התנערו הנערים ויתנו קולם גם המה ויחרדו כל בני הבית לקולם. דודי אשר התעורר לקול הקריאה אף הוא מהר ויבא אל חדרנו כי אמר אולי גנב או שודד ליל פשט על הבית, וכמשׁשו בחשך תפש בבגדי איש אשר התגנב לצאת בבהלה מבית המבשלות הנשען על חדרנו.

– הנך בידי שודד ליל! – קרא דודי בקול עוז, וכרגע נשמע קול מכת לחי אשר חלק ביד נדיבה.

– אנא אדוני הניחה לי, לא גנב אני! – התחנן

הזה אבי אתה והוא ינטלך והוא ינשאך כי דודך הוא —

— אם כן תלך נא גם שפרה אחותי אתי —. הזקן שחק על תמת לבי ויאמר: לא בני! שפרה לא תוכל לעזוב את ביתי, ואתה תבוא הנה לחדות בשמחה את פניה אם יתנך דודך ללכת —. אחרי כן נגש אלי דודי ויאמר: בוא יוסף אתי —. בברכים כורעות הלכתי אחריו עד בואנו לביתו, ומה השתוממתי בצעדי צעד על מפתן הבית הספון בארז ומשוח בששר, המלא כסאות ושלחנות מעשי ידי אמן, תבניות אדם על הקיר, גליונות בין החלונות וחדריו הרבים כלם מלאים כל הון יקר. לא ידעתי מה זה היה לי, כי פתאום נהפך לבי בקרבי, לבבי אשר לא ידע עוד דאגה נמוג בתוכי. מֻכֶּה בתמהון עמדתי על עמדי מבלתי יכולת לצעד הלאה. דודי אשר דמה כי הנני הולך אחריו בא הביתה, אך כהפכו פניו ויראה כי עודני עומד אחרי הדלת והמזוזה, קרא אלי: בוא הנה יוסף —. אני לא משתי ממקומי.

— בא הביתה, מדוע תעמוד בחוץ? — אני לא השיבותי דבר ולא עזבתי מקומי.

— בוא הביתה, פרא אדם! — נתן עלי בקולו — האם תחכה עד אשר אבוא אליך ואשאך על כפי הביתה? —

אני אשר עד הנה הסכנתי לשמוע דברי אהבה, דברים נחומים, נעותי משמוע קול גערה ואומר לנוס, אך דודי מהר ויאחז בידי ויביאני הביתה, ויאמר: בחדר הזה תשב וכל מחסורך עלי; כאחד מבני תהיה, אך אל תהי מרי כפרא אדם אשר הסכין לשבת את דלת העם ובדברו הביאני אל חדר קטן ויצא. משמים עמדתי על עמדי זמן כביר, כחולם הייתי בעיני, כי מעודי לא ראיתי עשר כזה, ולבבי הטהור לא ידע עוד ערוך את ערך האליל הזה אשר בעבורו יבלו בני חלוף ימיהם בהבל,

נהפך עלי הגלגל: דודי אשר סחר אל ארצות ואשר כביר מצאה ידו שב הביתה, ובשמעו כי אמי מתה בא אל בית הזקן ויאמר כי לו משפט הגאולה כי אחי אבי הוא, ואחר כבוד יקחני אל ביתו וילמדני דעת עדי אהיה כתפארת אדם. הזקן ודבורה, אף כי אהבוני מאד ולוא שקלו על כפם כל הון יקר במחירי לא נתנוני לצאת מביתם, לא יכלו למרות את פי דודי בדעתם כי אתו הצדק והכח לקחת אותי בחזקה, ובכל זאת ענה הזקן ויאמר: דע לך כי נפשי קשורה בנפש הילד ועשר ידות לי בו ממך, כי כאשר מתה עליו אמו נשאר כאניה בלב ים ולולא חשתי לישועתו מי יודע אם לא מת ברעב עד הנה, אך למענו אעשה זאת, למען הילד אהוב נפשי, כי קצר קצרה ידי מלמדהו דעת ודרך תבונות ועל כן אסגירהו לידך –

– מה זה אמרת אבי כי אמי מתה, הלא היא נסעה מזה? – שאלתי בתמהון.

– הה! – ענני – היא הלכה מארץ החיים אל שאול תחתית. עתה באה העת להשמיעך כי אמך מתה והנך יתום באין אב ואם, על כן בני שים לבך אל דרכיך, התהלך במישרים והט אזנך אל דברי דודך ותורת המורה אשר יפקוד עליך כי אם אין אתה לך מי לך? –

– אמי מתה! – קראתי בקול בוכים, אף כי לא הבינותי עוד את הרעה אשר מצאתני – אמי היקרה מתה! אבי! אותך אאהוב כי אספתני אל ביתך, לא אוכל לעזוב את ביתך, לא אלך אחרי האיש הזה אשר לא ידעתי תמול שלשום – ובדברי הוריתי באצבעי על דודי. לחיי דודי התאדמו כדם בשמעו את דברי, אך לא ענה דבר. לא אדע עד הנה אם קצף עלי קצף על אשר מאסתי בו, או כלמה כסתה פניו בשמעו חרפתו מפי, כי התנכר לי עד הנה.

– לא בני! – ענה הזקן – מעתה תקרא להאיש

התברכנו בו. אחרי שעות אחדות שב הזקן ודבורה ויגידו לי כי אמי נסעה מזה, ומעתה אשב בביתם והמה יראגו עלי.

– ומתי תשוב אמי? שאלתי וארים קול בוכים מבלי אשר ידעתי נפשי מדוע.

– שוב תשוב אליך, אל תדאג בני! – ענני הזקן ברגשי חמלה – דבורה תני לו פת להם וחמאה –. למראה המעדנים האלה שכחתי כל עצב ודאגה. אחרי אבלי החל הזקן ללמדני הקדיש, אך מדעתי אשר רק על מות אב או אם יאמרו הבנים קדיש, וחלילה לאיש אשר אביתיי עודם חיים להוציא אף מלה אחת מהקדיש מפיו, לכן השתוממתי מאוד ואשאל בדאגה ותמהון: מדוע תלמדני את הקדיש? –

– הלא אביך מת כבר ואז לא ידעת עוד דבר ולא יכולת להקים המצוה הזאת, ועתה עליך המצוה להתפלל התפלה הזאת למען העלות את נפש אביך ממעמקי תפתה אל מרומי שחקים –.

תשובתו ישרה בעיני ומהיום ההוא והלאה הלכתי אתו בבוקר ובערב לבית התפלה, גם קרוא עברית ידעתי אחרי עבור שלשה ירחים. ולאט לאט הסכנתי את האנשים האלה ואוהבם, כי הזקן חבקני לרגעים בין זרועותיו ויאמר כי אהיה לגאון בישראל, וגם דבורה לא הביאה עוד מורך בלבבי אחרי אשר הֶרְאֵתִי לדעת כי היא אשה טובת לב: הלבישה ותכלכל אותי ותחשבני לבן לה. ומה רבתה אז שמחתי כאשר באה הנערה שפרה בת בן הזקן לשבת אתנו כי מתו עליה אבותיה. כאח ואחות ישבנו; יחד אכלנו, יחד שתינו, והזקן את רעיתו אמרו לכל באי ביתם כי יראו עַין בעין כי ה' הוכיח את שפרה היתומה ליוסף היתום לו לאשה. כה עברו עלי ששה ירחי שמחה, ורק לפעמים זכרתי את אמי אשר קויתי כי שוב תשוב במהרה. אך פתאום

מהרתי להקים מצות אמי ואבוא לראשונה אל בית מרים, וכאמרי לה כי אמי שלחתני לקרוא לה ענתה: הנני הולכת כרגע –. אחרי כן שתי עצות בנפשי אם ללכת אל דבורה או לחדול, כי מאז יראתי את האשה הגדולה הזאת אשר קולה כקול העורב, ועיני חתול לה, גם מאשר כי היא היתה עקרה אין לה ולד לכן לא הסכנתי לבוא ביתה, כי מה לי ולה? אך בזכרי את מצות אמי הבלגתי על פחדי ואבוא אל ביתה, שמה מצאתיה ראיתיה יושבת על רצפת הבית – אך חלילה לי מדבר שקר כי רצפה לא היתה בבית רק על הקרקע ישבה – ונותנת אוכל לאפרוחים ותרנגולות אשר סביב שתו עליה, ומשה אישה הזקן אשר פאת ראשו וזקנו כשלג הלבינו יושב על הכסא ומלמד לנערים ונערות את האלף־בית.

– אמי תבקש לראות פניך דבורה – אמרתי לה בעודני על המפתן.

– ברגע הזה לא אוכל למוש מזה, כי עוללי– כן קראה את האפרוחים – יבקשו אוכל לנפשם, אולם כהתימי מלאכתי אשלים חפצה –

– אך הלא היא תשים לדרך פעמיה ואולי לא תמצאנה עוד אחרי כן? –

– אמך נוסעת מזה? שאל הזקן בתמהון – הלא חולה היא ומחלתה אנושה? –

– היא הגידה לי כי עד מהרה תרפא מכל מכאוביה, ואמי לא תכזב –

– דבורה הלא דבר הוא! מהרי ולכי אל אסתר – כן היתה אמי נקראת – וגם אני אחריך, ואתה בני שב פה עד אשר נשוב הביתה – אמר הזקן אלי ויצא אחרי אשתו מהבית.

אני אף כי לא הפצתי להותר שם בחברת ילדים אשר לא ידעתי תמול שלשום, בכל זאת לא מריתי את פי הזקן הנכבד בעיני אמי ובעיני כל השכנות אשר

לבדי אלך אל ארץ תחתית, ואתה חיו תחיה פה עלי אדמות –

– אך איך תלכי בדרך רחוקה – שאלתיה בתם לב כי לא בנתי ל..עה – בעת אשר לא תעצרי כח אף לקום ממטתך? –

– עוד מעט וארפא מכל המכאובים אשר ידכאו עד עפר גויתי ונפשי –

האמנם נכון הדבר – קראתי בעליצות לב ובמחוא כפים – כי עוד מעט תשובי לאיתנך? ! האח מה מאושר אני! אמי היקרה תרפא ממחלתה, ולא נשא עוד הרפת רעב –. אמי שחקה ותאנח יחד ותאמר: גשה הנה בני ואברך בטרם הפרדי ממך –. נגשתי אליה ותברכני, אחרי כן הוציאה מכתב מצלחתה ותאמר: מהר תתן את המכתב הזה לדודך כי ידעתי נאמנה כי הוא יבוא הנה ויקחך לביתו אחרי אשר יודע לו כי אינני עוד בחיים. לוא יכולת להסתיר המכתב הזה בטמון עדי תהיה לאיש כי אז הפצתי בזה בכל לבי, אך עתה עודך נער אתה ולא תדע להזהר ועל כן טוב לך כי תתנהו על יד דודך –

– אך איך אלך אל דודי ואת יסרתיני פעמים רבות מלכת לביתו ומקחת מידו מאומה? –

– מהיום הזה תוכל ללכת ולבוא אל בית דודך בכל אַוַת נפשך, אחרי אשר יבוא הנה לאספך אל ביתו ב ר ח מ י ם –. בדברה הדברים האחרונים נהפכו פתאום פניה הדלים – לפני להבים; מפיה יז קצף, ומעיניה כידודי אש חמה נוראה התמלטו. אני נבהלתי רגע ואסוג אחור בשממון, כי מעודי לא ראיתי כי אמי תפיץ עברות אפה – אחרי רגעים אחדים שבה למנוחתה ותאמר: קח את המכתב בני, אל תירא כי לא עליך הקצף רק על הבוגדים אשר חמסו הון אביך ויציגוך כבלי ריק, קח את המכתב, ולך קרא את השכנות מרים ודבורה הנה, כי אחפץ לראותן בטרם הפרדי מהן –.

(התועה ח"א)

בקרה היו לי, בכל זאת ששתי אלי גיל בחברת ילדים כגילי; לפעמים הייתי הסוס ורעי הריכבי, ובאחזו בשתי ציצית כבותי–רצתי, קפצתי, שאפתי רוח ודמיתי כי אין על עפר משלי. גם במקנה וקנין שלחתי ידי: מלא הקומץ עפר נתתי במחיר שנים שלשה הרישי–אדמה. אגיתי פרשי גם על על מי–מדמנה ואני בראשם לנהיגם הדרך. גם לא אחת ושתים הצלחתי למלוכה ואהי למושל על חברת ילדים אשר בחרו בי. בגדולות מאלה לא הלך לבי על כן שמחתי אלי גיל, ובבואי הביתה ספרתי כל המוצאות אותי לאמי, והיא שמעה והאזינה ותטיף לי בכל עת בטל דברי מוסר, ותיסרני מבוא את איש בריב, ולבלתי ענות חורפי דבר, ואף כי נגעו אל לבי דבריה בעת שמעתים, בכל זאת לא לעתים רחוקות שכחתים בצאתי לצחק. אך ימי שלותי אלה לא ארכו וימי ?ני קדמוני, כי אמי חלתה ותפול על ערש דוי, ואז בא הקץ לשמחתי: המחסור הכביד עלינו אכפו ביתר שאת, ואת רעי לא יכולתי עוד להראות פנים, כי ידי היו מלאות עבודה בבית ובחוץ: ללכת אל הרופא, להביא השקוים ולהפוך משכב החולה. ביום העשירי לחלותה בשובי מבית יששכר המלוה כסף בנשך, ששם הבאתי את סיר הנחושת הנשאר לפלטה עד אז משני המחסור ונתתיו בערבון בעד אגורת כסף, ראיתי כי אמי תוריד כנחל דמעה.

— מה לך אמי כי תבכי? — שאלתיה ביגון.

— הה! בני בני, הנני הולכת בדרך כל הארץ, ואתה תותר פה גלמוד בתבל כערער בציה, באין מנהל ומורה דרך, הה! מה אעשה לך בני?! —

— הנך הולכת בדרך? לבדך? קחי נא גם אותי עמך, מדוע תעזביני פה גלמוד, מה חטאתי לך? הודיעיני נא פשעי ולא אשוב עוד לכסלה! —

היא חבקה אותי בזרועותיה ותאנח באנחת שברון מתנים: הה! בני בני, אתה לא תלך עמדי, רק אני

גם קצה יבוא בעת קץ... כאשר אחדל מעשות מעשים חדשים לרגעים אז אנקה מפשע ושגיאה, וכאשר תחשכנה הרואות בארבות אז יאבד גם זכר הראשונות.

אשרי האיש אשר ישיב אל לבו בטרם ישגה וידע להזהר בטרם התנגפו רגליו; גם לא רע גורל אלה צאן אדם אשר לא ישימו לב אל הבאות, וגם להמעשים אשר כבר נעשו לא יבינו ולא ישכילו, כי המה יבלו טפחות ימיהם בשלום ומנוחה (כן אדמה אנכי, ואולי המה לא כן יחשובו), אך אוי להאיש הקורא מן המצר, המשוע בבוא אליו צרה, היודע ומכיר עותתו אחרי אשר אין להשיב, ועיניו טחו מראות את הבאות בטרם נהיו, הוא יבלה ימיו בהבל ושנותיו בים דאגה. הנני כותב תולדות חיי! יען מה? יען לבבי יחשוב: לפקוח עינים עורות לבל יפלו במהמורות במו נוקשתי נפלתי אני ונמלטתי בעור שני. למען הודיע להולכים בדרכי החיים כי מצודות והרמים פרושות ליד מעגלם וישמרו רגלם מלכד. האצלח במלאכתי? אם יעשו דברי פרי? זאת לא אדע! ואולי יבוא יום ואמר גם על מעשה הזה: השגה הייתי! אך עתה עוד ישרה דרכי זאת, הדרך האחת הישרה בעיני ואלך בה, לכן:

תולדותי אספר.

בעודני נער קטן עזבוני אבותי וילכו למו למקום מנוחת עולם, ששם יאספו אספה כל בני חלוף; את אבי לא אזכור עוד אבל תמונת אמי נגד פני גם עתה: פניה הדלים מאד, עיניה אשר דלפו מתוגה תעירנה עתה רגשי עצב בלבי, לא כן אז בהיותי כבן חמש שנים לא ידעתי עוד דאגה, ואף כי לא בכל עת נמצא לי לחם בהדרישו, גם שמלותי לעורי לא לעדי בקיץ ולמחסה

חלק ראשון

א.

הַתּוֹעֶה בְּדַרְכֵי הַחַיִּים.

תועה הייתי; לא ירח ימים ולא שנה, גם לא שנים אחדות; כל הימים אשר התהלכתי על אדמות תעיתי כשה אובד. „ומדוע היית תועה?" אם ישאלני הקורא בשכבו על ערש יצועו והישב בלבו כי כל דרכיו משפט, בכל מחשבותיו אין נפתל ועקש ואף אם שבע יִשְׁגֶּה וְיִטְעֶה לא יודה בקהל עם על כל שגיאותיו, וגם אם יקומו כל בני חלוף ויעידו בו כי תעה מדרך, יהיו המה החוטאים והוא—צדיק לא עשה עול, לכן בראותו כי בא איש תועה ויודה בשער כי נתעה בתהו לא דרך, ישתומם לבו בתוכו וישאל בתמהון: „ומדוע היית תועה אם עינים פקוחות לך לראות כי שוגה אתה בדרכך?!" על זה אענהו: תועה הייתי על כי אמרתי תועה הייתי. כי לוא באה חכמה בלבי בעת סרתי מהדרך הטוב לקרוא: תועה הנני! אז שבתי ורפא לי, אך לפני נגלו שגיאותי אחרי אשר כבר נעשו, וברצותי לתקן הַמְּעֻוָּת תעיתי עוד יותר, כי לא שמתי לבי כי מעות לא יוכל לתקון, וכה בלותי ימי בשגיאות וחטאות, מספר שגיאות יעלה מעלה על מספר רגעי־חיי. ואם אשוב ואביט אחרי, על הימים שחלפו, אחרד ואבהל מראות: שרשרת משלשת שזורה־ידי הזמן עשוי איתה־מאולת, שגיאות ומפח נפש, וארוכה כמדת־ימי תמשך אחרי... ועד אָן תמשך? הגבול מי יודע? אך

יותר מפי שנים, כי מספר העלים פי שנים יהיה מאשר היה בההוצאה הראשונה והניר טוב יותר ובכל זאת הורדתי מהמחיר, אך למען תמצא יד כל איש החפץ בו לקנותו.

את זאת חשבתי לי לחובה להודיע בתחלה לכל ידמו הקוראים, כי בצדיה עשיתי זאת להגיה ולשנות, להוסיף או לגרוע, למען יראה כמו חדש וירבו קוני. לא זאת! הוצאה כזאת היתה במחשבה תחלה ורק הסבות אשר אמרתי קמו לשטן לי ועתה שלחתי ידי להוציא חפצי לפעולות אדם. ותקותי תאמצני כי אלה אשר מצאו חפץ בהספר הזה בתארו הראשון יתענגו עליו עתה ביתר שאת, כי באמת כבריאה חדשה יהיה בעיני כל משכיל ויודע.

המחבר.

נתתים לדפים ולהעיר במקום אשר השבתי כי נחוץ היא, בעת הזאת יבין כל איש כי רגעי היו ספורים ורק בלילה בלילה (על הרוב מן השעה העשירית עד השעה הראשונה או גם השניה אחרי חצות הלילה) כתבתי את אשר היה עלי לכתוב למען השחר, ובעת ההיא כתבתי גם את הספר הזה, ולפעמים סבב עלי ראשי כגלגל עד כי כמעט לא ראיתי את הניר בכתבי, ובכל עת ששתי אלי גיל כאשר מצאה ידי לגמור את העלה ולתתה לדפוס גם מבלי קרוא אם לא תמצאנה בה שגיאות. כה נטל עלי לעשות תמיד לכתוב ולתת כרגע לדפים, ואם לפלא יהיה אם ראיתי אחרי כן כי לפעמים נשמטו שורות שלמות; וגם שיחות שלמות, כי בחפזי בכתבי לא ראיתי כי לא בציר נאמן היתה היד לשלחה הרעיון ולא הוציאה כל ריתו. אני ידעתי זאת אך הועל לא יכולתי ונחמתי נפשי בתקוה כי עוד אוכה לראותו יוצא שנית לאור ואז אטה ידי עליו ואכלול אותו. אף עוד זאת, כי במחשבה תחלה עלתה לפני לחלקו לארבעה חלקים, אך בראותי כי כבר האריך מאד וימלא שתי שנים, מאנתי לתת את החלק הרביעי מיראה פן יאמרו הקוראים, כי בצדיה אעשה זאת למען תפיש אותם לחתום ידם על השחר בעבורו, ומפני הדבר הזה נזהרתי מאז ועד עתה לבל יאמרו כי אכפה הר כגיגית על הקוראים כי יחתמו ידם על השחר, וזאת היתה לי, כי כליתי אותו בשלשה חלקים ואת החלק הרביעי הנחתי ליום אשר ישוב וְיֵרָאֶה שנית.

והנה עתה לשמחת לבבי כבר נמכרו כל הספרים אשר היו תחת ידי לא נותר אף אחד, עתה אמרתי עת לעשות היא להוציאו שנית כמעלת רוחי בתחלה. ואחרי אשר ראיתי ונוכחתי כי הספר הזה לקח לב הקוראים ורבים רבים המה אשר ידרשוהו וקצרה ידם משלם את המחיר אשר נאלצתי לשית עליו בתחלה, ועל כן עוד זאת עשיתי כי הורדתי מהמחיר, אף כי ההוצאות תעלינה

בשפה חיה כי אז העשיר עושר רב את יוצרהו ומה הוא העושר אשר עשרתי לי עתה? אם לא הדעת כי הצבתי עמוד לשפת עבר להחזיקנה? כל יודעי יודעים, כי לא עשיתי דבר לעורר רוח איש להגיד תהלתו בשער, ואם ששתי על התהלה אשר נכתבה בלי דעתי, למען שפת עבר אשר במקדשה אכהן היה ששוני.

ככהן נאמן לאלהיו יחשוב כל כבוד וכל פאר הַנִתָּן לו לכבוד אלהים, כי ידע כי לא אותו כי אם את אלהיו יכבדו מכבדיו, כן חשבתי גם אני כל תהלה לא לנפשי כי אם לשפת עבר אשר לה עבדתי ולה אעבוד כי לה הקדשתי חיי וכחי ועתותי ופעולתי. אבל בשאני לעצמי ידעתי כי להספר הזה אשר המבקרים נשאו פניו ממום עוד יחסר הרבה, כי סבות שונות קמו לשטן לי לבל אוציאו החוצה כחפצי ומעלות רוחי.

העמל הרב אשר העמסתי על שכמי בהוצאת השחר, העבודה הרבה אשר בלעה כל עתותי ולא נתנתני אף השב רוחי, אחרי כי בשלשת שני השחר הראשונות לא לבד כי לא ראיתי שכר בעמלי, כי אם נטל עלי לעבוד עבודת עבד למען מצוא שכר להחיות נפשי ונפש השחר, אשר ההוצאות עליו רבו על ההכנסות, וכאם רחמניה אשר לא תסוג אחור מפני כל עמל ועבודה למען פרי בטנה כן טפחתי ורביתי אותו, גדלתיו והחיתיו, שנה מעיני גזלתי ומנוחה לא ראיתי שנים רבות רק למען הקימו והחיותו. בעת כזאת, בעת אשר אני הייתי הכותב והסופר, המגיה ורואה החשבונות והשולח אותו במועדו וכותב המכתבים וקורא את המכתבים וקורא את המאמרים, וכאלה אך ידי עשתה ואין איש אתי לעזרני, וכאשר מודעת תהי זאת לקוראי השחר כי לא בחדשות וילדי יום כסיתי פניו, לא במאמרים אשר מבלי קרוא אותם יכולתי לתת איתם בדפוס, כי אם ספרים גדולים ושונים בחכמה ומדע, אשר נטל עלי לקרוא כלם מראשיתם עד תמם בטרם

פתח דבר!

אל הספר בצאתו שנית לאור.

מאת המחבר.

הספר הזה הוא כמעט הראשון בשפת עבר אשר מצא מסלות כמעט בכל קצוי ארץ; מכתבי עתים רבים גדולים באירופא ואמעריקא דברו אודותו הרבה ויהלליהו אבל התהלה הזאת כאל נחשבה בעיני מול התהלה הנאמנה אשר הראו בפועל הקוראים והקונים, וכמעט אין איש אשר יקרא בשפת עבר אשר לא ידע אותו וזאת טיבו.

כנצחון הוא לשפת עבר להראות מה כחה לחיית ולהוליד, והנצחון הזה יתן משנה שמחה בלבי בזכרי את המלחמה הגדולה אשר ערכתי מפנים ואחור בגשתי בפעם הראשונה להוציא את „השחר" לאור; מתקדשים וחנפים מעבר מזה ואויבי שערי ציון מעבר השני, והספר הזה כמעט הסתים פיות המשטינים והמקטריגים משני העברים, כי גם רבים מהחסידים קראוהו ולא השליכו אחרי גום ורבים מאלה אשר שנים רבות הפנו עורף לשפת עבר שבו ויאחזו בה. אבטח ולא אפחד כי אין אף אחד בקוראי הדברים האלה יחשב לי את דברי אלה לגאה וגאון: כמעט כלם יודעים כי משפטו יצא מאת גדולי המבקרים בשפת אשכנז אשר לא נכתב הספר הזה

בסוף דברינו עלינו להעיר את אזן הקוראים והמבקרים כי מלאכתנו בהבאת ספרי רפ״ס לביה״ד לא היתה מלאכת פועלים פשוטה, עקירה ממקום זו והנחה במקום זו, כי אם מלאכה שיש בה גם עיון ספרית, כי בשעת ההדפסה שמנו לבנו להגיה ולנקות את סגנון המחבר זעיר שם זעיר שם משגיאות הדפוס ופליטת הקולמוס שעלו בהוצאות הקודמות, גם הביאנו ההכרח לקצר במקום אשר לא נזהר המחבר המנוח בלשונו והטיח דברים כלפי גדולי ישראל יתר מן המדה הראויה, כפי אשר העלו על לבו השעות הרעות שהתרגשו לבא אז על ישראל. ובהיות לבנו בטוח כי אלו היה המחבר בחיים היה שם אל לבו לתקן את המעֻות הזה ולשוב ולנפות את דבריו בשלש עשרה נפה, לכן מצאנו את עצמנו מחויבים לעשות כדבר הזה תחתיו למען יהיה כבוד המחבר וכבוד חכמי ישראל אשר הוא נשפט בם במקומם מונח.

(התינה ח״א)

יגעים במשך חמש שנים עד כי קצרה ידנו להעניק מתבואת הספרים לבני בית המחבר המנוח, כאשר היה במחשבתנו תחלה בגשתנו אל המלאכה, וגם ברב עמל ותלאה מצאנו און לנו לשקיד על מלאכתנו ולתת בדפוס את חמש החוברות אשר יצאו לאור עד הנה. והסבה הזאת היא גם הביאתנו לסור מעט מן הדרך אשר סלונו לנו בתחלה בסדר הבאת הספרים לבית הדפוס; כי תחת אשר בתחלה מסרנו לדפוס את החוברות מן המחלקויות השונות חליפות אשה אחרי רעותה, (חוברת א׳ הספור „גמול ישרים״, חו׳ ב׳ חמשה מאמרי בקרת, „אבן ישראל, עם עולם, משפט חרוץ, עת לדבר ועת לעשות״ חו׳ ג׳ הספורים „שמחת חנף״ „יקבורת חמור״) נועצנו בפעם הזאת להדפים בשני ספרים תכופים את הספור הגדול בעל ד׳ חלקים „התועה״, וזה לפי אשר נוכחנו כי מספר הדורשים את הספורים רבים ממספר החפצים במאמרי המחקר ואמרנו בלבנו אולי בשנוי זה ישתנה לטוב גם מזל הספרים וירבו הקופצים עליהם ואז תהי לאל ידנו להוציא לאור גם יתר ספרי רפ״ס עד תומם.

את כל זה מצאנו חובה היום להגיד להקוראים למען יראו כי לא בנו האשם על אשר הדפסת ספרי רפ״ס התנהלה לאטה ולא באה עד קצה עד הנה, במשך חמש שנים, כאשר דמינו מראש בעת קרבנו אל המלאכה, וגם לא בנו יהיה האשם אם ההכרח יאלצנו להשבית את כל המלאכה או להרחיקנה עד עת מצוא, עד אשר ירבה מספר לוקחי הספרים אשר כבר יצאו לאור ויאסף לידנו הכסף הנדרש להדפסת חוברות חדשות. ולמען לא יתלוננו עלינו החותמים אשר שלמו בעד החוברות אשר יצאו לאור נוסף על דמי הקדימה החלטנו לתת להם בעת את כל חלקי „התועה״ בדמי הקדימה, ואם יופיעו עוד חוברות חדשות אז יקנו אותם לפי רצונם במחיר שלם בכל יתר הקונים. —

(התועה ה״א,

מאת המוציאים לאור.

בפתח דברנו להחוברת הראשונה, הוא הספר גמול ישרים, אשר יצא לאור על ידינו בשנת 1887, הודענו בקהל הקוראים מה ראינו להביא בדפוס ספרי החכם פרץ סמאָלענסקין ז"ל ואת המטרה אשר אליה שמנו עינינו בהדפסת הספרים. הכסף אשר הרימו לדבר הזה תרומה אחדים מנדיבי עמנו (הנקובים בשמותם במבוא לספר גמול ישרים) לא הספיק להוצאות החוברות הראשונה, ובכל זאת קרבנו אל המלאכה בלב בטוח, יען קוינו כי מוקירי שם סמאלענסקין, אחד הסופרים המצוינים בדורנו אשר בעודנו בחיים נהרו אחריו המונים מבני הנעורים ושתו בצמא כל מוצא פרי עטו, וכל בני עמנו אשר כבוד שפתם חביב עליהם, יחזיקו בידינו וירבה לכתוב את ידם על הספרים, והיתה לנו ההכנסה מן החוברת הראשונה מוצא לכסף להחוברת השניה וכן נלך הלאה מחוברת לחוברת עד אשר נבצע את כל מעשנו. אולם לא ארכו הימים והנסיון הורה לנו כי שגינו בראה. החותמים על הספרים היו מתי מספר, ויש מהם אשר שלחו את כספם לפי תנאי החתימה בראשונה, ואחרי צאת הספרים לאור ונשלחו לידם חדלו משלוח את יתר מחירם. הקריאות אשר קראנו במכתבי העתים לא אחת ולא שתים לעורר לבב קוראי שפת עבר לבוא לעזרתנו, היו כקול קורא במדבר. ככה היו הדברים

(התעה ה"א)

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

כִּי אִם־שָׁנִים הַרְבֵּה יִחְיֶה הָאָדָם
בְּכֻלָּם יִשְׂמָח וְיִזְכּוֹר אֶת־יְמֵי הַחֹשֶׁךְ.
(קהלת יא, ח).

Дозволено Цензурою 29 Декабря 1904 Вильна.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть I.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,

Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.

1905.

P. Smolensky's

sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band I.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSZAWA,
Buchdruckerei von „HACEFIRA“ Marjańska № 2.
1905.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק א

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס"ה

שטר מכירה

(נדפס בהמליץ № 284 שנת 1899)

מאת אלמנת הסופר המנוח פרץ בן משה סמאלענסקי שהיה מוציא לאור מ״ע „השחר״.

הנני מודיע בשער בת רבים בשמי ובשם בָּנַי וּבְתַּי (המה יורשי הסופר פרץ סמאלענסקי) אשר אנכי הנני האפוטרופסית עליהם, כי מכרתי לצמיתות להמוכר ספרים מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא את זכות הדפסת והוצאת לאור את כל החבורים והמאמרים והמכתבים אשר יצאו מעט בעלי הסופר הנ״ל בלשון עברי הן אלה אשר נדפסו במ״ע „השחר״ והן אלה שיצאו לאור בספרים וכרכים מיוחדים ונדפסו בכל מקום שיהיה, לכן מהיום הזה והלאה, אין ברשות עצמי וברשות בני ובתי, לא ע״י עצמנו ולא ע״י ב״כ להדפיס את הספרים הנ״ל מלבד מר׳ מרדכי קאצענעלענבויגען הנ״ל, ולראיה באתי על החתום.

וויען יום 18/30 נאוועמבער 1899.

לעאנארע סמאלענסקי.

באתי למלאות אחרי דבר המודעה הנאמרה למעלה, בשמי ובשם אגודת חובבי שפת עבר, אשר התעסקה עד הנה בהוצאת ספרי רפ״ס הנ״ל לטובת האלמנה שלו, ואודיע בקהל כי מהיום הזה לא תתעסק עוד האגודה הנ״ל בהדפסת הספרים האלה, יען כי זכות הדפסתם נמסרה מעתה לה׳ מרדכי קאצענעלענבויגען בווילנא לבדו, וגם ספרי „הירושה״ אשר נדפסו בשנה העברה ע״י האגודה הנ״ל ועוד נמצאו במכירה, מעתה ימכרו רק ע״י ה׳ קאצענעלענבויגען הנ״ל, וכל החפץ בהספרים האלה יפנה רק אליו לבדו בווילנא.

ס״ט פעטערבורג יום ב׳ 20 דעצעמבער 1899.

טוביה ב״ר אהרן ז״ל מרגלין.

תאניה ואניה.

מר תילל העבריה
על מבחר בני עלה הקרץ
בורא ניב נאומי
נותן תקוה ללאומי
עלה שמימה ותחשך הארץ
השחר׳ אורו קדר.
והחץ אל לבי חדר
ויפרצני הה פרץ על פרץ
ביום מות אביר סופרי ישראל
פרץ בן משה סמולנסקין ז״ל

ביום ט״ז שבט תרמ״ה לפ״ק.

ר. בריינין.—(ברלין)

אשא... הנני שוכב על ערש דוי, גרוני נחר, קולי נחבא וסמפונות ריאתי כחלילים יהמו..." .

כשנכנס חדש שבט תרמ"ה החל סמולנסקין לחוש כי ימיו קֻצצו ורגעיו ספורים, לכן התאמץ בשארית כחותיו, אשר עזבוהו מרגע לרגע, למהר לגמור את ספורו "הירושה", למען לא יכלה המספר בטרם יכלה הספור. ויכתוב סמולנסקין את הפרקים האחרונים של "הירושה" על גזרי ניָר בהפזון גדול, למען לא יקדמנו המות, באותיות זקופית ועקומות ובכתב לא יוכל איש לקרותו. בעמל רב הצליח בידי ליאון אחיו לקרוא את הכתב המטושטש הזה. שני ימים לפני פטירתו כתב פ"ס לרעיתו ויבקשה, כי תשלח לו צלמי-דמות חמשת ילדיו, אשר כלתה נפשו לראותם.

בט"ו שבט נתן לו הרופא מורפיום יהקל ולהשקיט את מכאוביו העצומים, ויהי החולה כל היום כמטושטש ולא הכיר את הנכנסים אל חדרו. למחרת בבקר, ביום ט"ז שבט תרמ"ה, כאשר נכנסה הנזירה אשר שרתה את פני החולה, לחדרו — ותמצאהו מוטל על הקרקע בפשוט-ידים-ורגלים וכל רוח-חיים אין בקרבו.

ובאותו יום אשר גוע פרץ בן משה סמולנסקין מת גם "השחר" אתו!

הסופר הגדול הורד ביום-כגריר אל קברו הצר, ואף איש לא נשא עליו קינה ולא הספידו. אחי המת והספרים הלך עמדו עצובים ושוממים, ומרוב צער ויגון נעתקו מלים מפיהם. ואלו גם חפצו להספיד את המת הגדול לא היה שומע בינותם, כי גם עשרה מלוים לא היו בבית-הקברות.

על קברו של פרץ סמולנסקין במירן נצבת עתה מצבת-אבן קטנה ושפלה ומלאכתה פשוטה עד מאד, ועליה חרותים הטורים האלה שכתב ליאון אחי הסופר-המנוח:

חותנו חולה מסוכן הוא, וימהר לשוב לוינא ושם מצאוהו עמל ויגון ומחלתו תקפה עליו ותפילהו על ערשו וכמעט „קרבה לשחת נפשו". במכתבו לא. שולמן יספר: „...בכל ימי החג אכלתני קדחת עזה ותדכאני מאד, ורק עתה ירדתי ממטתי ואך בעמל גדול אשב על הכסא ואוחז בעט כי מכאובים נוראים יפרפרוני כל היום..." .

* *
*

בימים הראשונים לחדש מרחשון תרמ"ה נסע סמולנסקין עוד הפעם למירן. הוא גר שמה בבית-אורחים, ואחת הנזירות היתה סועדת ערש-דויו. כשני ירחים לא יצא מחדרו ולא ראה אדם. הרופאים צוו עליו לבל יקח עט בידו, בהגידם לו כי הכתיבה תמהר את קצו, אך החולה לא שם לבו לדבריהם, וברגעים שהיה אך יכול לתפוש עט בידו ולכתוב בו היה תופשו. אך רגעים כאלה לא רבים היו ביום או בשבוע. ובעד כל רגע ורגע שהיה כותב שלם במח עצמותיו. בחדש טבת התגברה עליו מחלתו, בכל-זאת היה נוח ורך להאנשים אשר באו לחדרו. נדיבות-נפשו לא עזבתהו אף רגע. לפעמים היו מתמלטים גם הדודים ומהתלות מפיו. הוא הסתיר תמיד מעין-רואים את עצמת מכאוביו. גם בחדשים האחרונים לימי-חייו לא הסיח סמולנסקין את דעתו מ„השחר" ורעיון ישוב א"י אף רגע אחד.

כשני שבועות לפני מותו כתב ס. לאחד מעוזרי „השחר": „חלש הנני כ"כ עד כי גם לכתוב שתים שלש שורות יכבד ממני. וזה רגעים אחדים הניחו לי מכאובי, בלי שפק נלאו מרוב עבודה, ועל כן אמהר כתנוק המתגנב לצאת מבית-הספר, לכתוב לך בטרם אתפש בכף ועוני

עַל-פי מצות רופאיו, לְמֶרָן לבקש שם ארוכה למחלתו. הסופר בעצמו מְתָאר באחד ממכתביו את מצב-בריאותו בעת ההיא: כמשך השנה הזאת זקנתי ושבתי, כחי עזבני ואור עיני גם הם אין אתי, בשרי כחש ועצמותי שֻפּו ולחי נס והנני כגל של עצמות אשר רק קרום דק מן הדק ישוככהו לבל יתפרד ויהי לאין".

בשבת סמולנסקין בחרף תרמ"ד בוינא, והרופאים אמרו נואש לחייו, סדר שם את חוברות „השחר", ויכתוב בכל חוברת וחוברת מאמר-ראשי גדול, פרקים מ„הירושה" חלק ג', ומאמרים קטנים שונים, אף כי הרופאים אסרו עליו את הכתיבה, ובדמי לבבו ממש היה משלם בעד כל מאמר. באחד ממכתביו, להסופר אלעזר שולמַן, ממירן יאמר: „...מחלתי גברה בתחלה מאד מאד כי לא רק דלקת בריאה ושעול חזק מאד עם הקאת דם היתה בי, כי אם גם חלישות העצבים על ידי העבודה הכבדה אשר עבדתי בשנים האחרונות בלי חשך עד כי ראשי היה סחרחר, ולא יכלתי לקרוא אף רבע שעה".

בקיץ תרמ"ד הלך סמולנסקין, על-פי מצות רופאיו, לגלַייכֶנבּרג. ביום 19 יולי שנת 1884 כותב ס. לאחד מעוזרי „השחר": „זה שני ירחים היו ידי אסורות ולא שלטתי אף באחת מהן. כי על כן לא יכולתי לכתוב אף שורה אחת, ועתה נה לי מעט ואם גם במכאובים, אך בכל זאת אוחז בעט ואכין חמר ל„השחר", כי מלחמת קיום עמנו מלחמת מצוה היא וכל היוצא אל שדה המערכה להלחם באיזה כלי זין שיהיה הרי הוא כמקים כל המצות שבתורה...". מחלתו דִכּאה את נפשו כל ימי הקיץ, עד כי לפעמים עברו עליו שבועות אחדים ולא יכול לאחוז בעט.

בחדש תשרי קבל סמולנסקין בג. ידיעה מביתו, כי

אנוס לבזבז את כל כחותיו וכשרונותיו עליה ולא על עסקים מחוכמים שהיו מרהפים תמיד לנגד עיני-רוחו.

* * *

בשנת תרמ"ג נחלה ס. במחלת שחפת-הריאה-והגרון. נפשו היתה עיפה, רוחו סוערת תמיד בקרבו ועצביו במצב-ההתרגזות. אולם בכל-זאת לא חדל לעבוד עבודתו בשקידה עצומה וזריזות יתרה. ב„השחר" שנה י"א, אשר הוציא בשנה ההיא לאור, כתב בכל חוברת וחוברת מאמר-ראשי בדבר ישוב א"י ובדבר „שאלת-היהודים — שאלת-החיים", גם בחלק הספורים וידיעת-הספרים מלא את „השחר" בפרי-רוחו כמקדם. גם בהוצאת-ספריו החדשה ותקונם היה עוסק יום-יום, ובלילה עד אחרי חצות היה כותב מכתבים להפונים אליו בדבר יא"י. צרכי ביתו היו מרובים מאד ומשכורתו אשר הביאה לו עבודתו בבית-הדפוס נפסקה מחמת מחלתו. בימי-עוני ההם השו לעזרתי המנוח הד"ר הֶלֶר והפרופיסור ד. ה. מִילֶר, וע"י השתדלות האחרון נלוה עליהם גם הד"ר יצחק קוּרַנדאָ, מי שהיה נבחר בבית-המחוקקים ובבית-מורשי-העם באוסטריא. ע"י השתדלות שלשתם נתנו מקופתם של נדיבי עיר וינא וכן מקופת העדה די מחסורו לס., לכלכל את בני-ביתו ואת מחלתו אשר דרשה כסף רב עד יום מותו. אולם ידידיו ומוקיריו הרבים ברוסיא, מלבד הסופר א. שולמַן, עזבו את סיפרם במחלתו מבלי כל משען, למרות כל הבטחותיהם אשר הבטיחוהו כי ימהרו לישועתו.

בקיץ שנת תרמ"ג התגברה מחלתו של ס., אך את עטו לא הניח מידו. בעצם העת ההיא כתב את ספורו „נקם-ברית".

בראשית שנת תרמ"ד, אחרי ימי החג, נסע סמילנסקין,

יותר. בני-ביתו התרבו, אחדים מילדיו חלו את חָלְיָם וגם הוא חלה בגרונו. בעת ההיא בקש במכתביו את רבים ממכיריו ברוסיא, לדַבר על לב ההורים העשירים, כי ישלחו את בניהם אל ביתו לוינא לשמוע לקח מפיו בתנ"ך, בדקדוק שפת-עבר וסגנונה; אך אבות עשירים כאלה לא נמצאו, ועמלו לבקש תלמידים עשירים עלה בתהו. אולם כל הפגעים אשר שתו עליו בשנות תרמ"א ותרמ"ב לא לבד שלא קצצו את כנפי-רוחו, כי אם עוד כמו נתנו זרם חיים חדשים בלבו. מחשבות רבות נולדו אז במהו וספורים שונים התרקמו בדמיונו. אחת המחשבות האלה היתה להוציא לאור מכ"ע לציון ולתחית-העם בשפת-אשכנז אשר יקראהו בשם „פַּלֶסְטִינַא". כן נולדה בלבו מחשבה לקנות את בית-דפוסו של גיאורג בראָג, שמחירו היה רב מאד. ואחרי כי לא היתה בידי ס. אף פרוטה אחת, לכן בקש לו שותפים בין מכיריו ברוסיא. סוף דבר היה, כי ס. לא מצא לא שותף ולא גם כסף בהלְוָאה, וכל עמלו שעמל לקנות את בית-הדפוס, אשר קוה כי ממנו ימצא להמו, היה לשוא.

בהתבונני אל מחשבתו הפוריה של סמולנסקין, אל החפץ האדיר, אשר היה חי בו תמיד, לעשות עסקים גדולים ולהרויח כסף רב, אל כח-עבודתו אשר לא ידע גבול, הנני מוצא דמיון רב בין המסַפר העברי ובין המסַפר הצרפתי הגדול בַּלְזַק. כזה כן גם זה היו מסוגלים לכתוב ספור גדול בזמן היותר-קצר, כזה כן גם זה לא מִפּחו ולא פנקו את ילדי-דמיונם וכזה כן גם זה לא חדלו, בשבתם אל שלחן-הסופרים, להגות מזימות חדשות לכבוש את עולם-העסקים. כזה כן גם זה היו שקועים כל ימי-הייהם בחובות, וכל תחבולותיהם לעשות עֹשֶר עלו בתהו. עלינו לראות בזה את הצלחתה של הספרות העברית, כי סמולנסקין היה

בערים ובמדינות שונות, והחברה הזאת היתה צריכה להיות בצרה לחברת כי"ח ולרשת סוף-סוף את מקומה בקרב עמנו. הרעיון הזה הלהיב את רוחו עד מאד, אבל מהרה נוכח כי לא נקל כל-כך להכריע את החברה כי"ח וכי ברוח-פיו לא יברא חברות גדולות ליא"י. הוא ראה כי רבים גם מה„חובבים" התמרמרו אליו על מלחמתו הקשה נגד חברת כי"ח, ויחשבו זאת לו לעזות ולא יכלו גם לא הפצו להבין, כי במקום שדמי אחינו האמללים צועקים אלינו, במקום שהדבר נוגע לעתידות ישראל, שם אין חולקים כבוד גם לאלופים ולרוזנים.

ויהי כאשר ראה ס. כי שוא תקותו ליַסד חברה גדולה ליא"י, אשר ערכה יהיה גדול בעיני ישראל ובעיני העמים כהחברה כי"ח, התודע להאנגלי הנודע ל. אָליפַנט. ס. האמין כי יצלח בידו לעורר ע"י אליפנט מלכים ושרים, כי יקומו לתשועת ישראל בארץ אבותם. ומעת ההיא עזב ס. את המעשים והפעולות ליא"י שהיו קרובים לו ונתעה בשוא אחרי אליפנט, בתקותו כי על-ידו תבוא הגאולה לרעיון-הישוב באי"י. ובהיות השר אליפנט בוינא בקש את ס. כי ילך אתו לקושטא, למען יעשו שמה ככל אשר יהיה בידם להשיג רשיון מאת הממלכה. דוד גורדון השתדל כי ישלחו החובבים ברוסיא כסף לס. לצרכי נסיעתו, למען ילַוה את אליפנט במסעו לא"י. אך ס. לא קבל את הכסף שהיה דרוש לו לנסיעתו לא"י; מידי אליפנט מאן לקחת כסף, באמרו: „פן לא תהי דעתי כדעתו ואז לא אוכל לקום בפניו אחרי כי על הוצאותיו אני הולך שמה". מלונדון היה יכול אמנם להשיג כסף לדרכו, אך רק מידי נוצרים, לכן נמנע לקבל כסף כזה. ומבני-ישראל לא נמצא איש אשר יתן לו את הכסף הדרוש לנסיעתו זו, ובכן נותר על מקומו.

בשנת תרמ"ב הורע מצבו החומרי של סמולנסקין עוד

בראשית שנת תרמ"ב נגש ס. אל הוצאת ספריו במהדורה חדשה; ובספור "שמחת-חנף" החל. המהדורה החדשה שללה ממנו רגעי-המנוחה המעטים שהיו לו ביום, כי הוא עבר בעטו על ספריו ויתקן וישנה בהם ויקרא בעצמו את עלי-ההגהה. את כל המלאכה הזאת היה ס. עושה בבית-הדפוס. בביהד"פ כִלה את רובי עתותיו מיום בואו לוינא עד החדשים האחרונים לימי-חייו.

בכלות השנה העשירית ל"השחר", היה ס. עיף ויגע מרוב עבודה בבית-הדפוס, אשר היה עובד בו כפועל שכיר-יום מבקר עד ערב, וגם בערב היתה עבודתו רבה מאד, כי כתב מאמריו בעד "השחר", תקן ושִנה בספריו אשר הכשירם למהדורה החדשה ויכתוב מכתבים לחבריו העוסקים ביא"י עד אחר חצות-הלילה. כה עבודתו בעת ההיא היה רב מאד, ואחרי אשר גם דאגת פרנסת-ביתו לא עזבתהו אף יום אחד, לכן התמוטטו מוסדי-גופו יותר ויותר, אך הוא היה מתאמץ לעשות את כל העבודות המוטלות עליו, וגם אשר לקח עליו בחפץ-נפשו.

* *
*

כאשר התעוררה התנועה הציונית בין יהודי רוסיא חפץ סמולנסקין להיות לעזר לעמו גם בפעל ובמעשה. הוא היה אחד המיַסדים הראשונים של החברה האקדֶמית הציונית הראשונה בוינא. ובראותו כי החברה כי"ח מתנגדת בפעל לרעיון-הישוב בא"י ושולחת את אחינו הנודדים מרוסיא ומרומניא דוקא לאמיריקה, ובראותו כי דבריו הנמרצים והשנונים אשר דבר ע"ד מעשי החברה, אשר הֵרעה לישראל תחת להיטיב, לא שָׂם איש מראשי-החברה אליהם לב, עלתה בדעתו ליסד חברה גדולה ליא"י אשר לה סניפים

הכם ויהרתו עליו את הפסוק „ופדויי ה׳ ישובון ובאו ציון ברנה״, ממאסקוי הלך כ. למינסק, ביאליסטאק, ווילנא, לאסוף התומים על הוצאת ספריו.

בהיות ס. ברוסיא נוכח, כי רבים שם מוקיריו ומכבדיו וכי לו יתנו את משפט-הבכורה על כל הסופרים העברים, ודעותיו אשר הטיף מצאו אזנים-קשובות. ס., אשר ישב שנים רבות בוינא בקרב אנשים אשר לא ידעו מה פעלו ולא הכירו ערכו האמתי, התרגש והתפעל מאד, בראותו את המון הצעירים הכורעים ומשתחוים לפניו ותחי רוחו. יאושו גז והלף; הוא האמין כי שב לימי-נעוריו, ומחשבות חדשות התרוצצו במחו וספורים והזיונות מחיי-ההוה החלו להתרקם בדמיונו. אמונתו בכחותיו וכשרונותיו שבה אליו ותוסף כח.

אחרי התמהמהו ברוסיא חדשים אחדים שב לוינא בחברת רעיתו ושלשת ילדיהם. הוא הביא אתו כארבעת אלפים רו״ב מכסף החותמים על ספריו, ויחדש את הוצאת „השחר״ ויחל להוציא את ספריו במהדורה חדשה. בימים הראשונים לשובו לוינא נתקבלה הידיעה המעציבה הראשונה ע״ד השערוריות בנגב-רוסיא. הידיעה הזאת הרגיזה את רוחו עד היסוד. אז הרים את קולו לארץ-אבותינו. בשפה נמרצה ונעלה כזאת כאשר כתב ס. מאמריו בעת ההיא, לא דִבר עוד לקוראיו. מיום ליום הוסיף אמץ בעבודתו הספרותית ויגבר על כל המעצורים אשר נצבו לו על דרכו; אבל בעצם העת ההיא, בסוף שנת תרמ״א, החלה בריאותו להתמוטט. לב-רגז ורוח-סוער היו מנת-חלקו בימים האלה, ויטביעו חותמם על מאמריו של העת ההיא. רעיון הישוב בא״י נתן לס. חמר חדש למאמריו ולספוריו ותכן חדש להייו.

* *
*

„התועה" לבוא לרוסיא ופקידי-הבקרת לקחוהו מהרבה בתי-מסחר-ספרים הפסיד ס. סך הגון בהדפסתו. גם העבודה העברית בבית-הדפוס של בראָג התמעטה מאד, והמחסור בא לביתו בפניו הזועפים. ארבע חוברות מ„השחר" שנה עשירית יצאו לאור, אבל בהיותו חַיָב כסף רב להמדפיס הוכרח להפסיק את הוצאות „השחר". אז נאלץ להמעיט את הוצאות ביתו, ולתכלית זו נסעה רעיתו וילדיה לפטרבורג אל הוריה וס. נשאר בוינא. אחרי אשר חדל ס. בעת ההיא להאמין בכחו לברוא איזה דבר חדש בכפרותנו, עלתה על מחשבתו להוציא את כל ספריו ומאמריו בהוצאה מיוחדת בעשרים-ושנים חלקים. בסוף החרף שנת תרמ"א נסע ס. לפ"ב לאסוף חותמים על ספריו. ובבואו בחדש אדר לפ"ב היתה אז עת התעוררות-הרוחות והתרגשות-הלבבות בקרב ישראל. ויהי כאשר נשמע הקול בין תלמידי בתי-מדרשי-המדעים בפ"ב, כי בע"ל „השחר" בא התעוררו אחדים ממכבדיו וביחוד הכופרים מרדכי בן הלל הכהן וש"ז לוריא להעיר את חבריהם להביע לו רגשי-תודה. תלמידים רבים הריעו לקראתו הידד וישאוהו על כפים לבית-התפלה, ובהוָדע הדבר ליתר התלמידים שכבר התאספו שמה, ביום כ"א מַרט 1881, לשמוע את דרשת א. הרכבי ע"ד רבי יהודה הלוי, כי פרץ סמולנסקין בין הבאים ויריעו לקראתו וישאוהו על כפים. נכבדי העדה העברית וראשי משכיליה בפ"ב עשו משתה לכבוד ס., והפרופיסור בַּקסט, החכם המנוח צבי רַבּינוֹייץ והסופר ש"ז לוריא נשאו מדברותיהם לכבוד הסופר. סמולנסקין אסף מפ"ב סך הגון להוצאת ספריו, כי העשירים תמכו בימינו. מפ"ב הלך ס. למאָסקוי, ובבואו שמה קדמו כארבעים סטודנטים עברים את פניו, וגם הם חלקו לו כבוד ברבים ויגישו לו מנחת עט-זהב מעשה הרש-

גליונות הוכרח להפסיק את ההוצאה הזאת, אשר קִוה כי היא תהיה מקור פרנסתו וכלכלתו.

בשנת תרל"ח נחשד ס. במינות המלכות. וזה הדבר: פריימאַן עורך מכה"ע „האמת", אשר יצאו ממנו ארבע חוברות, היה מכיר ומודע לסמולנסקין ובבית-דפוסו הדפיס את ירחונו, אשר נועד לתקונים בחברה עפ"י תורת בעלי-השתוף. כאשר הדלה „האמת" מצאת לאור עבד פריימן ב„המביט" ויכתוב בו מאמרים מדעים ויחתום את שמו „בר-דרורא". פריימן משך עליו בהנהגתו את עיני השוטרים בוינא, וכאשר נודע להם כי הוא לוקח חלק באכפות מכחתרות הפשו בדירתו וימצאו תעודות השודות ויאסרוהו בבית-הסהר, עד אשר יחקרו וידרשו מי הוא ומה מעשהו בוינא. וכאשר נגלה להשוטרים כי ס. התהלך את האיש הנחשד הזה כאת אח ורע ובבית-דפוסו נדפסה „האמת", קראו את ס. לחוקר-הדין פעמים רבות וכמעט שמוהו גם אותו בבית-הכהר, עד אשר נתברר הדבר כי אין כל חִבּור וקשר בין פריימן וסמולנסקין בדעות ופעולות. ס. המציא ליד פריימן בזמן שבתו בבית-האסורים כסף ככל אשר היה דרוש לו לצרכיו. החקירות והדרישות שדרשו וחקרו את ס. בדבר פריימן היו יכולות להפיל עליו פחד, יען כי הוא היה גָר בוינא כאחד נתיני-תוגרמה ולא כבן ארץ רוסיא, אך אֹמץ-לבו לא עזבהו מעולם וכל דבריו אשר דבר באזני חוקר-הדין היו שקולים ומדודים.

* * *

בראשית שנת 1880 הורע מצבו החמרי של פ"ס והוכותיו עצמו מיום ליום, עד כי לא היה עוד לאֵל-ידו לכלכל את בני-ביתו. היו שנים אשר ס. הרויח כסף רב ממכירת כפ"יו אשר נפוצו לאלפים, אך אחרי אשר נאסר

בסוף שנת 1876 נולד לפ"ס בן וישמח עליו לאין קץ, וישעשעהו על ברכיו יום-יום בשעותיו הפנויות, והוא בעצמו היה עוסק ברהיצתו ובחנוך גופו, אף כי היתה אומנת להילד.

בשנה הראשונה אחרי התונתו המעיט פ"ס לעבוד ב„השחר". בסוף השנה השביעית הביע שמחתו, כי נשלמה שנת „השחר", אם גם לא הרבה לכתוב בו. אך מראשית השנה השמינית הוסיף את עבודתו במכתב-עתו. לכל אשר הוסיפו הקנאים וסופרים ידועים לרדוף את „השחר" ולהניח מכשולים על דרכו למען שים קץ לחייו, כן הוסיף ס. לשמור ולהגן עליו מפני כל המזיקין והרוחות הרעות. המכשולים היותר-גדולים אשר נצבו לשטן ל„השחר" על דרכו היו הסוכנות ודרכי „הבקרת" המיוחדה ברוסיא. כל עמל ס. ומלחמתו היו לשוא. באבן-נגף זאת התפוצצו כל כהותיו. ובכל-זאת לא רפתה רוחו ולא כשל כח-סבלו, וכל עוד חי סמולנסקין חי גם „השחר".

* * *

בחורף תרל"ח ילדה לו אשתו תאמים: שני בנים, ונוספו עוד שני פיות בביתו. „השחר" היה מעין-אכזב לפרנסתו, גם השכר אשר הביאה לו עבודתו בבית-דפוסו של גיאורג בראג לא היה רב ולא הספיק לצרכיו הרבים. אז עלתה מחשבה בלבו ליסד מכ"ע שבועי, שיהיה רצוי לרוב הקוראים עברית וגם בבתי היראים והחרדים ימצא לו מהלכים. ב„השחר" חפץ להוציא את רוחו, ואת מכ"ע השבועי חפץ לעשות למקור-פרנסתו: למצוא על-ידו לחם לפי-הטף. ביום ט"ז אדר תרל"ח הוציא ס. את הגליון הראשון ממכ"ע השבועי „המביט". למרות עמל העורך להאריך את ימי „המביט", לא עלה דבר זה בידו. אחרי אשר הוציא עשרים וששה

ומה לרחק. עוד זאת: החברה כי"ח מלאה את ידו לדבר על לב עשירי ישראל ברומיניא, כי יתנו כסף ליסוד בתי-ספר-למורים בארצם, ואז תבוא גם החברה בכספה לעזרתם. כשלשה ירחים שבע נדודים בערי רומיניא. הוא דרש בבתי-המדרשים בכל הערים אשר עבר בהן, בשוב ס. ממסעו ברומיניא לוינא נקרא להד"ר קרל „ריטטער פאן וויל", מי שהיה אחד מראשי חברת כי"ח, ויספר לפניו את אשר ראו עיניו ושמעו אזניו. על-פי הדברים האלה כתב פאן-וויל מאמר גדול במכה"ע „נייע פרייהע פרעססע", והמאמר ההוא הרעיש את לב אצילי רומיניא. זאת היתה תוצאת „המלאכות הגדולה" הזאת.

* * *

ביום כ"א לירח נובימבר שנת 1875 בא סמולנסקין את העלמה לאה טמקין בברית-הנשואין. דאגת-הפרנסה-והכלכלה הכריחתהו אחרי חתונתו להוסיף עבודה בבית-הדפוס. הוא היה המנהל את כל עניני-המחלקה העברית אשר בבית-דפוסו של גיאורג בראג, עליו היה להמציא עבודה למסדרי-האותיות, והוא היה הקורא את ההגהה האחרונה של הספרים הנדפסים תחת השגחתו, והמחברים פנו רק אליו בכל הנוגע להדפסת ספריהם. שם, בבית-הדפוס, היה ס. עובד, עסקן, סופר ועורך, ובבואו בערב אל מעונו היה נקי לביתו וילבש צורה הדשה, צורת איש-מנוחה ושמח בחלקו. ס. לא אבד מעולם את הכשרון לשמוח בחיים, אף בימי-מצוקה ומחסור, בימי רוגזה וסערת-הנפש היה יכול לשחוק בפה-מלא. גם העבודה הספרותית היותר-כבדה, המרגזת את העצבים ומחרידה את הלב, עבודה המוצצת את לשד-החיים, לא היתה יכולה להוביש את מקור שמחתו, שמחת היוצר והעובד החרוץ.

תתראה פנים אתו. אך כל מענה לא בא ממנה, כי הורי העלמה התיצבו כצר בין הנפשות האוהבות זו את זו ויעלימו מבתם את מכתבי אוהבה ויוציאו עליו דבה. וההורים בראותם כי בתם שוגה באהבתה ל„בעל-המעשיות" ובכה תבכה על אוהבה אשר עזבה ויבגוד בה, כי כן אמרו לה,— ויובילוה לברלין ושם השיאוה, לנגד רצונה, לאחד הסוחרים. בהודע לס. כי בחירת-לבבו, אשר האמין באהבתה אליו, נשאה לסוחר פשוט, לא יכול מלט משא-יגונו, פצעי-אהבתו היו עמוקים ופצעי-גאותו וקנאתו עמקו מהם.

כשהגיע „השחר" להשנה החמשית התרבו היתמיו ברוסיא למרות המכשולים העצומים אשר הניחו הקנאים על דרכו. ככלות השנה החמשית ל„השחר" לא נשמע עוד מפי העורך את ההתאוננות שהיתה רגילה על לשונו בכל חמש שנות-„השחר" הראשונות. בחרף שנת תרל"ג נסע ס. לברלין וישהה שם כשני שבועות. בדעתו היתה להעתיק את משכנו לברלין ולהוציא שמה את „השחר". אך שם נוכח, כי קשה עד מאד יהיה עלו הדבר הזה. בהיותו בפעם הזאת בברלין התודע אל הסופר ברטולד אוירבך, אשר היה לו תמיד למופת בספוריו.

* * *

בקיץ שנת תרל"ד שלח ס. מטעם החברה כי"ה לאחינו ברומיניא. ומרם נסע לרומיניא נקרא אל הפרופיסור לצרוס ללייפציג לשמוע משפט מלאכותו, ויוגד לו כי ראשי החברה כי"ח אשר אמרו לבוא לעזרת אחיהם עשוקי-המשפט ברומיניא לא ידעו דברי מי מהמציעים עצות ותחבולות לפניהם לקרב ודברי מי להרחק, לכן ישלחוהו שמה למען ישמע הכל באזניו ויראה הכל בעיניו ודבר-אמת ישמיע. או אז ידעו מה לקרב

אשר ידרשו. בשנים האלה גר ס. בבית-מלונו של וַויים בחלק העיר ליאופולד-שטאַדט וחדרו היה תמיד פתוח לפני העוברים-ושבים. את מאמריו ל„השחר" היה כותב על-הרוב משעה העשירית עד השעה הראשונה או גם השניה אחרי חצות-הלילה. נטל היה עליו כל ימי עבודתו הספרותית לכתוב ולתת כרגע לדפוס. מרוב עבודתו לא מצא לפעמים שבועות שלמים עת לקרוא באיזה ספר או גם באחד מכה"ע.

בשנת תרל"ג היה ס. חולה כתשעה חדשים, אך גם בחליו לא הפסיק את עבודתו ב„השחר" ויתגבר על עצמת מכאוביו. ששה שבועות תקפה עליו מחלתו, מחלת-המֵעַיִם, אשר באה עליו בסבת רפיון-העצבים, וגם אז כשהיה שוכב במטתו וסובל מכאובים עצומים לא הניח את העט מידו. ובקומו מחליו עברה עליו מחלה עוד יותר-עזה — מחלת-האהבה. בקיץ שנת תרל"ג התודע ס. לאחת העלמות מבנות ארצו, אשר באה לבית אביה בוינא. והעלמה הזאת היתה יפה-פיה, טובת-חן, משכלת ופקחית ובת למשפחה מיוחסת. היא ידעה היטב גם שפת-עבר ותהי מהמעריצות את כשרונו של פ"ס. ס. הרבה לדַבר ולשוחח עם העלמה הזאת ויגלה לפניה את כל ברק שכלו המזהיר ואת כל עֹז רגשותיו הסוערים תמיד בחבו. ויהי בעיניה כאדם-העליון; וגם היא לקחה את לבו בעֹמק רגשותיה ובקסם יפיה, ותהי בעיניו כ„בת-מרום" ויאהבה אהבה עזה, ככל אשר יוכל לאהוב בעל דמיון-לוהט כמהו. אולם הורי העלמה בהוָדע להם כי ס. עני הוא והכנסותיו של „השחר" אינן מרובות, ולא טוב הוא „העסק" אשר יעשו את בתם בעלת-הנדוניה בתתם אותה לאשה לכופר עברי דל, החלו להראות פנים-נזעמים לסמולנסקין, ויחביאו את בתם מפניו. ס. חדל ללכת אל הבית הזה ויכתוב מכתבים לאהובת-לבו ויבקשה כי

לחדשים אחדים לילך לערי שוידיה, נורבגיה, אשכנז, צרפת ואנגליה. במסעו זה התודע אל רבים מחכמי בני עמנו, ואחדים מהם עשו בקרב עדתם כל מה שהיו יכולים לעשות לטובת „השחר". בין כל החכמים אשר התודע אליהם עשו עליו רושם טוב והזק רק אברהם גיגר, יום-טוב ליפמן צונץ בברלין והמטיף הד"ר א. א. וואָלף בקופנהגן.

סמולנסקין, אשר דאגת-הפרנסה הטרידה אותו תמיד ותשלול ממנו עתותיו שהיו נתונות להספרות העברית והלק מכשרונותיו ויתרונותיו, קנא תמיד בצונץ, אשר כל ימי חייו, כשרונותיו ועתותיו, היו נתונים להכמת-ישראל וגם רגע אחד לא הוציא לבטלה.

בפריז התודע ס. לאַדולף כּרֶמיה, אשר היה נכון בעת ההיא ללכת לבירת רוסיא להשתדל לטובת אֶחיו אשר אהב, ויניא אותו ס. מעשות זאת באמרו לו, כי רק אלה אשר יבינו שפת-עבר המה ידעו מצב אחיהם ומה טוב להם, ואם אַין ירָעו באשר יחפצו להיטיב. בהיות ס. בדרך-מסעו זה בקרבת העיר מַאלמֶא, אשר בשוידיה הדרומית, נשברה האניה אשר עבר בה בים, ורק במקרה נפלא נצל ממות. במסעותיו אלה, אשר עבר ס. ארצות רבות לעשות ל„השחר", אסף בדרכו מלבד כסף גם מראות והזיונות, אשר נתנו מזון הדש לכשרונו הספורני.

בשוב ס. מדרכו לוינא החל להוציא את „השחר" שנה שניה. עבודתו בשנת תר"ל ותרל"א היתה כבדה מאד. מלבד עבודתו הרבה בהוצאת „השחר" היה עליו לעבוד עבודת-עבד למען מצוא שכר להחיות נפשו ונפש „השחר", אשר ההוצאות עליו רבו על ההכנסות. לכן היה אנוס להקדיש הלק מעתותיו להעשירים הבאים מרוסיא לוינא להתרפא. ס. היה מובילם להרופאים, לההנויות ולכל מקום

אחיו פרץ במצב נורא מאד: בגדיו קרועים ובלואים וגם להמו לנפשו יחכר. אז שִׁלֵּם ליאון להמדפים את הוצאת-הדפוס וההוברת יצאה לאור. בהיות ליאון בפריז פעל על החברה כי״ה, ע״י אלברט כהן, כי תקצוב תמיכה-שנתית ל„השחר״ חמש מאות פרנק.

שמונה הוברות יצאו בעמל רב. ס. היה העורך, הסופר, המגיה, רואה-החשבונות והממונה על המשלוח. מכשולים רבים מצא על דרכו זה שהיה חדש בעת ההיא, אך באמץ-לבו התגבר על כל המפריעים. אולם אחרי צאת החוברת השמינית של „השחר״ לשנה הראשונה אזל מידו כסף-התמיכה, אשר קבל מאוהביו ומאוהבי השפה העברית, וקשה היה עליו להאריך את קיומו של „השחר״, אז החליט ס. ללכת פטרבורגה לבקש שם תומכים „להשחר״. את סדור החוברות הפקיד לפי-שעה בידי רעו הסופר אלעזר שולמן, אשר התגורר בעת ההיא בוינא, כ. הלך לבירת רוסיא, אף כי לא נקל היה לו הדבר עפ״י התנאים המיוחדים שהיה נתון בהם, ושם התודע אל הד״ר י״ל מַנדלשטַם, וזה האחרון היה לו לפה וידבר עליו ועל „השחר״ טובות באזני הגבירים בפ״ב. ודברי מַנדלשטַם היו נשמעים ומקובלים בעת ההיא בעדת אחיו הנאורים. האחים וַרשַבסקי והירץ גינזבורג ועוד עשירים אחדים נתנו ידם ל„השחר״. מפ״ב הלך ס. לערים אחדות ברוסיא לאסוף התומים על „השחר״. מנויים רבים אמנם לא מצא, אבל הצליח למצא לו מספר אוהבים נאמנים ל„השחר״ מהמשכילים העברים שבדור ההוא, וביחוד החזיק בידו אחד מהם: הגביר יהואל מיכל זַבלודובסקי. כאשר השלים ס. את שנת „השחר״ הראשונה הלך לסובב עוים ידועות באירופה, לפנות שם אל „השרידים היחידים״ שבאומה, כי יקומו לעזרת „השחר״. ס. הפסיק את הוצאת „השחר״

איש הורוויץ את הש״ס במהדורה חדשה. האחים סמולנסקין מצאו את לחמם בעבודת-ההגהה ויגורו יחדו בחדר צר ברחוב זאַלצגריס בקרבת העיר התיכונה, סמוך לרחוב-היהודים. כעבור איזה חדשים נתמעטה מלאכת-ההגהה בבית-הדפוס עד אשר פסקה לגמרי. אז באו ימים רעים ומרים לס., ויבקש עבודה ולא מְצָאָהּ. ובלחמו את מלחמת-הקיום הקשה אמר נואש לתקותו לבַקר את בית-מדרש-המדעים. בימי-מחסורו התודע לסוחר-שטרות אחד בוינא, ויגלה בו הסוחר העברי כשרונות מצוינים למסחר: סקירה חַדה, מהירות-ההחלטה, תפיסה קלה ושֵׂכל-עסקני, וייעץ לס. ל„התחכך״ בין הסרסורים והספסרים על הבורסא, בהבטיחו להיות לו לעזר במשלה-יד זה. אך ס. לא שׂם לבו לעצת העסקן שהיה רחים ומוקיר תגרנים וסוחרים.

בימים ההם גמר אמר בלבו להקים את מחשבתו מכבר: להוציא לאור מ״ע חדשי בשפת-עבר. בסוף ימי הקיץ תרכ״ח הוטב מצבו החמרי של אחיו ליאון, ויתמוך בידי אחיו פרץ להחל מפעל-ספרותי זה. המונח המטיף ד״ר יֶלִינֶק, הסופר עמנואל בוימגַרטן, שהיה אחד מראשי-העדה בוינא, והסופר ד״ר שלמה רובין הבטיחו לפרץ להיות בתומכי מכתב-עתו החדשי, גם קימו את הבטחתם.

* * *

בסוף חדש אלול תרכ״ח מסר ס. את החוברת הראשונה של „השחר״ לדפוס. החוברת היתה מסודרה בבית-הדפוס, ובידי ס. אין כסף במה לפדותה מידי המדפיסים. את הכסף שנתנו לו תומכיו על הוצאת החוברת הראשונה הוציא פ״ס לצרכי-גופו ההכרחיים. עבר חדש-ימים ואין איש אשר יבוא לעזרת העורך לחלצו מן המיצר. אולם בינתים היה ליאון אחיו בפַּריז והרויח שם סך הגון, ובשובו לוינא מצא את

ובמותו נשא עליו פרץ קינה בדרך-שיר. קינתו זאת אשר קרָאה בשם „קינים והגה" מתורגמה בפנים הספר ע"י הד"ר הֶלֶר אשכנזית.

בפראג התודע ס. אל הפרופיסור וויזל ולהד"ר הֶלֶר שהיה מורה שפת יון ורומי בהגימנזיום, משורר וסופר מצוין. הד"ר הֶלֶר שהיה איש טוב ומטיב הכיר בס. שאר-רוחו ויקרבהו ויתמוך בידו. שונים ורחוקים היו זה מזה בתכונות נפשותיהם, ובכל זאת אהבו זה את זה כל ימי חייהם. ס. כבד בהֶלֶר את דעתו המיושבה, התגלות לבו ושלמות תכונתו והֶלֶר כבד בס. את מעוף-רוחו, רום חזיונותיו והלומותיו. הֶלֶר, אשר העתיק בשנות-השבעים את מושבו לוינא ויהיה שם מפרי עטו, היה רֵע-נאמן לס. כל ימי חייו ויעשה אתו הסדים רבים.

בהדשים האחרונים לשבתו בפראג מצא לו ס. שני תלמידים, אשר לקחו לֶקח מפיו בש"ע, ובשעת דחקו עמד לו הֶלֶר. הייו בפראג לא השביעוהו רצון רב; אז עלתה במחשבתו ללכת לוינא ולשמוע לֶקח בהכמת-הפלוסופיה. מכיריו יעצוהו ללמוד את מלאכת-השחיטה, למען ימצא את להמו בוינא ולא יהיה תלוי בדעת-אחרים. ס. השתומם בתהלה לשמוע עצה משונה כזו: לאַחֵד את השחיטה עם הפלוסופיה, אך לסוף נוכח כי אין לו ברירה אחרת. הרב האַלער מקרושין, שהיה אז רב בקרלינגטהאל, אחד מפרורי פראג, נתן לס. „קבלה" והעיד עליו בי שוחט ובודק מומחה הוא.

* * *

באביב שנת תרכ"ה בא פרץ סמולנסקין בידים ריקות ובחֹסר כל לווינא אל אחיו ליאון אשר הקדים ללכת שמה על-מנת להשתקע. בימים ההם הדפיס הרב בווינא אלעזר הלוי

את „המליץ״, שיצא אז לאור באודיסה, ול„שותו לעתון ספרותי. צדרבוים שמע לעצת ס. ויחליט להוציא ארבע חוברות ספרותיות כעין הוספה ל„המליץ״. ס. נתן לו מאמר גדול בשם „בקרת תהיה״, והוא בקרת על הספר „אלישע בן אבויה״ ללֶטֶרים. המאמר הזה אשר יצא לאור בשנת תרכ״ז עש׳ה רושם חזק על קהל הקוראים העברים, אשר לא הסכינו, בימים ההם, לשמוע בקרת חַדה ועזה כזו על כופ״ ומשורר נודע בישראל, כאשר נחשב בעת ההיא לטרים.

כמעט בעת אחת עם המאמר „בקרת תהיה״ הדפיס את כפירו „הגמול״ והוא חציו העתקה מספורו של הירצבּרג-פריינקל וחציו מעשה ידי סמולנסקין בעצמו. הנסיון הזה היה חלוש עד מאד, המבקר שבס. היה אז יותר גדול מהמספר שבו. יותר משני הקונטרסים האלה לא הדפיס ס. מאומה באודיסה, אף כי כתב לפי עדותו, בעיר הזאת את הספור „שמחת-חנף״ ויותר ממחצית החלק הראשון של „התועה בדרכי-החיים״.

בסוף הקיץ תרכ״ז עזב ס. את אודיסה ויפ״ד מעל מכיריו ומעל הים השחור, אשר אהב לטַיֵל בחָפו, בלב מלא געגועים עליהם, וילך עם אחיו ל״ס לעיר-המרחץ טפליץ.

* * *

פרץ סמולנסקין ישב עם אחיו החולה בטפליץ שבועות אחדים, וילך משם לארץ אשכנז ויעבור בה ערים אחדות, אך לא התעכב יותר מימים אחדים אף באחת מהן. היהדות האשכנזית מטיפיה ורועיה עשו עליו רושם רע עד מאד. מארץ אשכנז הלך פרץ לפראג, וביום בואו שמה הלך לראות את פני הגאון ש״ר, וימצאהו על ערש-דוי מתאבק עם מר-המות. כעבור ימים אחדים לשבת פ״ס בפראג גוע וימת הגאון שי״ר ביום ג׳ דהוה״מ סכות שנת תרכ״ח,

מעבודת-ההוראה היה מנסה את כחו לכתוב את הגיונות לבבו בשפת-עבר. הוא לא כתב את דבריו בעד אחרים, בעד הדפוס, כי אם צרך-רוחני היה לו להביע את הרעיונות הנולדים במחו. כעבור ארבע שנים לשבתו באודיסה ידע מלבד השפה הצרפתית גם את השפה האשכנזית ויקרא בה ספרי שילר, גיתה וליסינג וידע לכתוב עברית „בשפת-ישעיה”. אהבתו של פ"ס לספרים היתה גדולה מאד וירבה לקנות אותם, אבל הוא לא הרבה להגות בספריו אשר קנה. הוא בכר תמיד אנשים חיים על פני האותיות המתות, ויהי איש-רעים להתרועע ויאהב את השיחה ואת היכוח עם ידידיו וגם עם זרים עד מאד. יודעיו ומכיריו של ס. באודיסה העידו, כי „כיסו היה תמיד פתוח כלבבו לכל קשה-יום ומר-נפש” ובפ"ט „לאנשים משכילים החפצים להשתלם בתורה ובחכמה ואזלת ידם מהגיע אל מחוז-חפצם”.

בראשית שנת תרכ"ז גמר ס. בלבו להקדיש את חייו ואת כשרונותיו להספרות העברית, אשר היתה לשחוק בעיני מיודעיו ואשר לא נתנה להם להעובדים בה. מכיריו והבריו, אשר הכירו בו כשרון ספרותי, דברו על לבו כי יקדיש כחותיו וכשרונותיו להספרות הרוסית, כי סגנונו בשפה זו מצא חן בעיניהם. בין המדברים על לב ס. לבחור בהספרות הרוסית היה גם המספר יוסף בן אהרן רבינאָוויטש, אבל הוא לא אבה שמוע להם, כאשר לא אבה שמוע למכיריו אשר דברו על לבו לבוא לבית-ספר-הזמרה ולעבד את קולו הנעים והחזק. הוא חפץ להיות דוקא סופר עברי. מטרתו היתה לתת להקוראים העברים משפט-צדק על מבחרי החזיונות אשר בשפות העמים, לבקר בבקרת אמתית את הספרים העברים ולספר עברית ספורים מחיי העבר, הקרוב וההוה. לתכלית זו עורר את אלכסנדר צדרבוים להרחיב ולשכלל

בשנת תרכ״ב בא פ״ץ סמולנסקין לאודיסה ובידו מכתב-מליצה להרב ר׳ משה דינוב. הרב התו״ני דינוב, שהיה אחד המשכילים העברים לפי מושגי העת ההיא, הכיר כי ברכה בהלישאי הצעיר-לימים הזה ויקחהו למורה גפ״ת לבנו. כחצי שנה ישב ס. בבית הרב ויהגה עם תלמידו בתלמוד ופוסקים, אך הוא לא חפץ להשאר בבית הרב וימציא לו זה האחרון מקום מורה שפת-עבר בבית מ. זמושטשין ושם נתנה לו ארוחתו. בבית זמושטשין החל ס. ללמוד את ראשית הלמודים החיצונים ויודע בו כשרון מיוחד ללמוד השפ״ת החיות, ותלמידו פ׳לטיאל היה לו לעזר בדבר זה. במשך זמן קצר עשה חיל בלמודיו אלה. והיה אם חפץ ס. לקחת לקח כפי איש יודע איזו שפה חיה וכסף לא היה בידו לשלם למורה כזה, היה מחבב עליו את השפה העבריה ומלמדו אותה. פרץ התודע באודיסה לפהה״ז (Spängler) מלומד אחד ויכר בו כשרונות נעלים, ויער ס. את רוחו ללמוד ולהשתלם במדעים. הפהה שמע בקולו ואחרי אשר הכין את עצמו זמן קצר נכנס לבית-מדרש-המדעים לשמוע לקח בחכמת-ההנדסה ובספריות השפ״ת החיות. אז למד אותו ס. את השפה העברית, והוא, הסטודנט, למדהו חכמת-החשבון והשפה הצרפתית. אולם את הכמת-החשבון לא יכול פ״ץ לסגל לו בשום אופן. הכמות-ההנדסה והטבע היו זרות לו כל ימי חייו. אחרי אשר למד ס. מעט את השפה הצרפתית ויחל לקרוא את הספורים הכתובים בה נמנה למורה השפה הזאת באחד בתי-הספ׳ הפרטיים.

אחרי אשר גר ס. שנים אחדות בבית זמושטשין בתור מורה-שפת-עבר יצא לרשות-עצמו. הוא מצא את לחמו מהוראת שפת-עבר לשעות בבתי העשירים, וילמד את תלמידיו גם לקרוא תוי-זמרה ולזמר במקהלות. בשעות-הפנאי

סודות מהתם להכא ומהכא להתם. במשך העת הזאת למד לדעת את דרכי החסידים, עלילותיהם וארחותיהם. בשבת כמולנסקין בבית ווילנקין בתור „שליח-מיוחד" לעת-מצוא ועתותיו היו בידו, השתלם בידיעת השפה הרוסית. הזון ההשכלה העברית לא היה נפרץ בימים ההם בוויטבסק, אשר רוב יושביה היו חסידים. בצאת פ"ס מבית ווילנקין היה כבן שמונה-עשרה שנה; ידיו לא היו הפעם ריקות, כי משכורתו בעד שלש השנים שעבד את החסידים בתם-לבב היתה שמורה בכיסו. אז השתדלו מכיריו להשיאו אשה שיש לה כסף-נדוניה, אך פ"ס לא אבה שמוע לדבריהם, כי רוחו נשאהו למרחקים. הוא האמין כי נפשו נוצרה לגדולות ונצורות, ובוויטבסק ראה כי אין שם לפניו כל תכלית ומטרה בחיים. בשום אופן לא רצה להשאר בסתר-המדרגה. מטרה ברורה אמנם לא היתה אז לנגד עיניו, אך רוחו שאף לעלות על, לשוט בארץ ולתור בתבל. מויטבסק הלך פ"ס לעיר-הפלך מוהליב אשר ע"נ דניפר ויהי שם משורר-עוזר לחזנים. מלבד זאת היה שם גם מגיד ודרשן קבוע בבית-המדרש אשר לחברת תנ"ך ושכרו היה רופל אחד לשבוע. אחרי התגוררו שם כשנה שלמה גמר פ"ס אמר ללכת לאודיסה— העיר אשר היתה אז משאת-נפש כל המשכילים העברים בימים ההם. הוא עזב את מוהליב והזניה ומשורריה וילך למסעיו ע"נ הדניפר. בדרכו כר לפלך יֶקָטֶרינוסלב וידרוש מעל הבמה בבתי-המדרש של הקולוניות העבריות. פ"ס הצטין בצחות-לשון וידע להמתיק ולהסביר כל ענין ופסוק באופנים ובמשלים שונים. בכל הערים אשר עבר ס. ממוהליב עד אודיסה, התפרנס ממלאכת-המגידות. הוא אסף בדרכו מעט כסף ובבואו לאודיסה לא היו ידיו ריקות.

* * *

החסיד הזה נתן על ידו מכתב-מליצה להצדיק רבי מענדל בליובַּוויץ, ופרץ נפרד מעל אחיו אחרי שבתו אתו חמש שנים בשקלוב, וילך ברגליו וילקוטו על שכמו לעיר מושב הצדיק.

ימי שבתו של פרץ בשקלוב השאירו בלבו רושם עמוק. יושבי העיר הזאת היו לו להמר ברוב ספוריו.

* * *

בליובַּוויץ היה פרץ סמוך לשלחנו של הצדיק, וישמע תורתו ויהזור עליה ויקשב לספורי החסידים ע"ד נפלאות הצדיקים, המתים והחיים, והמופתים אשר יעשו בשמים ובארץ. פרץ היה חשוב בחצר הצדיק, כי ידיעתו הרבה בגמרא, כה-זכרונו להשמיע את תורת הצדיק ככל היוצא מפיו, וגם ידיעתו המעטה בשפת-הארץ אשר למד בישיבה שקלוב הרימו את ערכו בעיני החסידים ובעיני הצדיק. שלחנו בבית הצדיק היה דָשֵׁן, אך מזון לרוחו לא מצא. תורת רבי מענדל לא הבין וספורי החסידים היו לו לתועבה. כל החסידים אשר בחצר הצדיק היו בעיניו כשכורים, בּוגדים ומשחתי-המדות. הרושם הרע אשר עשו עליו החסידים בימי נעוריו לא נמחה מלבבו כל ימי חייו. בכלל התנגדה תבונתו הצלולה, הגיונו הבריא ושכלו הבהיר לסודות-הקבלה ומכתריה. כּפרי-השכלה לא מצא פרץ בליובַּוויץ, כי גם זֵכֶר לא היה להם בעיר הזאת. עוד זאת: פרץ לא חפץ להיות מן האוכלים ואינם עושים מאומה, גם קשה היה לו להסתיר מעיני זרים את גֹעַל-נפשו להחסידים. לכן עזב את ליובַּוויץ אחרי שבתו בה חדשים אחדים וילך לעיר וִיטֶבּסק וימצא שם מחסה בבית הסוחר זאב וִילֶנקין, דודו של רבי מענדל. בביתו ישב שלש שנים ויהי איש-הבינים בין בית וִילֶנקין בּוִיטֶבּסק ובין חצר הצדיק בליובַּוויץ שהיה צפוי אז לדין בגלל המלשינות שמתהו עליו, והוא, פרץ, היה מוליך את המכתבים המלאים

אך אלה האחרונים לא הרפוהו ויוציאו עליו דבה כי מחַלל-קדש הוא וישניאוהו בעיני בעלי-הבתים, אשר האכילוהו מלחמם. גם ראש-הישיבה, אשר אהב את פרין מכל תלמידיו בשביל ידיעתו הרחבה בתלמוד ובנושאי-כליו, גם הוא, אשר זכר לו חסדו גם אחרי עזבו את ישיבתו, — גם הוא הסיר סוף-סוף את צִלו מעליו, בהִוָדע לו כי תלמידו האהוב קורא בספרי-השכלה ודש בעקבו רבים ממנהגי-ישראל.

ופרין לא עזב את דרכו אשר בחר לו גם אחרי אשר גרשוהו אחדים מנותני-לחמו מביתם, כי אם עוד הוסיף לקרוא בספרי-השכלה ויבקש לו תלמידים למען יבוא על שכרו ולא יצפה ללחם-חסד. והוא גם מצא תלמידים אחדים, אף כי היה אז נער כבן ט"ז שנה, אשר שמעו מפיו לקח בתלמוד ושכרו היה רובלים אחדים לחדש, ובכסף זה סִפק את צרכיו ומחסוריו בימי השבוע, אשר לא היה שלחן ערוך לפניו בבית אנשי חסדו. ומיום שהחלו לרדוף את פרין על השכלתו ו"הפקרותו" היה נכון להרף את נפשו עליהן.

ובחורי-הישיבה לא נחו ולא שקטו עדי מצאו את עון פרין, כי הוא גונב נרות בבית-מדרשו ומוכרם להנוָגים; ובאמת לא גנב פרין את הנרות לעשות בהם "מסחר" כי אם למען יאהר שבת לאורם על קריאת ספרי-מליצה-ושיר. ובהִוָדע הדבר לשונאי פרין גזרו אֹמר להלקות אותו ברצועה. אך פרין, אשר לא רצה לקבל את המלקות, אשר גזרו עליו, באהבה, גמר אֹמר לעזוב את שקלוב ובתי-מדרשיה. בחפצו היה אז ללכת לזיטומיר ולהכנס לבית-מדרש-הרבנים, אך ידיו היו ריקות וצידה לדרך לא היתה לו. אז יעץ לו הסוחר רבי משה אחי ה"פלוסוף" הזקן ללכת לליובַּויץ, ועצה זו נתקבלה על לב פרין, כי אחרי אשר רק ה"מתנגדים" רדפוהו בשקלוב, קוה למצוא מנוחה בקרב החסידים. והסוחר

להשכלה לא יכול להֵרָאוֹת בבתים האלה, ויבקש להתודע אל הזקן „אידל רבי הירש'ס". הזקן הזה היה נודע בשקלוב כפלוסוף וחוקר, כאפיקורס וכופ״. הזקן, שהיה לפנים סוחר עשיר, ידע שפ״ת רומי ויון וישב בדד כל הימים בביתו ויהגה בתורה והכמה יומם ולילה. הזקן קרב את הנער הנבון פרץ, אשר הפריע בקולו הנעים את דומית־המות בביתו. הוא היה שופך לפני פרץ את שיחו והגיגו בחקירה והגיון, וזה האחרון אף כי לא הבין את כל דבריו הנשגבים והעמוקים, בכל זאת הביאו מהפכה ברוחו. ראש־הישיבה היה מכנה את הזקן הזה בשם „אַחֵר", ו„אחר" זה היה בא כפעם־בפעם אל בית־הישיבה וקורא בלב־רגש ובקול־רועד אל הבחורים ההוגים בתורה: לכו והיו לבעלי־מלאכות: חרשי־מסגר, רצענים, חַיָטים ונגרים וכדומה, ואל תהיו בטלנים, מבַלי־עולם. וראש־הישיבה בשמעו את הדברים האלה היה קורא אליו בחֵמה שפוכה: הנך מסית ומדיח! וה„מסית" הזה, שלא היה מבַקר בבית כל איש, היה הולך שלש פעמים ביום לבית־הכנסת להתפלל בצבור, והיה נבדל משאר המתפללים רק בזה, כי לא היה עומד ומשהה זמן רב על מקומו בתפלת שמונה־עשרה. רבי אידל „הפלוסוף מעצמו" הזה, אשר התעמק בכפרי קַנט ויתר ספרי פלוסופי אשכנז, פעל פעולה נמרצה על התפתחותו הרוחנית של הנער פרץ. וזה האחרון אף כי ידע כי סכנה נשקפה לו מהבקורים האסורים בבית „הזקן", בכל־זאת לא חדל מבוא אליו בכל יום ולשאול מידו ספרי־חקירה שונים.

בחורי־הישיבה לא יכלו נשוא את עז דעתו של הנער פרץ, אף כי גם הוא היה אוכל לחם־חסד כמוהם על שלחן זרים, וישטמוהו וישטנוהו, וזאת שגרמה לו כי יתרחק מן הישיבה אל אחד בתי־המדרש, אשר שם לא ילמדו הבחורים הפרושים, למען יוכל ללמוד ולקרוא בספרים כאות־נפשו.

להברתם, אולם פרץ בוז להם בלבו ולא שעה אל תלונותיהם. בהשתדלות ראש-הישיבה אכל פרץ ארוחתו בבית עשירים, בית איש יומו, וביום השבת היה אוכל על שלחנו של רב העיר, רבי זלמן בן הגאון רבי גרשון. ר׳ זלמן זה היה אחד הרבנים המצוינים, איש נעלה ומקיל גדול. השפעתו על הנער היתה עזה ולא נמחה ימים רבים. כאשר יצאה גזרת הממשלה ללמד את בני-הישיבה את שפת-הארץ, היה פרץ התלמיד הראשון אשר שמע בחפץ-לב לקח בשפה הרוסית מפי המורה שהפקידה הממשלה על הישיבה. המורה לשפת רוסיא קרבהו ויציגהו למופת ליתר התלמידים, אשר למדו רוסית רק למראית-עין. פרץ לא היה מעולם מתמיד בלמודיו, לא בשנות ילדותו ולא בשנות עמידתו. כן גם בהיותו תלמיד בישיבת שקלוב לא שקד על למודיו, כאשר עשו רבים מהתלמידים, אך בכל-זאת הצטין מאד בתלמוד ומפרשיו, וחבריו קנאו בו. הוא היה אוהב להביא את ראש הישיבה במבוכה על-ידי השאלות בסוגיות התלמוד.

בשקלוב למד פרץ, בהיותו כבן י״ד שנה, בפעם הראשונה את מלאכת הכתב העברי. אחיו ליב היה מורהו בדבר זה, אך פרץ היה משתמט ממלאכה זאת, שלא היה בה כל שכל והכמה, רק עבודה פשוטה. י״ל סמולנסקין היה בימים ההם אחד ה„משכילים״ הראשונים. את השכלתו שאב מהספר „שירי-תפארת״ לרנה״ו ומספרי מ. א. גינזבורג, והוא הטה גם את לב אחיו הצעיר פרץ לקרוא בסתר ספרים חדשים, ובהיות זה האחרון כבן י״ד או ט״ו שנה החל לקרוא בסתר שירי שפת-עבר גם ספרי-מחקר.

ובהיות פרץ איש „אשר יחֻבר אל החיים״, בעל תכונה-עליזה ומטיב לדבר ולהתל, חריף ושנון מצא לו מהלכים ב„בתים השובים״ כמו בבית טריבש וברלין. אולם את צמאונו

כעבור שתי שנים ומחצה שב האב אל ביתו ויבא אתו מעט כסף. ובמעט הכסף שהביא אתו החל לסחור בשוק במסחרים קטנים, ובני-הבית לא רעבו עוד ללחם. בהיות פרץ בן ארבע שנים ידע לקרוא עברית וילמדוהו חומש ובהיותו כבן חמש שנים החלו ללמדו גמרא, עוד בילדותו הצטין בכשרונותיו הנעלים ובאמין-לבו, או כמו שיאמרו בני עירו ב„עילוי". בהיות פרץ כבן שש שנים נחלה במחלת אבעבעות ומחלתו זאת נמשכה כחצי שנה. עקבות המחלה הזאת היו ניכרים על פניו כל ימיו. בימי מחלתו שכח את כל אשר למד וידע עד יום נפלו למשכב. כאשר נרפא הילד מחליו החלו ללמדו ע״ד הפעם מהאלפא-ביתא, ובזמן קצר מאד ראה סימן-ברכה בלמודיו. ולמודיו היו תנ״ך ודקדוק.

בי״ה כסלו תרי״ג מת משה סמולנסקין בהיותו בן נ״ב שנה. האלמנה וילדיה סבלו אחרי מות בעלה ואביהם מחסור ועני. פרץ היה ילד בריא ומלא תנועה ורוח-חיים. גם בתוך העני הנורא לא חדל כל היום מצחוק ותעלולים וידיו ורגליו הקטנות לא נחו ולא עקמו. בחשק גדול היה משבר ומנפץ את כל הבא לידו.

* *
*

במלאת לפרץ אחת-עשרה שנה עזב את אמו, אשר נפשו היתה קשורה בה, ויקח ילקוט קטן על שכמו ובו: פת-לחם, פוזמקאות שהלצה לו אמו מעל רגליה וגבינה עבושה וילך רגלי ימים אחדים יהודי בדרך ויבוא עיר ויגע לשקלוב, אשר שמה למד בעת ההיא אחיו הבכור, ליב. ראש-הישיבה בחן את פרץ בתלמוד, ואחרי אשר הראה את כחו בהויות דאביי ורבא נתקבל לתלמיד ב„הישיבה הגדולה". הבחורים הגדולים חרקו שן על אשר קבלו קטן זה

אשה עבריה המונית ופשוטה. משלי-העם היו שגורים בפיה, ובשטף דבוריה היתה אוהבת להוסיף עליהם גם נופך משלה.

משה סמולנסקין היה יהודי עני, אשר מצא את לחמו בדוחק רב ע"י פרנסות קטנות שונות. אולם אחרי לדת פרץ הורע עוד יותר מעמדו החמרי. ובמלאת להילד שנה אחת העתיקו הוריו את מקום מושבם מהעיר להכפר הקרוב פיום ויחזיקו שם בית-משקה לאכרים וימצאו בו מחיתם הדלה. והילד פרץ גדל, בלי עין משגחת, בין חביות יין-דגן, וישאף אל קרבו עשן מקטרת האכרים הסבואים, כעבור שתי שנים ומחצה לישיבת הוריו בכפר זה נשרף ביתם וגם מטלטליהם היו למאכולת-אש. המה יצאו מן הכפר בעירום ובחסר-כל, וישובו עם ששת ילדיהם עוד הפעם לעיר מולדתם — מונסטירשצינה. ובעוד מעט סמולנסקין מבקש לו איזה מקור למחית בני ביתו באה עליו צרה חדשה: כהן-הכפר הקתולי העליל עליו עלילה. אימת יום-הדין נפלה על האמלל ותאלצהו להרחיק נדוד לערי רוסיא-הקטנה, אשר היה שם את נפשו ע"י הזנות וע"י בטלנות. בימי נדודיו אלה נשארה אשתו, אם-פרץ, עם ששת ילדיה עזובה ובלי משען, בימים המרים האלה מצאה אשת-חיל זו להם לפי טפה על-ידי כבוס הטים, ע"י תפירת שקים ולהישות מעין-הרע וכדומה. שכרה ליום היה באופן היותר-טוב מעשרים עד שלשים קו"פ. בצאתה מביתה לבקש עבודה היתה עוזבת את ילדיה בשתי מטות שבורות, צפופים ודחוקים, ברעב ובקר, ולא היה איש או אשה אשר ישגיח על בני-עני אלה, בהיות אבי-פרץ ברוסיא הקטנה תפשו את ילדו הבכור בחוק-יד ומסרוהו לעבוה"צ. מאורע זה עשה רושם חזק ועמוק בלב פרץ שהיה ילד רגש.

הצדק, המשפט והאמת. אדם היודע ומכיר את ערכו הרב של סופר בעמו, וסופר אשר ידע את ערכו הרב של האדם. הוא היה בדורו הסופר היחידי אשר ע״ב את לבו להגיד גם להגדולים שבגדולים אשר בקרבנו את כל האמת על-פניהם. הוא לא נשא פנים לכל אדם, לכל סופר ולכל חברה לכל מפלגה ולכל נטיה אם נראה לו כי אהבת כל העם דורשת זאת. הוא היה השריד היחיד והמיוחד אשר קרא למלחמה על השכלת בן-מנחם, על השאיפה להתבוללות ולטמיעה, על בטול הערך והיש שבקרב עמנו ותחת דגלו התאבקו כל אנשי-לב. הוא הלך בראש צבאו באמץ-לב ובאמונה רבה, ואתו היה נעים ללחום, לנצח וגם להיות מנוצח; מעולם לא נפל לבו עליו, לא בלחמו את קנאי-האמונה ולא בלחמו את קנאי-ההשכלה.

גיתה אומר: „אם רוצה אתה להבין את המשורר, אז עליך בארצו להתגורר". ולא רק בארצו כי אם גם בעולמו המיוחד. העולם המיוחד הזה הן-הן התולדות של המשורר. למען יובנו ויערכו כראוי כפ״י סמולנסקין, הביוגרפיה הפנימית שלו, דרוש לדעת את תולדותיו ואת אשר עבר עליו. התולדות האלה תהיינה נמסרות פה בקוים כוללים*):

פרץ בן משה סמולנסקין נולד בחמשה-עשר לחדש אדר בשנת תר״ב בעיר מונסטירשציגה אשר בפלך מוהליב ע״נ דניעפר. אבי פרץ היה יהודי פשוט ורק מעט מן המעט היה מבין בכפ״ים. הוא לא הצטין בכל כשרון מיוחד. בעניני-דת נראתה בו לפעמים קירות מיוחדה. אמו של פרץ סמולנסקין, גישה-רבקה, היתה יפה וגבהת-קומה,

*) אם ימצא הקורא שנויים ידועים בין תולדות רפ״ס שכתבתי בספרי המיוחד לזה ובין דברי שאני כותב פה, הוא רק מאשר נוסף לי, אחרי צאת ספרי לאור, מקורים הדשים והמר חדש. בכלל בהרתי לי בהקדמתי זאת סגנון אחר בתאור תכונתו התולדתית של רפ״ס.

הגדול של תחית-ישראל. במהירות רבה ובחפזון גדול עסק בבנין זה, כאלו ידע ששנותיו קצובות ומדודות ויד-המות תפילהו באמצע-עבודתו. בין החמר הרב אשר צבר בחמש-עשרה שנות עבודתו תמצאו אמנם גם עפר ואבק וטיח-תפל, אך גם אבני-גזית, עמודי-פאר וכרכובי-שיש. בעמדנו עתה לפני הבנין הגדול והעצום הזה, אשר נשאר, בסבת מות הארדיכל, בלי גג, בלי תקרה ובלי גֻלת-הכתרת, — בעמדנו עתה לפני הבנין הבלתי-נגמר הזה, הננו רואים אמנם כי יד הבנאי לא שכללה את הפרטים והחלקים, כי לא התאמצה לַיפות ולְפָאֵר את הבניה והזוַית, כי הבנאי הציב את הדלתות והשערים, הצב את החלונות אך-שיהיה ובכל מקום שיהיה, ככל הבא לידו, — אך עם כל זאת הננו מתפלאים ומשתוממים על הכח הרב והעצום שהיה דרוש להקים את הבנין הזה בחמש-עשרה שנה, שרובי שעותיהן היה הסופר אנוס להקדיש למלחמת-הקיום. סמולנסקין ידע להתל, לשפוך לעג ולרמוס ברגליו את כל דבר השנוא לו והנבזה בעיניו, אך הוא גם ידע להקדיש, להעריץ ולרומם את הדברים האהובים עליו. הוא ידע להשפיל, להכניע את האנשים או הדברים שהיו גדולים ומרוממים בעיני הבריות והוא גם ידע להגביה ולתת את הנזר על ראש האנשים היושבים בסתר-המדרגה; הוא ידע לכרוע ברך ולהשתחות לפני מי שהיה ראוי לזה והוא ערב את לבו להשליך מעל הכסא את הנוטלים גדולה לעצמם בלי צדק ומשפט. הוא הביט אל העָבר בסקירה חדה וחושו התולדיי היה בריא, אבל הוא חי גם חיי-ההוה ונטה אזן-קשבת לדפיקות לב עמו החי, והוא גם הביט לעתיד וידאג לגורל עמו, לארצו ולשפתו גם בהדורות הרחוקים, הוא היה לא רק כופר, כי אם גם אדם, אדם הלוחם בעד היושר,

כל הדברים הנותנים חיים לקיום האומה העברית, וברגש-טבעי בריא התנגד לכל הקירה עשויָה ושטה בדויָה אשר סכנה נשקפת מהן אל קיומה של היהדות. הקולטורה המערבית לא בלעה את הסופר, ולא לבד שלא המיתה את עצמיותו המיוחדה, כי אם גם הוסיפה לה כח מיוחד.

סמולנסקין לא היה מספר קר, אמן שרק האמנות תכליתו, כי אם מספר-אמן לוחם על כל קדוש ויקר לו. ובכל מה שכתב סמולנסקין, בכל כפריו ומאמריו הנני מרגישים את דפיקת לבו, לב-עברי, ואת תנועות נפשו הכבירה, נפש, אשר גם בהמעמדים היותר-קשים והיותר רעים שבחיים לא נתמעטה דמותה ולא הועם אורה המבהיק. הוא שאף תמיד לגדולות ויבז את הקטנות. סמולנסקין הוא אחד מבוראי הספור-העברי מחיי-ההוה, אחד מיוצרי התקופה-הלאומית החדשה בישראל. הוא יצר את הפרוזה העברית החדשה, הפרוזה שלא היתה יבשה והסרת-צבע. כל דבר ודבר אשר השמיע סמולנסקין בכפיו הגיד זאת בהתפעלות עצומה ובהתלהבות רבה. הוא לא ידע לדַבר בקרירות-רוח, במדה וקצב, כיום לא יבינו רבים את התפעלותו של סמולנסקין, בהטיפו לדברים שהם מובנים מאליהם ומקובלים ברבים, אך הדברים המה מובנים ומקובלים כיום, יען כי לראשונה הטיפום בקנאה יתרה ובהתפעלות עזה.

סמולנסקין היה בעל תכונה עשירה, מאוחדה ומֻרכבה, הוא אִחֵד בקרבו את ההורס ואת הבונה. ביד אחת הרס ולא חמל את כל הדברים שאינם ראוים להתקיים, את כל הדברים שהמה כאבן-נגף לקיומו של ישראל. בלי מורא, בכל כלי-מפץ ונשק וברוח עשוי לבלי-חת התנפל על כל אויבינו מבית. ובידו השניה בנה, אסף אבנים, לבֵנים, סיד ומֶלט, ולפעמים אמנם גם חול וטיט, להקים את הבנין

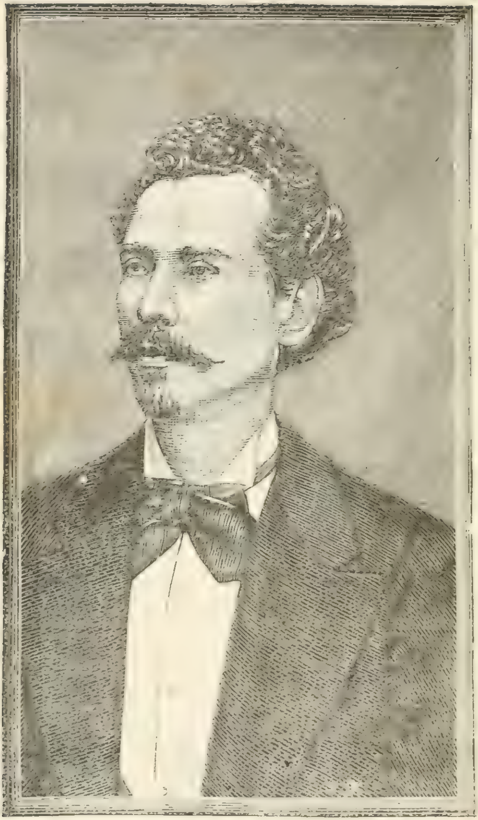
סמולנסקין יצא מקרב העם ויָשב לפעול על העם. את השפעתו הספרותית קבל מהיהדות ויָשב לפעול עליה. הוא לא היה חוקר מקורי, אך הוא נפח רוח-חיים, הוא נתן צורה ודמות להקירותיהם של אחרים במקצוע היהדות. הדעות היבשות, ההקירות הצנומות, האמִתיות המוחלטות אינן משַׁנות את צורת החיים אם הן רק נחלת יחידים, אם לא יצאו מרשותם של החוקרים אל רשות הרבים, אם לא החלו לפעול ישר על הרגשות של בני-האדם, אם לא הורדו, ע"י ההסברה, ל"עולם השפל". סמולנסקין נתן להרעיונות הזרים צבע, ויקרום עור ובשר על שלדי-המחשבה. הטלגרף כשהיה מתחִלה רק תחבולה לחַבר את חדר-עבודתו של הממציא עם מגדל-הצופים הסמוך לו, — אז היה רק כלי-שעשועים, רק מכונת-צעצועים ולא יותר, אז לא השפיע על מהלך-החיים, אז לא שִׁנה את היחוסים שבין בני-האדם. כן גם הוא גורל המחשבות והדעות, תהיינה גם היותר מקוריות והיותר נעלות. כל-זמן שמשכנן רק בראשי יחידים, כל-זמן שלא התפשטו בשוק-החיים לא תֵראה פעולתן בחברת-האדם. הדעה היבשה, אם לא נכנסה בבשרו ודמו של האדם או של העם, רק למשא היא עליו ועל חייו לא תפעול כל פעולה. את חוג-דעותיו לא ירחיב על-ידה ואת ערכי חייו לא ישַׁנה. את המחשבות והדעות של החוקרים-העברים היבשים, אשר היו רק כקֶרֶן-פֶּרֶק, כלומר קרן שאינה מביאה פירות, באוצרות-הרוח של עמנו, — את המחשבות והדעות האלה החיה סמולנסקין ויעשן לקנין הקהל הגדול. סמולנסקין לא היה אמנם פלוסוף, אך אם הפלוסופיה היותר-טובה ועמוקה היא זאת שמלמדת אותנו להיות ולהתקיים, אז נוכל לאמר עליו כי הוא היה הפלוסוף-הלאומי היותר-גדול בתקופתנו האחרונה. בכל עז ובכל קסם שפתו נלחם על קדושתם של

נעים לבדה את דעתנו ופעם יבוא כמורה-דרך, כאחד החלוצים המושך אותנו אחריו בקסם שפתיו ; פעם יתאר לפנינו את כל מראה-עיניו ומשמע-אזניו ופעם יספר לנו את חזיוני לבבו, חלומותיו ודמיונותיו. אבל בכל אופן ובכל צורה אשר יתגלה לפנינו אחד הוא בדַברו את האמת בלי משא-פנים, בהתרוממו מעל כל המפלגות שבעמנו ובכַונו את דבריו להרמת רוח כל העם. אמונתו בתחיתנו, אהבתו העזה והטהורה לעמנו, להנעלה והנשגב שבקרבנו ושבתורתנו מדַברות מתוך כל ספריו. ספרי סמולנסקין המה החלק היותר-יקר, ההלק היותר-מקורי בספרותנו החדשה. ובקראנו בהם הננו מתעשרים ברוח, הננו מוצאים נחמה גם בעָנְיֵנו, הננו לומדים את העבר, הננו מרגישים את ההוה והננו חשים את נשמת העתיד. בקראנו בספרי סמולנסקין הננו לומדים לא רק לְקַוֹת, כי אם גם ללחום מלחמת-החיים, הננו לומדים להבדיל בין אמת לשקר בכל צורותיו, בין אהבת-עם מזויפת ובין אהבה נאמנה. בלמדנו להכיר את צורתו הספרותית והמוסרית של סמולנסקין, הננו לומדים להכיר טפוס מצוין במינו, סופר-עברי מקורי, אחד מנביאי-הזמן, אחד האנשים, מה שהאנגלים קוראים בשם: „Selt-man" או נאמר עברית: איש „המולך מעצמו", כלומר „איש צמח"*), איש אשר יצמח מקרבו ומתוכו. אחרי קראנו את כל ספרי סמולנסקין, רק אז נכיר את יוצרם, אשר יצר את ילדי רוחו באהבה רבה, בתשוקה עזה ובכח ההכרה הפנימי. בקראנו בספריו הננו מכירים את היצירה הרוחנית הבאה לאור-עולם בלי אנחות כבדות, בלי חבלי-לדה קשים, כי אם בענג ושעשועים.

*) כן יכנה יל"ג את סמולנסקין בשירו: „לנשמת עושה השחר".

פרץ בן משה סמאלענסקין ותולדותיו.

המו״ל מלא את ידי לכתוב הקדמה לכל ספרי פרץ סמולנסקין... „כל ספרי פרץ סמולנסקין", אין אני יכול להוציא הדברים מפי, מבלי אשר יעוררו בלבי רעיוני-תוגה. „כל ספרי סמולנסקין..." אבל הוא לא כתב את כל ספריו, הוא אך החל לכתוב; זה היה אך נסיון כחותיו; ספריו היו אך נטפים אחדים ממעינו הפנימי הנובע ומתגבר. ולא רק כי לא כתב את כל ספריו, כי לא הוציא את כל רוחו, כי לא הגיד ולא ספר לעמו את כל אשר היה לו להגיד ולספר, כי אם גם אותם הספרים אשר כתב ואותם הדברים אשר הגיד המה פחותים מבחיותיו הרוחניים. עבודתו המרובה של הסופר ותנאי-הקיום הקשים שבהם היה נתון שתו קציר להיו, בטרם אשר כתב את ספרו הגדול, ספרו של סמולנסקין האמתי... אולם גם הספרים אשר הספיק לכתוב בחמש-עשרה שנות עבודתו המה אוצר יקר בספרותנו. סופר-הדורות הבא אחרינו ימצא בהם עושר רב של טפוסים, יצורים, מחשבות, דעות, תקות, ודמיונות של דור סמולנסקין. הוא לא רק אצרם ושמרם כחנוטים בעד הדורות הבאים, כי אם גם נפח בהם רוח-חיים, נשמת התקופה העברית אשר חי בה. כל ספרי סמולנסקין המה מערכת תמונות, של גברים ונשים, אוצר השקפות ודעות ע״ד חיי בני ישראל בעבר, בהוה וגם בעתיד. פעם יראה בספריו כנביא, כמטיף ומוכיח, ופעם ידבר כשופט-הדורות המותח בקרת קשה על כל המעשים והחזיונות בעולמנו; פעם יבוא אלינו כמספר

פרץ סמאָלענסקין

Дозволено цензурою, 29 Января 1901 г. Вильна

סמאלענסקי ותולדותיו

כולל

תולדות ימי חיי אביר סופרי ישראל בדור אחרון
רבי פרץ בן משה סמאלענסקי ז"ל
תכונתו חלק נפשו ורוחו, עם תמונתו,

מאת הסופר הנודע ה' בריינין.

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווילנא
בדפוס האלמנה והאחים ראם.
תרס"א

БІОГРАФІЯ СМОЛЕНСКАГО.
Составилъ Брайнинъ.
Изданіе М. Каценеленбогена.

ВИЛЬНА. Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Уголъ Духовскаго и Глухаго пер. соб. д. № 1315.
1901.